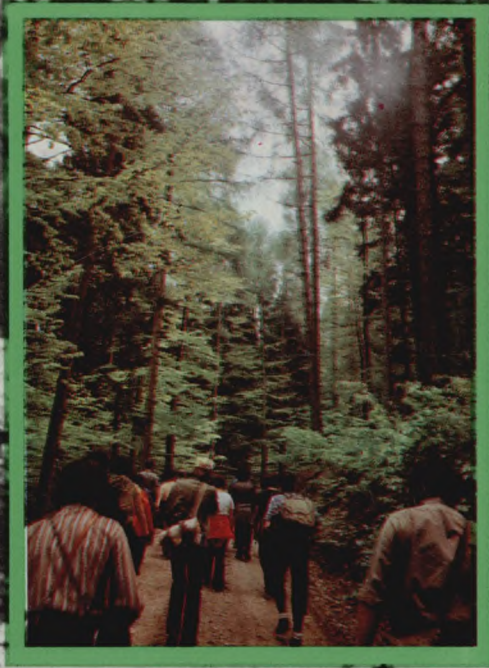

Parlkerdők Magyarországon

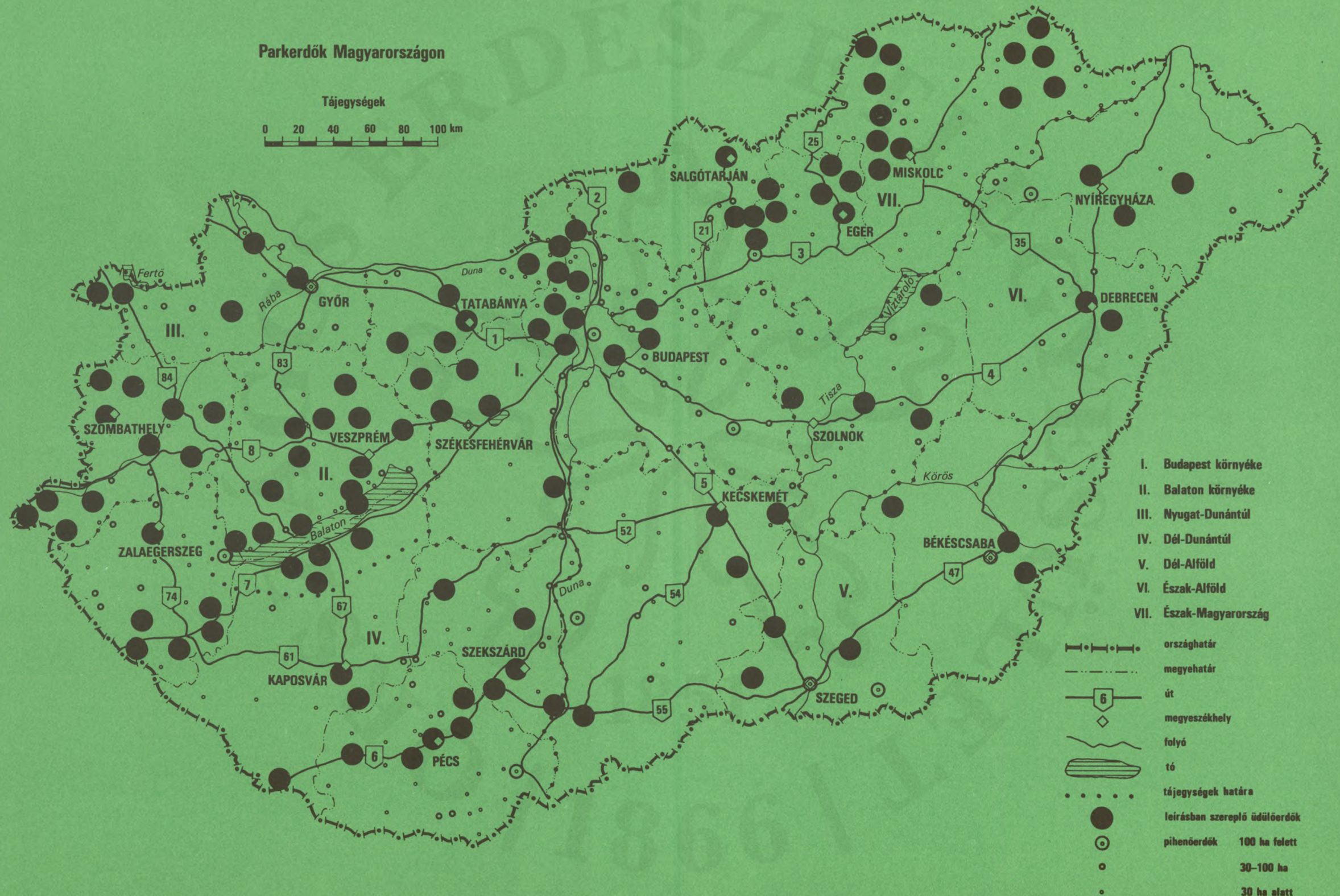
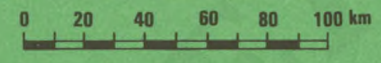
Parkerdők

MAGYARORSZÁGON

Natura

Parkerdők Magyarországon

Tájegységek

- I. Budapest környéke
- II. Balaton környéke
- III. Nyugat-Dunántúl
- IV. Dél-Dunántúl
- V. Dél-Alföld
- VI. Észak-Alföld
- VII. Észak-Magyarország

- országhatár
- megyehatár
- út
- megyeszékhely
- folyó
- tó
- tájegységek határa
- leírásban szereplő üdülőerdők
- pihenőerdők 100 ha felett
- 30-100 ha
- 30 ha alatt

**PARKERDŐK
MAGYARORSZÁGON**

MAGYARORSZÁG - Budapest, 1981

ERDÉSZETI
TUDOMÁNYOK

PARKERDŐK MAGYARORSZÁGON

Szerkesztette
Mészöly Győző

OEE Könyvtár
Áll.Ell. 2018

ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
KÖNYVTÁRA

K. néplő tes.	271/iesi.	Kölönl. jelzés
J. csop.	szám	Spektral jelzés
Betu csop.	szám	Elh- lyezés <i>no. 4/1</i>

1851
/1866/
ORSZÁGOS ERDÉSZETI EGYESÜLET
KÖNYVTÁRA

NATURA • Budapest, 1981

Országos Erdészeti Egyesület
KÖNYVTÁRA

Szerzők:

Erdők a közjóért: Mészöly Győző

Parkerdei kirándulások

- I. Budapest környéke: Beró Csaba, Bertényi Miklós, Dala László, Ferencz László, Franciszczy Pál, Kurucz Józsefné, Madas Katalin, Matók János, Sándor Mátyás, Somodi Jakabné
- II. A Balaton környéke: Halász Tibor, Iharos Frigyes, Szántó Gábor
- III. Nyugat-Dunántúl: Simon József
- IV. Dél-Dunántúl: Molnár József, Patkó József, Róka István, Seemann Ilona, Szántó Gábor, Tóth Imre
- V. Dél-Alföld: Begya Lajosné, Beliczay István, Gál Imréné, Gőbölös Antal, Polner Antal, dr. Sterbetz István, Tóth Imre
- VI. Észak-Alföld: Botos Géza, Bugyik Endre, Dezsényi Ede, Nagy Antalné
- VII. Észak-Magyarország: Dala László, Kelemen Zoltán, Kurucz Józsefné, Zilahy Aladár
- Úttörő vándortáborok ismertetése: Harci Tibor
- Lektorálta: Gáspár-Hantos Géza
dr. Madas András

ISBN 963 233 061 7
ETO 712.25 (439)

Előszó

A parkerdők nem véletlen, ritka jelenségként, hanem előrelátó, céltudatos munka eredményeként jelentek meg Magyarországon. A látványos, gyors siker titka, hogy valós társadalmi igényekre épült. Ezt táplálta az erdei kirándulások szép hagyománya, a városba szorult emberek természet utáni vágyódása, a fiatalok erdőjáró kedve, a lakosság jó közérzetét kereső tanácsai vezetőik szándéka, na meg az erdészek tettekéssége.

Ezt a tettekésséget igazolja könyvünk is, amelyben sokan azok közül, akik parkerdeinket megálmodták és valósággá váltották, most vendégváró igyekezettel bemutatják. Ez a jó szándék győzte le a könyvírásban járatlan erdészek húzódozását.

Olyan könyvet szeretnénk közreadni, amely azokhoz szól, akik kedvelik és keresik a természetet, az erdőt. Nem szakkönyvnek szántuk. A természet iránt szeretnénk felkelteni minél több ember érdeklődését.

Azt is szeretnénk elérni, ha valaki útra kel, lássa meg azokat az értékeket, amelyeket az erdő őriz. Felvillantjuk a táj egy-egy kulturális, történelmi érdekességét, egy-egy maradandó alkotást, ránk maradt örökséget, amit féltve őrzünk. Ez színvallás arról is, hogy az erdészek nem élnek elszigetelt, zárt körben, kitekintenek az erdőből és azt csak eszköznek tekintik az ember világának szebbé, teljesebbé formálásában.

Köszönetet mondok szerzőtársaimnak, akik jó szándékú, fáradságos, gondos munkájukkal e könyv megírásával is hozzájárultak, hogy parkerdeink valóban közkinccsé váljanak.

Külön köszönetet kell mondanom — szerzőtársaim nevében is — az Országos Erdészeti Egyesület vezetőinek és népes tagságának azért, hogy nemcsak a parkerdők kialakításában vállaltak bátor, kezdeményező, szemléletformáló szerepet, de e könyv megírásához is sok biztatást és segítséget adtak.

Ezúton is megköszönöm az erdőgazdaságok, erdőfelügyelőségek vezetőinek, hogy munkatársaikat segítették a kéziratok, térképvázlatok elkészítésében.

Nagy segítséget kaptunk a lektoroktól is, akik jóindulatú segítőkészséggel, széles körű, elmélyült szaktudásukkal önzetlenül igyekeztek könyvünket még hitelesebbé és hasznosabbá tenni.

Köszönet illeti mindazokat, akik segítették, támogatták ennek a könyvnek a megszületését.

a szerkesztő

1851

/1866/

Erdők a közjóért

Az utóbbi tíz év alatt városaink, jelentősebb településeink, üdülőtérületeink és üdülőtájaink térségeiben vagy közvetlen közelében a leglátogatottabb erdőrészeket vagy az erre legalkalmasabb erdőket feltártuk, berendeztük, parkerdővé alakítottuk.

Megnyitottuk az erdei utakat, szükség esetén újakat építettünk, gépkocsiparkolókat készítettünk, hogy az autós turisták is eljussanak erdeinkbe és ki is szállhassanak kocsijukból egy kis üdítő sétára. Turistaösvények, sétautak száz kilométerei épültek.

A kiépített tűzrakóhelyek nemcsak a kirándulók kényelmét, hanem az erdők tűzvédelmét is szolgálják. A hulladéktartókkal az erdők tisztaságát szeretnénk megóvni, míg az esőkunyhók a kirándulókat védik hirtelen támadó záporoktól. Fontos szerepe van az erdő berendezési tárgyai között a különböző tájékoztató, eligazító, irányító tábláknak.

A parkerdőket a lakosság, a nagyközönség számára létesítettük. Ezek a beruházások akkor hasznosulnak, ha minél többen élnek a szabad természeti környezetben való felüdülés, a sport, a játék, a pihenés lehetőségeivel.

Akkor keresik fel minél többen parkerdeinket, ha felhívjuk rájuk a figyelmet, bemutatjuk látnivalóit, tájékoztatást adunk a megközelítési lehetőségekről, jó tanáccsal szolgálunk az ott töltött idő kellemes, hasznos, egészséges, testet-lelket gyönyörködtető eltöltéséhez.

Célunk az, hogy bemutassuk parkerdeinket, vonzóvá tegyük azokat, és programot adjunk.

Urbanizált világunkban rohamosan növekszik az erdők látogatóinak száma. Város környéki erdeinket és az erdős üdülőtájak egyes pontjait olyan tömegesen lepik el a kirándulók, hogy szinte már nem érvényesülhet a természeti környezet adta csend, pihenés, kikapcsolódás. Pedig az erre a célra berendezett erdeink sokkal nagyobb számú látogatónak is biztosíthatják a zavartalan nyugalmat. De a kirándulók többsége az ismeretlen erdőben félénk, nem vállalja a megszokott komfort nélkülözését.

A motorizáció, az életszínvonal emelkedése, az egyre növekvő szabad idő arra ösztönzi a gépkocsi-tulajdonosokat, induljanak országjárásra. Gépkocsival könnyen elérhetőek a legnépszerűbb kirándulóhelyek, üdülőtájak, így aztán egy-egy szép tavaszi vagy őszi hétvégén a gépkocsik tömege torlódik össze Visegrád, Dobogókő, Kékestető, a Szalajka-völgy vagy Lillafüred környékén.

Az említett tízéves beruházási program számtalan olyan vonzó erdei kirándulóhelyet tett látogathatóvá, amely még a legtöbb vérbeli természetjáró előtt is ismeret-

len. A fejlesztések keretében egyébként sok olyan kisebb település lakóinak, csupán helyi igényeit kielégítő pihenőerdő létesült, amelyekre nem is kívánjuk felhívni a nagyközönség figyelmét.

Könyvünkben csupán annak a mintegy száz kialakított, körülhatárolható parkerdőnek az ismertetésére szorítkozunk, amelyek valóban alkalmasak és érdemesek egy-egy egész- vagy félnapos, tartalmas, kellemes kirándulásra. A kisebb, 200–300 ha-os parkerdőegységek mellett szerepelnek a Pilis, a Mátra 10–15 ezer ha-os erdősegei is. Ezekre több olyan kirándulási javaslatot is kidolgoztunk, amelyeknek révén megismerhető az egész erdős üdülőtáj.

Több olyan parkerdőnk van, amelyekben az erdei kirándulásoknak évszázados hagyományai vannak, mint pl. a Budai-hegységben, a Pilisben, a Mecsekben, a soproni erdőkben vagy a Mátrában.

A leírt több mint 170 parkerdei kirándulási program a természetbe vágók tízezeinek adhat egészséges, tartalmas, hasznos időtöltést és sok szép élményt.

Az erdős tájak, illetve tájegységek szerinti csoportosításban vesszük sorra az üdülőerdő-egységeket, és ezeken belül ismertetjük a kirándulási programokat. Ennek keretében a megközelítésre, útvonalra, letelepedő-, étkezési, ivóhelyekre, sportolási, játéklehetőségekre szeretnénk a figyelmet felhívni, az előforduló természeti, kulturális, történelmi vagy egyéb érdekességeken kívül.

Az információt közérthető, tömör fogalmazású szövegben és részletes, jól áttekinthető térképvázlatok segítségével adjuk közre.

Az üdülőerdőkkel, az erdők közjóléti feltáráásával az volt a cél, hogy minél több ember részesülhessen az erdő olyan áldásaiban, amelyek által élete egészségesebb, hasznosabb, teljesebb, szebb lehet. Könyvünknek van egy további, nem titkolt célja is: szükségesnek tartjuk minél több ember figyelmét ráirányítani eddig megvalósult parkerdeinkre, hogy minél többen megismerjék és megszeressék, s ezáltal legyenek az erdő, a természeti értékeink védelmezői.

Az erdők szerepe

Valamikor az erdő bőségesen ellátta az embert. Az erdő vadat, patakjai halat, fáinak, gazdag növényvilágának termését, gyümölcsét, hajtását, levelét, a gombák széles választékát kínálta a természeti népek konyhájára.

A mindennapi életben a fát számtalan formában használják, építkezésekhez, különböző szerszámok készítéséhez, de a bányászatban, a kohászatban, az iparban, a közlekedésben is.

Napjainkban sem lehet életünket, mindennapjainkat elképzelni fa nélkül.

Az **élő erdő** hasznának, jelentőségének felismerésére az erdő hiánya vezetett el.

Az ember nemcsak az erdő fáját, különböző termékeit használja, hanem az erdő területét is igénybe vette, ha terjeszkedett. A települések növekedéséhez, újabb szántókhoz, legelőkhöz, bányák megnyitásához az erdőt mindig olcsó tartalékterületnek minősítették. Hatalmas térségeket fosztottak meg természetes növénytakarójuktól, amelyeken a tisztító természeti erők óriási károkat okoztak.

A talajt az akadálytalanul elfolyó csapadékvíz, a szabadon száguldó szél pusztította, iszapelőntéseket, árvizeket, homokfúvásokat okozva. Nyomukban kietlen kopárrok, homokbuckák, terméketlen pusztaságok maradtak.

Az erdő hiánya miatt a vízgazdálkodásban is megbomlott az egyensúly. A lehulló csapadék gyorsan elfolyt, így aztán források apadtak ki, patakmedrek váltak szárazzá, a talajvíz-utánpótlás is egyenlőtlené vált. Ezek kárát a mezőgazdasági termelés és az állattenyésztés is megszenvedte.

Az erdőtől megfosztott területek mostoha élőhelyet nyújtottak az állatvilág számára. Az állat- és növényvilág számos fajának csak az erdő adhat életteret, ezek visszahúzódtak, eltűntek, aminek az ember látta kárát.

Hazánkban ennek a felismerésnek több évszázados írásos nyomai vannak. Törvénycikkelyek hatására indult meg a dunántúli köves, sziklás dombvidékek kopár-fásítása és az Alföld fásítása.

Magyarországon több mint 200 éve az erdőgazdasági üzemtervek tartalmazzák az erdőterületek védelmét, csökkentésének megakadályozását, az állományok fenntartását célzó előírásokat.

Az erdőgazdálkodás kereteinek szabályozása folyamán vált közismertté és közhasználatúvá a **véderdő** fogalma.

A véderdőt idő előtt nem szabad kivágni. Fáinak deréknyi törzse hiába kínálna jó jövedelmet a birtokosnak, a közösségnek nagyobb hasznot hajt azzal, hogy gyökereivel mélyen a talajba kapaszkodva dacol széllal, viharral, megakadályozza a talaj lemosását, árvizek keletkezését, védelmet ad meredek hegyi utaknak, vasutaknak, hidaknak, épületeknek.

Az élő erdő sokoldalú hatását felismerve a véderdő fogalma egyre bővült.

Véderdőknek minősítették a kórházak, szanatóriumok, az üdülők és a lakótelepek környezetében levő erdőket, azok szélvédő, hőmérséklet-kiegyenlítő, kondicionáló hatása miatt. A víz minőségének megóvása végett megóvták a forrásvidékeket, a folyók és tópartok erdőit, védőfásításokkal segítették elő a legelőket és más mezőgazdasági területek védelmét, a szél szárításával, pusztításával, a hótakaró elhordásával szemben. Védősávokkal mérséklék az öntözőcsatornáknál a víz párolgását, védik a hullámtéri gátakat a hullámveréstől, a majorokat, az utakat és vasutakat a szél- és a hófúvásoktól.

Fontos védő szerepük van az ipartelepek, meddőhányók, zajos, bűzös, légszennyező üzemek körüli erdőknek, fásításoknak.

Az erdőgazdálkodásban a véderdők elkülönítése magától értetődővé vált, és a tényleges gazdálkodás csak az úgynevezett **gazdasági erdők**re korlátozódott.

Az erdőknek ez a kétféle csoportja — a gazdasági erdők és a véderdők — alapvetően meg is határozta azokat a feladatokat, amelyeket erdeink az 1970-es évekig betöltöttek.

Az új igény, amely az erdők alapfunkcióinak egy új kategóriáját alakította ki, közvetlen következménye a társadalmi és gazdasági fejlődésünkben következő életformaváltozásoknak, az iparosodásnak, az urbanizációnak, a motorizációnak, a növekvő szabad időnek és az emelkedő életszínvonalnak. Ezek együttes hatásaként vált rohamosan növekvő társadalmi igényné a természeti környezetben eltöltött szabad idő, az **erdei üdülés**.

Az erdőjárásnak, az erdei kirándulásoknak régi hagyományai vannak, de az erdőt járók nem zavarták az erdőgazdálkodást vagy a véderdők rendeltetését.

Az 1960-as években azonban már a természetjárók mellett a kirándulók is mind nagyobb számban keresték fel a városokhoz, üdülőterületekhez csatlakozó erdőket.

Az erdők új rendeltetését, az üdülésre kijelölt erdők elkülönítését az 1970. évi II. törvény — a IV. ötéves tervtörvény — határozta meg: „Növelni kell az erdők közjóléti szerepét, a nagyobb települések melletti erdők egy részét fokozatosan alkalmassá kell tenni a kulturáltabb pihenésre.”

1972-ben a Buenos Airesben megtartott VII. Erdészeti Világkongresszus az erdők alapfunkcióit — a magyar delegáció javaslatára — *termelési, környezetvédelmi és szociális-üdülési* funkcióban határozta meg.

Az üdülési igények kielégítése ma már nem képzelhető el a termelési feladatok melléktermékeként, ehhez a társadalom közös erőfeszítése szükséges, megoldása csak az állami költségvetés támogatásával érhető el.

Mit ér az erdő?

Az erdőgazdálkodás legfontosabb célja az élőfakészlet minőségi és mennyiségi növelése. 1975-ben értük el az egymilliomodik hektár új erdősítést. Ma hazánk erdőterülete kerekén 1 600 000 hektár, tehát erdeink mintegy 2/3-a az elmúlt 30 év céltudatos tevékenységének eredménye.

Gazdasági fejlődésünkhöz mind több fa nyersanyagra van szükség. Az erdőgazdálkodás eredményességét tükröző évi fakitermelés az 1950. évi 3 millió m³-ről 7 millió m³-re növekedett, mégis az ország szükségleteinek fedezésére napjainkban is mintegy 5 millió m³ fa behozatalára van szükség.

Az erdősítéseknel az a legfontosabb szakmai szempont, hogy a termőhelyet legjobban hasznosító erdőállományokat létesítsünk.

Az ország természeti, éghajlati és talajviszonyai között a keménylombos fafajok (tölgyesek, bükkösök) alkotják a legértékesebb erdőállományokat. Vizenyősebb területeken a fűz, az éger, míg a szárazabb, lazább talajokon a szürkenyár, az akác hasznosítja legjobban a termőhelyet.

Nagyon értékes a lomberdeinkre jellemző sokféle kísérő fafaj, a hárs, a juhar, a kőris, a berkenyék, az erdei vadgyümölcsfák különböző fajtái.

A fenyőerdők hazánk természeti adottságai mellett nem jellemzőek. Értékesebb fenyőállományokat csak a csapadékosabb nyugati országrészekben és középhegységeink magasabb területein találhatunk.

Új telepítéseinkben mégis sok fiatal fenyvest láthatunk. Ezeket pionír erdőknek tekintjük. A leginkább erózió által lepusztított kopárokra, a mezőgazdasági termelésből kivont rossz minőségű, száraz homoktalajokra az igénytelen erdeifenyő vagy a feketefenyő telepíthető. Egy vágásforduló alatt (kb. 50–60 év) a talaj tápanyagtartalma javul és már alkalmas lesz értékesebb erdőállományok telepítésére is.

A vágásforduló a fafajoktól függ. A tölgy-, bükkerdő vágásfordulója 100–120 év is lehet, a nyáré, az akácé, a fűzé 15–40 év.

Egy hektár erdő végvágása esetén – a fafajtól függően – 300–500 m³ fát termelnek ki. Ennek legnagyobb részét – mintegy 60%-ot – iparilag is feldolgozzák.

Az erdőt élete folyamán több alkalommal ritkítani kell, ezek a nevelővágások, tisztítások, gyérítések. Az erdősítésnél egy hektárra 5–10 ezer csemetét ültetnek. Mire elérik a véghasználati kort, már csak pár száz fa állhat egy hektáron.

Így az évek folyamán a vissza-visszatérő vágásokkal további 200–300 m³ hasznosítható faanyag is kikerülhet az erdőből.

Tehát ez az a fatermés, amelyen keresztül meghatározzuk az erdő közvetlen értékét. A hivatalos elismerés szerint a magyar erdők mintegy 190 millió m³ élőfakészletének értéke szerepel a nemzeti vagyonban.

Mi az az érték, ami ebben az elismerésben nincs benne, mit hagynak ki a számításból?

Negyven vagy száz évig, amíg az erdő végtermékét, a fát neveljük, az élő erdő olyan értékeket termel, melyeket ma még nem tudunk megbízhatóan számszerűsíteni és különösen nem tudunk pénzben kifejezni. Senki nem tagadja az erdőknek a talajvédelemben, a vízgazdálkodásban, az éghajlati szélsőségek csökkentésében, az élővilág fenntartásában, vagy akár az üdülésben betöltött előnyös szerepét. Néhány példán keresztül, megközelítő durva számításokkal érzékeltetni lehet e hatások megközelítő nagyságrendjét.

Mérések igazolják például, hogy egy hegyvidéki erdőben, ahol 1100 mm az évi csapadék, mindössze 750 mm folyik el a felszínen (68%), sík vidéki erdőkben 500 mm-es átlagcsapadék mellett pedig csupán 100 mm (20%).

Nagy jelentősége van annak, hogy a lehulló csapadék minél nagyobb mértékben maradjon vissza és jobban hasznosuljon.

A mérési adatok alapján hazánk dombovidékeit borító csaknem egymillió hektár erdőterületre jutó, átlagos évi 6,5 milliárd m³ csapadékvízből 2,1 milliárd m³ nem folyik el különböző károkat okozva a felszínen; a sík vidéki területekre jutó 600 ezer hektár erdő pedig az évi 3,0 milliárd m³ átlagos csapadékból 2,4 milliárd m³-t tart vissza.

Ez a hatalmas vízkészlet az erdőnek köszönhető, amely az egyenletes talajvízáramon keresztül a mezőgazdasági termelést szolgálja, források, patakok, ivóvíznyerő helyek egyenletes vízhozamát teszi lehetővé.

A tiszta ivóvíz ma egyik legnagyobb kincsünk. A legtisztább vizet az erdőkben fakadó források adják.

A felszínen elfolyó csapadékvíz évente eróziós károkat okozva mintegy 50 millió m³ talajt mos le és sodor magával. Az erdők a visszatartott vízmennyiséggel további 8 millió m³ talaj lemosását akadályozzák meg.

Arra is vannak mért adatok, hogy egy hektár középkorú (60–80 éves) bükkös lombfelületén keresztül naponta 30–40 ezer liter vizet párologtat el. Ezzel kedvezően dúsítja a légnedvességet a természetbe vont növényi és állatkultúrák s nem utolsósorban az ember számára is.

Hazánkban az erdőkben hektáronként 15–20 ezer liter elpárologtatott vízzel számolhatunk, ami összességében naponta 10–15 millió m³ víznek felel meg. Ha ez hiányozna légtérünkől, könnyű átgondolni, milyen veszteséget jelentene természeti környezetünkben.

Sokat halljuk, hogy az erdő a városok tüdeje. Ez a megállapítás különösen érvényes fővárosunkra, ahol az uralkodó északnyugati szélirányban vannak a Pilis nagy kiterjedésű erdőszégei.

A zöld növények oxigéntermelő hatása közismert. A légmozgások a földkerekség oxigénkészletének kiegyenlítését szolgálják. Hazai számítások szerint a magyar erdők *évenként 355 millió köbméter tiszta oxigént bocsátanak ki.*

A levegőszennyezés csökkentése az egyik legfontosabb környezetvédelmi kérdés. Az ipari üzemek sok millió forintot költenek arra, hogy légszennyezésüket az előírt határok alá szorítsák, de még több szükséges ahhoz, hogy tovább csökkentsék káros hatásukat.

Minden hektár erdő évente mintegy 30 tonna port és légszennyező anyagot képes megkötni. Ezzel kapcsolatos az erdő úgynevezett *fitoncid hatása* is, ami azt jelenti, hogy a lombra kerülő káros baktériumok, fertőző csírák bizonyos mennyiségben elpusztulnak.

Azt, hogy a mezőgazdasági termelésben milyen többletértéket jelent az erdő, igen nehéz egyértelműen számszerűsíteni. Kutatják azokat a hatásokat, amelyek az erdők, a védősávok hatására többlettermésben nyilvánulnak meg, de pénzben nem fejezhető ki.

Hasonlóan alig mérhető fel, hogy mit jelent az erdő az élővilág számára. Ehhez abból a nagy körből kellene kiindulni, hogy az erdő mint zárt ökológiai rendszer miként alakítja át a kozmikus energiát az élővilág számára értékesíthető kémiai energiává. A zöld növényzetben történik a fotoszintézis, ami a tápláléklánc első lépése.

A szén-dioxid az az égéstermék, amely az éltető levegőt a fokozódó technikai fejlődéssel párhuzamosan növekvő mértékben szennyezi. A fa részben ebből a szennyező anyagból épül fel a zöld lomb asszimilációs folyamatai révén.

A hazai erdők élő tömegük felépítéséhez mintegy *8,5 milliárd m³ szén-dioxidot* használnak fel. Ehhez úgy jutnak, hogy ennek arányában használnak fel levegőt, amit egyúttal kémiailag is megtisztítanak. Mivel a levegő szén-dioxid-tartalma mindössze 0,03%, látható, hogy milyen óriási mennyiséget tisztít meg az erdő. E roppant levegőtömeg ipari légtisztításának költségeit – mint megtakarítást – szintén erdeink javára írhatnánk.

Az erdő az élő világ számos tagjának nyújt életteret. Hogyan lehetne ezt értékben kifejezni?

Az erdő vadja részben még megfogható értéket képvisel. A vadgazdálkodási szakemberek nyilvántartják, hogy erdeinkben pl. 39 ezer szarvas, 19 ezer vaddisznó él az ország területén. Ezeknek az értéke is meghatározható, mivel átlagban egy szarvas 10–20 ezer Ft, a vaddisznó 5–10 ezer Ft értékű.

Hogyan értékelhetjük az erdő talajában felbecsülhetetlen hasznú munkát végző *parányi szervezetek*, mikroorganizmusok tevékenységét, amivel a holt növényi részeket, korhadó leveleket, ágakat, gyökereket a zöld növényzet részére felvehető ásványi elemekre bontják? Vagy hogy tudjuk forintban kifejezni az erdő lakóinak, a talajban élő férgeknek, rovaroknak, az apró rágcsálóknak, emlősöknek, madaraknak a munkáját, amivel az anyag- és energia-körforgalomban vesznek részt?

Néhány szót az erdő üdüléértékéről is! Az ember ha szórakozni, sportolni, üdülni

megy, tisztában van azzal a költséggel, amit erre szán, de vajon ki lehet-e fejteni pénzben, hogy egy-egy erdei kirándulás adta öröm, jó közérzet mit jelent a családi életben, a termelőmunkában vagy egészségünk regenerálásában?

Az erdő értékének keresésére még sok-sok úton elindulhatunk, de ahhoz, hogy értékelni tudjuk az élő erdőt, nem kell feltétlenül azt pénzben is kifejezni. Inkább ismerjük meg, keressük föl és legyünk védelmezői!

Az üdülőerdőkről

Az erdő a legtöbb emberben valamiféle rokonszenvet ébreszt, ami fakadhat a gyermekkor meséiből, a kirándulások közvetlen élményeiből, vagy akár a városba szorult ember természet iránti nosztalgijának ősi ösztönéből.

Az erdők mindaddig spontánul, minden beavatkozás nélkül tölthették be regeneráló szerepüket, amíg az urbanizáció és a motorizáció nem érte el azt a fokot, hogy az üdülési célú igénybevétel már károsan terhelte.

Az 1960-as évek elejétől kezdődött meg a parkerdők, erdei kirándulóhelyek kialakítása. Az erdőgazdálkodás sokrétű feladatai között elsősorban ott vált szükségessé ez a tevékenység, ahol hagyományai voltak az erdőjárásnak. Az 1968-ban megalakult Pilisi Állami Parkerdőgazdaság feladata, hogy a kétmillió fővároshoz csatlakozó 30 ezer hektárnyi, természeti szépségekben bővelkedő Pilis erdőségeiben az erdei felüdülés, pihenés feltételeit megteremtse.

1971-től kormányzatunk már rendszeres állami költségvetési juttatást biztosított az erdők turisztikai feltárására, az erdők üdülésre való alkalmassá tételére. Nagyobb városaink közelében, üdültájainkon kialakították a parkerdők különböző formáit.

Az 1975-ben végzett erdőállomány-fejlesztés keretében újból meghatározták az erdők rendeltetését, hogy legjobban szolgálják azt a funkciót, amit az adott helyen betöltenek.

Az erdők alapfunkcióit az erdők hatásaiban legjellemzőbb és legjobban elkülöníthető *termelési, környezetvédelmi és szociális-üdülési célokban* határozták meg.

Alapfunkció	1960-ban	1975-ben	1990-ben
Termelési	93,9%	85,5%	73,0%
Környezetvédelmi	5,6%	10,5%	15,1%
Szociális-üdülési	0,5%	4,0%	11,9%

A tömeges erdei üdülés és természetjárás szempontjából elsősorban a szociális-üdülési célokra kijelölt – röviden üdülő- – erdők szolgálnak, ezért ezekkel ismerkedjünk meg részletesebben.

Pihenőerdők

Ha a mindennapok rohanása, feszültsége után csendre, nyugalomra, jó levegőre vágyunk, nem kell nagy előkészületeket igénylő, hosszú útra kelni. Csaknem minden város és nagyobb község közelében akár gyalogszerrel is felkereshetjük a *pihenőerdőket*.

A pihenőerdők helyét úgy választották ki, hogy könnyen elérhető legyenek autóbusszal is, vagy aki gépkocsival keresi fel, a parkolóhelyen hagyhatta kocsiját és néhány óras sétában vagy csendes pihenésben lelhesse örömét.

A sétához kényelmes ösvényeket építettek, amelyek behálózzák az erdő egész területét, és feltárják a táj sokszínű világát. A pihenőerdő sétaútjai mellett padok kínálják magukat letelepedésre.

A bejáratok közelében, a tisztások szélén, a források, a vonzó kilátóhelyek közelében jobban berendezik az erdőt, hogy népesebb társaságok, több kirándulócsoport részére is jusson hely.

Az ott elhelyezett erdőbútorok vaskos rönkökből, alig hántolt fákból készülnek.

A letelepedőhelyek közelében éppen az erdők tisztaságának megóvása végett hulladékgyűjtők, illemhelyek is épülnek. A leglátogatottabb helyeken esőkunyhók nyújtanak menedéket a hirtelen támadt záporok ellen.

A pihenőerdő nemcsak a könnyű séta, a gondtalan pihenés, csendes szemlélődés színtere, hanem alkalmas testedzésre, sportra, gyerekeknek játékokra.

A legtöbb pihenőerdőben erdei játszóréteket építenek, ahol a városi gyerekek a természeti környezetben ügyességre, erő kifejtésre, szabad mozgásra kapnak lehetőséget.

A serdülők, felnőttek az erdei tornapályákon különböző ügyességi és kondicionáló gyakorlatokat végezhetnek az erre épített erdei tornaszereken.

A pihenőerdők télen is vonzó helyek, s ahol erre mód nyílik, szánkó- és sípályákat építenek.

Kiadós séta, játék, sportolás közben megszomjaznak a kirándulók. Ha a pihenőerdő területén forrás van, azt olyan állapotba hozzák, hogy vize mindig alkalmas legyen ivásra. Ha nincs forrás, akkor fűrt kúttal vagy vezetékes ivókúttal gondoskodnak vízről.

Már a pihenőerdő bejáratánál tájékoztató táblák, könnyen áttekinthető vázlatos térképek mutatják, hogy hol mi található, és hogyan közelíthető meg. A Pílis Park-erdőgazdaság egységes jelrendszere mutat jó példát erre.

Az erdők apró, színes madarai és a madárdal sok örömet ad az erdők látogatóinak. Az erdészek mesterséges madárodúkkal szaporítják az énekesmadarak fészkelőhelyeit. A mátrafüredi „madárerdő” legnagyobb vonzereje az a sok-sok énekesmadár, amelynek állandó jelenléte a kihelyezett több száz madárodúnak köszönhető.

A pihenőerdők helyének megválasztásánál a fontos szempont az, hogy azokat a városokból, községekből minél könnyebben meg lehessen közelíteni, el lehessen érni. Tehát nem mindig a legváltozatosabb, legteljesebb erdőkre esik a választás. Az erdész szakemberek dolga, hogy ilyen esetben változatos fafajokkal, cserjékkel, ligetes csoportos telepítéssel díszítsék, fokozzák az erdő vonzerejét. Közben arra kell vigyázni, hogy csak a tájra jellemző fafajokat telepítsenek, hogy a természeti hatást minél kevésbé zavarják.

A parkerdő fenntartása nehéz feladat, a legnagyobb gond a *takarítás*, az erdők tisztán tartása. Sok költségtől, fáradságtól kímélhetik meg a pihenőerdők látogatói a házigazdát, ha vigyáznak az erdők tisztaságára.

Másik rendszeres feladat a *karbantartás*. A rendszeresen használt, az időjárás károsításoknak kitett erdei berendezések javításra, felújításra, karbantartásra szorulnak, annál is inkább, mert a szándékos rongálás ezt még jobban súlyosbítja.

Sétaerdők

A szombat délutánok, vasárnapok kellemes eltöltésére a sétaerdő nagyszerű lehetőséget kínál.

Egy erdőben eltöltött nap gyerekeknek, fiataloknak kalandot, titkot, élményt jelent.

A sétaerdők kiválasztásakor az a legfontosabb szempont, hogy minél több természeti szépséget adjanak.

Ha egy egész napot szánunk erdőjárásra, felüdülésre, érdemes felkerekedni hosszabb útra is.

A sétaerdőket ott alakították ki, ahol a kedvező természeti adottságokból minél többet élvezhetnek az erdő látogatói.

Úgy tárják föl az erdő természetes szépségét, hogy elkerüljék a zsúfoltságot, ezért tágas tereket alakítanak ki.

A sétaerdő helyének kiválasztásakor fontos szempont, hogy jól megközelíthető legyen. Vezessen mellette olyan közlekedési út, amelyen autóbusszal vagy személygépkocsival is megközelíthető.

A gépjárműveknek parkolóhely is szükséges.

Az erdőt behálózó ösvények irányáról eligazítást adnak a sétaerdők fogadóállomásain elhelyezett felvilágosító táblák. Eligazítást kapunk arról, hogy merre induljunk, ha kilátásban akarunk gyönyörködni, hol találunk szabad mozgásra, játékra alkalmas tisztásokat, hol van tűzrakóhely, ivóvíz, ahol étkezni lehet. Az információs táblák olyan érdekességekre is felhívják a figyelmünket, hogy merre, mit érdemes felkeresni. Lehet, hogy van az erdőben valami műemlék, történelmi emlékhely, botanikai, geológiai vagy kultúrtörténeti érdekesség.

A sétaerdőben padokat, asztalokat csak azokban a kirándulási célpontokban találunk, ahol a letelepedéshez szükség van rájuk, elsősorban a források környékén. Itt többnyire tűzrakóhelyek is vannak, nehogy gondatlan tüzeléssel kárt tegyünk az erdőben. Sokszor még száraz tüzelőt is készítenek ezekre a helyekre, hogy ne gallyakat tördeljenek.

A sétaösvények elvezetnek a legszebb kilátóhelyekre is. A táj szépsége a legmagasabb dombtetőkről, csúcsokról tárul elénk. Különös élményt nyújt a köves, sziklás gerincek látványa.

Az erdővel borított magaslatokon sok helyen építenek kilátótornyokat, amelyek a fák koronái fölé emelkednek, hogy onnan nézhessünk körbe. Egy-egy ilyen kilátóhely a kirándulások célpontja, ahol jólesik egy kiadós pihenés az erdei padon.

Útközben gyakran nyílik alkalom játékra, sportra az erdei tisztásokon, réteken, ahol padok, asztalok, esőkunyhók, illemhelyek teszik kényelmessé a pihenést.

A sétaerdőkben a természet közelségét keressük, a patakpartok, az erdei rétek titkait, az állat- és növényvilág felfedezését, megfigyelését. Tiszta, friss levegőt szívunk és az avaron járunk.

Az erdei kirándulások nincsenek évszakhoz kötve. Tavasszal az ébredő természet közelsége csábít, nyári forróságban az árnyas lombok, ősszel a levelek ezernyi színárnyalata, télen a csendes fehér nyugalom teszi vonzóvá az erdőt.

Télen nemcsak a meredek lejtőkön való szísés az öröm, hanem külön élmény egy kiadós sítúra a csöndes, havas erdei utakon.

A sétaerdőkben találkozhatunk az erdei munkások hétköznapi életével is, léptenyomon láthatjuk a munkájuk eredményeit: a szépen összezárluló fiatalosokat, a gondos válogatással nevelt rudas erdőket vagy a hatalmas, főként tornyosuló idős állományokat.

Egyes vidékeken még találkozhatunk olyan sajátos erdei munkákkal, mint a faszénítés és a mészégetés.

A füstölgő boksák körül tevékenykedő erdei emberek világa, az izzó mészkemence tüzének titokzatos fénye ma már kevés helyen található meg.

A sétaerdők rendje, tisztasága főleg az ott járó sétálóktól függ, ezért a sétaerdőkben kerüljük a szemetelést, rongálást, gondatlan tűzrakást.

Kirándulóerdők

A pihenő- és sétaerdőket összefoglaló néven parkerdőnek nevezzük. Ebbe a kategóriába azonban a kirándulóerdők nem sorolhatók már be.

Legfőbb értékük a zavartalan erdei hangulat. Az ilyen erdőket a lakott helyektől távol, természeti szépségekben bővelkedő tájakon jelölik ki. Ezek a természetjárás, a nagy kirándulások, hegyi túrák igazi területei. Itt nincs szükség másra, mint jól járható turistautakra és a megbízható tájékozódást adó jelzésekre.

A nagy kiterjedésű, ritkán járt kirándulóerdőkben lehet igazán élvezni a természet zavartalan közelségét, az erdők sokszínű szépségét. Magányosan vagy csoportosan örömet jelent a kirándulás.

Az egész napos gyaloglás igazi kikapcsolódás, aktív pihenés.

A kirándulóerdőkben ne keressük a parkerdőkben megszokott kényelmi berendezéseket. Itt minden igényünket a természet adta keretek között kell kielégítenünk. Hamar rájövünk arra, hogy milyen jól lehet pihenni egy ledőlt fa törzsén, egy kivágott fa tuskóján, száraz avaron, gyepon.

A házigazdák vendégváró gondoskodását a kiépített úthálózat és a gondozott források bizonyítják. A források körül olykor asztalt, padot is találunk, ahol az útravalót elfogyaszthatjuk.

Tűzet csak víz közelében szabad rakni, amit távozás előtt gondosan el kell oltani. A ritkán járt erdőkben különösen nagy veszély a gondatlan tüzelés.

A kirándulóerdők sokszor csatlakoznak sétaerdőkhöz vagy pihenőerdőkhöz, így azoknak mintegy tartalékterületéül szolgálnak. Ha a parkerdők látogatottsága erősen növekszik és zsúfolttá válik, a kirándulóerdők egy-egy részét parkerdővé alakíthatják.

Erdei autóspihenők

Az autós turisták számának rohamos növekedésével az üdülõerdők hálózatában az erdei autóspihenõ helyeknek fontos szerepe lett.

Az autótulajdonos családok nagy része csak szabad idejében, fõként hétvégi napokon élvezheti az autózás örömeit és többnyire ilyenkor kerekednek országjárásra. A köztudatban kevés az olyan kirándulási célpont, ami egy-egy napos autókirándulás programját kitöltheti. Gyakran ezért fordul elõ, hogy a közismert kirándulóhelyekhez vezetõ útvonalakon nagy zsúfoltság és torlódás keletkezik, ezért csak a forgalmi dugóba szorult várakozás és a bosszúság emléke marad csupán.

Az erdei autóspihenõk nemcsak az autós kirándulóknak, hanem a közúton közlekedõknek is hosszabb-rövidebb, kellemes környezetben eltölthetõ megállást, pihenést kínálnak.

Erdei autóspihenõk többnyire ott alakíthatók ki, ahol a forgalmas közlekedési útvonalak felüdülésre alkalmas erdõkön haladnak keresztül.

Fontos tartozékuk megfelelõ útcsatlakozás és a gépkocsiparkoló. A parkoló környékén felállított asztalok mellett letelepedhet a kiránduló társaság, vagy körülülhetik a tûzrakóhelyeket is szalonnasütéshez. Sok helyen ivóvíz és illemhely is található.

Ezek a berendezések azonban az autós turisták jelszavát – „Szállj ki és gyaloglj!” – csak félig elégítenék ki, ha az erdõk házigazdái az erdei autóspihenõkben az egészséges testmozgásra gyakorta nem teremtenének alkalmat.

Kisebb-nagyobb sétákra a hurokszerűen kiépített, jelzett ösvények hívják az autósokat. Az eligazító táblákon a körséták idõtartamáról és a várható látnivalókról is kapunk tájékoztatást.

A pihenõhelyek mellett sok esetben labdázó- és játszótereket alakítottak ki, sõt több helyen erdei tornapálya is épült.

Az erdei autóspihenõk önálló erdei üdülési egységek, de az autós turisták számára ugyanilyen funkciót töltenek be a parkerdők gépkocsiparkolói is.

Egyéb erdei kirándulóhelyek

Az ismertetett üdülõerdõ-kategóriákon kívül számos olyan erdei kirándulóhely van, amely nem jellemezhetõ területtel, mivel legtöbbször valami különleges vonzerõhöz kapcsolódik és csak annak közvetlen környezetét érinti. Ilyen lehet egy *forrás, kilátóhely, vízpart, műemlék, rom, történelmi vagy munkásmozgalmi emlékhely, botanikai vagy geológiai ritkaság.*

Erdeinkben számos ilyen és hasonló, ismert vagy kevésbé ismert különlegesség található. Legtöbbjé állandóan látogatott, ezért a tömeges látogatás feltételeit meg kell teremteni, a kevésbé ismerteket pedig parkerdei feltárással, jelzésekkel lehet közkinccsé tenni.

A történelmi és munkásmozgalmi emlékhelyek megbecsülése, méltó környezetének megõrzése és látogathatóvá tétele is fontos törekvés. Hazánk erdei számos munkásmozgalmi zarándokhelyet õriznek, pl. a Vöröskõ a Pilisben, a Salgótarján és Sopron környéki erdõk.

Ugyancsak az üdülőerdők egyéb kategóriájába tartoznak az erdei táborhelyek és az erdei sport alkalmi területei.

Az erdei táborhelyek kisebb vagy nagyobb csoportok, egy vagy több napos erdei sátoztáborozására adnak lehetőséget. Ezek között kiemelt jelentőségük van az *úttörő-vándortábor*-útvonalaknak, amelyek olyan táborhelyek láncolatából állnak, amikhez tartalmas természeti, kulturális és egyéb értékek fűződnek.

Az ifjúsági vándortáboroknak nagy a nevelő értéke. Hazaszeretetre, természet- és környezetvédelemre, öntevékenységre nevel, hozzájárul a fiatalok egészséges testi fejlődéséhez, kedvező erkölcsi tulajdonságok kifejlesztéséhez, erősítéséhez.

A Magyar Úttörők Szövetsége az úttörő-vándortáborok általános céljait a következőkben fogalmazta meg:

„A vándortáborokon részt vevő közösségek ismerjék meg szocialista építőmunkánk eredményeit, a dolgozó emberek életét, munkáját. Kutassák fel hazánk történelmi nevezetességeit, ismerjék meg hazánk felszabadulása, az ellenállás és partizánmozgalom történetét, hazánk természeti, táji szépségeit, ismerjék meg és becsüeljék az erdőt, a természetet.

A programok teljesítésével erősödjön az úttörők közösségi szelleme, öntevékenysége, erkölcsi és fizikai edzettsége. A táborozás lehetőséget nyújt az Edzett Ifjúságért tömegsportmozgalom egyes követelményeinek teljesítésére is.

Mindezek és az egyes vándortáborok sajátos célkitűzéseinek megvalósítása járuljon hozzá az úttörők szocialista neveléséhez, az úttörőközösségek erősítéséhez.”

A vándortáborok útvonalát és programját tájegységenként ismertetjük.

Jellegzetes — erdőhöz kötődő — téli sport a sízés és a szánkózás. Ennek az az oka, hogy hegy-, illetve dombvidékeink legmagasabb részeit, különösen a hótartó, északi kitétségű lejtőket erdő borítja. A szánkópályák általában a lakott helyek melletti erdők, vagyis a pihenőerdők erre alkalmas lejtői.

Az erdei téli sportnak azért van különösen nagy jelentősége, mivel az emberek tömegeit, elsősorban a fiatalságot, éppen a téli időszakban csábítja a szabad levegőre, egészséges testmozgásra, amikor a természetjárás feltételei nem kedvezőek.

Arborétumok

Országjárás közben, vidéki utazások alkalmával nem szokatlan látvány, ha egy iskolának, kutatóállomásnak vagy gazdasági központnak régi, különböző építészeti stílusokat őrző műemlék vagy műemlék jellegű épület ad otthont. Az is természetesnek tűnik, hogy az ilyen épületeket százados faóriások, sokszor hazai tájakon ismeretlen örökzöldek, gondosan tervezett parkok keretezik.

Azokról az arborétumokról, kastélyparkokról, történelmi kertekről van szó, amelyek országszerte fellelhetőek, sorsuk, állapotuk, funkciójuk nagyon különböző, de nemzeti értékük (kultúrtörténeti, tudományos vagy műemléki) pótolhatatlan. Értéküket nemcsak a ritka, különleges, idős kort megért sokféle fás növény jelenti. Ilyenek létesítése, társadalmi igények kielégítésére — mint szabad természeti üdülőterületek — vagy tudományos, kutatási célok elérésére ma szinte megoldhatatlan feladat

lenne, nem beszélve arról az esetenként több száz évről, amely ezeknek mind a használati, mind a tudományos és esztétikai értékét is nagymértékben meghatározza. Sokszor azonban mindezeknél jelentősebb az a szerep, amivel ezek a kertek egy-egy műemléki vagy történelmi nevezetességű épületegyüttesnek adnak méltó keretet.

Gondoljunk csak a nagycenki Széchenyi-kastély parkjára vagy Zalában a sójtöri Deák-kastélyt keretező szép kertre, vagy Széphalmon a Kazinczy-mauzóleum körüli parkra. Fel lehetne sorolni a kertkedvelő Rákóczi-család emlékeit őrző kastélyok, várak parkjait, mint amilyen pl. a szerencsi várkert vagy a sárospataki Rákóczi-várkert.

Más a keszthelyi Festetics-kastély parkja. Ennek kialakításában Kitaibel Pál, a neves botanikus is közreműködött, hasonló értékű a kőszegi park, amit Chernel István, híres ornitológus alapított.

Ezek a történelmi emlékeket őrző parkok több esetben nemzeti kegyeleti helyek is, s a legkülönbözőbb feladatokat töltik be, gazdájuk is különböző.

Ha az intézménynek funkcionális igénye a tágas zöldterület, akkor az értékes növényanyag megfelelő védelemben részesül.

Az arborétumok között számos olyan élőfagyűjtemény van, amely oktatási, tudományos szerepe mellett zöldterületi funkciót is betölt mint pihenőpark, közpark vagy üdülőerdő.

Állapotukat, gondozottságukat sokszor a hozzáértés vagy annak hiánya határozza meg, de hozzájárul ehhez a fenntartáshoz és védelemhez szükséges költségfedezet korlátozott volta vagy hiánya is.

A védelmet illetően az anyagiak biztosítása mellett, szinte ugyanolyan fontos, hogy a kezelő szervek tudatában legyenek a gondjaikra bízott értékek, becsüljék és óvják azokat.

Ez készítette a Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztériumot arra, hogy e jelentős természeti értékeket számba vegye és a róluk való gondoskodás céljából a szükséges intézkedéseket megtegye.

A felmérést az állami erdőrendezőségek 1975-ben fejezték be. Ez kiterjedt valamennyi szerv tulajdonában, kezelésében levő 5000 m²-t meghaladó arborétumra, történelmi kertre, parkra. A számbavételben azonban nem szerepelnek azok a belterületen levő zöldterületek amelyeknek rendszeres kertészeti kezelése, gondozása megoldott.

A felmérés idején a szakemberek minden kezelőt felkerestek, megbeszéltek velük az arborétumok sorsát, jövőjét, és meghatározták ezek funkcióját, valamint a védelem, fenntartás feltételeit.

Így mintegy 400 arborétumot vettek nyilvántartásba, és róluk szakszerű leírást is készítettek. A nyilvántartásba vett arborétumoknak összesen 3550 hektár a területe, 1670 ha élőfagyűjtemény, 180 ha díszkert és 1700 ha pihenőpark, amelyekből 99 gondozott, 145 még elfogadhatóan kezelt és 164 elhanyagolt, gondozatlan minősítést kapott.

A felmérésben szereplő arborétumok, történelmi kertek közül 86 műemlékvédelmi érdekességű, 48 pedig természetvédelem alatt áll. Ezeknél természetesen a védelem és a fenntartás sokkal megnyugtatóbb, tekintve azt az igen értékes támogatást, amit az Országos Környezet- és Természetvédelmi Hivatal, illetve az Országos Műemléki Felügyelőség ad.

A későbbiekben tájegységenként felsoroljuk az érdeklődésre számító arborétumokat.

A természet védelme és az erdei üdülés

A természetvédelmi területek minden esetben magukra vonják a kirándulók, turisták figyelmét, és sok esetben bizonyos üdülési feladatokat is ellátnak. Gyakran egybeesik az üdülőerdők területével, de az is előfordul, hogy valamely üdülőerdő tájvédelmi körzetnek, nemzeti parknak része.

A védett erdőterületen levő természeti érték – ökológiai, tájképi együttes, botanikai vagy geológiai ritkaság – sok látogatót vonz, és olyan kirándulási célpontokká válhat, amiért éppen a védelem céljából válik szükségessé az üdülőerdő kialakítása, ugyanis a jól feltárt, védett értéket fenyegeti a legkevesebb veszély.

Az üdülőerdők helyének kiválasztásánál fontos szempont, hogy természeti szépségekben gazdag környezet övezze. A természetes erdőállomány nyújtja a legtöbb változatosságot, ez jelenti a legnagyobb esztétikai vonzerőt. Környezetvédelmi szempontból a természetes erdőtípusok a legértékesebbek, mert ezekben vannak azok a génrezervátumok, amelyeket meg kell őrizni.

Az ilyen természetes erdőtípusok az erdőgazdálkodási szempontból – csak a fa-termelés szempontját figyelembe véve – nem mindig a legértékesebbek, és ezért kerülnek sokszor veszélybe. A folyók jó termőhelyű hullámtereinek őshonos kocsányostölgy–szil–kőris–lágylomb elegyes ligeterdeit nemegyszer cserélik fel nemesnyárasokkal. A Duna–Tisza közti homokbuckás táj jellegzetes faligetekkel, borókás-csoportokkal váltakozó tágas térségei helyett összefüggő fenyves monokultúrákat ültettek. Dombvidékeink őshonos lombos állománytípusait is mind gyakrabban váltják fel fenyvesekkel.

Az ilyen őshonos erdőállományok cseréjével együtt megszűnik számos egyéb növényfaj – fásnövények, lágyszárúak –, továbbá állatfajok – a rovarvilág, madarak, rágcsálók, ragadozók – életlehetősége, megbomlik a biológiai egyensúly, szegényebb lesz élővilágunk.

A természetes erdőállomány fenntartásával legkézenfekvőbbben a séta- és kirándulóerdő kapcsolható össze. Az erdei környezetet igénylő sportoknak is itt lehet megfelelő teret adni. Természetesen a séta, gyalogtúra lesz az általános, de lovaglás, kerékpározás is lehetséges a téli sportok mellett.

Ha a területen tó vagy folyóvíz van, akkor még jobban bővül a sportolási lehetőség, nem is beszélve arról, hogy a víz jelenléte rendkívül megnöveli a hely üdüléértékét.

Az üdülőerdőkben például oktatóösvények, bemutatóterületek, arborétumok, erdei múzeumok létesítésével fokozhatjuk a vonzerőt.

A természetes erdőtípusok fenntartása és az üdülőerdő funkciójának összekapcsolása különösen akkor szerencsés, ha a választott hely valami különleges tájképi vagy természeti adottsággal is rendelkezik. A fafajokban és korban változatos természetes állománykép egymagában is indokolja az üdülőerdő létesítését, fenntartását.

A különleges ritka természeti érték, műemlék vagy népi építészeti emlék szintén olyan vonzerőt jelent, hogy a környezetükben levő erdők miattuk válnak üdülőtérületté. Az erdőállomány üdüléértéke annál nagyobb, minél változatosabb, nyíltabb, ligetesebb. Zárt erdő ritkán válhat kedvelt üdülőtérületté.

A cél az, hogy a természetes erdőállományok fenntartása, bizonyos üdülőerdő-

funkciók kielégítésével, minél jelentősebb területen valósuljon meg. Tekintve, hogy az erdős táj nyílt – nem erdőállománnyal borított – területei ugyanolyan fontos részei bármely üdültájának, egyértelműen oda vezet, hogy ilyen terület tájvédelmi körzetként vagy nemzeti parkként tartható fenn leginkább.

Ilyen szemlélet és célkitűzések mellett az üdülőerdő-fejlesztési munka kibővül, szerves része lesz a tájfejlesztési tevékenységnek. A természetvédelemmel való együttműködés gyakori volt az eddigi üdülőerdők fejlesztésekor. A jellegzetes, védelmi szempontból értékes természetes erdőterületek leginkább olyan szélsőséges viszonyok között maradtak fenn, melyekhez szintén természetes – művelés alá nem vont – más művelési ágba tartozó területek csatlakoznak, mint pl. mocsár, láp, nádas, rét, legelő, sziklakopár.

A szélsőséges viszonyokat sokszor a rendkívül változatos homokbuckás, sziklás, meredek, patakokkal, vízmosásokkal szabdaltságot okozza. A szélsőséges termőhelyi viszonyú változatos térfelszín olyan tájképi vonzerőt jelent, ami az üdülési és védelmi feladatok összekapcsolását kézenfekvővé teszi. Az ilyen területek védelmi és üdülési célra való igénybevétele esetén a legkisebb a gazdasági érdekekkel való ellentét. A gazdasági érdek háttérbe szorulása semmilyen vonatkozásban nem jelentheti a termelési funkció kikapcsolását. Az erdőállományok huzamos fenntartása fakitermelés nélkül nem képzelhető el. A biztos felújítás céljából a megtermelt fát ki kell vágni és értékesíteni kell.

A védett természeti értékek és az ezeket őrző táj vonzása, a felüdülés, turizmus számtalan lehetősége igen sok látogatót vonz egy bizonyos területre.

A táj, a természeti értékek, a ritka állatfajok, a látványosságnak számító különböző ősi foglalkozási ágak tartozékai (viseletek, szerszámok, építmények) további olyan vonzerőt jelenthetnek, amelyek csak védelmi szándékkal végzett tájfejlesztéskor mutathatók be.

A fejlesztési feladatok között szerepelnek olyanok is, amelyek a terület látogatásához, vagy az ott-tartózkodáshoz, a kulturált üdüléshez, az általános (a közlekedési, szállás-, étkezési, szórakozási) igények kielégítéséhez szükségesek. Ezek megoldása csak kis részben lehet erdészeti feladat. A különböző szempontok összehangolásával elsősorban a védelmi igényeket kell kielégíteni, s ez csak komplex védelmi körzetek létesítésével lehetséges.

A Tihanyi, a Badacsonyi Tájvédelmi Körzet parkerdeit, a Barcsi ősborókást ebben a szemléletben fejlesztettük ki. Még szélesebb tere van ennek a Kiskunsági vagy a Bükk Nemzeti Park területén, de számos más parkerdőben meggyőződhetünk, tájait felkeresve, az erdei üdülés és a természetvédelem elválaszthatatlan kapcsolatáról.

A víz és az erdő kapcsolata

Erdei kirándulásaink kedves élménye a sziklatömb alól előtörő forrás felfedezése, a kanyargó patak végigkísérése, a lezúduló vízesés látványa. Az erdő és a víz elválaszthatatlan!

Vajon a víznek és erdőnek csupán érzelmi, szubjektív kapcsolata ez, vagy mélyebb ökológiai összefüggéseken alapul?

Ha természeti elemeink e két lényeges komponensének környezetvédelmi vonatkozásait keressük, akkor az alapvető ökológiai összefüggések magyarázatot adnak.

A víz és az erdő is megújítható természeti érték. A víz – a többi természeti kincssel ellentétben – folyamatosan és rövid idő alatt képes pótlódni.

Az erdő azon kevés természeti erőforrások egyike, amely megújítható. Újraerdősítéssel a megtermelt nyersanyag – viszonylag rövid idő alatt – újra termelhető, újabb erdőtelepítésekkel területe növelhető.

Az erdő és a víz is zárt biológiai rendszer. Mindkettő olyan alapvető működési egység, amelyben az élő és élettelen környezet kölcsönhatása érvényesül. Mindkettőre jellemző, hogy bennük az anyag és energia körforgása olyan zárt ökológiai egységbe, ökoszisztémába szerveződik, amely nélkülözhetetlen az emberi élet fenntartásához.

Mind a vízi, mind az erdei ökoszisztéma működésének energiaforrása a Nap sugárzása. Minden egyes vízcsepp a Földön állandó vízkörforgásban vesz részt. A víz földi jelenlétét, mozgását, állandó megújulását a Nap hőenergiájának köszönhetjük. Az erdei ökoszisztéma zavartalan működéséhez a Nap a zöld növények fotoszintézise útján adja az energiát.

Jellemző hasonlóság, hogy mind a víz, mind az erdő egyaránt többcélúan használható. A víz az élet nélkülözhetetlen eleme, a vízi élővilág élettere, gazdasági tevékenységünk, az ipar és a mezőgazdaság alapvető nyersanyaga.

Az erdő legfőbb komplex jóléti hatása valamely táj vízháztartásában jelentkezik, melynek határfokával egy külön tudományág, az *erdészeti hidrológia* foglalkozik. Az erdészeti hidrológia az a tudomány, amely egy gazdálkodási egységet alkotó erdőtest vízhozamát az erdőgazdálkodás összefüggéseiben vizsgálja.

A természeti adottságok – éghajlat, domborzat, talaj stb. – mellett döntő jelentősége van az erdőben történt beavatkozásoknak. Ma már hazánkban nincsenek őserdők, a természetes állományok száma is megcsappant. A nagyüzemi gazdálkodás, a gépesítés, a koncentrált termelés és főleg a fafeldolgozás új technológiai eljárásai a gazdálkodás irányát a rövid vágásfordulójú monokultúrák felé tolják el.

A másik jellemző változás, főleg cellulóz nyersanyag termelése végett, az ültetvény-szerű telepek létesítése. Ezekre jellemző a monokultúra és nagy hálózatban történő, főleg nyár-, fűz- és erdeifenyő-telepítés.

Az erdő a csapadékvíz felfogásával, a lefolyás mérséklésével és a talajban való tárolásával, a párologtatással, a felszíni vizek tisztításával jelentős szerepet tölt be a vízgazdálkodásban.

Az erdő és a víz is a növény- és állatvilág számos fajának élőhelye. Fontos szerepe van az ember aktív pihenésében, felüdülésében, regenerálásában.

A települések közelében levő vízfelületek, folyók, tavak meg az erdők is üdülőtérületté válnak. A vizek növelik az erdő üdülőtértékét, az erdők teljesebb teszik a vizek környezetét.

Újabb hegyekkel nem lehet gazdagítani üdülőtérületeinket, de a vízgazdálkodás és az erdészet szakemberei sokat tehetnek azért, hogy a vízparti üdülőtérületekhez megfelelő zöldövezet csatlakozzék, vagy viszont, hogy a parkerdők, erdei kirándulóhelyek üdülőtértékét vízfelületekkel növeljék. Mindkettőre számos példa van hazánkban (Duna-kanyar, Balaton, illetve a Vas megyei Szajki parkerdő, Somogyban és Mikei parkerdő stb.).

Különösen előremutató környezetfejlesztési tevékenység az, amikor tervszerűen kialakított mesterséges tavakkal, víztározókkal fokozzák a parkerdők, kirándulóközpontok üdüléértékét.

Kezdeményező és példamutató a debreceni „Erdős puszták” környezetének fejlesztése. Itt a vízügyi és erdész szakemberek rövid 3 év alatt alakítottak ki több mint 200 hektár vízfelületet, kisebb-nagyobb tavakat, amelyek ma olyan színfoltjai az erdőnek, amivel üdülési vonzereje a sokszorosára növekedett.

Környezetfejlesztési szempontból nem közömbös, hogy ezeknek és a további, több mint 100 hektáros új tavaknak mi a talaj vízgazdálkodásában betöltött szerepe. A vízrendezésnek az lesz az eredménye, hogy a jövőben azon a vidéken sokkal értékesebb erdőállományok telepíthetők.

A debreceni példa – amelyhez Hajdú-Bihar megye területén több város közvetlen térségében az úgynevezett roncsolt területek tájrendezése járult – sok követőre talált. Ahol erre mód kínálkozott, parkerdők erdészei vízügyi szakemberek segítségét kérték a mesterséges tavak kialakítására.

Így létesült a nagykanizsai parkerdő több mint 40 ha-os szép tava, Pécsen a nagy közkedveltségnek örvendő Éger-völgyi víztároló, Szekszárdon a sötét-völgyi üdülőerdőhöz csatlakozó mesterséges tó, Sopronban a Tacsai-árokban létesült nagyszerű víztározó, és még számos kisebb-nagyobb tó, amelyekkel parkerdei kirándulásainkon majd találkozhatunk.

Tervszerű fejlesztés

Az eddigiekből látható, hogy az üdülőerdőkön belül az egyes fajták rendeltetése eltérő, más az igénybevétel jellege, ennek megfelelően más a velük kapcsolatos követelmény is. Az egyes üdülőerdő-fajták ilyen egyértelműen a legkritikább esetben különíthetők el. A települések közelében gyakori, hogy a fogadóponatok környezetében a pihenőerdőként feltárt és üzemeltetett erdők távolabb eső és kevésbé látogatott térségeit a sétaerdő kategóriájába sorolják.

Ennek fordítottja is gyakori. Ezek miatt az összemosódó kategóriák miatt is válik általánosabbá a „parkerdő” meghatározás, amin az olyan erdőt értjük, amely akár pihenő-, akár sétaerdőként van feltárva. Mindezek ellenére az erdők közjóléti szerepének egységes érvényesítése végett a tervezés országszerte azonos irányelvek szerint történik. Ehhez olyan üdülőerdő-modelleket kellett kialakítani és olyan tervezési előírásokat meghatározni, amelyekkel a várható igények a legjobban kielégíthetők.

Az üdülési funkciót betöltő erdők távlati tervezése, mivel jövőbeni igényeket elégítenek ki, a 2000-re előrejelzett lakosságszámon alapszik.

A 15–20 vagy 30 év múlva kielégítendő igényekhez a ma meglévő erdők közül kell kijelölni a legalkalmasabbakat. Mivel a nagyközönség előtt általában az idősebb állományok a kedveltebbek, a távlatban funkcionáló erdőknek már ma is általában legalább középkorúaknak kell lenniük.

Az üdülőerdők kijelölésére azért van szükség már jó előre, hogy az erdőállományt ennek ismeretében neveljék tovább.

A távlati tervezés során kijelölt üdülőerdők területe:

Megnevezés	1975-ben	2000-ben
	ezer hektárban	
Pihenőerdők	8	25
Sétaerdők	15	55
Kirándulóerdők	35	130
Egyéb erdei kirándulóhelyek	2	3
Összesen	60	213

A továbbiakban áttekintjük az üdülőerdő-fajták tervezési előírásait, a méretezési irányelveket, mutatókat, majd a modellterveket.

Az üdülőerdők tervezése

Pihenőerdő – intenzíven feltárt parkerdő. Ezzel kell kielégíteni a lakosság napi pihenési, felüdülési igényét, ezért a településtől legfeljebb 30 perc alatt elérhető távolságra kell kijelölni.

Méretezésnél az előre jelzett lélekszám alapján 3 ha/1000 fő a tervezési normatíva. Minél nagyobb a település, annál inkább indokolt, hogy a település körül több pihenőerdő létesüljön.

Az állandó lakosság mellett üdülőhelyeken, kirándulóhelyeken külön figyelembe kell venni az idegenforgalmi népességet is, ugyancsak 3 ha/1000 fővel (erdős körzetben 10 ha/1000 fő).

A meglévő erdőállományokban kijelölt pihenőerdők összes területe 25 000 ha. Összesen 500 pihenőerdőt jelöltek ki. Egy-egy pihenőerdő átlagos területe kerekén 50 ha.

A pihenőerdők intenzív üdülőerdő-gazdálkodást, teljes feltártságot, nagyfokú berendezettséget igényelnek. Létesítésük és fenntartásuk is költséges.

A nagy látogatottság miatt – a műszaki berendezések rongálódása, a rendszeres takarítás, javítások, felújítások, esetenként őrzés – jelentős fenntartási költségeket igényelnek.

Sétaerdő – extenzíven feltárt parkerdő. Az erdőgazdálkodás az üdülési rendeltetésnek alárendelt. Jól megközelíthető, úthálózattal feltárt és csak mérsékelt műszaki berendezettségű parkerdő. Ezzel elsősorban fél- vagy egész napos pihenés feltételeit kell megteremteni, ezért nem szükségszerű, hogy a települések közvetlen közelében legyen.

Sétaerdők tervezéséhez általában a középfokú körzetközpontokat és annál magasabb szintű településeket, továbbá üdülőterületeket kell figyelembe venni, de az igények kielégítése lehetőleg koncentráltan, egyéb funkciókkal összehangolva történjen.

Kirándulóerdő – csak turistautakkal feltárt üdülőerdő, amely a sétaerdő tartalék területe.

Elsősorban a hét végi pihenő- és szabadságidő alatti természetjárás, hosszabb idejű kirándulás, aktív pihenés feltételeit biztosítja.

Az erdőgazdálkodást csak olyan előírások korlátozzák, amelyek az erdők tartamosságára és a természetszerű erdőtípusok kialakítására irányulnak.

Mind a sétaerdőknél, mind a kirándulóerdőknél a helykijelölést a tényleges igény, a látogatottság befolyásolja. Különösen erdős üdülőterületeken a településektől távolodva pihenőerdőkhöz közvetlenül csatlakoznak a sétaerdők, ezekhez pedig a kirándulóerdők.

Tekintettel arra, hogy a kirándulóerdő a sétaerdő tartalékterülete, méretezésüket együtt kell elvégezni. Ehhez a középfokú és ennél magasabb szintű körzetközpontok távlati lélekszáma szolgál alapul.

A tervezésnél figyelembe kell venni a település jellegét is, a következőképpen:

- ipari településeknél az állandó népesség 25%-a,
- mezőgazdasági településeknél az állandó népesség 15%-a,
- egyéb (vegyes) településeknél az állandó népesség 20%-a

a mértékadó.

A tervezési normatíva 5 fő/ha-ral számolva

ipari települések esetén	50 ha/1000 fő,
mezőgazdasági települések esetén	30 ha/1000 fő,
egyéb jellegű települések esetén	40 ha/1000 fő.

A sétaerdő és kirándulóerdő tervezésekor az állandó népesség lélekszáma mellett az idegenforgalmi népesség igényét is számba veszik.

A meglévő erdőállományokban 55 000 ha sétaerdőt és 130 000 ha kirándulóerdőt jelöltek ki. Ebből 124 sétaerdő (átlagosan 420 ha), 100 kirándulóerdő (átlag 1300 ha).

Zöldfolyosók. Az erdei üdülőterületet az ún. zöldfolyosók kötik össze. Ezek szerepe, hogy erdős, zöld keretet adjanak azoknak az útvonalaknak, melyeken a kirándulóforgalom az erdei üdülőhelyek között áramlik.

A zöldfolyosók területén az erdőgazdálkodást az erdők tartamosságára és az erdőtípusok kialakítására, fenntartására irányuló előírások korlátozzák.

A távlati tervezéskor 1400 ha zöldfolyosót jelöltek ki.

Erdői autós-pihenők – intenzíven feltárt és berendezett erdei üdülési egységek. Szerepük, hogy az autós turisták és a közúton közlekedők számára kialakítsák a néhány órás pihenés, erdei felüdülés feltételeit. Az itt folytatott gazdálkodást ennek a feladatnak kell alárendelni. Jellemző a nagyfokú feltártság, műszaki berendezettség. Helyük kijelölését a várható forgalom és a közúti előírások figyelembevételével a konkrét igény, továbbá az erdőállomány és a terepi adottságok határozzák meg.

Eddig 100 helyen, összesen 500 ha-on létesítettek erdei autós-pihenőt.

Erdői tábor- és kirándulóhelyek. Ezek vonzerőhöz – forrás, kilátóhely, vízpart, műemlék stb. – kapcsolódó, kis területű, jól kiépített erdei üdülési egységek, amelyek az erdei sátor-táborozás feltételeit teremtik meg. Ide sorolhatók az úttörővándortábor-útvonalak táborhelyeinek láncolata is.

Tervezőskor összesen 1350 ha-on jelöltek ki erdei tábor- és kirándulóhelyet.

Ebben nem szerepelnek azok a táborhelyek, amelyek források, kilátóhelyek, műemlékek és egyéb kirándulóhelyek mellett a pihenő- és sétaerdőkben vannak.

Az ifjúsági vándortáborok a természet- és környezetvédelemre, a közösségi életre, hazaszeretetre, az öntevékenységre való nevelés kiváló eszközei. A gyalogtúrázás és az útvonal bejárása közben adódó nehézségek leküzdése hozzájárul a fiatalok egészséges testi fejlődéséhez.

A vándortábor útvonalát úgy kell kiválasztani, hogy ahhoz az erdős tájak természeti szépségei mellett, történelmi, mozgalmi, kulturális jelentőségű nevezetességek, természettudományos és műemléki értékek, napjaink építőmunkája is kapcsolódjon.

Ifjúsági vándortáborokat a Magyar Úttörők Szövetsége Országos Elnökségének és az oktatási szerveknek együttműködésével létesítenek. Jelenleg 22 erdei vándortábor-útvonal működik, de további 10 kijelölését tervezik.

Egyéb erdei üdülési helyek. Speciális rendeltetésű erdei üdülési helyek tartoznak ide – mint pl. erdei torna-, sí-, szánkó-, lovagló pályák –, faházak, kemping, erdei turistaház, erdei múzeum, oktatóösvény, arborétum és más hasonló létesítmények.

A tervezés folyamán ebbe a csoportba 200 helyen 1150 ha erdőt soroltak.

Erdői tornapályák a szabad természeti környezetben való egészséges testmozgásra, aktív pihenésre adnak lehetőséget. Jellemzőjük az önmagába visszatérő erdei ösvény és az állomásokon elhelyezett tornaszerek, amelyek bizonyos előírt tornagyakorlatok elvégzését teszik lehetővé.

Az erdei tornapálya kialakításakor a következőket kell figyelembe venni:

- könnyen megközelíthető, vonzó erdei környezetben legyen;
- a pálya ösvénye burkolat nélküli, természetes erdei talaj legyen, hossza ne haladja meg a 2000 m-t;
- a tornaszerek egyszerű, stabil felépítésűek, a gyakorlatokat előíró magyarázó táblák tartósak és felesleges díszítés nélküliek legyenek. Az állomások száma 10 körül legyen;

– a tornapálya kialakításához, a helyszín megválasztásához és a tornagyakorlatok, tornaszerek meghatározásához sport- és orvosszakértők véleményét kell kikérni;

– az erdei tornapálya fenntartásáról és folyamatos igénybevételének megszervezéséről különböző társadalmi szervek bevonásával kell gondoskodni.

Jelenleg 30 erdei tornapálya van az országban, de a távlati tervekben 50-re növelik.

Erdei téli sport-területek. Hagyományosan, az erre legalkalmasabb középhegységi területeink erdeiben létesültek a legjobb sípályák. Fontos a lesiklópályák árnyékolása, hogy a hótakaró minél hosszabb ideig maradjon meg. Ezt különösen fenyevesekkel lehet a lesiklópályák szegélyén elérni. A szánkópályákat a balesetek megelőzése végett elkülönítve kell létesíteni.

Erdei lovassport. A lovaglás népszerűsége fokozatosan növekszik. A lovasiskolák és sportlőtevénytől telepek közelében kialakított üdülőerdőkben lovagloutakkal, lovaspályákkal jó szolgálatot lehet tenni ennek a sportnak. Felhasználhatók erre a célra az erdei kocsutak, tisztán tartott nyiladékok, tisztások, erdei rétek is.

Üdülőerdő-gazdálkodás

Minden üdülőerdő-fajta helyének kijelölését elsősorban a terület adottságai határozzák meg, az erdővel szemben támasztott minőségi követelmények csak másodlagos szerepet játszhatnak, azok fokozatos elérésére a kijelölt területen törekedni kell. Ezek a minőségi követelmények a következők.

Fafaj. A termőhelynek megfelelő, állóképes, természetes erdőképet adó fajokból összetett erdő.

Elegység. Az erdő típusára jellemző, minél nagyobb változatosságot nyújtó, különböző fajokból álló erdő.

Szinteztettség. A természetes erdőképeknek megfelelő, változatos fajokból álló, cserjéket is tartalmazó, több szintű erdő.

Vegyeskoriúság. A változatosság és szinteztettség fokozható a különböző korú fákból álló erdő kialakításával és fenntartásával.

Az erdők tagoltsága. Az üdülőerdőkben ligetes, kisebb-nagyobb tisztásokkal tarkított, változatos erdő kívánatos. Az erdőtelepítések idején nagyon figyelnek arra, hogy minél több fajfajtát alkalmazzanak az adott körülmények (csapadék, talaj stb.) között. Az utak, tisztások, erdőszegélyek mentén az elegyfajoknak és cserjéknek még nagyobb a szerepe.

Fiatal erdőben végzett ritkítás – szaknyelven tisztítás – közben az értékes, hosszú életű fajfajokat kímélik, de megtartják a változatosságot, előnyös színhatást fokozó (vadgyümölcs, színes kérgű, színes lombú és jól virágzó) fajfajokat is. Ilyenkor kell kialakítani a tisztásokat, felhasználva a hiányos erdőfoltokat.

Idősebb erdőben a ritkítást szaknyelven gyérítésnek nevezik. Itt ugyancsak fontos a tisztások képzése, az erdő változatos fellazítása, áttekinthetővé tétele. A cserjéket csak foltokban kell eltávolítani a terület bizonyos részéről, így növelhető az állomány változatossága, tagoltsága.

Az idős állományok az üdülőerdők legértékesebb területei. Az idős fáknek önmagukban is jelentős esztétikai értékük van.

Az üdülőerdőkben végzett fakitermelés az erdő látogatói előtt folyik, ezért különösen fontos, hogy a balesetvédelmi rendszabályokat megtartsák.

Az üdülőerdők fafajai között nagy szerepet játszanak a vadgyümölcsfák. Ezek és a sokféle cserje gyümölcse a kirándulóknak ritka erdei csemege.

Népszerű és vonzó a gombagyűjtés és az erdei virágzedés. Az erdőtörvény szerint – virágot, gyümölcsöt, gombát mindenki szedhet, a személyes szükségletet meg nem haladó mértékben. Humuszt, almot és zöld gallyat nem szabad gyűjteni.

Az üdülőerdőkben sok vad él. A növekvő forgalom, az emberek közelsége legtöbbször a vadállományt nyugtalanítja, de néhány vadfaj, pl. az őz és a szarvas is, megszokja és jól tűri a látogatók közelségét. Gondoskodni kell vadetetőkről, szóókról, itatókról, továbbá vadrejtő vadsűrűk és vadföldek kialakításáról.

A hasznos madárfajoknak nagy szerepük van az erdő életközösségében, védelmük fontos feladat.

Az odúlakó madarak számára mesterséges odúk kihelyezésével alkalmas fészkelőhelyekről,

szükség esetén télen rendszeres etetésükről gondoskodni kell. Az egyre kevesebb ragadozó madárfajok fészkelőhelyeit minden zaklatástól óvni kell.

Az ornitológusok és természetvédelmi szakemberek segítségével ebben a munkában elengedhetetlen.

Modelltervek

Az elsődlegesen üdülési funkciót betöltő erdők beruházási és fenntartási költségigényének meghatározására, a szükséges létesítmények, műszaki berendezések tájékoztató jellegű megállapítására szolgálnak a modelltervek.

A különböző üdülési funkciójú erdőkre jellemző modellekben szerepel a szükséges létesítmények, berendezések mennyisége. Nincsenek benne azonban közjóléti feltáróutak, mert azok egyedi beruházásként épülnek. Nem szerepelnek különböző rendeltetésű épületek, kirándulólházak, kezelői épületek, mesterséges tavak kialakításához szükséges műtárgyak sem, mert ezeket egyedi tervezéssel készítik. Néhány tervezési modell.

Pihenőerdő. Területe 10 hektár. *Műszaki létesítményei:* gépkocsiparkoló 4 gépkocsi részére, az ahhoz tartozó autótút 100 fm. Sétaút 700 fm. 8 db pad, 4 db asztal padokkal, 4 db szemétygyűjtő, 2 db védőkunyhó, 5 db irányítótábla, 2 db információs tábla, 2 db forrásfoglalás vagy kút. Árnyékszék, játszórét vagy erdei tornapálya, 10 db madárodú.

Sétaerdő. Területe 100 hektár. *Műszaki létesítményei:* 8 gépkocsi részére gépkocsiparkoló, a hozzá tartozó út 50 fm, 2500 fm sétaút, 10 db pad, 10 db asztal padokkal, garnitúra, 10 db szemétygyűjtő, 2 db tűzrakóhely, 3 db esőkunyhó, 10 db irányítótábla, 2 db információs tábla, 1 db forrásfoglalás vagy kút, 1 db árnyékszék, kilátó, játszórét vagy tornapálya, egyéb erdei sportra alkalmas létesítmény (szánkópálya, lovaglótút stb.), madárodú.

Kirándulóerdő. A modell területe 500 hektár. *Műszaki létesítményei:* 3000 fm sétaút, 10 db pad, 2 db asztal padokkal, 2 db szemétygyűjtő, 2 db tűzrakóhely, 10 db irányítótábla, kilátó.

A parkerdők látogatói

1978 végéig összesen 74 ezer hektár üdülőerdő létesült. 10 év alatt nemcsak a leglátogatottabb erdős tájaink és nagyobb városaink közelségében levő erdők váltak üdülőerdőkké, hanem a tényleges igényeket követve az egész ország területén kialakult az üdülőerdők hálózata.

1971-ben a Pilisi Parkerdőgazdaság szervezett közvéleménykutatást. Ennek folyamán több mint 3000 kérdőív kitöltésére akadt vállalkozó. A kérdőívek feldolgozásával sok olyan kérdésre kaptunk választ, ami támpontot adott a további parkerdőfejlesztésekhez. 1972 májusában nagyszabású országos felmérés történt a pilisi, a soproni, a mecseki, a mátrai és a debreceni üdülőerdőkben.

A látogatók értékelése szerint a legkedveltebb erdők főbb jellemzői:

- legyenek elegyesek, a lombfajokat túlevelűek tegyék változatossá;
- legyenek vegyes korúak, az öreg fák egyhangúságát középkorú és fiatalabb fák csoportja oldja fel;
- az elegyes és vegyes korú erdők több szintűek, ami változatosságukat még fokozza;
- tágas tisztások, ritkább, ligetes foltok lazítsák fel a zárt erdők sűrűjét;
- merev, egyenes vonalak helyett természetszerű, a domborzatot követő erdőszélek legyenek.

A felmérés megállapításai szinte semmiben nem térnek el az üdülőerdőkkel szemben támasztott szakmai minőségi követelményektől. Az erdész, tájrendező, üdülési, egészségvédelmi szakemberek törekvései egybeestek a kirándulók igényeivel.

Az üdülőerdők igénybevételét legjobban az azt fölkereső látogatók száma mutatja.

Az eddig kialakított parkerdőkben megállapították a kirándulók számát, ami hasznos eligazítást ad a további tervezéshez, üzemeléshez.

Üdülőerdőinket egyre többen – 1978-ban 18 millió látogató – keresik fel. Ennyi vendég fogadására idejekorán fel kell készülni, mivel az erdők védelme és az erdőgazdálkodás zavartalansága végett irányítani kell a látogatók mozgását. Ehhez tudni kell azt is, hogy mikor mennyi látogatóra lehet számítani. 1978-ban a legtöbb látogató a Pilisi Parkerdőgazdaság területén fordult meg. Itt vannak a legnagyobb kiterjedésű üdülőerdők, ahol 13 ezer hektár erdő elsődlegesen ilyen célt szolgál. Kereken 5 millió ember kereste fel a pilisi üdülőerdőket, így érthető, hogy a legtöbb közjóléti beruházást is itt végezték.

A Börzsöny 9 ezer hektáros üdülőerdeje félmillió kirándulót fogadott, a Mátrában 2500 hektár az üdülőerdő, ebben 2,4 millió vendég fordult meg, a Bükk 8600 hektárnyi üdülőerdejét 2,6 millióan látogatták. A Mecsekben 440 ezren voltak, a soproni parkerdőben (2800 hektár) 550 ezer kiránduló járt. Az Alföldön Debrecen 10 ezer hektáros sík vidéki üdülőerdeit több mint 490 ezer ember látogatta. A természetjáró hagyományokkal rendelkező erdős hegyvidékeink mellett a fejlődést azok az erdőgazdaságok mutatják, ahol csak az utóbbi években létesültek az üdülőerdők. Zala megye területén például a 15 helyen kialakított 3700 hektárnyi üdülőerdőt 1978-ban 715 ezer kiránduló kereste fel.

Annak ellenére, hogy az ország területén kivétel nélkül minden erdőgazdaság területén kialakultak az erdei üdülés bázisai, melyek folyamatos fejlesztéséről, fenntartásáról az erdőgazdaságok gondoskodnak, mégis akadnak ellentmondások az erdőgazdálkodás és az üdülőerdők fenntartása, üzemelése között.

Ezek egy része abból fakad, hogy az üdülési funkcióra rendelt erdőket ki akarják vonni a rendszeres erdőgazdálkodás köréből. Az üdülőerdőkben végzett fakitermelést azok ítélik el, akik nem ismerik az erdőben is érvényesülő biológiai törvényeket. Az üdülőerdők fái is elérik azt a kort, amikor már ki kell vágni, mert különben elpusztul, s így hasznosítatlan marad.

Az üdülési funkciójú erdőkben is a korviszonyok határozzák meg a fakitermelés lehetőségeit.

De nincs is ilyen korlátozásra szükség, mert a különböző korú, fafajú, összetételű parkerdőkben a sétára, letelepedésre, a szabadtéri felüdülésre szolgáló létesítmények helyét az erdőgazdálkodási beavatkozásokhoz igazodva változtatni lehet. Körültekintő tervezéssel ilyen változtatásokra csak évtizedek elmúltával kerülhet sor.

A parkerdők nagyságát a látogatók száma is meghatározza. A szűkre méretezett parkerdő zsúfoltságot, az erdő fokozott igénybevételével járó károsításokat okoz, az indokolatlanul nagy kiterjedésű pedig növeli a beruházási és fenntartási költségeket. 1978-ban az üdülőerdőkben egy hektárra 200 látogató jutott. Ahol ennél több, ott a parkerdő területének a bővítése szükséges, ahol kevesebb, ott indokolatlan volt a kialakított parkerdő nagysága.

Más jellegű ellentmondást jelent az erdei üdülés céljából szükséges berendezések

létesítésének kérdése. Alapvető, hogy az erdők legfőbb vonzereje a természeti hatás. Az ellentmondást úgy lehet feloldani, hogy csak az üdülőerdők leglátogatottabb pontjain, ahol tömörülnek a kirándulók – forrás, kilátó, rét, parkolóhely – helyezik el a létesítményeket.

A parkerdei berendezések helyes mértéke jelentősen befolyásolja a beruházási és a fenntartási költségeket. Az eddig létesített parkerdőkben az 1 hektárra eső beruházási költség 2800 Ft, az 1978. évi fenntartási költség pedig 270 Ft volt.

Megnyugtató és biztató, hogy az erdő védelmezőinek száma mindjobban gyarapszik. Az 1962 óta működő Társadalmi Erdei Szolgálat felbecsülhetetlen értékeket ment meg lelkiismeretes, fáradhatatlan, jól szervezett munkájával. Megnyugtató az is, hogy sok esetben az ország különböző részein úttörőcsapatok vállalják az erdő védelmét.

A szentendrei járás úttörőinek felajánlása – „Mi is védjük a természetet” – nagy segítséget jelent. Remélhető, hogy sok úttörőcsapat követi példájukat.

A legfiatalabb erdőjáróknak szólnak az erdőjárás szabályai:

- védj az erdőt,
- kíméld az erdő virágait, növényeit,
- ne zavard az erdei vad nyugalmát,
- óvd az erdőt a tűztől,
- őrizd meg az erdő csendjét,
- vigyázz az erdő tisztaságára.

Parkerdei kirándulások

Magyarország parkerdeit olyan csoportosításban szeretnénk bemutatni, amely a látogatók igényeit veszi figyelembe, ugyanakkor alkalmazkodik a meghonosodott, egyszersmind az ország táji természeti adottságait is legjobban tükröző tagozódáshoz.

Első körzetként Budapest környékét tárgyaljuk. Ebben szerepel Budapest közigazgatási és Pest megye területén kívül Komárom és Fejér megye területe is. Számíthatunk arra, hogy az erdőket felkereső kirándulók jelentős hányadát jelentik majd kétmillió fővárosunk lakói. Különösen így van, ha a személygépkocsik számát is figyelembe vesszük.

Második körzetként a Balaton környéke következik. Az a célunk, hogy a legnagyobb forgalmú üdülőtértségünk látogatóinak áttekinthetően mutassuk be a tó közvetlen térségében és attól jól megközelíthető távolságban levő üdülőerdőket.

Csoportosításunkban a továbbiakban hazánk természetes tájegységeit követjük.

Minden körzet tárgyalásánál a kirándulási programjavaslatokat is nyújtó, vendégfogadásra kész parkerdőket részletesen bemutatjuk. Körzetenként ismertetjük a Magyar Úttörők Szövetsége által kialakított úttörő-vándortáborokat, ezek célját, programját és útvonalát.

Majd tájékoztatási jelleggel csupán felsoroljuk a bemutatott parkerdőkön kívül a körzeten belül található kisebb vagy még a kialakítás kezdeti stádiumában levő üdülőerdőket, erdei autópihenőket és arborétumokat.

A nagyobb távolságra induló kirándulók kényelme végett az üdülőerdők ismertetésekor esetenként utalunk azok közelében igénybe vehető szálláshelyekre, turistaházakra, kempingekre.

Könyvünk tagozódása tehát a következő:

- I. Budapest környéke.
- II. A Balaton környéke.
- III. Nyugat-Dunántúl.
- IV. Dél-Dunántúl.
- V. Dél-Alföld.
- VI. Észak-Alföld.
- VII. Észak-Magyarország.

I. Budapest környéke

A kétmillió lakosú főváros — az agglomerációs területébe tartozó településekkel a 2,5 millió főt is meghaladja — nemcsak hazánk legsűrűbben lakott térsége, hanem egyben a legnagyobb mértékben itt érvényesül mindaz a káros környezeti hatás, ami az emberek figyelmét az erdők felé irányítja.

Egy-egy hét végi kirándulás célpontjául a mai közlekedési lehetőségek mellett már nyugodtan választhatjuk a Börzsönyt, a Vértest vagy a gödöllői dombok erdeit is. Még ha nem személygépkocsival tesszük is meg az utat, hanem vonattal vagy autóbusszal, a 40–60 km-es távolság könnyen belefér a napi programba.

Fővárosunk fekvése azért is szerencsés, mert nemcsak közvetlen környéke, hanem tágabb térsége is rendkívül gazdag, változatos természeti szépségekben. A sugárirányban szerteinduló utak bármelyikén elindulva egy-egy sajátos szépségű erdős tájat érhetünk el.

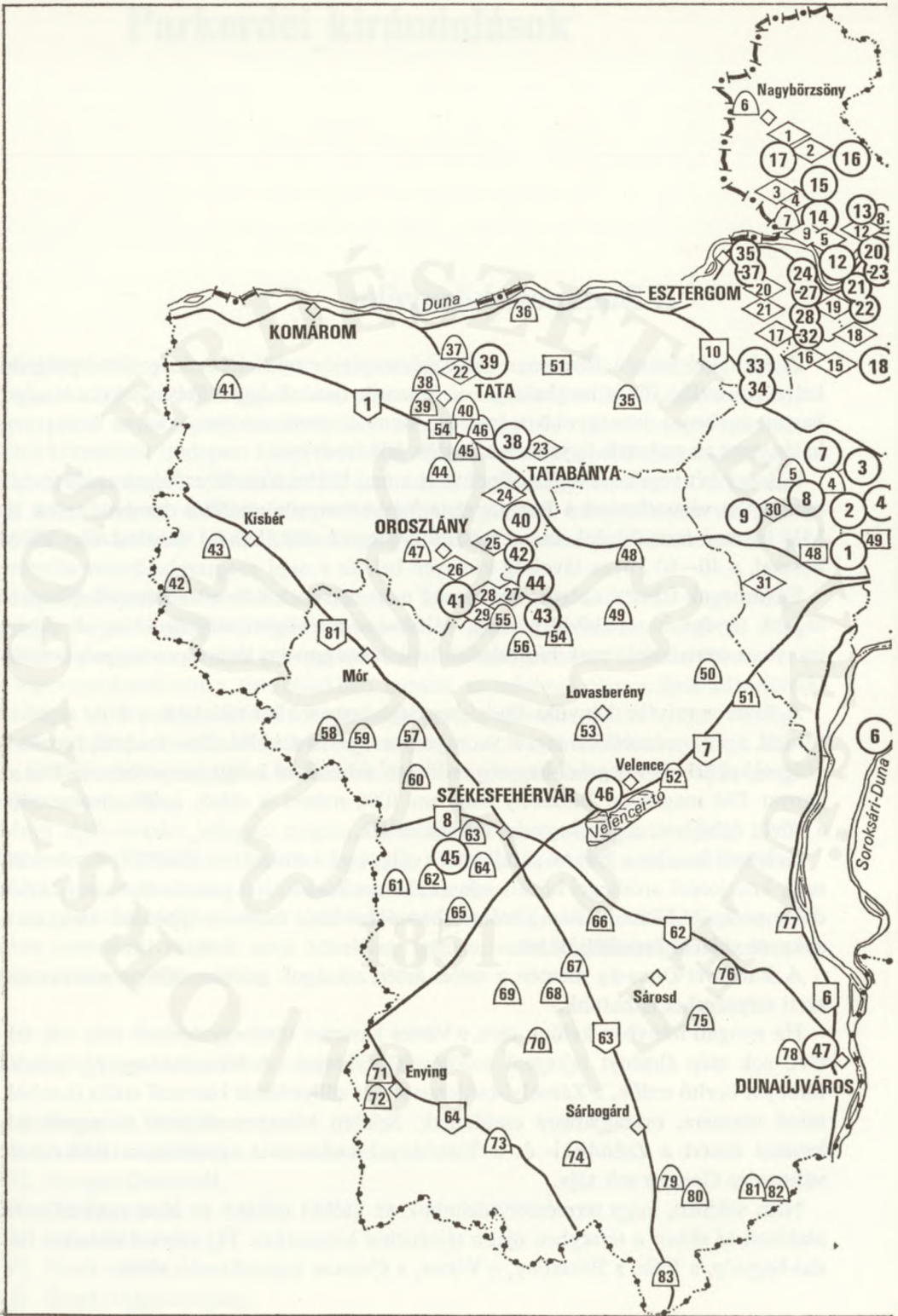
A főváros szívébe benyúló Budai-hegység, nem sokkal távolabb a Pilis rögökre tördelt, apró medencékkel tagolt vadregényes tájai és a vulkánikus eredetű, meredek völgyekkel árkolt Visegrádi-hegység erdőségei érhetők el a legkönnyebben. A Duna-kanyar fölé magasodó Börzsöny csaknem 1000 métert is elérő, erdőborította tetői a hűvös éghajlatú, magashegységi tájakat idézik.

Keletnek indulva a Rákos-patak széles völgyével kettéosztott gödöllői dombvidék nagy kiterjedésű erdőségei között már sokkal szelídebb tájat ismerhetünk meg. Ettől délre pedig a Duna–Tisza közének homokbuckás, turjános lápokkal tarkázott, sokarcú vidékét kereshetjük fel.

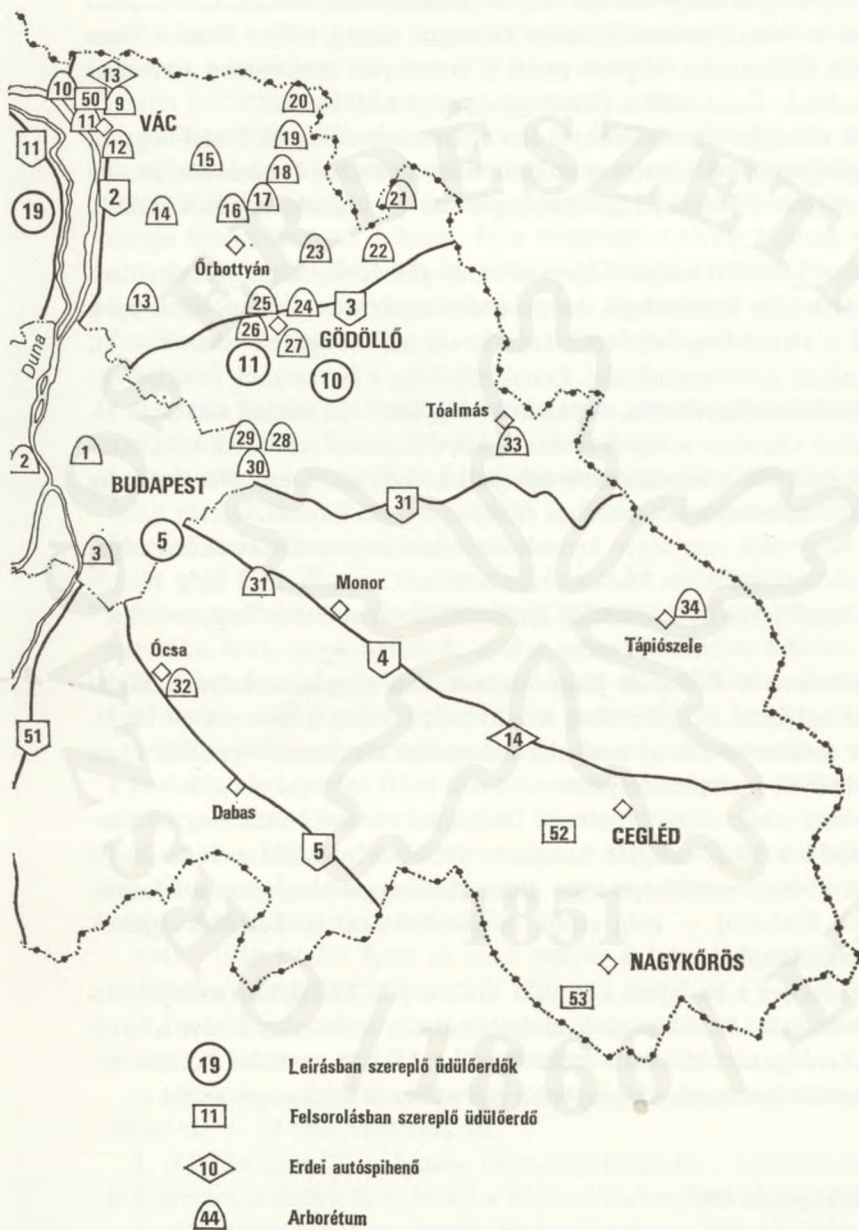
A Ráckevei-Duna-ág mentén a széles ártéri síkságok galériaerdőiben más természeti szépségeket láthatunk.

Ha nyugati irányban kelünk útra, a Vértes karsztos tömbegységeinek még alig feltárt, sok szép élményt rejtegető erdőségeit járhatjuk. A Velencei-hegység gránit-tömbjeit borító erdők, a Zámolyi-medence árkos süllyedéseit keretező erdős dombok mind utazásra, országjárásra csábítanak. Szintén könnyen elérhető és ugyancsak kevésbé ismert a Zsámbéki- és a Tatabányai-medencével aprólékosan feldarabolt változatos Gerecse sok tája.

Nem véletlen, hogy természetvédelmünk az utóbbi néhány év alatt egymás után alakított ki ebben a térségben újabb tájvédelmi körzeteket. Tájvédelmi körzet a Budai-hegység, a Pilis, a Börzsöny, a Vértes, a Gerecse legértékesebb része.

I. Budapest környéke

A főváros közvetlen térsége

Budapest környékének természeti adottságai — a Duna bal parti síksága és a jobb parti hegyvidék — rendkívül változatosak.

A bal parti síkság terepszintje fokozatosan emelkedik és északnyugat–délkeleti irányú homokdombvonulatokkal csatlakozik a gödöllői dombvidékhez. A pesti oldal déli része szintén kisebb homokvonulatokkal tagolt síkság, mely a Duna–Tisza közti homokháthoz csatlakozik. A jobb parti, a budai rész domborzati viszonyai sokkal változatosabbak. Észak felől a Pilis-hegység zárja a látóhatárt.

A budai és pesti oldal geológiai viszonyai éles eltérést mutatnak. A Budai-hegység mészkőtáblás röghegység. Fő kőzetei a dolomit és a különböző mészkőfajták, de megtalálható a márga és a homokkő is, a Duna-parti sávon homok, kavicsos homok, homokkő.

A domborzat és a geológiai felépítés alapvetően meghatározza a talajviszonyokat. A Budai-hegységre sekély termőrétegű, barna erdőtalajok, rendzinák és váztalajok jellemzőek. Ahol a termőréteg teljesen hiányzik, ott sziklakopárok alakultak ki. A pesti oldal talajainak zöme homoktalaj. Ennek minősége a legrosszabb futóhomoktól a rozsdabarna erdőtalajig változik. A patakok völgyében réti talajok alakultak ki.

Budapest éghajlati viszonyai a tagolt felszínnek következtében rendkívül változatosak. A déli terület benyúlik a legszárazabb éghajlati körzetbe, a Duna oldalán pedig már a hűvös nyarú, mérsékelt csapadékos éghajlat érezteti hatását.

A budai erdős hegyvidék már régen kedvelt kirándulóhelye a főváros közönségének. Theodor Gettinger 1865-ben kiadott útikalauzában már „...sok szép kilátópontot, a tiszta hegyi levegőt, a zöldellő lombdöket és a kevés hegyi réteket” magasztalja.

1888-ban alakult meg a Budapest Hegyvidéki Turista Egylet, amelynek tagjai útmutató táblákat helyeztek el, pihenőket létesítettek, kiadták a környék térképét. Abban az időben szokás volt, hogy nagyobb ünnepeken tömegesen vonultak ki az emberek egy-egy kedvelt kirándulóhelyre.

1896-ban épült meg a hárs-hegyi körsétaút. Több mint 100 éve indult meg a fogaskerekű vasút, kiépült a zöldvendéglők sorozata. 1910-ben már állt a János-hegyi Erzsébet-kilátó. A főváros vezetősége nagy áldozatkészséggel támogatta a környék kirándulóhelyeinek feltárását — még erdők megvásárlásával is. Sétautak épültek padokkal és menedékkunyhókkal.

Az utóbbi évtizedekben a Budapest környéki üdülőerdők kialakítása mindjobban túllépte a főváros határát. Ennek nagy lendületet adott a több mint 10 éve alakult Pilisi Állami Parkerdőgazdaság. A fővárost övező erdőkben az erdei üdülési be rendezések létesítése és fenntartása legnagyobb mértékben a gazdaságot érinti.

Budai parkerdők

A főváros mintegy ötezer hektárnyi erdőterületének kétharmada a budai oldalon, összefüggő tömbben található. Ezek az erdőterületek a solymári és nagykovácsi erdőkön át a Pilissel állnak kapcsolatban.

A budai hegyek geomorfológiailag két nagy csoportra oszthatók.

Hármashatár-hegy csoportjának határa a Solymári völgy, a Duna, a Hűvösvölgy, az Ördögárok és a Pesthidegkúti-medence. Dolomitrögsorból áll, amelynek déli oldalára, néhol északi lábára a hárshegyi homokkőtakaró borul.

A csoport központi része a Szép-völgy köré csoportosuló Hármashatár-hegy dolomittömbje. Ennek legmagasabb pontja a Hármashatár-hegy (497 m). A dolomitbércek között található egy laposabb szintű félmedence, amit a Kecse-hegy sziklái (384 m), a Látó-hegy fenyvese (377 m) és az Apáthy-szikla (361 m) koszorúként övez. Alatta húzódik a vadaskerti erdei bemutató területe.

A *János-hegy*–*Hárs-hegy* csoportja az Ördögárok völgye, a Budakeszi medence és a Duna között fekszik. Legészakibb csoportja a Hárs-hegy. Magva felső triász kori mészkőből áll, amelyre lepelszerűen hárs-hegyi homokkő települt. A Szabadság-hegy alapja felső triász kori dolomit. Erre telepedett a térség legmagasabb kiemelkedése, a dachsteini mészkőből álló János-hegy (529 m). A közeli Tündér-hegyet kis nyak kapcsolja a János-hegyhez. Elkovásodott dolomitból álló sziklatornyai magasra emelkednek. Mélyen bevágott eróziós völgyek erősen tagolják a hegység ellaposodó dombjait.

A budai hegyek erdőterületei forrásokban igen szegények. Említésre csak a Disznófő-forrás, Róka-forrás, Rózsika-forrás érdemes.

Buda erdeinek zöme 60 év feletti, természetesen kigyérült állomány. Szinte minden fafajt megtalálunk: tölgy, cser, bükk, gyertyán, feketefenyő, erdeifenyő, vörösfenyő, hárs, kőris és számtalan vadgyümölcs.

Az erdő állatvilága ugyanolyan gazdag, mint növényvilága. A szarvas csak átvonulóban tartózkodik a területen. Szép számmal található viszont őz, vaddisznó, de van róka, borz, nyest, nyuszt és nyúl is, egyre több helyen a fácán, a mókus. Az öreg bükkökben fészkel meg a természetvédelem alatt álló fekete harkály is.

A budai erdőket már nyolc évtizede parkerdőként kezeli a fővárosi erdészet. Itt az erdő elsődleges funkciója az üdülés, de azért fakitermelésre is sor kerül, hiszen a kivénült, életképtelen fákat fokozatosan ki kell vágni – különösen ha már alattuk ott van a felszabadításra váró újulat. Jelenleg 140 kilométer kiépített sétaút, 40 védőház, 50 tűzrakóhely, 2 erdei tornapálya, 5 kilátó, 752 félrönkből készített pad, sok rusztikus asztalgarnitúra, 3 tanösvény, sítúraút, több szánkó- és sípálya, 2 sífelvonó várja a felfrissülni vágyó kirándulót.

1948–1950 között épült az erdő mélyén a kanyargó úttörővasút a Hűvösvölgy és Széchenyi-hegy között.

A Budai-hegyvidék átnézeti térképén feltüntettük és beszámoltuk a teljes sétaúthálózatot. Ezekre a számokra hivatkozunk a leírásban.

A sétautakat a későbbi ismertető sorrendjében csoportosítottuk és a kiágazó mellékutakat + jel után tüntettük fel.

1. *Ságvári-liget* (22-es busz)–Hárs-hegy körsétaút–Úttörővasút. Mellékút ágazik le Kurcules, a Széher út és felfelé a Báthori-barlanghoz. Hossza 3100 m+750 m.

2. *Ságvári-liget* (22-es busz)–Báthori-barlang–Nagy-Hárshegytető–Ságvári-liget (22-es busz). Hossza 1800 m.

3. *Ságvári-liget* (22-es busz)–Hárs-hegy vasútállomás–Nagykovácsi út–Hűvösvölgyi erdei tornapálya (56-os villamos és busz). Hossza 1600 m.

4. *Kurucles* (22-es busz)—Ferenchalom—Hárs-hegyi út (22-es busz). Mellékút ágazik le a szikla felé. Hossza 1100 m+100 m.

5. *Fenyőgyöngye* (65-ös busz)—Árpád-kilátó—Oroszlánszikla—Határnyereg—Mátyás-émlékmű—Vadaskert oldala—Hűvösvölgyi Népkert Vendéglő—(Glück Frigyes út) (56-os villamos és busz).

Leágazó mellékutak: Fenyőgyöngyétől a játszótéren át Árpád-kilátó, Napsugár út. Apácaföldek felé, az Árpád-kilátótól a Görgényi útra; a játszótértől a Szalonka úthoz, a Vadaskertből a Görgényi útra és a Vadaskert tetőre, a Mátyás emlékműtől a Kondor út, a Vadaskerti-kilátó és a Keselyű út felé. Hossza 5000 m+8350 m.

6. *Hűvösvölgyi sétaút* (56-os villamos és busz)—Vadaskerti erdő—Kondor út (56-os villamos és busz), hossza 1300 m.

7. *Hűvösvölgyi Népkert Vendéglő* (56-os villamos és busz)—Vadaskert alja—Páfrány út (56-os villamos és busz), hossza 1400 m.

8. *Hűvösvölgyi villamos-végállomás* (56-os villamos és busz)—Hűvösvölgyi Nagyrét—Ady-liget (63-as busz).

Leágazó mellékutak: Vöröshadsereg útja, Nagykovácsi út és Nagyrét felé. Hossza 1150 m+2300 m.

9. *Vöröshadsereg útja* (56-os villamos és busz)—Tótasszony út—Nagyréti parkoló—Szépjuhászné út—Feketefej—Ady-liget (63-as busz). Leágazó mellékutak: az Úttörővasút felé (2) és a Feketefej-tető felé. Hossza 2650 m+1650 m.

10. *Ferenchegyi út* (11-es busz)—Ferenchegy—Törökvészi út (11-es busz). Hossza 750 m.

11. *Fenyőgyöngye* (65-ös busz)—hármashatár-hegyi étterem (H busz). Leágazó mellékút Óbuda felé. Hossza 220 m+500 m.

12. Hármashatár-hegy (H busz)—Határnyereg—Görgényi út (11-es busz). Hossza 2550 m.

13. *Fenyőgyöngye* (65-ös busz)—Szépvölgyi út—Szépvölgy, felső erdészház—hármashatár-hegyi műút (H busz). Hossza 2250 m.

14. *Rozália téglagyári vasúti átjáró* (18-as busz)—csúcshegyi turistaház—Virágosnyereg—Nagyfarkastorok—hármashatár-hegyi műút (Glückler Károly út) (H busz)—csúcshegyi turistaháztól felfelé kiágazó mellékúton ugyancsak a Virágosnyeregbe juthatunk; a nyeregből leágazó mellékút az Erdőalja útra vezet; a Nagyfarkastoroktól a kilátópihenőhöz és az Újlaki-hegyre juthatunk fel; a Hármashatár-hegyi útról leereszkedhetünk Óbudára, a Remete-hegyi útra. Hossza 7250 m+2850 m.

15. *Rupp-hegy* (8-as busz). Hossza 900 m.

16. *Hármashatár* (90-es busz)—Budaörsi-hegy—frank-hegyi turistaház—Irhásárok (8-as busz), hossza 2500 m.

17. *Normafa* (90-es busz)—Hármasküttető—Libegő felső állomása. Mellékút ágazik le János-hegy vasútállomás felé. Hossza 2000 m+300 m.

18. *Libegő* (felső állomás)—Béka-tó—János-hegyi vasútállomás—Virágvölgy—Budakeszi (22-es busz).

Mellékút ágazik le: Hármasküttető, Síugrósánc, János-hegyi vasútállomás és Csa-csirét felé. Hossza 2600 m+2450 m.

19. *Budakeszi út* (22-es busz)—Libegő felső állomás. Mellékút ágazik le Pozsonyi-hegy és a Béka-tó felé. Hossza 1800 m+100 m.

20. *Ságvári-liget* (22-es busz)—Pozsonyi-hegy—János-hegyi kilátó (D és J busz). Mellékút ágazik le ugyancsak a kilátó felé a Pozsonyi-hegyről a Béka-tó és Libegő felső állomása felé. Hossza 1100 m+500 m.

21. *Zugliget* (58-as villamos)—Disznófő—Anna-rét—Előre vasútállomás (erdei tornapálya)—Makkosmária. (Budakesziről 22-es busz.) Mellékút ágazik le: Normafa, Lőwy-fa, Csacsirét, turistaház, Csillagvizsgáló és Úttörőváros felé. Hossza 2950 m+3400 m.

22. *Disznófő* (28-as busz, 90-es busz). Mellékút ágazik le: Csacsirét és Harangvölgy felé. Hossza 1300 m+600 m.

23. *Zugliget* (58-as villamos) Hunyadorom. Hossza 419 m.

24. *Zugliget* (58-as villamos)—Tündér-szikla (TVT)—Tündér-hegy. Mellékút ágazik le: Szamuely Szanatórium, János-hegyi út felé és a Tündér-szikla mellett. Hossza 900 m+800 m.

25. *Budakeszi út és Árnyas út sarok* (22-es busz)—Ságvári-liget—Szt. Antal-szobor—Korányi Szanatórium bekötő útja (22-es busz). Mellékút ágazik le a Szamuely Szanatórium, Budakeszi út, János-hegyi kilátó és Budakeszi felé. Hossza 2100 m+1900 m.

26. *Korányi Szanatórium bekötőút* (22-es busz)—játszótér—Kálvária—turistaház—Makkosmária—Magaskő—Hármashatár (90-es busz). Leágazó mellékutak: Budakeszi, Csacsirét, Végvári-szikla és Hármashatár felé. Hossza 5900 m+2950 m.

27. *Eötös-villa* (21-es busz)—Farkasvölgy—Farkasrét (59-es villamos és 8-as busz). A Farkasvölgyi úthoz kapcsolódik az Erdőtörvény-liget sétautakkal behálózott területe is. Hossza 2100 m+2000 m.

28. *Solymár műút* (Kerámia gyártelep) (64-es busz)—Alsó-Jegenye-völgy—Víz-esés—Rózsi-forrás—Szarvas-hegy—csúcshegyi turistaház.

A Jegenyevölgy végénél kétfelé ágazik az út, a Kálvária-hegy—Szarvas-hegy gerincén át egy mellékútvonalon ugyancsak a csúcshegyi turistaházhoz juthatnak. Hossza 4500 m+3750 m.

29. Solymári várromhoz (64-es busz). Hossza 300 m.

I-1. *János-hegy* (térkép a 41. oldalon)

A Moszkva térről induló 22-es autóbusz Ságvári-ligeti megállójától indulhatunk az egyik legszebb kirándulásra, a XII. kerület legnagyobb múltú kirándulóterületére.

A régi vámház mellől indul felfelé a sétaút. Először a meredek hegyoldalon középkorú hársak, bükkök között több szerpentinnel, öreg, csúcscsáradt cserfák között egy platóra ér. Balról néhány öreg bükkfát, ún. hagyásfát láthatunk. Ebben a cserjésben gyakran elfekszik vaddisznó is. Jobb kéz felől egy védőház, tűzrakóhely és autóparkoló található.

Az ún. Szántó Gyula úton feketefenyők között tovább haladva eljutunk a Libegőhöz, ahol játszótér és kút van. A Libegő felső állomásának épületében büfét is találunk. Akik ebédelni szeretnének, felmehetnek a János-hegyi kilátóban működő étterembe.

Az 529 m magasságban levő kilátót 1910. szeptember 8-án avatták fel. Csodálatos kilátásban, tiszta időben 75 km-es körpanorámában gyönyörködhetünk. Akik elfáradtak, libegővel is lemehetnek a Zugligetbe az 58-as villamoshoz. Felejthetetlen élmény innen fentről látni a várost.

A János-hegy a Hármaskút-tetőben folytatódik, amely az oldalában fakadó, részben már elapadt három forrás (Disznófő, Szarvaskút, Hangyaforrás) után kapta nevét. Százhatvan éves cserék, tölgyek és bükkök között vezet az út tovább.

A sügrósáncsal szemben egy védőházhoz érünk, mellette egy hatalmas, vasabroncsokkal megvasalt bükkfa – az ún. Máriaképes fa áll.

A Hármaskút-tető folytatása a Normafa hegyháta. A sétaúttól mintegy 150 m-re van az Úttörővasút Előre megállója. Nem messze tőle elérjük az Anna-rétet, ahol autóparkoló, szabadtéri színpad, gyermekjátszótér található. Nagy tisztásokon keresztül érjük el a Normafát (477 m tszf.). Ez a környék a budai hegyvidék egyik legszebb része. Támlás padokon pihenve csodálhatjuk a szép kilátást. A kirándulólhely névadó öreg bükkfája 1927-ben kidőlt. Helyén ma emléktábla áll. Ez a terület télen a sízők paradicsoma. Itt üzemel a Pilisi Állami Parkerdőgazdaság Normafa síháza, a Normafa és Tündér-hegyi út között ülőcsúszó sílift, amely 272 m szintkülönbségről hozza fel a sízőket. A Normafánál benzinkút és autóparkoló is van. A Normafa síházzal szemben az ősbükkösben erdei tornapálya található, amelynek gyakorlatait gyerekek, idősebbek és aktív sportolók egyaránt végezhetik.

A séta végén a 90-es autóbusszal lejuthatunk a Fogaskerekűhöz, s vagy azzal, vagy a 21-es autóbusszal térhetünk vissza a Moszkva térre.

I-2. *Hárs-hegy* (térkép a 41. oldalon)

A II. kerület közkedvelt kirándulólhelye a Nagy- és Kis-Hárs-hegy. A Nagy-Hárs-hegy (458 m) közvetlenül a Ságvári-liget fölött emelkedik. A Moszkva térről a 22-es autóbusszal közelíthető meg a Ságvári-liget felől.

Ezen a helyen állott a középkorban a magyar eredetű pálosrend mezőváros nagyságú híres budaszentlőrinci kolostora, amelyet a törökök Buda elfoglalásakor leromboltak. A Történeti Múzeum ásatásai után kezdődött meg rekonstrukciója. Helyén épült a múlt században a Szépjuhászné Vendéglő, amelyet lebontottak.

A Ságvári-ligetben megállója van az Úttörővasútnak is. Sínein áthaladva balra indul az ún. hárs-hegyi körsétaút. A területen mindenütt sziklabúvásokat látni, fekete-fenyő-csoportok váltják fel időnként a lomblevelű fákat.

A kényelmesen járható sétaút mentén padokon pihenhetünk. Mintegy 600 méter után egy tarra vágott, csemetével beültetett területhez érkezünk, ahonnan szép kilátás nyílik nyugatra a Petneházy-rét felé.

Innen az út jobbra kanyarodik és sűrű, középkorú lomblevelű erdőben folytatódik. Erre a róka is megfordul, néha nyúllal is találkozni. Sok a szajkó és a mókus. Hóvirág, gyöngyvirág és gomba is gyűjthető. A tölgyesekben erre már megjelenik a hárs és a kőris, egyre bozósabb az erdő. Az út kétharmada után esőkunyhó, ahol pihenni, játszani, tüzet rakni és étkezni lehet. Innen ismét a Ságvári-liget felé fordul az út, és hamarosan az Úttörővasút sínein át ismét a Ságvári-ligetbe jutunk.

Csendes, kényelmes séta, idősebbeknek ajánlható.

A Nagy-Hárs-hegyen és a Kis-Hárs-hegyen (362 m) fából készült kilátó van. A Ságvári-ligettől nem messze, a Ferenchalom oldalában található a hárs-hegyi kemping.

I-3. *Hármashatár-hegy* (térkép a 41. oldalon)

A 65-ös autóbusz végállomásától, a Fenyőgyöngyétől a műút túloldalán kezdődő sétaúton enyhe kapaszkodóval középkorú cseres-tölgyesen, majd fiatal kőrisesen át vezet az út az erdészház felé.

A kis feketefenyvesen keresztül jutunk el a platóra, a Látó-hegyre, amelynek tetején áll az 1929-ben épített Árpád-kilátó (377 m). Panorámájának érdekessége a Rózsa-dombra és környékére nyíló közvetlen rálátás. Itt asztalok mellett, vagy a kilátó beépített padjain lehet pihenni. Az út az Oroszlánszikla felé vezet. Nevét formájáról kapta.

Gyönyörű, 100 év körüli molyhostölgyesen visz át az út, amelyet kocsányos tölgy, cser vált fel. Az erdőn túl hatalmas legelő terül el, amelyet vitorlázó repülőtérenk használnak. Az útkereszteződésben egyenesen továbbhaladva folytatódik a zömében molyhostölgyes erdő. Az erős kapaszkodó után nagyobb legelőkön át a Hármashatár-hegyi vendéglőhöz jutunk.

A Hármashatár-hegy (497 m) a főváros III. kerületének nagy látogatottságú kirándulópontja. Tetejéről szép körkilátás nyílik nemcsak a Budai-hegységre, hanem a Pilisre, a Börzsönyre is, de tiszta időben a Cserhát és a Mátra is látszik. A Duna csillogó vizeit Vácig követhető.

A Hármashatár-hegyről lefelé jövet a műút mellett kilátóhely van pihenőpadokkal. Az út egy negyven év körüli tölgyesen, majd egy feketefenyvesen halad át. Balról csatlakozik sétautunkhoz a Gückler Károlyról elnevezett sétaút. A murvával takart autóparkolók mellett esőkunyhó is található. A Vízművek épületétől erősen lejt az út Fenyőgyöngyéig, ahonnan a 65-ös autóbusszal juthatunk be ismét a városba. Érdeemes megállni a Mátyás-hegyi kőfejtőnél, hogy az 1 km hosszú Pálvölgyi-barlangot is megtekintsük.

I-4. *Erdei bemutató* (térkép a 41. oldalon)

Az erdei bemutató Budapest II. kerületében, 280–300 m magasságban a budai hegyek lábánál fekszik.

Északról a gázvezeték felett húzódó nyiladék, nyugatról a Homok-hegy gerince, keletről a Görgényi út folytatásában húzódó árok, dél felől a Kondor utca és a beékelődő kertészet határolja. Megközelíthető a 11-es autóbusz végállomásától a Törökveszi út végéről, vagy az 56-os villamos Völgy utcai megállójától is. A bemutató 22 hektáros területét 4,5 km sétaúthálózat tárja fel. A Görgényi út végében van az autóparkoló, a kút, játszótér és tűzrakóhely.

Az iskolai oktatás reformja közben merült fel az az igény, hogy a tanulók biológiai ismereteiket ne csak tankönyvekből, hanem a természetben is szerezzék meg. A II.

I-1. János-hegy

I-2. Hárs-hegy

I-3. Hármashatár-hegy

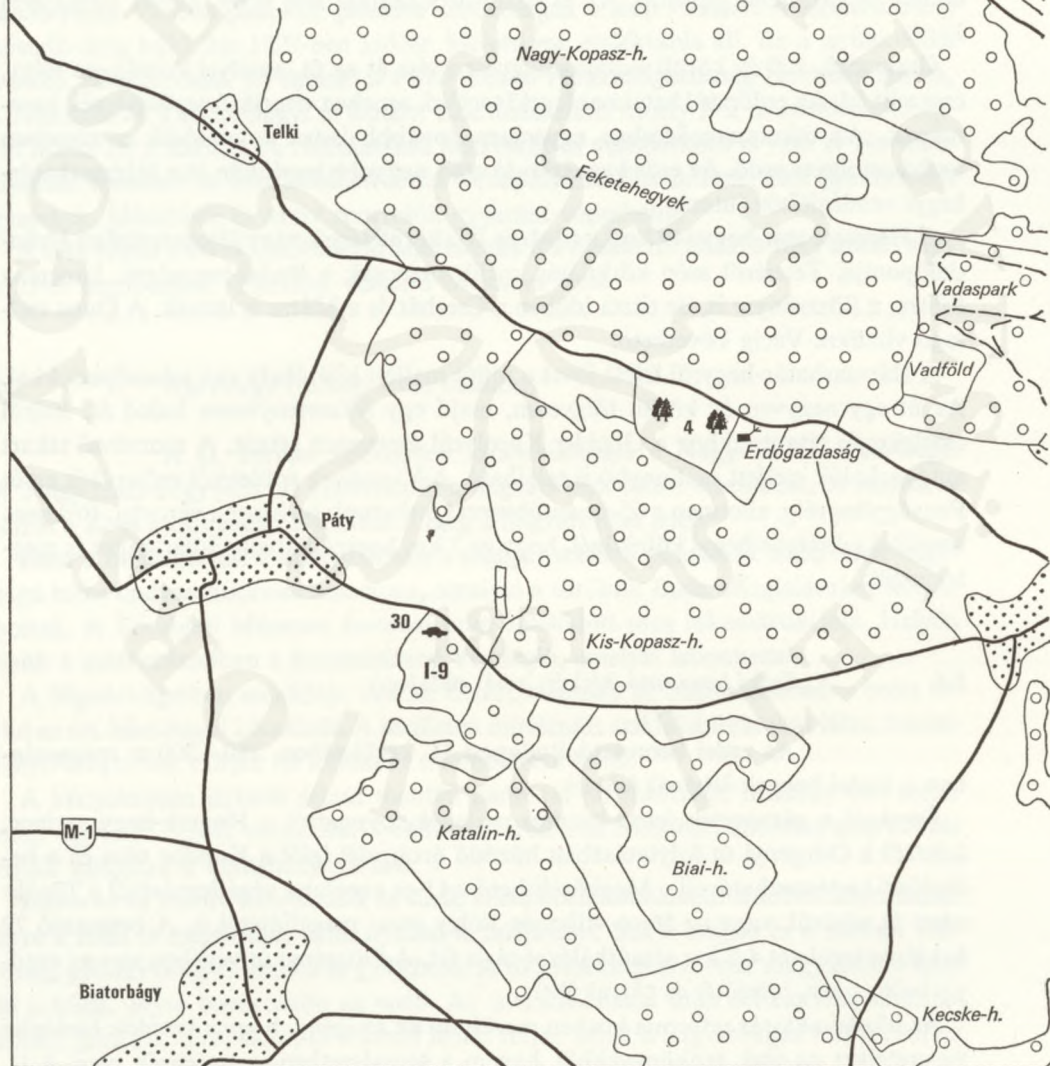
I-4. Erdei bemutató

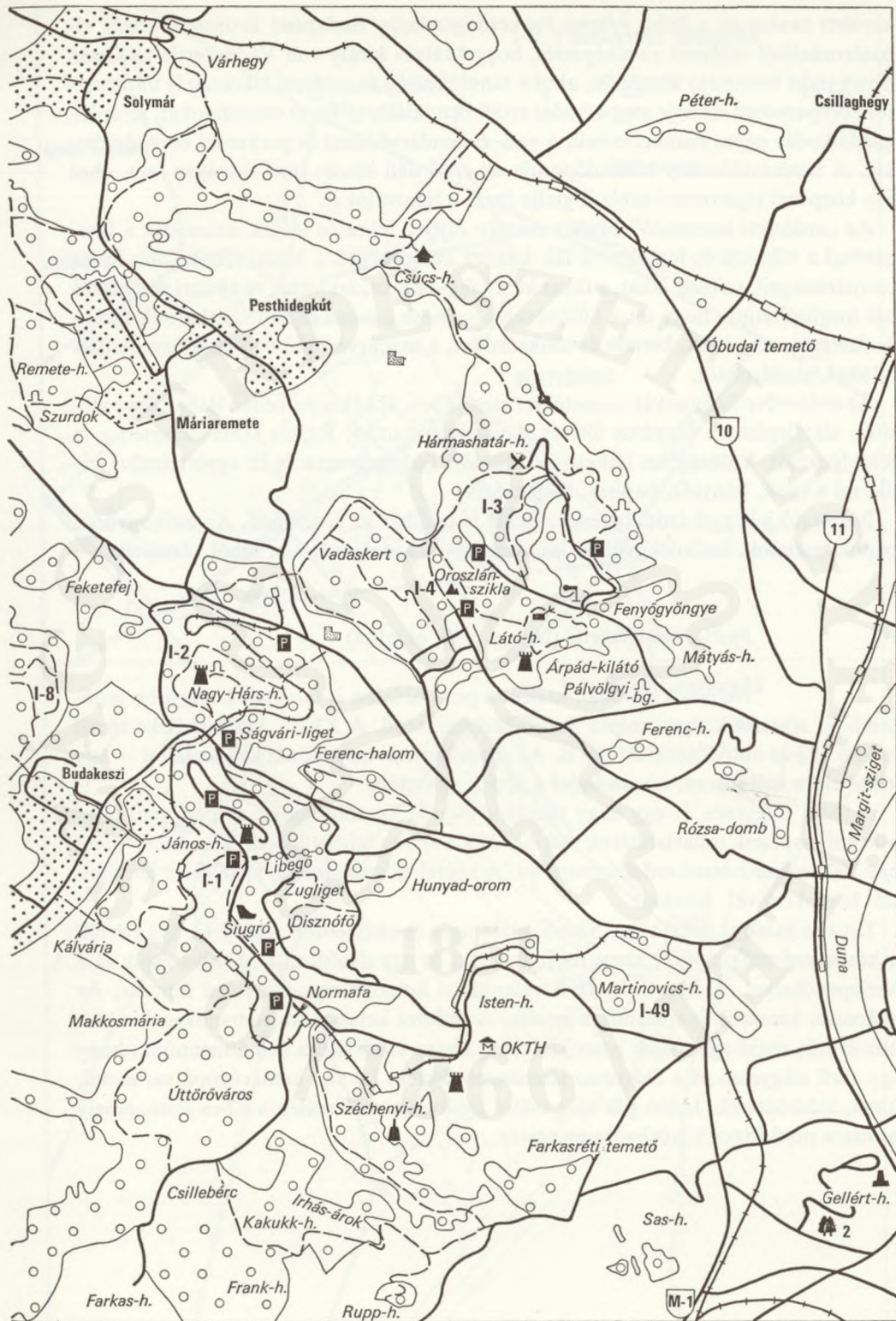
I-7. Nagykovácsi-Solymári parkerdő

I-8. Budakeszi Vadaspark

I-9. Páty-főkúti parkerdő

0 0,5 1 1,5 2 km

kerületi tanács és a Pilisi Állami Parkerdőgazdaság Budapesti Erdészete közös elhatározásából született az elképzelés, hogy Mátyás király volt Vadaskertje területén olyan erdei bemutató létesüljön, ahol a tanulóifjúság és a városi lakosság is természet környezetben ismerje meg a budai erdőkben található fa- és cserjefajokat, az erdőgazdálkodás egyes munkafázisait, a vad- és madárvédelmi és parkerdei berendezéseket. A bemutatóösvény kiindulópontja az erdő déli részén levő tisztáson van, ahol egy központi tájékoztató tábla foglalja össze a látnivalókat.

Az „erdészeti bemutató” ösvény mentén rajzos, feliratos táblák ismertetik a látogatóval a tűlevelű és lomblevelű fák közötti különbséget, a budai erdők főbb fa- és cserjeféleségeit, az öreg fákat, a fákat kínzó fagyöngyöt, fakint. A vadászati bemutatónál megtudhatjuk, hogy mi a különbség a szarv és agancs között. Láthatunk fácán- és őzetetőt, magaslest, keretes és tönkszózat, a madárvédelmi bemutatóban madár-odúkat, madáretetőt.

Az erdőművelési munkát csemetekert szemlélteti, ahol kis parcellán látható az erdő-sítés, alátélepités, a tányéros ültetés, a tisztítási munka. Rajzos tábla ismerteti a fafeldolgozását. Valóságban látható a kidöntött fa legallyazva és itt egyértelművé válik, mi a rönk, bányafa, papírfa, tűzifa, ágfa.

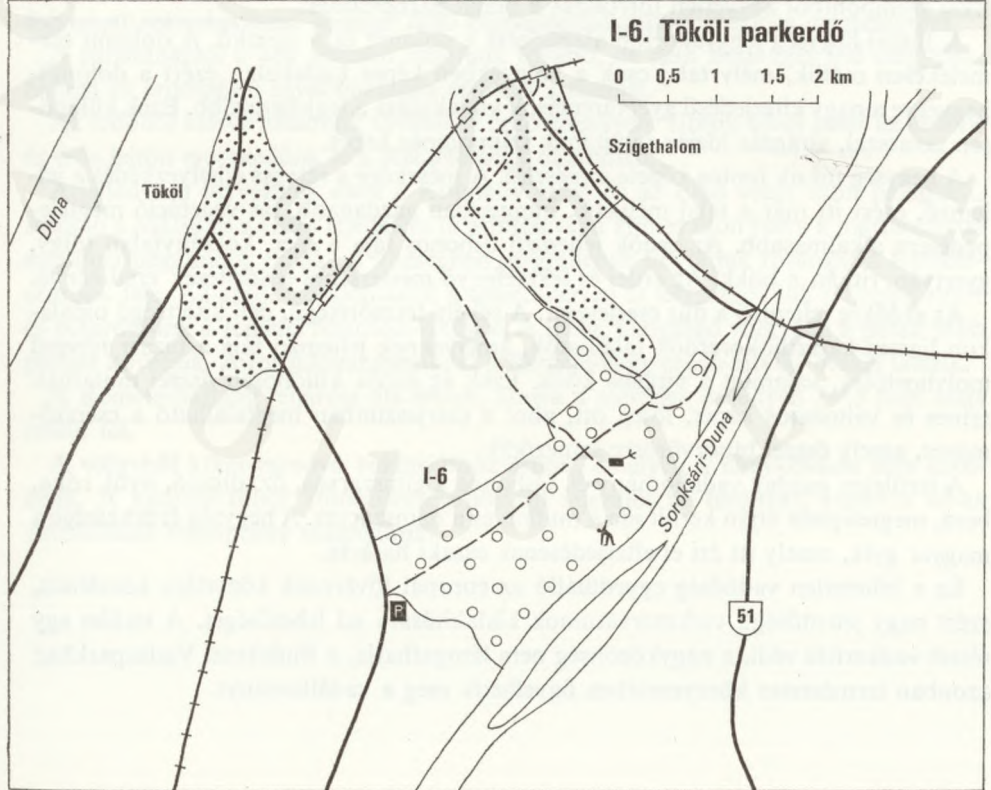
Bemutató jelleggel erdei berendezéseket is találhat az érdeklődő. Az esőkunyhók, padok, asztalok, hulladékgyűjtők mind rusztikus kidolgozásban, fából készültek.

I-5. *Pestlőrinci sétaerdő* (térkép a 43. oldalon)

Nemcsak a budai, hanem a pesti oldalon is található nagyobb erdő-tömbök, sétaerdők. Igen szép a Pestlőrinci parkerdő. A XVIII. kerületi Béke térről induló 193-as autóbusszal érhető el. Az Alacska utcai megállónál kell leszállni – egy kicsit előre kell menni, onnan indul a sétaút az erdőbe.

A fiatal tölgyesen át egy nagy tisztásra jutunk. Itt több asztal és pad van, lehet pihenni, napozni, tollaslabdázni, van egy 20×40 m-es labdarúgópálya is. Innen indul egy 1800 méter hosszú erdei tornapálya. A gyerekek számára kis játszóteret létesítettek homokozóval, hintával.

Tovább haladva fiatal tölgy, fenyő, majd nyár és akác erdőn visz az út. Ha elérjük a következő esőkunyhót, kanyarodjunk balra és egy dűlőúton áthaladva érjük el a letelepedőhelyet. A közelében levő valamikori homokbánya ma fiatal fenyves. Az akácson keresztül iparvasúthoz jutunk. A műutat keresztezve romantikus kis hídhöz érünk, majd egy másik homokbányán, illetve erdősítésen kell átmennünk, hogy egy sűrű tölgyesen át a Sas utcai játszóteret elérjük. Itt van labdarúgópálya, asztal, hinta, mászószerek. Innen pár száz méter gyalog az erdő szélén a 82-es busz, amely bevisz a pestlőrinci Vöröshadsereg útjára.

A parkerdő Budapestről gépkocsival az 51-es úton, a taksonyi hídon átkelve közelíthető meg, vagy a BHÉV ráckevei vonalán Gyártelep megállótól a piros, Tököl megállótól a kék, a Csepel-szigeten Tököl–Szigetcsép közútról a sárga jelzés mentén.

A természetjárók közül sokan szívesen keresik fel az alföldi erdős vidéket, különösen, ha nyugalmas vízparti tájakat is érinthetnek.

A Parkerdőgazdaság ebben a térségben, a Csepel-sziget egy zöld sávján, a Soroksári–Ráckevei Kis-Duna-ág partján létesített parkerdőt. A ligetes erdők, vadvirágos tisztások, az ártéri gazdag növény- és állatvilág, a ritka madarak mind, mind nyugalmas, szemlélődő órákat kínálnak az ide látogatóknak.

A füves-fás dombok körül erdei tornapálya épült, ahol 15 állomás különböző szerein pihent izmainkat megmozgathatjuk. Gyermekek részére játszórét és erdei iskola, úttörőtábor, sátorverésre is alkalmas helyek kínálóznak. Vízparton csatangolhatunk, komppal átkelhetünk a túlsó partra. Az erdészház mellett friss kútvízzel vagy az erdei büfé hűsítő italaival olthatjuk szomjunkat a csendes erdei pihenés közben.

Buda-vidéki erdők

A Budai-hegység keleti része Budapest közigazgatási határán kívül esik, de turisztikai szempontból közvetlen folytatása a budai parkerdőnek.

A Budai-hegység leggyakoribb alapkőzete a dolomit és a mészkő. A dolomit törmelékesen mállik, mély talaj csak a völgyekben képes kialakulni, ezért a dolomit-hegyekre a nagy kiterjedésű gyeptársulások kialakulása a legjellemzőbb. Ezek különösen tavasszal, virágzás idején nyújtanak szín pompás képet.

A hegység másik fontos kőzete a mészkő. A mészkőre a réteges elhelyezkedés a jellemző, ezért itt már a talaj mélyebb, humuszban gazdagabb, fás vegetáció megtelepedésére alkalmasabb. Az erdők jellemző őshonos fája a cser, kocsánytalan tölgy, gyertyán, ritkán a bükk. Az erdei és feketefenyő mesterséges erdősítések eredménye.

Az erdőkre jellemző a dús cserjeszint. A sekély termőrétegtű, déli kitettségtű oldalakon ligetes karsztbokorerdők találhatóak, amelyeknek jellemző fája a bizarr növéstű molyhostölgy, valamint a virágos kőris. Ezek az erdők különösen ősszel mutatnak színes és változatos képet, főleg ott, ahol a cserjeszintben megtalálható a cserszőmörce, amely ősszel bíborvörösre színeződik.

A területen gazdag vadállomány él. Őshonos a gímszarvas, őz, disznó, nyúl, róka, borz, megtelepítés útján került ide a muflon és a dámszarvas. A hegység érdekessége a magyar gyík, amely itt éri el elterjedésének északi határát.

Ez a hihetetlen vadbőség egyedülálló az európai fővárosok közvetlen közelében, ezért nagy jelentőségű vadrezervátumok kialakítására ad lehetőséget. A terület egy részét vadkerítés védi, a nagyközönség nem látogathatja, a Budakeszi Vadasparkban azonban természetes környezetben figyelhetik meg a vadállományt.

A parkerdő 783 ha-on fekszik Budapest–Solymár–Pilisszentiván és Nagykovácsi között. Gépkocsival minden irányból jól megközelíthető, sőt Nagykovácsiból egy rövid (2 km) makadám úton a parkerdő központjáig (zsíros-hegyi turistaház) gyalog is el lehet jutni. Igen jól megközelíthető a terület autóbusszal. Budapestről a 63-as autóbusszal Nagykovácsiba, a 64-es autóbusszal Solymárra juthatunk. Mindkét község egy-egy szép túra kiindulópontja.

A nagykovácsi tanácsháza előtti buszmegállóból indulunk. A piros, zöld, sárga jelzések mentén a temetőhöz érünk, ami mellett elhaladva a piros jelzésű úton szántóföldek között, majd a birkalegelőn átvágva a Nagy-Szénás délkeleti nyúlványa felé tartunk. A magasodó kúp felé tartva elérjük a csúcs alatti nyeretget, majd felkapaszkodva elérjük a csodálatos körpanorámát nyújtó csúcst. A Budai-hegység legmagasabb csúcsa 551 m. Ott hullámszik alattunk a vadgazdaság erdőrengetege, mély völgyeivel, éles gerinceivel, gyakran merész formájú, meredek oldalú csúcsaival.

A szomszédos Kutya-hegy tetejéből éles bordák futnak alá. A mélyen bevágó völgyek a legkülönbözőbb irányokban szelik fel a tájat.

A Nagy-Szénás környékén érdekes sziklaalakzatokat (Ördögtorony, Csabai torony, Gomba) és a hegy oldalán két kisebb barlangot is találunk.

Visszaereszkedve a nyeregbe, öreg fák között pillantjuk meg a turistaház romjait. A hozzá vezető úton kék jelzésen jutunk el a zsíros-hegyi turistaházhoz.

Itt étkezhetünk, kipihenhetjük magunkat. A menedékház közelében a közelmúltig folytatott szénbányászat emlékéét őrző bányászemlékművet érdemes megtekinteni.

A turistaháztól a kék jelzésen indulunk tovább, de nem Budaliget felé megyünk, hanem az erdőszélen továbbhaladva érjük el a tisztást.

Az erdőből kiérve haladunk tovább az erdő szegélyén. Utunk újból betér az erdőbe és erős lejtőn ereszkedünk le a Remete-hegy oldalában.

Áthaladva a távvezeték alatt a Koppány vezér és az Előd vezér úton haladunk. Azután a Mátra és a Géza fejedelem út érintésével a Hímes úton balra a máriaremetei autóbuzsmegállóhoz érünk. A községben megpihelve folytatjuk túránkat a Remeteszurdok felé. Az autóbuzszállomástól a temetőkerten át leereszkedünk a Szentkúthoz és befordulunk a remetei Szurdok-völgybe. A mély, kanyargó völgyben a patak jobb partját követjük. A fordulóval szemközt a Remete-hegy erdős-sziklás oldala látszik.

A Remete-barlang feljárója alá érünk, ahová a meredek ösvényen 2–3 perc alatt érünk fel.

A völgyből kikanyarodva bekötőúthoz érünk, amelyen a nagykovácsi útra érke-zünk. A katonai tábor autóbuzsmegállójánál fejezzük be túránkat. Innen a 63-as autóbusszal Budapestre utazhatunk.

A vadaspark közvetlenül Budakeszi község mellett fekszik. Budapestről a 22-es autóbusszal érhető el, a Szarvas presszói megállónál kell leszállni. Személygépkocsival fenti irányból közelíthető meg, majd a Fodor szanatórium mellett elhaladva, az irányjelző táblákat követve érkezünk a Vim-bánya melletti autóparkolóhoz (80 hely). Étkezési lehetőség Budakeszi községben.

A vadasparknak az a célja, hogy a főváros közelében a nagyközönség természetes környezetben láthassa meg az itt élő összes nagyvadfajtaikat. Ez a kíváncsiak már világszerte a természetben való felüdülés és kikapcsolódás egyik formája. Ugyanakkor fontos pedagógiai segítséget nyújthat a fiatalság természeti nevelésében és az iskolai oktatásban.

A terület 327 ha-os, nagy része erdővel borított, 49 ha legelő, mesterségesen megművelt vadföld. A park drótkerítéssel körülvett, zárt egység, amelyen belül a szélső szabdalt terepen a száraz meleg déli–nyugati oldaltól az északi–északkeleti hűvös, ellenkező, szélsőséges kitétségek minden átmenete megtalálható.

Az erdőgazdaság a volt bánya melletti épületet alakította át fogadó-, melegedő-épületté és kis múzeummá. A területen a vadat szakavatott erdészek vezetése mellett lehet megfigyelni. Ezt elősegíti két tágas magasmegfigyelő, ahonnan kitűnően lehet fényképezni, s aki csak a vad és a táj szépségében akar gyönyörködni, az is nagy élményben részesül. Magános megfigyelésekre a terület több pontján kétszemélyes kisebb magaslesek találunk. S akinek a „vadászserencse” nem kedvez, az pótolhatja a bejárat melletti karámokban, természetes körülmények között elhelyezett vad megtekintésével.

A területen az út mentén ismeretterjesztő táblákat helyeztek el, amelyek egy-egy hazánkban élő vadfaj leírását tartalmazzák. A sétautak hossza csaknem 6 km. Vendégeink egy-egy élményt nyújtó megfigyelés után a bejárat közelében levő kőbánya tűzrakóhelyénél süthetik meg szalonnájukat, élvezhetik a szabad természet örömeit.

A parkerdő 51 ha-on terül el, Budapesttől mintegy 15 km-re Zsámbék felé. Budapestről a Széna térről induló autóbusszal közelíthető meg. A személygépkocsival érkezők kiépített autóparkolóban helyezhetik el kocsijukat. Érdemes gyalogosan is megközelíteni, mert Budapestről igen szép útvonalon érhetjük el. Budapestről a 22-es autóbusszal érkezünk Budakeszire. A végállomásról a jobbra kanyarodó pátyi úton kimegyünk a község délnyugati végére és a vadgazdaság fafeldolgozó üzeme mellett elérjük az erdőt.

Utunk végig a pátyi műúton vezet. Lassan emelkedő úton haladunk, majd hátratekintve feltárul a kilátás: Csiki-hegyek, Makkosmária magasan fekvő temploma, János-hegy, majd széles tisztáshoz és az ún. Vastag-tanyához érünk. A Kis-Kopasz-hegy (353 m) alatt járunk.

Megérkeztünk az autóparkolóval ellátott parkerdő bejáratához. A völgyön át jobbra fordulunk és az egyre erőteljesebben emelkedő oldalt megmászva menedék-

házhoz érkeünk. Itt szép kilátás nyílik a Pátyi-medencére, a Kis-Kopaszra. A fenyveserdőben halad tovább a sétaösvény, amely felvisz a terület legmagasabb pontjára. Innen gyönyörű kilátás nyílik a környékre. A völgy lábánál jó vizű foglalt forrás. Az erdő mellett nagy szabad rét labdázásra, játékra. Az autóval érkező turistáknak érdemes a parkerdőtől mintegy 12 km-re levő zsámbéki középkori műemléktemplomot megtekinteni.

Gödöllői dombvidék

A Gödöllői-dombság az Északi-középhegység és az Alföld találkozásánál elterülő terület. Az Alföldnél hűvösebb és párásabb, viszont a Cserhátnál szárazabb és melegebb. Éghajlata kontinentális. Vízben szegény, az évi átlagos csapadék 600 mm.

A tájon az enyhén hullámos homokbuckák és a gyakran meredek letörésű löszdombok egyaránt megtalálhatók. Tengerszint feletti magasság 150–200 m, legmagasabb a Bolnoka-tető: 320 m. Erdősültsége 19%.

Budapest zöldövezetének a Pesti-síkság felőli részét a Gödöllői-dombság erdei alkotják. Pécel, Isaszeg határában az alapkőzetig lepusztult löszdombok a mezőgazdaságnak már hasznot nem hoztak, fásításuk a szél- és vízeróziót megállította (kb. 1000 ha.)

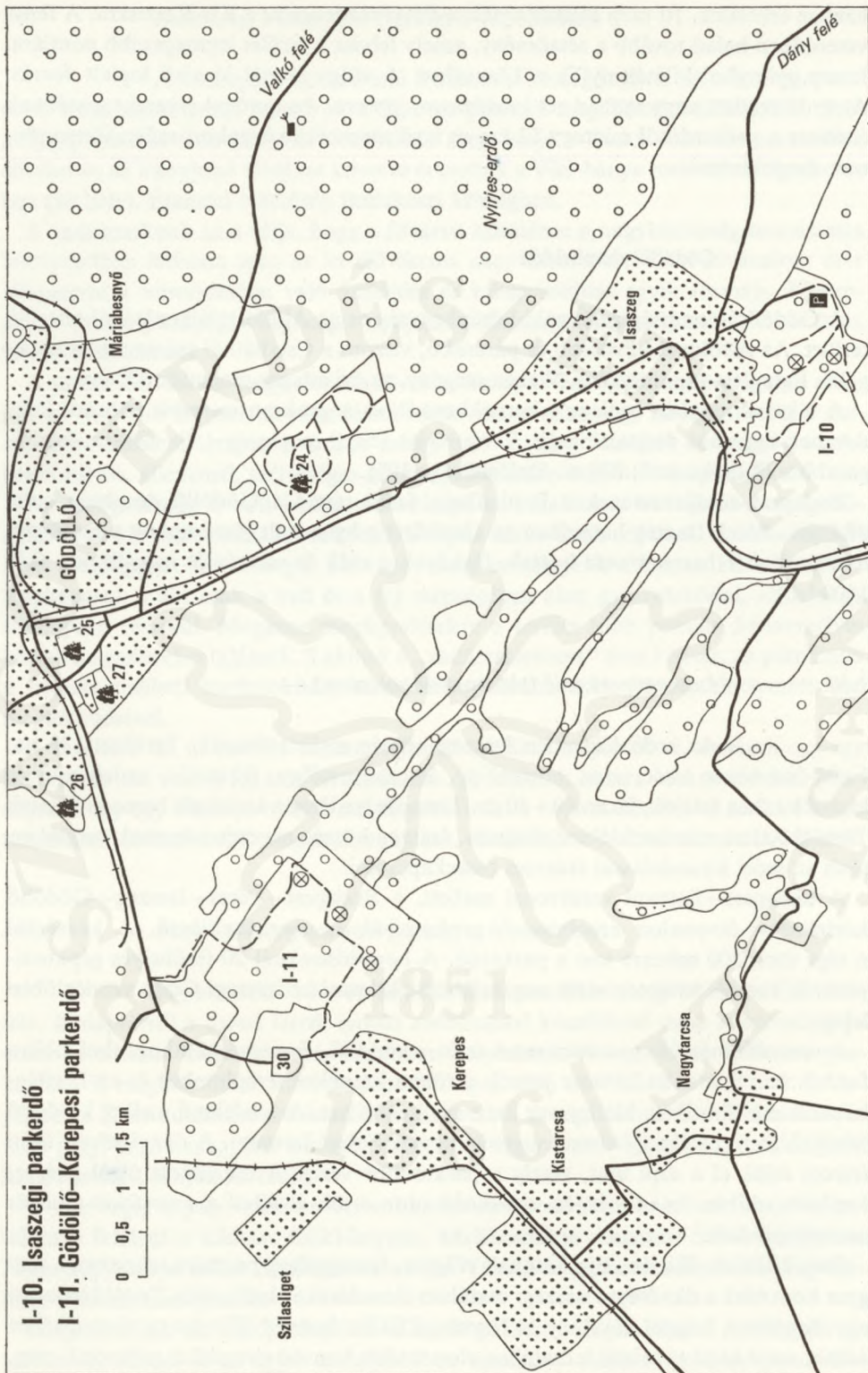
I-10. *Isaszegi parkerdő* (térkép a 48. oldalon)

Az erdő közvetlen Isaszeg község mellett fekszik. Területe 176 ha. Fafaj-összetétele akác, cser, vöröstölgy, kocsányostölgy, feketedió, erdeifenyő és kísérő lombos fafajok. Kora 10–40 év. Termőhelye löszön kialakult barna erdőtalaj. Tartózkodásra minden időben alkalmas. Isaszeg község nevezetességeinek megtekintését az erdei kirándulással érdemes összekapcsolni.

A budapest–hatvani vasútvonal mellett, a Budapest–Pécel–Isaszeg–Gödöllő közlekedési útvonalon autóbusszal, gépkocsival jól megközelíthető. A községtől a sápi úton 500 méterre van a parkerdő. A honvédsíroknál 20 férőhelyes gépkocsiparkoló van. A területen vizet nem találunk. Étkezni az isaszegi Csata vendéglőben lehet.

A vasútállomásról egyenesen vezet az út a gödöllő–isaszegi műúthoz, ahol jobbra fordulva az útvonalat követve jutunk a római katolikus templomhoz és az I. világháborús emlékműhöz, Medgyessy Ferenc alkotásához. Az emlékmű mellett kezdődő Madách Imre utcában érdemes megtekinteni a Falumúzeumot. A dányi jelzett úton (piros) érjük el a sápi utat, amely a parkerdőbe vezet. A murvázott útról letérve, lombos erdőben, kacsaringós, emelkedő úton érjük el újból a murvázott utat és az autópihenőt.

Szép kilátás nyílik az „Egy katona” völgyre, Szentgyörgy-pusztára, ahonnan a magyar honvédek a dicsőséges isaszegi csatában támadásukat indították. Továbbhaladva egy ismeretlen lengyel kapitány és Harsányi Bálint honvéd főhadnagy síremlékéhez érünk, majd kissé távolabb a csatában elesett több honvéd síremlékét pillantjuk meg.

I-10. Isaszegi parkerdő
I-11. Gödöllő-Kerepesi parkerdő

Álljunk meg néhány percre kegyeletünket leróni a szabadságunkért életüket áldozó honvédek sírjainál.

Az út túlsó oldalán az erdőgazdaság asztalokat, padokat, menedékhelyet helyezett el. Megpihelve az árnyas fák alatt, a zöld jelzésen továbbhaladva a Kút völgyben szép tisztásra érkezünk. Akácok és fenyőállományok között haladva a kálváriát és temetőt érjük el. Gyönyörű kilátás nyílik a községre, Gödöllőre, a valkói erdőre. A temetőben emelkedő XII. századi műemléktemplom megtekintése után rátérünk a sárga jelzésre. Utunkat többször keresztezik mély vízmosások, majd meredek ösvényen kiérünk az erdőszélre, ahonnan szép kilátás nyílik az isaszegi zártkertre, távolabb Pécelre, a Rákos-patak völgyére.

Hamarosan elérjük a vaddisznóskert kerítését, ahol piros vonallal jelzett úton, szép rudas erdőben haladva érünk vissza a honvédsírokhoz.

Itt most a piros + jelzésen haladunk tovább, lassan ereszkedve az egyre gyérülő erdőben érjük el az erdőszélt, s rögtön a honvédelemkművet. Lábunk alatt látjuk a községet, távolabb Gödöllőt, a valkói erdőt.

Az emlékműhöz felvezető ösvényen haladva a község szélső házaihoz érünk, majd a murvázott úton a gödöllő–dányi műúthoz. Így érkezünk vissza a vasútállomásra.

Isaszeg első birtokosa 1325-ben Kárászi Sándor szőrényi bán volt. Neve akkor „Ilswaszyg”. A XV. század végén a Domoszlói család, 1430-ban a Rozgonyiak kezébe került. A XVII. század végén szlovákokkal telepítik újra. Verlain budai hadparancsnoktól Grassalkovits Antal vette meg és ezzel története Gödöllővel együtt alakult.

Itt volt 1265-ben IV. Béla és fia, István hadainak csatája, 1514-ben Dózsa György harcolt környékén, 1594-ben Forgách Simon ütközete a törökkel, 1710-ben a kurucok csatája az osztrákokkal, 1849. április 6-án itt aratta Klapka, Damjanich és Aulich vezetése alatt a honvédsereg a legfényesebb győzelmét Windischgrätz főserege fölött.

I-11. Gödöllő–kerepesi parkerdő (térkép a 48. oldalon)

A parkerdő Gödöllő és Kerepestarcsa határában terül el. Területe 286 ha. Északon a 3. számú régi főközlekedési út, keleten a gödöllői Petőfi Mgtsz erdői, délen és nyugaton szántók határolják. A budapesti Örs vezér teréről induló HÉV-vel mehetünk ki Gödöllőre (kb. 50 perc), majd onnan 30 perces sétával elérjük az erdőt.

A változatos fafajú erdőben kellemesen tölthetjük el szabad időnket. A parkerdő nyiladékokkal és földutakkal jól feltárt. A turistautak és a nyiladékok hossza együttesen 90 km.

Az erdő 10–15 éves kocsányos-, kocsánytalan-, vöröstölgy (54%), cser, akác és egyéb fafajokból áll.

A gödöllői HÉV végállomásán szállunk le. A HÉV-állomás épülete mögötti vasúti felüljáró az Agrártudományi Egyetemre vezet. (Főépülete a volt premontrei gimnázium, előtte Kálmán herceg szobra, aki a muhi csatában esett el.)

A virágbolt melletti úton haladva az Alsó-parkba érünk, jobboldalt modern új épületek. Áthaladva a Rákos-patak hídján, Gödöllő európai hírű műemlékéhez, a Grassalkovits-kastélyhoz érünk, amely ma szociális otthon.

Ezután balra fordulva az Ady Endre sétányon haladva érünk a városi kórházhoz, ahol jobbra fordulva a Török Ignác utcát érjük el. A 12. számú ház előtt, kis parkban Török Ignác honvédtábornok, aradi vértanú, Gödöllő szülöttének mellszobra.

A Honvéd, Tessedik, majd Major utcán át, cserjével szegélyezett földúton haladunk tovább. Hosszabb gyaloglás után az erdő nyiladékán egyre emelkedve érjük le a Bolnokára vezető gerincet. A gerincen akácos, majd új erdősítés fogad asztallal, paddal, menedékházzal.

Jobbra megtaláljuk a piros + elágazást, amelyen folytatjuk utunkat nyugat felé. Szép, változatos erdőn, kanyargós út vezet végig, ahol minden egyes forduló más-más élményt nyújt. A völgyben keresztezve a Tölgyes–Pécel irányú zöld jelzésű utat, újból emelkedőt mászunk meg egy szép szálas cseresben. Az úton jobbra fordulva (sárga vonal) hangulatos tisztás, menedékhely, asztal, pad. Pihenni vagy madárdalt hallgatni itt lehet igazán.

Erőnket visszanyerve szép szálas tölgyes erdőben haladunk tovább. Tavasszal telis-tele ibolyával, kankalinnal, gyöngyvirággal. Újabb menedékhelyet érintve érjük el az erdőszegélyt. Balra feltűnnek a község házai és a kerepesi főút. A főút a HÉV-állomásra vezet, ahonnan 20, illetve 40 percenként induló vonatokkal Budapest vagy Gödöllő felé utazhatunk.

A Börzsönyi üdülőerdők

A fővárostól északra találjuk a Börzsöny hegységet. Erdeinek területe megközelítőleg 30 hektár. Délen a Duna, keleten a 22-es út, északon és nyugaton az Ipoly határolja. Környezetéből jól elkülöníthetően emelkedik ki, egységes erdőtömbjét csak igen kevés út szakítja meg. Az erdőn belül nem is találunk nagyobb települést, a falvak a hegység lábánál vagy az erdők szélén húzódnak meg. A Vác–Balassagyarmat közötti út, valamint a Vác–Szob–Kemence–Nagyoroszi közötti közút teljesen körbefogja a területet, amelyet középtájon a Diósjenőt Kemencével összekötő közlekedési út szel át, az erdőtömb keleti oldalát pedig a vác–balassagyarmati vasútvonal érinti.

Szerkezetileg a Börzsöny az Északnyugati-Kárpátokhoz tartozik, annak legnyugatibb tagja, de a Pilissel is szoros kapcsolatban van. Vulkanikus eredetű hegység, legmagasabb csúcsa a Csóványos (939 m), de alig marad el tőle a Nagy-Hideg-hegy 865 m magasságával. Felszínét a változatos magasságú, többé-kevésbé lekopott kúpok és az erózió által kialakított völgyek jellemzik.

Maga a Duna völgye ezen a szakaszon a feltevések szerint tektonikus eredetű. A hegység déli részén kisebb-nagyobb medencéket is találunk (Szokolya, Márianosztra). A medencék környékén a hegyek is alacsonyabbak, legkiemelkedőbb a Nagymaros fölötti Szentmihály-hegy, ez is mindössze 485 m.

A szűkebb értelemben vett Duna-kanyar kivételével forrásokban és patakokban nagyon gazdag vidék. Mesterséges halastavai még jobban fokozzák a táj szépségét.

Mérsékelt övi hegyvidéki éghajlat jellemző erre a vidékre. A hegység fő gerince észak–déli irányú, a csapadékot szállító szelekre többé-kevésbé merőleges. Ennek köszönhető, hogy lényegesen nedvesebb, csapadékosabb, mint környezete. A nap-

sütéses órák száma 1900 körül van, levegője rendkívül tiszta, sok keskeny völgye páradús. Meredek, északi hegyoldalain, különösen a Nagy-Hideg-hegyen sokáig megmarad a hó, a téli sportokat sokszor még márciusban is lehet itt úzni.

Erdeinek faállománya igen értékes. A lombos erdők uralják, kocsánytalantölgyesek, magasabban bükkösök. A fenyőfélék legtöbb esetben mesterségesen kerültek ide, mégis több helyen igen szép vörösfenyő, lucfenyő példányokat találhatunk. A déli fekvésű alacsonyabb, meleg oldalakon a molyhostölgy és a cser uralkodik. Ezeket az erdőket a különféle juharok, szilek, kőrisek, hársak teszik változatosabbá. A patakok mentén a mézgás éger is előfordul. A szépen virágzó vadrózsa, galagonya, kökény, valamint a kedvelt mogoró, szeder, som még vonzóbbá teszi ezt a környéket.

A hegység kedvező éghajlata, változatos növényzete, érintetlensége kellemes üdülőhelyé, szép kirándulóhelyé teszi.

A Börzsönyi üdülőerdőhöz a hegység déli része, mintegy 9400 hektár tartozik. A Duna-kanyar, amely az üdülőerdőnek szerves része, már régi kiránduló-, de főképpen üdülőhagyományokkal rendelkezik. A vízparti községek a század elején is sok művésznek adtak és adnak ma is otthont. A táj szépsége, a folyton változó, élő folyó, az erdők, a sok hegycsúcs, a természet alakította felszíni formák sok műalkotás ihletői. Mindez a szépség természetesen nem hagyja közömbösen az egyszerű sétálót, kirándulót sem. A Duna-kanyar a folyó bal parti részén talán kevésbé ismert, mint a szemközti oldal, de szépségében nem marad el mögötte.

Természeti viszonyait illetően az üdülőerdő nem különbözik a Börzsöny többi részétől. A hegyek jórészt vulkánikus kőzetből épülnek fel, de megtalálhatjuk az ösfolyók kavicsfordalékát és különösképpen a Duna-parti sávon a lajtamészkövet. Ez leginkább Nagymaros fölött tűnik szembe, ahol a Fehér-hegy sziklás törmeléke már messziről világít. Tipikus kúp alakú, vulkánikus hegy a Nagy-Galla, a Só-hegy, a Kopasz-hegy, Magas-Tax. A völgyeket rendszerint az erózió alakította ki, legtöbbjükben még ma is találunk állandó vízfolyást.

Az erdők rendkívül változatosak mind a fafajok, mind azok kora tekintetében. Megtalálunk itt a száraz cserjés tölgyesektől a cseres tölgyeseken keresztül a bükkösökig, valamint az egyéves erdőtől a százévesig szinte minden változatot.

A terület értéke elsősorban jó megközelíthetősége ellenére is *fennálló érintetlen szépségében rejlik*. A Dunára néző oldal érdekes sziklakibúvásai jellegzetes képét adják a tájnak. A Hegyes-tetőn álló kilátóról az egész Duna-kanyar áttekinthető. Mindezek mellett szinte minden falu tartogat valami kultúrtörténeti érdekességet, történelmi emléket.

Az üdülőerdő megközelítése egyszerű. Vonattal a Budapest–Vác–Szob vonalon, illetve a Vác–Balassagyarmati vonalon érhető el. Az előbbi délről, az utóbbi keletről fogja közre az erdőt. A Verőcsemarosról induló úttörővasúttal pedig egyenesen az erdő mélyébe juthatunk a végállomásnál, Királyréten.

A távolabbi területek gépkocsival a közutakon érhetőek el, illetve a gyalogosok a váci autóbusszállomásról a különböző községekbe induló menetrendszerű autóbusz járatait vehetik igénybe.

Az elkészült Kóspallag felőli útról – amely a visegrádi panorámaút párja – a Török-mezőn keresztül érünk be az erdőbe. Az utak mentén több helyen is találunk parkolót vagy leállóhelyet, ahonnan már gyalogos túrára indulhatunk.

A kirándulás indulóállomása Zebegény. Elérhető a budapest—vác—szobi vasútvonalon. A vasútállomástól 100 m-re a falu központjában nagyméretű tájékoztató táblán levő térkép segíti az eligazodást.

Túránkra induljunk el a vasút melletti utcán vissza Nagymaros felé. A házakat elhagyva a gyalogút elágazik Borostyán-kő és Ernő-forrás felé.

Mi ezúttal Ernő-forrás felé haladunk az utolsó ház mellett balra. Néhány méter után megtaláljuk az úttörőtáborhoz vezető utat. A tábor iskolai szünetben mindig foglalt, de ezen az időszakon kívül érdemes meglátogatni, mert a tábor feletti dombról igen szép kilátás nyílik a környékre. Rövid pihenő és nézelődés után a tábor másik kijáratát vegyük igénybe eredeti útvonalunkra való visszatéréshez. Utunk a patak mentén a völgyben vezet. Medrét követve hamarosan elérjük az öreg bükkfák tövében meghúzódó forrást. Itt tartsunk hosszabb pihenőt. Ne mulasszuk el felkeresni az alig valamivel feljebb található másik forrást, a Farkaskutat sem.

Továbbindulás előtt töltsük meg kulacsainkat, mert feljebb már nem találunk jó vizet. A forrásnál tábla mutatja, melyik úton induljunk Hegyes-tető felé. Az út fokozatosan, de folyamatosan emelkedik. A fák között többször kibukkan a Duna látkepe. Hegyes-tetőn a fák között álló kilátót még a felszabadulás előtt emelték lelkes természetbarátok, de felújítására csak a közelmúltban került sor. Ez a pont utunk célja. A Duna-kanyar képe talán sehonnan másfelől nem tárul ki olyan tökéletesen, mint itt. Ez a legalkalmasabb hely étkezésre is. Szalonnasütők, asztalok, padok várják a fáradt hegyászokat.

Visszafelé a piros útjelzést használjuk, ez levezet a Fehér-hegyen keresztül Nagymarosra. Amennyiben még van elég időnk, Fehér-hegyen labdajátékokra alkalmas területet is találunk, ahol kellemesen tölthetjük el az időt.

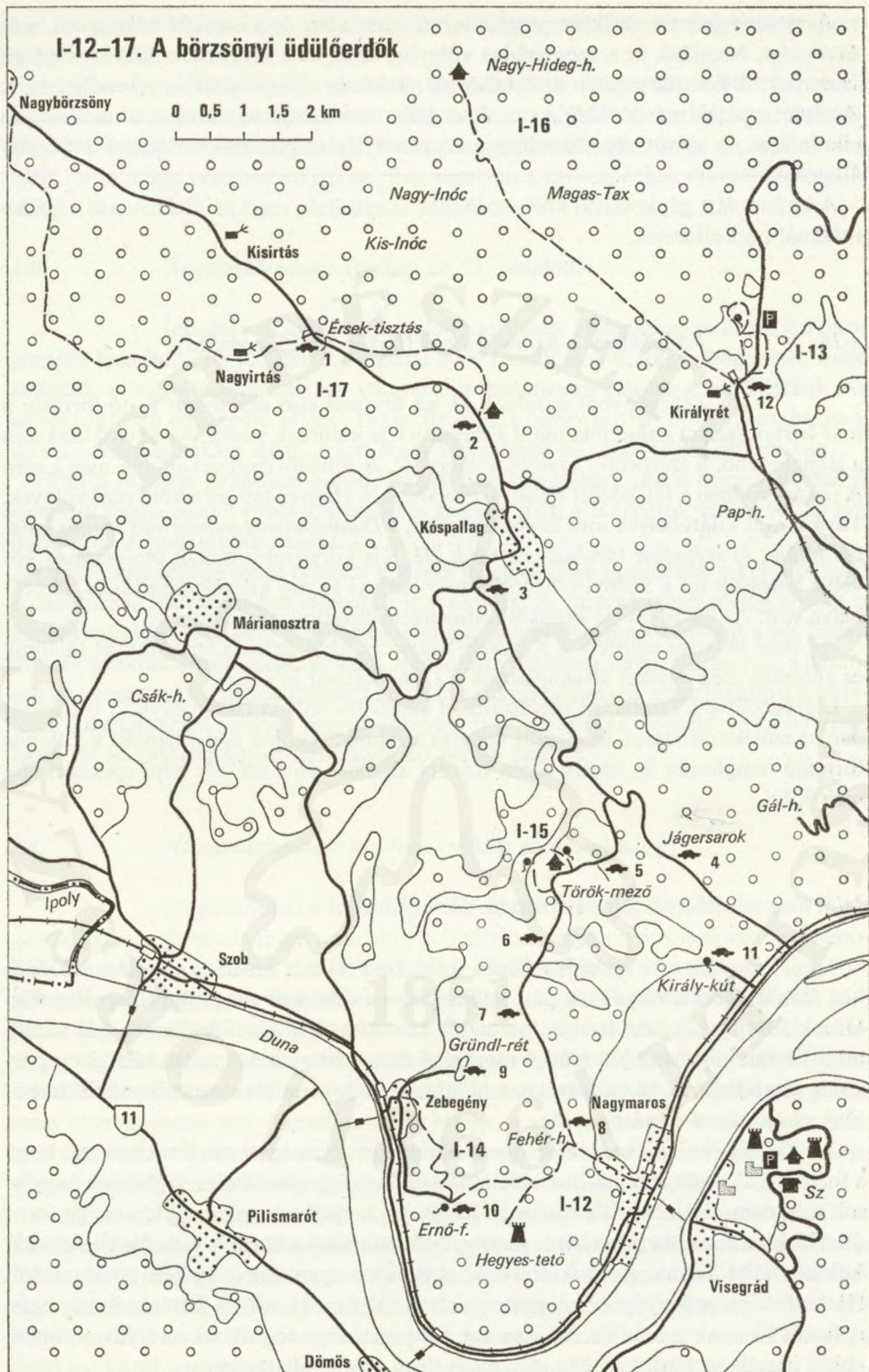
Az út a verőcemarosi vasútállomástól úttörővasúttal a Királyrértig, az üdülő előtti végállomásig tart. Itt megtaláljuk a környék bejárható útjairól az ismertető táblát, amely több túrajavaslatot ajánl.

Az üdülő melletti úton induljunk el. A régi kisvasúti síneket követve hamarosan elérjük a sétatut, amelyik bal oldalról csatlakozik a kocsútba. Az üdülő kerítése mellett haladunk tovább, kellemes erdei környezetben, sík terepen. Ha jól megfigyeljük a fákat, észrevehetjük az egyik hatalmas fenyő mellett az ismertető táblát, amely később is felhívja figyelmünket erdei állatokra, madarakra.

Mintegy 600 m megtétele után hatalmas rét tárul elénk, szélén hangulatos kis tó ad szállást és táplálékot a csendesebb időszakokban a vízimadaraknak. A gyorsan futó kis patak rétek sorát fűzi fel. A partot kísérő fák csendes zugokat rejtenek, ahol szalonnasütőhelyek, padok várják a kirándulókat.

A további, enyhén emelkedő út fiatalabb, idősebb állományokon keresztül vezet. A magasletről az erdők fölött gyönyörködhetünk a tájban, sőt ha szerencsénk van, a szemközti hegyoldalban még őzet, szarvast is láthatunk.

I-12-17. A börzsönyi üdülőerdők

A sétaút ismét az elsőként megpillantott rétre visz, de visszafelé válasszunk más útvonalat. Menjünk át a szomszédos völgybe, amelyet a helybeliek Szállások néven ismernek. A kocsíút mentén itt is találunk réteket és a patak partján pihenőhelyeket. A sétaút a patak másik oldalán van. Ezen haladva visszajutunk arra az útra, ahonnan elindultunk, a sétaút végétől mintegy 15 percnyire megtaláljuk az úttörővasút végállomását.

A kirándulást gépkocsival közlekedőknek is ajánljuk, mert az úttörővasút végállomásánál parkolhatnak.

I-14. *Pihenőkövek – Szőnyi-pihenő* (térkép az 53. oldalon)

Zebegényből indulunk el, az útvonal első szakaszán Ernő-forrásig a már leírtak szerint haladunk, majd Zebegény felé indulunk vissza. Az út első szakasza a legnehezebb, a szerpentin kivezet a völgyből. A Pihenőköveknél álljunk meg kicsit. A ritkás erdőben a fák között élénk tárul a Duna, a Hegyes-tető és a környező völgyek. Továbbra is kilátóhelyek sora követi egymást, *a Duna-kanyart mindig más és más szög-ből látjuk, új szépségei tárulnak szemünk elé.* Kis kitérővel a táblák útmutatását követve keressük fel a Szőnyi-pihenőt, amely Szőnyi István kedvelt pihenő- és alkotóhelye volt. Az élénk táru-ló képeket festményein láthatjuk viszont.

Az úton haladva eljutunk a Kálvária-hegyre is, ahol érdekes emlékművet találunk és ahonnan még egyszer áttekinthetjük a Duna-kanyar jó részét.

Leereszkedve a faluba, ne mulasszuk el megnézni Szőnyi István egykori lakóházában az emlékmúzeumot, és mielőtt vonatra szállunk, vessünk egy pillantást a különös formájú templomra is, amely Koós Károly alkotása és a székely népi építészet elemeit idézi.

I-15. *Török-mező* (térkép az 53. oldalon)

Ez a kirándulás a Török-mező környékével ismerteti meg az érdeklődőket. Vác felől érkezve a Duna-parton Nagymaros előtt kell elfordulni Kóspallag felé. Utunk fiatal erdők között visz, mintegy 4 km után elérjük a Törökmező felé vezető utat. Bátran rátérhetünk, az út jó minőségű és a turistaház közvetlen közelében parkolót is találunk. A ház környéke, a hatalmas rét nagyon alkalmas pihenésre. Induljunk el először a források felé.

A Fehér-forrás, illetve források csoportja mindenütt jóízű vizet ad. Érdekessége, hogy a források tömegét találjuk itt a vízmosság ágaiban. Egy részük már foglalt, de nagyon sok még nem. Ezek helyét a tocsogók jelzik. Ha megállunk valamelyik, a szakadékat átvé-lő hídon s a források vizét összegyűjtő patakocska medrét szemügyre vesszük, különös tájat látunk. A sötét szurdok, a víz által egymásra görgött kövek, ledől-t fák vad szépsége lenyűgöző. A parton vezető sétaút a 11 vályús forráshoz visz. Nem is forrás ez, csak a neve az. Hajdan egy kis patak vizét fogták fel a vályúk sorában, ebből itatták az állatokat. Ma már nincs ilyen jellegű állattartás.

A vályúk közelében nagy víztükör fogadja a látogatót. A mesterséges tó a sport-horgászat céljaira készült.

Az út a menedékházhoz tér vissza. A turistaházban meleg ételt is lehet kapni, de aki jobban szereti maga elkészíteni szabad tűzön az ebédjét, az kiépített tűzrakó-helyeket is talál. A réten labdajátékokra is kínálkozik lehetőség, de akinek van ideje, járja végig gépkocsival azt az utat, amelyen a turistaházhoz érkezett.

I-16. Nagy-Hideg-hegy (térkép az 53. oldalon)

Indulás a Királyrétről gyalogosan Nagy-Hideg-hegyre. Először a piros jelzésen haladunk, majd áttérünk a piros x-re. Utunk eleinte tölgyesben vezet, majd áttérünk a Nagy-Vasfazék-patak völgyébe és hamarosan elérjük a bükkösöket. Az út fokozatosan emelkedik Magas-Taxig. Itt rövid pihenőt tarthatunk a turistaházban, de nem érdemes sokáig időzni, mert Nagy-hideg-hegy már csak félóra járásra van.

Fenn a csúcson jó időben *páratlan panoráma* tárul elénk. Ez a hegy a Börzsöny második legmagasabb csúcsa, szerencsés esetben még a Kárpátok előhegyeit is láthatjuk. Ez azonban csak ráadás.

Utunk célja télen a síelés is lehet. Bőséges lehetőség van gyakorolni a két sípályán. A hosszabbik pálya mellett sífelvonó is működik. A turistaházban meleg ebédet is kaphatunk. Ide még akkor is érdemes feljönni, ha lent már régen elolvadt a hó, hiszen itt még gyakran április elején is akad sportolásra alkalmas terep. Szánkóval, különösen kisgyermekkel nehezebb megtenni a hosszú utat a hegyre, ezért inkább a Királyréten kiépített szánkópályát vegyük igénybe. Igaz, ez sokkal rövidebb ideig használható, de az úttörővasúttól mindössze 20 percre van.

I-17. Nagyirtáspuszta—Kis-Inóc (térkép az 53. oldalon)

Ez az útvonal a Börzsöny belső részeit tárja fel. Ez a terület nem erdőgazdasági igénybevétele miatt a turisták számára csak nyáron és munkaszüneti napokon használható. A szobi vasútállomásról 9 óra körül indul az autóbusz Nagy-Börzsönybe. A községben a tanásháza előtt szálljunk le. A templom jobb oldalán levő utcán hagyjuk el a községet. Tájékoztató tábla segítségével könnyen eljutunk a kisvasút végállomásáig. Innen erdei vasúttal utazunk tovább Nagyirtáspusztáig. Útközben feltárul előttünk a központi Börzsöny változatos tája. A felső végállomás jellegzetes nyeregpontra van. Vízvázalótnak hívják, s valóban, szinte leválasztja a Börzsöny déli részét. Innen egészen megváltozik a táj arculata. A turistaház 10 perces sétával elérhetjük, ahol megpihenhetünk és felfrissíthetjük magunkat.

Nagyirtásról gyalogosan indulunk tovább Kóspallag felé. Az erdei úton elérjük az Érsek-tisztást, ahol hosszabb pihenőt lehet tartani, van forrás, kiépített tűzrakóhely.

Utunkat a kényelmes, változatos tájon áthaladó úton folytatjuk a kis-inóci turistaházig. A házban meleg étel is kapható, környékén pedig a patak melletti pihenőkön eltölthetjük az időt az autóbusz megérkezéséig. (A turistaház elől indul az autóbusz négy és fél hat körül, ezeknek a járatoknak van csatlakozása Verőcmaroson a vonathoz.)

A pilisi parkerdők

A pilisi parkerdő magában foglalja a Visegrádi- és a Pilis hegységet. Az előbbi kőzetanyaga andezit és andezittufa, az utóbbi dolomit és mészkő. Az eltérés oka, hogy a Visegrádi-hegység belső, vulkanikus erők hatására jött létre, míg a Pilis tengeri, üledékes kőzetből áll. A két hegységrendszert az Esztergom–Pilisszentlélek–Pilisszentkereszt–Pomáz vonallal lehet elkülöníteni.

A Visegrádi-hegységet a Duna választotta le a Börzsöny hegységről. Az összefüggő részeket völgyekkel tagolt domborzat váltotta fel, s a lepusztulás révén rendkívül változatos sziklaképződmények alakultak ki (pl. Vadálló kövek, Thirring sziklák stb.). A kőzet keménysége szerint a völgyek fenékvonalát vízfolyások különbözőképpen alakították, akadnak zuhatagos szakaszokkal tarkított patakvölgyek, szurdokok (Rám-szakadék, Lukács-árok, Bükkös-völgy, Ördögmalmi-vízesés stb.).

A hegység legkiemelkedőbb fennsíkja a 700 m magas Dobogókő. A Visegrádi-hegység 400–600 m átlagmagasságú vonulatokból áll, amelyekről nagyszerű kilátás nyílik hazánk egyik legszebb tájára, a festői Duna-kanyarra. A hegység területén mintegy 30 forrás fakad.

A Pilis kiterjedt mészkő- és dolomiteképződményei a Budai-hegységhez hasonlóan itt is kisebb-nagyobb barlangok, hangulatos szurdokok kialakulását eredményezték. Legmagasabb pontja a Pilis-tető (757 m). Főbb magaslatai 300–600 m körüliek. Ez a mészkővidék vízben szegényebb, ahol mindössze 7 forrás van. Éghajlata általában kedvező, nyara mérsékelt meleg, a tél viszont nem olyan szigorú. Az északi lejtők jó hótartók, főleg a Dobogókő térségében, ahol a Mátra és a Börzsöny után az országban itt tart legtovább a hótakaró.

Az északnyugati szélirány az uralkodó. Az éves csapadék 600–700 mm. Mivel a térség erdőművelési aránya igen nagy, ipari üzemek pedig viszonylag távolabb vannak, levegője egészséges, tiszta.

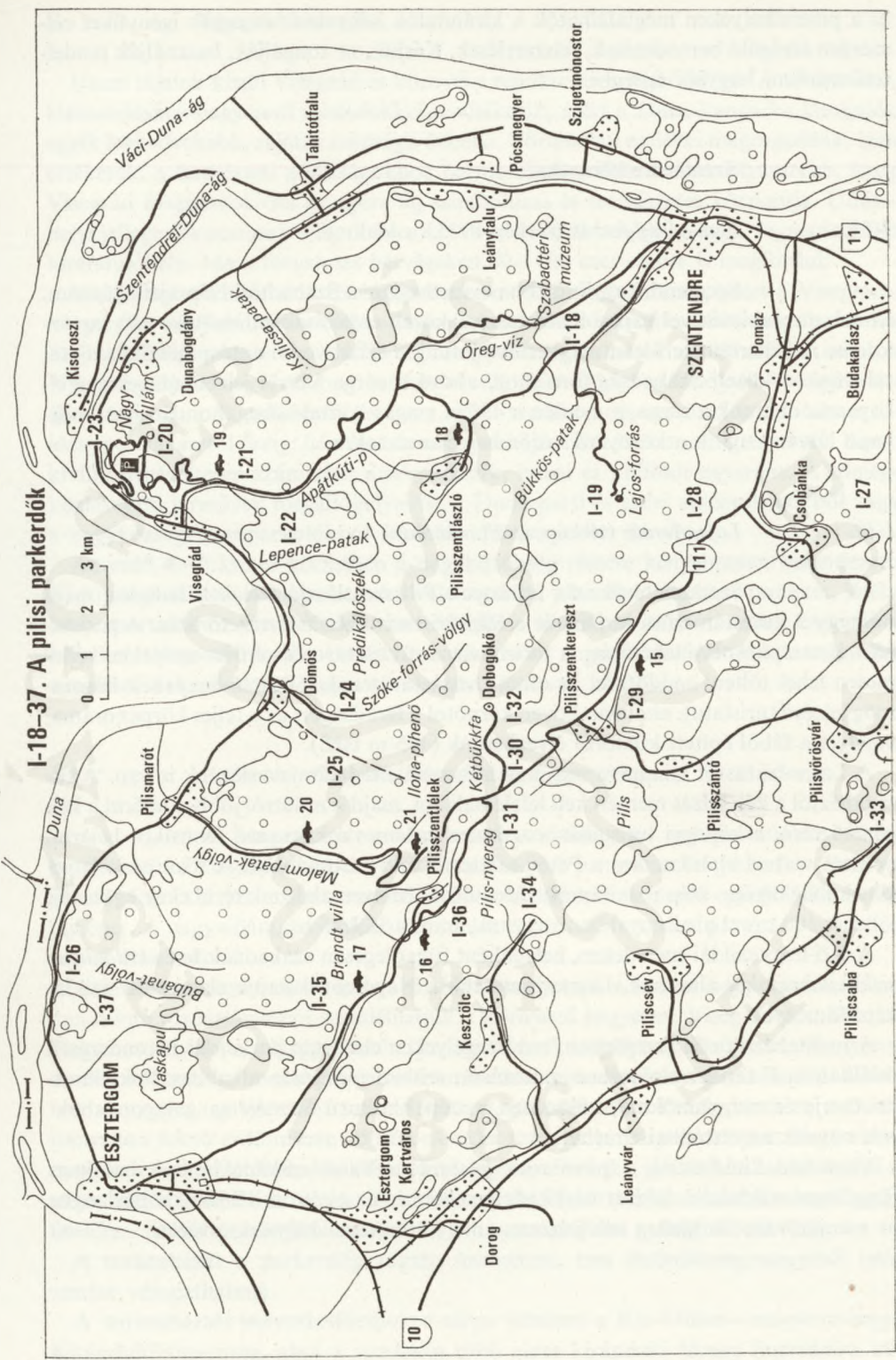
A pilisi parkerdő több mint 100 éve kedvelt kirándulóhely. A lomboserdőkkel borított hegyvidék, a Duna-parti sávja és a szigetek sokasága sok szép kirándulásra ad lehetőséget. A parkerdő legtávolabbi pontja is elérhető egy óra alatt Budapestről.

Ezeknek az erdőknek a gazdája a Pilisi Állami Parkerdőgazdaság, amely sokrétű feladatai között egyik legfontosabbnak a Pilis megóvását tekinti. Ezért a nagy tömegű magángépkocsit csak a parkerdők széléig engedik be, hogy onnan a gyaloglás szépségeit és örömeit válassza az odalátogató.

Ugyanakkor azt is lehetővé akarják tenni, hogy szervezett tömegközlekedési eszközökön, elsősorban autóbuszon nagyobb csoportok belülről is megtekinthessék a Pilist anélkül, hogy annak levegőjét szennyeznék, csendjét zavarnák. Ezért épült meg a Pilis korszerű úthálózata. Ennek másik célja természetesen a faanyag szállítása. (Csupán a szállítás miatt nem épültek volna kétirányú forgalomra alkalmas aszfaltutak.)

A kirándulások útvonala elsősorban a szabadon használható úthálózathoz igazodik, de esetenként a parkerdő belső használatú üzemi útjai is igénybe vehetők a Pest megyei Idegenforgalmi Hivatal visegrádi kirendeltsége szervezésében. Javaslataink általában a kiépített erdei és Duna-parti autópihenőkhöz igazodva az onnan kiinduló körsétákra vagy gyalogtúrákra vonatkoznak. A sétautak, turistautak mentén

I-18-37. A piísi parkerdők

és a pihenőhelyeken megtalálhatók a kirándulók kényelmét és egyéb igényüket célszerűen szolgáló berendezések, felszerelések. Kérjük, ne rongálják, használják rendeltetésszerűen, hagyják épségben.

Szentendre környéke

I-18. Szabadság-forrás (térkép az 53. oldalon)

Szentendre egyik újabb nevezetessége a Szabadtéri Néprajzi Múzeum. Ennek megtekintésével kapcsolható össze a közeli erdei autós-pihenőben való tartózkodás. A bekerített területet megkerülve jutunk a sztaravodai autós-pihenőhöz. Sétát tehetünk a közeli Szabadság-forráshoz, ahová a sárga körrel jelzett út vezet. Felkapaszkodhatunk a sárga + mentén a 430 m magas Asztal-kőre, ahonnan igen megkapó látvány nyílik a környező erdős hegyvonulatokra.

I-19. Lajos-forrás (térkép az 57. oldalon)

Szentendréről más útirányon Pilisszentlászló felé kell haladni, majd mintegy 3 km után balra térjünk le a Ságvári turistaház felé vezető útra. A turistaháznál van parkolási lehetőség. A turistaház alatti tisztáson és erdőszegélyeken kellemesen lehet tölteni az időt, de itt nincs messze a meredek Bölcső-hegy (kék háromszög jelzésű turistaút), ahonnan bőven kárpótol a fáradságért az a teljes körpanoráma, amelyet a fából épített kilátóról élvezhetünk (465 m tszf.).

A Lajos-forrástól kiindulva még egy hosszabb erdei túrajavaslatunk is van. A turistaháztól a kék jelzés mentén kell lefelé haladni, majd a műútról jobbra letérni a kék jelzésű útra, a kőhegyi turistaházhoz. Innen érdemes a környező fennsíkot bejárni, de nem szabad elmulasztani a Petőfi-kilátótól való széttekintést. A főváros környékének megkapóan szép panorámája tárul elénk. Mélyen alattunk terül el az egész táj, jóllehet 100 m-rel alacsonyabban vagyunk, mint a Bölcső-hegy.

A Kő-hegy sziklái meredeken, helyenként függőlegesen szakadnak le és *különleges sziklaalakzatokat* alkotnak. Legnevezetesebb a Napóleon kalapja elnevezésű szikla-képződmény.

A turistaház körüli tisztásokon, erdőszegélyeken elszórta parkerdei berendezések találhatók. E terület elsősorban napozásra, szabad mozgásra alkalmas. Sokféle erdei cserje és vadgyümölcsfa, különösen a szép habitusú és méretes galagonyabokrok növelik az esztétikai élményt.

Visszafelé kitérhetünk a piros rom jelzésnél a Vasas-szakadékhoz. A hatalmas függőleges sziklafalak között bárki végigmehet, de az elején található kis barlangba ne menjünk be. Térjünk a kék jelzésre, amely kiindulási helyünkre vezet.

Visegrád környéke

Hazai tájaink közül Visegrád és környéke rendkívüli vonzerővel bír. A túrázáshoz, kiránduláshoz nagyszerű feltételekkel rendelkezik, ezért a Duna-kanyarba látogatók egyik legkedveltebb, sajátos szépségű úticélja. Történelmi emlékei megragadóak, igen értékesek, a természeti adottságokhoz harmonikusan illeszkednek olyannyira, hogy Visegrád évszázadok óta az egész táj szimbóluma és természetes központja. Üdülőhelyi jellege fokozatosan alakult ki, az 1870-es évektől kezdve az egyik legnépszerűbb kirándulóhely. Ma a forgalmas hétvégeken 80–100 ezer ember is megfordul.

Visegrádot a kirándulók többsége Budapest felől közelíti meg, ezért a Visegrádi-hegységbe irányuló kirándulóprogramokat is ehhez igazodva állítottuk össze. Az Engels térről, a szentendrei HÉV-végállomástól naponta sok autóbuszjárat indul, a Nyugati pályaudvarról több vonat közlekedik Szob irányába Visegrád–Nagymaros állomáson át, a Vigadó térről és Bem József térről rendszeres hajójárat is van a főidényben tavasztól ősziig, hétvégeken szárnyashajó indul Esztergomig és vissza. Ezenkívül természetesen számtalan autós érkezik, hazai és külföldi egyaránt. A tömegközlekedési járművek megállóhelyeiről, a Duna-parti és erdei autós-pihenőkből vagy a nagyközúti autóparkolókból lehet kiindulni minden irányba.

Az erdő 4–5 km-es körzetben a nagyközönség részére kényelmesen berendezett. Ki-kki megtalálhatja a maga kedvére való csendes, pihenésre alkalmas területét, játékhoz, sportoláshoz játszórészeket, szemlélődésre kínálkozó kilátót, erdei letelepedőhelyeket, tiszta vízű forrásokat és zúgó patakokat, napos, szélvédett és üde völgyeket egyaránt. Sok rövid és közepes távolságú túrára van lehetőség.

I-20. Fellegvár—Nagy-Villám—Fekete-hegy (térkép az 57. oldalon)

A panorámaúton végighaladva a fellegvári autóparkolóban feltétlenül érdemes megállni, a gyönyörű Duna-kanyari panoráma felejthetetlen élményt jelent. Megnézhetjük a várat, s annak északi oldaláról elénk tárul egyedülállóan szép tájképet. A nagyvillámi parkolóból kiindulva tetszés szerint lehet pár óras vagy egész napos útra indulni.

A fiatal bekerített fenyves irányában haladva eljutunk a Fekete-hegy ormára, ahonnan szinte madártávlatból szemlélhetjük a környező hegyeket, Visegrádot, a Dunát, Nagymarost, felette a Hegyes-tetőt. Innen a fennsík szegélyén balra tartva elkanyarodunk a szálerdőig, ahol a kék jelzésű turistaúton visszajutunk a parkolóig. A közelben van egy nagy íjászpálya, ahol labdázni, játszani lehet. Ezzel szemben, a Duna irányában fekvő erdőfoltban 250 fm-es erdei tornapálya várja vendégeit, hogy aktív mozgásra serkentse őket. Játékosan, könnyedén célszerű a gyakorlatokat elvégezni a pálya elején levő és az egyes állomásoknál felállított táblák útmutatásának megfelelően. A kilátótoronyból rendkívüli körpanorámában gyönyörködhetünk.

A turistaházat a parkerdőgazdaság üzemelteti, ízes ételkülönlegességeiből ízlés szerint válogathatunk.

A turistaháztól leereszkedhetünk a sárga jelzésen a Kis-Villám—mogyoró-hegyi Kirándulóközpontba, ahol a gazdaság több ezres kiránduló tömeg fogadására ké-

szült fel. Sétautak hálózák be ezt a különösen kedves térséget, mindenünnen más tájra nyílik rálátás, s különböző szolgáltatást lehet igénybe venni. A Sibrik-dombon az egykori római katonai tábor feltárt maradványait nézhetjük meg. A közelben ráterhetünk a Salamon-torony felőli kék jelzésű turistaútra, amelyről később a rom jelzésű táblánál kell jobbra felkanyarodni. A platóra érve a szelídgesztenyésben a fellegrvár felől érkező kék + jelzésű turistaútra kell átváltani, hogy a nagy-villámi turistaházhoz, illetve autósarkolóhoz érjünk. Ez az utolsó útszakasz alig hosszabb 1 km-nél, mégis oly változatos erdőállományokon vezet keresztül, amelynek élményével méltóképpen fejezhetjük be napi programunkat.

A leírt kirándulásokat természetesen más sorrendben is megtehetjük.

I-21. *Apátkúti-völgy (térkép az 57. oldalon)*

A Visegrád – Malom-völgy útirányon a panorámaút kezdetén jobbra tartva a patak közelében maradunk, ahol a parkerdő egyik láthatatlan „kapuját” lépjük át. Kb. 1 km-re, a Telgárthy-rét mellett az erdei autós-pihenőben szálljunk ki. Akár egésznapos itt-tartózkodásra is be lehet rendezkedni. Ebben a festői erdős környezetben a kikapcsolódás és pihenés minden változatának kihasználására lehetőség kínálkozik. A rét felett húzódó fenyves mindig üde, haragos zöldje és tiszta levegője mellett a pompás tisztáson sportolhatunk, játszhatunk, sütkérezhetünk. Látástávokban egy kis vadászház sziluettje rajzolódik ki az égerliget mögül s a villanyviladék felől gazdagon ömlik a napfény a rétre. Körsétát is tehetünk a Mátyás-bércre, ahonnan igen szép a kilátás (zöld jelzés, 1,6 km a táv).

A Telgárthy-rétre visszatérve, a vízfolyással egy irányban eljutunk a közeli Magdaforráshoz, mellette nagyon hangulatos, kedves erdei tartózkodóhely kínálkozik. E szurdokszerűen összeszűkülő völgyzorosban amolyan vadregényes módon sziklás hegyoldal és óriás kőtömbök között sustorgó-csobogó morajlással igyekszik a patak a kétnyílású híd alatt a közeli ördögalmi „vízeséshez”. A merészen kivájt sziklafal tövében kavarogva, bugyborékolva zöldeskéken pezsdül a víz, de a tavaszi záporok után sáros-zavarosan járja ördögi táncát és hangos, monoton zúgással uralja a közvetlen környéket.

Egésznapos kirándulás esetén még elsétálhatunk a műúton a vadászház irányába (piros jelzés). Negyedóra járásra elérjük az Ördögbánya kies vidékét, de jobbra letérünk a piros jelzés mentén, s rövidesen elérjük a Kaán-forrást, amely a környék legegészségesebb vizű forrása. A jelzett út Pilisszentlászlóra vezet, turisták kedvenc útvonala mindkét irányban.

I-22. *Lepence-völgy – Gizella-major (térkép az 57. oldalon)*

Visegrádot a 11-es úton (Esztergom felé) elhagyva mintegy 2 km-re, a Lepence-patak Dunába torkollásánál tágas, szépen berendezett, hosszan elnyúló Duna-parti autós-pihenőt találunk. Ezzel szemben a völgy elején ugyancsak van parkolási lehetőség. Innen nem messze találjuk a parkerdőgazdaság által épített *lepen-*

ce-völgyi erdei sportfürdőt, ahol májustól szeptemberig lehet a Visegrádi Kirándulóközponthoz tartozó szolgáltatást igénybe venni. A hévízkút 38 fokos vize a különféle medencékben (gyermekmedence, ülőfürdő, fészített víztükrű úszómedence) korszerűen elégíti ki a mai igényeket. A kellemes erdei környezetben való strandolás különleges élményt jelent.

Napközben a sportfürdővel szemben a patak túlsó oldalán a fák árnyékában meghúzódó Vízkutató és Fúró Vállalat telepén megtekinthető a Zsigmondy-féle múzeum, amely a magyar artézikut-fúrás, a hévízfeltárás megteremtőjének és első tudományos művelőjének állított méltó emléket.

A kirándulni vágyók a parkolóhelyről a Z jelzésen induljanak el a völgy irányában, ahol a sportfürdőt és a Parkerdőgazdaság Fafeldolgozó Erdészetének üzeme melletti útszakaszt elhagyva, a bal oldali (Lepence-) patakot kövessék. A Kisapá-hegy és Ágas-hegy között haladva jutnak el a Jancsi-Juliska-forráshoz (összesen 2,5 km).

A napi program befejezésekképpen megtekinthető a Gizella-majori lovasiskola, ami a Fővárosi Tanács Gizella-telepi Kórháza és Dömös között a múttól balra van. A Soroksári Vörös Október Mgtsz és a Pilsai Parkerdőgazdaság közösen üzemelteti, s talán az ország egyik legszebb lovaspályája, ahol évente többször rendeznek lovasnapokat, nemzetközi versenyeket. Gyakorlópályája ideális tanulóhely kezdők számára, a lovassportban járatos vendégek pedig kedvük szerint űzhetik e sportot.

I-23. Szentgyörgypuszta – Kis-Villám – Mogyoró-hegy (térkép az 57. oldalon)

Dunabogdány és Visegrád közigazgatási határánál terül el a szentgyörgypusztai település. A révátkelés környékén Duna-parti autópihenő van. A buszváró mellett alsóbbrendű út kezdődik, amely az Áprily Lajos-völgyön át vezet az erdőbe. A sárga jelzés mentén haladjunk. Utunk a költő kedvelt tartózkodási helye mellett visz el, majd egy rudaserdőben kanyarodik jobbra, amelyen felkapaszkodva jutunk az épülő kirándulóközpontba.

Sok a rét, erdőfolt és tisztás, liget. Mindig más és más kép tárul elénk, a Duna folyama hol eltűnik, hol újra látható. Minél feljebb érünk, annál szebben bontakozik ki a táj szépsége, a hegyvonulatok sorozata. Közben sétautak ágaznak el, asztalok, padok kínálnak helyet a kaptató után.

Itt több időt is el lehet tölteni unatkozás nélkül. A kis-villámi műutat a felső autóparkolónál keresztezve követhetjük a sárga jelzést, amelyen végül is újabb tekintélyes emelkedő leküzdése után érjük el a Nagy-villámi turistaházat, illetve kilátót. Időnkéntől függően az előbb javasolt program is jó ütemben végigjárható, de vissza is fordulhatunk a kilátótól s lent a Mátyás-forrás felé vehetjük utunkat. Miután a kapaszkodókból, hegymenetből és meredek ösvényekből jócskán kijutott, javasoljuk innen leereszkedni a SZOT Park Üdülő melletti Duna-parti autópihenő felé, ahonnan hamar lejuthatunk Szentgyörgypusztára.

Dömös környéke

I-24. *A Szőke-forrás völgye* (térkép a 63. oldalon)

Dömös előtt a hajóállomásnál Duna-parti autópihenő van, ahol feltétlenül érdemes megállni. Rendkívüli élmény a Duna-kanyar „kellős közepén” kissé szétnézni és gyönyörködni a táj szépségében. Szemben a Szentmihály-hegy sziklás orma alatt hajdan lakott remetebárlangok nyomai. A folyón a vízi járművek teszik a vízfelületet mozgalmasabbá, még színesebbé. A levegő mindig páradús, a légmozgás a legnagyobb kánikulában is élénk.

A 11-es út balra kanyarodik a híd után, ahol az eligazító táblák jelzik az irányt a Rám-szakadék felé. Mintegy 2 km után erdei autópihenőhöz érünk, ahonnan sokféle mehetünk sétálni, túrázni, sportolni, pihenni. Mivel a közelben bizony igazi túrafeltételek vannak, ajánlatos megfelelő öltözékben útra kelni, nehogy a könnyelműség vagy tapasztalatlanság miatt kellemetlenség érjen bennünket.

Előbb ismerkedjünk meg a Szőkeforrás-völgygel úgy, hogy a kényelmes nyomvonalú sétaúton kedvünk szerint felfelé vagy lefelé sétálunk. Mindenfelé megtaláljuk a célszerű parkerdei berendezéseket. A vízfolyás irányában a szentfakápolnai pihenőhelyhez érünk, s közben a Kaincz-forrás mellett is elhaladunk.

A közelből induló kék jelzésű meredek turistaút vezet a különös formájú, romantikus sziklaképződményekhez, az ún. Vadálló kövekhez, majd tovább a Prédikálósztékhez. Ez azonban már komoly túra. A Keserűs-hegy oldalán erős emelkedővel jutunk fel a *Duna-kanyar lenyűgözően szép kilátóhelyére*, a 641 m magas Prédikálósztékre, ahonnan a Duna szorosa plasztikusan tekinthető át a kis Helemba-szigettől Verőcemarosig.

A Kaincz-forrás vize szerényen csordogál, de kitűnő ízű. Az egész völgyszakasz levegője évszaktól függetlenül mindig kellemes, üde és kristálytisza.

Ha a másik nehéz túrát választjuk, akkor az autópihenőből kiindulva mintegy 400–500 m-re jobbra tábla jelzi a Rám-szakadék bejáratát (zöld jelzés). Hazánkban kevés ilyen szurdokvölgy található, amely *veszélyessége mellett páratlan szépségével* méltán vívja ki csodálatunkat a természet bőkezűsége iránt. Rendkívül óvatosan és megfontoltan haladjunk s az elővigyázatosságról a viszonylag jobb szakaszokon se feledkezzünk meg. A Rám-völgy felső kijáratánál az Árpádvár alá érünk, ahol jobbra visszakanyarodva maradjunk a jelzett úton, ezen tudunk lejönni a Lukácsárok mellett az autópihenőig. Téli fagyban és hóolvadás idején meglehetősen veszélyes túra.

I-25. *Körtvélyespuszta–Ilona-pihenő* (térkép a 63. oldalon)

A község központjában figyeljük meg, amint a piros jelzésű út balra kanyarodik. Itt egy-két gépkocsinak mindig akad parkolóhely. Három-négy órás gyalogtúrára felkészülten induljunk el, amely a Prépost-hegy északi lejtőjén levő temető mellett visz fel. Innen nem messze már az ún. Téry-úton haladunk, ez a század elején épült, kiválóan vezetett turistaút volt már akkor. A Prépost-hegy erdején keresztül

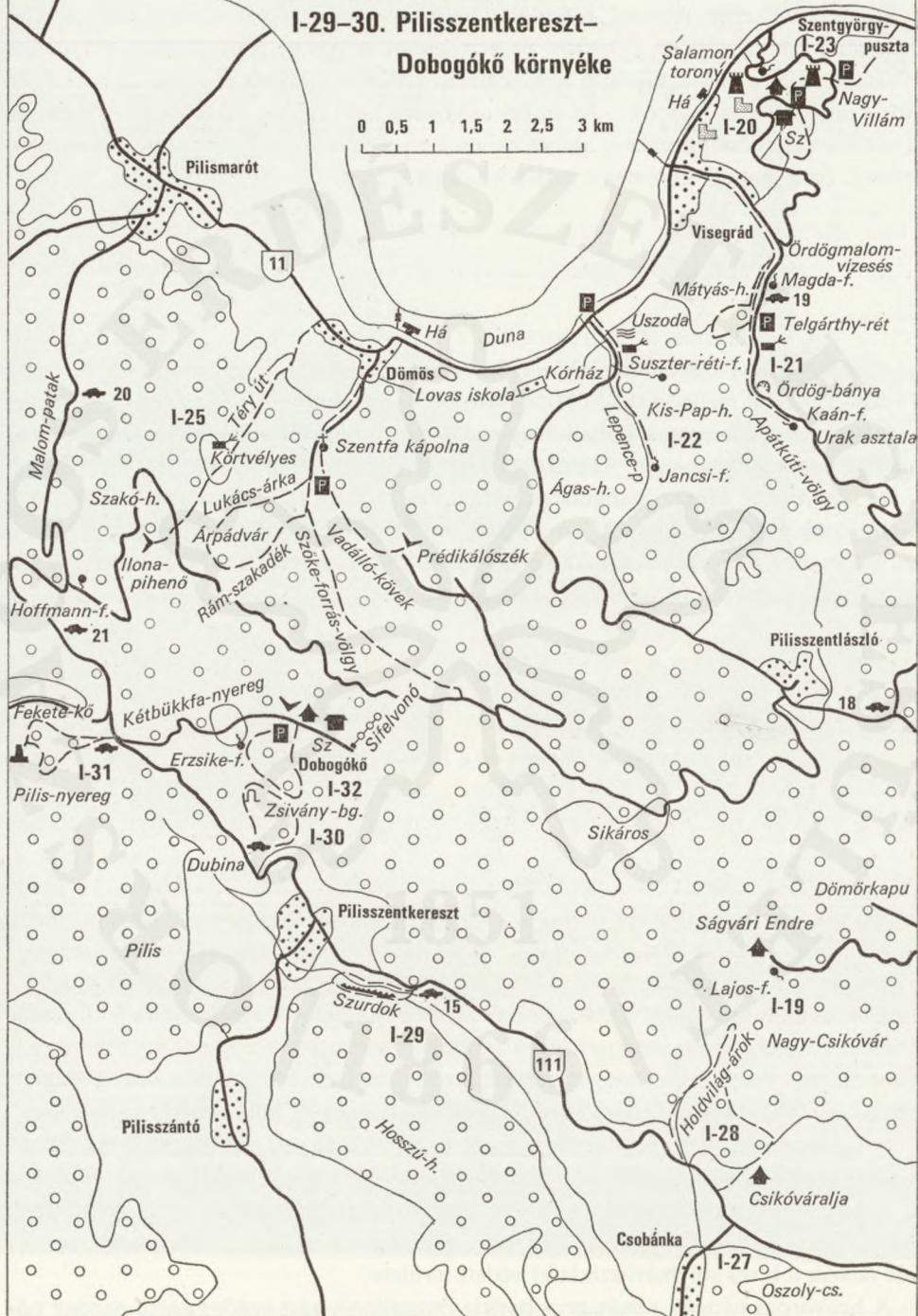
I-19. Lajos-forrás

I-20-23. Visegrád környéke

I-24-25. Dömös környéke

I-27-28. Csobánka környéke

I-29-30. Pilisszentkereszt-
Dobogókő környéke

Körtvélyespusztára jutunk. A leírások szerint IV. Béla idején itt lakott település volt és a területet pilisi cisztercita apátság birtokolta.

Kis pihenés után menjünk tovább. A Szakó-hegy nyergéből a gerincen átkanyarodunk az északi oldalra a szép fekvésű Ilona-pihenőhöz. A kilátás pazar, mert lábunk alatt terül el az erdős mélység, rálátunk a Fekete-hegyre, a Kétágú-hegy lejtőire, a pilis-maróti Malom-völgybe, a maróti és esztergomi hegyekre, a lapályra s a Dunára, tiszta időben pedig a Gerecse hegységre is. Miután kifújtuk magunkat, az eredeti úton jutunk vissza Dömösre. Az ember út közben úgy érzi ezen a túrán, hogy igencsak bent jár az erdőrengetegben, ahová zaj csak megszűrve jut. Ezen a környéken szarvassal, őzrel vagy muflonnal is találkozhatunk.

I-26. *Pilismarót – Búbánat-völgy* (térkép az 57. oldalon)

Pilismarót és Esztergom között félúton jobbra parkolótábla jelzi a búbánat-völgyi szépen berendezett, hangulatos Duna-parti autópihenőt.

Az út rézsüje mellett fakadó Hideg-forrás bővízű, nagyon friss. Szemben a Törpe-sziget csúcsa, szinte csak kőhajításnyira. Mögöttünk a Hidegtelek kereszt mered az ég felé a sziklafal peremén. Átutazóban célszerű itt megállni, mert a part mentén álló idős fűzfák alól nagyon hangulatos a dunai tájkép. Innen néhány száz méterre van a Búbánat-völgy bejárata. A Tóvendéglőben főidényben étkezési lehetőség is van. A völgyi úton haladva eljutunk a kerek-tói parkolóig, a horgásztavakhoz. Ezzel a kis kitérővel fejezhetjük be napi kirándulásunkat.

I-27. *Csobánka környéke* (térkép a 63. oldalon)

Budapest környékének és a Pilis hegység déli részének legkedveltebb, természeti szépségekben is kilátópontokban gazdag része a Pilisborosjenő és Csobánka fölött tornyosuló Kis- és Nagy-Kevély hegycsoportja. Csobánka a Kevélyek csoportjának északi lábánál meghúzódó, festői környezetű település, amit személygépkocsival Pomáz felől a legcélszerűbb megközelíteni a dobogókői műútról. A község központjából balra meredek autópályát indul, aminek felső végén hangulatos erdei pihenőhely várja az arra járókat. A gépkocsit itt is lehet hagyni, de talán célszerűbb a falu központjában, az autóbusszmegálló környékén parkolni és az utolsó pár száz métert gyalogosan megtenni a pihenőhelyig. Innen jobbra (délre) majdnem emelkedő nélküli sétaút indul a Majdán-nyereg felé, ahonnan piros és sárga jelzés mentén a kevély-nyeregi Stromfeld Aurél menedékházhoz juthat fel (50 perc) a vállalkozó szellemű kiránduló. A menedékházat a parkerdőgazdaság kezeli, épületében szállás, étel-ital kapható.

A menedékház fölött emelkedik a Nagy-Kevély büszke 535 m magas orma, ahonnan ritka szép kilátás nyílik a Pilisre és a Budai-hegységre, Budapest háztengerére, a csúcstól nyugatra húzódó Pilisvörösvári-árok sűrű településláncára. A mélyben feltűnik az „egri vár” – filmdíszletvára. A „várfalakon” túl, a fiatal fenyvesen át ide látszik a híres solymári sziklafal védett területe.

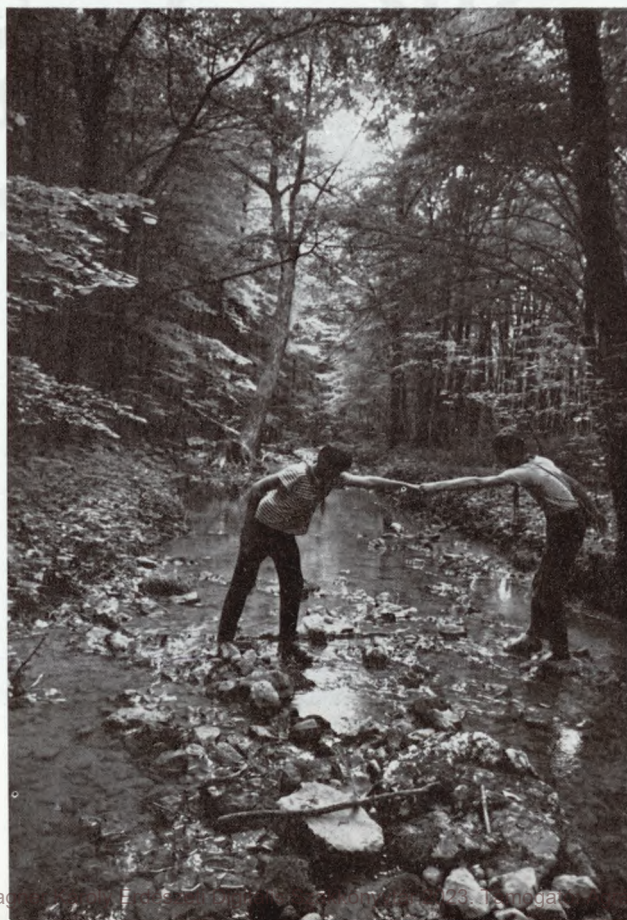
A hegyorom nyugati részét nem borítja összefüggő, zárt erdő, hanem gazdag nö-

Megnyitottuk az erdei utakat (fotó: Szekeres György)

Jól érzi magát kicsi és nagy az erdei tisztáson (fotó: Szántó Gábor)

*Tiszta vizű erdei patak
(fotó: Harmath István)*

Szíves invitálás (fotó: Buzek Dénes)

„Erdők napja” ünnepség a Lajos-forrásnál (fotó: Gémesi Károly)

Budafai arborétum (fotó: Buzek Dénes)

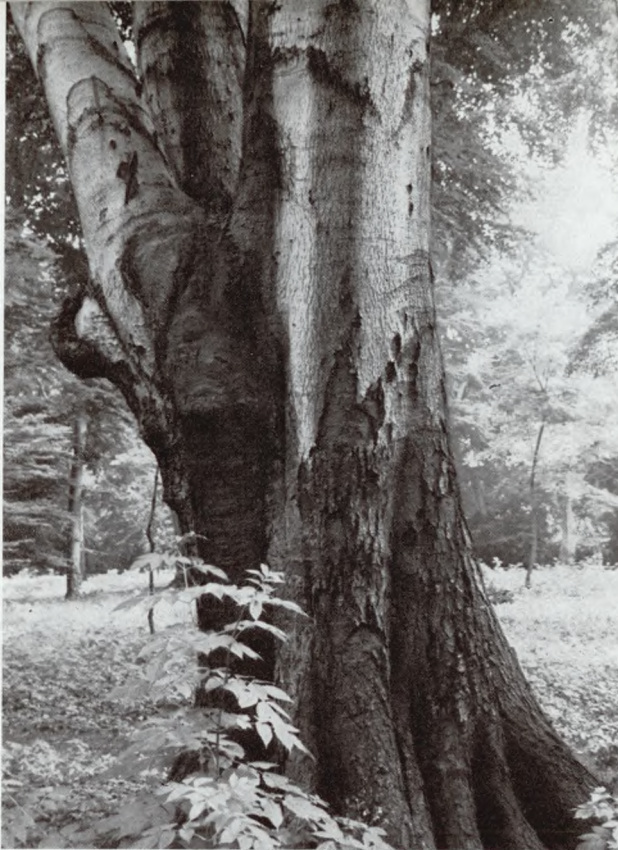
*Szénégetők a Bükkben
(fotó: MTI)*

Úttörők az erdő mélyén
(fotó: Harmath István)

Erdei tornapálya bejárata
(fotó: Buzek Dénes)

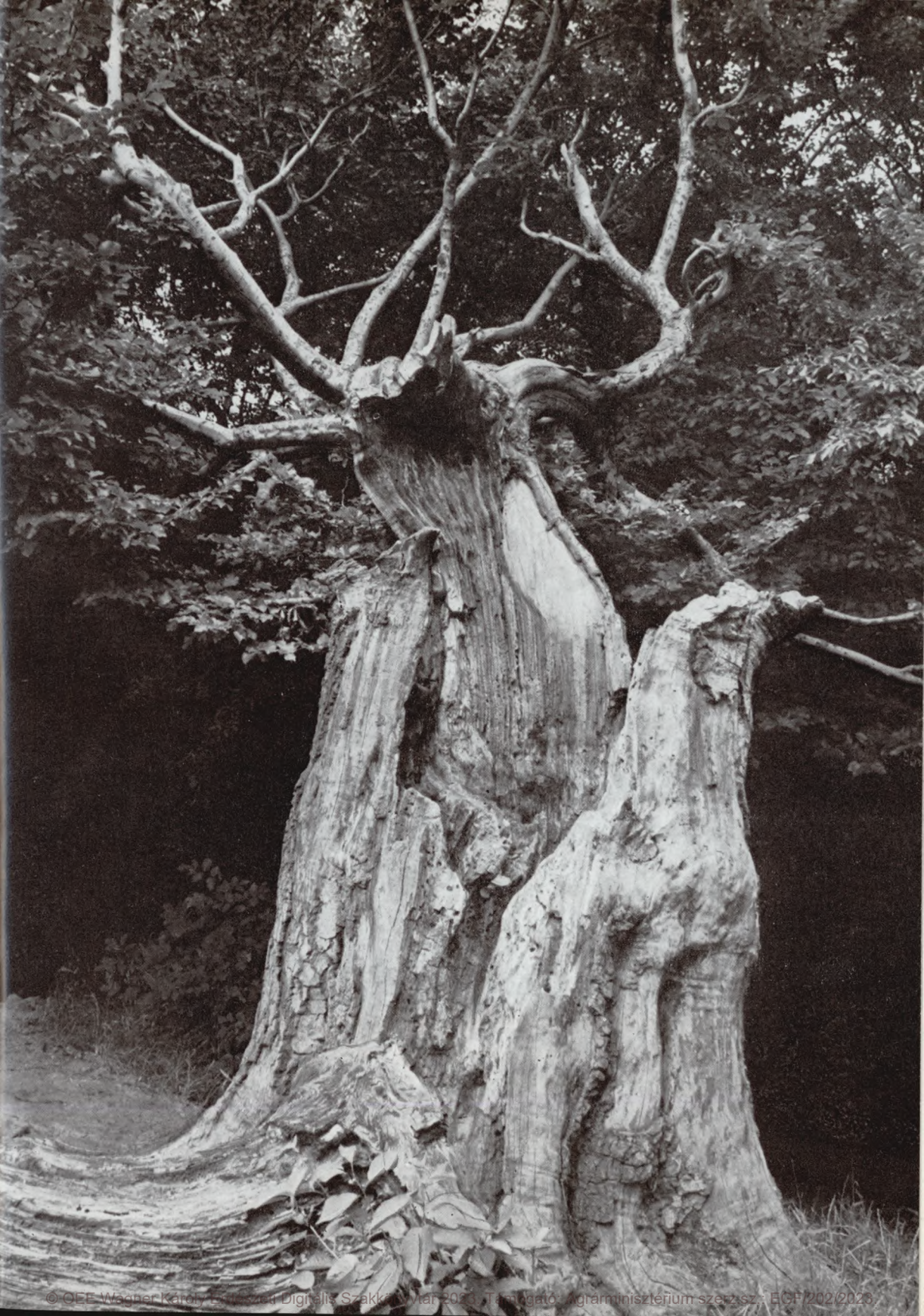

*Öreg bükk
(fotó: Gémesi Károly)*

*Még él ez a különös fa
(fotó: Gémesi Károly)*

*Öreg platán
az Alcsúti arborétumban
(fotó: Béres Ferencné)*

Kellemes pihenőhely ((fotó: Gémesi Károly)

vényzetű, sziklakibúvásokkal ékes hegyoldali rétek. Ritka növényzetük és állatviláguk, geológiai értékeik (barlangok, víznyelők, zombolyok) miatt az egész Kevély hegycsoport szigorúan védett természetvédelmi terület, az 1978-ban létrehozott Pilisi Tájvédelmi Körzet féltett része. Ne tördeljük hát a fákat, cserjéket, ne szedjük tövestül az értékes virágokat – óvjuk a természetet.

A Csobánka fölötti pihenőtől alig pár perc járás, és elérjük a valamivel magasabban fekvő ún. Berda-pihenőt, amit az itt sokat megfordult, hányatott sorsú költőről, Berda Józsefről neveztek el. Emlékét a sziklafalba helyezett emléktábla őrzi.

A felhagyott művelésű bánya udvarán jólesik lepihenni és élvezni a napsütést, a szép kilátást. A környező sziklákra ne másszunk fel, mert gyakorlat nélkül könnyen baleset érheti a próbálkozót.

A falu fölötti pihenőtől meredek, köves sétaúton 10 perc alatt elérhető a híres oszoly-tetői sziklamászó gyakorlólhely, ahol a függőleges falakon majdnem mindig láthatunk gyakorló hegyászokat.

Csobánka Pilisvörösvár felől gépkocsival is megközelíthető. Ez ugyan nem a legjobb út, de igen szép kilátást nyújt bármely pontjáról.

A Kevélyek csoportját a legtöbb gyalogos kiránduló Pilisborosjenő irányából keresi föl, ahová Budapestről autóbusszal lehet könnyen, gyorsan és olcsón eljutni.

Pilisszentkereszt és Dobogókő környéke

I-28. *Csikóváralja – Holdvilág-árok* (térkép a 63. oldalon)

Pomáztól Pilisszentkereszt felé haladva kb. 2 km-re jobboldalt aszfaltozott bekötőúton juthatunk a csikóváraljai turistaházhoz, amelyet a parkerdőgazdaság kezel. Az eredeti menedékház 1925-ben épült.

A turistaház közelében ligetes akácerdőben több erdei asztal és pad van, mellette játszótér található. Távolabb kis tisztáson tűzrakóhely és néhány erdei garnitúra. Ajánlatos a Gyopár-forrást érintve, a Holdvilág-árok felé indulnunk. Nagyon óvatosan közlekedjünk a sziklás patakmederben. A szakadékszerű völgyben felfelé menjünk, az út igen vadregényes sziklatatlanban visz. A csikóvári hegycsoport egyik legszebb részére érünk, ahol a patak – különösen esőzés után – 10–15 m-es vízesést alkot. Húsz-huszonöt m magas sziklafalak közt két barlang van, az egyik éppen a zuhatag esésvonalában.

I-29. *Pilisszentkereszt szurdok* (térkép a 63. oldalon).

Csikóvártól Dobogókő felé haladva Pilisszentkereszt előtt a műútról a parkerdei eligazító táblánál kell letérni balra. A felhagyott kőbánya udvarán vagy az erdő szélén jó parkolási lehetőség van. Az árokparton helyreállított mészégető kemence közelről tanulmányozható.

Célunk azonban elsősorban ennek a vadregényes szurdokvölgynek a bejárása (zöld jelzés). A szurdok erdős oldalait bizzar mészkőszikla-alakzatok szegélyezik,

a patak vize – a nyári aszályos időszak kivételével – szikláról sziklára zuhogva kis vízeséseket alkot. A befagyott zuhatagok pedig egészen különösek. A vízfolyást különböző méretű és változó formájú fahidak ívelik át.

A völgy felső vége felé tűzrakóhely és erdei asztalok vannak a pihenésre. A völgyből kiérve jobbra felkapaszkodunk az erdő szegélyén, és a gerincen megyünk végig, ahonnan ugyancsak remek kilátás nyílik a szurdokra, a környező tájra. Az útvonal mintegy 2 km hosszú, 3/4 óra alatt kényelmesen bejárható.

I-30. *Dubinai erdei autópihenő* (térkép a 63. oldalon)

Pilisszentkereszt és a Kétbükkfa-nyereg között jobboldalt közlekedési parkoló tábla jelzi, hol kell letérni a műútról, ha a dubinai erdei autópihenőt választjuk erdei kirándulásunk állomáshelyéül. Igen hangulatos gyertyános erdőben vagyunk, ahonnan célszerű a tájékoztató tábla szerinti körsétát megtenni. Ez mindössze 2 km. Induljunk el tehát a kör alakú, kék nyíllal jelzett úton a jelzőtábla bal oldalán. Végig emelkedőre, illetve lejtős útra számíthatunk.

Az erdei kocsíúton elérünk egy nyitott dombhátat, ahonnan szép kilátás nyílik Pilisszentkeresztre, Pomáz felé, a Pilis-tetőre.

Visszafordulva a fiatal erdőben folytassuk utunkat. A Zsiványsziklákhoz érkezünk jelzőoszlop irányításával. A hatalmas andezit-breccsa sziklacsoportokat óriási hasadékok választják el egymástól. Húsz-harminc m magas, 4–20 m széles „utcák” vannak, amelyek 100 m-nél is hosszabbak. A két párhuzamos hasadékot egy haránt-hasadék kapcsolja össze. Az egésze látvány lenyűgözően hat az emberre. Az előbb említett jelzőoszlopnál balra tartva a közeli Márton-rétre érünk, ahol fákkal övezett pihenőt találunk, s élvezhetjük a csendet, a zöld rétet, a jó levegőt.

Visszafelé a Zsiványsziklák alatt balra kövessük a körtúra kék jelzését, amelyen eljutunk a Kamilla-forráshoz, majd az autópihenőhöz.

I-31. *A kétbükkfa-nyeregi erdei autópihenő* (térkép az 57. oldalon)

Dubinától Dobogókő irányában hármás útelágazáshoz érve, álljunk meg a kétbükkfa-nyeregi autópihenőben. Az előző programokhoz hasonlóan innen is tehetünk túrát a Pilisben, a jelzőtábla szerinti útvonalon (kör alakú piros nyíl) jutunk el a Fekete-kőhöz. A Pilis hegységnek egyik bájos szórványközségére nyílik nagyon szép rálátás.

Visszajövet hamarosan elérkezünk a Pilis-nyeregbe. Impozáns, idős bükkfák között áll a Hála-emlékmű, ahová évről évre november első vasárnapján elzarándokolnak a természetbarátok az itt elhunyt felszabadító hősök tiszteletére. Balra vissza indulunk a Kétbükkfa-nyeregbe. Az út hossza csaknem 4 km.

Hivatalos közúti autóparkoló és árnyas erdei autóparkoló áll rendelkezésre. Első utunk a turistaház mögötti kilátóponthoz vezet. A Visegrádi-hegység egyik legszebb, legismertebb és leglátogatottabb pontján állva tekintsünk végig a felséges panorámán. A plató sziklapereme alatt mély völgykatlan, abból emelkedik ki az Árpádvár és a sziklás Rám-hegy, távolabb a Duna nagyszerű szorosa látszik.

Az Árpádvár alatt húzódik Dömös felé a Szőke-forrás völgye. Nyugati irányban a Szerkövek hosszú vonulata, a Hegedűs-bérc és a Szakó-hegy, amelynek lejtőjén Körtvélyespusztát látjuk. Távolabb a Maróti-hegyek és az esztergomi Vaskapu-hegy tűnik elénk. A Duna hatalmas kanyarulatát alattunk 600 m-rel a Szentmihály-hegy osztja ketté. A Börzsöny hegyeibe mélyen bepillantunk és tiszta időben a Karancs, a Cserhát, a Mátra és a Bükk hegycsúcsai is kivehetők. A hegylejtő északi oldalában található a Thirring-szikla, amely a tetején álló gomba alakú sziklaképződményről könnyen felismerhető.

A Nimród Szállótól nem messze van a parkerdőgazdaság korszerű sífelvonója, mellette a sípályák. Innen is szép kilátás nyílik. Az autóparkolótól kiindulva az eligazító tábla szerinti irányban kellemes nyomvonalú erdei sétaúton változó erdőállományokon, a többi között egy szép lucfenyvesen haladunk át, mielőtt a Zsivány-sziklához érünk.

A Márton-rét felé véve utunkat középkorú és fiatalos erdőkön túl erdei szánkópályát keresztezünk, innen balra erdei kisállatkerthez érünk.

A piros jelzésen forduljunk vissza a fenyvesen keresztül. A műútról csakhamar letérhetünk jobbra a parkolóhoz vezető kényelmes sétaútra. Az út hossza 4,1 km, bejárható jó másfél óra alatt.

Piliscsaba és Kesztlőc térsége

Piliscsaba előtt, a Kopártság mellett autós-pihenő és letelepedőhely várja a körútára indulókat. Az út hossza 3,5 km (kör alakú sárga nyíl).

Rövidebb kirándulásra a Kopártságtól kezdődő S + jelzésű turistaúton induljunk el, s a Vörös-hegynél a Pilisvörösvár felőli sárga jelzésű útra térve haladjunk a Fehér-hegyen át az Iluska-forrásig. A kellemes, csendes környezetben pihenünk meg, majd forduljunk vissza. Ahol a kör alakú sárga jelzéssel találkozunk, térjünk le jobbra, hogy az eredeti körtúra másik felét bejárva, a homokbánya mellett lejussunk a Kopártsághoz.

Az 1000 hektáros dolomitkopár ma erdő. Az eredményes erdőtelepítéssel európai hírnevet szerzett a magyar erdészeknek.

A fenyvesekben keletkezett erdőtüzet csak rendkívüli erőfeszítéssel lehet eloltani, ezért fokozottan ügyeljünk a tűzvédelmi előírások betartására.

I-34. *Klastrompuszta és környéke* (térkép az 57. oldalon)

Leányvár után jobbra kell letérni, s Kesztlöcön keresztül jutunk el Klastrompusztára. A turistaház mellett parkoló van. A réteken, halastó környékén lehet napozni, pihenni, levegőzni és a hegy lábánál élvezni a táj szépségét.

A turistaháztól elindulhatunk egy 2 km-es útra a kék négyzet jelzésen, s a P jelzésű turistaúttal való találkozásnál menjünk azon tovább jobbra, majd az S jelzésűnél ismét jobbra, az országos kék jelzésnél ismét.

Ha a kék négyzet jelzésű útnak a P jelzésű úttal való találkozásánál balra követjük azt, 3/4 óra alatt elérhetjük a Pilis-nyerget. Ajánljuk az S és K + jelzésű utat, amely 2,2 km, 45 perc.

Esztergom környéke

Autós kirándulás céljára legalkalmasabb az Esztergomból Dobogókőre vezető közúton elérhető néhány parkerdő, valamint a már javasolt búbánat-völgyi–kerek-tói erdei autóspihenők.

I-35. *Brandt-villai erdei autóspihenő–cserepesi játszórét* (térkép az 57. oldalon)

Tágas, árnyas patakparti erdei tartózkodási hely a Brandt-villai autóspihenő, amely a dobogókői közút jobb oldalán található, mintegy 3–4 km-re a várostól. Igen kedvelt kirándulócélpont, mert autóbuszjárárral is megközelíthető. Az autóspihenőtől nem messze van a cserepesi játszórét, amely gyermekeknek ideális játszóhely a patak mentén. Eső ellen védő házikók, tűzrakóhelyek, asztal, pad, játszószerkek egészítik ki a természetadta lehetőségeket.

I-36. *Négyholdas erdei autóspihenő* (térkép az 57. oldalon)

A Brandt-villát és Cserepest elhagyva a kanyargós útszakasz után jobboldalt a szárazfarkasi erdei pihenőhelyen rövid ideig megállhatunk, de kellemes tartózkodásra kiválóan alkalmas a pilisszentléleki útleágazás után jobbra található „Négyholdas” erdei autóspihenő. Rendkívül derűs, könnyed, levegős környezete teszi vonzóvá. Jelzett körtúra-útvonal nincs.

I-37. *Búbánat-völgy* (térkép az 57. oldalon)

Mivel ez a térség Esztergom városhoz tartozó hétfégi üdülőttelep, feltétlenül szóba jön mint autós turista kirándulócélpont Esztergom irányából is. Programot vázoltunk már előbb is, amit még annyival lehet kiegészíteni, hogy a kerek-tói

autóparkolótól a völgyben továbbhaladva elérjük az S turistajelzést, amelyen a Majális-forráshoz jutunk, jobbra kanyarodva pedig a Nagy-Fári-kúthoz. Előbbi kb. 1 km, utóbbi 3 km távolságra van a Kerek-tótól.

A parkerdőgazdaság turista-autóútjainak igénybevételi rendje

A parkerdei úthálózat elsősorban erdőgazdasági üzemi célokat szolgál. Van azonban néhány hosszabb útvonal, amely műszaki állapotánál fogva alkalmas a szervezett autós turistaforgalom kielégítésére. Ennek rendje a következő:

A Pest megyei Idegenforgalmi Hivatal visegrádi kirendeltségén keresztül vagy a Magyar Autóklub kezdeményezésére és szervezése útján lehetséges a parkerdei autóbustúrán vagy autóstúrán részt venni. Minden esetben idegenvezetővel, illetve túravezetővel történhet a kirándulás, ami közben különféle szolgáltatásokra van mód. Félnapos vagy egésznapos túrákat szerveznek, s valamelyik turistaházban lehet étkezni, vagy erdei pihenőhelyen szabad tűzön készíteni ebédet.

Túraútvonalak:

1. Visegrád – Apátkúti-völgy – Pap-rét – Szarvasszerű (Pilisszentlászló) – Sikáros – Királykúti-nyereg – Kakas-hegy – Kétbükkfa-nyereg – Dobogókő – Hoffmann-kunyhó – Malom-völgy – Pilismarót – Dömös – Visegrád.

2. Az előbbi túra, de ellenkező útirányban.

3. Visegrád – Dömös – Szőkeforrás-völgy – Dömös – Pilismarót – Malom-völgy – Hoffmann kunyhó – Kétbükkfa-nyereg – Dobogókő – Pilisszentkereszt-szurdok – csikóvári turistaház – Pomáz – Szentendre – Visegrád.

4. Visegrád – Esztergom – Pilisszentlélek – Kétbükkfa-nyereg – Dobogókő – Zsiványsziklák – Pilisszentkereszt-szurdok – csikóvári turistaház – Pomáz – Szentendre (skanzen) – Visegrád.

5. Visegrád – mogyoró-hegyi kirándulóközpont – Nagy-Villám-panoráma út – Apátkúti-völgy – Pap-rét – Szarvasszerű – Pilisszentlászló – Sikáros – Dömörkapu – Szentendre (skanzen) – Visegrád.

Az autóbusz- és autóstúrák közben az időtől függően bekapcsolhatók az előzőekben tárgyalt parkerdei kirándulások és séták egyes szakaszai, tehát ezúttal is van lehetőség a testmozgásra és a csak gyalogosan megközelíthető szép helyek megismerésére.

A Gerecse üdülőerdei

A Gerecse – a Dunazug-hegység legnyugatibb tagja – igen változatos arculatú táj. Geológiai, botanikai, állattani és régészeti értékekben gazdag. A kijelölt tájvédelmi körzet a Gerecse legértékesebb részeit foglalja magába.

Komárom megye közigazgatási területén fekszik. Háromszög alakú röghegység, amely főleg felsőtriász mészkőből és dolomitból felépített, észak-északnyugati – déli-délkeleti irányú rögök sorozatából áll. Oldaluk gyakran meredek és összetöredezett rétegződést mutat.

A hegység felépítésében jelentős még a jura mészkő, amely gerecsei vagy piszkei „vörös márvány” néven ismert. Könnyen fejthető, jól megmunkálható. Már a középkorban is bányászták. Ebből készültek a visegrádi vár szép vöröskő díszítései is. A hegység lábánál oligocén homokkő és pleisztocén édesvízi mészkő, kavics, homok

és lösz található. Löszön alakult ki a Neszmélytől Tatabányáig húzódó neves szőlővidék. A Tata környéki téglagyár nyersanyagát a pliocén korban képződött agyag adja.

A Gerecse nyugati részének átlagos tengerszint feletti magassága 450 m. Legmagasabb a Nagy-Gerecse 634 m, a Gorba 506 m, a Gete 457 m, a Nagy-Somló 415 m az Asszony-hegy 375 m. A két utóbbi szigorúan védett terület.

Keleti fele dombvidék, lankás lejtőkkel. Átlagos magassága 280 m. A csapadék 600 mm körül van, az évi középhőmérséklet 9–9,5 °C között változik. Az erdők nagy része természetes erdő, főleg cseres – tölgyeseket, a magasabb térszíntén gyertyános – kocsánytalantölgyeseket találunk.

A viszonylag kevés csapadék miatt a bükk csak extrazonálisan fordul elő. A Tatabánya fölé emelkedő Turul-emplékmű körül a Pes-kőn, Nagy-Pisznícén nagy kiterjedésű cseres – molyhostölgyeseket találunk. Különleges növénye a Zuppa-hegyen élő *gerecsei berkenye*. Nevezetes növényei még egyebek között a Szent István-szegfű, ürömszádorgó, fehér hólyagos csüdfű, magyar lednek, Borbás-kerep, kék számarkevény.

A löszterületeken törpe mandulát is találunk. Tata környékén 19 páfrányfaj él. Köztük olyanok, amelyekből eddig Magyarországon csak néhány példányt találtak. Legjelentősebb előfordulási helyük természetvédelmi terület Szomód község határában. Aki a turuli parkerdőből a hajagasi úton leereszkedik a Hidegkúti-völgybe, s elhalad a Meszes-bükk mellett, az Öregkovács nevű erdőtest alatt megismerkedhet a Gerecse szinte valamennyi erdőtársulásával, a karsztbokorerdőtől a bükkösig. A terep változatos, mint tájkép is maradandó élményt jelent. Az út melletti Sifliskői-forrás, a Hidegkúti-forrás, a körülöttük levő erdő természetvédelmi terület. A forráshoz 200 m-re faszénégetést láthatunk.

A hajagasi útról letérve az Öregkovács – vértesszőlősi útra érintjük a *vértesszőlősi ásatásokat*. Az előember világviszonylatban első helyen szereplő települését 500 ezer évszámra becsülik.

Agostyán község fölött a Bocsájtó-völgyben van az *Agostyáni arborétum*, több mint 300 növényfajtaival. Tatáról rendszeres autóbuszjárata van, feltételes megállóhellyel.

A Gerecse állatvilága igen gazdag. A költő madárfajok száma mintegy 90. Legjelentősebb a kerecsensólyom, törpesas, kígyászölyv, barna kánya, holló, kővi rigó, fekete harkály. A Nagy-Pisznice barlangjaiban több denevérfaj tanyázik. A nagyvadak közül a szarvas, őz, vaddisznó, muflon talál itt otthont. A hegység legnagyobb több szintes barlangját a Nagy-Pisznícén találjuk. Feltárt járatainak teljes hossza meghaladja a 240 métert. Az emlékmű közelében levő Szelim-barlanghoz több hagyomány fűződik. Dunaalmás és Szomód között van hazánk leghosszabb, csaknem kétezer éves római kori útja, amely még ma is egyik legjobb megközelítője a Nyugat-Gerecse hegyhátának. Jelenleg természetvédelmi terület. Ugyancsak védettek a dunaalmási kőfejtők, amelyek mintegy kétmillió éves felszínfejlődésről tanúskodnak.

A Dunaalmástól délre található Les-hegy szintén védelem alatt áll. Törmelékűpjaival mint tájkép is figyelemre méltó.

A Gerecse vízben szegény. Az itt található vízfolyások, patakok sekély vízhozamúak. Vízmenységük a csapadék mennyiségétől függően változik. A hegy lábánál,

Tata térségében azonban számos forrás fakad. Itt van az ország egyik legszebb tava, az Öreg-tó. Fürdésre, vízi sportolásra kiválóan alkalmas. Nyáron a Gerecse vagy a Vértes erdei túrái után jólesik itt a fürdés. Tata a magyar sport fellegvára. Itt van az olimpiai edzőtábor.

A sok víz régen malmokat hajtott. Ennek emlékét ma már csak nevek őrzik (Malom szálló, Sándor malom). A terület természeti kincsekben gazdag. Legfőbb kincse a szén. Képződése az eocén korra esik. A mészkő és márga a cement és mészipar kifejlődését tette lehetővé. A régi mészégetés nyomaival, a felhagyott kemencékkel itt-ott még találkozunk az erdőben.

A tűzálló anyagot a fazekasok használták. Tata és környéke nevezetes volt fazekasairól. A mesterségnek még napjainkban is akadnak neves folytatói. (A tatai Kuny Domokos Múzeumban érdemes a kiállítást meglátogatni.)

Komárom megye vezető iparága a szénbányászat. A szénbányák biztosította energiára épültek az erőművek. Rohamosan fejlődik az építőanyagipar, vegyipar, gép- és műszeripar, alumíniumkohászat és a könnyűipar legkülönbözőbb ágai is.

Komárom megye az ország legiparosodottabb és legsűrűbben lakott megyéje. A megye központi területét, Tata, Tatabánya, Oroszlány város környékét a hozzá tartozó falukkal, a környező gerecsei és vértesi erdőkkel 1975-ben KGST környezetvédelmi mintaterületté nyilvánították. A rendkívül nagy népsűrűség, a dinamikus gazdaságfejlesztés alkalmassá teszi arra, hogy a társadalom és a természet szoros kapcsolatát, törvényszerűségeit vizsgálni és értékelni lehessen. A vázolt tényezők miatt e területen az erdők környezetvédelmi, szociális és üdülési funkciója egyre növekszik.

I-38. *Turuli parkerdő* (térkép a 73. oldalon)

A parkerdő Tatabánya határában fekszik, az M-1-es úttól keletre 165 ha területen. Biztos tájékozódást nyújt az ide érkezőknek a város fölé emelkedő Kő-hegyen elhelyezett Turul-emlékmű. Északon és keleten erdőterületekkel, nyugaton és délen szőlőskertekkel határos. Meredek sziklafalak váltakoznak lankás, szelíd oldalakkal és ennek megfelelően nagyon változatos növényvilága is.

A parkerdő legmagasabb pontja a Csúcsos-hegy (369 m).

Az emlékmű körül öreg, sarjeredetű molyhostölgyes, cseres karsztbokorerdő fogadja a látogatót. Eلسzórtan virágos kőrist, mezei juhart, kislevelű hársat, gyertyánt, akácot is találunk, de az állományok legnagyobb elegyaránnal képviselt fafaja a cser. A terület északnyugati részén a mészkemencék melletti lankás lejtőn szép bükkerdő húzódik meg. A János-forrás környékén jó növekedésű, idős kocsányostölgyeket, magaskőríseket találunk, a tbc-szanatórium mögött erdeifenyő-fiatalost, amely sajnos a fegyelmetlen kirándulók miatt már háromszor esett a tűz áldozatául.

A cserjeszintben som, kökény, galagonya, vadrózsa díszlik. A letermelt erdők felújítása folyamatban van. Az emlékmű körüli idős fákkal körülvett kis tisztások kellemes helyek a letelepedésre.

Az 1896-ban, a honfoglalás ezredik évfordulójára emelték a *Turul-emlékművet*. A honfoglaláskor Árpád hada a mai Újváros területén mért döntő csapást Szvatopluk seregére. Az 1896-os év a tatabányai szénbányászat megkezdését jelenti.

A *Szelim-barlangot* az 1930-as években tárták fel. Az itt lakó ősember kőszerszámai és egyéb értékes régészeti leletek kerültek elő. A barlanghoz fűződő legismertebb rege a török időkből származik.

Nyáron a Szelim-csárdában lehet meleg ételt fogyasztani. Tornapálya is van a közelben. Az emlékmű környékét és a barlangot sétaút köti össze. A Szelim-barlangtól délre, 40–50 lépésre érdekes kőfülkét, északra mintegy 800 méterre a Denevér-barlangot találhatjuk.

Az út sziklapárkányon vezet. Az emlékmű alatti szőlők között találjuk a karsztvíz-aknát, amely a várost látja el egészséges, tiszta ivóvízzel.

A parkerdő Vértesszőlős felőli részén, a Farkas-völgyben levő *János-forrás környéke* is szép kirándulóhely, ahol esőkunyhók, padok, asztalok, szalonnasütők, szemégyűjtők stb. szolgálják a látogatókat. A napos rét sportolásra, játszásra kiválóan alkalmas. Kis sétával elérhető az eredeti állapotában helyreállított mészkemence. A János-forrás környékét és a Turul-emlékművet sétaút köti össze.

Az emlékműhöz panorámaúton juthatunk föl autóval a parkolóig. Az út az M–1-es úttól ágazik el a benzinkút közelében. Nyári hétvégeken Tatabányáról az autóbusz-végállomásról autóbuszjárat van.

Gyalogosan Tatabánya-Alsó vasútállomásról indulva a rendőrkapitányság épülete után, keresztezve az M–1-es utat, a vízaknától mintegy 400 lépcsőfok megtétele után érhetjük el az emlékművet. A János-forráshoz az autóbusz-végállomásról induló szanatóriumi járatral lehet leghamarabb eljutni, de gyalogosan sincs messze a várostól.

I-39. *Agostyáni arborétum* (térkép a 73. oldalon)

A Tata környékén járóknak feltétlenül ajánljuk az arborétum megtekintését. A tata–tardosbányai út mellett, Tatabányától 8 km-re található. A tájban nem honos, elsősorban *exóta fenyőfajták és fajtaváltozatok gazdag gyűjteménye*. A színek sokfélesége, az egyes egyedek különleges alakja nemcsak a szakmai közönségnek nyújt maradandó élményt.

Megközelítése Tatától mintegy 7 km-re a tarjáni országúton. Autóbusszal Agostyán községig, onnan 3 km erdei úton. Telepítése 1953-ban kezdődött a Bocsájtópatak völgyében. Célja elsősorban erdészeti fenyőkísérleti-telepítés. Ennek megfelelően fenyőfélékből 380 faj és fajta, lombosokból 40 faj található. A paradús völgy nagyon alkalmas a fenyőfélék tenyésztésére. A Bocsájtópatak duzzasztásával nyert 0,3 ha-os tó növeli a páratartalmat, és tájképi színfoltot is jelent.

A területet sétautak tagolják parcellákra. A parcellákban helyenként erdőfoltszerűen ültették az egyes fenyőféléket, de sok szoliter is van. Az arborétum hazánk egyik legátfogóbb fenyőgyűjteménye, ahol hazai fajtaszelekciókat is találunk.

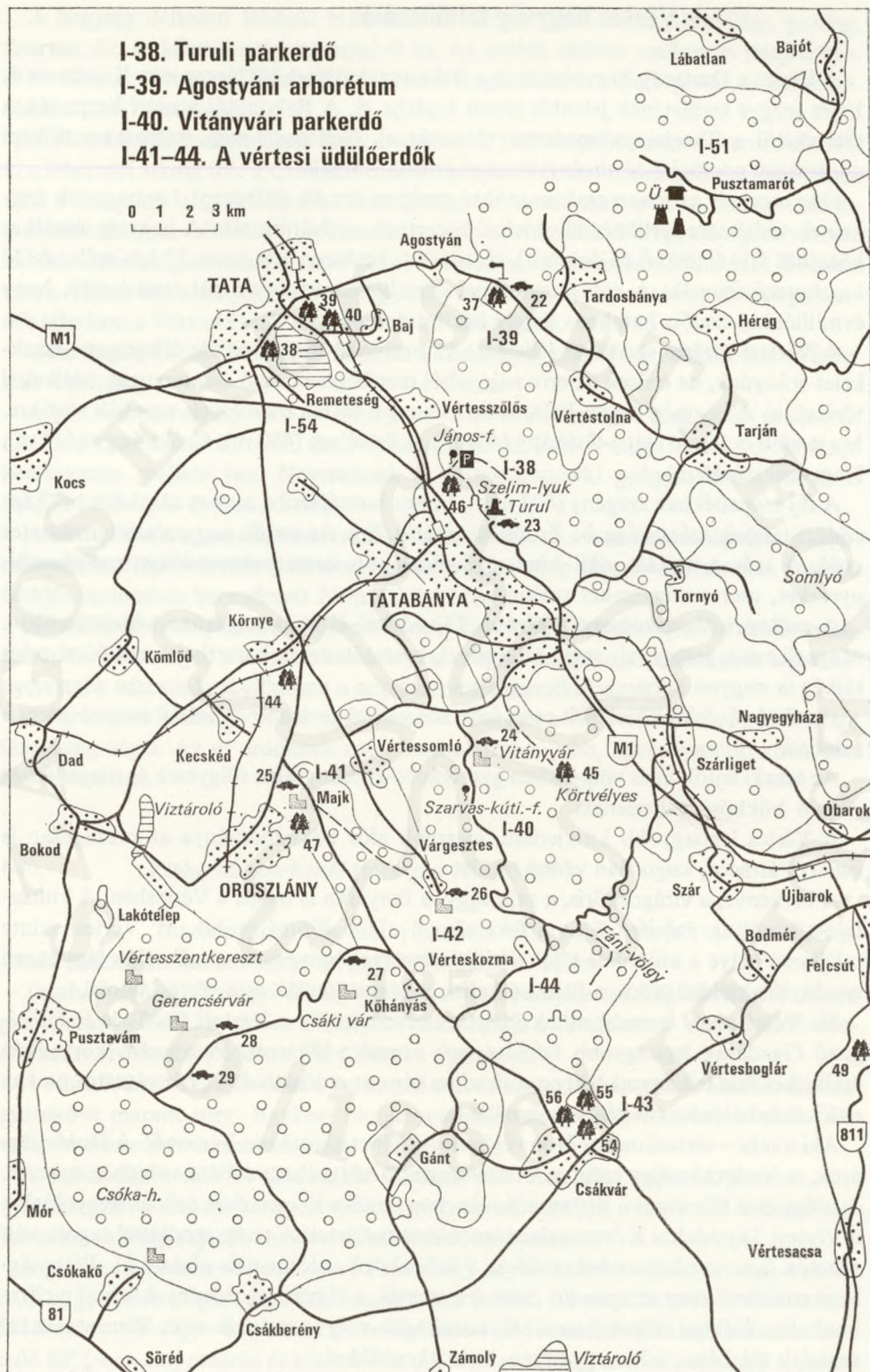
A területet kerítés fogja körbe. Kezelője a Vértesi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság. A bejárat melletti autóparkolóban ülgarnitúrák, esőházak vannak.

Csak szombaton és vasárnap látogatható, előzetes bejelentés után. Szakvezetőről az erdőgazdaság gondoskodik.

A Tatáról induló autóbusznak az arborétum bejáratánál van a megállóhelye. A program tartama kb. 3 óra.

- I-38. Turuli parkerdő
- I-39. Agostyáni arborétum
- I-40. Vitényvári parkerdő
- I-41–44. A vértesi üdülőerdők

0 1 2 3 km

A Vértes hegység üdülőterdei

A Vértes a Dunazug-hegységnek és a Bakonyinak összekötő láncszeme. Komárom és Fejér megye területének jelentős részét foglalja el. A Bakonytól a móri horpadás, a Gerecsétől a Tatabányai-medence választja el. Sajátosan szép, változatos tájképi adottságai, geológiai és növénytakarásai értékei vannak.

Gazdagságát azonban csak az utóbbi években kezdik felfedezni. Legnagyobb értékeinek védelmére területét tájvédelmi körzetnek nyilvánították. A hegység üledékes kőzetből álló (mész- és dolomit), töredezett, keskeny, átlagosan 10 km széles és 30 km hosszú fennsík. A sok kagylófajta, csigahéjmaradvány arról tanúskodik, hogy évmilliókkal ezelőtt hatalmas tenger borította.

A Vértest töréses szerkezet jellemzi. Az uralkodó törésvonalak délnyugat–északkelet irányúak, de erősek az erre nagyjából merőlegesen futó északnyugat–délkeleti törések is. A hegység lapos boltozatát hosszanti és harántvölgyek tagolják rögökre. Magasabb csúcsai: Nagy-Csákány (487 m), Körtvélyes (480 m), Csóka-hegy (479 m), Nagy-bükk (446 m).

A táj csapadékban szegény (603 mm). Ehhez hozzájárul a meszes alapkőzetből képződött talajok szárazsága is. Erdősültsége: 51,7%. Az erdők nagy része természetes erdő. A száraz, sziklás, déli kitettségű oldalakon karsztbokorerdőket, molyhostölgyeseket, cseres-tölgyeseket találunk.

A csákvári Haraszt-hegy a Vértesi Tájvédelmi Körzet szigorúan védett területe. Magasfennsík jellegével, mély völgyeivel, cserszömörécés karsztbokorerdejével mint tájkép is nagyon szép.

Ha Csákvár felől közelítjük meg, érdemes a fazekasok szép munkáit megtekinteni a faluban.

Az északi lejtőkön és völgyekben gyertyános-kocsánytalan tölgyesek és magas fennsíkjai bükkösök díszlenek.

A Vértes legnagyobb kiterjedésű, legszebb idős bükkállománya az országosan is ismert Pátrácos, szigorúan védett terület.

A berkenye, a virágoskőris, a sajmeggy, a fanyarka is megél a Vértesben. A kultúrfajok közül az erdeifenyő és a feketefenyő alkot állományokat. A Vértes szinte találkozó helye a különféle tájakról ide származott növényeknek. Értékes lágyszárú növényei a sziklai üröm, a füleskankalin, a borzas szulák és a vértesi imola.

Ha Pátrácosról leereszkedünk Pusztavámra, érintjük a Vértesi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság legnagyobb fafeldolgozó üzemét: Sikárost. Pusztavám környékén értékelhetők a felhagyott bányaterületeken végzett erdőszítések. A bányászatra utal az erdőket behálózó nyiladékok sokasága is.

Aki a szár–vérteskozmai úton végigmegy, képet alkothat a Vértesről. A Holdvilág-árok, a Vadorzó-völgy után a Vértes legszebb völgyéhez, a Fáni-völgyhöz érkezik. A völgy és a tőle északi, illetve déli irányban emelkedő meredek, sziklás hegyoldalak a Vértesi Tájvédelmi Körzet szigorúan védett területei. A terep rendkívül tagolt, változatos. Igen gazdag a növényvilága, 9 különböző erdőtakarás alakult ki. Ritkaságként említhető meg az *azonális bükk karszterdő*, a lágyszárú növények közül a cifrakankalin. Tájképi szépségben a Máriaszakadék-völgy vetekszik vele. Vízmosásokkal szabdalta táj, hárs-, kőris-, gyertyán- és bükkerdőkkel.

A hegység délkeleti lábánál található az *Alcsúti arborétum*. Állatvilága gazdag. Szarvas, őz, vaddisznó szép számmal él itt. Az utóbbi időben muflont is telepítettek. A területen több mint 70 madárfaj között megtalálható a parlagi sas, a kerecsensólyom és a fülesbagoly.

A Vértes történelmi emlékeit őrzik a *várromok*. Déli szegélyén meredeken emelkedik ki a fehérvári síkság fölé a Csókakő csonkatornya. A Gerecsérvárnak és Csákvárnak már a romjai is alig találhatók. Szentgyörgyvár nevét csak puszta őrzi. A vértesszentkereszti rom feltárását folyamatosan végzi a Műemléki Felügyelőség. A várrom néhány szép faragott köve a tatai Kuny Domokos Múzeumban látható. A Gesztesi vár, a Vitányvár, a majki műemléki együttes és a csákvári szanatórium körül parkerdőt létesített a Vértesi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság.

A *barlangok* közül Csákvártól 2 km-re a Guba-hegyen levő váracházi barlang érdemel említést.

A Vértesben kevés a patak. Fő folyója az Által-ér. A síkvölgy – kapberekai út mentén található nevezetes forrásai: Szarvaskút és Mátyáskút. A Szép Ilonka-forrás Kapberekpuszta mellett van. Nevezetesek a Vértes környéki gyógyforrások, tavak is (Majki-, Környei- és Bokodi-tó).

A környéken magyarok, németek és szlávok élnek. A nemzetiségek ápolják hagyományait. Népviseletüket, történelmi múltjuk sok szép tárgyi emlékét őrzi Tatán a Miklós malomban berendezett Nemzetiségi Múzeum.

A terület fő ásványkincse a barnaszén és a bauxit. A Vértes és Gerecse találkozásánál épült Tatabánya, a magyar szénbányászat egyik központja, ezért egyik legszenyvezettebb városunk. Különösen a porszennyezés mértéke nagy.

A város körüli felhagyott bányaterületek erdősítését a Vértesi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság végzi. Az új erdőknek nagy szerepe lesz a jobb, egészségesebb környezet kialakításában.

I-40. *Vitányvári parkerdő* (térkép a 73. oldalon)

Tatabányától délre kb. 4 km-re a vitányvári rom környékén, Vértes-somló határában van a Vitányvári parkerdő. Terület: 67 ha.

Tatabányáról a Síkvölgyi aknáig rendszeres autóbuszjáratral megközelíthető. Innen gyalogosan délkeleti irányban a Molyhos-tetőn, majd a Tatabánya – Vértes-somló községhatárt elválasztó földúton lehet elérni a várromot.

A vár a Vértes kapuját őrizte, hadászati célt szolgált. Néhány fala, ablaka, karzati gyámköve maradt meg. Egykori okmányok Zsigmond király idejében említik először, de ekkor már hosszú ideje áll.

A parkerdőhöz tartozó Szarvaskút-forrás körüli réten lehet napozni, játszani.

Elsősorban a csendes kikapcsolódásra vágyóknak ajánljuk a parkerdő felkeresését. Távol van a világ zajától, minden oldalról erdővel határos.

A parkerdő felszíne változatos. A Zsidó-hegy néven ismert erdőtest teszi ki a parkerdő nagy részét. A parkerdő fele talajvédelmi terület. Az alapkőzet dachsteini mészkő, amely a síkvölgy – kapberekai út bevágásában jól látható. A kiritkult karsztbokorerdő 80%-ban sarj eredetű és középkorú. Az erdőgazdasági tevékenység csak a szára-

dékfák kitermelésére korlátozódik. Egyetlen véghasználati korú állományát az erdőgazdaság szálaló vágással termeli ki.

A vegyes korú, nagyon változatos fafajú erdő sok madárfajnak kedvez. Évekkel ezelőtt még törpe sólyom is fészkelte a területen.

A parkerdőn halad át az országos kéktúra útvonala. A parkerdőből könnyen megközelíthető a Szép Ilonka-forrás és a Mátyás-kút is. A sétautak a völgyekben, illetve a rétegvonalak mentén, könnyen járhatók.

Az *autós turisták* a parkerdő bejáratánál levő parkolóig mehetnek kocsival. A Tatabánya – Felső-Környebánya útról a Homoküzemnél kell letérni. A két parkolóban eligazító tábla segít a tájékozódásban.

Egy rövidebb és egy hosszabb túrát ajánlunk a parkerdőben. A parkolótól délkeleti irányban lankás, enyhe lejtésű sétaúton, ligetes, hárs-, kőris-, bükkerdők között kb. 700 m gyaloglás után érkezünk a vár alá.

A várromhoz meredek kapaszkodón visz az út kb. 150 m-en. Tovább haladva déli–délkeleti irányban elérjük a csillagúti elágazást. Innen érdemes egy kis kitérővel a Zsidó-hegyre felmenni. Nagyon jó a kilátás a Vértes északnyugati részére. A Csillagútról 700 m-re délnyugati irányban elérjük a síkvölgy–kapberek-i utat és az út alatt kiépített Szarvaskút-forrást. Padok, asztalok, szalonnasütő várja az ide érkezőket. Az ebédet itt javasoljuk elfogyasztani. Innen a síkvölgy–kapberek-i úton északnyugati, majd északi irányban 2 km út megtétele után visszaérkezünk a parkolóhoz. Közben balról felújítás alatt álló erdőterületeket, jobbról hárs-, kőris-, cser-, bükkerdőket látunk.

Ha több időt is szánhatunk a kirándulásra, akkor a Csillagúttól földúton délkeleti irányban haladva kb. 1400 m-re Kapberekpusztához érkezünk. Az épület pusztulásnak indult, de a pusztához tartozó napos rét, alatta 100 éves szép bükkerdő közelében a Szép Ilonka-forrással, megéri a hosszabb gyaloglást is. Itt tanácsoljuk az ebéd elfogyasztását. Továbbfolytatva utunkat nyugat felé kb. 1000 m-re keresztezzük a síkvölgy–kapberek-i utat. Déli irányban (900 m-re) a Mátyáskút-forráshoz érkezünk. Innen 3 km-re van a parkoló.

I-41. Majki parkerdő (térkép a 73. oldalon)

A parkerdő a Vértes hegység északnyugati nyúlványán, a közigazgatásilag Oroszlány városhoz tartozó Majkpuszta körül fekszik, a várostól északkeleti irányban, 152 ha-on.

A parkerdő megközelíthető gépkocsival a Tatabánya–Csákvár úton. Vonattal a Tatabánya–Alsó–Oroszlány vonalon. Oroszlánytól gyalog kb. fél óra alatt lehet az utat megtenni. Autóbusszal a Tatabánya–Oroszlány közötti járáttal a csákvári út-elágazásig (1,5–2 km gyalog).

Felszínére észak–északnyugati irányú dombok, lankák jellemzőek. Tengerszint feletti magassága 170–240 m. Az erdőknek több mint a felét cserfafaj alkotja. Található még a területen kocsányostölgy, gyertyán, kislevelű hárs, mezeijuhar, mézgas éger, akác, a cserjeszintben galagonya, fagyal, rózsa. A fafajok zöme sarjeredetű és véghasználati korú.

A felújítást többszöri bontással, természetes úton tervezi az erdőgazdaság. Így a parkerdő rendeltetését folyamatosan tudja betölteni. Az erdőben letelepedésre alkalmas füves tisztások vannak parkerdei berendezésekkel.

A parkerdőn halad át a tatabánya–csákvári út. A Kolostor-erdő természetvédelmi területe öleli körül a majki műemlékegyüttest. Majk nevét 1252-ben kelt oklevél említi először. A főépület U alakú, barokk kastély. Épségben megmaradt falfreskóit Vogel György készítette. Az egykori templomtorony messziről mutatja az irányt. A kastélypark nem tartozik a parkerdőhöz. Érdeemes megnézni a bevezetőutat szegélyező impozáns vadgesztenye- és hársfasorát, egy-egy szép exotáját. A műemlékegyüttestel párhuzamosan a park is rendezésre, felújításra kerül.

A műemlékegyüttest északon és keleten mesterségesen felduzzasztott tó veszi körül. Partján napozásra, pihenésre, táborozásra alkalmas rét terül el. Részben itt, részben az erdő szélén találhatunk erdei berendezéseket. A sétautak az egész parkerdőt behálózzák.

Ivóvíz, villany, nyáron át üzemelő kisvendéglő és élelmiszerbolt van a pusztán.

Az útnak a kastéllyal szembeni oldalán napos tisztás, kiritkult, öreg cserállomány, néhány szép idős erdeifenyő, akác, eperfa és vörösfenyő található. A város nevezetes napjain – majális, bányásznapi, Vértesi napok – eddig is nagyon sokan látogatták.

Kis sétával megtekinthető a humli csemetekert. Innen indul ki az erdei tornapálya. Akik tél végén járnak a Humli-völgyben, rövid idő alatt nagy csokor hóvirágot szedhetnek. Talán az egész erdőgazdaság területén itt található a legnagyobb tömegben a hóvirág, később az odvaskeltike.

I-42. Várgesztesi parkerdő (térkép a 73. oldalon)

A parkerdő a Várgesztes községtől délre levő hegy-kúpján álló vár környékét foglalja magába. Tatabányától délre 15 km-nyire van, területe 59 ha.

A parkerdő gépkocsival elérhető a Tatabánya–Vértessomló–Várgesztes útvonalon. Várgesztesen a tanács épületénél a MÁVAUT garázs mellett ágazik le az új út, amely nagyon szép környezetben vezet a kiépített parkolóhoz. A várhoz autóval csak célfuvarral lehet feljutni. Tatabánya és Várgesztes között rendszeres autóbuszjárat van.

Várgesztes erdőkkel, hegyekkel, takaros házaival, virágos, tiszta udvaraival is kellemes látványt nyújt. Völgyek, lankás és meredek emelkedők váltják egymást.

Az erdőállományok nagy része természetes mageredetű bükkös és cseres, de kocsánytalantölgy, molyhostölgy, gyertyán, magas kőris, korai juhar, a cserjeszintben som, kőköcsög, galagonya is található. 80%-a idős, véghasználathoz közel álló állomány.

A parkerdő fő kirándulási célhelye a vár. A vértesi várrendszer egyik láncszeme, méretét és jelentőségét tekintve a legnagyobb volt. Első okleveles említését 1332-ből ismerjük. Akkor mint királyi vár szerepelt. A XIV. század végéig várkastély jellege volt. Védelmi célokra a török időkben építették át.

Helyreállítása 1963-ban fejeződött be. A Komárom megyei Idegenforgalmi Hivatal egész éven át üzemelő turisztaszállót rendezett be a várban. A tetőteraszról nagyon szép a kilátás a Mészáros-hegyre, az Úzó-hegyre, a Godóc-tetőre, északra a Nagy-Somló-hegyre.

A vár alatti kis rétek nagyon kedvelt helyek. Esőkunyhók, üllőgarnitúrák, szalonna-sütők, különböző játszótéri berendezések várják a kirándulókat. Az országos kék-túra útvonala is itt vezet el.

Várgesztesről visszaindulva a falu szélétől kb. 400 m-re balra ágazik le a majki parkerdőhöz vezető földút. Kb. 3 km út megtétele után elérkezünk a parkerdőhöz. Utunkat a majki műemlékegyüttes megtekintésével még tartalmasabbá tehetjük. A műemlékegyüttes az ún. kolostorerdőben található, egy középkori apátság romjainak közelében. A román stílusú apátsági templom és épületegyüttes még romjaiban is tiszteletre méltó. A hozzá tartozó kolostor 1730-ban még állt. Eleinte a premontrei rendé, majd 1733 után a kamaldui rend veszi át, és éppen ez a rend az, amely a régi kolostor közelében egész különös stílusban építi fel a majki kastélyt, a templomot és az ún. barátlakásokat. Erre az időre tehető az épületeket körülvevő kert telepítése is, amit azonban a századforduló után telepített angolkert vált fel. Ma már csak maradványai láthatók.

Ha kocsival vagyunk, érdemes Vértesszentkeresztre is ellátogatni. Oroszlányban a bányagaráznál a Pusztavám felé vezető erdei útra térve (kb. 7 km-re) tábla hívja fel a figyelmet a szentkereszti romokra. Felújítás alatt álló, idős és fiatal cser- és kocsánytalantölgy-erdőkkel körülvéve találjuk a román stílusban épült bencés apátsági templomot és klastromromot. Minden oszlopfőnek más a díszítése. Érdemes a túrát Tatán a Kuny Domokos Múzeumban befejezni, ahol az ásatásokról nagyon szép gyűjteményes kiállítás található.

I-43. Csákvári parkerdő (térkép a 73. oldalon)

A Vértes lábánál, a hegység és a Mezőföld–Sárrét határán fekvő Csákvár község déli–déleleti határát alkotja a község belterületébe nyúló, *kétszáz éves parkerdő*. Enyhe lejtésű, úgyszólván sík területen fekszik, természetes vize nincs. A Vértesre jellemző vízhiány következtében a park faállományát főleg a környéken őshonos fafajok alkotják.

A parkerdő különlegességektől mentes, vonzereje a sétára, kikapcsolódásra vágyók által keresett csend, nyugalom. Megközelíthető Budapestről, Székesfehérvárról, Tatabányáról autóbusszal, Budapesttől Bicskéig vonattal, onnan Csákvárig szintén autóbusszal. Személygépkocsival a velence–tatai vagy a bicske–sörédi műúton érhető el.

A park az Esterházy grófok 1781-ben épült kastélyát övezi. Nagyobb része (46 ha) korlátlan közhasználatú. Kisebbik fele, mely a ma tbc-gyógyintézetként hasznosított műemlék kastélyparkja, csak korlátozottan látogatható. A kastély előtt idős vadgesztenyefasor és méretes fenyőfák hívják fel magukra a figyelmet. A parkot több mint 100 db, 200 évesnél idősebb kocsányostölgy, mintegy 80 db 150 esztendős platán és csaknem 30 db, ugyancsak 150 évesre becsült magaskőrís teszi értékkessé. Harmincöt m magas mammutfenyő (*Sequoiadendron giganteum*) 310 cm kerülettel és 100 esztendős molyhostölgy (*Quercus pubescens*) is található a fafajok között. De nem hiányoznak az idős hársak, vadgesztenyék, juharok sem.

A második világháború óta bekövetkezett többszöri kezelőváltozás a parkra is ki-

hatással volt, gondozatlanná vált. Az értékes faállomány ápolását, közjóléti feltárását az utóbbi pár évben kezdte meg a Csákvári Erdészeti Sétautak, erdei garnitúrák, padok és szemétygyűjtők szolgálják a látogatók kényelmét.

A park sportolási lehetősége labdázásra, esetleg kerékpározásra korlátozódik, viszont hosszú erdei sétákra kínál lehetőséget.

A park látogatói a rómaiak által már lakott községgel és annak környékével is megismerkedhetnek. A szerény helytörténeti múzeum betekintést nyújt a fazekasiparáról híres község történetébe és fejlődésébe.

A községben vendéglő is működik, a mellette levő ABC üzletben szép cseréptárgyak vásárolhatók.

A gánti útra térve a faluval szinte határosan emelkedik a Haraszt-hegy, amelyen *tanösvényt* alakított ki az OTVH. A tanösvény kb. 3,5 km. A Vértes déli részének növénytani, geológiai, tájképi jellegzetességeit mutatja be, magyarázó táblákkal.

I-44. Csákvár környéke (térkép a 73. oldalon)

A természetet kedvelőknek a környék is sok látnivalót tartogat. Gépkocsival könnyen elérhető a Csákvártól kb. 12 km-re fekvő Vérteskozma, a csendes, zárt kis hegyi település.

A község a második világháború után lassan elnéptelenedett, német ajkú lakosságából alig pár család lakik már itt, pár betelepült magyar családdal. A község a hétvégi nyaralók egyik bázisává alakult, kedvező természeti adottságai és környezetének vonzereje miatt.

A község bejáratánál kezdődik a rendkívüli szépségű *Fáni-völgy*, amelyben portalanított erdőgazdasági út vezet az M-1-es autóra Szárliget felé és leágazással Tatabányára.

Másik irányban Csákvártól mintegy 2 km-re délnyugatra a Csákberény–Söréd felé vezető országútról is felismerhető a dolomitszirtek között nyíló Báracháza-barlang, amely világviszonylatban is jelentős leletanyagáról híres. A barlangban három korszak (alsó-pliocén, jégkorszak és jelenkor) faunáját találták az 1926-ban kezdődött feltáráskor. A bejárat bal oldali sziklafalára vésvé római kori feliratnyomokat találhatunk. Jelenlegi állapotában nem látogatható.

A Csákvártól kb. 8 km-re levő Gánt-Bányatelepen a bauxit bányászatát bemutató bányamúzeum nyújt érdekes látnivalót. A külszíni fejtéssel kibányászott „bauxitlencsék” holdbeli tájhoz hasonló terepalakulata, az évmilliók alatt kialakult talaj keresztmetszvényének látnivalói mellett, megtekinthető egy lejtős aknában kialakított bányamúzeum, ahol szakszerű tájékoztatást kapnak a látogatók.

Ősszel a fehér dolomitsziklákon díszlő cserszömörce változatos színpompája fogadja a kirándulókat.

Fejér megye további üdülőterdei

I-45. *Sárpentelei parkerdő* (térkép a 81. oldalon)

A sárpentelei pihenőerdő Sárszentmihály község határában, Székesfehérvár központjától 5 km-re, a 7201-es úrhidai bekötőút két oldalán helyezkedik el.

A műút az erdőt két nagy tömbre osztja. Az úttól északra a 118 ha-os ún. lovaglő-erdő változatos korú és fafajú, utakkal és nyiladékokkal rendszerezett rész, a déli, az ún. Vendel-erdő egyöntetűbb korú és fafajú sík terület (83 ha). Az erdő fele fiatal, mintegy harmada középkorú és csak kis hányada idős állomány, többnyire tölgy, illetve fenyő, kisebb része akác és egyéb lombosfafaj. Az erdő egységét nádas, szántó, gyümölcsös, szőlő bontja meg.

A terület természetes vizei a csaknem 1 ha vízfelületű tó és az Ádám-Éva forrás, amely azonban az utóbbi években kiszáradt, elapadt és beomlott.

A pihenőerdő magvát a régi, kb. 80 ha-os sárpentelei erdő adta, amely korábban gróf Széchenyi Viktor birtoka volt. Itt töltötte gyermekéveit, itt szerette meg a természetet a neves vadász, író és természettudós, Széchenyi Zsigmond.

Az 1930-as években is kedvelt kirándulóhelye volt az erdő Fehérvár lakosságának. A felszabadulás után az erdők közé zárt mezőgazdasági területek betelepítésével 110 ha új erdővel nőtt az erdő területe. A város rohamos fejlődése, a lakosság megkettőződése az erdőnek pihenőerdővé való kialakítását tette szükségessé. A pihenő-erdő Székesfehérvárról autóbusszal vagy személygépkocsival jól megközelíthető. A gépkocsiparkolótól kényelmes sétautak vezetnek az erdőbe. A gyorsan felszáradó, homokos utak az esős időszakban is jól járhatók. A műúttól északra esőkunyhó, kiépített tűzrakóhely, tájékoztató és ismeretterjesztő táblák, erdei garnitúrák és padok, illemhelyek és hulladékátrolók, valamint labdajátékokra alkalmas játszótér található.

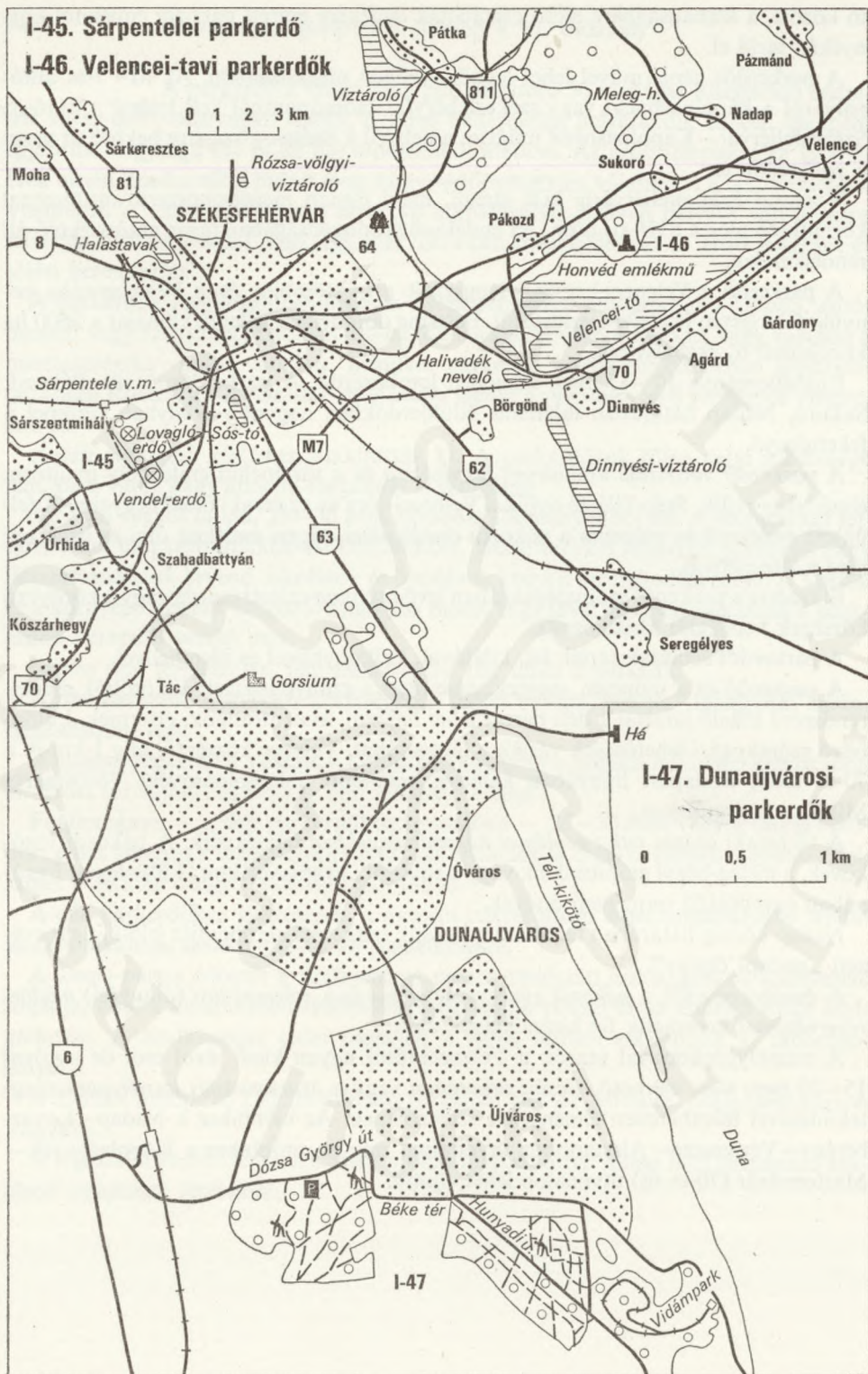
Az úttól délre eső erdőtömbben a műút mellett kiépített autóparkolónál nagyméretű tájékoztató tábla ad útmutatást. Innen indul a 2×800 m-es, 20 állomásos erdei tornapálya.

A pihenőerdőben ivóvíz és étkezési lehetőség nincs, ilyen igényeket a közeli városban lehet kielégíteni.

I-46. *Velencei-tavi parkerdők* (térkép a 81. oldalon)

A Velencei-tó és környéke mint üdülőtáj már évtizedek óta szolgálja a pihenni vágyó embereket. A főváros, Székesfehérvár, Dunaújváros közelsége oly nagy igényt támasztott a környező tájjal szemben, melynek következtében a Velencei-tó és környéke fejlesztéséről kormányprogram gondoskodik.

Az üdülőtáj területe 10 500 ha kiterjedésű, amelyben nagy szerepet játszik az erdő-terület. Régebben 3000 hektár erdő volt, sajnos ma már csak 1400 ha. A meglévő erdők mellett 1000 ha kopár területet kell fásítani. A fásítási munkákat zömmel a Velencei-tó északi oldalán 1968-tól kezdték. A területen ma már ígéretes fiatal erdők állnak. Az 56 ha-os parkerdő a tó északi partján, az M-7-es autópálya és a Velencei-

tó között, a szabadságharc dicső csatájának emlékére épített pákozdi emlékmű környékén terül el.

A parkerdőt gépjárművel lehet legkönnyebben megközelíteni. Az M-7-es autópályáról a kápolnásnyéki vagy székesfehérvári csomópontnál kell letérni a 8116-os Székesfehérvár–Kápolnásnyék műútra, amelyről a Szúnyog-szigetre bekötő út vezet a parkerdőhöz.

Vonattal Székesfehérvárig kell utazni, majd onnan menetrendszerű autóbuszal közelíthető meg a 8116-os úton. Az emlékmű szomszédságában tágas autóparkoló áll rendelkezésre.

A parkerdő a Velencei-hegység lepusztult gránittömbjén és a Velencei-tóba benyúló félszigeten (Szúnyog-sziget) áll. Felszíne dombvidék jellegű, klímáját a 2600 ha kiterjedésű tó szabályozza.

Erdőállománya 10–15 éves, zömében lomboserdő. A parkerdőn kívül Pákozdtól, Sukorótól, Nadap határában található üdülőerdőkben nagyobb arányban szerepel a feketefenyő.

A parkerdő vonzereje különleges fekvésében és a történelmi emlékhely nyújtotta élményben rejlik. Szép kilátás nyílik a Velencei-tóra és az északi oldal hegyeire. A felújított emlékmű és múzeum a pákozdi csatát idézi, tárgyi emlékeit őrzi és ismerteti meg a látogatóval.

Étkezésre a parkerdő szomszédságában levő szúnyog-szigeti csárda vagy a környező községek vendéglői kínálóznak.

A parkerdőt sétautak tárják fel, kilátóval, esőkunyhóval és illemhellyel.

A parkerdő és a múzeum megtekintése után a szúnyog-szigeti kikötőből menetrendszerű átkelő járással a déli partra lehet hajózni, ahol strandok, éttermek, különböző szórakozási lehetőségek várják a látogatókat. Velence községtől alig 1 km-re a 70-es úton, Budapest irányában haladva, található a kápolnásnyéki Vörösmarty Mihály emlékmúzeum.

A tó északi oldala *ritka geológiai képződményekben* bővelkedik. A pákozdi ingókövek, a meleg-hegyi gránitszikkák vagy a sukorói „gyapjaszások” különleges, Európában egyedülálló természeti értékek.

Nadap község határában található a hazánk szintezési alappontját jelölő, úgynevezett „nadapi ősjegy”.

A madárkedvelők a *pákozdi gyurgyalgatelepet* és a *velencei-tavi* (dínnyési) *madárrezervátumot* kereshetik fel kirándulásuk alatt.

A személygépkocsival utazók a Velencei-tótól ugyan kissé távol eső, de autóval 15–20 perc alatt elérhető *Alcsúti arborétum* vagy a *Martonvásári kastélypark* megtekintésével felejthetetlen élményeket szerezhetnek. Az előbbihez a Nadap–Lovasberény–Vértesacska–Alcsútdoboz útvonalon, míg az utóbbihoz a Kápolnásnyék–Martonvásár (70-es út) útvonalon lehet eljutni.

A parkerdő a Duna jobb partját kísérő 50 m magas löszparton telepített város déli–délnyugati részén, a város belterületén helyezkedik el, két, csaknem egyforma nagyságú (31 és 28 ha) erdőtömböt alkotva. Az erdő telepítése az 1950-es évek elején azzal a céllal indult meg, hogy védőövezetként válassza el a lakóterületet a Vasműtől. A város rohamosan növekvő lakosságának kedvelt helyévé vált a város szívében levő zárt fiatal erdő. Így már 1974-ben megkezdődött az erdő feltárása és jóléti berendezése.

A parkerdők megközelíthetősége jó. Menetrendszerű hajójáráttal a Dunán, autóbuszszal vagy személygépkocsival a 6-os főközlekedési úton érhető el, vagy vasúton a pusztaszabolcs–paksi vonalon. Mindkét parkerdő közvetlen közelében gépkocsiparkolási lehetőség van. Szállás- és étkezési igényt a városban levő vendéglők elégítenek ki.

A déli parkerdőt 1977-ben alakították ki. A parkerdőnek főleg helyi jelentősége van, de a város nagy átmenő forgalmát is szolgálja.

Az erdő vegyes fafajú, 25–30 éves záródott állományokból áll. A sétautakkal feltárt, erdei ülőgarnitúrákkal, esőkunyhókkal, játszóterekkel felszerelt parkerdő nagy látogatottságnak örvend, iskolások és óvodások kedvelt tartózkodási helye. A Vasmű és a környező üzemek dolgozói munkába menet vagy jövet szívesen választják a parkerdőn keresztül vezető utat.

Sajnos sem természetes, sem mesterséges vize nincs a parknak.

A déli parkerdő közvetlen közelségében fedett uszoda, strand, vidámpark, labdarúgó-stadion van.

A nyugati parkerdő a Vasmű, a Dózsa György út és a Ságvári lakótelep között terül el. Erdei tornapálya és néhány pad található benne.

Faállománya — a déli parkerdőhöz hasonlóan — 25–30 éves vegyes fafajú záródott erdő, amelyet a tornapályán kívül csak nyiladék és erdei ösvények tagolnak. Felszínét a „Kádár-völgy” teszi változatosabbá.

A déli parkerdőben játszóterek, a nyugati parkerdőben erdei tornapálya és labdajátékokra alkalmas széles nyiladék áll rendelkezésre.

A Duna-partra érkezőt a Szalki-sziget szépen rendezett erdős, parkos környezete fogadja, ahol a kempingben szálláslehetőség van, a strand és az étterem nyújt szolgáltatást. A Szalki-sziget erdei tisztásán a város úttörői alakították ki táborozóhelyet.

A Dunán komp- és kishajó-átkelési forgalom van az Alföldre, Szalkszentmárton irányába.

A régészetet kedvelőknek a Castrum városrészben folyó római kori leletmentő ásatások nyújtanak látnivalót.

Üdülõerdõk

Sorszám	Üdülõerdõk	A fejlesztés kezdõ éve	Területe hektárban jellege szerint			1978. évi látogatók becsült száma ezer fõ
			Pihe- nõ- erdõ	séta- erdõ	kirán- duló- erdõ	
1-6.	Budai parkerdõk	1955	430	1700	2200	(Pilisnél)
7.	Buda-vidéki parkerdõ	1972		1582		210
8.	Budakeszi Vadaspark	1978		327		15
9.	Páty-tinnyi parkerdõ	1974	161			17
10.	Isaszegi parkerdõ	1973		200		3
11.	Gödöllõ-kerepesi parkerdõ	1973		326		4
12-17.	Börzsönyi parkerdõ	1972	80	300	9000	500
18-37.	Pilisi parkerdõk	1969	800	2000	6200	5000
38.	Tatabánya Turul-parkerdõ	1972	165			50
39.	Agostyáni arborétum	1977		25		10
40.	Vitányvári parkerdõ	1977	67			10
41.	Majki parkerdõ	1977	152			20
42.	Várgesztesi parkerdõ	1974		59		7
43-44.	Csákvári parkerdõ	1974	46			5
45.	Sárpentelei parkerdõ	1974		200		30
46.	Velencei-tavi parkerdõ	1977		148		70
47.	Dunaújvárosi parkerdõ	1974	59			55
48.	Népek Barátsága park	1974	20			10
49.	Martinovics-hegy	1977	9			15
50.	Váci parkerdõ	1978	100	200		40
51.	Pusztamaróti parkerdõ	1978	73			2
52.	Csemõ-Putrisarok parkerdõ	1978	100			16
53.	Nagykõros-Pálfája	1972	36			15
54.	Tata-Remeteség	1974	39			10

Erdei autópihenők

Sor- szám	Erdei autópihenők	A fej- lesz- tés kezdő éve	1978. évi láto- gatók be- csült száma ezer fő	Helye	
				útvonal száma	km-szelvény
1.	Ersen tisztás	1972	3.	nagyirtás erdei út. Kóspallag – Nagybörzsöny között	
2.	Kis-Inóc	1972	12	Kóspallag – Nagybörzsöny között	
3.	Kapitány-rét	1972	3	Kóspallag – Márianosztra között	
4.	Jágersarok	1972	1,5	12-es útról Kóspallag felé 2 km	
5.	Török-mező 1. sz.	1972	10	panoráma erdei út	1,6 12-es út – Kóspallag közötti útról
6.	Török-mező 2. sz.	1972	8	panoráma erdei út	3,8 12-es út – Kóspallag közötti útról
7.	Török-mező 3. sz.	1972	8	panoráma erdei út	4,7 12-es út – Kóspallag közötti útról
8.	Török-mező 4. sz.	1972	8	panoráma erdei út	6,5 12-es út – Kóspallag közötti útról
9.	Grundli-rét	1972	2	zebegényi erdei út	Zebegénytől ÉK-re
10.	Ernő-forrás	1972	3	zebegényi erdei út	Zebegénytől DK-re
11.	Királykút	1972	4	12	9,6 Verőcemaros – Nagymaros között
12.	Királyrét	1972	12	királyréti erdei út	
13.	Katalin-puszta	1978	2,5	2	12-es útról Magyar- kút felé
14.	Albertirsa	1976	25	4	53,0
15.	Agostyáni arborétum	1976	10	1128	Agostyán-Tarján között
16.	Turul-parkerdő	1975	50	panoráma erdei út	2,5 km Tatabányáról
17.	Vitányvári parkerdő	1977	10	síkvölgy – kap- berek-i üzemi út mellett	1,4 Tatabánya – Kör- nyebánya közötti út- ról elágazás délre
18.	Majki parkerdő	1977	20	8119	41,5 Környe – Oroszlány közötti útról Csákvár felé
19.	Várgesztesi parkerdő	1975	6	parkerdei új út	0,8 várgesztesi vár felé
20.	Kőhányás-szépvízeri új út pihenőhelyei 1. sz.	1978		a 8119 útról	2,1 Csákvár-Környe között, Pusztavám felé

Erdei autópihenők (folytatás)

Sor- szám	Erdei autópihenők	A fej- lesz- tés kezdő éve	1978. évi láto- gatók be- csült száma ezer fő	Helye	
				útvonal száma	km-szelvény
21.	2. sz.	1978		a 8119 útról	8,1 Csákvár – Környe között, Pusztavám felé
22.	3. sz.	1978		a 8119 útról	10,2 Csákvár – Környe között, Pusztavám felé
23.	Pátyi főút	1974	5,5	1102	Budakeszi – Páty között
24.	Biai erdei autópihenő	1974	3	8104	Biatorbágy – Sósút között

Úttörő-vándortáborok

KIMSZ-esek útjain – budapesti körtúra (10 napos)

Célja a főváros új szocialista létesítményeinek, történelmi, ifjúsági és munkásmozgalmi, kulturális nevezetességeinek megismerése. A Budai-hegység természeti szépségeinek, érdekességeinek felderítése. Budapest közvetlen környékén a fővárosi vonatkozású munkásmozgalmi emlékek, KIMSZ-es találkozóhelyek felkeresése.

Programja. Szerepel az útitervben a Csillebérci Úttörő Nagytábor, az Úttörővasút, a Libegő, a János-hegy. Érdekessége a hűvösvölgyi erdei tornapálya és más erdészeti programok, parkerdők, a Pálvölgyi-cseppkőbarlang és a távolabbi Nagy-kevény. A kevény-nyeregi turistaház, a szigetmonostori „Erdei telep”, a „Gödi fészek” a fővárosi ifjómunkások, kommunisták illegális találkozóhelyei voltak. A körtúra feltételeinek biztosításához és programjához jelentős segítséget ad a Pilisi Parkerdőgazdaság.

Útvonala (szálláshely).

1. Szigetmonostor, Erdi telep (sátor): látogatás a „Gödi fészek”-ben. Gyalog Szentendrétől, majd a HÉV-vel Csillaghegyig, és tovább gyalog Pilisborosjenőre.

2. Pilisborosjenő (iskola): túra Kevély-nyereg, Csobánka, Oszoly-tető. Tovább gyalog a 18-as autóbusz-végállomásig, onnan autóbusszal Óbudára az Erdőalja utcai iskolába.

3. Budapest, Erdőalja utcai iskola (iskola): ismerkedés Óbuda nevezetességeivel, kirándulások a környéken.

4. Budapest XII. kerületi napközis tábor (Bp. XII. Fülemlé u. 8., sátor): kirándulás az Úttörővasúttal Hűvösvölgybe (Munkásmozgalmi sétány), gyalog a csillebérci nagytáborba.

5. Csillebérc: ismerkedés a táborral. Részvétel a programban, túra a környéken. Szervezője a budapesti úttörőelnökség.

Ságvári (12 napos)

Célja az ifjómunkás-mozgalmi emlékhelyek felkeresése Dél-Pilisben és a budai hegyekben. Ságvári Endre életének, munkásságának megismerése. A budai és a pilisi hegyvidék táji és történelmi nevezetességeinek felderítése.

Programja. A Ságvári úttörő-vándortábor Szentendre–Budapest útvonalán elsősorban az ifjómunkás-mozgalmi, forradalmi emlékhelyek felkeresése, ezen belül is Ságvári Endre életéhez, harcaihoz fűződők: a Ságvári turistaház és emlékmű (Szentendre), Oszoly-tető (Csobánka), Ságvári-liget, a Csillebérci Úttörő Nagytábor és környéke, a Nagy-féle (ma Ifjúsági) cukrászda, Ságvári hősi halálának színhelye. Természetes, hogy az útvonalon a szocialista építőmunka, a történelem, kultúrtörténet nevezetességeit is felderítik a vándortáborozó úttörők.

Útvonala (szállás).

1. Szentendre (úttörőtábor): ismerkedés a város nevezetességeivel, túra a Ságvári turistaházhoz, a Holdvilág-árokba, tovább a Kő-hegyen át Csobánkára.

2. Csobánka (iskola): túra az Oszoly-tetőre és a Kevély-nyeregbe, Piliscsabán át Tinnyére.

3. Tinnye (iskola és sátor): túra a Garancsi-tóhoz és a Zsíros-hegyre. Továbbutazás Nagykovácsiból Hűvösvölgybe, majd úttörővasúttal Csillebércre és Budapestre.

4. Budapest (kollégium): ismerkedés Budapest nevezetességeivel.

Szervezője a Pest megyei úttörőelnökség.

Vöröskő (14 napos)

Célja a Pilis, a Visegrádi-hegység forradalmi emlékhelyeinek, a felszabadító harcok eseményeinek, a vidék természeti és történelmi nevezetességeinek felderítése. A Pilisi Parkerdőgazdaság sajátos tevékenységének megismerése.

Programja. A Vöröskő vándortábor útvonala Szentendrétől Esztergomon át Visegrádig a Duna-kanyar legszebb vidékén halad végig, zömében a Pilisi Parkerdőgazdasághoz tartozó erdőterületen. A bázisok többségét a gazdaság hozta létre és sokoldalúan segíti a vándortábor programját is. A vöröskői felszabadulási és a pilis-nyeregi szovjet hősi emlékmű felkeresése, a szovjet csapatok dunai átkelése történetének megismerése. A csoportok ellátogatnak a „Gödi fészek”-be, a forradalmi munkásmozgalom harcosainak találkozóhelyére.

A táj, a természet szépsége az út jelentős részén megragadó, ezt az élményt erősítik majd egy-egy bázison a természet- és környezetismereti, a védelmi feladatok.

Útvonala (szállás).

1. Szentendrei-sziget (úttörőtábor): városismereti verseny. Túra a „Gödi fészek”-be. Továbbutazás autóbusszal.
2. Szentendre – skanzen mellett erdészház (sátor): túra a Vöröskő-emlékműhöz. Látogatás a skanzenben, Dömörkapu.
3. Schubert-forrás (sátor): túra a Ságvári turistaházhoz. Tovább Dobogókőn át.
4. Hoffmann-kunyhó (sátor): túra a pilis-nyeregi szovjet hősi emlékműhöz. Tovább a Z jelzésen.
5. Vaskapui menedékház: túra a környéken, továbbhaladás Esztergomba.
6. Esztergom (iskola): ismerkedés a város nevezetességeivel. Továbbutazás hajóval.
7. Visegrád (sátor): a történelmi nevezetességek megismerése.
Szervezője a Pest megyei úttörőelnökség.

Börzsönyi vándortábor (14 napos)

Célja a Görgy partizánzászlóalj harci tevékenysége színhelyeinek felkeresése, a Duna-kanyar szocialista fejlődésének és a Börzsöny természeti szépségeinek, nevezetességeinek megismerése. A Csóványos „meghódítása”.

Programja. A börzsönyi vándortábor útvonala Verőcemarostól Zebegényig a hegység természeti szépségekben gazdag vidékein halad. Az úttörők eljuthatnak Vámosmikolára és Nagybörzsönybe, a Görgy partizánok felderítő harcainak színhelyeire, és találkozón vehetnek részt az egykori partizánokkal. Nagybörzsöny a középkori aranybányászat, Zebegény és Nagymaros pedig kultúrtörténeti emlékeivel várja az úttörőket. Az utolsó bázisról Visegrád is könnyen elérhető. A vándortáborozók megismerkedhetnek a nagymarosi duzzasztógát és erőmű építésének terveivel. Az erdészet készítette a zebegényi bázist és engedélyezi a nagybörzsönyi erdei vasút használatát. A Híradástechnikai Kutató Intézet természetjárói a kisirtás-pusztai turistaházukat engedték át az úttörőknek.

Útvonala (szállás)

1. Verőcemaros (iskola): túra a nógrádi várhoz. Továbbhaladás gyalog a Magas-Taxig.
2. Magas-Tax (turistaház, sátor): túra a Nagy-Hideg-hegyre és a Csóványosra, gyalog tovább Kemencéig.
3. Kемence (táborok, faház): túra a Kемence-patak völgyében (gyalog vagy autóbusszal Vámosmikoláig).
4. Vámosmikola (iskola): találkozó az egykori partizánokkal; strandolás az Ipolyban, utazás erdei vasúttal.
5. Kisirtáspuszta (sátor): túra Nagyirtáspusztára, ismerkedés Nagybörzsöny nevezetességeivel. Tovább Márianosztrán keresztül (gyalog vagy autóbusszal).
6. Szob (faház): túra a környéken. Vonattal vagy gyalog Zebegényig.
7. Zebegény (sátor): túra a Hegyes-tetőn át Nagymarosra és komppal Visegrádra.
Szervezője a Pest megyei úttörőelnökség.

Gerecse (12 napos)

Célja Tatabánya, Tata, Komárom megye szocialista fejlődésének, történelmi nevezetességeinek, a Gerecse hegység felszabadulása történetének, természeti szépségeinek felderítése. Ismerkedés a „magyar márvány” és a szénbányászat jellegzetességeivel, a bányász ellenállási mozgalom emlékeinek felderítése (Sárisáp).

Programja. A Gerecse vándortábor útvonalán Tatabányától Csolnokig végighaladva sok élményt nyújtanak a tájegység — ma még kevésbé ismert — természeti szépségei, az összefüggő nagy területű és vadban, különleges növényekben gazdag erdők, a Gerecse 634 m-es csúcsának „meghódítása”, a tardosi, pisznicei kemény mészkőbányák, a tatai vár és múzeum, a vértesszőlősi ősleletek, a Szelim-barlang megtekintése. Érdekes lesz a pusztamaróti úttörőtábor megismerése. Sárisápon találkozhatnak az úttörők a bányász ellenállási mozgalom hőseivel, megismerhetik a bányászok régi és mai életét.

Útvonala (szállás).

1. Tatabánya (iskola): kirándulás Tatára és Vértesszőlősrre, Vértesszőlősön át Tardosbányára.

2. Tardosbánya (iskola): Héregen át Pusztamaróra.

3. Pusztamarót (épület és sátor): túra a Gerecse-tetőre és a tardosi bányához. A kék jelzésen Péliföldszentkeresztre.

4. Péliföldszentkereszt (kollégium): a kék jelzésen Anna-völgybe.

5. Anna-völgyi bánya (épület): kirándulás Sárisápra, Nagy-Getén át Dorogra.

6. Dorog (iskola): kirándulás Esztergomba.

Megszerezhető jelvények:

– 100 km a Vörös Hadsereg nyomában,

– Úttörő kék túra Vértes—Gerecse tájegység jelvénye (az útvonal némi módosításával).

Szervezője a Komárom megyei úttörőelnökség.

Vértes (12 napos)

Célja Székesfehérvár és Fejér megye szocialista ipari és történelmi nevezetességeinek felderítése, a bauxitbányászat és az alumíniumfeldolgozás megismerése. A Vértes hegység természeti és tájegységei nevezetességeinek felfedezése.

Programja. A Vértes vándortábor Székesfehérvártól Szárig terjedő útvonala hazánk egyik legérdekesebb tájegységét fogja át. A Vértes nagy része még ma is ősrengeteg. Mátyás király idejében királyi vadászterület, itt állt az „Ősz Peterdi háza”, amelyről Vörösmarty írt Szép Ilonka c. versében. (A mai Kapberekpuszta közelében a Szép Ilonka-forrás.)

A táj természeti szépségei mellett, sok élményt nyújtanak majd a történelmi múlttal és a szocialista építőmunkánkkal való ismerkedés napjai. (Pl. Székesfehérvár két arca: történelem — az alumínium- és az elektrotechnikai ipar fellegrára; Gánt a bauxitbányászatáról híres.)

Útvonala (szállás).

1. Székesfehérvár (sátor): városismereti verseny. Továbbutazás vonattal Fehérvár-csurgóig, innen gyalog a Gaja-patak mentén, a bodajki úttörőtábor érintésével.
 2. Csóka-kő (iskola): túra a várhoz. Tovább a K és Z négyszög jelzésen.
 3. Gánt (iskola): túra a bányához, innen Mindszentpuszta.
 4. Kőhányáspuszta (turistaház): a K-jelzésen tovább.
 5. Várgesztes (turistaház): kirándulás Majkpusztára, innen Kapberekpusztán át Szárra.
 6. Szár (iskola): kirándulás Tatára.
- Megszerezhető jelvények:
- 100 km a Vörös Hadsereg nyomában,
 - Vértesi tájjáró,
 - Úttörő kék túra Vértes–Gerecse jelvénye (az útvonal némi módosításával).
- Szervezője a Fejér megyei úttörőelnökség.

Velence (12 napos)

Célja a Velencei-tó és -hegység természeti, földrajzi nevezetességeinek felderítése, a környék történelmi emlékeinek felkeresése, különös tekintettel a pákozdi csata színhelyére. Székesfehérvár történelmi múltjának és szocialista fejlődésének megismerése.

A Velence-vándortábort – a pákozdi emlékmű megtekintésének lehetősége és a rövid túraútvonalak miatt – elsősorban kisdobosok számára hirdetjük meg.

Programja. A Velence-vándortábor útvonalán Martonvásártól Székesfehérvárig a kedvelt üdülő-, kirándulóhelyekre juthatnak el a kisdobosok és úttörők. Martonvásáron a Brunswick- és Beethoven-emlékeket ismerhetik meg a táborozók, esetleg a Mezőgazdasági Kutató Intézet kísérleti gazdaságát is. A pákozdi emlékmű felkeresése a vándortábor egyik legszebb s maradandó élményt nyújtó programja. A napvi programok mellett a földrajzi nevezetesség, Székesfehérvár történelmi múltja és szocialista fejlődése közismert. Kápolnásnyéken a Vörösmarty-, Agárdon a Gárdonyi-emlékmúzeumot kereshetik fel a csoportok.

Útvonala (szállás).

1. Martonvásár (nevelőotthon): ismerkedés a helyi nevezetességekkel. Továbbutazás vonattal.
 2. Velence (KISZ-tábor): kirándulás a Vörösmarty-múzeumhoz, strandolás, gyalogtúra a Vörösmarty-kilátó érintésével Nadapra.
 3. Nadap (iskola): a Meleg-hegyen át Sukoróra.
 4. Sukoró (iskola): túra a pákozdi emlékműhöz, kirándulások a környéken, hajóval tovább Agárdra.
 5. Agárd (iskola): kirándulás Gárdonyi Géza szülőházához. Strandolás. Továbbutazás vonattal.
 6. Székesfehérvár (sátrak): ismerkedés a város nevezetességeivel.
- Szervezője a Fejér megyei úttörőelnökség.

Pest, Komárom, Fejér megye arborétumai

Arborétum	Térképi száma	Területe ha-ban, látogathatóság szerint			Természetvédelmi (T) vagy műemlékvédelmi (M) érték
		zárt	korlátoltan látogatható	szabadon látogatható	
Budapest					
Egyetemi botanikus kert	1		2,5		T
Kertészeti Egyetem arborétuma	2		7,0		
Soroksári botanikus kert	3	75,0			
Pest megye					
Acsa, Prónay-kastélykert	19	1,0			
Acsa, Újlaki-major	20			4,0	
Aszód, iskolapark	22		1,0		M
Budakeszi arborétum	4		7,10		T
Domony, szociális otthon parkja	23		1,0		
Fót, Gyermekváros	13		37,0		M
Galgagyörk, Gosztonyi kastélykert	17		1,0		
Galgagyörk, Taki-kastélykert	18			1,0	
Gödöllői arborétum	24	135,0			T
Gödöllő, Alsópark	25			15,0	
Gödöllő, Erzsébetpark	26		24,0		T, M
Gödöllő, Felsőpark	27		11,0		M
Kisnémedi Gosztonyi-park	15	4,0			
Nagykovácsi Erdészeti Nevelő Otthon parkja	5	10,0			
Ócsa, Riger-vadászkastély	32		6,0		
Órbottyán, Sajó-tanya	16	6,0			
Pécel, Állattenyésztési Kutató Intézet parkja	28		2,0		M
Pécel, kórházpark	29		1,0		
Pécel, Továbbképző Intézet parkja	30		2,0		
Szob, Bagoly-vár	7		5,0		
Tóalmási SZOT-üdülő parkja	33		27,0		M
Tápiószzelei park	34			2,0	
Üllő, Dózsa-major	31		3,0		
Vác, Derecske díflő	9			5,0	
Vác, liget	10			9,3	
Vác, Mária-udvar	11		4,0		
Vác, Palota-kert	12	1,0			M
Vácrátóti botanikus kert	14			24,2	T
Vámosmikola, Huszár-kastély	6			1,0	
Verőcsemaros, Migazzi-kastély	8	3,0			
Verseghy, Fenyőharaszt	21		10,0		

Pest, Komárom, Fejér megye arborétumai folytatás

Arborétum	Térképi száma	Területe ha-ban, látogathatóság szerint			Természetvédelmi (T) vagy műemlékvédelmi (M) érték
		zárt	korlátozottan	szabaddon	
			látogatható		
Komárom megye					
Agostyáni arborétum	36		15,2		
Bajnai kastélypark	35	10,1			M
Bakonyszombathely, Szabadság park	43			12,9	
Bábolnai arborétum	41			16,5	
Környe, Percel-park	44			2,2	
Oroszlányi majki kastélypark	47		3,0		M
Réde, Vidámpark	42			5,8	
Süttöi arborétum	36		30,0		
Tatabánya, Öreg tölgyes	45			2,5	
Tatabánya, szanatórium parkja	46		1,5		
Tata, lovardai park	38			8,0	M
Tata, Néppark	39			20,0	T, M
Tata, Sportpark	40	30,0			
Fejér megye					
Aba, állami gazdaság parkja	67			3,6	
Aba, iskolapark	68			5,2	
Adonyi park	77			7,7	
Alap, községi park	79		8,0		
Alap, szociális otthon parkja	80	3,7			
Alcsúti arborétum	49		40,4		T, M
Bicske, nevelőotthon parkja	48	10,1			M
Bodajk, turistaszálló parkja	57			6,7	M
Csákvár községi park	54			3,0	
Csákvár, Nagy park	55			62,0	
Csákvár, szanatórium parkja	56	28,0			
Dég, gyermekotthon parkja	73	30,0			M
Előszállás, gyermeknevelő otthon parkja	81				
Előszállási park	82			1,8	
Enying, községi park	71			3,5	
Enyingi SZTK-park	72			2,3	
Fehérvárcsurgó, gyermekotthon	58		8,5		M
Fehérvárcsurgó, községi park	59			14,2	M
Hantosi park	75			4,0	
Iszkaszentgyörgyi park	60			3,0	M
Kálózi park	70			11,0	
Lovasberényi kastélypark	53			7,1	M
Martonvásári Beethoven-park	51		73,0		T, M

Pest, Komárom, Fejér megye arborétumai folytatás

Arborétum	Térképi száma	Területe ha-ban, látogathatóság szerint			Természetvédelmi (T) vagy műemlékvédelmi (M) érték
		zárt	korlátozottan	szabadon	
			látogatható		
Nagyvenyimi park	78			0,8	
Nádasladányi park	61			24,0	T, M
Perkátai park	76			6,0	
Pusztáegresi Állami Gazdaság parkja	74			6,4	
Sárszentmihály, községi park	62			8,0	
Sárszentmihályi park	63			9,3	
Soponyai kastélypark	69			36,0	M
Seregélyesi park	66			18,0	M
Szabadbattyán, cifrakert	65			8,7	
Székesfehérvári Állami Gazdaság parkja	64			5,2	
Tardosi park	50		5,1		
Vajta, SZOT-Gyermeküdülő parkja	83		14,3		M
Velence, vezetőképző tábor	52		5,1		

II. A Balaton környéke

A Balaton és annak környéke hazánk egyik legszínesebb, legvonzóbb tája. Üdülési, gyógyüdülési és idegenforgalmi igényeket elégít ki. Fő vonzereje a tó, de természeti, gazdasági és kultúrtörténeti értékekben is rendkívül gazdag táj.

A Balaton és környéke az ország idegenforgalmi jelentőségű tájegységeinek rangsorában az első helyen szerepel. Látogatottsága az utóbbi másfél évtized alatt háromszorosára növekedett. Egy-egy nyári vasárnapon 600 ezren is vannak a vízparton.

A part menti sávra koncentráldott túlterhelés a tóra és környezetére kedvezőtlen hatással van. Erőfeszítések folynak a tó és a környező táj komplex védelmére, az üdülés és a természeti környezet együttes fejlesztésére. A tavat övező táj egyik alapvető tényezője az erdő, amely a Balaton térségében környezetvédelmi és üdülési szempontból egyaránt jelentős szerepet játszik.

Ezért ha erdei kirándulásokra hívjuk a Balaton-part százezres üdülő közönségét, feltétlenül egy egységként kell bemutatni a Balatonhoz csatlakozó tájak erdeit. Arra számítunk, hogy a Balaton-felvidéken és a Keszthelyi-hegységen túl, a bakonyi meg a kelet-zalai és külső-somogyi parkerdők látogatói is a Balaton-part üdülői lesznek.

A Bakony erdőségeinek a tó éghajlati viszonyaiban is meghatározó szerepe van. Erre utal Mészöly Gyula már 1907-ben A Balaton-kultusz és a kisemberek című könyvében:

„Ha vizsgáljuk a Balaton éghajlati viszonyait és természeti fekvését, azt találjuk, hogy észak felől Ugod, Bakonybél-től 50–60 km távolból, a Balaton-partig elnyúló területet leginkább erdővel fedett 300–600 m magas hegyek borítják. . . . a Bakonyból a hidegebb lég áttódul a Balaton-part enyhébb légkörébe és így . . . egész fürdőidény alatt állandó jellegű, éjjelenként északról átáramló erdei lég, helyi szél uralkodik, s az erdővel védett fürdőhelyek felett elrepül, reggelre tiszta, ózondús léggel tölti meg a fürdőtelep vízpáras légkörét.”

Az ember megjelenése előtt a Balaton környékét főleg erdő és mocsár borította. Az erdőségeket tölgy, cser és gyertyán alkotta. Az emberi élet első nyomai a Lovas község határában talált 80 ezer éves festékbánya. A történelmi korba lépő Bakony–Balaton vidéke Pannónia neon római provinciaként ismert, legjelentősebb lelete a IV. századból ismert balácapusztai villa feltárása, valamint a fenékpusztai feltárások anyaga. A rómaiak meghonosították a szőlőt és a gyümölcsfákat, amelyeket valószínűleg a kiirtott erdők helyére ültettek. A tölgyerdők makkján sertéseket tartottak („Pannónia glandifera” – makkos Pannónia néven emlegették).

Honfoglaláskor az erdős Bakony vidékét a fejedelmi törzs szállta meg, nemzetséfgöik szálláshelyei volt Jutas, Faisz, Tevel. A Somogyot birtokló Koppány vezér szálláshelye a Balaton déli partjához közel eső Somogyvár.

A királyi birtokokat később az egyháznak adományozták. Az erdők egy része uradalmak, kisebb mértékben erdőbirtokosságok tulajdonába került.

Az erdőállomány nagymértékű megfogyatkozása a középkorban kezdődött. Szántók és legelők váltották föl az erdőségeket.

Csak a kedvezőtlen termőhelyi viszonyok közöttiek maradtak erdőterületek.

A XIX. század elején már mutatkozott a fahiány. Az 1800. évi Zala megyei kurrens egyenesen tiltotta a boronás (fagerendás) építkezést, nehogy az erdők kipusztuljanak. A század közepére a nagymértékű legeltetés hatására kopár területek keletkeztek. Ezek fásítása az 1800-as évek második felében indult meg.

A Balaton környék erdei — a változatos domborzat és átmeneti éghajlat következtében — fa- és cserjefajokban gazdagok. Az őshonos fafajok a kocsányos-, kocsánytalan- és molyhostölgy, a bükk, a cser és a gyertyán. Mesterségesen telepített fajok az akác, a fekete- és erdeifenyő, a nemesnyár.

A Balaton északi oldalán a Bakony erdőségei csábíthatnak igazi erdei barangoló-sokra. Itt található a legértékesebb bükk- és tölgyállományok. Az északi oldalon a Balatonhoz közelebb a bükkösök előfordulása szinte kizárólag a Keszthelyi-hegységre és Monostorapáti térségére korlátozódik, Vászoly határában mint különleges forduló fordul elő. Az északi, északnyugati lejtőkön található.

A Balaton-felvidéken, a Keszthelyi-hegységben, a pulai, a csicsói és a mentshelyi erdőkben található a legszebb gyertyános tölgyeseket.

Igen nagy területet foglalnak el a molyhos-cserestölgyesek és a cseres-kocsánytalan-tölgyesek. Különlegesség a Balaton mellett a csarabos acidofil tölgyesek előfordulása a Salföld—Kékkút—Káptalantóti határában, ezek természetvédelem alatt állnak.

A hegyvidéki cserjés-tölgyes erdőtársulások a sekély talajú mészkő és dolomit kopárokra helyezkednek el. Ezek a cserszömörccés molyhostölgy-karsztbokorerdők a déli oldalakon és a fennsíkon a Balaton teljes hosszában megtalálhatók. Jellegzetes elegy fafajok a virágoskőris. Az erdei- és feketefenyvesek mint pionír erdőtársulások a kopárokon található. Elegyfaként ez a két fenyőfaj főleg a tölgyeseken és a karsztbokor erdőkben fordul elő.

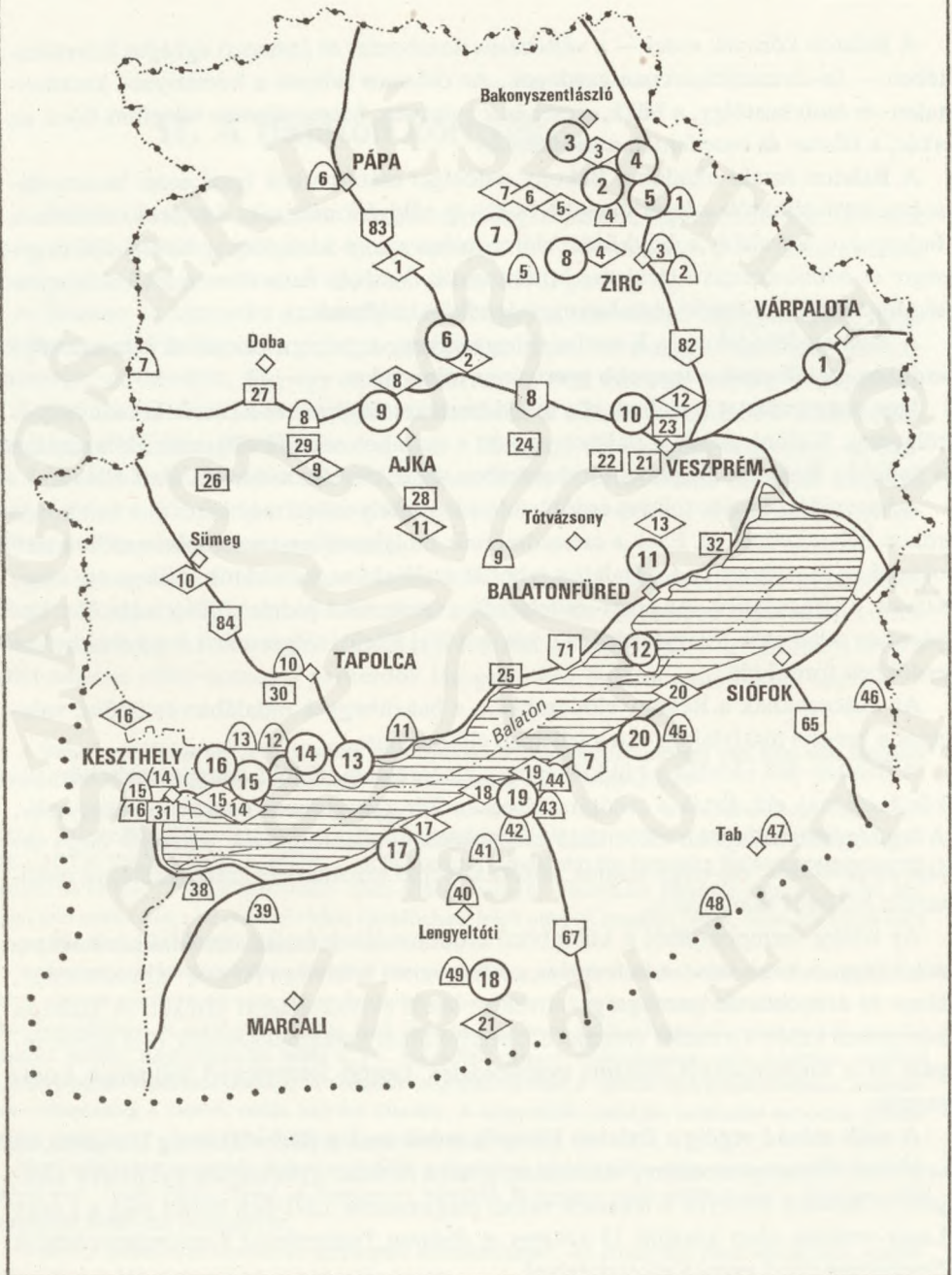
Az akácoknak a Bakony elődombjain, a bazalthegyek oldalában és tetőin, valamint a kenesei löszfalakon van a jellemző előfordulása.

A Balaton déli oldalán a bükkösök csak kis területen, Karád, Nagycsepely környékén fordulnak elő. Értékes erdőtársulások az illír gyertyános-kocsánytalan-tölgyesek. A legnagyobb arányban előforduló cseres-kocsánytalan-tölgyesek jellemző elegy fafaja az ezüsthárs. Az elegy fafajok között szereplő ezüsthárs és szelídgesztenye mediterrán hatásról tanúskodik.

Az üdülés szempontjából a különböző erdőtársulások értéke rendkívül sok tényezőtől függ. A lomb színe, a fa formája, a kéreg színe, felülete, a fafajok változatossága, fény- és árnyékhatás gazdagsága növeli az erdő évszakonkénti értékét. A Balaton környékén külön kiemelés érdemel a cserszömörccés karsztbokorerdők őszi színpompája és a lomberdőkkel borított domboldalak kisebb feketefenyő foltjainak kontrasztja.

A múlt század végéig a Balaton környék erdeit csak a falusi lakosság látogatta, az erdő csak faanyagtermelésre, vadászatra, gomba és erdei gyümölcsök gyűjtésére szolgált. A Balaton környék értékeinek valódi megismerése 1891-ben indult meg a Lóczy Lajos vezetése alatt készülő 33 kötetes *A Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei* című munka elkészítésével.

II. Balaton környéke

A század elején a parti üdülőterületek fejlődése hozta magával a környező területek felfedezését. Az 1928-ban Sziklay János által írt *Balatonunk egészségügyi, gazdasági és turisztikai értéke* című könyvben már szerepelnek a környék kirándulólhelyei. Az 1927-ben kiadott balatoni térkép tartalmazza a turistautakat is, 1929-től pedig már a környező erdők kirándulólhelyeit is feltüntetik.

A Balaton-környék turisztikai értékeinek teljes körű ismertetését dr. Dornyai Béla – dr. Vigyázó János A Balaton részletes útikalauza című, 1934-ben kiadott munkája tartalmazza. Ekkor már viszonylag sűrű, jelzett úthálózat volt Almádi környékén, Badacsony és Tapolca mellett, a Keszthelyi-hegységben. Állt az Óvári- (Wesselényi-) és Recsek-hegyi (Noszlopi) kilátó, a turista szakosztályok forrásokat foglaltak, menedékházakat építettek (Szentgyörgy-hegy, Badacsony). Az útikalauz a Balaton északi oldalán 300, a déli oldalon 100 kirándulási útvonalat, illetve célhelyet ír le. Külön érdeme, hogy részletesen tárgyalja a Balatontól távolabb eső, de turisztikai, üdülési értékekkel rendelkező Felső-Zala mellékét, Göcsejt, Nagykanizsa vidékét és a Muraközt is, mintegy 120 kirándulási útvonalat ismertetve.

A turizmust a második világháború után a visszaesés jellemezte. Az útjelzések nagy része eltűnt, a kilátók romba dőltek, a forrásokból sok elpusztult.

Az erdők üdülési célú feltárása a 60-as évek végén indult meg újra. Az erdőgazdaságok, erdőrendezőiségek megkezdték az üdülőerdő berendezését. Kiépült a Koloska-völgyi kirándulólhely, a csopaki autóspihenő, a Keszthelyi-hegység kirándulólhelyei. Erdei tornapályákat létesítettek, új kilátók épültek, a régieket rendbehozták. A turistaút-hálózat alapját a század elején kiépített utak alkotják. A Balaton-felvidéken végigvezet az országos kék túra útvonal.

Jelenleg az erdők mintegy 7%-a elsődlegesen üdülési rendeltetésű. Igen nagy az aránytalanság az északi és déli oldal között. Ennek az az oka, hogy a déli oldal erdősegei a parttól távolabb vannak.

A Balaton környékén mintegy 3000 hektár berendezett üdülőerdőt találhatunk.

Az északi part közelében, a Balatonra néző meredek oldalak csereszömörccs karsztbokorerdeiből vagy a fenyőelegyes cseres és cseres-tölgyes állományokból nagyszerű kilátás nyílik a tóra. Az értékesebb üdülőerdők a Balatontól távolabb helyezkednek el. Megközelítésük nehezebb, feltáratlanságuk miatt még alig ismertek. Az északi oldal szép patakvölgyei közül ma még csak a Koloska völgye kiépített.

A déli oldalon, a Balatontól távolabb nagyszerű erdőállományok várnak arra, hogy betölthessék üdülőterületként igazi szerepüket. Jelenleg még ezek is feltáratlanok és nehezen közelíthetők meg. Közelebb Szántód, Balatonföldvár, Balatonszemes és Balatonkeresztúr térségében található nagyobb kiterjedésű, Fonyódon és Boglárlellén pedig kisebb belterületi erdők.

Olyan erdei kirándulólhelyekre hívjuk fel olvasóink figyelmét, amelyek a Balaton bármely pontjáról elérhetők akár vonattal, autóbusszal vagy személygépkocsival.

A Veszprém—Várpalota—Inota dolomitmező keleti részén elterülő Várpalota, Pétfürdő, Inota ipartelepülései, levegőszennyezettségtől szenvedő lakosságának felüdülési, pihenési igénye tette szükségessé a parkerdő létesítését, az egyébként fátlan, kopárosodó területen. Veszprémtől alig 20 km távolságra van, ezért a Balaton-partról akár Kenese, akár Füred felől könnyen elérhető a 8-as főközlekedési út déli oldalán. Bejárata az autószervez szomszédságában van. A Székesfehérvár—Veszprém közti szakaszon autózók rövid pihenőt tarthatnak itt, a szervizben tankolási lehetőség és presszó van.

Budapest felől a 8-as főközlekedési úton, Várpalotát elhagyva, a benzinkút után az első utcán balra, déli irányban haladva jobbról kb. 500 m-re találjuk a bejáratot. A terület naponta 8 órától 16 óráig látogatható.

A parkerdő 215 ha területét ligetes, 80–100 éves molyhostölgy- és cserállomány borítja. A füves, tisztás területek a gyermekek kedvező játszóterei.

A helybeli lakosság gépkocsival, illetve autóbusszal közelítheti meg. A parkerdőben egyszerűbb erdei berendezések — ülőpadok, esőkunyhók, gyermek játszóberendezések stb. találhatók.

A parkerdőt északról dolomitmező szegélyezi, amelynek északi részét a Bakony dolomitvonulata zárja le.

Jelentékenyebb hegyei nyugatról kelet felé haladva az Ámos (535 m), Öreg Futóné (575 m), Sötét-hegy (478 m), Bér-hegy (496 m) és a Vár-berek (469 m). Keleten Inota felé nézve a Baglyas látható szigetszerűen kiemelkedve (362 m) fás növényzet nélkül.

Egyéb látnivalók közül megemlíjtük a várpalotai homokbányát. Természetvédelem alatt áll, területe 1 ha, korlátozottan látogatható. A Magyarország területét 25 millió évvel ezelőtt elöntő utolsó tenger élővilágának gazdag lelőhelye. A tengerparti hullámveréssel összehalmozott csigák, kagylók találhatóak a homokfalon. Sok olyan csiga és kagyló került elő, amelyek eddig kizárólag Dél-Franciaországból ismertek, így bizonyítható a két terület közti valamikori tengeri kapcsolat.

A parkerdőből a 8-as főközlekedési úton Öskü felé 1,5 km után a lejtő alján álljunk meg ott, ahol a vasútvonal keresztezi a közlekedési utat. Az út északi oldalán a töltesen lesétálva a patak mellett látható az a római korból származó gát, amely a hajdani „Kikeri-tó” vizét duzzasztotta fel. A gát koronáján halad ma is a 8-as főközlekedési út egy rövid szakaszon. Kőanyaga a bántai kőbányából származó lajtamészke.

Veszprém irányába továbbhaladva Öskü községben, a sziklás domb tetején emelkedik Öskü nevezetessége, a „török mecset” néven ismert kis, kerek kápolna.

A Cuha-völgy környéke

II-2. *Cuha-völgyi kirándulóerdő* (térkép a 100. oldalon)

A kirándulóerdő az ún. Keleti-Bakony egyik legszebb és kedvelt kiránduló területe.

Ez — mint a neve is mondja — *gyalogos túrákra a legalkalmasabb*. A patak melletti erdőgazdasági utat idegen gépkocsik nem használhatják.

A gyalogos séta kiindulópontja Vinye (Vinye Sándor-major) vasútállomás — amely Veszprémtől alig 30 km-re van. Ez a Győr — Veszprém vasútvonal állomása, tehát vasúton, de autóbusszon, gépkocsival is elérhető.

A vinyei vasútállomásról a major mellett, majd a fűrésztelepen át megyünk le a hegyoldalra a zöld, sárga és piros jelzésű turistautakon a Kőpince-forráshoz.

Közelében kisebb barlangszerű sziklaodú van, ez hajdan a bakonyi betyárok búvóhelye volt. Ha felkapaszkodunk a Zörög-tetőre, a kilátóból a Bakony legszebb körkilyátását élvezhetjük. Kedvező látási viszonyok közt a Kis-Kárpátok és az Alpok vonulatai is láthatók.

A Cuha-patak, valamint a vasútvonal irányát követve, déli irányban haladunk, igazi vadregényes sziklás völgyben. Az út felénél pardokkal, szalonnasütőkkel felszerelt réteket találunk.

A völgy két oldalán gyertyánnal elegyes bükkösök vannak, a déli kitérő részen kocsánytalantölgy- és cserálóományok.

Mintegy 4 km-es séta után a porva — cseszneki vasútállomáshoz érünk.

II-3. *Fenyőfői ősfenyves* (térkép a 100. oldalon)

A Vinye Sándor-major vasútállomásról érhető el a piros jelzésű turistaúton. Területe 239 ha, 1954 óta védett terület. A Cuha vadregényes sziklái, bükkösei után a fenyőfői fenyves alföldi megjelenése vonzó tájkép, botanikai érdekesség és az erdefenyők egyik legszebb, őshonos magyarországi állománya.

Éghajlattani, talajtani, növényföldrajzi és történelmi adatokkal igazolt tény, hogy a fenyő-nyír korból származó reliktum.

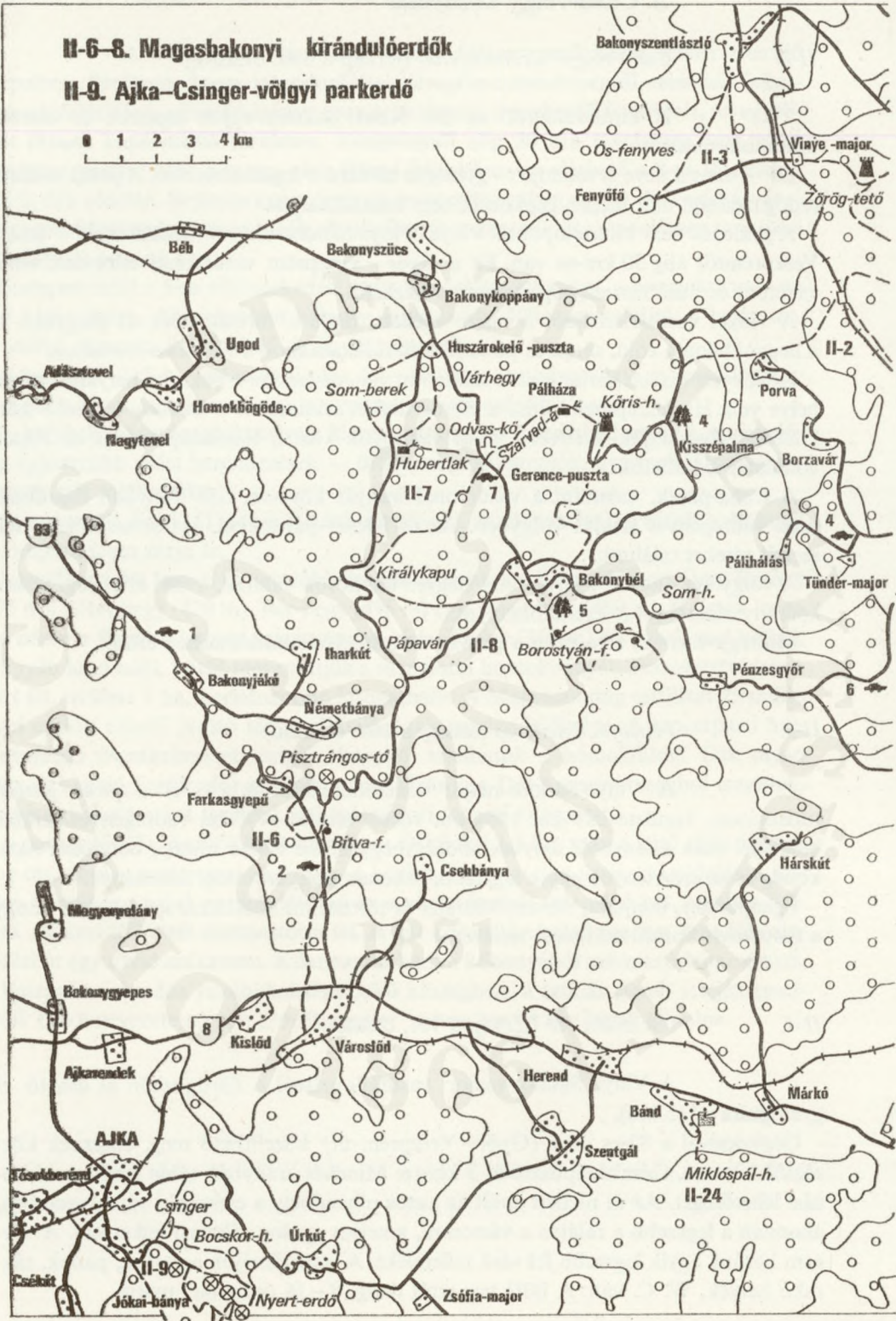
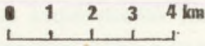
II-4. *Cseszneki vár* (térkép a 101. oldalon)

A Vinye Sándor-majori vasútállomásról a Zörög-tetőn át érhető el gyalogtúrával (5 km).

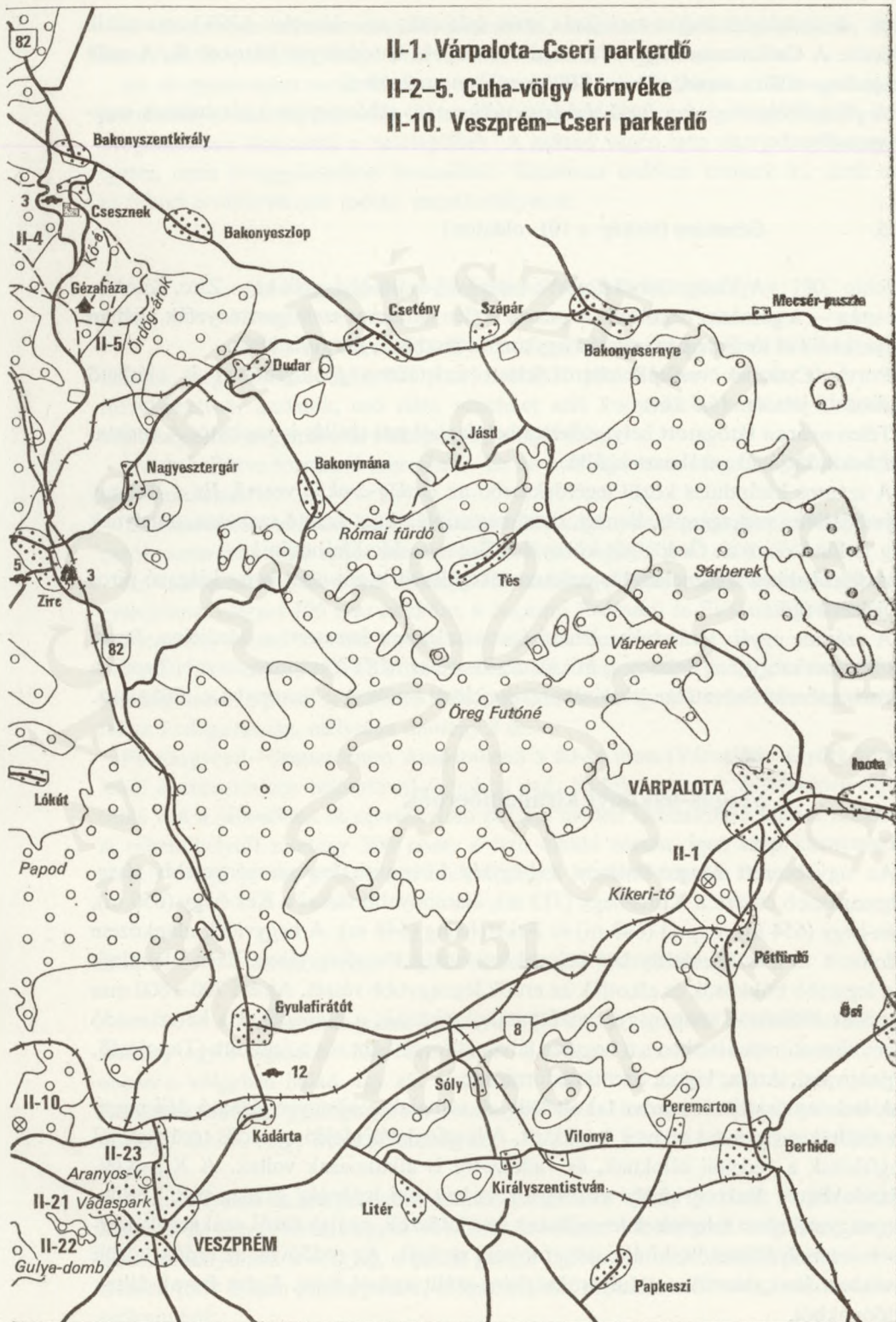
Gépkocsival a 82-es úton (Győr — Veszprém út) közelíthető meg, Csesznek központtól 2 km-re, Gézaházapusztától 3 km-re. Mindkét irányból tábla jelzi a parkolózási lehetőséget. Az út mellett épült az autós pihenőhely a cseszneki várral szemben, ahonnan a legszebb a rálátás a várra, amelyet gyalog célszerű felkeresni. A várrom hazánk egyik legszebb fekvésű műemléke. A pihenőhelyen asztalok, padok, tűzrakó helyek, W. C. van. A büfé tavasztól őszig, 8 — 16 óráig tart nyitva.

II-6-8. Magasbakonyi kirándulóerdők

II-9. Ajka-Csinger-völgyi parkerdő

II-1. Várpalota–Cseri parkerdő
 II-2-5. Cuha-völgy környéke
 II-10. Veszprém–Cseri parkerdő

A várat valószínűleg a tatárjárás után építették, az oklevelek 1308-ban említik először. A Csák nemzetségé volt, majd a Garayak, Esterházyak birtokolták. A múlt században villámcsapás, tűzvész következtében pusztult el.

A pihenőhelynél nagyméretű térképes tájékoztató tábla segít a kirándulások megtervezésében.

II-5. Gézaháza (térkép a 101. oldalon)

A Veszprémből Győrbe vezető 82-es útból ágazik ki – Zirc, Kardosrét után – a gézaházi bekötőút. A puszta szélén hatalmas szelídgesztenyefák aljában helyezkedik el az Esterházy-család egykori vadászháza, ma turistaház.

Porva–Csesznek vasútállomásról jelzett turistaúton gyalogtúrával is elérhető a piros □ jelzésen (5,5 km).

Télen-nyáron látogatott hely, előzetes helyfoglalással szállás is kapható. A turistaház bekötőútjánál autóbuzsmegálló.

A számos kirándulás közül legérdekesebb az *Ördög-árokba* vezető. Ez a Bakony egyedülállóan vadregényes, komor, hatalmas sziklák közt vezető szakasza, amelynek alig járható része az Ördög-gát környéke. Érdemes ide kirándulni!

A félnébbebbek a legnehezebb szakaszt kikerülhetik a gát előtt balra kiágazó piros ○ jelzésű úton.

A számos egyéb kirándulási lehetőséget részletesen ismerteti a Medicina, Sport kiadásában megjelent Bakony c. útikalauz, illetve az MST Veszprém megyei Tanácsa Természetbarát Szövetsége kiadásában megjelent Autóval a Bakonyba c. útikalauz.

Magas-bakonyi kirándulóerdők

Az úgynevezett Magas-Bakony a hegység központi, legvadregényesebb része. Legmagasabb csúcsa a Kőrös-hegy (713 m), alacsonyabb társai a Kék-hegy (656 m), Som-hegy (654 m), Papod (643 m) és Feketehajag (648 m). A hegyvidék alapkőzete a dolomit és mészkő, amelyeket helyenként vastag löszréteg takar. Ezen alakultak ki a legszebb bükkösök és alkotják az erdők legnagyobb részét. Az évi 700–800 mm csapadék ellenére is csupán gyér vízü patakok vannak, a csapadékot a karsztosodó kőzet elvezeti repedéseiben s a hegység lábainál forrásként tör a felszínre (Tapolcafő, Pápakovácsi, Attya, Ugod, Szentkút-forrás stb.).

A Bakony ősidőktől kezdve lakott hely. A rómaiak a könnyen járható déli részeket szállták meg, majd szlávok laktak itt. A honfoglalás idején az erdős területek jól megfeleltek a védelmi céloknak, és vadászatra is alkalmasak voltak. A XI–XIV. századokban a Bakony királyi erdőbirtok. A bakonyi ispánság gazdag volt. Területein nagy számban telepedtek le vadászok, erdőcsőszök, nyájak őrzői, szakácsok, hordó- és csobolyókészítők, királyi udvarnokok, szolgák. Az erdőóvók az erdők körüli falvakban éltek, tisztük családi örökségként szállt apáról fiúra. Egész falvak álltak erdőóvókból.

A Bakonyban számos település alakult ki, szerzetesrendek telepedtek le, várak létesültek. A tatárjárás, majd a törökidőszak alatt sok település pusztult el.

Az elnéptelenedett területek betelepítése a XVIII. században indult meg nagyobb mértékben (németek, szlávok). Zömmel erdei munkával, szénégetéssel foglalkoztak, üveggyártásban dolgoztak a betelepültek. A század végén igen elterjedt a hamuzsír-égetés, amit üveggyártáshoz használtak. Hatalmas erdőket irtottak ki, amit csak az újkori erdőtörvények tudtak megakadályozni.

II-6. *Farkasgyepű-erdei autóspihenő (bodzatető) (térkép a 100. oldalon)*

A 83-as (Városlőd–Győr) út mellett, Farkasgyepűtől délre 1,5 km-re találjuk meg. Mindkét irányból parkírozótábla jelzi a pihenő helyét, ahol padok, tűzrakóhelyek, asztalok, eső ellen védelmet adó kunyhók vannak. A kirándulási lehetőségekről nagyméretű, térképes tábla tájékoztat.

Ivóvíz a Bittva-forrásból szerezhető. Ez az úttól keletre a sárga ○ jelzésen érhető el 10 perc alatt.

Természetesen nemcsak autós turisták vehetik igénybe. Farkasgyepű közepén levő autóbuszmegállótól, a műút mentén haladva, mintegy 30 perc alatt elérhető.

Az autóspihenő mellett van mintegy 100 ha kiterjedésben a Bakony egyik *legszebb, gyertyánnal elegyes 100 éves bükköse*, a Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem kísérleti területe. Tetszés szerinti kisebb séták tehetőek benne.

Egyéb látnivalója a pihenő környékének a *pisztrángos*. A sárga ○ jelzésen a Bittva-forrásig, innen a piros ○ jelzésen haladunk 2 km-t a tóig. A Bittva vizét duzzasztotta fel az Erdőgazdaság, mélysége mintegy 3 m.

Farkasgyepű–Szanatórium Autóspihenő a 83-as úton (Városlőd–Győr) közvetlenül a szanatórium bejáratával szemben van. Padok, asztalok és térképes útjelző tábla van a pihenőben. A szanatórium portája mellett időszakosan büfé is működik. A pihenőhelytől mintegy 500 m-re, a falu északi részén, igen szép környezetben kisebb kemping van, jó táborozási lehetőséggel. Mellette étterem üzemel.

II-7. *Gerence-völgyi kirándulás (térkép a 100. oldalon)*

A Gerence-patak Bakonybél-től Franciavágás felé húzódik és a Magas-Bakony egyik *legszebb* völgyében folyik. A Pápa–Bakonybél–Zirc közötti út is ebben a völgyben halad, így ezt a szakaszt különösen autós turistáknak ajánljuk. Alkalmasságban gyalogtúrára is, Bakonybélben és Huszárokélpusztánál autóbusz-állomás van. A völgy hosszában még két – táblával jelzett – helyen van autóbusz-állomás.

A szeszélyesen kanyargó patak mentén hangulatos rétek, tisztások várják a kirándulókat. A gyertyánnal elegyes bükkösök a völgyet két oldalról szegélyező hegyoldalakról lenyúlnak a völgyig, a patak partját ligetes égeresek kísérik. A patak menti réteken több helyen pihenőpadok, üllőgarnitúrák, asztalok találhatóak, szalonnasütők, esőkunyhók.

Kiépített gépkocsiparkoló van, és a völgy mentén a rétek szélén mindenütt meg lehet állni.

A kirándulások közül néhányat megemlítünk.

Huszárokelőpusztáról a kék Δ jelzésen érjük el a Som-berek Sédet, ezen Hubertlakig jutunk el. Az út erős emelkedő után a dombtetőre vezet, ahol a hatalmas sziklák tövéből csodálatos a kilátás. Mintegy félórai gyaloglás után az út kétfelé ágazik, a jobb oldali ág Királykapura vezet. Hubertlaknál, Királykapunál forrásvizet találunk.

Kedvelt kirándulóhely még a Várhegy, Pálháza és Odvas-kő. A Várhegyen régi földsáncok maradványai találhatóak. Az Odvas-kői-barlang valamikor állítólag betyárok tanyahelye volt. A Szarvadárkon vezet ide az út, a völgyfenékhez viszonyítva 50 m magasan nyílik a barlang szája, vadregényes dolomitsziklák tövében. A feltárásakor a barlangban tüzelőhely nyomaira, cseréptörmelékre, emberi csontszilánkokra, barlangi medve csontjaira leltek.

II-8. *Bakonybél—Judit-forrás* (térkép a 100. oldalon)

Gyalogos kirándulásként Bakonybélből kiindulva tesszük meg az utat. Bakonybél vagy autóbusszon, vagy gépkocsival érhetjük el.

Az autóbusszmegállótól délkeleti irányba vezető (Petőfi S.) utcán át elhagyjuk a falut. Rövid ideig szántóföldek közt haladunk, balra a dombon kőkereszt látható. Mintegy 15 perces út után a piros + jelzés mentén ligetben levő, ún. Szentkút kápolnát érjük el, előtte a szépen foglalt kristálytiszta vizű Borostyán-kút nevű forrás van. A hagyomány szerint Gellért püspök kedvelt pihenőhelye volt. A földúton továbbhaladva elérjük az erdő szélét. Az erdei út balra fordulva betorkollik a Szömörke-völgybe, itt már a Gerece folyását követi. Sziklák, meredek oldalak közt kanyarog a patak. A völgy két oldalán, középkorú gyertyános-bükkös erdők, kisebb fenyvescsoportok váltogatják egymást. A patakot apró rétek szegélyezik, amelyeken gyakran látható őz vagy szarvas.

Mintegy 3/4 órai út után egy nagyobb rétre érünk, amelynek bal oldalán foglalt kis forrást találunk, a Bányász-kutat. Innen a patak mentén haladva a környék legszebb részét, a Kertes-kői-szurdokot találjuk. Ha nem sajnáljuk a fáradságot és a szurdok felső végénél jobbra felkapaszkodunk a tetőre, pompás kilátásban lesz részünk.

A zöld \circ turista jelzésen haladva elérjük a Judit-forrást.

A leírt út mintegy 1,5–2 óra.

Bakonybélben turistaház, SZOT-üdülő állandóan üzemelő étterem van. Falumúzeumot, műemlék jellegű templomot, mellette természetvédelmi területté nyilvánított öreg parkot is találunk.

II-9. *Ajka—Csinger-völgyi parkerdő* (Ármin-aknai parkerdő) (térkép a 100. oldalon)

A parkerdő Ajka város lakossága és városi tanácsa kezdeményezésére létesült, lakosságának pihenésére, kikapcsolódására.

A parkerdő a várostól délkeletre fekszik, kb. 4 km-re. Területe 1020 ha. Autóbusszal, gépkocsival könnyen megközelíthető.

A parkerdő gerincét az Ármin-akna völgye alkotja, a fővölgyön kívül gerincekkel, völgyekkel tagolt. Lejtése a sík területtől a 30°-os meredekig váltakozik.

A parkerdő három övezetből áll. Leglátogatottabb része az „A” övezet. Itt tornapálya, pihenőpadok, eső elleni védelmet adó beállók állnak a közönség rendelkezésére. Az „A” övezetből kiképzett sétautakon juthatunk el a kirándulást szolgáló „B” övezetbe, amely kellemes kirándulásokra ad lehetőséget. A legkülső, a „C” övezet védőövként veszi körül a parkerdőt.

A parkerdő középkorú tölgy-, bükk- és gyertyán-, illetve cserfafajokból álló elegyes erdő.

Idegenforgalmi érdekessége az Ármin-akna-völgy elején 1965-ben létesített *bánya-múzeum*. Egy régi, beomlott akna helyén tábla emlékezik meg a 20-as években történt bányászszerecséltenségről.

A múzeum mellett sílesikló pálya van felvonóval. A pályával párhuzamosan jó vonalvezetésű szánkópálya is épült.

A közelben 80–100 fő befogadására épült erdei vendéglőt is találunk.

Az utolsó busz a múzeum melletti parkolóból este 10 órakor indul vissza a városba.

Ajkáról való megközelítése autóbusszal lehetséges az Ármin-aknai megállóig.

Ajka dinamikusan fejlődő fiatal iparváros, négy műemlék jellegű épülete van csupán, de lakótelepei, utcái szépen parkosítottak. A városliget a hadtörténeti bemutatóval és korszerű strandjával nem okoz csalódást a várossal ismerkedőnek. A városligeti tavon csónakázni lehet, télen pedig kitűnő korcsolyapálya. A városközponttól Devecser felé 5 km-re a Lőrintei-víztároló kitűnő horgász hely. Napijegyek a vízparton levő horgásztanyán válthatók, csónak bérelhető. Több napot eltölteni szándékozik a horgásztanyán szobát is bérelhetnek.

Gépkocsival érkező kirándulók részére ajánlható a közelben levő *úrkúti őskarszt* megtekintése. Ajkáról közúton Úrkútra megyünk. Itt a Csárda-hegy környékén van a 6 ha kiterjedésű védett terület. A mangánt régen kézzel fejtették. A külfejtéses termelés folyamán különleges, karsztos jelenségeket és őskarsztos térszint tártak fel. E jelenség hazánkban egyedülálló, gazdag formavilága és a kőzetek felszínén sok színben kivált vasas, mangános kéreg sajátságos látványt nyújt.

II-10. *Veszprém—cseri parkerdő* (térkép a 101. oldalon)

A város nagy dolomitplaton fekszik, közvetlen környékén kirándulási lehetőség alig van. Kisebb sétára kizárólag a Séd patak völgye ad lehetőséget. A város lakosságának, valamint a Bakony Művek dolgozóinak kirándulási igényét elégíti ki a cseri parkerdő. A turistatérképen „Jutasi erdő” néven szerepel.

A parkerdő Veszprémtől északnyugati irányban fekszik, a város szélétől mintegy 1,5 km-re. Délről a 8-as főközlekedési út, keletről a Bakony Művek határolja. A csaknem sík, kisebb dombokkal tarkított terület 196 ha. A felületét cserálóomány borítja, molyhostölgy, virágos kőris és feketefenyő elegy fajokkal. Fiatal erdő.

A város és a Bakony Művek között helyi járatú autóbusz közlekedik, a parkerdő délnyugati sarkán a 8-as főközlekedési úton távolságautóbusz-megálló van.

Gépkocsival a városközponttól, a vasútállomásról és a 8-as főútvonalról egyaránt könnyen megközelíthető. Parkírozási lehetőség az autóbusz-végállomásnál és a parkerdő bejáratánál van.

Félnapos kirándulásra, délutáni kiadós sétára alkalmas. A meglévő padok, tűzrakóhelyek, valamint a tisztások felnőttek és gyermekek számára egyaránt jó kikapcsolódási lehetőséget jelent.

A parkerdőből érdemes a megyeszékhelyre, Veszprémbe bemenni. A Nehézvegyipari Egyetemen, a Nehézvegyipari Kutatóintézetrel a vegyipar bázisa.

A város nevezetességeit a várban útbaigazító tábla írja le. Gépkocsival érkezők az ún. tűztorony alatt parkírozóba állhatnak be, mert a várba csak célfuvarral lehet felmenni.

Érdeemes ellátogatni Veszprém egyik idegenforgalmi nevezetességébe, a *Kittenberger Kálmán Növény- és Vadasparkba*. Bejárata a Jókai utcából nyílik, mindkét irányból táblák jelzik. A 2–3 órás látogatás felnőttek és gyermekek számára nagy élmény. A Vadaspark előtt nagy területű parkírozó van, a bejáratnál és a Vadaspark felső részén büfé üzemel.

Jó kirándulóhely a Veszprémtől nyugatra elterülő ún. *Csatár-hegy*. Ez a város ipari lakosságának a hétvégi ház, kiskert területe. A csúcán kilátó van, ahonnan pompás kilátás nyílik a városra, a Márkótól Inotáig nyúló dolomitmező nyugati részére, majd az északról szegélyező Bakony hegységre. A Csatár-hegy alatt folyik a Séd patak, amely Szentgál felől jövet számos kanyar után Veszprémet elhagyva a Sióba ömlik.

Jelentős nevezetessége még Veszprém környékének a természetvédelem alatt álló *Szentgáli tiszafás*. Területe 213 ha. Ez Európa legnagyobb kiterjedésű, őshonos tiszafás területe. Bánd községből megközelíthető. A tanácsháza melletti úton haladva érjük el a patak völgyét. A gépkocsit itt hagyva meredek terepen gyalog folytassuk az utat. A tiszafa lassan növvő, rendkívül kemény, szép színezetű fa, amely Európának pusztulóban levő fája. Itt sok fiatal, természetesen felújuló példánya található.

A Balaton északi partja

II-11. *Koloska-völgyi kirándulóerdő* (térkép a 118. oldalon)

Balatonfüred környékének igen kedvelt, látogatott kirándulóhelye.

Balatonarácsról (ma Balatonfüredhez tartozik) északi irányban mintegy 1 km-es portalanított út vezet a Koloska csárdáig. Ez már a Koloska-völgy kezdete. A csárdától mintegy 1,5 km-re van a parkerdő bejárata, és itt van a Koloska-forrás is. Gépkocsival érkezők autójukat a csárdánál hagyhatják.

A völgy bal oldalán, az erdőben vezet egy kellemes sétaút a forrásig, amely előbb fenyő-, majd cseres-tölgyes erdőn át halad a Koloska-patak mentén.

A parkerdő természetvédelmi terület (14 ha). A tiszta vizű karsztforrás melletti füves térség tűzrakóhelyekkel, labdázó- és játszótérrel és pihenőpadokkal ellátott. Eső elől kis kunyhókba húzódhatunk.

A forrás egy hatalmas, mintegy 50 m magas sziklatömb tövében fakad. A sziklatömb tetejére szerpentin gyalogút vezet, ahonnan igen szép kilátás nyílik a tájra. E tetőn már karsztbokorerdőt találunk. (A Soproni Erdészeti és Faipari Egyetem kísérleti területe.)

A forrástól fölfelé a völgy egyre szűkül, az út sziklás szurdokerdőben halad. Különöseket a felszíni sziklatömbök közül, kuszált gyökerekkel kinövő, idős hársfák egyedei.

A balatonfüredi hajókikötőtől piros turistajelzés vezet a Balatonarács vasútállomáson át. A jobb kéz felőli temetőben nyugszik Lóczy Lajos, a nagynevű geológus, a Balaton-felvidék egyik felfedezője és tudósa. Síremlékén Stein Aurél által a Himaláján szedett havasi gyopár látható.

A piros jelzést végig követve a Koloska-völgy után feljuthatunk a Recsek-hegyre (430 m). Itt áll a Noszlopy Gáspár szabadsághős emlékére épített kilátó.

Érdeemes még kirándulni a Lóczy-barlanghoz. A község közepén levő kéttornyú templomtól az Öreg-hegy utcán a barlanghoz érünk.

1894-ben fedezték fel a Balaton-felvidék legnagyobb barlangját. A hévizes eredetű, 120 m hosszú barlangban 4–5 m magas termek is találhatóak. Legnagyobb az első terem, ezen át érünk a Felső terembe, innen az elágazásba jutunk, ahonnan kisebb-nagyobb folyosók indulnak. A „Lejtős folyosó” 40 m hosszú, 40–50°-os szögben lefelé lejtő, szűk hasadék.

II-12. *Tihanyi sétaerdő* (térkép a 108. oldalon)

Valószínűleg nincs Magyarországon senki, aki Tihanyt többé-kevésbé leírásból vagy személyes tapasztalatból ne ismerné.

Elérhető vasúton Balatonfüred állomásig, majd autóbusszal. (Főidényben a buszok félóránként járnak.) Hajóval az északi partról Balatonfüred hajóállomásról, a déli partról Siófokról vagy Balatonföldváról érhető el. Gépkocsival az északi partról közvetlenül, a déli partról a szántódi révnél komppal juthatunk Tihanya.

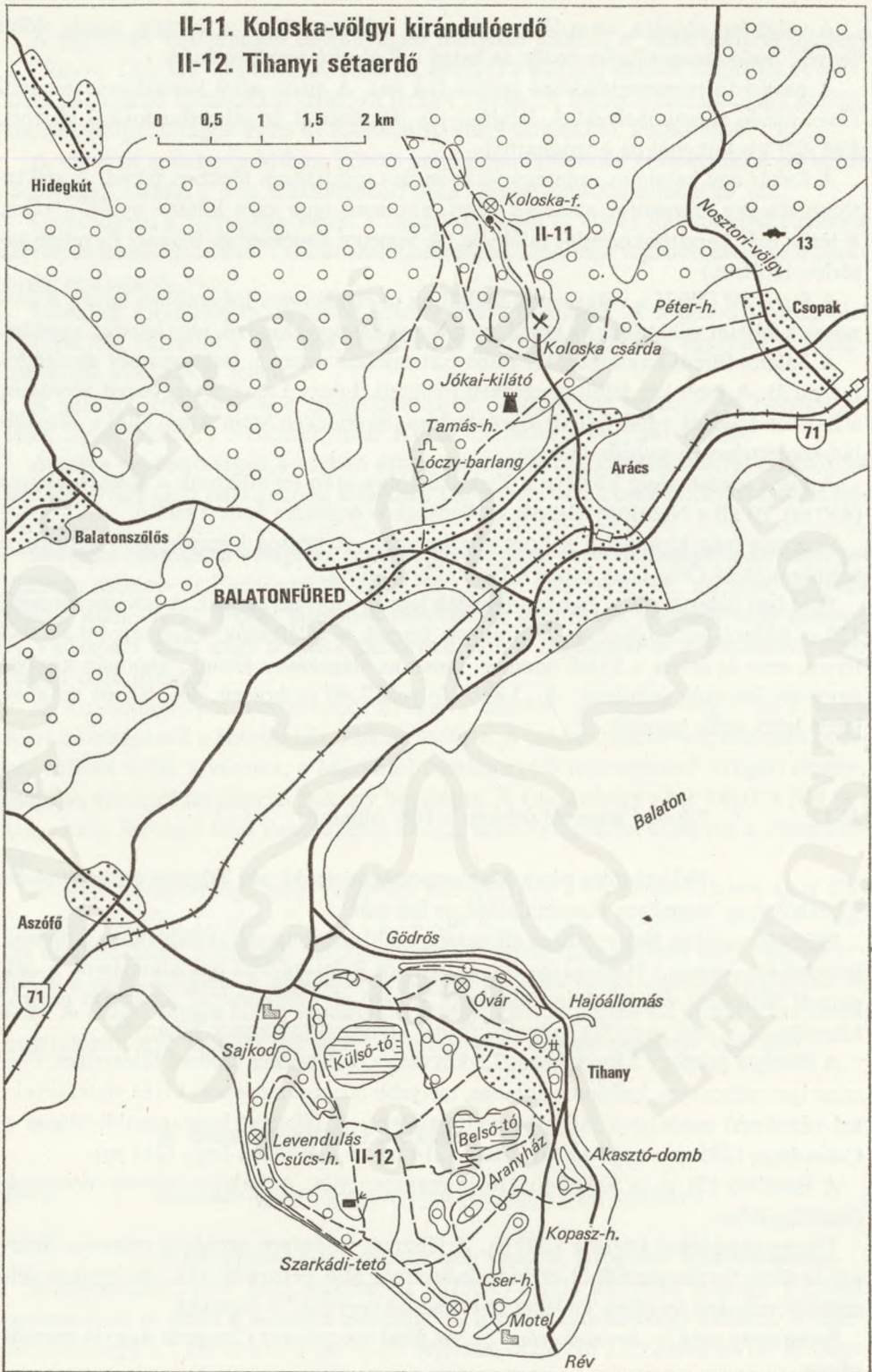
A félsziget mintegy 5 km hosszú, 3,5 km széles, vulkanikus eredetű földterület. Felszíne igen változatos, hullámos dombos, mélyebb fekvésű medencékkel és vízfelületekkel váltakozó csodálatos tájképi együttest alkot. A félsziget legmagasabb csúcsa a Csúcs-hegy (235 m), majd az Óvár-tető (214 m) és a Hármashegy (212 m).

A Belső-tó 131 m, a Külső-tó 116 m magasan van. A Balaton vizével nincsenek összefüggésben.

Tihany tájvédelmi körzete 1100 ha. A félsziget valóságos *geológiai múzeum*. Száznál is több forrásmészakóból és hidrokvarcitből álló gejzirkúp van. Az egykor felszökő forró vizű források emlékei közül az „Aranyház” a legszebb.

Érdekesség még a „*kecskeköröm*”, a víz által lekoptatott *Congeria* kagyló maradványa.

II-11. Koloska-völgyi kirándulóerdő
II-12. Tihanyi sétaerdő

Geológiai és történelmi emlék az úgynevezett *barátlakások*. Ezek az Óvár vulkanikus bazaltjába vájt cellák. Lakóikat I. András hozta a kijeji fejedelem udvarából ide. Csaknem 100 éven át éltek itt a maguk vájta üregekben.

A félsziget egyik érdekessége a *levendulatelep*. Az illó olaj jelentős része külföldre kerül.

Különleges látvány a Belső-tó. A víztükör 25 m-rel fekszik magasabban, mint a Balaton szintje. Kiváló horgászhely.

A félszigetet mintegy 30 km gyalogút hálózza. Három gyalogútgyűrű a vízparton és gerinceken, majd a belső medencéket övező területen vezet. Tetszés szerint lehet választani a rövidebb vagy hosszabb utakból.

Igen kellemes és érdekes az úgynevezett Gödrös strand területe mögött induló út, amely a Ciprián-forrás és a barátlakások mellett vezet az ún. Óvár vulkán lehasadt kráterén keresztül az Óvár-tetőre, ahonnan pompás kilátás kínálkozik a környékre. Az Óvár vulkán a Pannon-tenger fenekén is működött, rövidebb időközökben. Kitérőskor hordó nagyságú vöröskő bombákat dobott fel. Ezek a barátlakások cellái falában is láthatók a puhább bazalttörmelékbe beágyazva. 1952. április 24-én éjjel omlott le az az oldal, mely a vulkánkráter egy részét is magával vitte. Ez a zöld jelzésű úton a barátcellák után látható. Óriási sziklák hevernek mindenfelé, a lezuhant sziklák gyufaszálként sodorták el az alattuk levő erdő fáit.

Történelmi jelentőségű az *apátsági templom*, benne az altemplom, I. András sírjával.

A félsziget elpusztult községe Apáti volt. Emlékét műemléknek nyilvánított kis, XII. századi templomrom őrzi a balatoni műút mellett.

Meg kell emlékezni az óvári földváról. Ez a legszebb, legépebben maradt földvár a Balaton mellett. Még a vaskorból származik. A tó felől nincsenek sáncok, itt a meredek part védte, a többi oldalról földsánc adott oltalmat. A legmagasabb ponton (Villa-dombnak hívják) lehetett a fellegvár. Ezzel szemben az út mellett 4 nagyobb földhalom van, ezek a „tumulusok” temetkezési helye.

Tihany nevezetessége még a *visszhang*. Az Attila-domb kis kiugrása alatti pontról kiáltható. Ma már a beépítések miatt sokat vesztett érdekességéből, inkább éles, magas hangok hallatszanak vissza.

Megtekintésre érdemes a templom melletti múzeum.

A Rege cukrászda teraszáról pompás kilátás nyílik a tóra.

Öt jelzett turistaúton járható be a félsziget, az utak az idegenforgalmi turistatérkép-táblákon megtalálhatók.

A tájvédelmi körzet előírásainak megtartására kezelőszemélyzet ügyel fel, utasításokat minden esetben tartsuk be, növények, fák, kőzetek rongálása és szedése tilos.

Részletesebb ismertetés található egyebek között a Veszprém megye Tanácsának Idegenforgalmi Hivatala által 1963-ban kiadott Tihany c. ismeretterjesztő füzetben vagy a Panoráma Kiadó által megjelentetett Balaton c. útikönyvben stb.

II-13. *Badacsonyi kirándulóerdő* (térkép a 111. oldalon)

A Tapolcai-medencében található bazaltsapkás tanúhegyek legszebbike a Badacsony. Az előbb lankásan, majd meredeken emelkedő hegy csodálatos természeti jelenség és érdekes földtani képződmény. A környező vulkáni képződmények közül a legmagasabb, 438 m. A 71-es közlekedési úton Balatonfüred, illetve Keszthely irányából haladva már messziről feltűnik.

Maga a hegy két csonkakúpból áll. A homok- és agyaglerakódásból álló alsó csonka kúpot főleg szőlők borítják. Ebből emelkedik ki meredeken a hegy erdővel borított süvege. Érdekes geológiai képződmények a hegytető oldalában a 60–70 m-es „bazaltorgonák”. A kirándulóerdő nagysága 226,8 ha.

Az erdőterület tölggyel elegyes lombosállományokból, illetve elegyetlen akácosokból és bükkösökből áll. Vegyes korú, zömében idősebb állomány.

A Badacsony egyike a leglátogatottabb üdülőhelyeknek. Vonzereje a tájképi érték, a kirándulási lehetőségek, a híres badacsonyi bor és kultúrtörténeti emlékei.

Az 1330 ha kiterjedésű területet 1965-ben nyilvánították tájvédelmi körzetté. A természetvédelem tárgyát geológiai, tájképi, botanikai, kultúrtörténeti értékei alkotják.

Éveken keresztül folyt a bazalt bányászata a hegy oldaláról, s csak hosszas harc után sikerült 1960-ban a kőfejtést beszüntetni.

Kultúrtörténeti emlékei közül a következők jelentősek: *Kisfaludy-ház; borozó-vendéglő, Szegedi Róza Irodalmi Emlékmúzeum, Egry József-emlékkiállítás, Rodostó turistaház.*

A Badacsonyba érkező autós turisták a 71-es számú útról gépkocsijukat a Hableány étterem melletti parkolóban hagyva a jelölt útvonalon juthatnak fel a Kisfaludy-házhoz.

A turistaút innen meredek lépcsősorral a kirándulóerdőben folytatódik. Kisebb pihenőkkel a jelölt útvonalon a hegytetőre juthatunk. Itt érdemes felkapaszkodni a Kisfaludy-kilátótoronyba, ahonnan páratlan kilátás van a tájra. A kilátótól a turistaúton a Ranolder-kereszt irányába haladva kellemes pihenőhelyre érünk, ahonnan csodálatos kép tárul a Balatonra. Innen jelölt úton visszajuthatunk a Kisfaludy-házhoz.

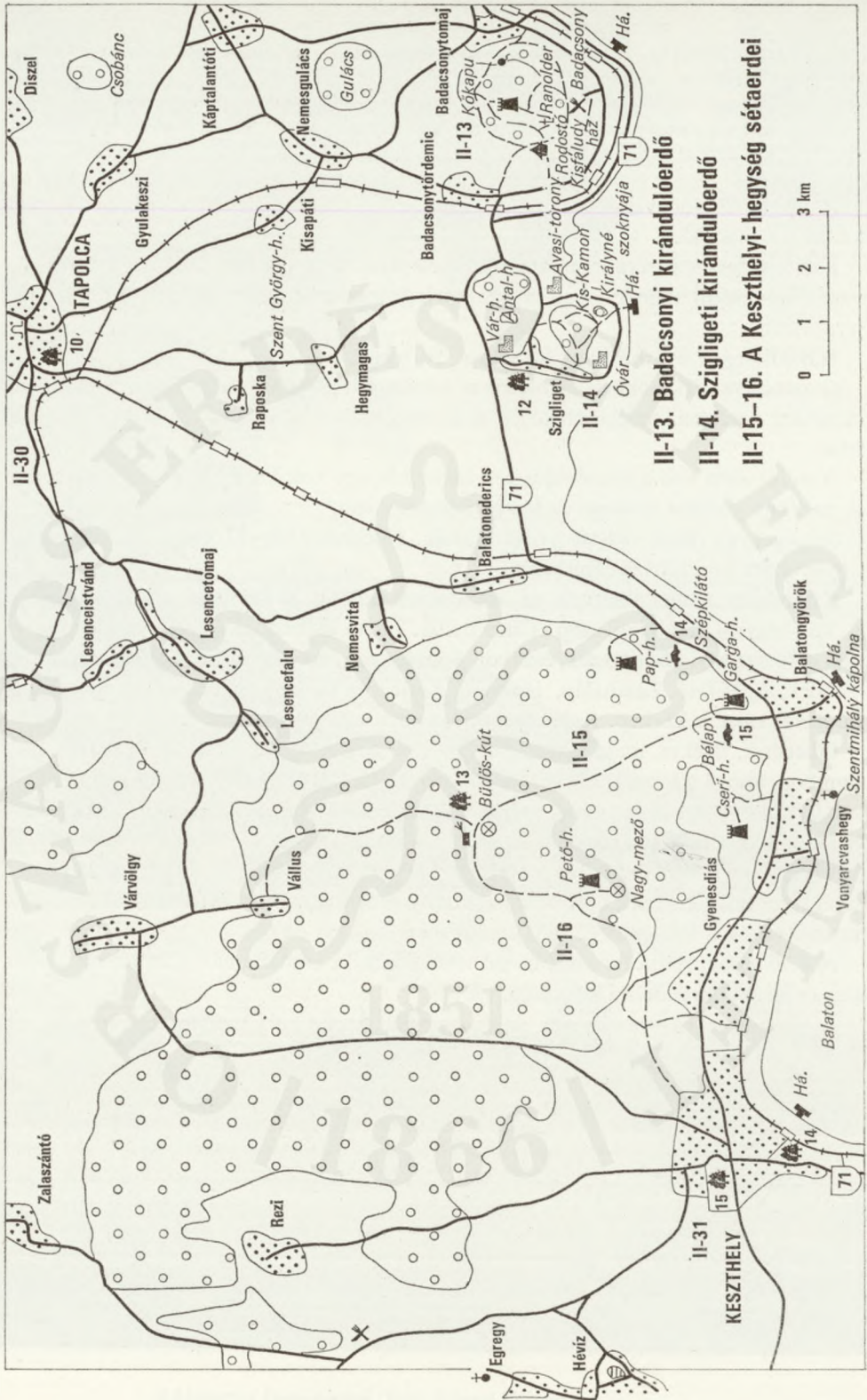
Hosszabb túra esetén a Kisfaludy-kilátótól a Kőkapu, majd a Rodostó turistaházat is útba ejthetjük.

II-14. *Szigligeti kirándulóerdő* (térkép a 111. oldalon)

A Balaton-part egyik legszebb romantikus történeti hangulatú helye, melyről már Eötvös Károly költői lelkesedéssel ír.

Ma is keresett hely, különleges hangulatú pincesorával. Festők, színművészek, írók kedvelt pihenőhelye.

Legrégibb leletei i. e. 2500–2000-ból valók. A bronzkorból már számos emlék és védelmi célt szolgáló földvár van a területen. A rómaiak építette út a Zala felől Fenékpusztán, Keszthelyen és Tapolcán át vezetett Aquincumba. A hunok, avarok, frankok után a honfoglaláskor a Tapolcai- és Káli-medencét a Kál borka szállta meg.

II-13. Badacsonyi kirándulóerdő
II-14. Szigligeti kirándulóerdő
II-15-16. A Keszthelyi-hegység sétaerdei

A kővárak építését IV. Béla határozta el a tatárjárás után (Csobánc, Hegyesd, Sümeg, Tátika). A szigligeti várat 2 év alatt építették fel. Egyházi és világi hatalmasságok birtokolták. A török megszállás idején igazi végvári élet folyt itt, Magyar Bálint várkapitánysága alatt. A vár jelentősége rohamosan csökkent a megszállás után, a XVII. sz. végén villámcsapástól nagy része leégett, Lipót császár 1702-ben kiadott parancsa pusztulását meggyorsította.

A kirándulóerdő valóságosan körbefogja a községet. Az erdő vegyes összetételű kemény lomberdő.

Balatonederics vasútállomásától 30 perc járásnyira fekszik, Badacsonytördemic vasútállomásától szintén. Autóbuszsal a legkönnyebb a megközelítése, rendszeres járata van.

Hajóállomása nyáron nagy forgalmat bonyolít le.

Gépkocsival érkezőknek ajánlatos a község délkeleti végén parkírozni és innen elindulni a sétára. Szálláslehetőség a községben nincs, étkezni a várvendéglőben lehet.

A műút alatt van a *képzőművészeti alkotóház* egy volt kastélyban, nagy parkban. A parkban jelentős növény- és fajfajgyűjtemény van.

Szigliget egy részét védetté nyilvánították. Jellegzetes hegyi község, érdekessége az úgynevezett hosszúházas építkezés.

Kirándulásra elindulhatunk az autóbuszmegállótól a Vár-hegyre (kb. 30 perc). A Vár-hegyről páratlanul szép kilátás nyílik. Tiszta időben látni Tihanyt. Déli irányban a Keszthelyi-öböl látszik, északon Sümeg vára, majd a Kis-Bakony, Kecskvár, Véndek, Agár-tető, Zalahaláp, Hegyesd, Csobánc, Gulács, és a Badacsony bazalt-kúpjával zárul a körkép. Keletről Somogy lankás hegyei láthatók.

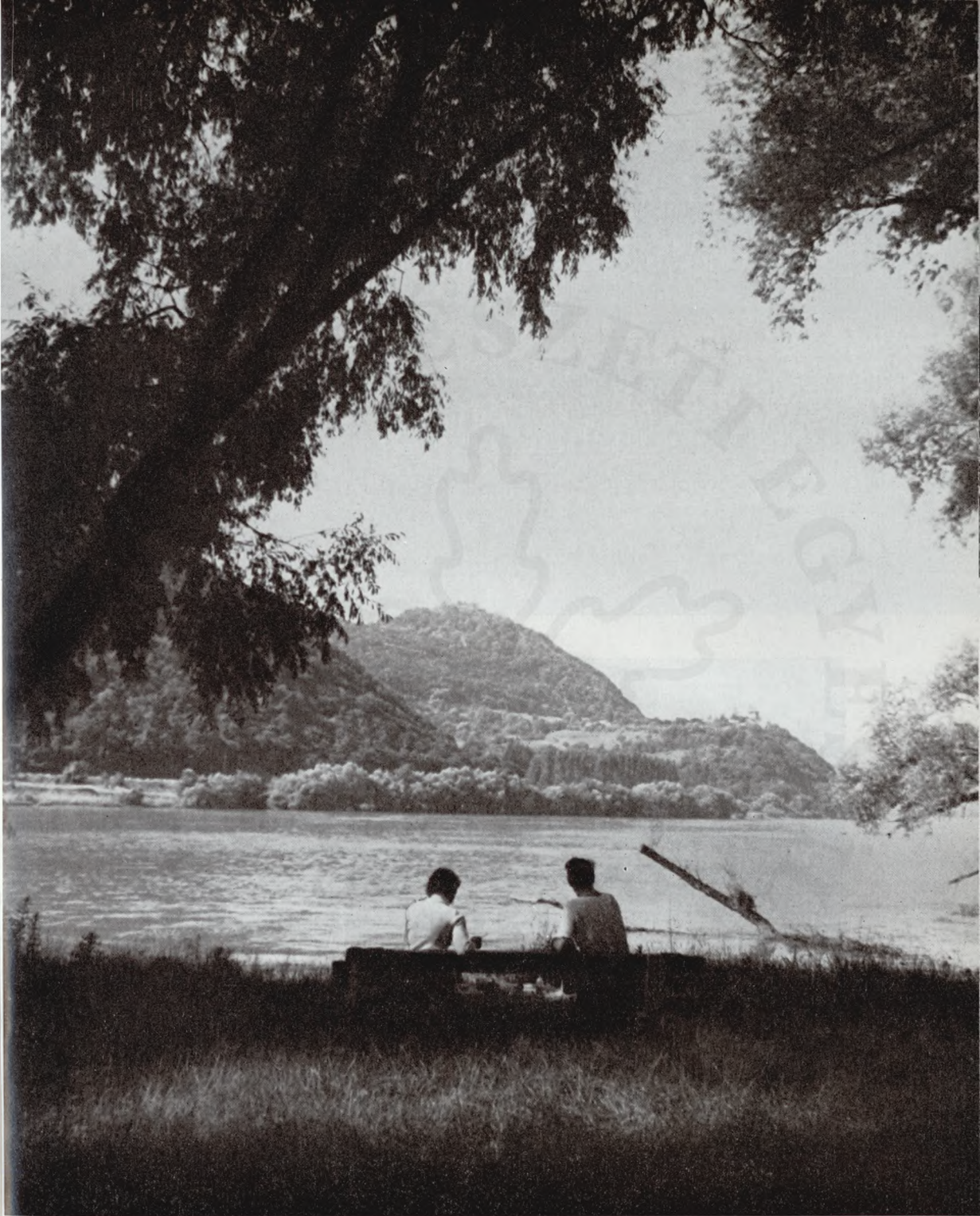
Pihenésre, játékra, szalonnasütésre van lehetőség az ifjúsági tábor melletti majálisdombon, ahová a község déli végéből 50 perces sétával lehet elérni. Kövezett út vezet a Kiskamon-kőig. Innen ismét szép a kilátás a Királyné szoknyája nevű csúcsra, a hajóállomásra és a strandra.

Visszajövet a majálisdombig a már megtett úton haladjunk. Jobbra térve 25 perces sétát tehetünk a környék borostyánnal átszőtt erdejében. Ezen az úton továbbhaladva jutunk vissza a községbe (2 órás sétaút összesen).

A községből induló buszjáratokkal lehet eljutni a hajóállomásig, itt borozó, büfé van és kitűnő strandolási lehetőség.

A strandtól nem messze van az ép tornyú, Árpád-kori templommaradvány, az Avas templom.

Szigligeten járva a gépkocsival utazóknak ajánlhatjuk, hogy tekintsék meg Tapolcát. Egyre fejlődő város, keleti bejáratánál láthatók a jellegzetes Y házak. Érdeemes megtekinteni a Malom-tavat és környékét a malomépülettel és Tó eszpresszóval, a tavas barlangot, amely 1942 óta védett. A barlangban tett kirándulás sajátos élményt nyújt.

A kismarosi Duna-partról (fotó: Gémesi Károly)

*Budai Tájvédelmi Körzet
(fotó: Béres Ferencné)*

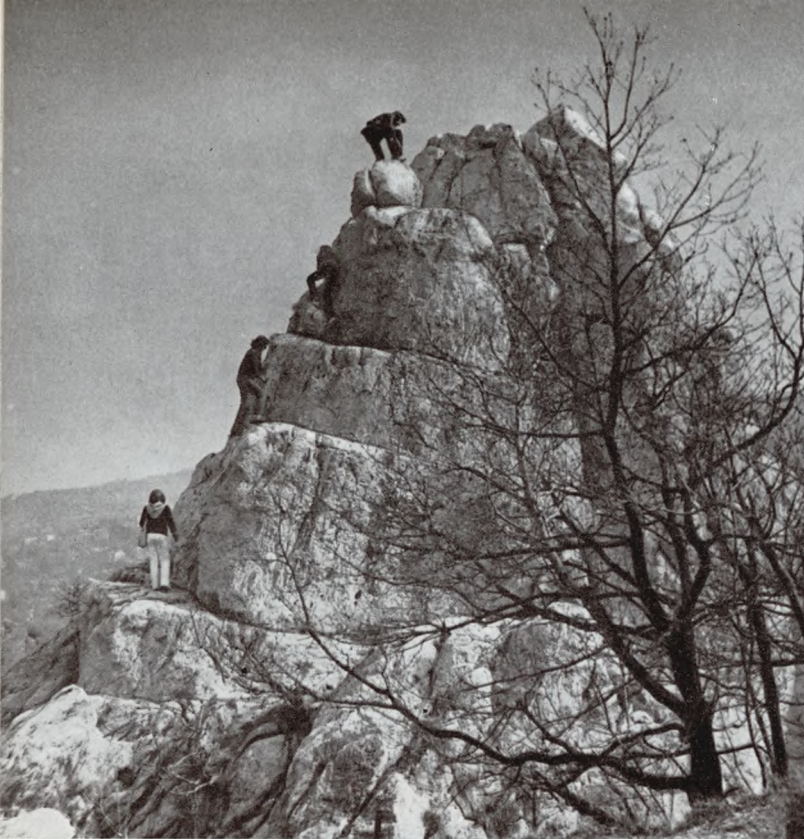
*„Virulj”-kút
(fotó: Németh György)*

Árpád-kilátó (fotó: Gémesi Károly)

Pihenőhely a Normafa környékén (fotó: Béres Ferencné)

Tündérszikla
(fotó: Németh György)

A libegőn
(fotó: Németh György)

Ráckevei (Soroksári) Duna-ág (fotó: Gémesi Károly)

XIII

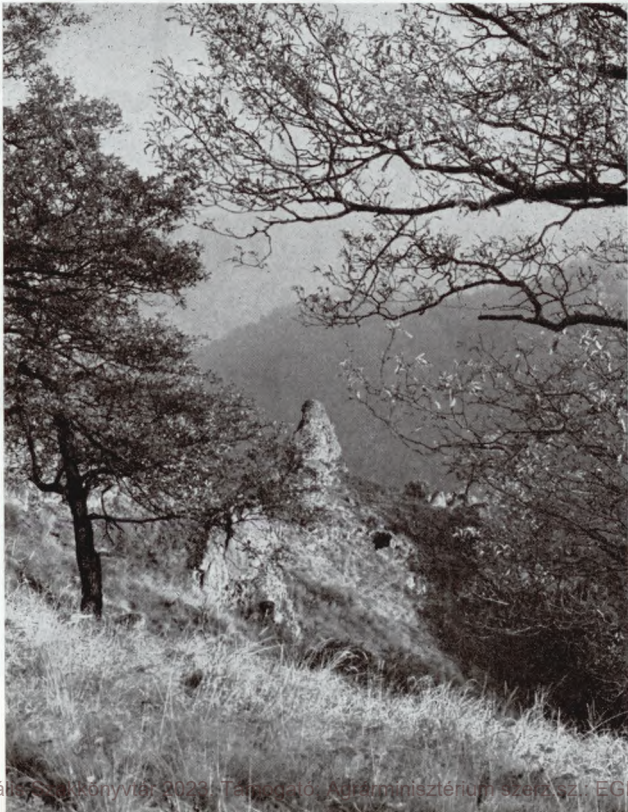

Dámbika a nagykovácsi erdőben (fotó: Somfalvi Ervin)

*Vaddisznók a vadsparkban
(fotó: Németh György)*

*Börzsönyi táj
(fotó: Béres Ferencné)*

*Hegyestetői kilátó
(fotó: Béres Ferencné)*

*Nagyhideghegyi turistaház
(fotó: Németh György)*

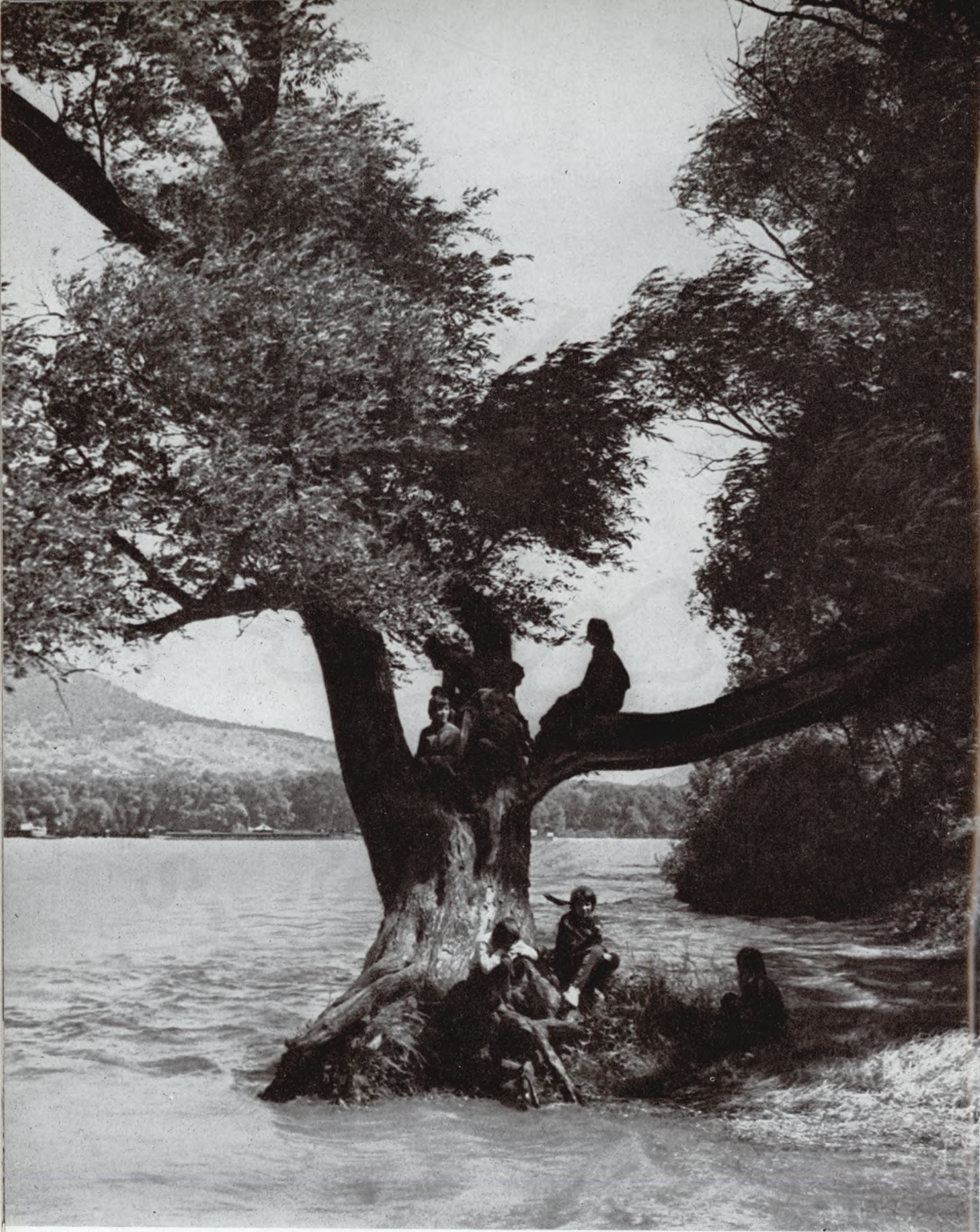

*Erdei pihenő
Pilisszentlélek fölött
(fotó: Gémesi Károly)*

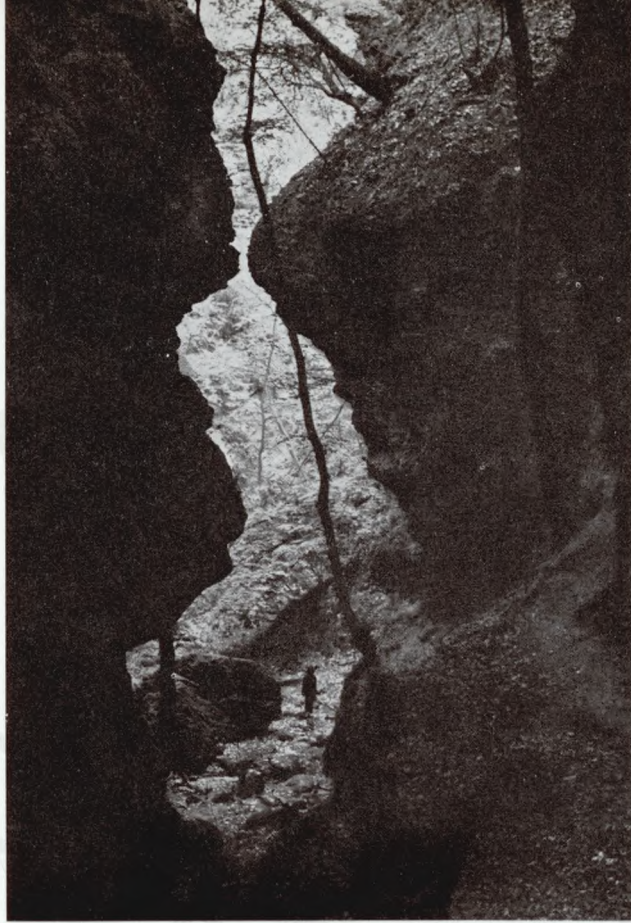
*Pilisi len
(fotó: Béres Ferencné)*

Duna-parti „kilátó” (fotó: Gémesi Károly)

XVIII

Rám-szakadék
(fotó: Béres Ferencné)

Sibrik-dombi ásások
(fotó: Gémesi Károly)

Pillisszentkereszti szurdok mészkősziklái (fotó: Gémesi Károly)

Turistaút a szurdokban (fotó: Gémesi Károly)

Kopáracsárda (fotó: Gémesi Károly)

Vértesszentkereszti romok (fotó: Mihalik Tamás)

Sziklaszurdok
(fotó: Béres Ferencné)

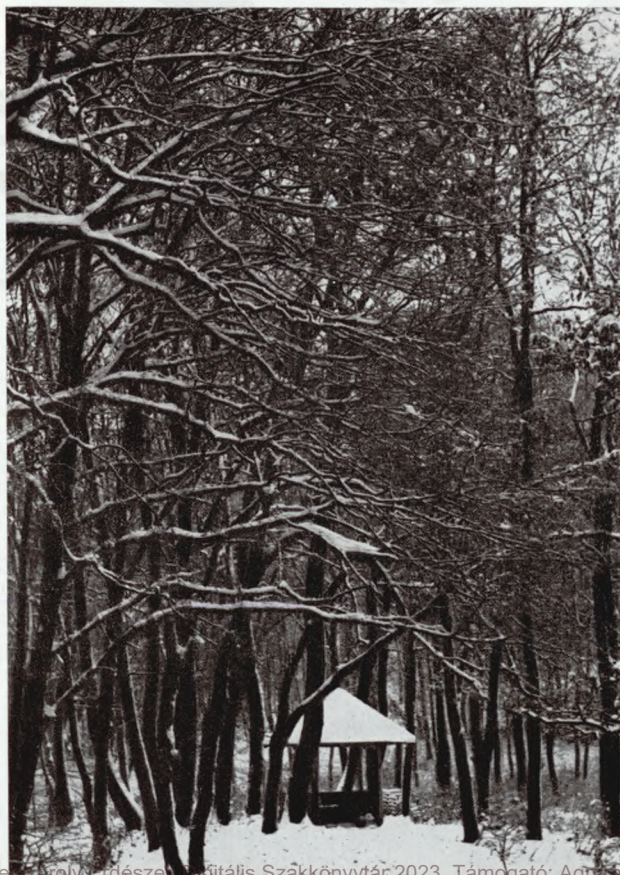

Vitányvár
(fotó: Somodi Jakabné)

*Ingókövek
(fotó: Németh György)*

*Menedékházikó a várgesztesi
parkerdőben
(fotó: Somodi Jakabné)*

A Keszthelyi-hegység sétaerdői

Tapolcától nyugatra kezdődik a változatosan szép Keszthelyi-hegység, amely Keszthelytől, Gyenesdiástól, Vonyarcvashegytől és Balatonyöröktől északra terül el. A csúcokat és az északi oldalakat 10 000 ha-os erdőség borítja. A déli lejtőkön a szőlők közt présházak, pincék teszik hangulatossá a tájat.

A hegység alapkőzete zömmel dolomit és mészkő. Igen sok kirándulásra csábítanak a mély szakadékos völgyek, sziklás, füves gerincek. Természeti szépségekben bővelkedik a hegység, rejtett szakadékait helyenként meredek dolomit kőfalak szegélyezik, erdőségeit kiemelkedő sziklafalak, sziklatömbök tagolják.

Az erdők jó része 40–60 éves feketefenyő. A szárazabb, déli fekvésű oldalakon 80–100 éves cseres-molyhos tölgyesek vannak, az üdébb fekvésekben gyertyános-tölgyesek és bükkösök is találhatóak.

II-15. *Balatonyörök – Büdöskút – Szépkilátó* (térkép a 111. oldalon)

Balatonyörökről jutunk el legkönnyebben a Büdöskúti arborétumhoz. A gépkocsival érkezők a 71-es út déli oldalán a Szép-kilátó parkírozójában hagyhatják kocsijukat.

A program félnapos. Célszerű a bélapi letelepedőhelynél rövid pihenőt tartani. Kellemes környezetben érjük el Büdöskutat. Az arborétum természetvédelmi terület. A nyiladékokon méretes duglászfenyők, virginiai borókák díszlenek, 2 db mammutfenyő is található. Büdöskúton természetes forrás van, tiszta, iható vízzel.

Az arborétum gépkocsival három irányból is megközelíthető az erdőgazdaság üzemi útjain. Vállus községtől a távolság 6 km, Keszthelytől 12 km, Balatonyöröktől 7 km.

Meg kell még említeni a 71-es közlekedési út déli oldalán levő balatonyöröki Szép-kilátót. A Balaton egyik legszebb panorámája élvezhető innen. Különleges élményt ad a Tapolcai-medencéből kiemelkedő bazaltkúpok látványa, a Szentgyörgy-hegy, Csobánc, Gulács, Badacsony és a szigligeti Vár-hegy. Kilátó van a gyenesdiási Nagy-mezőn, Vonyarcvashegy–Cseri-hegyen, a györöki Garga- és Papp-hegyen.

II-16. *Garga-hegyi és Papp-hegyi kilátó* (térkép a 111. oldalon)

Ez a kirándulás félnapos programnak ajánlható. Balatonyörökről kell elindulni. Bélapon célszerű fél órás pihenőt tartani.

Étkezési lehetőség csak nyáron van a Szép-kilátónál. Szalonnát sütni, tüzet rakni Bélapon lehet.

Vonyarcvashegyről kirándulhatunk a Szent Mihály kápolnához és a Cseri-hegyi kilátóhoz. Gyenesdiásról a Nagy-mezőre érkezünk, ahol erdei tornapálya áll a kirándulók rendelkezésére. A tornapályának 16 állomásán végighaladva számos és változatos gyakorlatot végezhetnek a különböző korú kirándulók. A sík, füves területen különböző labdajátékokra van lehetőség, kisgyermekek részére pedig homokozó és játszótér áll rendelkezésre.

A Balaton déli partja

II-17. Fonyódi parkerdő (térkép a 96. oldalon)

Fonyód a Balaton déli partján, Siófok után a legnagyobb üdülőhely. Nyolc strandja biztosítja a kényelmes fürdőzést. Forgalmas kikötőjéből sűrű az átkelőforgalom Badacsony felé.

A 18 hektáros belterületi parkerdeje – Vár-hegy, Kossuth-erdő, Sipos-hegy – természetvédelmi terület. A Vár-hegy, a Kossuth-erdő több pontjáról a balatoni táj legszebb panorámája nyílik a szemközti vulkanikus hegyekre, a Badacsonyra, Szigligetre, Szentgyörgy-hegyre, a Csobánra és a Tóti-hegyre. Fonyód egyik nevezetessége a *törökkori vár maradványa*. Az egykori várak és sánc romjai felett áll az 1800-as évek elején épült, oszlopos présház, ma a jó balatoni borok kóstolója.

A parkerdő a meghitt séták színtere gyönyörű panorámával. Aki a környékel is meg akar ismerkedni, az Balatonfenyvesről kisvonattal Csiszta pusztára utazhat, átszelvén a Nagy-berek ősi mocsárvilágát. Somogyban itt van a legnagyobb fácán- és víziszárnyas-állomány. Híres vadászatok színhelye ez a terület. A csiszta pusztai hév-üdülő gyógyhatású.

Gépkocsival Boglárlellén keresztül könnyen elérhető Somogyvár – államalapítónk nagy ellenfelének, Koppány somogyi vajdának ősi szálláshelye –, ahol nagyobb sétát tehetünk a 116 hektáros kiterjedésű somogyvári kirándulóerdőben.

Somogyvárról az út Nikla felé vezet, ahol a Berzsényi Dániel Emlékmúzeum és természetvédelem alatt álló parkja várja az érdeklődőket.

Niklából – Bernáth Aurél szülőfaluján, Marcalin át – Balatonszentgyörgyre jutunk. Itt a Csillagvárat és a vasútállomás területén egy védelem alatt álló, 468 cm kerületű eperfát érdemes megtekinteni.

II-18. Somogyvári kirándulóerdő (térkép a 96. oldalon)

Fonyódtól alig 20 km-re van Somogyvár. A község déli pereméhez közvetlenül csatlakozva, a kaposvár–boglárlelleli műút és a fonyódi vasútvonal között terül el a 116 hektáros, középkorú, tölgyes, cseres erdő.

Rövidebb és a kiadósabb sétákra, gyalogtúrákra, gyermekeknek játszásra alkalmas, csöndes kirándulóhely. Környékének legnagyobb nevezetessége a Vár-hegyen a XIII. századból való bencés apátság romjai. Ennek helyén vagy környékén 1091-ben a Szent László által alapított Szent Egyed-monostor állt, amit fényes külsőségek között, a király és udvartartása jelenlétében avattak fel. Később Szent László egy ideig itt volt eltemetve.

A szomszédos Somogyvamos határában, az Ihász-dülőben áll Somogy egyik legérdekesebb műemléke, a XIII. századból való templomrom. Megközelíthető vonattal a somogyvári vasútállomásig, gépkocsival, autóbusszal Somogyvárig, illetve a kirándulóerdő széléig. Az ásatásokhoz rövid földúton lehet eljutni.

Egy egész napos kirándulás alatt könnyen elérhető Nikla, Marcali, Balatonszentgyörgy, Fonyód és Boglárlelle.

A balatonboglári Vár-hegyen elterülő 6 hektáros pihenőerdő rövid kikapcsolódásra alkalmas. A vár-hegyi kilátótoronyból és a pihenőerdő több pontjáról, pl. a Temető-dombon levő két kis kápolnától, szép kilátás nyílik a Balatonra és a Dunántúl dombos tájaira. A szomszédságban van Rádpusztá, ahol 1199-ben Imre király és Endre herceg vívott egymással csatát

Boglárlellén székel Somogy megye legnagyobb – külföldön is ismert – szőlőtermelő állami gazdasága. A szépen parkosított és gondozott szőlőiskolai kastélyban van az állami gazdaság bemutatóterme.

A pihenőerdő a balatonboglári vasútállomásról, gépkocsival vagy autóbusszal a 7-es főközlekedési útról közelíthető meg. Akiknek kedvük van egy kis körutazáshoz, a somogyvári kirándulóerdőt is fölkereshetik.

A niklai Berzsenyi Emlékmúzeum Berzsenyi Dánielnek állít emléket. A múzeum védetté nyilvánított parkjában különlegesen szép somfasor található.

Balatonföldvár a legszebb Balaton-parti üdülő- és nyaralóhely. Szép strandja, a 246 méter hosszú móló, a mellette levő Galamb-szigettel nagyszerű fürdőzési lehetőség.

Balatonföldvár belterületéhez közvetlenül csatlakozó és Balatonszárszó, Kereki, Szőlád határába is kiterjedő, több száz hektáros – vegyes korú és fafajú, de zömmel cseres-tölgyes és fenyves – összefüggő dombvidéki erdőtömb északi nyúlványán 22 hektáros pihenőerdőt alakítottak ki.

A Lucs-tetőn háromszintes, 22 méter magas, vörösfenyőből készült erdei kilátó épült, amelynek mindhárom szintjéről gyönyörű panoráma nyílik. Különösen a tavaszi és az őszi hónapokban a több órás vagy az egész napos kikapcsolódásra, vagy rövidebb sétákra, a napozásra, játékokra és a hosszabb gyalogtúrákra alkalmas.

Megközelíthető vonattal a balatonföldvári vasútállomásig, gépkocsival és autóbusszal a 7-es főközlekedési úton, a balatonföldvári benzinkúttal szemben nyíló erdei autópihenőig. Onnan csak gyalog lehet továbbmenni.

Az autópihenő és a kilátó közötti zöld folyosóban elhelyezett tűzrakóhelyeken a hideg és meleg ételek elkészítésére is lehet vállalkozni.

A kilátótól a további útvonal az igények szerint változhat. Akik napozni, játszani kívánnak, azok az erdei tisztásokat keressék fel, akik rövidebb vagy hosszabb sétát terveznek, azok a kijelölt sétautakon folytassák útjukat. Hosszabb, több órás vagy egész napos gyalogtúrát csak gyakorlott túrázók vállaljanak. Ők eljuthatnak a Kereki határában levő, a XIV. században épült Fejér-kő várának romjaihoz is.

A gépkocsival vagy autóbusszal közlekedők könnyen elérhetik a Zala községben levő Zichy Mihály Emlékmúzeumot és a hozzá tartozó természetvédelmi területet, a kőrös-hegyi műemlék templomot, a somogytúri Kunffy Képtárat, Balatonszárszón a József Attila Emlékmúzeumot és Siófokot, a Balaton déli partjának „fővárosát”, Kálmán Imre szülőföldjét.

Üdülõerdõk

Sorszám	Üdülõerdõk	A fejlesztés kezdõ éve	Területe hektárban, jellege szerint			1978. évi látogatók becsült száma ezer fõ
			pihenõ-	séta-	ki-ránduló-	
1.	Várpalota-cseri parkerdõ	1975		215		60
2-5.	Cuha-völgyi kis. e-k	1972			280	50
6-8.	Bakonyi üdülõerdõk	1972		45	110	300
9.	Ajkai Ármin-akna	1973		220	800	20
10.	Veszprém-cseri parkerdõ	1976	196			8
11.	Koloska-völgyi parkerdõ	1972	30			80
12.	Tihanyi sétaterdõ	1972		248		250
13.	Badacsonyi parkerdõ	1972		227		150
14.	Szigligeti parkerdõ	1972		71		30
15-16.	Keszthelyi-hegység parkerdei	1972		165	1600	140
17.	Fonyódi parkerdõ	1975	18			82
18.	Somogyvári parkerdõ	1975		110		3
19.	Balatonboglári parkerdõ	1976	7			52
20.	Balatonföldvári parkerdõ	1974	22			36
21.	Veszprémi Vadaspark	1972	16			400
22.	Gulyadombi parkerdõ	1972	70			3
23.	Veszprémi Aranyos-völgy	1974	19			20
24.	Szentgáli tiszafás	1972			287	2
25.	Zánkai Úttörõváros parkerdeje	1977	28			2
26.	Káptalanfai parkerdõ	1972	12			2
27.	Somlói parkerdõ	1972		47		25
28.	Padragkúti parkerdõ	1978		126		5
29.	Devecseri Szabadság-park	1973	11			5
30.	Tapolcai parkerdõ	1977	46			10
31.	Keszthelyi Helikon park	1974	17			25
32.	Alsódõrs Kis-Somlói parkerdõ	1979	16			2

Erdei autópihenők

Sor- szám	Erdei autópihenők	A fej- lesz- tés kezdő éve	1978. évi látoga- tók becsült száma ezer fő	Helye	
				útvonal száma	km-szelvény
1.	Járiföld	1976	5	83	15,0 Bakonyjákó – Tapolcafő között
2.	Farkasgyepői	1974	15	83	4 – 5,0 8-as út – Farkasgyepű között
3.	Cseszneki	1975	60	82	33,0
4.	Pálihálás	1976	1	83 104	2,0 Zirc – Tündérmajor között
5.	Csordakúti	1976	3	8 301	1,0 Zirc – Pénzesgyőr között
6.	Szarvaskúti	1974	6	8 301	3,0 Zirc – Pénzesgyőr között
7.	Gerence-völgyi	1974	50	8 301	22,0 Bakonybél – Bakonykoppány között
8.	Bakonygyepesi	1975	7	8	75 – 76,0
9.	Meggyesi-emplékmű	1977	8	7 317	3,0 Devecser – Pusztamiske között
10.	Sarvalyi	1973	10	73 159	3,0 Sümeg – Sümegprága között
11.	Padragkúti	1974	2	7 309	9,0 Padragkút – Öcs között
12.	Kádártai	1976	15	82	5,0 Veszprém – Gyulafirátót között
13.	Nosztori	1974	90	73	6,0 Csopak – Veszprém között
14.	Szépki látói	1958	80	71	95
15.	Bélapi	1974	15	71	96
16.	Tátikai	1974	3	7 327	19
17.	Fonyódi parkerdő parkolója	1977	40	7	148,1 útcsatlakozás belterület-ről
18.	Balatonboglári parkerdő parkolója	1977	26	7	belterületen
19.	Balatonföldvári	1976	20	7	121,4
20.	Szántódpusztai	1978	1	7	117,0
21.	Somogyvári parkerdő parkolója	1973	42	közút	27,4 Somogyvár – Osztopán között

Úttörő-vándortáborok

Bakony (14 napos)

Célja Veszprém megye, a Bakony tájegységei, történelmi, természeti nevezetességeinek felderítése, a szocialista építőmunka eredményeinek megismerése.

Programja. Az útvonal Veszprémtől Városlódig, a Magas-Bakony legszebb tájaira vezeti el az úttörőket. Veszprém történelmi emlékekben gazdag, fejlett ipari város. Zircen a kulturális és természeti értékek (Reguly Múzeum, arborétum). Felejthetetlen a hegyi községek szépsége, hangulata, a cseszneki vár látványa; a Bakonybél népi építkezését bemutató múzeum, a Herendi Porcelángyár múzeumának meglátogatása is része a programnak. A tájegységi, természeti nevezetességek, a Kőrös-hegy, a Kab-hegy, az Ördögárok, a Gerence völgye elérhetők a vándortáborozáson. A Bakony vándortábor legromantikusabb bázisát Kiszépalmapusztán az erdészet létesítette, de a programhoz is sok segítséget adnak az erdészek.

Útvonala (szállás).

1. Veszprém (kollégium): ismerkedés a város nevezetességeivel, vonattal tovább Zircre.

2. Zirc (iskola): a helyi nevezetességek felderítése, majd tovább vonattal Porva—Csesznek megállóig, innen gyalog,

3. Gézaháza (turistaház): túra a cseszneki várhoz. Tovább Borzaváron át a K jelzésen.

4. Kiszépalmapusztá (erdészház): túra a Kőröshegyre. Tovább a Száraz-Gerencén át.

5. Bakonybél (iskola): túra a Gerence-völgybe. Innen Pápváron, Németbányán át a K jelzésen.

6. Farkasgyepű (sátortábor): túra a Csurgó-kúthoz. Tovább a Töredék-árkon át.

7. Városlőd (úttörőtábor): kirándulás Herendre, túra a Kab-hegyre.

Megszerezhető jelvények:

– Úttörő kék túra Bakony tájegység jelvénye,

– 100 km a Vörös Hadsereg nyomában.

Szervezője a Veszprém megyei úttörőelnökség.

Balaton-felvidék (14 napos)

Célja a Balaton-felvidék történelmi, kultúrtörténeti érdekességeinek megismerése; a földrajzi, természeti jellegzetességek felderítése. E vidék szocialista fejlődésének, a Balatoni Úttörőváros létrehozásának és programjának megismerése.

Programja. A Balaton-felvidék vándortábor Tapolcától Balatonfüredig hazánk egyik legszebb táján vezeti végig az úttörőket. A történelmi nevezetességű helyek felfedezése, a természet alkotta vulkáni hegyek „meghódítása” szerepel a programban. A vándortáborozók egy-két napra részesei lehetnek az Úttörőváros életének. A balatoncsicsó—szentjakabfai bázist az erdészet létesítette és sokoldalúan segíti a vándortáborozókat.

Útvonala (szállás).

1. Tapolca (iskola): ismerkedés a város nevezetességeivel, kirándulás Sümegre. Tovább a Szentgyörgy-hegyen át.
 2. Badacsonytördemic (iskola): kirándulás a Balatonhoz, tovább Badacsonyba.
 3. Káptalantóti (iskola): túra a Csobáncra, tovább Szentbékállán át az Eötvös-kilátó érintésével.
 4. Köveskál (iskola): túra a Kőtengerhez. Tovább Balatonhenyén át a K jelzésen.
 5. Balatoncsicsó—Szentjakabfa (erdészet, sátor): túra Nagyvázsonyba, tovább Dörgicsén át.
 6. Zánkai Úttörőváros: ismerkedés az Úttörővárossal. Részvétel a programokban, strandolás. Tovább vonattal Aszódig: innen körútra a Tihanyi-félszigeten, ismerkedés a nevezetességekkel, majd hajóval Balatonfüredre.
 7. Balatonfüred (iskola): a füredi nevezetességek megismerése, strandolás, hazautazás.
- Megszerezhető jelvények:
- 100 km a Vörös Hadsereg nyomában,
 - Úttörő kék túra a Balaton-felvidék tájegység jelvénye.
- Szervezője a Veszprém megyei úttörőelnökség.

Veszprém, Zala, Somogy megye arborétumai

Arborétum	Térképi száma	Területe hektárban, látogathatóság			Természet-(T) vagy műemlékvédelmi (M) érték
		zárt	korlátozottan látogatható	szabadon látogatható	
Veszprém megye					
Badacsonyörs, Folly-kert	11			2,0	
Bakonybéli szociális otthon parkja	5	4,0			
Csetényi községi park	1			2,0	
Devecseri Szabadság-park	8			10,9	T, M
Kamondi park	7	4,0			T
Nagyvázsony, kastélypark	9			6,0	T, M
Olaszfalva, Alsópere, kastélypark	2	5,8			
Pápa, Várkert és liget	6			27,0	
Porva, Kisszépalmi arborétum	4	0,8			T
Szigliget, Alkotóház arborétuma	12	9,0			
Tapolca, Vasúti park	10			1,5	
Zirci arborétum	3		17,8		T, M
Zala megye					
Balatongyörök, Büdöskúti arborétum	13			8,0	
Keszthely, Helikon park	14			17,0	T
Keszthelyi kastélypark	15			5,0	T, M
Zalacsányi iskolapark				1,7	
Zalaapáti szakiskola parkja			4,2		
Zalakarosi arborétum				4,0	
Somogy megye					
Balatonszentgyörgy, Battyán park	38			4,6	
Balatonboglár, Várhely	43			3,0	
Balatonlelle, művelődési ház kertje	44			2,0	
Kőröshegyi park	45			1,0	
Ádánd, Szakmunkásképző Intézet parkja	46	4,0			
Zala, volt Zichy-park	47			8,0	M
Szőlőskislaki A. G. parkja	42			2,0	
Szőlősgyöröki arborétum	41	20,0			M
Lengyeltóti park	40	12,0			
Kéthely, Sári-pusztá	39	11,2			M
Somogyvári Gyógypedagógiai Intézet parkja	49			15,0	
Nágocsi Nevelőotthon parkja	48		14,0		

III. Nyugat-Dunántúl

Nyugat-Dunántúl vonzerejét a természeti adottságok változatossága adja. A Győr környéki homokvidék után a Szigetköz ártéri erdei, a Hanság lápvidéke, a Fertő dombsorai, majd a Soproni-hegyvidék erdei zárják nyugat felé a látóhatárt. Nagycenk-től Vas megye felé előbb a Kisalföld nyúlványán haladunk, jobbra feltűnik a Kőszeghegyljai-dombvidék, mögötte sejlik a Dunántúl legmagasabb csúcsa, az Írott-kő. A Rába síksága kettéosztja az egész megyét, ettől keletre a Kemenesi-dombvidék cseres erdei húzódnak, majd a balatoni vulkán sor legnyugatibb tagjai, a Ság-hegy és a Kis-Somlyó. A Vas-Zalai-Hegyhát dombosra vezeti a látogatót Körmend után az Őrségbe, amely történelmi és természetföldrajzi értékünk, ahol a még természetesnek mondható táj összefüggő területen megmaradt.

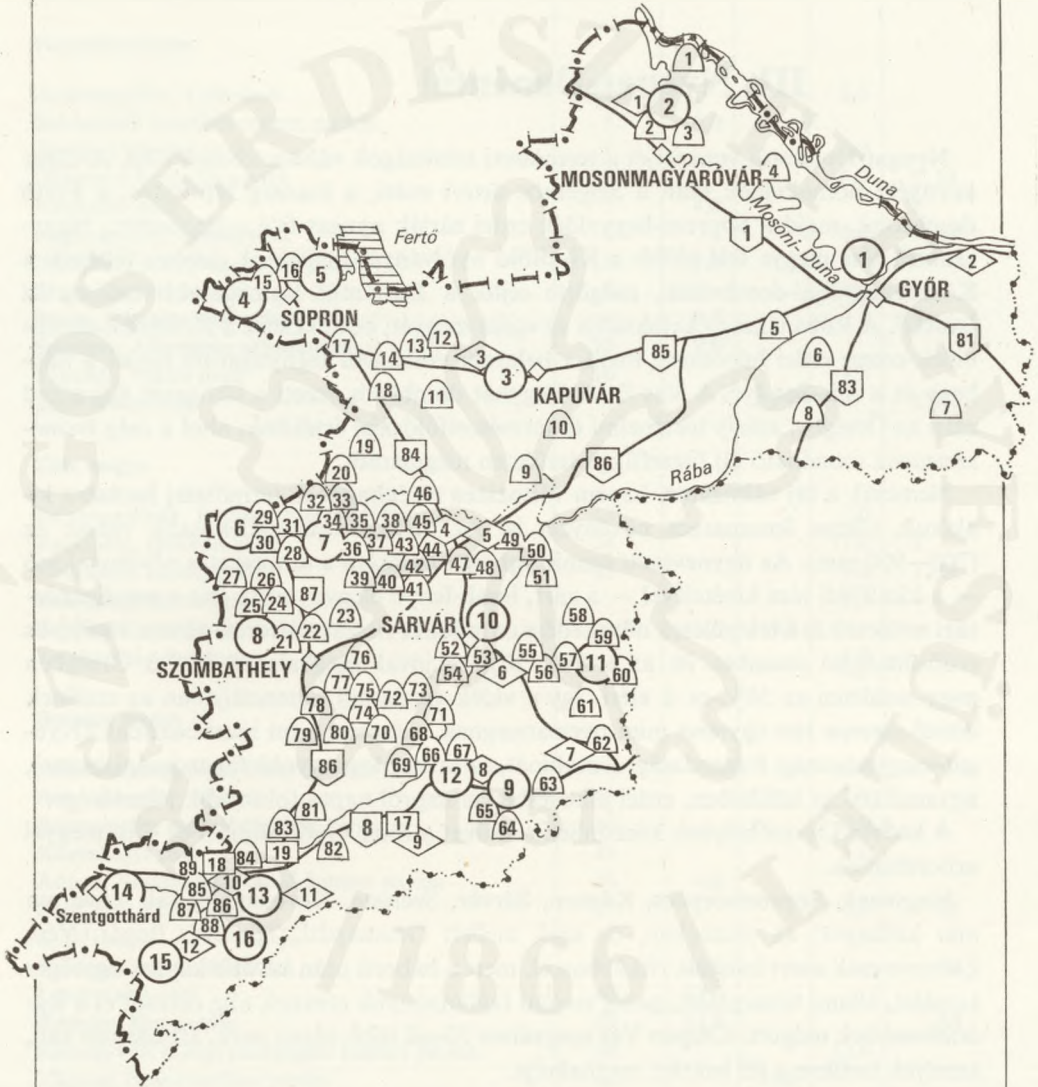
Nemcsak a táj változatos, hanem változatos az éghajlat és termőtalaj hatására kialakult, illetve fennmaradt növényzet is. Az ország legcsapadékosabb vidéke ez (700–950 mm). Az úgynevezett humid éghajlat hatására a természetes növénytakaró – a kisalföldi rész kivételével – a zárt, lomb-fenyő elegyes erdő. Bár a mezőgazdasági területek és a települések növekedése az erdőket visszaszorította, a hazai 16,5%-os erdőszültséggel szemben itt az erdő a 20%-ot jóval meghaladja, sőt az Őrségben nagy területen az 50%-ot is eléri. Így e vidék gazdasági potenciáljában az erdőnek döntő szerepe van egyrészt mint nyersanyag, másrészt mint ipari bázisnak (Nyugat-magyarországi Fagazdasági Kombinát, az ország legnagyobb fagazdasági üzeme), ugyanakkor az üdülésben, erdei pihenésben is napról napra fokozódik jelentősége.

A kedvező termőhelynek köszönhetik létüket a híres Győr-Sopron és Vas megyei arborétumok.

Nagycenk, Sopronhorpács, Kámon, Sárvár, Szeleste, Körmend és Jeli neve ma már közismert az országban, de ezek mellett Gencsapáti, Tömörd, Bogát, Vép, Zsenye csak azért hangzik ritkábban el, mert a háború után később kaptak egységes kezelést, állami támogatást, pedig eredeti faállományuk ezeknek alig maradt el a legértékesebbek mögött. Csupán Vas megyében 70-nél több olyan park, arborétum van, amelyek területe a fél hektárt meghaladja.

Nyugat-Dunántúl faállománya mellett a lágyszárú, virágos növények, növénytar-
sulások is egyedülállóak. Az Őrségi tőzegmohalápok (Sphagnum), a Rába ártér koc-
kás lilioma (Fritillaria), a kemenesi rész királyné gyertyája (Asphodelus), a Soproni-
hegység ciklámenje mind, mind olyan érték, amit természetvédelmünk már régóta
számon tart és véd is az Őrségi és soproni tájvédelmi körzetben.

III. Nyugat-Dunántúl

Természeti értéket jelent e vidék sok *hőforrása, gyógyvize* is. Balf fürdőt már a rómaiak ismerték. A Szigetközben Lipót, a Fertő mellett Hegykő, Vas megyében Bük és Sárvár alig 20 év alatt váltak különböző betegségek közismert gyógyhelyeivé.

Nemcsak a természet, az ember is sokat alkotott e vidéken. A fertői, nagycenki kastély, a lébényi templom Győr-Sopron megyében, a kőszegi, a sárvári, a körmendi vár, illetve várkastély Vas megyében, a jáki templom, az őrségi haranglábak és kerített házak mellett felbecsülhetetlen műemlékek.

Egyedülálló természeti érték a *Ság-hegy bazaltkúpja* — amely még lebányászva is mutatja a természeti erőket, a vulkáni kitörés működését, szinte szabadtéri múzeumot jelent a látogatóknak. A táj, a növényzet adta lehetőség kínálja magát az erdei pihenésnek, üdülésnek. Amikor az országos erdészeti főhatóság — a nagyarányú termelési feladatok mellett vállalta az ország egész területén az üdülőerdők kialakításának igen tetemes tervezési, munkaerő- és anyagi gondját is 1972-ben —, itt már a soproni, a kőszegi parkerdők, az erdei autósziphenők részben kialakítva, berendezve várták a látogatók ezreit.

Azóta is nőtt e parkerdők száma — Győr-Sopron megyében jelenleg a győri, a mosonmagyaróvári és kapuvári, valamint a sopronszárhalmi parkerdő és Sopron-hegyvidéki parkerdők, Vas megyében a kőszeg-hegyaljai, a szombathelyi, a sárvári, a szajki, a jeli, a himfai — legújabban a celldömölki, vadasa-tavi, őriszentpéteri, szentgotthárdi, csepregi.

A kisalföldi erdők

III-1. Győri parkerdő (Püspök-erdő) (térkép a 125. oldalon)

Győr, a 150 ezer lakosú ipari nagyváros vízben gazdag, de közvetlen környéke erdőben szegény. A város üdülőerdejének a Rábca és a Kis-Duna árterében levő 313 ha-os erdőt, helyi elnevezéssel a Püspök-erdőt vagy pinnyédi erdőt alakították ki.

Az erdő a várostól északnyugatra helyezkedik el, közvetlenül a város szélén. A védőtöltések határolta ártér teljesen sík, sőt a holtmedrek szintje 1–2 méterrel lejjebb van. Faállománya is ártéri, zömében nemesnyár, hazai nyár, magaskőrís, kevés fűz, éger, tölgy és szil. A kisebb rétfoltokon sport- és játszótereket alakítottak ki.

Az állományok kormegoszlása változó — az 1–2 éves új csemetéktől a 30–50 éves állományokig minden megtalálható.

Az ártéri fekvése sajnos a gyakori elöntés veszélyével is jár. A parkerdő létrehozása óta ez már kétszer meg is történt, a berendezésekben, utakban tekintélyes kár következik be, és hosszan tartó szűnyoginvázió.

A nehézségek ellenére több kilométer kavicsozott utat és sétaösvényt építettek, 2 esőkunyhó ad menedéket, az egyik nagy tisztáson pedig labdapályák és játszótér áll a fiatalok rendelkezésére. A 22 állomásból kialakított erdei tornapályához öltöző is készült. A sétautak mellett mindenütt padok, asztalok kínálják a pihenést.

A parkerdő Győr központjából a Rába- és a Rábca-hídon keresztül gépkocsival és gyalogosan egyaránt megközelíthető (kb. 30 perc).

A parkerdőn kívül távolabbi kirándulások is ajánlhatók. A Pannonhalmi Főapátság és arborétum Győrtől 25 km-re van, a csaknem 1000 éve alapított bencés főapátság híres templomával, könyvtárával. Mellette a 12 ha-os arborétum.

A Hédervári kastély és park is mintegy 30 km-re van. A műemlék kastély ma iskola, 10 ha-os parkja természetvédelmi terület. Az 1300-as évekből való műemlék templom előtt álló, 7,5 m kerületű, 600–800 év körüli kocsányostölgy védett természeti értékünk. A híres Kont-fa (szájhagyomány, hogy Zsigmond király ellen a nemesek itt esküdtek össze Héderváry Kont vezetésével) már igen sérült.

Hédervártól 2 km-re Lipót termálfürdőjéről híres.

III-2. *Mosonmagyaróvári parkerdő* (térkép a 125. oldalon)

A Mosonmagyaróvártól Rajka, illetve Pozsony felé vezető út mentén, a várostól mintegy 3 km-re, az ún. Lóvári részen a Kis-Duna egyik holtágának partján alakították ki.

Mivel a Csehszlovákiába, az NDK-ba irányuló forgalom zöme ezen az úton zajlik, először az erdő út melletti részén az autópihenő készült el, majd ennek továbbfejlesztéséből 156 ha-on alakították ki parkerdőt.

A síkot csupán a Duna-holtágak szaggatják meg, panoráma, kilátás nincs, viszont az erdő fafajban, lágyszárú növényzetben gazdag, változatos. Zömében nyárok, fűzök és égerfák, de sok a magaskőrís, a kocsányostölgy, a hárs, és találhatók fenyők is. Az állományban az 1–2 éves fiatalostól véghasználati korig minden évjárat előfordul.

A sok hóvirág, tűzike már kora tavasszal kellemes kirándulóhellyé avatja.

Kisebb tisztásai és erdei nyiladékaik játszóhelynek kiválóan alkalmasak. Tűzrakóhely, pihenőpadok a látogatók rendelkezésére állnak. A parkerdő Mosonmagyaróvárról gépkocsin, gyalogos sétán (kb. 40 perc) kívül menetrendszerű autóbusszal is megközelíthető, megállója az erdő szegélyén van.

Kirándulási programokba iktathatjuk a Szigetközt, Lipót és Hédervár érintésével, amelyekről már a győri parkerdőnél szó esett.

Hosszabb kirándulás (mintegy 50 km) tehető még Csornán keresztül a Hanságba.

III-3. *Kapuvári pihenőerdő* (térkép a 125. oldalon)

A kapuvári pihenőerdő két erdőtömb.

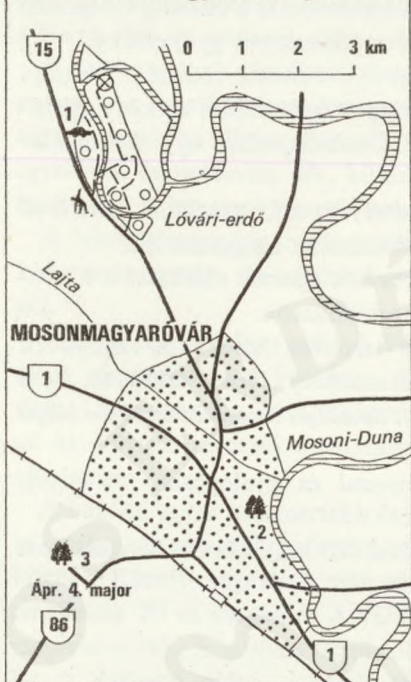
Egyik része a Kapuvár–Sopron közötti 85-ös közút mentén, Vitnyéd község után található, a másik pedig a Kapuvár–Beled közti közút hőveji leágazásánál fekszik.

Személygépkocsival, illetve menetrendszerű autóbusszal (Vitnyédi megállótól 10 perc) minden időben megközelíthető.

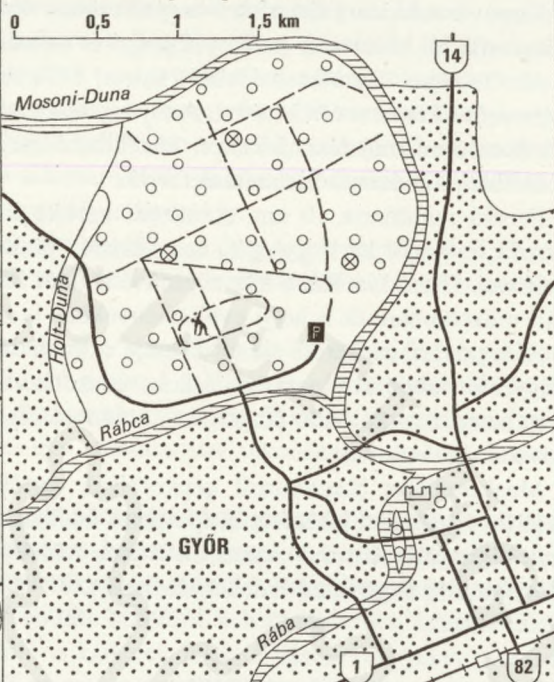
A Vitnyéd melletti parkerdő először autópihenőként szolgált, majd erdei bútorokkal, tűzrakóhelyekkel, nádtetős esőkunyhóval rendezték be.

A sík területet idősebb cseres-kocsányos tölgy állomány borítja, amely – meghosszabbított vágáskorral – sokáig fenntartható.

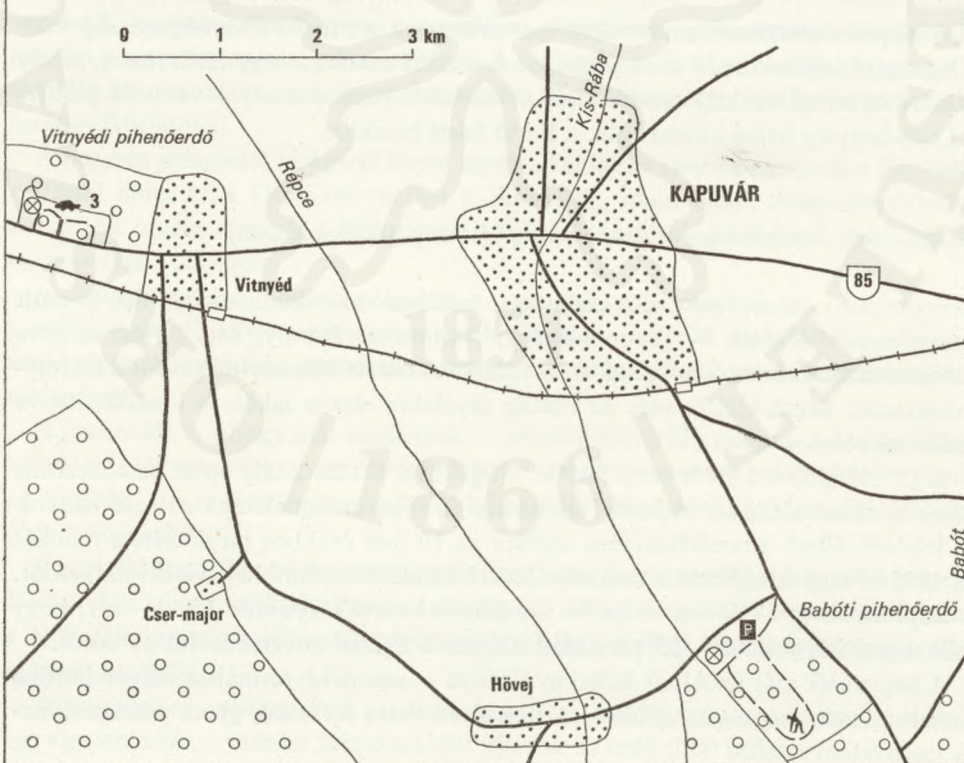
III-2. Mosonmagyaróvári parkerdő

III-1. Győri parkerdő

III-3. Kapuvári pihenőerdők

A parkerdő környékén gazdag kirándulási programot javasolhatunk.

Kapuvár a hajdani Esterházy-nagybirtoknak volt székhelye és a Hanság vidékének központja is. Múzeuma értékes néprajzi és természettudományos gyűjtemény.

Az Országos Természetvédelmi Hivatal 1976-ban nyilvánította védetté a *Hansági Tájvédelmi Körzetet* 6242 ha-ral. A táj egy része a Kapuvárról induló keskeny nyomközű vasúton, másrészt közúton közelíthető meg. Öntésmajorban egy régi iskolaépületben tájmúzeum kialakítása folyik.

Fertőd mindössze 10 km. A fertői barokk kastély és a helyreállítás alatt levő barokk és angol kert egységét, nagyvonalú építését érdemes megsejmlélni.

Hövej, Himód, a Rába-köz népművészetéről híres községeinek alkotásai a Kapuvári múzeumban, de a helyi gyűjteményekben is megtalálhatók.

A kapuvári parkerdő másik tömbje szintén sík területen fekszik. A középkorú tölgyes erdőben autóparkoló, sétaút, játszótér, tűzrakóhely, ivóvíz található. Igen szép az erdő sarkán álló magányos kocsányostölgy. Sétaújtjai az erdő szegélyén folyó Kis-Rábáig vezetnek.

Megközelítése Kapuvárról gépkocsival, autóbusszal és gyalogosan (40 perc). Szállás- és étkezési lehetőség Kapuváron található.

A kirándulások sora kiegészíthető még Mihályival (10 km), ahol a helyreállított Dóry-kastély és park ad érdekes látnivalót.

A soproni erdők

A Soproni parkerdő, amely 3245 ha területével a Pilisi Parkerdőgazdaság után a legnagyobb pihenőerdő az országban, két tömbre oszlik: a *hegyvidéki* részre, amely a várostól nyugatra helyezkedik el és a *sárhalmi* részre, amely a várostól keletre. a Lajta-hegység hazai nyúlványán, a Fertő felett húzódik.

III-4. Sopron-hegyvidéki parkerdő (térkép a 128. oldalon)

A soproni erdők szépségét, üdülésre való alkalmasságát már a múlt században felfedezték — Braun Nándor, Romwalter Károly, Muck András neve a soproniaknak ismerősen cseng, de a róluk elnevezett Nándor-magaslatot, Károlymagaslatot, Muck-kilátót már az ország távolabbi részén lakók is ismerik, illetve hallottak róla.

A II. világháború itt is megállította a fejlődést, sőt az addig épült berendezések zöme is elpusztult, így a Soproni Tanulmányi Erdőgazdaságnak csak a hagyományok és leírások álltak a rendelkezésére, amikor az 1970-es években megkezdte a munkát és 1972-re meg is nyitotta a csaknem 3000 ha-t elérő soproni-hegyvidéki parkerdőt.

Sopronnak egyik fő vonzereje — a műemléki városközponton kívül — az, hogy délnyugati irányban 20–25 perc alatt elérjük a ligetes Lővéreken túl az erdőt.

A hegyvidék már az Alpok keleti nyúlványa — szelídebb formában magán hordva annak minden szépségét, változatos kitétséget, tiszta forrásait, gyors patakjait, lucés jegenyefenyveseit.

A 398 m magas Károly-magaslat 23 m-es kilátójából nyugatra a Rozália-hegységen túl a Schneeberg (2075 m) hófedte csúcs tiszta időben mindig ide látszik, északra a Fertő vize és nádasai, délre—délkeletre a Ság-hegy és a Somló is jól kivehető.

A faállományok zömében középkorúak — így pihenésre, sétára mindenütt alkalmasak. Az erdeifenyő mellett a vörös-, luc- és jegenyefenyő is megtalálható, nagyrészt gyertyános-tölgyes eleggyel. Szólni kell külön a szelídgesztenyeről — amely itt egyesével, csoportosan, sőt, kisebb állományokat alkotva mindenütt megtalálható, lehúzódva Kőszegen keresztül egészen Cák és Bozsokig.

A bőséges csapadék mintegy 40 forrást táplál. A Lővér körút mentén levő Deák-kút a legismertebb, de a Görbehalom melletti Fehér-forrás is a közút mellett csordogál.

Ez a táj régóta lakott hely. A Várhelyen és környékén Halstatt kori (mintegy 2500 éves) sáncrendszerrel körülvett földvár nyomai találhatóak. A feltárást 1887-ben Bella Lajos kezdte, azóta csaknem 80 tumulus sírt vizsgáltak át. Az erdőgazdaság az itt dolgozó régészek segítségével egy tumulus sírt rekonstruált és bemutatásra alkalmassá tett.

A hazánk egyik legismertebb és legvonzóbb táján levő parkerdőnek a berendezése is gazdag. A sétautak az egész erdőtömb bejárását lehetővé teszik. Négy kilátója közül a Károly-magaslatit már említettük, a kövesháti a Brennberg feletti csúcson emelkedik 20 m magasán. A fából épített kilátóról a hegység teljes nyugati része megtekinthető. A sörházdombi kilátó a Lővérek felett a város környékét mutatja be. A Várhelyi kilátó — amely 483 m magasságban állt — felújítása most folyik.

Az év minden szakában gondoltak a látogatókra. Télen ródli- és sípálya (sífelvonóval), tavasztól őszig erdei tornapálya, játszóterek, pihenőpadok biztosítják minden korosztály egészséges időtöltését. A parkerdő melletti szívkórház betegeinek speciális sétautat alakítottak ki, ahol egészségi állapotuknak megfelelően végezhetnek tornagyakorlatokat.

A hegység jellegzetes virágáról kapta nevét a *Ciklámen tanösvény*, amely a Fenyves szállótól indul ki, a Deák-kút mellett a Várhegyig, majd onnét Sopronbánfalváig halad. Az ösvény melletti táblákról a hegység növényeivel, gombáival, madaraival ismerkedhet a látogató.

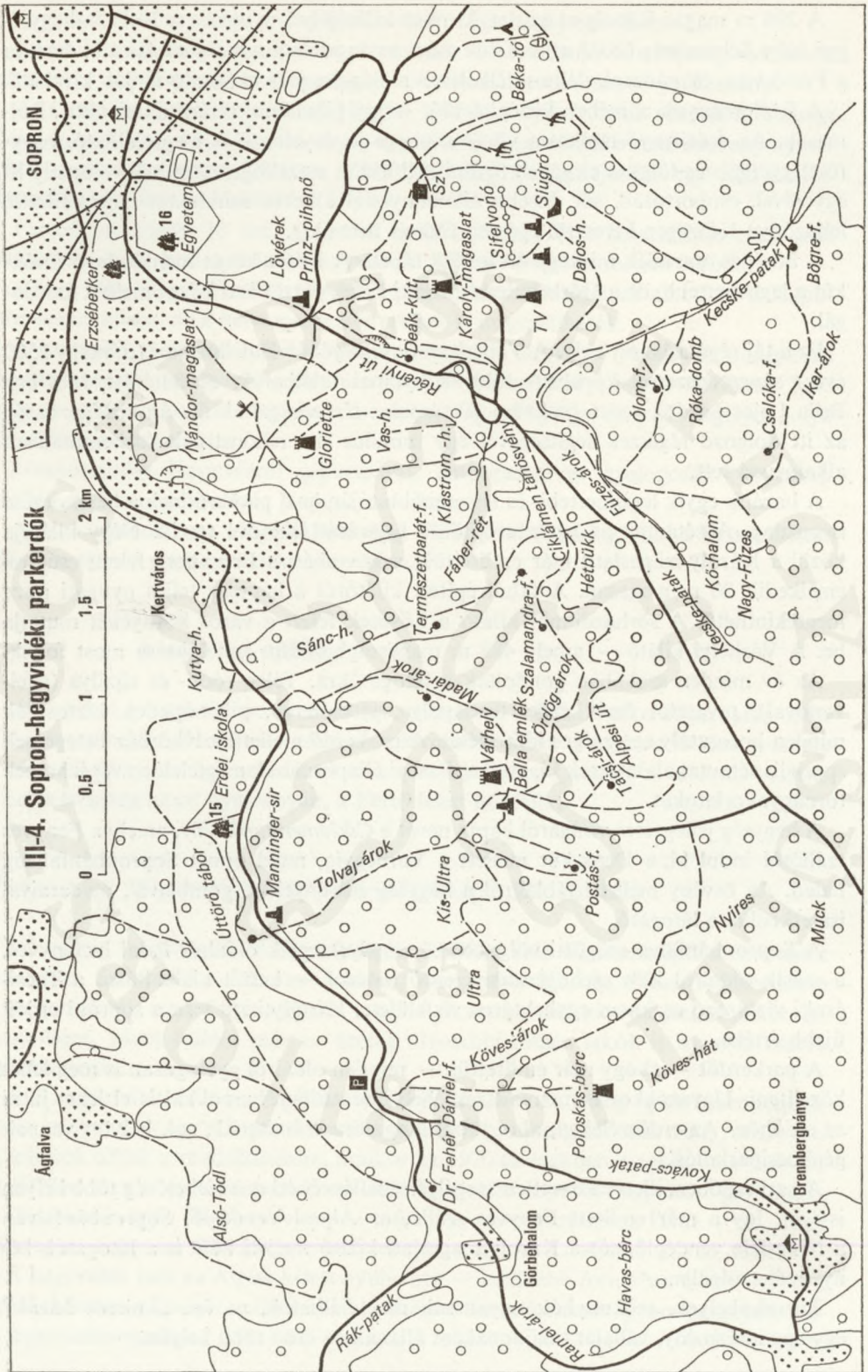
A Sopronbánfalva mögötti völgyben — amelyet egyik oldalról fiatal lucfenyves, a másik oldalról idős szelídgesztenye-erdő határol — került kialakításra a Tacsári víztározó csaknem egyhektáros vízfelülete, kristálytiszta vize a soproni erdők újabb értéke.

A parkerdőt — ahogy már említettük — minden oldalról gyalogosan is meg lehet közelíteni. Ugyanakkor menetrendszerű helyi járatú autóbusszokkal is el lehet jutni az erdőhöz. Az erdőszéleken, ahol több látogatóra számítanak, sok helyütt vannak gépkocsiparkolók.

A parkerdőben, illetve közvetlen szegélyén szállás- és étkezési lehetőség több helyen is van. Így a már említett Fenyves szálló, az Alpesi Vendéglő, Sopronbánfalván a Nika-féle vendéglő, sőt a Károly-magaslati kilátó melletti büfé is a látogatók kényelmét szolgálja.

Tűzrakóhelyek, esőkunyhók ugyancsak megtalálhatók, az ún. „kulcsos házak” egy-egy intézmény, vállalat tulajdonaként állanak az erdő több helyén.

III-4. Sopron-hegyvidéki parkerdők

Bakonyi erdők (fotó: Dobrosláv Lajos)

XXV

Gézháza, turistaház (fotó: Vida András)

Odvaskő (fotó: Harmath István)

Őszi fényben a Cseri-erdő (fotó: Szekeres György)

Koloska-forrás (fotó: Vida András)

*Tihany, szélmarta sziklák
(fotó: Béres Ferencné)*

*Pannonyik a Tihanyi
Tájvédelmi Körzetben
(fotó: Béres Ferencné)*

Soproni parkerdő (fotó: dr. Mollay Jánosné)

Télutó a Zirci arborétumban (fotó: Szekeres György)

Boldogasszony papucs
(fotó: Béres Ferencné)

Sopron, hideg-völgyi
erdőrészlet
(fotó: Béres Ferencné)

Ság-hegy
(fotó: Béres Ferencné)

Pankaszi harangláb
(fotó: Mihalik Tamás)

A Budafai arborétumból feltáruló zalai táj (fotó: Buzek Dénes)

Bivalycsorda (fotó: Buzek Dénes)

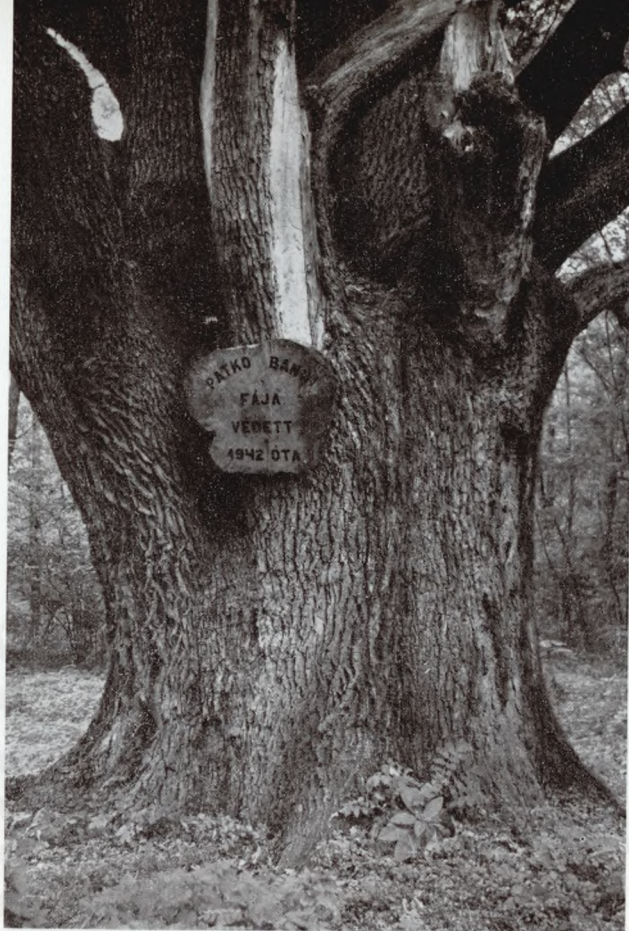

Erdei autóspihenő
(fotó: Buzek Dénes)

Budafai arborétum
(fotó: Buzek Dénes)

*Patkó Bandi fája
(fotó: Szántó Gábor)*

*Mecseki sétaerdő,
Barátság-forrási pihenő
(fotó: Nigriczy Zoltán)*

Bányai rózsza (fotó: Béres Ferencné)

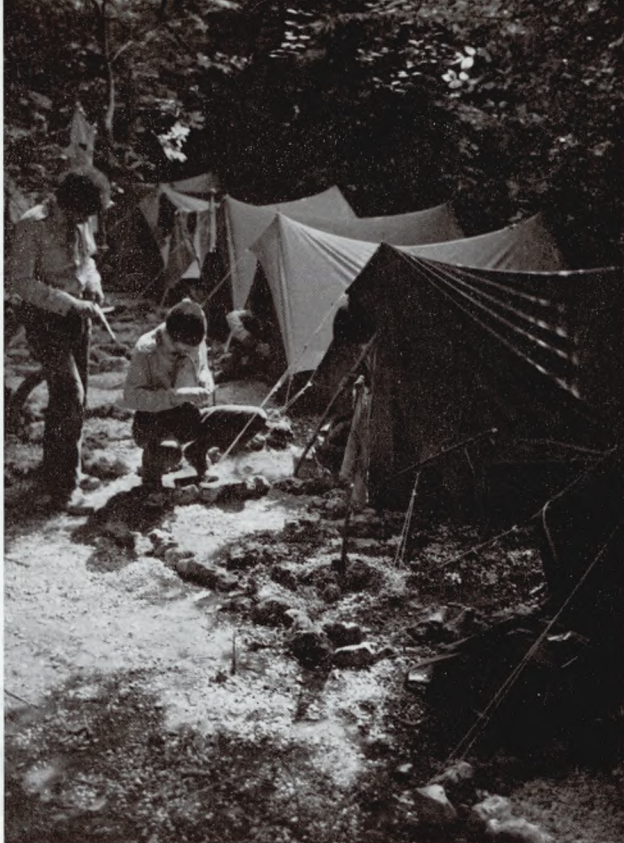
Nyiladékon átugró szarvasbikák (fotó: Somfalvi Ervin)

A tamási parkerdő horgásztava (fotó: Somfalvi Ervin)

Az ormándi parkerdőben (fotó: Buzek Dénes)

*Állnak a sátrak
(fotó: Harmath István)*

*Esőkunyhó a sagoti
parkerdőben
(fotó: Buzek Dénes)*

A soproni-hegyvidéki erdő gazdasági, üdülési értéke mellett természeti érték is, ezért még 1977-ben e területen alakult meg a *Soproni-hegyvidéki Tájvédelmi Körzet* 5905 ha-on. Ez természetesen nem azt jelenti, hogy a látogatók elől elzárt terület, csupán azt, hogy értékes növényritkaságai, természetes erdőtípusai, madárvilága az eddiginél is nagyobb védelmet élvez. A látogatóknak még jobban kell ügyelniük a rendre és tisztaságra, egy-egy szál virág leszedése ezután sem tilos, de a ritka növények üzleti célra történő gyűjtése (pl. ciklámengumó) már nem engedhető meg.

A szárhalmi parkerdő mellett a Tómalom, itt pedig a most felújuló Lővér uszoda kínál a pihenés mellett más kikapcsolódást is.

A parkerdőről külön útikalauz is megjelent Barangolások a soproni erdőkben (Panoráma, 1975) címen, soproni üdülés előtt elolvasását ajánlani tudjuk.

III-5. Szárhalmi parkerdő (térkép a 130. oldalon)

A parkerdő Sopronból több úton is megközelíthető gépkocsival, autóbusszal, de gyalogosan is (város szélétől 25 perc). A sopron—fertőrákosi, a sopron—balfi úton érintjük, míg a Szent Mihály templom mellett letérve portalanított úton a parkerdő közepéig eljutunk.

A szárhalmi parkerdő enyhe dombvidék, amelynek geológiai felépítése lajtamészke — a növényzete egészen más, mint a tőle csupán pár kilométerre levő Soproni-hegyvidéké. Az erdők faállománya molyhostölgy, csertölgy, helyenként gyertyános-kocsánytalantölgy. Tavasszal messziről is pompás képet nyújt a sok virágba borult madárcseresznye és a vadkörte. A kevés vöröstölgy az őszi erdőt színesíti.

Lágy szárú növényei is eltérnek a Soproni-hegyvidéktől. A gyöngyvirág olyan tömegben fordul elő, mint másutt sehol. A kisebb kaszálókon megjelenik az árvalányhaj és kökörcsin. Hazai orchideaféléink legszebbike, a boldogasszony papucs (*Cypripedium calceolus*) féltett értéke természetvédelmünknek.

A parkerdő berendezése eltér a megszokottól. Itt is vannak tűzrakóhelyek, pihenőpadok, de a Kecske-hegy 208 m-es csúcsán álló 15 m magas favázás kilátó már az egész környék panorámáját a látogató elé hozza. Ide vezet a város végéről a Tóalmi utcáról kiinduló *Gyöngyvirág tanösvény*, amely mintegy 5 km-es útján a parkerdő legszebb részét érinti.

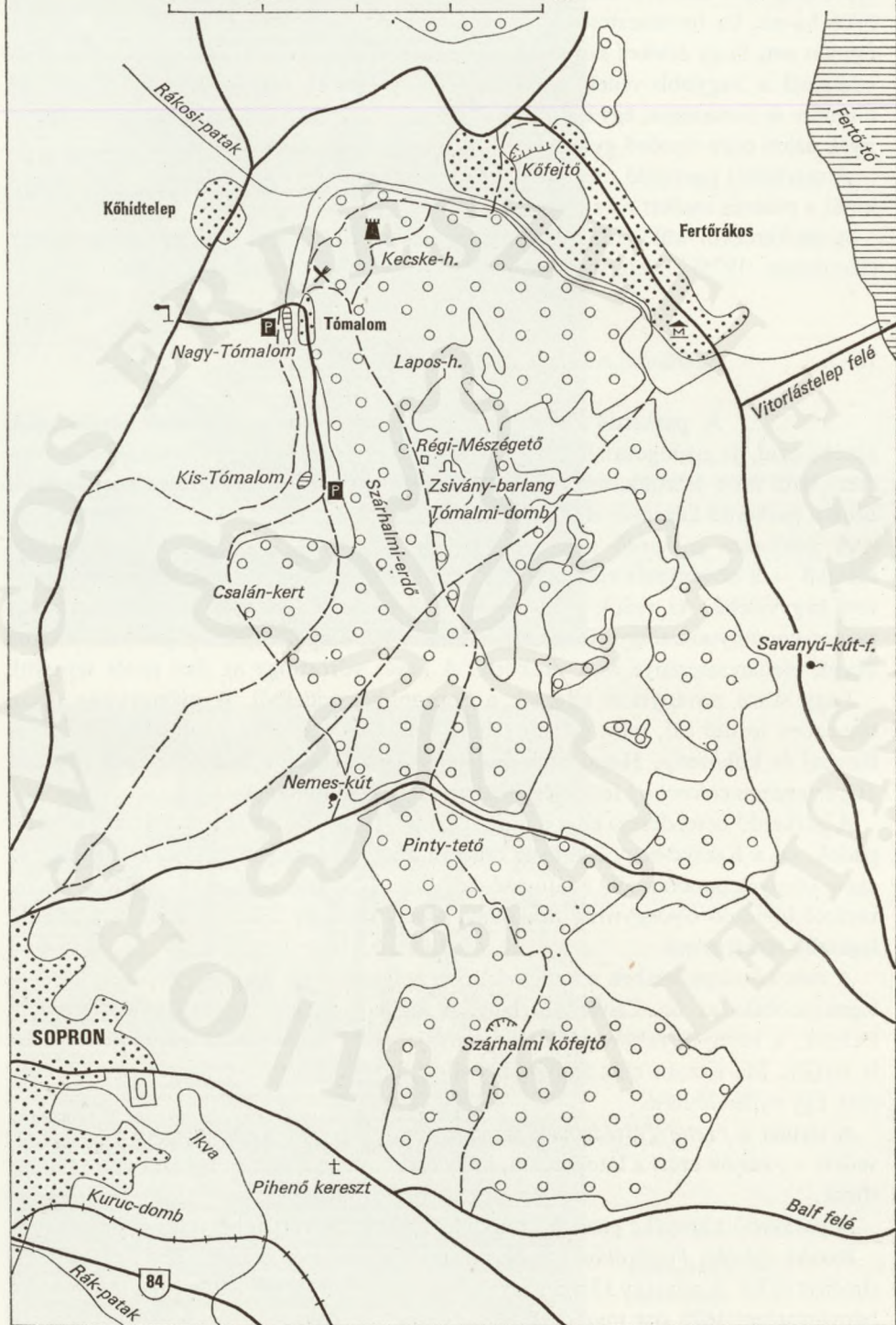
A mészke alapkőzetben a karsztvíz több helyen kisebb üreget képezett ki, ezek legnagyobbika az ún. Zsivány-barlang. A szájhagyomány szerint ez volt Oroszlán Palinak, a környék rablóvezérének a tanyája, sőt huszita rablók menedékhelyének is tartják. Ma viszont már annyira beomlott, hogy 30 m-es folyosórendszere helyén csak egy nyílás látható.

A terület a *Fertői Tájvédelmi Körzethez* tartozik — ahol minden növény és állat védett —, kérjük ezért a látogatókat, hogy ezeket ne gyűjtsék és más módon se károsítsák.

A parkerdő környéke gazdag kirándulóhelyekben, ezért több túrát is javasolunk. Északi oldalán *Fertőrákos* község műemlékházaival és a kőfejtőjével egyedülálló élményt nyújt. A mintegy 12 millió éve a Pannon-beltengerből leülepedett lajtamészke bányászataról 1628 óta maradtak fenn adatok, de valószínű, hogy már a rómaiak

III-5. Szárhalmi parkerdő

0 0,5 1 1,5 2 km

is bányászták. Anyagából épült Sopron és Bécs számos palotája. Az alkalmazott nagykamrás fejtésmód *hatalmas oszlopokon nyugvó csarnokrendszert* hozott létre a mészkőben. A bányászat mintegy 20 éve megszűnt. Egyik termét barlangszínháznak használják.

Fertőrákoson túl húzódik a Fertő tó, engedéllyel a rajta épült üdülőttelep megközelíthető. A 36 km hosszú és 6–12 km szélességű tónak csak kisebb része tartozik hazánkhoz. Vize sekély, 0,7–1,3 m közötti, az évszázadok alatt többször ki is száradt. Előregedő tó, amelynek nagy részét nádas borítja. Jelentősége a tóban élő állatfajok (vízimadarak), a nádtermelés miatt természetvédelmi és gazdasági, ugyanakkor mezoklimatikus hatást gyakorol a körülötte húzódó szőlővidékre is. Vízének olyan nagy a nátrium- és magnéziumtartalma, hogy szinte szikes tónak vehetjük.

A tóalmi fürdő a parkerdő nyugati szegélyén a soproniak egyik legkedveltebb kirándulólhelye. A fürdő már az 1800-as évek elejétől működik, a Kis-Tómalom mint horgászvíz is kiváló. A Nagy-Tómalom viszont erdős környezetű fürdőhely.

Balfürdő a parkerdő délkeleti sarkától alig 2 km-re található. Gyógyvizét már a rómaiak is ismerték. Széchenyi István is sokat tett a fürdőért, amely a századfordulón már közismert gyógyhely volt. Mintegy 25 évi elhanyagolás után, most éli második „virágkorát”, új gyógyszálló épült és a fürdő parkosítása is jó ízléssel folyik.

A *nagycenki Széchenyi-kastély*, park és hársfasor gépkocsival 10–15 perc alatt megközelíthető a parkerdőtől. A „legnagyobb magyar” kastélyának egy része felújítva múzeum és lovasiskola, a többi épületrész helyreállítása most folyik. A főépület előtti barokk park rekonstrukciója 1978-ban befejeződött. Az épülettel szemben húzódó 220 éves hársfasor egyik országos természetvédelmi értékünk. Az idős fák korhadt ágainak eltávolítása, az új hársfasor kialakítása már megkezdődött.

A Vas megyei parkerdők

III-6. *Kőszeg-hegyaljai sétaerdő* (térkép a 132. oldalon)

Nyugat-Dunántúl közismert üdülőközpontja a Kőszegi-hegyvidék, ezért a Kőszeg–Cák–Velem közti erdővonulatot üdülőerdővé alakították.

A Kőszeg-hegyaljai Herman Ottó sétaerdőt (a neves természettudós 1863-ban egy évet töltött mint fényképész Kőszegen) 1973-ban nyitották meg a nagyközönségnek.

A bőséges csapadék, az enyhe időjárás jellemzi ezt a vidéket. Fajokban gazdag erdeinek kedvez ez a klíma. A fenyők mellett (erdei-, luc-, jegenye-, vörösfenyő) a lombosfajoknak is nagy a választéka; a megye legszebb bükkerdei itt, az úgynevezett Stájer házak környékén találhatóak. A tölgyesek is nagy területet foglalnak el – elegendőként a gyertyán, hárs, szelídgesztenye mindenütt előfordul.

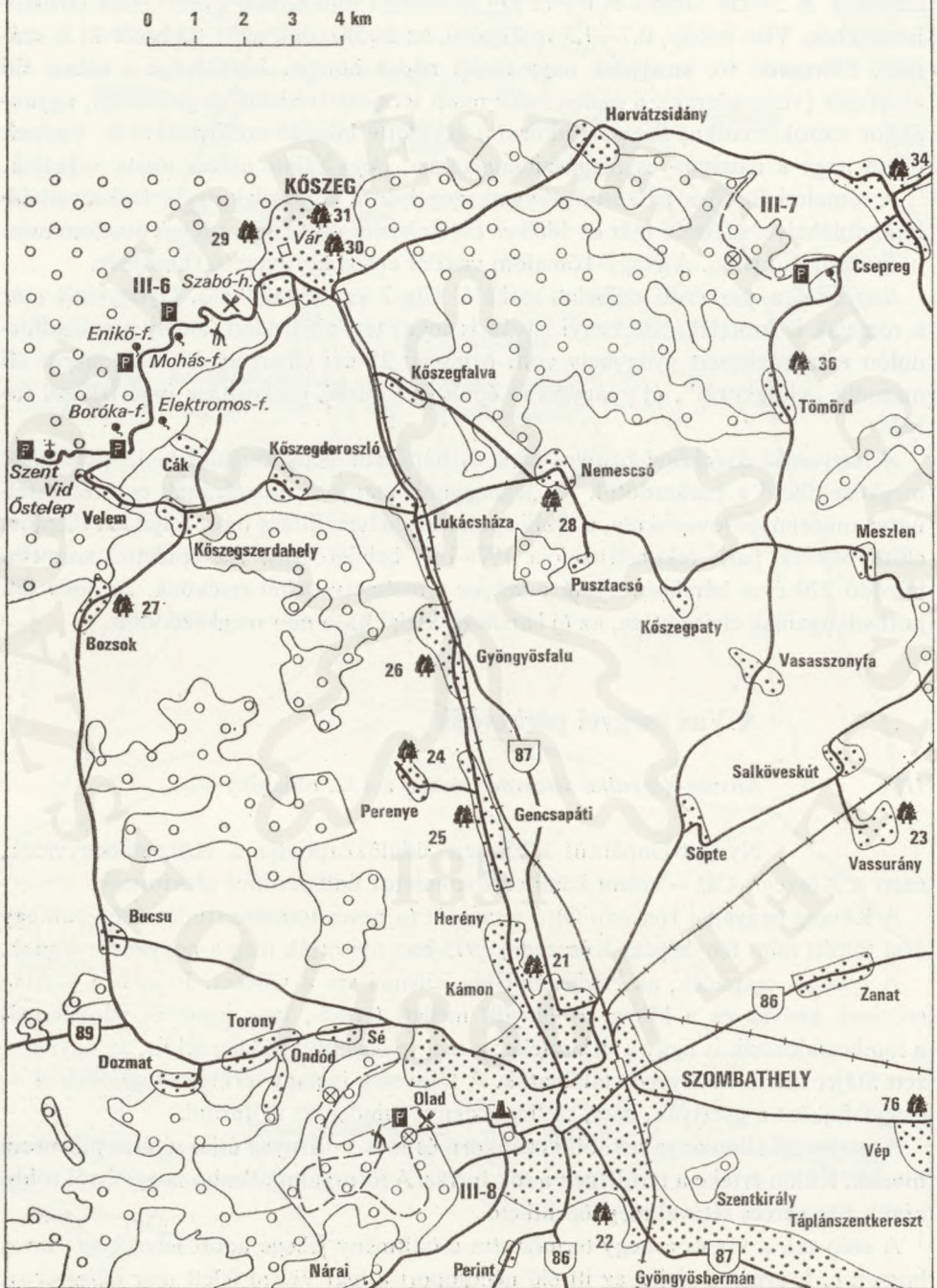
A parkerdő állománya inkább középkorú és idős – árnyas útjai sétára, pihenésre hívnak. Külön értéke a területnek a sok forrás. A főforgalmú Szabó-hegyi útról többségük pár perces sétával megközelíthető.

A szép táj, a víz és a hegy természetes erődítmény jellege adott lehetőséget arra, hogy i. e. I. évezred elején az itt élő népcsoport a mai Velem felett már *fellegváras*,

III-6. Kőszeg-hegyaljai sétaerdő

III-7. Csepregi pihenőerdő

III-8. Szombathelyi parkerdő

teraszos városrendszert alapítson. Itt működött a földrajzi körzet legjelentősebb bronz- és vasfeldolgozó központja, amelyet a század elején kezdődő ásatások már kezdtek feltárni. A település egy része ma már rekonstruálható.

A parkerdő gépjárművel Kőszegről és Velemből közelíthető meg az úgynevezett Szabó-hegyi úton, amely a Velem feletti Szent Vid kápolnáig visz. Az út egy nyom-sávú, kanyargós, lassú haladást követel. A hegy tetejéről, a kápolnától egész Vas megye áttekinthető.

A pihenőpadokat, esőkunyhókat, tűzrakóhelyeket rendszerint egy-egy forrás körül helyezték el. Tornapályája a Szabó-hegyen van, a velemi útelágazás kezdeténél.

A parkerdő szélén húzódik a kőszeg–cák – velem – bozsoki dombor maradvány-szelídgesztenyése. Valamikor 3000 holdat emlegettek, ma egy-kétszáz hektár csupán. Legismertebb részük a cáki pincesor körül található – ahol szőlő már alig van, a pincéknek is csak egy kis része őrzi meg a régi építészetet. Ezek közül a Savaria Múzeum a legszebbeket restauráltatta.

Érdekes természeti érték Cák falu felett a volt Mária-majornál levő *atlanti cédrus* (*Cédrus atlantica*). Becsült kora 150 év – eredete ismeretlen (egyesek Széchenyi Rezsőt, a gencsapáti park alapítóját tartják ültetőjének). 1977 óta természetvédelem alatt áll. A hozzá vezető utat a közúton tábla jelzi.

A parkerdő melletti Bozsoki-parkban álló műemlék kastély helyén állítólag Mátyás király vadászkastélya volt. Héthektáros parkjában a Kőszegi-hegyvidék honos fafajainak nagyméretű egyedei találhatók.

A Kőszegi-hegyvidék közsimert természeti értéke volt a 800 évesnek tartott Király-völgyi szelídgesztenyefa. Sajnos az utóbbi évtizedben évről évre száradtak az ágai, ma már ki sem hajt. Törzse – amely 9 m kerületű – már annyira korhadt, hogy szinte megmenthetetlen.

A parkerdőből felkereshetjük *Kőszeget*. A belváros, a vár sokak előtt ismert, viszont a *Chernel-kert* és a piac mögött álló nagy *plátánfa* – mindkettő természetvédelem alatt áll – már külön ajánlást érdemel. Chernel István ornitológus 1896-ban kezdte kertjét kialakítani, madárvédelmi mintateleppé fejleszteni. Ma a Savaria Múzeum gondozásában értékes faállományával és a Kőszegi-hegység növényeit, lepkéit bemutató szabadtéri tárlóival és a Chernel Emlékmúzeummal fogadja a látogatókat.

A közismert *Hétforrás* nyári szezonban szervezett csoportokban autóbusszal tekinthető meg.

Bük-fürdőtelep mintegy 20 km-re van a várostól, kitűnő úton 15–20 perc alatt elérhető.

III-7. *Csepregi pihenőerdő* (térkép a 132. oldalon)

Csepreg ma gyors fejlődésű városiasodó nagyközség.

A parkerdő gépkocsival Csepregről, Szombathelyről is megközelíthető, autóbusszal szintén (megálló a közúti leágazásnál).

Szállás és étkezési lehetőség Csepregen, Szombathelyen, illetve Bükön található.

Pihenőerdejét a Szombathely felé vezető úton – mintegy 2 km távolságra alakították ki. A választást az is indokolta, hogy közelében kerül felduzzasztásra az egyik patak – így a víztározó és az erdő együttese minden látogató számára élményt és pihenést jelenthet. Közútról gyümölcsös domboldal kavicsos útjain (1 km) jutunk el az erdőszéli autóparkolóhoz.

Forrást csak az autóparkoló előtt találunk a domboldal aljában.

A hangulatos erdei ösvényen már gyalogosan menjünk tovább. Az út mellett padok, asztalok kínálják magukat. Mintegy 20 perces séta után érjük el a pihenőerdő központját, ahol esőkunyhó, tűzrakóhely mellett fából kialakított játékok és ügyességet fejlesztő berendezések találhatók. De érdemes egy padra leülve gyönyörködni a szép tölgyerdőben, amilyent csak nagy ritkán láthatunk.

A parkerdőből több kirándulás tehető. A Tömördi park (5 km) még magára hagyott állapotában is értékes és szép. Várhatóan a következő években megoldódik a gondozása, rekonstrukciója.

Bük fürdőtelepe (15 km) ma már közismert az országban. A parkerdei séta után jólesik az úszás.

III-8. Szombathelyi parkerdő (térkép a 132. oldalon)

Az erdőben gazdag Vas megye székhelye, Szombathely környéke inkább mezőgazdasági jellegű – erdő csak a város nyugati részén található, a központtól 5–6 km-re. Az itt kialakított 545 hektáros parkerdőt a várossal portalanított, egy nyomsávú út és kavicsozott gyalogösvény köti össze.

A parkerdő elsősorban Szombathely igényét szolgálja, gépkocsival és gyalogosan is megközelíthető 30–40 perces sétával a város szélétől. 1976-ban itt rendezték az országos kocogversenyt. A város üzei, intézményei, iskolái gyakran rendeznek itt ünnepélyeket, majálist, ifjúsági találkozót.

Szálláslehetőség Szombathelyen található – több szállodában és fizetővendégszolgálatnál.

A parkerdő fafajban szegényes – cser, akác, gyertyán, erdeifenyő, néha szelídgesztenye. Fogadórészén autóparkoló, kút, gyermekjátsszótér, labdapályák, tűzrakóhelyek, esőkunyhók fogadják a látogatókat.

Erdei tornapályája is innen indul ki, 20 állomással. A Vendéglátó Vállalat büfét is nyitott a bejáraton.

Parkerdei séta után érdemes Szombathely nevezetességeit is megtekinteni: a Romkertet, az Isis szentélyt, a Kámoni arborétumot stb.

Ják község Szombathelytől 10 km-re van, javasoljuk meglátogatni a XIII. században épült templomát, amely a román építészet egyik legszebb hazai emléke.

Csempezkopács temploma kicsiben hasonló korú és értékű (szombathely–kámi úton érintjük).

Szombathelyi utunkat érdemes összekapcsolni kőszegi kirándulással (20 km). A műemlék város mellett Velem a legszebb hegyvidéki üdülőhely Nyugat-Dunántúlon. A cáki szelídgesztenyések, a bozsoki műemlék kastély és park olyan természeti érték, amely élményt jelent minden látogatónak.

Szajk nem közigazgatási elnevezés — hanem Hosszúpereszteg községhez tartozó erdőtömb neve. Az erdőben levő egyik hosszanti völgy bővizű patakját a század első évtizedeiben már gátakkal elzárták és 12 tóból álló halastórendszert alakítottak ki. Ennek partján épült ki az elmúlt években mintegy 100 faházból álló Szejkitavi üdülőtelep.

A parkerdő megközelítése gépkocsival és autóbusszal lehetséges. A 8. sz. főútvonalról Hosszúperesztegen kell letérni (útjelző tábla mutatja), innét 5 km. Autóbusz (sárvár—zalaegerszegi járat) a parkerdő szélén áll meg, innen 2 perces sétával a tó és a kemping elérhető.

A parkerdő — a nagy erdőtömbből 49 hektárt foglal el — a volt vasúti állomás (a sárvár—zalabéri vasútvonalat 1975-ben szüntették meg) és az üdülőtelep között húzódik. Faállománya idős tölgy, gyertyán és erdeifenyő. Az ünnepnapokon ide látogató, esetenként az 100-nál is több kiránduló pihenését szolgálják a sétaösvények, tűzrakóhelyek, esőkunyhó, labdázásra, játékokra alkalmas tisztások és az autóparkoló. A volt erdészházakban állandó jellegű kisvendéglő kerül kialakításra.

A horgászás, fürdés mellett bőséges kirándulási lehetőség is van. Idősebbeknek ajánlható a mintegy 10 km-re levő Borgátai termálfüdő, majd innét az Egyházashetyei Berzsényi Emlékmúzeum. Kissé távolabbra esik — egy-egy félnapos kirándulást bőven megér — a Ság-hegyi Tájvédelmi Körzet Celldömölk mellett. A balatoni vulkán-sor legnyugatibb tagja 1910—1958 között bazaltbányászat következtében elvesztette eredeti alakját. A kialakított bányaudvarok azonban keresztmetszetét adják a vulkáni tevékenységnek.

Növényei is eltérnek a környező területtől — önálló flóra-sziget, tetejéről a Somló, a balatoni hegyvidék, északnyugatra a soproni hegyek is jól látszanak. Nyáridőben nyitva tartó múzeuma a hegy értékeinek, gazdálkodásának teljes ismertetését adja. Természettudományos oktatóterme első kezdeményezés az országban iskolai oktatás és a természetvédelem kapcsolatteremtésében.

Sárvár szerencsés természeti adottsága — a Kemenesi-dombvidék és a Rába ártér találkozása —, erdőben, vízben való gazdagsága kínálta a lehetőséget a parkerdő kialakítására. A szokásos parkerdő helyett itt ún. szabadidő-táj volt az elképzelés, ahol sportpályák, játszóterek, horgász- és csónakázótó, ehhez csatlakozó pihenőerdő alkotta a komplex üdülőerdő-együttest.

A sportpályákkal és játszóhelyekkel együtt a tervezett létesítmények mind elkészültek — a 10 hektáron felüli, négy tagból álló tórendszere nemcsak Sárvár, de messze környék kedvelt horgász helye. A 20 hektáros parkerdő még őrzi helyenként a Rába-ártér tölgyeseinek egy-egy foltját.

A parkerdő a termálfüdő felől is megközelíthető — de a Rákóczi úti lakótelepről előbb érjük el, miközben Sárvár 10 éves várossá alapításának emlékét, a társadalmi munkával kialakított sporttelepet érintjük.

A parkerdő szomszédságában található a közismert sárvári termál gyógyfürdő és az állami gazdaság lovasiskolája. Ugyanitt található turistaszálloda is.

Parkerdei kirándulásunkat összeköthetjük csónakázással és horgászással is. A bőségesen telepített ponty messze tájról csalja ide a horgászokat. Nagy élményt jelent a tórendszer és kis szigeteit csónakkal körbeutazni.

A tópart város felőli része egész napos programot és élményt jelenthet bármelyik korosztálynak.

A kicsinyek birodalma a vasi fafaragók által készített játékok sora, a mögötte levő kosárlabda- és tenispályák már a felnőtt látogatókat szolgálják.

A KRESZ-park jó segítséget ad az iskolás korú gyerekek közlekedési ismereteinek bővítéséhez.

Ne menjünk el anélkül Sárvárról, hogy meg ne néznénk a város két nevezetességét – a város 10 éves jubileumára helyreállított Nádasdy-várat és az arborétumot.

A Gyöngyös és a Rába összefolyásánál épült vár a XVI–XVII. században nyerte el ötszögű, olaszbástyákkal erősített későreneszánsz formáját.

A II. világháború után sok intézmény székhelye volt, míg a 60-as évek végén restaurálták és a város kulturális központjává vált. Az újjávarázsolt vár ünnepélyes avatása 1978. augusztus 20-án – a város 10 éves jubileumán – történt, amely ma a Nádasdy Múzeumnak, a Sylvester János Könyvtárnak és a Város Művelődési Központjának ad reprezentatív, mégis barátságos otthont.

A vár mellett húzódik – valamikor annak tartozéka volt – az arborétum 9 hektáros területe. A mai parkot az 1810-es években kezdték kialakítani, a kocsányos tölgyei ennél sokkal idősebbek. Itt található az ország egyik legszebb piramistölgye, feketefenyő- és tiszafacsoportja.

Gyalogos sétára a Rába-part erdeit ajánljuk, különösen tavasszal – amikor a hóvirág fehér szőnyegként borítja a területet. Májusban a közeli sítkői erdőben virágozik hazánkban legnagyobb tömegben a királyné gyertyája (*Asphodelus albus*). Védett növény, ezért csak látványában gyönyörködünk.

Nagyobb kirándulás tehető a Rába nicki duzzasztógátjához, és a Celldömölk melletti Ság-hegyre. Mindkettő távolsága 20 km.

III-11. *Celldömölki pihenőerdő* (térkép a 137. oldalon)

Celldömölk Vas megye legfiatalabb városa – pihenőerdeje a várostól délre, az izsákfai országút mellett húzódik, a Kemenesalja sík részén. Északon a Kemenesi-dombvidék húzódik, nyugaton a Ság-hegy szőlővel borított megcsonkított bazaltkúpja látszik.

A pihenőerdőt az országút kettéosztja. Jobb oldali részén, az erdő szélén labdapályák vannak. Az első nyiladékon rövid sétát ajánlunk. Baloldalt, rövid leágazás után már szemünkbe tűnik a gyerekek világa, hinta, mászóka, durván ácsolt faállatok minden korosztályt idecsalnak. Ez a parkerdő egyik központja, padokkal, esőkunyhóval. Innen indul az erdei tornapálya is.

Kiindulhatunk a parkoló melletti gyalogösvényről is – előbb fiatal lomboserdőn keresztül jutunk a pihenőerdő másik központjába, ahol tűzrakóhely, padok, asztalok

III-10. Sárvári parkerdő

III-11. Celldömölki parkerdő

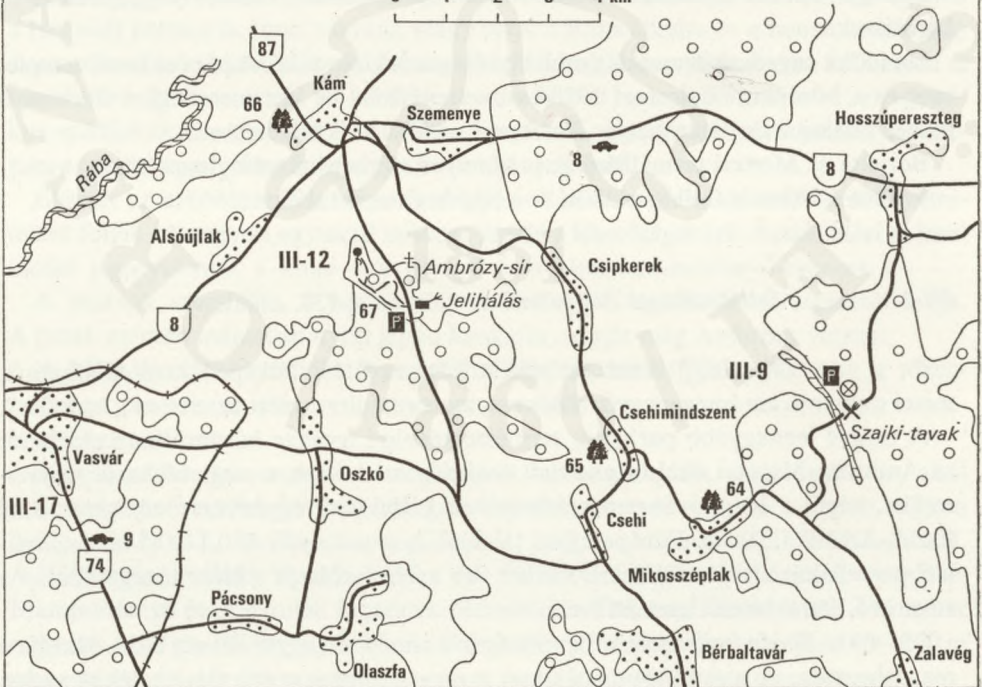
0 1 2 3 4 km

III-12. Jeli Erdészeti Botanikuskert

III-9. Szajki kirándulóerdő

0 1 2 3 4 km

és egy nagyobb esőkunyhó várja a vendégeket a környék egyik legidősebb tölgyerdejében. Az erdőből kiérve, Izsákfa szélső házainál kötünk ki. Jobbra Celldömölk felé az erdő szegélyén 10 faoszlop és 20 tábla ismerteti Celldömölk legnevezetesebb évfordulóit.

A parkerdő félnapos pihenésre, sétára is alkalmas, de akinek több ideje van, az felkeresheti Celldömölköt is. Városközpontja a 70-es években alakult ki. Kultúrháza, műemlék temploma érdemes a megtekintésre.

A Ság-hegyet még előbb elérjük a parkerdőből. Gépkocsival a turistaszállás melletti parkolóig mehetünk. Érdemes egy kicsit megismerkedni a hegy múltjával – mielőtt felsétálnánk a platójára.

A Ság-hegy a pliocén korban – mintegy 4 millió éve – alakult ki mint a balatoni vulkán sor legnyugatibb tagja, magassága 229 m. Mai alakját 4 vulkáni kitörés hozta létre a pannon homok alapzaton. Az első kitörés főleg törmeléket és vulkáni hamut lövellt – ebből képződött a 40–50 m vastag vulkáni tufa, míg a többi kitörés lávájából a 30–70 m vastag bazalttakaró alakult ki. 1910-től 1958-ig bányászat folyt.

A Ság-hegy önálló flórasziget, de egyben őskori település is. Mintegy 5000 évvel ezelőtti nyomokra bukkantak. Eötvös Loránd 1891-ben a hegy platóján végezte ingakísérletét – mivel a hegy szabályos alakja miatt a mérését számítással is ellenőrizhette.

Az 1977-ben megnyitott Sághegyi Múzeum tárlói (nyitva áprilistól októberig, hétfőn szünnap), oktatótermének audio-vizuális eszközei jól szemléltetik a hegy természeti és kultúrtörténeti emlékeit.

A bányafalak szélei omlásveszélyesek – ezért egy-két méter távolságot tartunk meg. A bányafalakra felmászni életveszélyes.

A hegy 1975 óta tájvédelmi körzet – növényeit, állatait, kőzetét ne gyűjtsük és ne károsítsuk.

Ha időnk engedi, érdemes nagyobb távolságra is kirándulni. A pápóci kerek templomot és a középkori kolostort 1978-ban restaurálták. A kemenessömjéni Berzsenyipince, valamint Egyházashetyén Berzsenyi szülőháza is felkereshető.

Borgáta és Mesteri termálfürdője is könnyen elérhető távolságban (10 km) van. Szállás és étkezés Celldömölkön és a Ság-hegyen is található.

III-12. *Jeli Erdészeti Botanikuskert (térkép a 137. oldalon)*

A „Jeli” nevet semmiféle közigazgatási térképen nem találhatjuk, mivel csupán Kám község egyik dülőneve, az is rövidítve, mert az eredeti „Jelihálás”.

A megye legnagyobb parkja és természetvédelmi területe három részre osztható: az Ambrózy-Migazzi által megkezdett *örökzöld arborétum*, a meglevő hazai *fenyves* terület, végül a Kaponyás-patak környékén kialakított úgynevezett *tájövezet*, ahol Észak-Amerika, Ázsia, Európa egyes tájainak honos fenyőiből 0,1–0,5 ha-os kísérleti parcellákat alakítottak ki. E mellett van a Hétforrás és a híres tőzegmohaláp a rovarévó, kereklevelű harmatfűvel.

Jeli ma a *Rhododendronról*, a havasszépéről ismert a nagyközönség előtt. Hazája a magashegység, de a szubtrópusi tájakon is megél, ahol savanyú talajt talál. A vadon

élő fajok száma ezer körüli, az ezekből keresztezéssel kialakított fajták, változatok, közös néven taxonok száma megközelíti a tízezret.

Jeliben ma mintegy 300 taxon van, tízezer körüli egyedszámban. A park központjában van az alapító Ambrózy István vadkörtefából faragott mellszobra, május elején virágzó havasszépe és egyéb örökzöld díszcserjék között.

A tavaszi rhododendronvirágzásra több ezer vendég fogadására kell felkészülni. Ezért vált szükségessé a 4 km hosszú bekötőút portalanítása Kám községtől a 8-as főútról. Az arborétum előtt a 120 gépkocsi befogadására alkalmas parkoló van, a volt erdészház mellett játszóhely, tűzrakóhelyek stb.

Az arborétumban termelő-, szaporító- és tudományos munka is folyik, ezért bizonyos korlátozással látogatható. Májusban, júniusban mindennap, egyébként csak szombat-vasárnap. Előzetes bejelentéssel azonban (Erdészet, Vasvár) más napokon is fogadnak csoportos látogatókat.

A kapun belépve alig egyhektáros *fenyőgyűjteménybe* érünk, ahol mintegy 50-féle fenyőben gyönyörködhetünk. Sötét színű kínai szúrósfenyő, kékes atlaszcédrus, nyugati tuja fogadja az érkezőt. Az útkanyar után lucfenyősor vezet Ambrózy szobrához. Rhododendronok, örökzöld cserjék között haladunk tovább. A fiatal erdeifenyves után mindkét oldalon kísérek bennünket a más és más színű havasszépebokrok. A szélesebb úton balra fordulva visszaérünk a főkapuhoz. Az 50–60 perces sétát az északi tájakat idéző nyíresben fejezzük be. A gyűjtemény igyekszik bemutatni a világszerte fellelhető nyírféléket, szám szerint csaknem negyvenet.

Ha van még 1–2 órai időnk, válasszuk a hosszabb sétát. Ne forduljunk hát a széles úton balra, hanem a „Hétforrás” feliratú táblával jelzett útra térjünk. Itt már idősebb erdeifenyvesben járunk. Ezt még Ambrózy idejében ültették a 30-as években.

Kisebb gyertyánfiatalos után beérünk az arborétum harmadik részébe, ami egyben a Hegyhát pereme is. Innét vízvájta völgy vezet a Rába síkjára — a benne csordogáló és az arborétum területén is sok forrással táplálkozó Kaponyás-patakot két helyen is kisebb tóvá duzzasztották. Itt kezdődnek az erdészeti honosítási kísérletek, az egzotikus erdőfoltok, a „*tájvezet*”. A bolgár simafenyő, a szerb lucfenyő példányait látjuk, a görög jegenyefenyő egy-egy távoli tájat jelképez.

Elértük az arborétum kis szaporítótelepét — havasszépe magvetések, csemetetermelés folyik itt nagyon egyszerű módon, szerény lehetőségekkel. Ázsiát idézi a kaukázusi jegenyefenyő, a kínai szúrósfenyő és a kínaimammutfenyő-csoport.

A japánok szent fája, a japánciprus a kert egyik legidősebb és legszebb foltja. A patak mentén májusban nyíló japán kankalin magját még Ambrózy vetette.

A *fellápok vidékére* érünk. Romantikus bürühidakról figyelhetjük meg a tőzegmohákat és a köztük élő, apró, kárminpiros színű, rovarfogó növényünket, a kereklevelű harmatfüvet.

Megérkeztünk Jeli eredetinek meghagyott bükköserdejébe, a Hétforráshoz, ahol talán még ennél is több forrás csordogál az Ambrózy nevet viselő idős és már nagyon beteg bükkfa alól. Itt mód van a pihenésre, padok, asztalok várják a látogatókat. A Hétforrás melletti lépcsősor visz fel Észak-Amerikába, az óriások erdejébe. Mammutfenyő és óriástuják fogadnak bennünket — 15 éves korukban 14–16 méter magasak és 20 cm-nél vastagabbak. A mammutfenyők hazájukban elérik a 100–120 m magasságot, és a 8–10 m átmérőt — igaz, hogy 3000–4000 éves korukban.

Füves tisztáson keresztül sötétzöld hamisciprusok, vöröstölgy és kanadai hemlockfenyő között vezet az utunk, majd a csemetekerttől, már ismerős tájon jutunk vissza az arborétum kapujához.

Nemcsak fás növényekben gazdag az arborétum, hanem lágyszárúakban is: jácint, kankalin, kakasmandikó (tavaszi ciklámen), sáfrányfélék, királyné gyertyája, ciklámen, csarab.

Az arborétum gazdagságában és szépségében évente 30–40 ezer ember gyönyörködik. Kérjük látogatóinkat, hogy óvják és vigyázzanak a növényekre és emlékül csupán az itt töltött órák hangulatát vigyék haza.

Szállás- és étkezési lehetőség: Vasvár (10 km), Sárvár, Szombathely (25 km).

III-13. *Himfai kirándulóerdő* (térkép a 137. oldalon)

A megye egyik kis területű, de látnivalóban, természeti szépségben talán leggazdagabb parkerdeje, amely már az Őrségben, Kőrmendtől 12 km-re, Felsőmarác határában helyezkedik el. (A 8-as főútról Csákánydoroszlónál Őriszentpéter felé fordulunk, a Rába-híd után balra kanyarodunk, ott már tábla jelzi a parkerdő irányát.)

A Vasi-Hegyhát és a Rába-völgy találkozásnál gazdag lejtőhordalék-talajon bükk-, lucfenyő-, tölgy-, gyertyánállományok vannak. Általában középkorúak és idősek.

A kirándulóerdő bejáratnál szépen foglalt forrás, jól berendezett pihenőhely fogadja a látogatókat (padok, esőkunyhók, tűzrakóhelyek, sétaösvények).

A terület északi oldalán a lápos, ingoványos területen folyó vízrendezés adta a lehetőséget, hogy 12 ha vízfelületű körgátas víztározó épüljön, amely gazdasági érdekek mellett a táj esztétikai, üdülési értékét növeli. A tó feltöltése 1978 őszén kezdődött, így 1979-ben a lombok között vízfelület is csillog.

Induljunk rövid, 1 órás sétára. A tóval párhuzamos úton elérünk egy esőkunyhót, ahol több pad, asztal kínálja itt a pihenést a 100 évnél idősebb gyertyán- és bükkfák alatt.

Sétánkat folytatva a környék egyik legszebb lucfenyőerdejébe érünk. Itt mindig csend és árnyék van. Enyhe emelkedés után, nyiladékra érve, a hajdani csemetekert végigtekinthető.

A mintegy félhektáros tisztás keleti oldalán tuják, ciprusok gazdag színárnyalata zárja le az erdőszélt, nyugati oldalán egypár lépcsőn kell felkapaszkodnunk és hamarosan visszaérünk az esőkunyhóhoz.

Ha hosszabb sétát (2 óra) akarunk tenni, akkor a lucfenyves után ne a tisztás felé, hanem ellenkező irányba forduljunk, az erdei útra. Ha mintegy 1 km után balra fordulunk, akkor a tó keleti széléhez érünk, ha jobbra, akkor a bejáratú esőkunyhóhoz jutunk.

A parkerdő tava, de a közeli Rába is kitűnő horgászhely, de más program is javasolható. Körmenten a Batthyány-várkastélyt és a parkot érdemes felkeresni. Az 1240-es években épült vízivárra a Batthyány család 1710–1790 között építette a mai barokk-klasszicista kastélyegyüttest, akkor kezdte meg a megye egyetlen franciaparkjának kialakítását is. Ma már ez is angolpark, de megmaradt tengelyrendszere őrzi eredeti stílusát. A parkban van az ország legnagyobb platánfája (*Pla-*

tanus hybrida), amelynek kerülete 780 cm, koronaátmérője 45 m. Hasonlóan nagyméretűek a tulipánfái (*Liriodendron tulipifera*) és kocsányostölgyei. A park természetvédelmi terület.

Hasonlóan értékes a csákánydoroszlói kastélypark is. Ennek műemlék kastélya még felújításra, gazdára vár.

A Rába-hídon átvérve már az Őrségi Tájvédelmi Körzetben vagyunk. Bővebb leírását az Őriszentpéteri pihenőerdőnél adjuk — de már itt is felhívjuk a látogatók figyelmét, hogy itt minden vadon élő növény és állat védett, a vadászható vadfajok kivételével.

Szállás- és étkezési lehetőség: Körmend (12 km), Őriszentpéter (15 km), Szentgotthárd (20 km).

III-14. Szentgotthárdi pihenőerdő (térkép a 142. oldalon)

Körmend után Szentgotthárd az Őrség legnagyobb települése. A Rába folyó itt találkozik a Lapincs patakkal. Középületein, üzletein kétnyelvű felírás van — mivel a délnyugatra eső községek már a délszláv eredetű vend (szlovén) nyelvet beszélik a magyar mellett.

A szentgotthárdi pihenőerdő gépkocsival a 8-as főútról több lecsatlakozással közelíthető meg. Legegyszerűbben Rábafüzes—Szentgotthárdon keresztül. Vasúton: Szentgotthárd állomásról autóbusszal. (Szállás- és étkezési lehetőség minden időben Szentgotthárdon található.)

A pihenőerdőt a közigazgatásilag hozzá tartozó Máriaújfalu község határában alakították ki.

Máriaújfalu szűk völgyben épült — házai, utcája a szeszélyesen kanyargó Hársas-patakot követték. A pihenőerdőhöz a haranglábtól északra eső mellékutca vezet — mintegy 1 km hosszú mezőn, kavicsozott úton érjük el az erdő szélét.

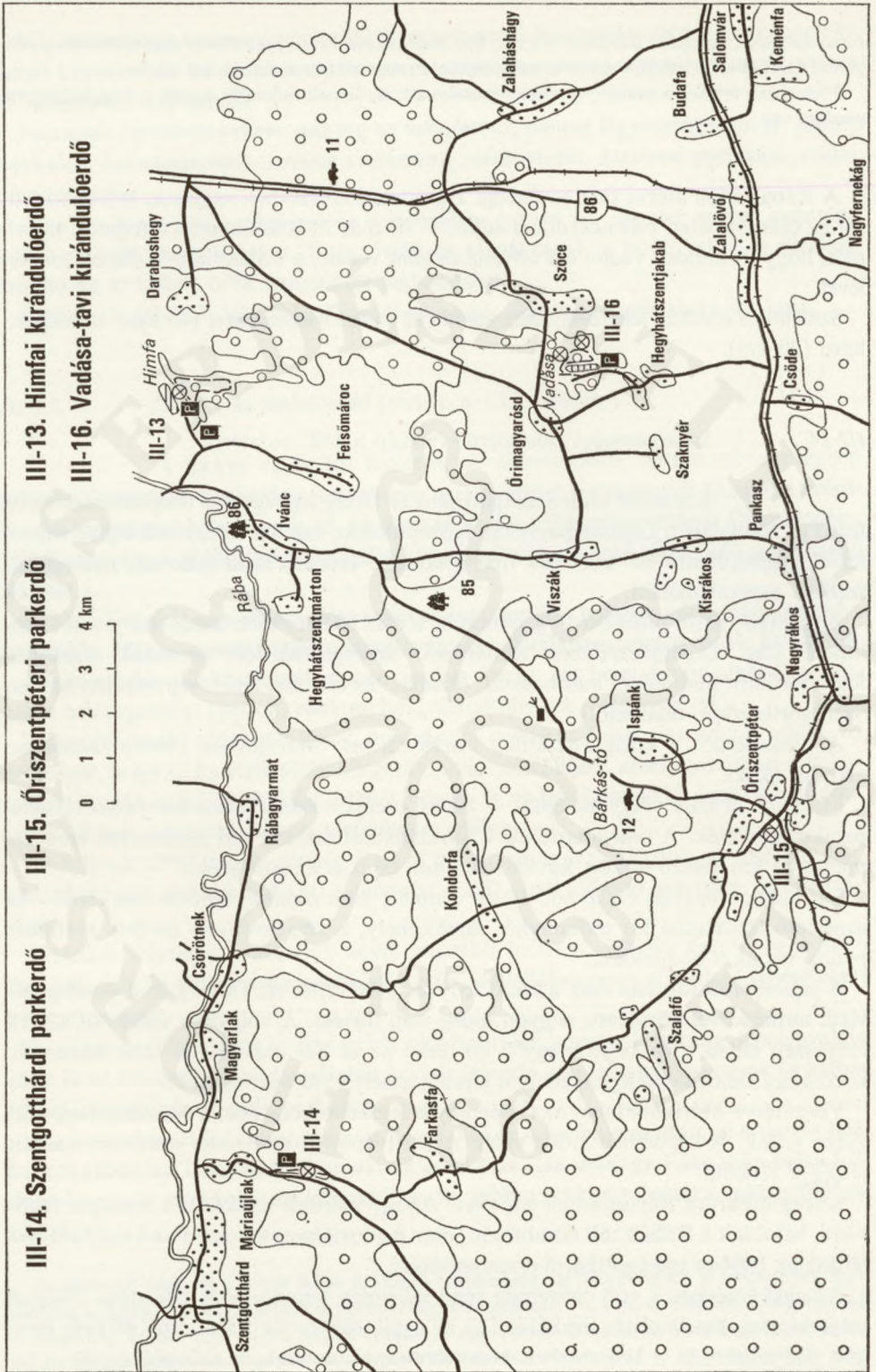
Bal oldalon enyhén ereszkedő füves vonulat, jobb oldalon 80 éves bükkerdő. Az ismertető tábla után kis esőkunyhó, tűzrakóhely, a sétaösvények mellett asztalok, padok várják a látogatókat.

A pihenőerdő forrását csak a fiatal fenyves után érjük el. Tábla jelzi a mindig bővízű, terméskővel körülvett, nagyon hideg vizű forrást. A völgyben vezető út a sűrű fenyvesen halad tovább. Mintegy 2 km után az út bal oldalán, az idős lucfenyők között egy kiemelkedő jegenyefenyőt látunk, amely 1942 óta védett fa.

Visszatérve Máriaújfaluba, az Őrség egyik legszebb völgyébe, a Hársas-patak völgyébe érünk. A kezdetben erdős vidék Apátistvánfalva előtt már gondosan kaszált rétséggé szelidül.

Szentgotthárdra folytathatjuk utunkat. Ahogy kiérünk az erdőből a magas fennsíkra, baloldalt a Rábán túli dombtetőn (már Ausztriában) kereszt alakú emlékművet látunk az 1664-es szentgotthárdi csata emlékére.

A nagyközségben a volt cisztercita rend műemlék temploma és kolostora érdemel megtekintést, Dorfmeister-freskókkal és az egyik cisztercita fráter által 40 évig faragott padjaival. Ma a kolostorban közintézmények vannak, a műemlékegyüttes további restaurálása várható.

III-13. Himfai kirándulóerdő
 III-16. Vadása-tavi kirándulóerdő

III-15. Óriszentpéteri parkerdő

III-14. Szentgotthárdi parkerdő

Őriszentpéter a hajdani Őrségi tartomány központja — és a közigazgatási hatalomnak, az őrispánnak székhelye volt. Körmend és a városias jellegű Szentgotthárd után az Őrség legjelentősebb települése, és földrajzilag is központi helyet foglal el.

Őriszentpéter gépkocsival a körmend—csákánydoroszlói útvonalon, illetve a zalaegerszeg—zalasövényi útvonalon érhető el. Vasúton szintén Körmendről, illetve Zalaegerszegről lehet eljutni. Fizetővendég-szolgálat van a nagyközségben. Étkezni a szövetkezet éttermeiben lehet.

Az Őrség földrajzi, florisztikai, történelmi és néprajzi fogalom Vas megye délnyugati részén, az Alpokalja és a Vasi-dombvidék között. Nevét a honfoglalás után a vidékre telepített határőrökről kapta, akik elsősorban védelmi célból a dombtetőre építették családonként településeiket. Ezek az ún. *szerek* — amelyeket családokról neveztek el.

A szeres településforma maradványai népi építészetünk jelentős emlékei. A néprajzi értékek helyszínen történő megőrzése, a néphagyományok ápolása, a természeti értékek védelme alkotja az 1978 májusában kialakított Őrségi Tájvédelmi Körzet alap gondolatát.

Az őriszentpéteri pihenőerdő a nagyközség belterületén, a Szalafő felé vezető út mentén terül el. Berendezésénél az Őrség építészeti anyagát, annak formáját igyekeztek megtartani, a két fazsindelyes, részben boronafalú esőkunyhó is ezt jelképezi. A pihenőerdő az Őrségi túrák kiindulási központja is, tölgyfából faragott térképe erről tájékoztat. Csordogáló forrása, tűzrakóhelye és a mellette levő tisztás 1–1 napos sátorozásra is alkalmas. Őriszentpéter önmaga is sok látnivalót kínál (műemlék templomok, séták a szereken stb.), de környékét is érdemes felkeresni.

Szalafő—Pityerszer (10 km). A falu nevét a Zala folyóról kapta (vagy fordítva), mivel határában ered, az ún. Fekete-tó környékén. A Fekete-tó botanikusoknak egyik legrégebbi Őrségi kutatási területe — ahol a tőzegmoháknak (*Sphagnum*) mintegy 10 fajtája található. Pityerszer több háza — így a kerített ház, a kástu (emeletes kamra) ma Néprajzi Múzeum, mivel az Őrségi népi építészet anyagában, formában, funkcióban itt még eredeti állapotban látható.

Velemér (20 km) a XII. században épült templomát az utóbbi években restaurálták. E románkori templomon már a gótaika jegyei is látszanak. Freskói Aquila János alkotásai az 1380-as évekből. Érdekes, hogy a templom a mai falun kívül áll — a mellette levő temető kopjafáit is érdemes megtekinteni. Útközben elérjük Magyarszombatfát — itt a „Fazekasházat” ne kerüljük el. Érdemes bemenni egy-két fazekasműhelybe érdeklődni, vásárolni. Pihenésre a Bajánsenye utáni haricsai erdei pihenőt kínáljuk.

Pankasz (10 km) az 1730 körül épült „szoknyás” haranglábról híres. A faépítményt alul széles zsuppal fedett tető borítja.

A javasolt helyek Őriszentpéterről autóbusszal elérhetők.

Az Őrség egész területe — 37 910 hektár — az Őrségi Tájvédelmi Körzethez tartozik. Kérjük a látogatókat a természeti érdekek védelmére, növényeket, állatokat ne gyűjtsenek és más módon se károsítsák.

Az Őrség keleti részén, a Szőce–Őrimagyarósd–Hegyhátszentjakab közti völgyben folyó Vadása-patak felduzzasztásával alakult ki a mintegy 3 hektár vízfelületű Vadása-tó.

A tó körül kialakított kirándulóerdő megközelítése gépkocsival két oldalról is lehetséges: Körmen-d–Őrimagyarósd–Hegyhátszentjakab (a falu északi részén a templom felett tábla jelzi a lekanyarodást) vagy Zalalövő–Felsőjánosfa–Hegyhátszentjakab.

Vasúton a körmen-d–bajánsenyei vonalon közelíthető meg Felsőjánosfa megállóig, de innen még 6 km út a parkerdő. Szálláslehetőség: fizetővendég-szolgálat Hegyhátszentjakabon és Őriszentpéteren, szálloda Körmen-den, étkezési lehetőség minden falu szövetkezeti vendéglőjében van.

A tó fürdésre, horgászásra kiválóan alkalmas, sőt tudományos célra is, ezért a Nyugat-dunántúli Vízügyi Igazgatóság különböző méréseket végez itt (vízhozam, ülepedés stb.).

A parkerdő a tóparttal párhuzamosan húzódik – berendezése esőkunyhó, pihenőpadok, szalonnasütőhely.

A parkerdő állománya vegyes. Az Őrségi erdők szinte minden fafaja megtalálható. A völgyfenékre futó eróziós völgyek az erdőben is mély szakadékokat képeztek, így változatos a táj, és jól egészíti ki a fürdés élményét, sőt csupán kirándulásra is alkalmas. A vadása-tavi üdülőközpont mellett kisebb üdülőttelep is kiépült már, van kijelölt sátorozóhely is. Nyári szezonban büfé szolgálja a vendégek kényelmét.

Ez a táj is az Őrségi Tájvédelmi Körzethez tartozik, kérjük a látogatókat, hogy segítsék a természeti értékek védelmét. Kirándulási lehetőségei – a helyi séták kivételével – megegyeznek az Őriszentpéteri pihenőerdőnél felsoroltakéval.

Üdülőerdők

Sor-szám	Üdülőerdők	A fejlesztés kezdő éve	Terület hektárban jellege szerint			1978. évi látogatók becsült száma, ezer fő
			pihenő-	séta-	kiránduló-	
			erdő			
1.	Győri parkerdő	1973	313			35
2.	Mosonmagyaróvári parkerdő	1976	156			28
3.	Kapuvári pihenőerdő	1976	70			17
4–5.	Soproni parkerdők	1972	86	800	2000	550
6.	Kőszeg-hegyaljai sétaerdő	1972		523		75
7.	Csepregi pihenőerdő	1978	48			1
8.	Szombathelyi parkerdő	1972		545		45
9.	Szajki parkerdő	1972		49		8
10.	Sárvári parkerdő	1972	20			12
11.	Celldőmölki pihenőerdő	1976	83			6
12.	Jeli Erdészeti Botanikus kert	1976	105			50

Üdülőerdők (folytatás)

Sor- szám	Üdülőerdők	A fej- lesztés kezdő éve	Terület hektárban jellege szerint			1978. évi látó- gatók becsült száma, ezer fő
			pihe- nő-	séta-	kirán- duló-	
13.	Himfai parkerdő	1972	93			12
14.	Szentgotthárdi pihenőerdő	1978	36			2
15.	Óriszentpéteri pihenőerdő	1978	2			3
16.	Vadása-tavi parkerdő	1977	7			8
17.	Vasvári parkerdő	1972	17			2
18.	Csákánydoroszlói parkerdő	1973	41			5
19.	Körmenyi park	1973	37			7

Erdei autópihenők

Sor- szám	Erdei autópihenők	A fej- lesztés kezdő éve	1978. évi látó- gatók becsült száma, ezer fő	Helye	
				útvonal száma	km szelvény
1.	Mosonmagyaróvári	1974	30	15	3,0
2.	Gönyői	1974	8	M 1	109,5 Győr előtt
3.	Kapuvári (vitnyédi)	1975	5	85	49,0 Vitnyéd Fertőszentmiklós között
4.	Zsédényi	1975	1	84	80,0 Sajtoskál – Tompaládony között
5.	Vámoscsaládi	1976	2	86	60,5 Vámoscsalád – Vasegerszeg között
6.	Káldi	1976	6	84	52,2 Sárvár – Borgáta között
7.	Jánosházi	1974	6	84	39,5 8-as főút – Ukk között
8.	Csipkerekai	1972	10	8	122,3 Hosszúpereszteg – Szemenye között
9.	Vasvári	1974	3	74	68,7 Vasvár – Győrvár között
10.	Csákánydoroszlói	1970	10	8	164,0 Csákánydoroszló – Gosztöny között
11.	Nádasdi	1974	3	74 322	38,9 Nádasd – Zalalövő között
12.	Óriszentpéteri (Bárkás-tó)	1970	6	7 451	16,7 Óriszentpéter – Ivánc között
13.	Kercaszomori (Malom-tó)	1975	5	7 451	6,3 Bajánsenye – Magyar-szombatfa között

Úttörő-vándortáborok

Vas megyei kék út (14 napos)

Célja Vas megye, Szombathely történelmi és természeti nevezetességeinek felderítése, mai életének, szocialista fejlődésének megismerése. A természetbarát szövetség kék útja feladatainak teljesítése.

Programja. A kék út új szakaszát, a Vas megyei Velemtől Sümegig, a múlt évben kapcsolta hozzá a Magyar Természetbarát Szövetség az országos kék út vonalához.

A program változatos. Vas megye ősi és gazdag történelmi emlékekkel rendelkező városai: Szombathely, Kőszeg, Sárvár. Megismerhetik az úttörők e városok és a megye nevezetességeit. Nagy teret kapnak a természet szépségeit felderítő programok: a határmenti Velem és környéke, a vasi-erdők – ahol a kék út vezet –, a Szajki-tavak és a parkerdő, a hidegkúti erdészház környéke, a szelestei arborétum.

A megye KISZ-esei, természetbarátai, erdészei, az oktatási intézmények vezetői sokoldalúan segítik majd a vándortábor kedvező feltételeinek és gazdag programjának összeállítását.

Útvonala (szállás).

1. Szombathely (kollégium): városismereti verseny, tovább vonattal.
2. Kőszeg (iskola): autóbusszal Velembé, majd helyi túra.
3. Tömörd (kultúrház és sátor): kirándulás a büki fürdőhöz, tovább Acsádig gyalog, innen busszal Szelesteig.
4. Szeleste (iskola): tovább Csénye községen át Sárvárra.
5. Sárvár (iskola): tovább autóbusszal Gércéig, innen gyalog a hidegkúti erdészházhoz.
6. Újkúti erdészház: tovább Hosszúperesztegen át a Szajki-tavakhoz.
7. Szajki-tó, strandkemping (sátor).

Megszerezhető jelvény:

– Országos kék túra úttörő tájegység jelvénye.

Szervezője a Vas megyei úttörőelnökség.

Őrség (12 napos)

Célja az őrési táj természetvilágának, történelmi emlékeinek, jelen korának megismertetése.

Programja. Az Őrséggel, a Vend-vidékkel, városaival ismerkedhetnek meg a pajtások.

Nagy teret kapnak a természet szépségeit felderítő programok. Kirándulás Nemesmedvesre, találkozás a határőrséggel.

Útvonala (szállás).

1. Szombathely (kollégium): városismereti verseny, tovább vonattal Kőrmendre.
 2. Kőrmend (kollégium): kirándulás Nemesmedvesre, gyalog a Vadása-tóig.
 3. Vadása-tó (Hegyhátszentjakab, sátor): tovább Őriszentpéterre.
 4. Őriszentpéter (iskola): tovább Őriszentpéter–Szalafőig autóbusszal, majd gyalog Apátistvánfalvára.
 5. Apátistvánfalva (sátor): tovább gyalog Szentgotthárdra.
 6. Szentgotthárd (iskola). Hazautazás.
- Szervezője a Vas megyei úttörőelnökség.

Győr-Sopron, Vas megye arborétumai

Arborétumok	Térképi száma	Területe ha-ban, látogathatóság szerint		Természet (T) vagy műemlékvédelmi (M) értékek	
		zárt	korlátozottan		szabaddon
			látogatható		
Győr-Sopron megye					
Dénesfai kastélypark	9	11,6		T, M	
Dunakiliti park	1		1,5		
Fertődi Eszterházy-park	12		15,0	M	
Fertődi temetőkert	13		1,0		
Hédervári kastélypark	4		9,7	T, M	
Kroncő zöldsőmajor	6		4,6		
Mihályi kastélypark	10		1,5	M	
Mosonmagyaróvári városi park	2		11,6	M	
Mosonmagyaróvári Ápr. 4. major	3		1,5		
Nagycenkli kastélypark	17		15,0	T, M	
Nagylőczi szociális otthon parkja	18	4,6		M	
Pannonhalmi arborétum	7		13,5	T, M	
Pinye, községi park	14		0,9		
Rábapatoná, Lesvári-park	5		2,5		
Rőjtőkőmuzsaji SZOT-üdülő parkja	11	3,4			
Sopron, Egyetemi arborétum	16		15,0		
Soproni erdei iskola	15	3,8			
Sopronhorpácsi park	19		12,0	T, M	
Vép, Pákvárpusztai-park	8		3,1		
Zsira, szociális otthon parkja	20	6,2		M	
Vas megye					
Acsádi községi park	39		0,5		
Acsádi szociális otthon parkja	40	3,0			
Balognyomi park	78		1,7		
Bozsoki kastélypark	27		7,6	T, M	
Bőgöte, tsz parkja	63		1,5		
Bük, volt Szapáry-kastélypark	37		3,5	M	
Bük, templomkert	38		0,9		
Celldömölki park	59		0,5		
Csákánydoroszlói park	84		37,7	M	
Csehimindszent SZOT üdülő parkja	65	3,0			
Csemeszkopácsi Á. G. parkja	74		0,6		
Csepregi községi park	34		3,6		
Csepreg, Tamáspuszta	35		2,4		
Egyházashetye, iskolapark	61		2,0		
Gosztonyi, községi park	87		0,5		
Gosztonyi, tsz parkja	88		1,5		
Gencsapáti	25				

Győr-Sopron, Vas megye arborétumai (folytatás)

Arborétumok	Térképi száma	Területe ha-ban, látogathatóság szerint		Természet- (T) vagy műemlékvédelmi (M) értékek	
		zárt	korlátozottan		szabadon
			látogatható		
Góri Á. G. parkja	43		1,8		
Gyöngyösfalui park	26	0,6			
Hegyfalu, szanatórium parkja	47	7,5			
Ikervári nevelőotthon parkja	57	1,8		M	
Ivánc, Klára-majör	85		11,0		
Ivánci szociális otthon parkja	86	8,0		M	
Izsákfai községi park	60	0,5			
Jánosháza, községi park	62		2,0		
Kámi községi park	66		5,7		
Kámon Jeli Botanikuskert (lásd III-12. üdülőerdő)	67		74,0		
Kemenessömjéni Nevelőotthon parkja	58	0,8			
Kisunyomi park	79		0,5		
Körmend, kastélypark	83		37,8	T, M	
Kőszegi Chernel-kert	29	0,5		T	
Kőszegi iskolapark	30	12,4			
Kőszeg, nevelőotthon parkja	31	7,8			
Magyarzecsódi kastélypark	81		2,0		
Meggyeskovácsi park	71		1,3		
Mesteri kórházpark	56	2,5			
Mesteri tanácsolház parkja	57		1,0		
Mesterházai tsz parkja	44		1,9		
Mikosszéplaki SZOT-üdülő parkja	64	6,0		M	
Nemescsó park	28		0,6		
Nemeskoltai tsz parkja	70		2,4		
Ostffyasszonyfai park	51		0,7		
Perenyei községi park	24		6,6		
Peresznyei tsz parkja	32	1,5			
Peresznyei szociális otthon parkja	33	3,3			
Rátóti park	89	2,0			
Répcseszentgyörgyi nevelőotthon parkja	42	3,5			
Rumi kastélypark	68	5,0			
Sajtoskál szociális otthon parkja	45	1,1			
Sárvári arborétum	52	9,1		T	
Sárvár, cukorgyári park	53		5,2		
Simasági kórház parkja	46	4,0			
Sitkei iskolapark	55	3,0			
Sorokpolány, iskolapark	80	4,0			
Szarvaskendi park	82		0,5		
Szelestei arborétum	41	13,1			
Szentivánfai park	49		4,6		
Szombathely, Kámoni arborétum	21	22,6		T, M	

Győr-Sopron, Vas megye arborétumai (folytatás)

Arborétum	Térképi száma	Területe ha-ban látogathatóság szerint			Természet- (T) vagy műemlékvédelmi (M) értékek
		zárt	korlátozottan látogatható	szabadon	
Szombathely, Dogáti kastély parkja	22	9,5			
Tanakajdi park	75	3,0			
Táplánszentkereszti szociális otthon parkja	77	4,8			
Tömördi park	36			6,4	
Uriújfalui Á. G. parkja	50		1,8		
Vasegerszegi park	48			2,9	
Vassurányi park	23			8,4	
Vasszécsény, múzeumpark	72			1,6	
Vasszécsényi park	73			6,0	
Vépi kastélypark	76	15,5			M
Zsenyei alkotóház parkja	69	13,8			T, M

IV. Dél-Dunántúl

A Dunántúli-dombság nyugati tagja az apró völgyekkel sűrűn átszótt, tölgy- és bükkerdőkkel gazdagon borított, változatos *Zalai-dombvidék*. Az eredeti, színes göcsei és hetési táj vonzereje ma már közismert. A változatos dombok és völgyek a tájon belül szinte egymástól elszigetelten kialakult jellegzetes sajátosságú apró települések igazán vonzóvá teszik ezt az eddig alig látogatott vidéket.

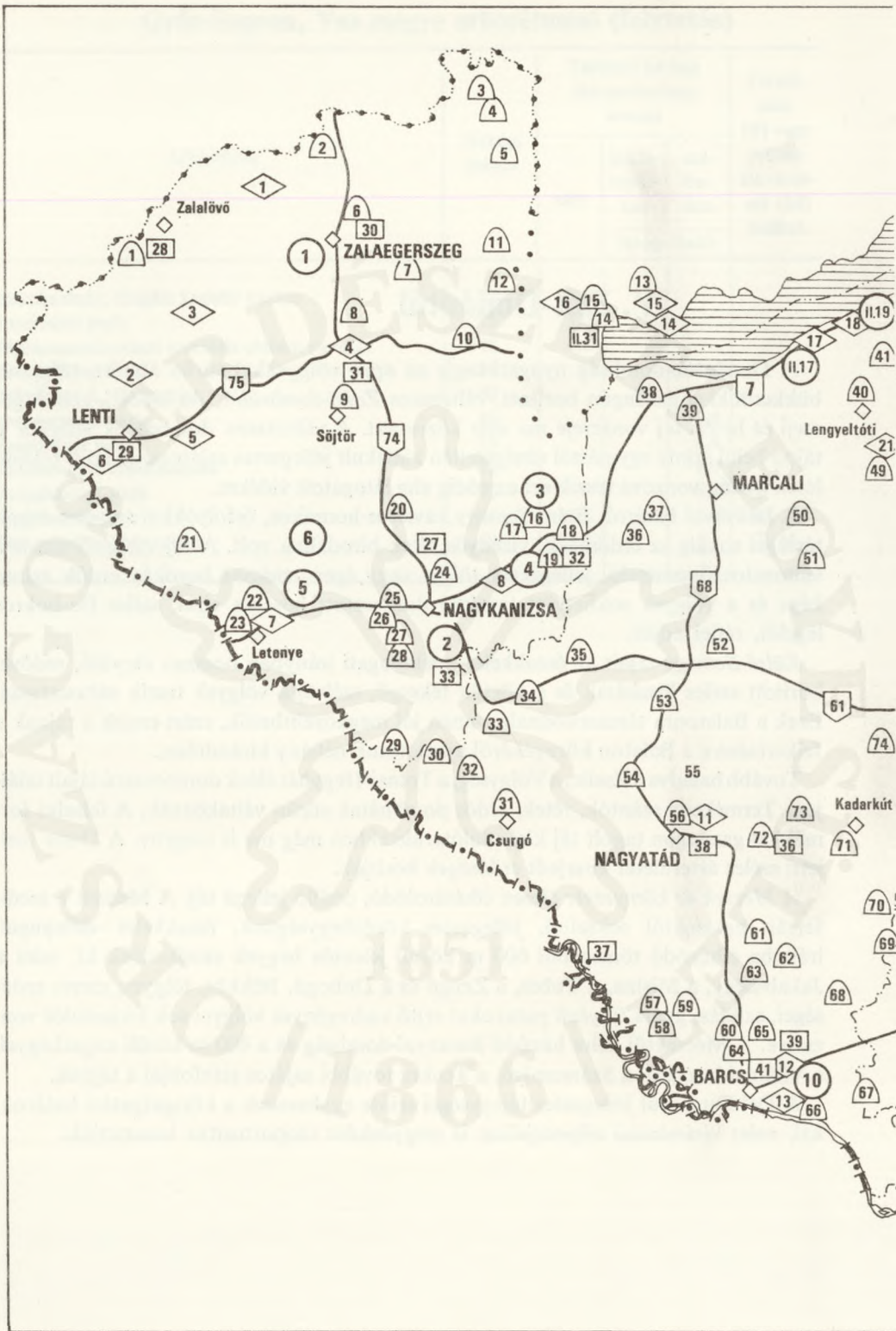
A Drávával határolt *Belső-Somogy* kavicsos-homokos, ősfolyókkal szélesen tagolt térségei sokáig az erdőségek, vizenyős rétek birodalma volt. A táj varázsát ma is a változatos összetételű, jellegzetes tölgy- vagy éger-, másutt borókás erdők színes képe és a völgyek sokhelyütt tavakká duzzasztott bőséges vizei, széles fás-bokros legelői, rétjei adják.

Külső-Somogy tájait az északkelet–délnyugati irányban hosszán elnyúló, erdővel borított széles löszhátak és a köztük tekergő, szélvájta völgyek teszik változatosabbá. Ezek a Balatonra támaszkodnak, onnan jól megközelíthetők, ezért ennek a tájnak a felkeresésére a Balaton környékéről ajánlottunk néhány kirándulást.

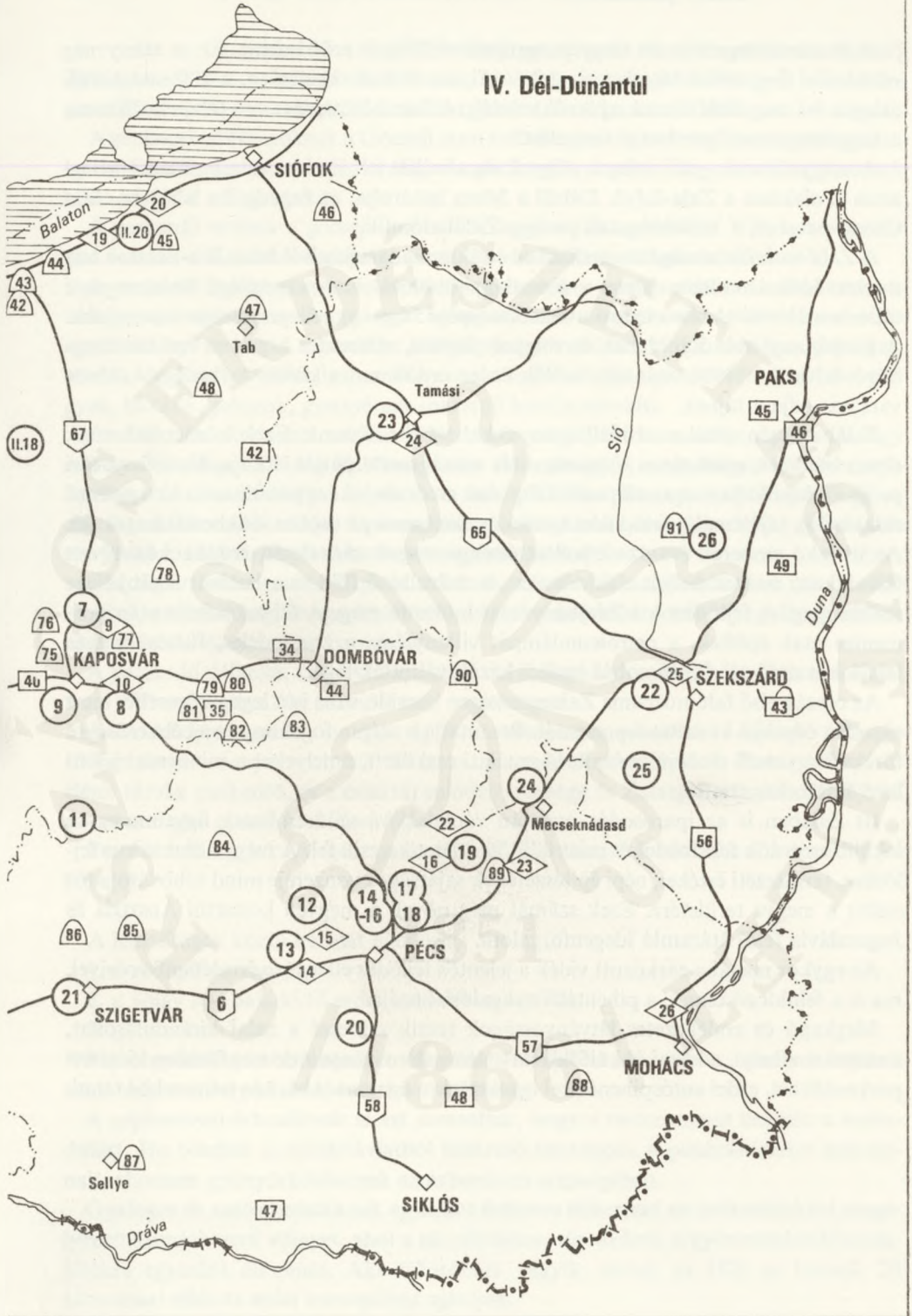
Tovább haladva a Zselic, a Völgység, a Tolnai-Hegyhát élénk domborzatú tájait találjuk. Termékeny szántók, rétek, erdős dombhátak sűrűn váltakoznak. A felszíni formákkal gazdagon tagolt táj kirándulóterületekben még ma is szegény. A Duna melletti széles árterületet kiterjedt erdőségek borítják.

A Mecsek és környezete élesen elhatárolódó, önálló jellegű táj. A Mecsek a mediterrán hatásoktól sokszínű, jellegzetes középhegységünk, északkelet–délnyugati irányba elhúzódnó tömegéből 600 m körüli jelentős hegyek emelkednek ki, mint a Jakab-hegy, a Misina, a Tubes, a Zengő és a Dobogó. Bükkös, tölgyes, cseres erdőségei, sziklás, gyors folyású patakokat rejtő vadregényes völgyei sok kirándulót vonzanak. A Mecsektől délre húzódó Baranyai-dombság és a 400 m körüli szigethegyei, a Villányi-hegység, a Szársomlyó, a Tenkes további sajátos színfoltjai a tájnak.

A Dél-Dunántúl jellegzetes tájegységei szinte egybeesnek a közigazgatási határokkal, ezért kirándulási célpontjaikat is megynként csoportosítva ismertetjük.

IV. Dél-Dunántúl

Zalai parkerdők

A Dunántúl legerdősebb megyéje, területének 27%-át erdő borítja. Ez az arány még növekedni fog, mivel természeti adottságai, rendkívüli tagoltsága, a 800 mm körüli átlagos évi csapadék és ezek nyomán erodált, erősen kötött, savanyú talaja korlátozza a nagyüzemi mezőgazdasági termelést.

A megyét észak–déli irányú völgyek darabolják fel. Ezekbe ásta be magát jellegzetes Z alakban a Zala-folyó. Délről a Mura határolja, ez fogadja be a Kerka- és a Cserta-patakot, a Válicka-patak pedig a Zalába ömlik.

A Zala-torkolat térségében terül el az értékes madárvilágáról híres Kis-Balaton természetvédelmi területe. Innen a Keszthelyi-öböl változatos szépségű Balaton-parti tájai és a Hévízi-tó télen-nyáron vonzó szépsége: egy-egy jellegzetessége a megyének. A kisebb-nagyobb dombhátak és völgyek játékos, változatos képe, az ezekben megbúvó falvak, a rétek, szántók, szőlők és az erdők mozaikszerű tarkasága különös varázsát adja a tájnak.

Zalában szép, értékes erdőállományokkal találkozhatunk. Ezek között láthatunk olyan bükköst, gyertyános tölgyest, mely országszerte párját ritkítja. Erdefenyvesei pedig az Alpokalja magas csapadékatlagának eredményeként páratlanok. A nagyszerű zalai erdők tájformáló, felüdülést kínáló értékeit csak az utóbbi időkben fedezték fel. Az itt lakó emberek évszázadokon át éltek a maguk zárt életét, erdőkkel körülvett falvaikban, melyek helyét a domborzat, a művelhető föld és a határőrvidék jellege szabta meg. A fejlődést a kőolajbányászat indította meg. A felszabadulás után portmentes utak épültek, a petróleumlámpát villanyfény, a zsupfedeles, füstökonyhás lakásokat modern, fürdőszobás családi házak váltották fel.

Az ország első falumúzeuma Zalaegerszegen létesült, s ma is a legegységesebb, mert egyetlen néprajzi körzetet reprezentál. Bemutatja a szépre fogékony és a célszerűsége törekvő egyszerű emberek házait, használati eszközeit, amelyeket a mindenütt jelenlevő fából készítettek.

Itt Zalában is az iparosodás nyomán városlakóvá váló emberek figyelme egyre inkább az erdők felé fordul és mint üdülőterületet keresik fel. A megye dinamikus fejlődése, természeti értékei, népi építészetének sajátos vonzereje mind több látogatót csábít a megye területére. Ezek számát még növeli a megyén keresztül Ausztria és Jugoszlávia felől átáramló idegenforgalom.

Az egykor magába zárkózott vidék a jelentős fejlődés ellenére „érintetlen” erdeivel, ma is a feloldozó csend, a pihentető nyugalom hazája.

Megkapó és emlékezetes látványosságok teszik színessé a zalai kirándulásokat, amelyeket a helyi, a hazai és külföldi turistaforgalom igényeinek megfelelően kiépített parkerdőkkel, erdei autópihenőkkel igyekeztek még vonzóbbá, kényelmesebbé tenni.

A parkerdő a várostól délnyugatra terül el, a dinamikusan fejlődő Zalaegerszeg zárt beépítésű területe már 1–1,5 km-re megközelítette. A városközponttól, a vasút- és autóbuszállomástól egyaránt 3–4 km-re elérhető.

A gépkocsival érkezőknek a Göcseji úton kell elhagyniuk a várost, és a nagylengyel—lenti főközlekedési úton haladva érik el a parkerdőt, amelyre nagyméretű tájékoztató tábla hívja fel a figyelmet.

A parkerdő területe a göcseji dombvidék legészakibb nyúlványa. Változatos geológiai formáit a vulkántevekenység, a szél- és vízerózió együttesen alakította ki.

A parkerdő faállományának zöme a hagyományos erdőgazdálkodás által kialakított gyertyános-tölgyes. A parkerdő központjában, a legváltozatosabb terepen mintegy 20 ha-nyi területen arborétum jellegű részletet alakítottak ki, ahol luc-, jegenye-, vörös-, duglászfenyőfélék, a hamisciprusok, tuják zöldjét nyírek hófehér törzse, tölgyek, bükkök, juharok, gyertyánok sokszínű lombja élénkíti.

Az őshonos növényzet mellett a tisztások szegélyein havasszépe nyílik. A lágyszárú erdei virágok közül a Zalában honos valamennyi faj megtalálható. Nagyon sok az illatos és az erdei ibolya, valamint az erdei ciklámen. Kora tavasztól késő ősziig az ehető gombák minden faja, a pereszkék, galambgombák, vargányafélék, gyűrűs tölcsergomba, nagy őzlábgomba stb. tömegesen található.

Gazdag a terület madárvilága is. Az énekeseken kívül találkozhatunk itt a harkályokkal, csuszkákkal, de egerészölyvvel, vörös vércsével, erdei fülesbagollyal, kékkánnyával (szalakóta), búbos bankával is.

A parkerdő délkeleti szegélyén van az Aranyoslapi forrás, melyről a Zalavári Konvent 1381. augusztus 24-i oklevele már említést tesz.

A terület legmagasabb pontján épült a zalaegerszeg—bazitai tv-átjáró állomás 100 m magas tornya, melynek 60 m magasan levő presszójából, illetve teraszáról élénk tárul a parkerdő, de a zalai táj minden szépsége és Zalaegerszeg panorámája is. A tv-toronyba gyorslifttel lehet feljutni.

Fentről beláthatjuk az egész parkerdőt és eldönthetjük kirándulásunk további útvonalát.

A lehetőségek közül hármat ajánlunk:

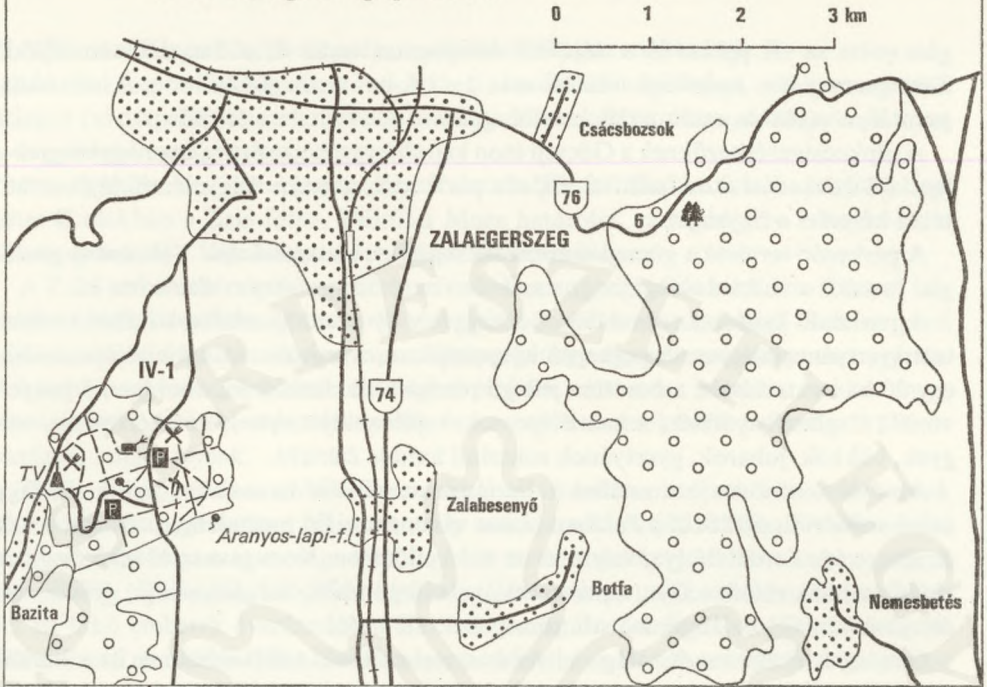
1. a ródlipálya vonala,
2. a völgy felé haladó fő erdei nyiladékon levő út,
3. „Panoráma” út.

Mindegyikről kisebb kitérőket tehetünk a kiépített sétautakon, amelyek mellett több helyen erdei padokat, asztalokat találunk.

A gépkocsival érkezőknek is azt javasoljuk, hogy a tv-toronymnál kezdjék a kirándulást. Ha beteltek a madártávlatból feltáruló körképpel, a panorámaúton haladjanak, ahonnan gyönyörködhetnek az arborétum szépségében.

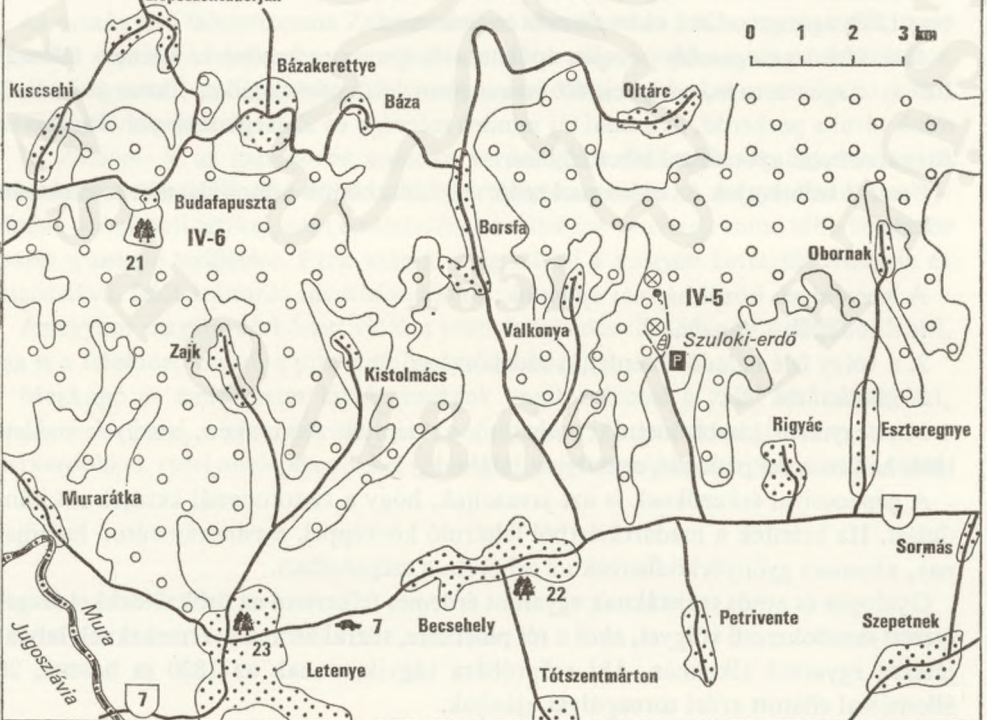
Gyalogos és autós turistáknak egyaránt érdemes felkeresni az örökzöldekkel szegélyezett szurdokszerű völgyet, ahol a rét pihenésre, tűzrakásra, a gyermekeknek labdajátékokra egyaránt alkalmas. Aki erőpróbára vágyik, annak az 1820 m hosszú, 20 állomással ellátott erdei tornapályát ajánljuk.

IV-1. Zalaegerszegi parkerdő

IV-5. Szuloki kirándulóerdő

IV. IV-6. Budafai arborétum

A Zalaegerszegre látogatóknak ajánljuk, hogy iktassák be programjukba a hajdani városháza épületében berendezett *Göcseji múzeumot*, az egykori végvár helyén 1730-ban barokk stílusban épült megyeházát, mely ma bírósági épület, a szabadtéri falumúzeumot, a mellette található Magyar Olajipari Múzeumot.

A gépkocsival érkezőknek még egy szép kis kirándulást ajánlunk: Zalaegerszegről – nagylengyeli olajmezőn, nova-szilágyi erdők – becs-völgyei autópihenő, Belső-Göcsejen át Kandikó-tető, Dobronhegyi szerpentinen leereszkedve vissza Zalaegerszegre. Ritkán látott élményben lesz részük az év bármely szakában.

IV-2. *Nagykanizsai parkerdő* (térkép a 159. oldalon)

Nagykanizsa a megye második legnagyobb városa, a Murától északra, a Principális-csatorna két oldalán fekszik. A város északi és keleti felét változatos dombvidék övezi, hangulatos szőlőhegyekkel, erdőkkel, kirándulóhelyekkel. Nagykanizsa az őskortól kezdve lakott hely volt. A mai városkép kialakulása az 1876-os években kezdődött el, sorra nyitották meg a szépen fásított utcákat, majd a század 30-as éveiben a város fejlődésének új lendületet adott Zala „fekete aranyának”, a kőolajnak feltárása.

A városnak több ipari üzeme van, melyek világszínvonalon termelnek, ilyenek a Kőolajipari Gépgyár, Üveggyár, Egyesült Izzó fényforrás gyára stb. Az iparosodó város lakói egyre inkább igénylik a természetet, a kikapcsolódást nyújtó erdei üdülőterületet. Ezt elégíti ki a nagykanizsai parkerdő. Szerepe túlnő a helyi igényeken. Csónakázótaván országos, sőt nemzetközi kajak-, kenu- és hajómodellező versenyeket bonyolítanak le.

A parkerdőt a várostól keletre, a 61-es nagykanizsa – kaposvári út mellett találjuk. Sétánnyal kapcsolódik a városhoz. Területe 515 ha.

Felszíne erősen szabdalt, észak – déli irányú völgyek és gerincek váltják egymást, az igazi Zala képe tárul elének. Vízmosásos, vadregényes völgyeiben otthonra talált a szarvas, az őz. A parkerdő nyugati oldalán idős tölgy- és cserállományok, a keleti oldalon 100 éves bükkösök fordulnak elő, ezeket kisebb foltokban vörösfenyő, lucfenyő és különböző exóta fenyők tarkítják.

A városból kivezető úton már messziről szemünkbe tűnik a látó-hegyi tetőn épült kilátótorony, amelyről nagyszerű kilátás nyílik a városra, a Principális-patak völgyében épült kisebb településekre és a parkerdőhöz tartozó több mint 40 ha-os csónakázótóra. A parkerdő egész éven át alkalmas rövidebb vagy egész napos kirándulásokra. Minden korosztály megtalálja az igényeinek megfelelő felüdülés feltételeit.

Akik a vízhez vonzódnak, csónakázással és horgászással tölthetik el idejüket, de rövidebb-hosszabb túrákat ők is tehetnek az erdőben. Gyermekkel érkezőknek a játszótisztást ajánljuk, amelyhez labdázórét csatlakozik.

Csoportos iskolai kirándulók tanulmányozhatják a hazai fás és lágyszárú növényeinket, igénybe vehetik az erdei tornapályát és a kialakítás alatt levő biológiai oktatóösvényen megismerkedhetnek az idegen tájakon honos fákkal és cserjékkel. Télen ródli- és korcsolyapálya áll rendelkezésre, melegedőházzal együtt.

Minden évszakban nagy élményt, kellemes időtöltést nyújt a parkerdő.

IV-3. *Zalakarosi parkerdő* (térkép a 159. oldalon)

Zala egyik legvonzóbb része Zalakaros és környéke. A föld mélyén lassan apadó kőolaj még egy felbecsülhetetlen kincssel ajándékozta meg ezt a vidéket. A kutató olajfúrások eredményeként kétezer méteres mélységből *gyógyító erejű termálforrások* törnek fel.

Magas színvonalon berendezett gyógyászati fedett fürdő, öt szabadtéri medence és két szauna várja a látogatókat, amelyekben ingyenes orvosi vizsgálat alapján vehető igénybe a javasolt gyógykúrák. Elsősorban reumatikus és nőgyógyászati betegségekre és ideges panaszok kezelésére kiváló.

A fürdőkúrát naponta egy, esetleg két alkalommal, fél-egyórás időtartamra tanácsos igénybevenni.

A fennmaradó szabad idő eltöltésére és a teljes kikapcsolódásra szolgál a parkerdő, amely közvetlen csatlakozik az üdülőterülethez. Területe 188 ha.

A lankás domboktól a meredek, törésszerű dombtetőig minden alakzat megtalálható, amelyet igen változatos növénytakaró fed. Tölgy, bükk, cser, gyertyán, kőris, juhar, szelídgesztenye, erdei- és lucfenyővel elegyes és elegyetlen állományok alkotják az erdőt. A lágyszárúak közül gyöngyvirág, ibolya, szagosmüge, ciklámen, panonbükköny a leggyakoribb.

Igen gazdag az állatvilág is. Őz, szarvas, fácán, mókus, bagoly, harkályok, az énekesmadarak nálunk előforduló minden fajával találkozhat a kiránduló.

Zalakaros Nagykanizsáig vagy Zalakomárig vonattal, onnét közvetlen csatlakozású autóbusszokkal, illetve gépkocsival közelíthető meg. Szállás a Hotel Termálban, a kempingben, illetve a községben levő IBUSZ-fizetővendég-szobákban igényelhető.

IV-4. *Sagoti parkerdő* (térkép a 159. oldalon)

A pihenőerdő a Balatontól is csak 35 km-re, Nagykanizsától 10 km-re, Zalakaros gyógyfürdőtől 6 km-re, a 7-es főközlekedési út mellett van. A Balaton, illetve az Adria felé irányuló turistaforgalom fő útvonala.

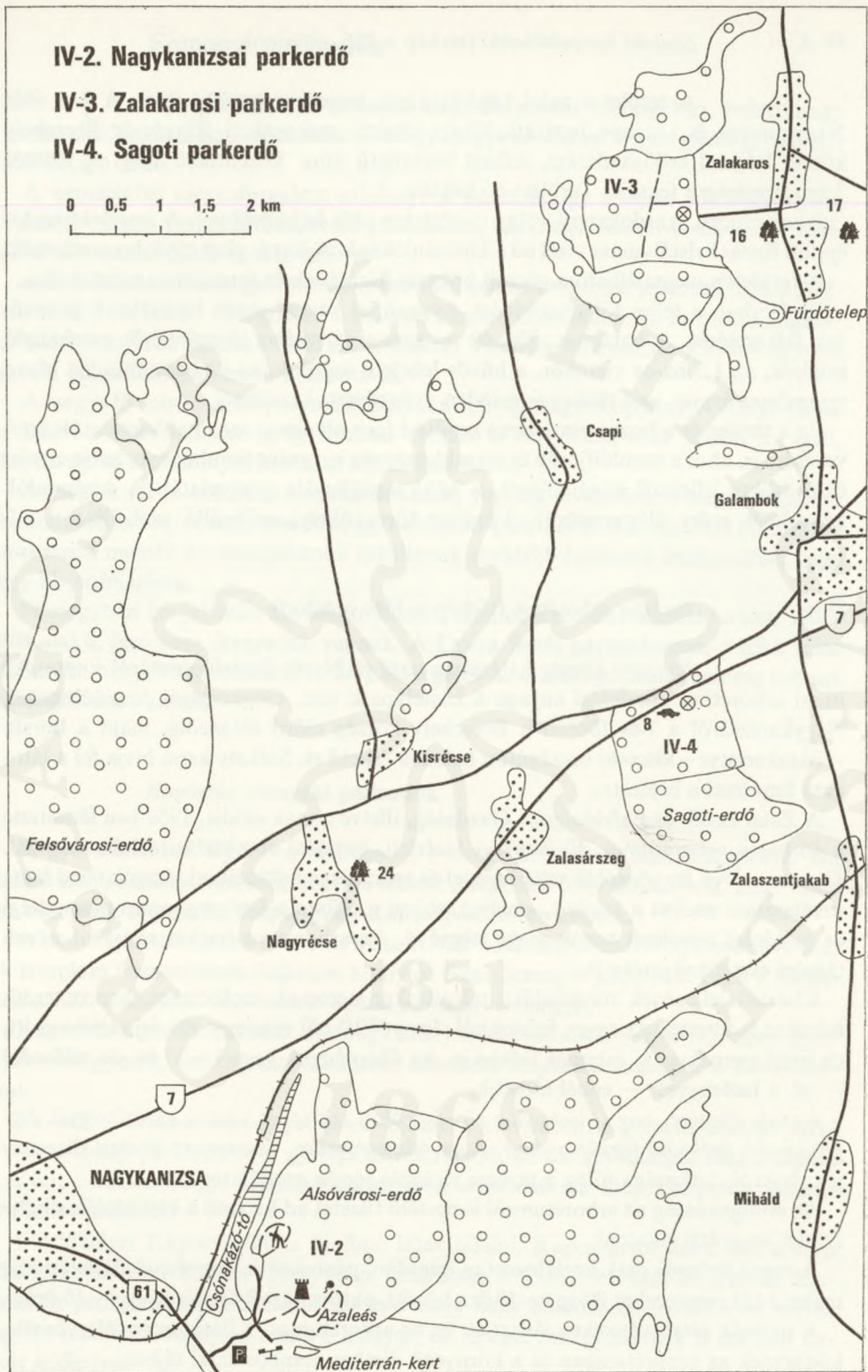
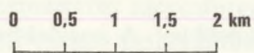
A terület majdnem sík. Az erdő igen szép lombelegyes tölgyes, amelyben aszfaltburkolatú út vezet. Parkolót is találunk az út mellett. A tűzrakóhelyekhez, erdei garnitúrákhoz, esőkunyhókhoz, a gyermekek részére létesített játszótisztásokhoz sétaösvények vezetnek. Az eligazítást a jelzőtáblák adják.

Ki-ki kedvére pihenhet, sétálhat vagy elkészítheti ebédjét, a gyermekek hintázhatnak, a rönkből készült játékszereken ügyeskedhetnek. Tavasztól őszig büfé is üzemel.

IV-2. Nagykánizsai parkerdő

IV-3. Zalakarosi parkerdő

IV-4. Sagoti parkerdő

A terület a zalai bükkös egyik legjellegzetesebb része. A 7-es főút Nagykanizsa és Letenye határátkelőhely közötti szakaszáról Rigyác és Becsehely között leágazó erdőgazdasági, szilárd burkolatú úton közelíthető meg. A főúttól 3 km távolságra fekszik. Területe 66 hektár.

Romantikus, szurdokszerű völgy csodálatos idős bükkösökkel. A szurdokban kiépített forrás kristálytiszta vizet ad a kirándulóknak. A forrás vizét tóvá duzzasztották.

A területen megtalálható a göcseji bükk-táj flórájának és faunájának minden faja.

Elsősorban a teljes kikapcsolódást, nyugalmat kereső autós turistáknak javasoljuk felkeresését. A hatalmas, 30–40 m magas, fél méter törzsátmérőt meghaladó bükkök, az 1,5 ha-os víztükör, a hűvös leheletű szurdok, az itt honoló csend olyan nyugalmat áraszt, ami többet ér minden gyógyászati kezelésnél.

Ez a terület és a hozzá csatlakozó erdőtest igen alkalmas szakmai bemutatók szervezésére is, ahol a tanulmányút és a szakközönség egyaránt tanulmányozhatja a zalai bükkösökre jellemző növényflórát, a bükkgazdálkodás gyakorlatát. A kirándulók kényelmét erdei ülgarnitúrák, kiépített tűzrakóhely, esőbeálló szolgálja.

Kiscsehi község határában terül el. Nevét Budafapusztáról kapta. Az itteni arborétum kiindulási anyaga a kastélypark volt. Gépkocsival és autóbusszal, Nagykanizsáról a 7-es főúton a Becsehely község előtti elágazóig, majd a borsfa – bázakerettye – kiscsehi országúton haladva érhető el. Székely kapu hívja fel a látogató figyelmét a bejáratra.

A Zalai Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság, illetve annak elődje, 1959-ben létesítette a 46 ha-os arborétumot. Elsősorban kísérleti, kutatási és oktatási célokat szolgál. Gyorsan növvő fenyőexóták telepítésével és rendszeres fejlődéstani vizsgálatával lehet kiválasztani azokat a fajokat, amelyek ebben a tájban a fatömeghozam mennyiségi és minőségi növelését teszik majd lehetővé. Az arborétum értékét nagyban növeli tájképi esztétikai értéke is.

Kísérleti jellegének megfelelően telepítéskor nemcsak szolitereket, hanem erdőfoltokat is ültettek az egyes fafajokból. Fenyőfélékből mintegy 100 faj található itt, de jelen vannak a táj őshonos fafajai is. Az állományok kora 1–20 év, de előfordul — pl. a lucfenyves, — ennél idősebb.

Annak ellenére, hogy viszonylag rövid múltra tekinthet vissza, hazánk egyik leggazdagabb örökzöld fagyűjteménye. Az erdőszegélyekre, tisztásokra ültetett díszcserjék, bokrok tarkasága főleg a tavaszi virágzás idején csodálatos.

Az erdőgazdaság az arborétumról ismertető füzetet ad ki, amit a kirándulók a helyszínen megvásárolhatnak.

A nagyközönség csak korlátozottan, szerdán, pénteken és szombaton látogathatja május 1-től szeptember 30-ig 9–19 óra között, október 1-től április 30-ig 9–16 óráig.

A turisták sétaösvényeken járhatják be az arborétumot. Kilátótoronyról gyönyörködhetnek az arborétumban és a környező dimbes-dombos zalai tájban.

Somogyi parkerdők

Az iparosodó és jelentős idegenforgalmat lebonyolító, fejlett nagy üzemi mezőgazdasággal rendelkező Somogy megye erdőkben is igen gazdag, területének 23%-a erdő.

A nemzetközi idegenforgalom színhelye a Balaton, így számos lehetőség nyílik Somogy megye parkerdőiben, erdei pihenőiben, természetvédelmi területein a rövidebb kikapcsolódásra és felüdülésre.

A Dél-Dunántúl somogyi területeire is a változatos domborzat jellemző, csak a Drávát kísérik szélesebb síkságok és a Balaton mentén öblösödnek be az északnyugat–délkelet irányú domblábak közé sík területek. Vizenyős völgyekben kisebb-nagyobb tavak. Közülük leghíresebb a Baláta-tó.

A megye fő folyója a Kapos, mellékfolyói a Kis- és Nagy-Koppány. A Rinye-patak a Drávába ömlik. Híres gyógyforrásai vannak a megyének, ezek között az igali, kaposvári és a csokonyavisontai a leglátogatottabb.

A megyét sűrűn behálózó közlekedési utak, vasutak elvezetnek a megye legszebb kirándulóhelyeire. A nagy gondossággal kiépített parkerdők és az erdőket átszelő útszakaszok mentén az autópihenők csábítanak rövidebb-hosszabb letelepedésre vagy egy kis erdőjárásra.

Somogyban két jelentős tájvédelmi körzet, számos természetvédelmi terület, különös alakú, igen öreg faegyedek vannak. A Dráva festői partszakaszai, a több mint 50 kisebb-nagyobb arborétum, az öreg fás legelők az odalátogatóknak mindig örömet és felfrissülést adnak.

Kaposvár környéki parkerdők

A gyors ütemben fejlődő és iparosodó, mintegy hetvenezer lakosú Kaposvár ősi lakott hely, de fiatal város. Száz évvel ezelőtt mindössze 6649 lakosa volt. Régi várát az oklevelek Rupolvár, Rupolújvár, Kaposújvár néven említik.

A mai Kaposzentjakab területén viszont már a XI. században templomot avattak. A templom felszentelésén Salamon király és Géza herceg is jelen volt. Ezen a területen a XII. századból való bencés apátság romjait láthatjuk.

Kaposvár környékét ősidők óta nagy kiterjedésű erdőségek borították. Szép gyertyános-tölgyesek, ezüsthársas-bükkösök, cseresek, fenyvesek fogadják a kirándulókat.

Az utóbbi években három parkerdő létesült a környékén: a gombás-desedai parkerdő, a tókaji parkerdő és a gyertyánosi parkerdő, de ide sorolhatjuk még a régóta kedvelt töröcske-völgyi kirándulóhelyet és a dombóváriak által látogatott hetényi kirándulóerdőt is.

Fürdőhelyet Kaposvárott és Igalban lehet találni. Kaposvártól délre van a szép Zselic Tájvédelmi Körzet. Nagyberki határában a Szalacsikai-szőlőhegyen és környékén pedig a Kárpát-medencében levő négy nagy halomsíros temetkezési helyek egyike található, amely nemcsak a magyar, de az európai régészetnek is számon tartott lelőhelye.

Kaposvár északi peremén — Kaposfüred, Magyaregres, Somogyaszaló határában — elterülő, vegyes korú és fafajú, de zömmel gyertyános-tölgyes, cseres, fenyves erdő. Kiterjedése 432 ha. Közbefogja a taponár-desedai víztározó nyolc kilométer hosszú víztükrének majdnem a felét.

Vonattal a kaposvári, toponári és kaposfüredi vasútállomásokig közelíthető meg. Kaposvárról autóbusszal Kaposfüredig, Magyaregresig, Somogyaszalóig, gépkocsival a 67-es műúton a parkerdőben levő három erdei autós-pihenőig.

A parkerdő igen alkalmas a tanulóifjúság csoportjainak fogadására és minden erdei sportrendezvény lebonyolítására. A tófelület végleges kialakítása után pedig különböző vízisportok úzésére lesz lehetőség.

A félnapos vagy egész napos — esetleg a több napos — kirándulások ajánlhatók. Az erdei autós-pihenőtől gyalog lehet eljutni a parkerdő különböző területeire a rövidebb vagy több órás és egész napos sétákkal. A Kaposvár környékiek délutáni és kora esti rövid, 1–2 órás kikapcsolódásra is sokan felkeresik. A parkerdő területén meleg ételeket a kijelölt tűzrakó helyeken lehet készíteni. Ivóvíz a 67-es műút magyar-egresi oldalán levő pihenőnél található.

A gombás-desedai parkerdőnek érdekes színfoltja az a lovaspihenőhely, ami a parkerdőn átvezetett lovaglótútnak egyik célpontja. A Kaposvári Mezőgazdasági Főiskola lovasközpontjából kiindulva gyakran választják a lovassport kedvelői ezt a változatos, szép erdei lovaglótútot.

Kaposváron megtekinthetők a város műemlékei, múzeuma, képtárai, környékén a tókaji és a gyertyános parkerdő. Felkereshetik a középkori várrom helyét, a vármegyeházat, a XII. századi Szent Jakab bencés apátság romjait, a Dorottya-házat, Rippl-Rónai József róma-hegyi lakóházát és parkját, ahol Ady Endre, Móricz Zsigmond, Medgyessy Ferenc is megfordult. A kiadós séta után a kaposvári vagy az igali termálfürdő is igénybe vehető.

A szép zselici dombokon, Kaposvár délnyugati peremén terül el ez a 141 hektáros, fiatal korú tölgy, bükk és fenyő fafajokból álló, meghitt szépségű parkerdő.

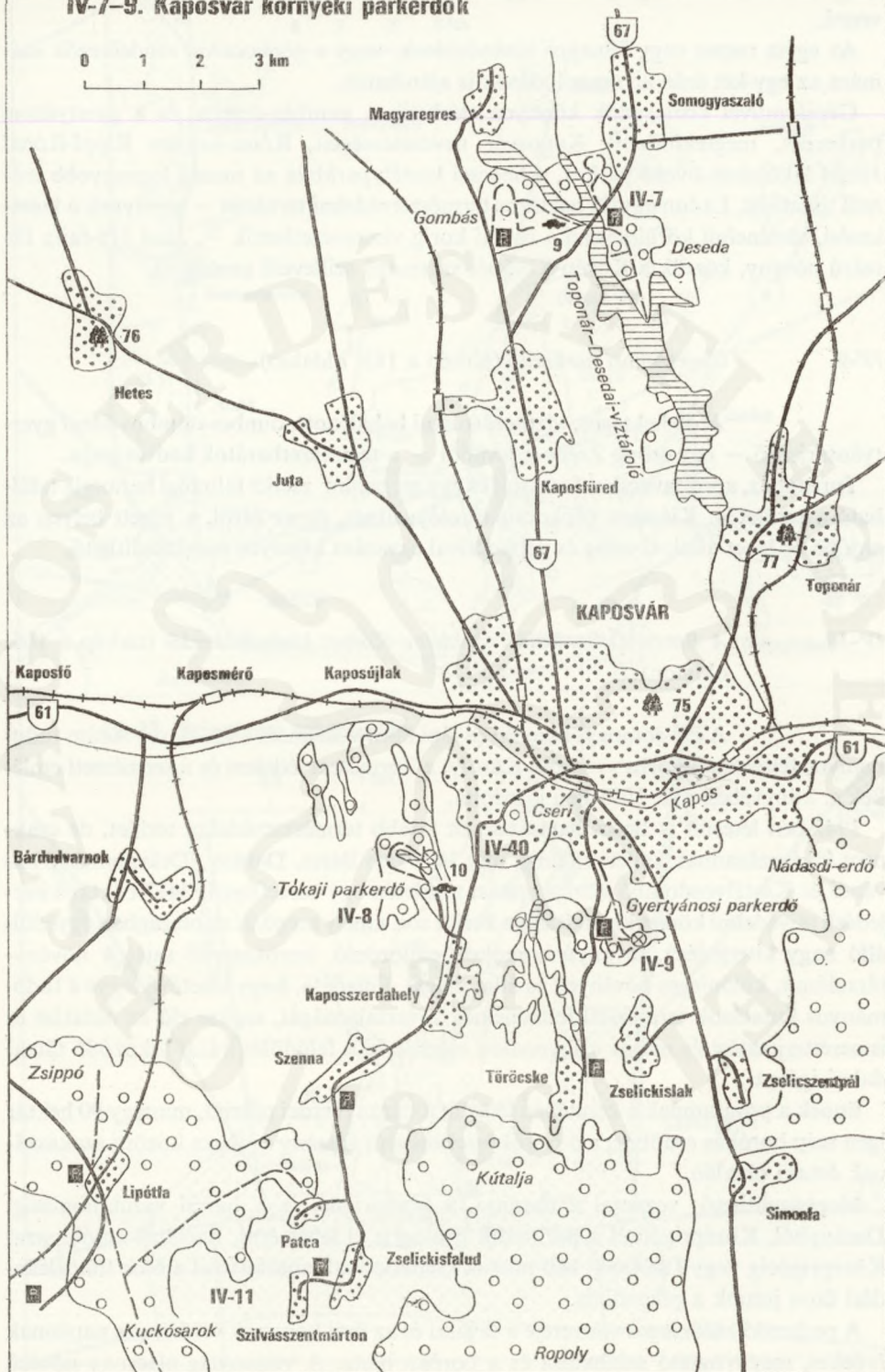
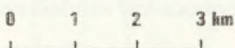
Megközelíthető a kaposvári vasútállomástól a helyi járatú és a Kaposszerdahelyre közlekedő autóbusszokkal, a tókaji elágazásig, gépkocsival az erdei autós-pihenőig, az edzettebbeknek a városból gyalog is.

A kaposváriak egyik legkedveltebb családi kirándulóhelye. A dombok változatosága, az apró tavacsok, az erdei tisztások együttese által kínált lehetőségek iskolásokat, óvodásokat és természetesen felnőtteket is vonzanak.

Pihenésre, rövidebb és kiadósabb sétákra, napfürdőzésre, erdei versenyekre — a gyermekeknek játszásra és oktatására is — jó lehetőség van itt.

A két autós-pihenőtől gyalog lehet folytatni az utat, az erdei tornapályán a kilátóig, vagy a tavak mentén a sétautakon a játszótérig. A parkerdő északi csücskében ko-

IV-7-9. Kaposvár környéki parkerdők

rong- és futóvadlövő pálya van, gyakorló- és versenynapokon ezt figyelembe kell venni.

Az egész napos vagy félnapos kirándulások, vagy a gépkocsival rendelkezők számára az egy-két órás kikapcsolódások is ajánlhatók.

Gépjárművel közlekedők könnyen elérhetik a gombás-desedai és a gyertyánosi parkerdőt, megtekinthetik Kaposvár nevezetességeit, Róma-hegyen Rippl-Rónai József lakóházát övező parkot, a hencsei kastélyparkban az ország legnagyobb méretű tiszafáját, Ladon egy 20 hektáros természetvédelmi területet — amelynek a keletkezési, történelmi körülményei a római korig visszavezethetők —, ahol 176-fajta fás szárú növény, köztük a Közép-Kínából származó szillevelű gumifa él.

IV-9. *Gyertyánosi parkerdő* (térkép a 163. oldalon)

A 44 hektáros, vízmosásokkal behálózott, dimbes-dombos fiatal gyertyánosarjerdő — egy csöpp Zselic a javából — a természetbarátok kedves zuga.

Turistaház, apró tavacska, források és egy megszűnt zselici falu régi harangja található a területén. Kikapított gépkocsiparkolója nincs, de az útról, a jelzett helyen az erdőbe be lehet állni. Gyalog és gépkocsival egyaránt könnyen megközelíthető.

IV-10. *A Barcsi Ősborókás Tájvédelmi Körzet kirándulóerdői* (térkép a 165. oldalon)

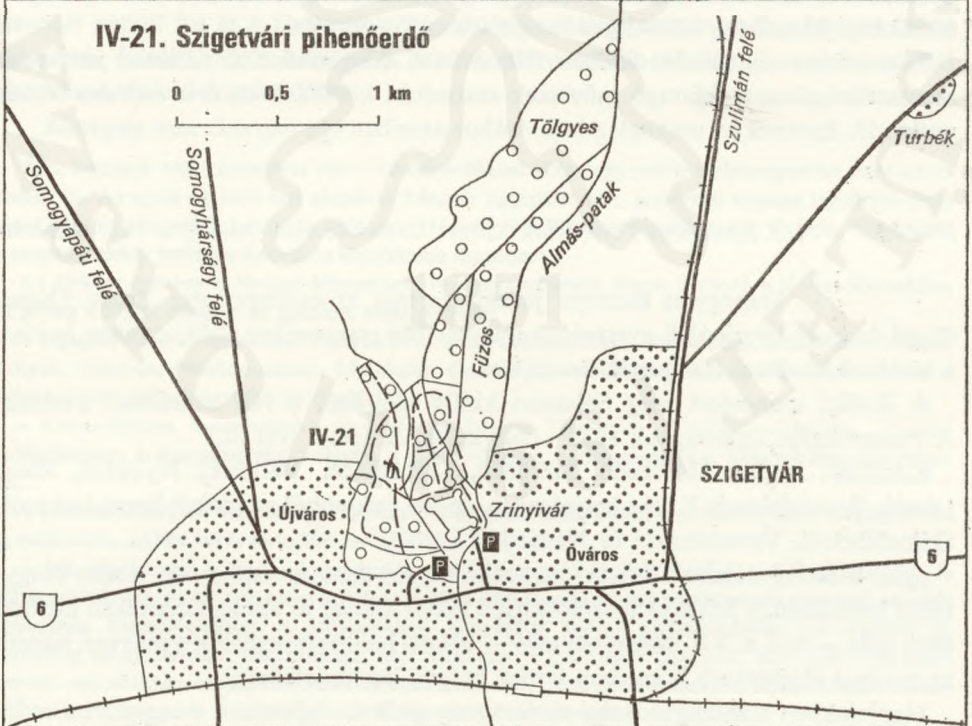
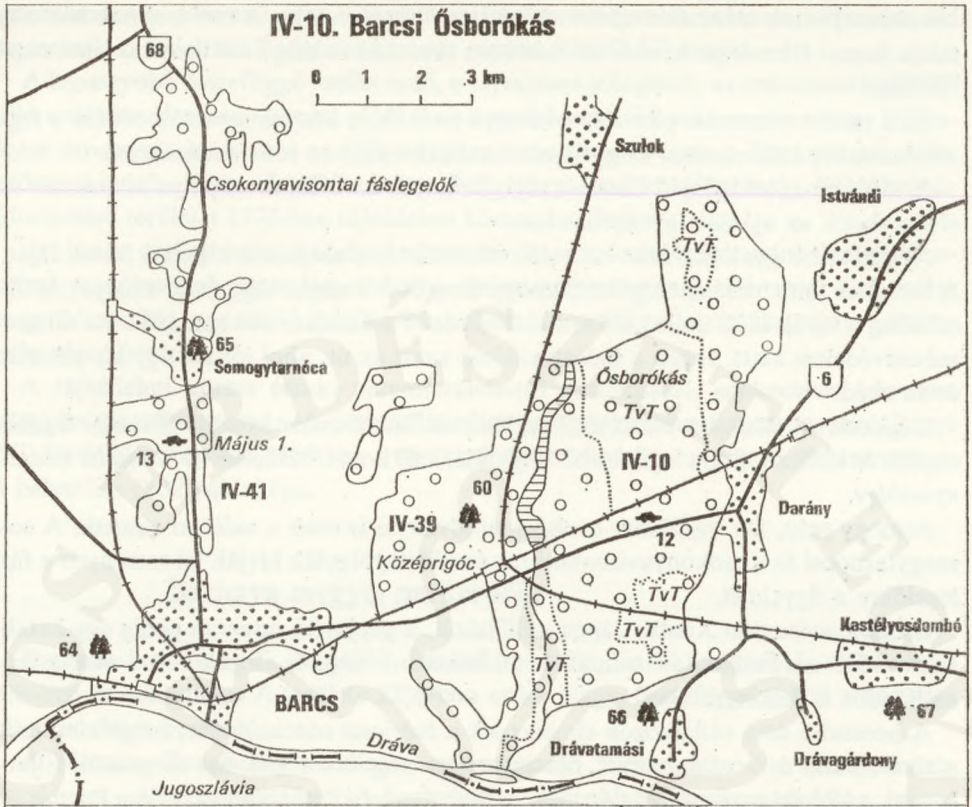
A dél-somogyi homoki és lápi flóra védelmét — dr. Boros Ádám tudományos feltárása alapján — Kaán Károly, a Természetvédelem és a természeti emlékek c. könyvében már 1931-ben javasolta.

1942-ben létesült is Barcs határában öt kisebb természetvédelmi terület, de csaknem fél évszázadnak kellett eltelnie, míg 1974-ben Barcs, Darány, Drávatomási, Istvándi és Kastélyosdombó közigazgatási területén egy összefüggő, 3417 hektár kiterjedésű tájvédelmi körzet kialakítására került sor, amely megőrzi az országban egyedülálló nagy kiterjedésű, savanyú homokon előforduló borókáserdő sajátos növény-társulásait, különleges növényeit és állatvilágát. Feladata, hogy lehetővé tegye a tudományos kutatások természeti feltételeinek zavartalanságát, segítse elő az oktatást és ismeretterjesztést és magas színvonalon elégítse ki a felüdülés iránti fokozódó társadalmi igényt.

Ennek a programnak a keretében létesült a darányi erdei pihenő, mintegy 90 hektár igen szép borókás erdőben, a 6-os főközlekedési út Darány és Barcs közötti szakaszának északi oldalán.

Megközelíthető: vonattal a darányi, a középrigóci és a barcsi vasútállomásig. Darányból, Középrigócról a parkerdőt gyalog is el lehet érni, Barcsról autóbusszal Középrigóciig vagy Darányig kell utazni. Gépkocsival, autóbusszal a 6-os főközlekedési úton jutunk a pihenőhöz.

A parkerdő különleges vonzereje a tavaszi és az őszi hónapok verőfényes napjainak érdekes, megnyugtató színhatása és a boróka illata. A viszonylag alacsony növésű

borókacsoportok számtalan apró erdei tisztást fognak közbe. A tisztásoknak homoktalaja hamar felmelegszik, ezért itt már kora tavasszal és még késő ősszel is lehet napfürdőzni.

Ez a terület a csendes pihenés, a könnyű játékok, a kényelmes séták céljára a legalkalmasabb, különösen a kisgyermekes családoknak, az idős embereknek.

A több mozgást igénylő fiatalok végigjárhatják az erdei tornapálya állomásait és elvégezhetik az ajánlott gyakorlatokat.

A kiadósabb gyalogtúrákat kedvelők elsétálhatnak megnézni a Patkó Bandi fáját. A természetes famatuzsálem egyike Somogy ama öt *kocsányostölgyének*, amelyek valószínűleg a török idők utolsó élő tanúi. Törzsének a kerülete 644 cm. 1942 óta áll természetvédelem alatt. Innen a halastavakhoz vezet az út, ahol jólesik egy kis pihenés és az ebéd.

Gépkocsival könnyen elérhető Tótújfalu és Szentbordás között, Somogy legdélebbi és valószínűleg a legöregebb tölgyfája, a 671 cm törzskerületű *tótújfalui kocsányostölgy*.

Somogy szép, fás legelőinek utolsó maradványai is ezen a vidéken vannak. A somogytarnócai és a csokonyavisontai öreg és védett tölgyfák hívják fel szerényen a fás legelőkre a figyelmet.

Csokonyavisontán Xantus János szülőházát, a gépjavító udvarán pedig egy hatalmas – 518 cm kerületű – tulipánfát tekinthetünk meg, és akinek kedve van, a termálfürdőt is felkeresheti.

A hosszabb útra vállalkozók elmehetnek a *babócsai* nárciszkertbe, megtekinthetik a török kutat és a várromot. A nárciszkertet virágzáskor érdemes megnézni. Eljuthatnak a *Vizvári parkerdőbe*, a festői szépségű *Ágneslaki arborétumba* – ma Porrog – és zákányi Metzli-tag különleges hangulatú erdőrezsletébe.

Könnyebben és minden időben felkereshető Nagyatádon a *fácánosi parkerdő*, szomszédságában a fafaragó művészek szabadtéri kiállításával, és a csöndes Mikei parkerdő. Ezeknek az utaknak a bejárásához azonban egy nap már nem elegendő.

IV-11. *A Zselicségi Tájvédelmi Körzet kirándulóerdői* (térkép a 163. oldalon)

Somogy és Baranya jellegzetes tája az erdőborította Zselic. Össze függő és nagy kiterjedésű gyertyános-tölgyeseiben, csereseiben, bükköseiben hajdan a királyné kanászai terelgették kondáikat.

A Zselici monostort még Salamon király idejében, a XI. században avatták. A Pannonhalmi Apátságának 1237–1240 körül tíz faluja volt itt.

Közöttük említik Márczadó, Szerénke, Derczefalva, Vallusfej, Nyirakol, Szent László, Bozaisfalva és Karán helységeket, de szó esik ebből az időből Szent Lukáról, Gálósfalváról, Veresalmáról és Nádasdról is.

Igaz, a zselici dombok ősidők óta szállást nyújtottak az embernek, hiszen Nagyberki határában, a Szalacskai-szőlőhegyen fekvő földvár és annak környékén húzódó több száz – az i. e. VII. századból való – őskori halomsír nemcsak a magyar, hanem az európai régészetnek is számon tartott és igen becses lelőhelye.

Napjainkban a mezőgazdasági tevékenység mellett, elsősorban a nagyüzemi erdő-

gazdálkodás a jellemző erre a területre. Évente több mint százezer köbméter fát termelnek ki erdeiből. Vadrezervátumait messze földről felkeresik.

A legnagyobb összefüggő zselici erdő, a táj sajátos jellegének, az országban egyedülálló erdőtársulásainak — mint például az ezüsthársas bükkösök — ritka vagy különleges növényeinek, értékes vadállományának megóvása végett a Kaposvártól délre eső és Lipótfá—Simonfa—Böszénfa—Kishárság által körülhatárolt, 9041 hektár kiterjedésű területet 1976-ban tájvédelmi körzettel nyilvánították.

A kiadós gyalogtúrák, úttörő vándortáborok, a csendes séták színhelye. Gépkocsival, autóbusszal Szennáig, Patcáig, Szilvásszentmártonig, Bányáig, Simonfáig vagy Böszénfáig, vonattal Lipótfáig lehet eljutni. A terület a közúti forgalom számára még nincs feltárva.

A tájvédelmi körzet északi peremterületeiről autóbusszal, gépkocsival könnyen megközelíthető Kaposvár. A déli területeihez pedig közel van Szigetvár, ahol Zrínyi Miklós és kis seregének 1566-ban a törökkel vívott küzdelme a magyar történelemben a helytállás örök példaképe.

Baranya megyei parkerdők

Baranya hazánk egyik legdélibb fekvésű megyéje. Ennek megfelelően alakult ki növény- és állatvilága. A területe 22%-ban erdő. Nagy, összefüggő erdők a Mecseki hegyvonulatot borítják.

A Mecsek—Zengő hegyvonulat a megye északi felében húzódik. Gerincvonala északkelet—déli nyugati irányú. A hegyvonulat déli oldala, amely meredeken, szinte átmenet nélkül fut le a Dráva felé húzódó sík vidékre, száraz, meleg, kontinentális éghajlatú. Északi oldala hűvösebb, kiegyensúlyozottabb klímájú, lassú átmenettel olvad be a Tolnai-dombvidékbe.

Pécs lakóinak régi kapcsolata van a közeli erdőkkel. Két nagy múltú turistaegyesület is munkálkodott itt. Az egyik az 1891-ben alapított Mecsek Egyesület volt, amelynek tagsága leginkább Pécs város polgári rétegeiből került ki, míg az 1911-ben létrejött Természetbarátok Turista Egyesülete a munkásosztály természetkedvelőit tömörítette magába.

Az 1940-es években a Nyugat-Mecsekben 34 jelzett turistaút, illetve útvonal, a Keleti-Mecsekben 22 jelzett útvonal szerepel az ajánlott túrák között.

A Nyugati-Mecsek útvonalai Pécsről kiindulva Abaliget, Orfű, Jakab-hegy, Remeterét, Mánfa, Kőlyuk, Sikonda, Pécsbányatelep, Mandulás, Gesztenyés útirányba kalauzolnak. Ezek voltak a legkedveltebb és legismertebb útvonalak.

A Keleti-Mecsek legkedveltebb útvonalai Óbányára, Dobogóra, Püspökszentlászlóra, Váraljai vadászházhoz, a magyaregregyi völgybe, a Réka-völgybe, a Zengő-csúcsra, Szászvárbányára vezetnek.

A Természetbarátok Turista Egyesületének pécsi szakosztálya 1911-ben alakult meg és egész 1951-ig működött. Akkor beolvasztották az OTSB-be.

A két világháború közötti időszakban a munkás turisták kirándulásait politikai munkára is felhasználták. Így az általuk kedvelt Páfrányvölgyi Barátság-forrásnál rendszeresen tartottak szociáldemokrata összejöveteleket. A pécsszabolcsi bányászok kedvelt kirándulóhelye volt Rigókút és környéke, az úgynevezett Majálisplatz, ahol a május 1-i gyűléseket tartották. Az „1000 éves gesztenyés” napjainkban sajnos majdnem teljesen kipusztult. A Keleti-Mecsekben legkedveltebb kirándulóhelyük Óbánya és Kisújbánya volt, a Nyugati-Mecsekben Orfű és Abaliget.

Saját erőből, társadalmi összefogással felépítették az istenkúti kulcsos turistaházat, melyet egy lelkes munkásturistáról Mészáros Dezső turistaháznak neveztek el. Ugyanígy épült fel a Fehérkúti menedékház is, mely akkor Wolf József nevet kapta.

Ma a legkedveltebb túrák a Keleti-Mecsekbe, Jakab-hegyre, Melegmány és Orfű térségébe vezetnek.

A mai természetjárók kultúrált pihenését nagyban elősegítette az utóbbi 10 évben tervszerűen végrehajtott parkerdőfejlesztés, az ennek keretében létesített sok kilométer sétaút, a kialakított erdei pihenők, forrásfogalások.

IV-12. *Orfű– Abaliget* (térkép a 171. oldalon)

A Mecsek hegyvonulatot két észak–déli irányú fő völgy tagolja, ezért Nyugati-, Középső- és Keleti-Mecsekről beszélhetünk.

Az egyik fő völgy, mely a Nyugati- és a Középső-Mecsek között húzódik, Pécsről Abaligetig vezet. A völgyben épült műút az orfűi és abaligeti erdőkkel körülvárt üdülőközpontokhoz vezet.

Abaliget cseppkőbarlangjáról híres, mely a szép látnivalókon kívül légzőszervi megbetegedésben szenvedők gyógyhelye. A barlang előtt szépen parkírozott területen nyári fürdőzésre, csónakázásra alkalmas tavak, turistaszálló, étterem és kemping létesült.

Orfűn négy egységből álló tórendszer épült ki. Az Orfűi- és Pécsi- tavakon fürdésre, csónakázásra, illetve egyéb vízisportokra van lehetőség. A Herman Ottó-tó és a Kovácsszénájai-tó kizárólag a horgászok birodalma.

A Pécsi-tó környékén kempingezésre is lehetőség nyílik, a mecsekrákosi étteremben egész évben, a büfékben pedig a nyári szezonban étkezési lehetőség van. Az ide látogató természetbarátok védett természeti értékeket is felkereshetnek, mint például a Sárkányszakadék a vízfőforrással, a Sárkánykút és a Herman Ottó-tó környékét. Sétautak, esőkunyhók, tűzrakóhelyek, pihenők épültek a tó partján.

Orfű felett, a hegyoldalban, az országúttól pár percre egy úttörő-vándortábor táborhelyét találjuk, amely szép környezetben várja az ország minden részéből ide érkező gyerekeket.

IV-13. *Jakab-hegy* (térkép a 171. oldalon)

A Nyugati-Mecsek legérdekesebb része a Jakab-hegy. Ez a terület természetvédelem alatt áll, ahol geológiai értékek, régészeti és történelmi érdekességek, ritka védett növények találhatók.

A hegy tetején egy természetes fennsíkron helyezkednek el a régi pálos kolostor és templom romjai, innen nem messze egy kis tó, mellette kút áll. A fennsík ősgyepét magányos öreg fák tarkítják. Esőkunyhó, tűzrakóhely, asztal és padok teszik lehetővé itt is a pihenést. A fennsíkra a kelta földvár ma is jól látható védőgyűrűjén vezet végig az út. Innen nem messze a népvándorlást megelőző időkből származó erődítmény és a körülötte elterülő sírmező régészeti feltárási munkái folynak.

Érdekes látványt nyújtanak a Babás szerkövek különös alakjukkal, a népi mondákból is ismert Zsongor-kő szikláról pedig jó időben a Dráván túli Fekete-hegység havas csúcsáig is ellátni. Innen pár perc gyaloglással elérhető István kilátó.

A terület keleti oldalában a Kelta gyűrű alatti öreg bükkös fái alatt találjuk a Magyarország ritka, védelem alatt álló *vörös áfonyást* (*Vaccinium vitis-idea*).

Viszonylag kis területen belül sok élmény, szép táj várja azokat a kirándulókat, akik komolyabb gyalogtúrára szánják rá magukat. Ezt a területet jelzett turistaúton Remeterét—Égervölgy vagy Szentkút felől lehet megközelíteni.

IV-14. *Melegmány-völgy* (térkép a 171. oldalon)

A Mecseki sétaerdővel határos a Középső-Mecsek északi oldalában fekvő Melegmány-völgy országos jelentőségű természetvédelmi terület, melyet a nagyobb gyalogtúrákat kedvelőknek ajánlunk.

Pécs felől, vagy a pécs—komlói műútról Árpád-tetőnél letérve, a Mecsek körúton lehet megközelíteni. Autóbuszszal érkezők számára a pécs—komlói távolsági autóbuszjárat Árpád-tetői megállójától sétaút vezet a terület közkedvelt pihenőjéhez, a Trippammer-emplékfához. Itt esőkunyhó, tűzrakóhelyek, erdei garnitúrák nyújtanak pihenési lehetőséget. A fák alatt autóparkoló és a gyermekeknek nagy, szabad mozgásra alkalmas térség áll rendelkezésre.

Innen kényelmes sétaúton, vagy jelzett turistaúton bejárható az egész védett terület. A munkásmozgalmi múltból ismert találkozóhely a Barátság-forrás, Melegmány-forrás a mésztufagátas kispatakkal, Anyák kútja és Kánya-forrás környéke érhető el ezeken az utakon. Mindegyik forrás kiépített, bővízü, mellettük esőkunyhó, szalonnasütő, erdei garnitúrák. A Mecsek körút mellett az autósok számára leállósávok létesülnek, környékükön rövid sétára, pihenésre van lehetőség. Az út mellett épült fehérkúti turistaházban egész évben meleg étel kapható.

Mecseki sétaerdők

A Mecseki parkerdő a Nyugati- és a Közép-Mecsek gerincvonulatától délre, terül el 600 ha-on. Itt épültek ki a hegység legismertebb és leginkább kedvelt kirándulóhelyei: az Éger-völgy, a Remete-rét, a Mandulás és a Kis-rét. Száraz cseres tölgyesekkel és jellegzetes virágoskőris—molyhostölgy karsztbokorerdő természetes erdőterületekkel fedett, melyet a város felett telepített, feketefenyvesfoltok tarkítanak.

Kora tavasztól késő ősziig ezért mindig találunk itt virágzó növényeket, közöttük a jellegzetesen baranyai illatos hunyort (*Helleborus odoratus*), a védett szúrós csodabogyót (*Ruscus aculeatus*), a pompás virágú kosborok (*Orchis*) több változatát, a turbánliliomot (*Lilium martagon*), a nagyzezerjófűvet (*Dictamnus albus*) és még számos olyan virágot, mely a hó elvonulásától késő ősziig gyönyörködte a szemet.

A már előbb említett kirándulóhelyeket sétautak kötik össze. Az utak mentén elhelyezett padok teszik kényelmesebbé a sétát az idősebbeknek. Szépen foglalt források, asztalok, tűzrakóhelyek várják a szomjas, éhes kirándulókat.

Így az egész parkerdő szerves egységet képez, az egyes kirándulóközpontok felkeresése fél- vagy egész napos idő eltöltésére egyaránt lehetőséget nyújt. A jelzett turistautak nagyobb gyalogtúrára vezetnek.

IV-15. *Éger-völgy* (térkép a 171. oldalon)

Az Éger-völgyet városi autóbusszal vagy gépkocsival egyaránt könnyen el lehet érni. A Pécshez csatolt régi Ürög község hegyoldalához támaszkodó utolsó házáinál, ahol a kis kertek gyümölcsfái öreg bükkfákkal és a völgy nevét adó égerekkel találkozunk, autóparkolót találunk a fák alatt. A parkírozóból kiindulva, vagy a városi autóbusról leszállva, sétaút vezet a völgy mélyére és a völgy feletti hegy platójára. A völgyben – gyöngyszemként – tiszta vizű kis tavat találunk, melyet a sétaút megkerül. A tó felső végén kis tisztás nyílik, erdei garnitúrákkal, tűzrakóhelyekkel és egy kis menedékházzal.

A füves tisztásról sétaút indul ki az Éger-patak völgyében felfelé a Gégen-kút és Farkas-forrás felé. Ez a hosszabb gyalogtúra, nyári melegben különösen kellemes a hűvös fák alatt csörgedező patakocska mentén. Másik út a hegyoldalon kanyarog fel a tetőre. Útközben egy esőkunyhó van, melynek teraszáról igen szép kilátás nyílik a városra és a környező tájra. A tetőn erdei tornapálya várja azokat, akik a túrát egy kis sporttal akarják megfűszerezni. Az esőkunyhó öltözőnek használható. Mellette erdei garnitúra, tűzrakóhely van, pár lépésnyire füvesített kislabdapálya.

A plató régen a falu legelője volt. A legeltetés ma már megszűnt, a dús gyepszőnyegből tölgyfák emelkednek ki, foltokat alkot a galagonya, a kökény, a szeder.

Egész évben igen sok itt a madár. Bokrok között, fákon fészkelnek, de sok mesterséges fészekodú is gazdára talált. Itt költenek és egész évben találnak táplálékot.

A rétet övező öreg tölgyes fái alatt padok, asztalok, rönkvár és más, fából készült mászó-, játszószerkezetek vannak. Ugyanitt sátor tábor létesítésére is felkészültek. Ellátása céljából a faluból gépkocsival járható út vezet a táborig. Pár perc alatt innen elérhető a Kismohosi-forrás, ahol szintén erdei garnitúra, tűzrakóhely várja a kirándulókat.

IV-16. *Remete-rét* (térkép a 171. oldalon)

Az Éger-völgyből kiindulva sétaúton vagy a műúton gépkocsival érhető el a Remete-rét. Ez a pécs–abaligeti út mellett a fővölgy gerincpontja. Megáll a pécs–orfű–abaligeti távolsági autóbusz is. A Remete-rétre vezet le a Mecsek körutat az abaligeti úttal összekötő lapos–remete-réti autótút is.

A pihenőhely forgalma egyre nő. Az erdővel koszorúzott tágas réten autóparkoló, esőkunyhó, asztal-pad garnitúrák, tűzrakóhelyek, a gyermekek számára játszórét áll rendelkezésre. Ez a rét több séta és turistaút csomópontja. Innen az Éger-völgybe, a Manduláshoz, vissza a városba éppúgy vezetnek utak, mint ahogy nagyobb túrára lehet kiindulni Jakab-hegy vagy a Mecsek északi oldala felé. Az ide kirándulók azonban gondoljanak arra, hogy a közelben forráskút nincs (legközelebbi víznyerőhely Szentkút község), ivóvízről, üdítő italról tehát gondoskodni kell.

A Mecsek déli oldalában, közvetlenül a Pécs feletti karsztbokorerdőben van a Mandulásként ismert kirándulóhely. Ezt a területet is fel lehet keresni gépkocsival, városi autóbusszal vagy a város központjából kiindulva gyalog is.

Ez a ritkás erdő igen jó pihenőhely. A fákkal csak gyéren borított részeket ősgyep fedi. Esőkunyhó, szalonnasütő, erdei garnitúrák, a fák között vezetett erdei tornapálya sportra, pihenésre való.

Innen kiindulva elérhető a Mecseki Állatkert és onnan úttörővasúton a Vidám Park. Nyáron szállás- és étkezési lehetőséget találhatnak az itt levő autókempingben, illetve egész évben a dömörkapui turistaházban. Így kellemesen eltölthetnek egy fél, vagy akár egész napot is. Miután kora tavasztól késő őszig napos, meleg ez a terület és több szórakozási lehetőség is van, főleg a gyermekes kirándulók részére ajánlható.

A Mandulástól eltérő jellegű, forró nyári napokon igen kellemes hely a Kis-rét. Városi autóbusszal, gépkocsival el lehet jutni a Vidám Parkig. Innen jól kiépített sétaúton, árnyas erdőn keresztül érhetjük el ezt a szép erdei tisztást. A tisztás szélén a fák alatt esőkunyhók, szalonnasütők, asztalok, padok vannak. A gyepfelület szabad mozgásra, játékra, sportra egyaránt alkalmas. A völgyben levő forrás jó ivóvizet kínál. A Kis-rétről kényelmes sétaúton kiindulva nagyobb gyalogtúrára is útra kelhetünk, át az északi oldalra, Kantavár felé.

Keleti-Mecsek

A Mecsek hegység harmadik tájrésze a Keleti-Mecsek tájvédelmi körzet, de ma még kevésbé feltárt. Szélein ugyan mindenütt vezetnek közutak, de a hegység belső területei csak az erdőgazdaság feltáróútjain közelíthetők meg.

Igen szép út vezet fel a 6-os főközlekedési úttól kiindulva Farkasgyeptől a Templom-hegyre, vagy Pécsvárad községtől a hegyeken keresztül Magyarereggyre, illetve Zobápusztára. Az erdő belső, vadregényes részeit ma még csak gyalogosan lehet felkeresni.

Nagyon szép kirándulás Mecseknádasdon keresztül Óbányaig autóbusszal vagy gépkocsival menni és onnan az óbányai völgyön át gyalogtúrával Kisútbányaig. Ugyanígy ajánlható az Óbányától kiinduló Réka-völgyben tett túra is.

A Keleti-Mecsek másik oldalában, Zobápusztától Kárász felé vezető köves út mentén már kisebb autóspihenők épültek ki Mézes-réten és Kiskútnál. Mindkét helyen kiépített forrás, esőkunyhó, szalonnasütő, asztal-pad garnitúrák, nagy, füves tisztások állnak rendelkezésre. Ebből a fővölgyből nyílik a Márévári-völgy.

A Keleti-Mecsekben található a Püspökszentlászlói arborétum, amely Hosszúhetény községtől 3 kilométeres gyalogtúrával elérhető. A terület védett értékei közé tartozik még a hazánk egyik legszebb vadvirágának, a bánáti bazsarózsának (*Peonia officinalis* var. *banatica*) termőhelye a Nagy-mezőn és Takanyó-völgyben.

A Keleti-Mecsek egyik legszebb részén találjuk a márévári kirándulóerdőt. A fővölgy a Zobákpusztáról Kárászig húzódik, és erdővel borított hegyoldalak között kanyarog. Ahol kiszélesedik, ott barátságos erdei tisztások, vadvirágos, kaszálók vannak, ahol összeszűkül, csak a tiszta vízű, gyors folyású hegyi patak és a műút szorul a meredek oldalak közé. Ebből a fővölgyből nyílik a Takanyó-völgy, a Hidasi-völgy, a Singödör és a Márévári-völgy.

A Márévári-völgy a legszelesebb a völgyek közül. Bejáratánál a hideg, tiszta patak-víz felfogásával egy kis strand létesült. Területén tavasztól őszig nyári vendéglő működik. Innen a völgyön felfelé haladva, az erdőgazdasági kövesút mellett egy erdészház van (nyilvános telefonnal). A völgy közepe táján a meredek hegyoldal tetőpontján áll a helyreállított *Márévár*. A kis vármúzeumban megismerhető a vár múltja.

A vidék történetét Gárdonyi Géza Egri csillagok című regényében dolgozta fel. A nem messze fekvő Magyarereggy község Árpád-kori település. Itt élt a Cecei család, ebben a völgyben vonultak a török szultán hadai Buda ostromára, és itt van a népi szájhagyomány szerint az a „Barnakő” szikla, amelynek tetejéről Gábor pap és Bornemissza Gergely figyelték a török had vonulását.

A várhoz burkolt út vezet fel. A strandnál és a vár feljáratánál kis autóparkoló áll a gépkocsizók rendelkezésére. A szűk völgyben máshol parkírozni nem lehet. A terület autóbusszal (Pécs—Szászvár—Szekszárd vagy Komló—Szászvár) is megközelíthető, mert a völgy bejáratánál feltételes megálló van.

Sétautak vezetnek fel a várhoz, a vártól pedig le az Iharos-kúti és Pásztor-kúti pihenőkhöz, ahol forrás, tűzrakóhelyek, asztalok, padok várják az erdőjárókat.

A hegy legmagasabb pontján, Köves-tetőn kilátó épül. Innen és a vár bástyájáról is csodálatos kép tárul a környező hegyvidékre. A völgy felső végében levő Pásztor-kúttól turistautak vezetnek tovább Kisújbanyára, a Pusztabányai-tetőn keresztül Püspökszentlászlóra, és a Németdöglési-völgyön át a Nyárádi vadászház, illetve Szászvár irányába. A környék látványosságai közé tartozik a püspökszentlászlói védett park, és Takanyó-völgyben, valamint a környező vágásterületeken nyíló bánati bazsarózsa.

Ezen a vadregényes területen egész napot eltölthetünk, hiszen a kényelmes sétautak és pihenők, a nagyobb gyalogtúrára csábító turistautak, a strand és várlátogatás bárki számára jó kikapcsolódást nyújt.

Péctől délre, a készülő új siklósi városnegyed szélén épül ki a Malom-völgyi kirándulóközpont. A lankás dombok közötti széles, barátságos völgy a pécs—harkányi műúttól Keszü községig húzódik. A Pécs—Kökény közötti műút szinte közepén metszi. A völgyben nagy felületű tavat duzzasztottak fel csónakázásra, fürdésre, horgászásra. A tó körüli idős és fiatal telepítésű erdőkben, öreg fűzfákkal tarkított réteken kellemes pihenőhelyek várják a kirándulókat.

Városi és távolsági autóbusszal vagy gépkocsival lehet megközelíteni. Gépkocsik részére parkolók épültek a völgy két végén és a közepén.

A parkolóktól sétautak vezetnek végig a tó partján és az erdőben. A pihenőhelyeken játszóterek, labdapályák, a legtávolabbi pontokon esőkunyhók találhatóak. A pihenőhelyeken tűzrakásra van lehetőség. A terület legmagasabb pontján, egy erdei tisztáson kis műemlék kápolna festői képe tárul elénk. Egy oldalvölgyben a régi püspöki nyaraló, a Bagoly-vár nagy borpincéjében vendéglőt alakítanak ki. A terület sokoldalú lehetőséget kínál egész vagy félnapos pihenésre, egészséges testmozgásra felnőtteknek és gyermekeknek egyaránt.

IV-21. *Szigetvári pihenőerdő* (térkép a 165. oldalon)

Baranya történelmi nevezetességű városában, Szigetváron található a szigetvári pihenőerdőt.

Megközelítése a pécs–barcsi vasútvonalon, a 6-os főközlekedési úton autóbusszal vagy gépkocsival egyaránt lehetséges.

Az egyre nagyobb ütemben fejlődő régi város belterületén, a történelmi óváros és az épülő új városnegyed között, mintegy 50 hektáros területen erdővel körülvéve áll a helyreállított vár. A körülötte elterülő szabad területek, erdők műemléki és természetvédelmi védelem alatt állnak.

Szigetvár ostromának idején II. Szolimán szultán sátra Turbék templomának helyén állott. 1566. szeptember 5-én itt hunyt el a szultán, akinek a szívét és belső részeit ezen a helyen temették el. A szultán halálának színhelyén vörös márványból türbét építettek, ez a törökök fontos zarándokhelye lett.

A türbét 1693-ban Gallo Tesch, osztrák élelmezési tiszt romboltatta le. Helyén templom áll, falában a török kormány felirata található.

A vártól pár percre a gyógyvizéről híres termálfürdő vonzza a látogatókat. A kis befogadóképességű fürdőt a védett területen belül egy nagy erdei tisztáson bővítik tovább.

Az erdőket sétautak tárják fel. Erdei tornapálya, játszóterek és labdapályák, a terület legtávolabbi pontján egy kis tó mellett esőkunyhó, tűzrakóhely, padok várják a csendes pihenést keresőket.

Nem messze a vártól nyáron egy kis kertvendéglő kínál szórakozást. Gépkocsival érkezők részére a 6-os főközlekedési útról nyílik egy parkoló. A várban múzeum és turistaház működik. A városban szálloda, étterem áll a látogatók rendelkezésére. Az óvárosban törökori lakóház, műemlék templomok és a várvédő harcok emlékei tekinthetők meg.

Így ez a város történelmi emlékeivel, gyógyvizével és csendes pihenésre vagy erdei sétára, sportra egyaránt lehetőséget kínál.

Tolna megyei parkerdők

Tolna megye természeti szépségekben bővelkedő, változatos tájképeiben az erdő mindenütt szerepet kap, bár területi aránya mindössze 15%-os. A Sió és a Kapos által közbefogott Tolnai-Hegyhátat és a Völgység aprólékosan tagolt domborzatát végig szegélyezik az erdők. A kisebb-nagyobb változatos cser, tölgy, ezüsthárs, akác, erdeifenyő vagy nyár erdőfoltok, a sokféle cserje, a vadgyümölcsfák sokasága gazdagítja színben, szépségben, értékben a tájat.

A megye déli részein a Mecsekhez közelítő dombokon bükk, gyertyán fordul elő. A megye északi részén, a Sárvíz és a Mezőföld között kiemelkedő hátság száraz homokján az akác, szürkenyár, cser, az ezüsthárs és a feketefenyőfoltok váltakoznak.

A megye keleti szélét lezáró Duna *galériaerdei* megint más világ. A Sárköz gazdag hullámtéri talajaiból csak a Duna védtöltéseiben belül jut az erdőnek, de azokat csodálatos növekedésű szlavontölgy, nemesnyár, ártéri kőris, feketedió és fehérváryerdők hálálják meg. A Gemenci erdővel szinte egy fogalom a gímszarvas, de mellette a többi nagyvad és a madárvilág paradicsomi élőhelye a Duna ártere. Itt még előfordul a rétisas, a feketegolya és a feketeharkály is. Másik világhírű vadrezervátuma a megyének a dámvad hazája, Gyulaj.

Szekszárd, a megyeszékhely is változatos, természeti szépségekben gazdag környezetben fekszik, a Keleti-Mecsek lábánál, az ártér széles síkságának peremén. A szelíd domboldal az ország nagyhírű történelmi borvidéke, a Duna-ártér gazdag termőföldje, a Sárköz, a ma is élő népművészet kincstára. A gazdag folklór és népművészet, a népi építészet megőrzött emlékei, a korszerű nagyüzemi mezőgazdálkodás és a rohamosan fejlődő ipar együttesen adja a vidék jellegzetességét.

Tolna megye erdeinek fontos szerepet szánnak a városok és ipari települések közelében pihenő- és üdülőterületek kijelölésénél. A megye vezetői átfogó program keretében jelölték meg a fejlesztési feladatokat. Már ennek eredménye, hogy a természeti adottságok kihasználásával pezsgő életű, látogatott kirándulóközpontok alakultak ki. Ilyen a fadd–dombori üdülőtelep, mely a festői szépségű faddi Holt-Duna fűzfaligetekkel szegélyezett partjain létesült, a dombóvár–gunarasi fürdő, amely a melegvizű gyógyfürdő környékét csónakázótóval és szép zöldövezettel gazdagította. Hasonló adottságokat használtak ki Tamásiban is, a melegvizű fürdő mellett kialakított mesterséges tó és a fölé emelkedő Vár-hegy komplex kirándulóközponttá vált.

Paks térségében is erdei kirándulóhelyeket alakítanak ki. Az Imsós-szigeten kiépített parkerdő a szélesen hömpölygő Duna víztükrének és a hullámtéri erdők buja növényvilágának találkozásával válik vonzóvá. A városhoz csatlakozó erdők másik arcát, a tengelici homokvidék folyton változó hangulatos tájait, a cseresznyépusztai parkerdőben ismerhetik meg a kirándulók. Itt mesterséges tavakká duzzasztják fel a Csámpa-patak vizét, hogy a kirándulóhely még több élményt nyújtson.

Ugyanilyen kezdeményező fejlesztés eredménye a váraljai parkerdő és a száalkai kirándulóközpont is, ahol a változatos domborzatú, erdős táj szépségét víztükrökkel fokozzák. Ilyen tervszerű komplex fejlesztés eredménye a sötét-völgyi parkerdő is, melyet a megyeszékhely lakói évekkal ezelőtt birtokba vettek.

Szekszárd határában a 6-os útról közelíthető meg. A 6-os út szekszárd–bonyhádi szakaszán, Kakasd község előtt két kilométerrel az út déli oldalán az út mellett egy mesterséges tó töltését látjuk. E mögött van a Sötét-völgyi-tó.

Ennek Szekszárd felé eső szélén aszfaltos út ágazik ki délre (147,7 km pontnál). Ez visz a völgybe. Itt a tó partján hatalmas tölgy rönkjébe égetett erdészcsillag és „Sötét-völgy” felirat igazít el minket, hogy jó helyen járunk.

Az erdészcsillag az ötlevelű tölgycsemete stilizált képe. A kis tölgy két sziklevele a föld alatt a makkban marad, a föld felett öt levelet növeszt, és hónapokon keresztül ebben az állapotban marad. Hazánk hegyvidéki, összefüggő erdeinek zöme a tölgyesek zónájába esik. Ezért ez a magyar erdészek jelvénye.

Itt a tóparton autós-pihenő is van parkolóval. Tavasztól őszig üzemelő büfé fogadja a vendégeket. A meleg ételre vágóyk pedig a kakasdi vendéglőben étkezhetnek.

A völgy jobb oldalán arborétum létesítése folyik, 10–15 év múlva alakul ki teljesen.

A tótól két kilométerre kezdődik a sötét-völgyi erdő. A mecseki növényzet legkeletibb előfordulása ez, természetvédelmi terület (illatos hunyor, csodabogyó, pirítógyökér, magascukóka stb. a különlegességei). Hamarosan széles oldalvölgyhöz érünk, ahol a kirándulóközpont van, a balra leágazó aszfaltút pedig az úttörőtáborhoz vezet.

A sötét-völgyi kirándulóközpontban van az Erzsébet-rét, mellette odvas, öreg cseres. Sok odúlakó madárnak és denevérnek ad helyet, a lódarazsak miatt azonban veszélyes itt a kíváncsiskodás. Ha erősebb szél fúj, akkor nem tanácsos az ilyen öreg fák alatt tartózkodni, mert egy-egy több mázsás vastag ág letörhet.

A széles völgy keleti oldalára murvával szórt gépkocsiút visz. Itt van a gépkocsi-parkoló. Az erdő szélén kétszintes, kilátó terasszal kialakított, eső ellen védelmet nyújtó faházikó, tűzrakóhelyek és egyéb berendezési tárgyak vannak. Innen egy turistaút visz a másfél kilométernyire levő belső réthez, közel a Haramia-forráshoz. E rét szélén is menedéket találhatunk a záporoktól egy nyitott kerti házikó fedele alatt.

A dél felé beszükülő, majd ismét kiszélesedő rét déli végénél jobbra a gyönyörű erdő alatt úgy ötven méternyire van a Haramia-forrás. Környékén padok, asztalok, egyéb szükséges létesítmények, tűzrakó helyek. Kényelmes, lankás sétaút visz innen vissza az Erzsébet-rétre. Idősebbeknek sem fárasztó ez a sétaút.

Ha éjszakázni szándékozunk Szekszárdon, a Kálvária u. 1. szám alatt turistaszálló, a Sió kemping vagy igényesebbeknek a Gemenc Szálló ajánlható.

Szekszárdon a turistaszállótól néhány perc séta a Kálvária-domb. Ragyogó panoráma fogadja ott a fiatal fenyves teraszairól látogatót. A szekszárdi Idegenforgalmi Hivatal tájékoztatja az érdeklődőt egy másik szekszárdi nevezetesség, a gemenci kisvasúti vagy hajókirándulás lehetőségeiről is, amelynek keretében megismerkedhetünk a Gemenci Tájvédelmi Körzet ritka természeti szépségeivel. (Főként tavasztól augusztus közepéig és októberben van erre lehetőség.)

Szekszárd környékének kirándulóhelye még a Szekszárdtól 24 km-nyire a faddi Holt-Duna partján a fadd–dombori üdülőtelep, fürdési, vízi sportolási lehetőséggel, szállodával, étteremmel. Említésre méltó romantikus látvány a környéken még a ma szociális otthonként használt grábóci hajdani görögkeleti rendház.

Tamási változatos vidékén a jégkorszak utolsó harmadában a Balatoni-medence lesüllyedésével egyidejűleg alakult ki a mai jellegzetes dimbes-dombos táj, amelyet a Kapos, a Koppány és mellékvölgyeik igen változatosá tesznek.

Az éghajlati tényezők következménye a száraz termőhely, amelyen sajátos flóra alakult ki. Az erdőterület a régi térképek szerint a mainak mintegy 4–5-szöröse volt. Összefüggő, zárt erdők borították a területet Regölytől Dombóvárig.

Az eredeti erdőállományok gyertyános-tölgyesek, cseres-tölgyesek voltak, amelyek legékesebb bizonyítékai a pihenőerdőben a műszaki erdészetnél található igen idős tölgy, a Vas Gereben fája.

A mezőgazdaság és az állattenyésztés miatt az erdők egyre jobban felszorultak a dombkúpokra, löszgerincekre, így a mai cseresek, ezüsthársas cseresek, cseres-molyhos tölgyes erdők alakultak ki, amelyeknek gazdag cserjeszintjét főleg a húsos som alkotja. Itt található a gyulaji erdő védett növénye, a Csapodi sáfrány (*Orocus heuffelianus* var. *Csapodyae*).

A gyulaji vadrezervátumban élő dám világhírűvé tette a területet. Dámon kívül még a szarvas, vaddisznó és kisebb számban az őz fordul elő.

Tamási helyén évezredek óta él ember. Az ásások közben előkerült bizonyítékai közül legértékesebbek i. e. 1700 körüli bronzkori mészbetétes edények, kb. i. e. 800-as évek két földvára és számos ezüstözött és bronz szobor.

A Koppány-parti település honfoglalás után Szent Tamásról kapta a nevét. Egykori vára a tatárjárás után épült a Várhegyen, Károly Róbert Kőszegi János fiainak adományozta, akik ekkor vették fel a Tamássy családnevet és hosszú időn keresztül voltak a vár urai. Majd a Héderváriak, utánuk 1531-ben Verbőczy István birtokolta a várat. A török megszállás után (1544–1686) Esterházy-birtok lett, 1776-ban felrobbantották, köveit, tégláit széthordták. Egyebek között a vadászkastély is abból épült, amelyet építettőjéről, Esterházy Miklós hercegről, Miklósvárnak neveztek el.

A Tamásiba látogató turista gépkocsival a Dunaföldvár–Dombóvár (61-es) és a Siófok–Szekszárd (65-ös) közötti úton, autóbusszal szintén ezeken az útvonalakon, vonattal pedig budapest–pécsi vasútvonalon keszőhidegkúti átszállással, vagy veszprém–dombóvári vonalon érkezhetsz.

Szekszárd felől a 65-ös úton érkezőknek a regölyi elágazó után feltűnik a Csencsevár maradványa, majd elérve a tamási erdő szélét, autópihenőt találnak. Továbbá a Rác-völgyön keresztül beérkeznek Tamásiba. A várhegyi fenyvesben a kilátót, jobb kéz felől pedig a termálfürdőt láthatják. A termálfürdő előtt kétféle ágazik az út, mindkettőn megközelíthető a pihenőerdő, ahol a gépkocsival érkezőket parkolóhely várja. Balra a már említett Miklósvárat találjuk, amely ma az erdőgazdaság székháza. Műemlék jellegű épület, 1770–1780-as évek körül épült. A jobbra vezető úton érjük el a pihenőerdőt, amely Tamásinak és környékének kedvelt kirándulóhelye. A pihenőerdő a gyulaji erdőbe vezető feltáróút két oldalán helyezkedik el. A 47 hektárnyi terület egy keskeny völgytalpat – amelyben tó is van –, és az ezt határoló domboldalskat foglalja magába. A keleti dombon található a dorombosi földvár.

A pihenőerdőben minden korosztály megtalálja a neki megfelelő sportolási lehetőséget. A legkisebbek a lengő- és mérleghintát, mászókat, csúszdát vehetik birtokba,

a labdajátékokat kedvelők a kézilabda- és teniszpályán találják meg szórakozásukat. Akik pedig csak a jó levegőre vágnak, azok a sétautak mellett elhelyezett padokon, asztalok és az ivókút mellett pihenhetnek.

Az időjárás viszontagságai ellen esőkunyhók védik a kirándulókat.

IV-24. *Váraljai parkerdő* (térkép a 179. oldalon)

Tolna és Baranya megye határán a Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzet északkeleti oldalán helyezkedik el a váraljai parkerdő. Területe 238 ha. A parkerdő vonzási körzetéhez tartozik Bonyhád város, amely tőle 9 km-re fekszik, és a Mecsek harmadik szénbánya területének központja, Mázaszászvár. A környező települések, mint pl. Nagymányok és Váralja is bányászfalvak.

A parkerdő több oldalról is megközelíthető. Bátaszékről vagy Dombóvárról kiindulva vonattal érhetjük el. Mázaszászvárnak állomása, Nagymányoknak és Váraljának megállóhelye van. Komlóról és Bonyhádról kiindulva autóbusszal juthatunk el Váraljára. Innen már gyalogosan felkereshető a terület központja.

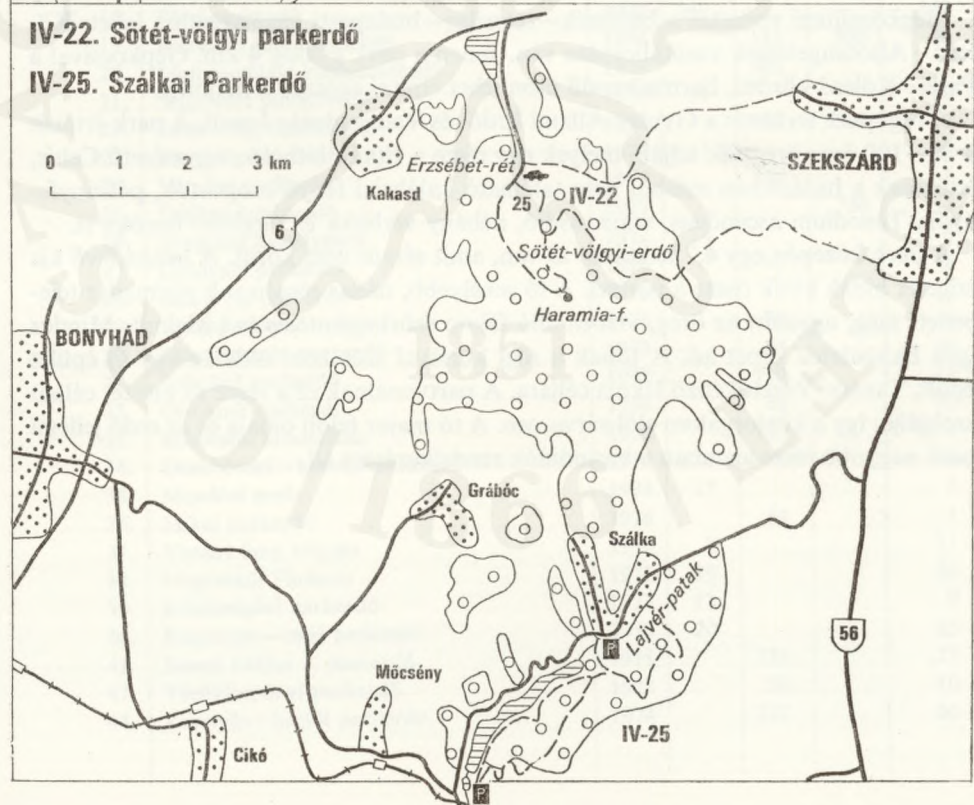
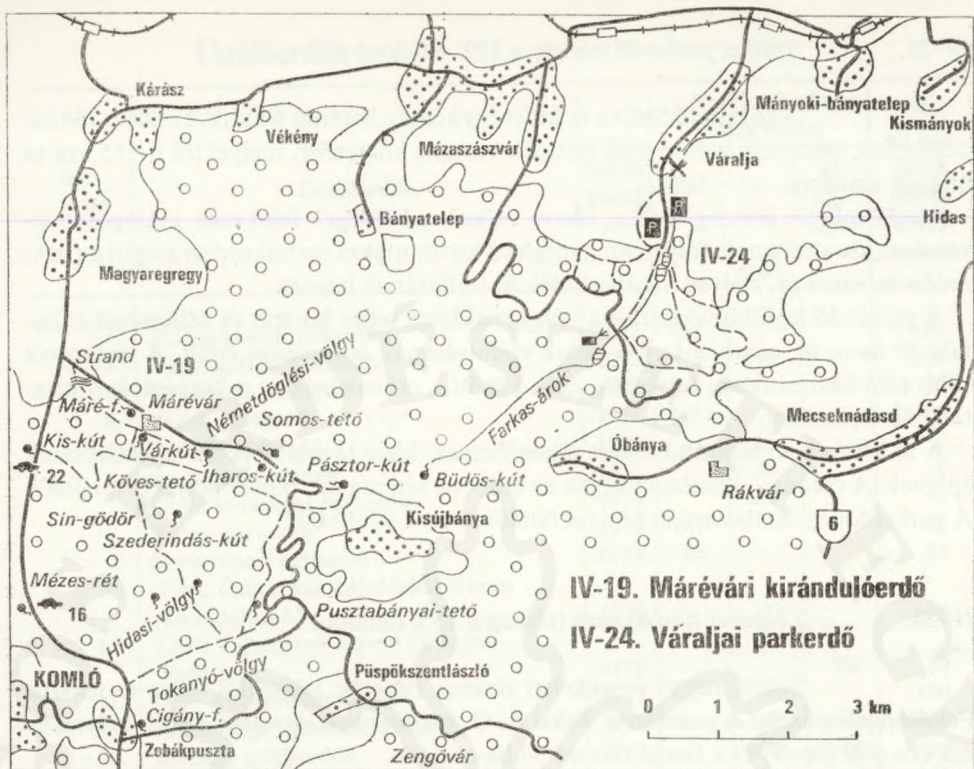
Gépkocsival a 6-os főközlekedési út felől Bonyhádon át, illetve Pécs és Komló felől Kárász, Mázaszászváron át közelíthetjük meg Váralját, ahonnan a parkerdő szívéig vezet gépkocsi út. Az út végén autóparkolóban hagyhatjuk kocsinkat.

A parkerdő részben a környező nagyközségek bányász lakóinak ad jó levegőn töltött pihenési lehetőséget, részben pedig az egyre inkább iparosodó Bonyhád város lakóit várja itt csendes, egészséges kikapcsolódás, pihenés. Természetesen az ország bármely részéről érdemes ide eljönni, mert a parkerdő területe igen szép, és innen kiindulva a Kelet-Mecsek Tájvédelmi Körzetbe nagyobb túrákra is útrakelhetnek.

Maga a parkerdő a Váraljai-patak fő völgyét foglalja magában Váralja falutól az úgynevezett váraljai erdészházig. A völgy két oldalán a gerincekig erdővel borított területek és a régebben legeltetett ősgyepek vannak, melynek nagy része majd erdősítésre kerül. A patak völgye Váraljától egyre inkább emelkedik és szűkül. A nyílt völgyi szakasz – ahol a patakon kialakított három hordalékfogó gát mögött a víz kisebb tavakat alkot – meleg, napos, védett terület. Így kora tavasszal és késő ősszel is kellemes tartózkodási hely. A völgy felső, erdővel borított része a hűvös és a meleg nyári napokon nyújt kellemes kirándulási lehetőséget. A fő völgy középső részén egy oldalvölgyben KISZ-építőtábor létesült. Itt a fiatalok részére sportlétesítményeket alakítottak ki.

Az autótút végén, a parkoló közelében egy kisebb vendéglőben büfé jellegű szolgáltatás lesz. Egyébként a pihenőhelyeken esőkunyhók, padok, asztalok, tűzrakóhelyek állnak rendelkezésre.

A pihenőhelyek a parkerdő legszebb részein helyezkednek el, a patak, illetve a tavak közelében. A sebes folyású, zezgugos medrű patak a gátak fölött tiszta vizű tavakban megcsendesedik, majd átzuhogva a gátak felett, újra kanyargós vadvízzé válik. A másik tóban kis sziget van, melyen öreg fák állnak. Ez a tájkép minden természetet kedvelőnek örömteli látvány. Rövid félnapos pihenést, vagy egész napos túrát tölthet itt el az, aki a túlszűfolt kirándulóhelyeket nem kedveli.

IV-25. Szálkai parkerdő (térkép a 179. oldalon)

A parkerdő Szálka és Mőcsény község határán fekszik. Területe 734 ha. Szekszárd, Bátaszék és Bonyhád tartozik vonzási körzetébe, melyektől 8–15 km az átlagos távolság.

Megközelítése jelenleg Szálka, illetve Mőcsény községek felől csak gyalogosan lehetséges, de a fejlesztés folyamán a meglévő köves utakra csatlakozóan kiépül a parkerdőn átvezető út, melyen autóparkolók és leállósávok lesznek.

A parkerdő legfőbb vonzereje a völgy majdnem teljes hosszát és szélességét elfoglaló 57 ha-os tó, amely a Lajvér-patak vízfolyásának felfogására épült. A víztározót több célú hasznosításra tervezték, ezek között a csónakázók és a horgászok is megtalálják örömeiket.

A tó környékén sétaúttal feltárt pihenőhelyek, kissé távolabb sport- és játszóterek épülnek. A csendes pihenésre vágyók az erdőben sétautakat, pihenőhelyeket találnak. A parkerdőhöz csatlakozóan hétvégi üdülőterületet jelöltek ki.

IV-26. Tengelici kastélypark (térkép a 153. oldalon)

Tolna megye északkeleti részén, Tengelic községtől 4 km-re fekszik Felsőtengelicpuszta. A pusztán a Paksi Á. G. majorja van, és ennek szélén helyezkedik el a régi kastély és a hozzá tartozó 34 ha-os park.

Megközelíteni vonattal a bátaszék–rétszilás–budapesti vasútvonalon lehet, Kölesd–Alsótengelicnek vasútállomása van. Innen a park gyalog 4 km. Gépkocsival a Paks–Kölesd közötti, harmadrendű úton lehet eljutni egészen a majorig.

A régi park területét a Gyulaji Állami Erdő- és Vadgazdaság kezeli. A park értékét a 80–100 éves öreg fák adják, melyek egy része a ritkán látható nagyméretű *Celtis*, értékesek a hazánkban máshol nem található kalábriai fenyő csoportok, páfrányfenyők, *Taxodium ascendens*, szárnyasdió, néhány vérbükk és virginiai boróka is.

A park közepén egy 4,7 hektáros tó van, amit sétaút vesz körül. A benne levő kis szigetet hidak kötik össze a parttal. A tó sekélyebb, nádas részén sok vízimadár telepedett meg, ugyanitt az öreg, vízben álló fákon szürkegémtelep is kialakult. Mindez igen hangulatos képet ad. A tónak a régi kúriával szembeni oldalán egy új épület épült, Tanácsi Vezetőképző Iskola céljára. A partvonalnak ez a része az intézet céljait szolgálja, így a közforgalom elől zárva van. A tó major felőli oldala és az erdő jellegű park nagyobb része azonban a kirándulók rendelkezésére áll.

Üdülők

Sor- szám	Üdülők	A fej- lesztés kezdő éve	Területe ha-ban jellege szerint			1978. évi látó- gatók becsült száma ezer fő
			pihe- nő-	sé- ta-	ki- rán- duló-	
1.	Zalaegerszegi parkerdő	1972	203			120
2.	Nagykanizsai parkerdő	1972	75	440		200
3.	Zalakarosi parkerdő	1972	188			30
4.	Sagoti parkerdő	1972	141			80
5.	Szuloki parkerdő	1976		66		8
6.	Budafai arborétum	1973		54		8
7.	Gombás-desedai parkerdő	1973		432		84
8.	Tokaji parkerdő	1972	141			32
9.	Gyertyánosi parkerdő	1973	44			23
10.	Barcsi Ősborókás Tájvédelmi Körzet kirándulóerdő	1974		80		84
11.	Zselic Tájvédelmi Körzet kiránduló- erdő	1978			500	50
12.	Orfú-Abaliget üdülőerdő	1974		65		150
13.	Jakab-hegyi kirándulóközpont	1978		592		120
14–16.	Mecseki üdülőerdők	1972		400	1600	180
17–18.	Pécsi parkerdő	1972	440			140
19.	Márévári kirándulóerdő	1976		112	500	36
20.	Malom-völgyi kirándulóerdő	1976		305		2
21.	Szigetvári pihenőerdő	1976	51			150
22.	Sötét-völgyi parkerdő	1974		107	500	20
23.	Tamási pihenőerdő	1974	47			5
24.	Váraljai parkerdő	1977		238		1
25.	Szállkai üdülőerdő	1977			730	2
26.	Tengelici kastélypark	1972	34			4
27.	Újudvari parkerdő	1976		99		2
28.	Zalalövői parkerdő	1976	7			5
29.	Lenti parkerdő	1976		94		1
30.	Csácsbozsoki parkerdő	1973		84		10
31.	Soholári parkerdő	1972		130		13
32.	Ormándi parkerdő	1976	7	64		70
33.	Miklósfai arborétum	1976		132		3
34.	Dombóvári – hetényi parkerdő	1974	126			21
35.	Mosdósi park	1974	17			2
36.	Mikei parkerdő	1976		64		3
37.	Vízvári öreg tölgyes	1976	8			11
38.	Nagyatádi Fácános	1975	19			20
39.	Középrigóci parkerdő	1977	13			9
40.	Kaposvár – cseri parkerdő	1978	20			25
41.	Barcsi Május 1. parkerdő	1978		138		27
42.	Törökkopányi parkerdő	1978		50		10
43.	Keselyűs – hátfői parkerdő	1974		227		60

Üdülőerdők (folytatás)

Sor- szám	Üdülőerdők	A fej- lesztés kezdő éve	Területe ha-ban jellege szerint			1978. évi látó- gatók becsült száma ezer fő
			pihe- nő-	sé- ta-	ki- rán- duló-	
44.	Nyergesi parkerdő	1976		67		1
45.	Paksi Cseresnyés parkerdő	1977		216		1
46.	Dunakömlödi parkerdő	1976		126		10
47.	Kénesi parkerdő	1974	30			1
48.	Újpetrei parkerdő	1975		22		6
49.	Faddi Nevelőotthon parkja	1979	1			1

Úttörő-vándortáborok

Somogy–Zselic (10 napos)

Célja Somogy megye egyik jellemző tájegysége, a Zselic természeti és néprajzi nevezetességeinek felderítése. Kaposvár forradalmi, történelmi emlékeinek, szocialista fejlődésének megismerése.

Programja: A Somogy–Zselic vándortábor fő programjainak színhelye a Kaposvártól délre levő Zselic, ahol megismerkedhetnek az úttörők a somogyi erdők természeti szépségeivel, az erdei munkások életével, a nagyüzemi fakitermeléssel. Szenán megtekinthetik a somogyi, zselici nevezetességeket bemutató tájházat. Kaposváron, a nádasdi erdőben felkereshetik a Tanácsköztársaság somogyi mártírjainak emlékhelyét.

A vándortábor két utolsó bázishelyéről, a barcsi természetvédelmi területet, az ősbörökást keresik fel az úttörők, és kirándulás keretében a közeli Szigetvárra is ellátogatnak. A vándortáborhoz jelentős segítséget ad a Somogyi Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság.

Útvonala (szállás).

1. Kaposvár (iskola): városismereti verseny, továbbhaladás a Z jelzésű úton.
2. Gyertyános (sátrak): tovább a Z jelzésen Szenán át, itt ismerkedés a táji nevezetességekkel.
3. Lipótfá-Kuskósarok (sátrak): találkozó a somogyi vándortáborozó úttörőkkel. Tovább a Z jelzésen a Lipótfá állomásig, innen vonattal Középrigócig, majd rövid túra.
4. Darány (iskola): kirándulás Szigetvárra. Tovább az ősbörökáson át a Barcs közeli parkerdőbe.
5. Barcs (sátrak): ismerkedés Barcs nevezetességeivel. Strandolás.
Szervezője a Somogy megyei úttörőelnökség.

Mecsek (14 napos)

Célja Pécs és Baranya megye történelmi, a Mecsek természeti nevezetességeinek felderítése, a szocialista építőmunka eredményeinek megismerése.

Programja: Péctől Pécsváradig, a tájegység legérdekesebb helyeire vezeti el az úttörőket. Pécs történelmi nevezetességei, a Mecsekben Abaliget, Orfű, Óbánya és távolabb Sikonda, Komló, mind megismerhető a vándortáborozás alkalmával. A Jakab-hegy és Pécsvárad várának új ásításai és szép környéke is bejárható.

A Mecsek vándortábort az erdőgazdaság patronálja. Négy bázist létesített: Orfű, Zobákpuszta, Kozári tábor, Márévár turisztaszállása.

Útvonala (szállás).

1. Pécs (kollégium): városismereti verseny, tovább a Jakab-hegyen át.
2. Orfű (erdészház): túra Abaligetre és az orfűi tavakhoz. Fehérkúton át a kozári őrház melletti táborba.
3. Kozári őrház (sátortábor): Árpád-tetőn át tovább.
4. Zobákpuszta (erdészeti munkásszállás): kirándulás Komlóra, Hidasi-völgyön, majd az S jelzésen tovább.
5. Márévár (turisztaszállás): túra Magyaregregyre, Kisújbányán át tovább.
6. Óbánya (régí malomház): kirándulás Mecseknádasdra, Réka-kunyhón át tovább.
7. Pécsvárad: nagytúra a Dombai-tóhoz.

Megszerezhető jelvények: – 100 km a Vörös Hadsereg nyomában,

– Mecsek turistája.

Szervezője a Baranya megyei úttörőelnökség.

Erdei autósípenők

Sor- szám	Erdei autósípenők	A fej- lesztés kezdő éve	1978. évi látó- gatók becsült száma ezer fő	Helye	
				útvonali száma	km-szelvény
1.	Bagodvitnyédi erdei autósípenő	1976	1	76	67 – 68,0 Felsőbagod – Hagyásbörönd között
2.	Zalabaknai „Mókus” erdei autósípenő	1966	10	86	17 – 18,0 Zalabaksa – Kálóca között
3.	Kustánszegi „Gombás” erdei autósípenő	1976	1	7405-7415 kereszte- ződés- nél	Becs völgye – Szilvagy között
4.	Baki erdei autósípenő	1968	6	75	34 – 35,0 Bak – Zalaszentmihály között
5.	Hernyéki erdei autósípenő	1973	6	75	61 – 62,0 Lenti – Nova között
6.	Lenti erdei autósípenő	1975	1	7538	28 – 29,0 Lenti – Máhomfa között
7.	Letenyei erdei autósípenő	1975	15	7	228 – 229,0 Letenye – Becsehely között
8.	Sagoti erdei autósípenő	1972	40	7	206,6 Zalakomár – Zalasárszeg között
9.	Desedai parkerdő parkolója	1973	42	67	48,0 Kaposfüred – Somogyaszaló között
10.	Tókaji parkerdő parkolója	1972	32	66 141	4,2 Kaposvár – Szenna között
11.	Nagyatádi parkerdő parkolója	1975	10	68	36,0 Nagyatád – Lábod között
12.	Barcsi „Ősborókás” erdei autósípenő	1978	10	68	3,8 Barcs – Somogytarnóca között
13.	Barcsi „Május 1.” erdei autósípenő	1974	25	6	252,8 Barcs – Darány között
14.	Szentkúti erdei autósípenő	1975	2	6604	Szentkút – Pécs között
15.	Remeteréti erdei autósípenő	1973	6	6604	Pécs – Abaliget között
16.	Mézesréti erdei autósípenő	1974	3	6541	Zobákpusztá – Magyaregregy között
17.	Kiskúti erdei autósípenő	1975	1	6451	Zobákpusztá – Magyaregregy között
18.	Zengővárkonyi v. Fodorgyöpi erdei autósípenő	1974	5	6	175 – 176,0 Zengővárkony – Mecsek nádásd között
19.	Miklósvári erdei autósípenő	1975	3		Tamási belterületén
20.	Sötét-völgyi parkerdő parkolója	1976	3	6	Kakasd előtt 2 km Szekszárd felé
21.	Székelyzabari erdei autósípenő	1975	2	57	Székelyzabar – Hímesháza között

Zala, Somogy, Baranya és Tolna megye arborétumai

Arborétumok	Térképi száma	Területe hektárban látogathatóság szerint		Termés- zet-(T) vagy mű- emlékvé- delmi (M) érték	
		zárt	korlá- tozott- tan		sza- ba- don
			látogatható		
Zala megye					
Balatongyörök, büdöskúti arborétum	13		8,0		
Becsehely, Anna-major	22		2,5		
Csácsi arborétum	6		8,0		
Egervár, Pince-domb	2		12,0		
Kehidai szakiskola parkja	11	5,0		T	
Keszthelyi Helikon park	14		17,0	T	
Keszthelyi kastélypark	15		5,0	T, M	
Kiscsehi, budafai arborétum	21		45,8	T	
Letenyei kastélypark	23		7,0	T	
Magyarszerdahely, Újnép-pusztá	20		1,7		
Misefai kastélypark	7		10,7		
Nagykanizsa, Á. G. parkja	25		1,5		
Nagykanizsa, iskolapark	26		1,3		
Nagykanizsa, szociális otthon parkja	27		0,5		
Nagykanizsa, Mezőgép V. parkja	28		3,0		
Nagyrécsce, iskolapark	24		3,5		
Pölöskei kastélypark	8		5,0	T	
Sőjtöri kastélypark	9		0,6		
Surdi kastélypark	29		2,0		
Türjei községi park	3		5,0		
Türjei szociális otthon parkja	4		1,4		
Zalaapáti szakiskola parkja	10		4,2	T	
Zalacsányi iskolapark	12		1,7		
Zalakarosi arborétum	16		4,0		
Zalakarosi kemping	17		4,8		
Zalakomár üdülőpark	18		5,0		
Zalakomár Ormándi park	19		8,0		
Zalalövői ifjúsági park	1		0,8		
Zalaszentgróti kastélypark	5		4,3	T, M	
Somogy megye					
Ádánd, Szakmunkásképző Intézet parkja	46	4,0			
Ágneslaki arborétum	32		7,2		
Babócsai Nárciszkert	57		10,0		
Balatonboglár, Várhely	43		3,0		
Balatonlelle, művelődési ház kertje	44		2,0		
Balatonszentgyörgy, Battyánpuszta	38		4,6		
Barcs, kórház parkja	64		6,0		
Bárdudvarnok, Á. G. parkja	74		6,0	T	

Zala, Somogy, Baranya és Tolna megye arborétumai (folytatás)

Arborétumok	Térképi száma	Területe hektárban látogathatóság szerint		Természeti-(T) vagy műemlékvédelmi (M) érték	
		zárt	korlátozottan		szabadon
			látogatható		
Bolhási iskolapark	54		1,2		
Böhönye, községi park	52			1,0	
Csákány, volt Hertelendy-park	36			0,5	
Csokonyavisonta, gépállomás parkja	62		5,0		
Csokonyavisonta, községi park	63			5,0	
Csurgó, gimnázium parkja	31		7,0	T	
Drávatamási, Tassy-féle park	66	2,0			
Hencsei Bárdibükk Á. G. parkja	71			7,0	
Hetes, iskolapark	76		6,0		
Homokszentgyörgyi iskolapark	61			5,0	
Iharosberényi iskolapark	34		8,0		
Iharosi kastélypark	33			5,0	
Inkei iskolapark	35		2,4		
Kaposvár, Rippl-Rónay park	75		4,0		
Kastélyosdombó park	67			3,0	
Kálmánca, szociális otthon parkja	68	7,5			
Kercseligeti park	82			1,9	
Kéthely, Sári-puszta	39	11,2		M	
Kőrös-hegyi park	45			1,0	
Középrigóci Erdészeti Szakmunkásképző Iskola parkja	59			4,5	
Ladi kastélypark	70	19,6		T	
Lábodi park	72		1,0		
Lengyeltóti park	40	12,0			
Magyaratád, Tátompuszta	78		2,0		
Mikei Angluspark	73		1,0		
Mosdói Szanatórium parkja (lásd IV-36. üdülőerdő)	79	11,5			
Mosdós, Gázlópuszta	80		5,0		
Nagyberekői iskolapark	81		1,2		
Nagyatádi kastélypark	56			5,0	
Nágocsi nevelőotthon parkja	48		14,0		
Ötvöskónyi Cherner-park	55	2,6		M	
Patosfai iskolapark	69			1,7	
Pusztakovácsi napközi otthon parkja	50			4,9	
Segesd, szociális otthon parkja	53	11,0			
Somogybükkösi kastélypark	30			3,0	
Somogyfajszi park	51			14,4	
Somogytarnócai park	65			6,0	
Somogyvári Gyógypedagógiai Intézet parkja	49			15,0	
Szóllóskislaki Á. G. parkja	42			2,0	
Szóllósgyöri arborétum	41	20,0		M	
Szőcsénypuszta, Szakmunkásképző Intézet parkja	37		7,0		

Zala, Somogy, Baranya és Tolna megye arborétumai (folytatás)

Arborétumok	Térképi száma	Területe hektárban látogathatóság szerint		Természet- (T) vagy műemlékvédelmi (M) érték	
		zárt	korlátozottan		szabadon
			látogatható		
Toponári kastélypark	77			6,0	
Zala, volt Zichy-park	47			8,0	M
Baranya megye					
Bólyi park	88		14,5		T, M
Csertői nevelőotthon parkja	86	4,2			
Hosszúhetény, püspökszentlászlói park	89		3,0		M
Mozsgó, szociális otthon parkja	85		4,0		M
Nagymátéi arborétum	84		11,0		
Sellyei park	87		7,7		T, M
Vásárosdombó, Margit-major	83		4,0		
Tolna megye					
Lengyel, kastélypark	90		21,8		T, M
Tengelici kastélypark (lásd IV-26. üdülőerdő)	91			34,0	T

V. Dél-Alföld

Az országjáró turista számára az Alföld végtelen rónaságként képzetünkben élő képét a Dél-Alföld megyei lépten-nyomon meghazudtolják.

Bács-Kiskun megyét, amely az ország legnagyobb megyéje, nyugatról a Duna több mint 100 km-es hosszában, keleten a Tisza határolja. Az ezeket szegélyező galéria-erdők, a befűződött holtmedrek, kisebb-nagyobb csatornák váratlan fordulatokkal lepik meg az utazót. Az átlagos 100 méter tengerszint feletti alföldi tájból sok helyütt a szél által szeszélyesen felhalmozott homokbuckák változatos dombvidék hatását keltik. A megye déli, kisimult felszíne, Csongrád megye területével együtt, a gazdag Bácskai-löszhát része. A Tisza és a Maros széles árterületeit a folyók termékeny síksággá töltötték fel. A folyószabályozások után kívül rekedt morotvák, holtmedrek, a mélyedésekben uralkodó mocsárvilág adja a színfoltjait ennek a tájnak.

Békés megye legnagyobb része a Csanádi-háthoz tartozó, nehéz kötött talajú, igazi alföldi táj. Tengerszint feletti magassága 85–100 méter között van, de szemre a síkságból semmi kiemelkedést nem érzékelünk. A Körösök és a Berettyó, a belvízcsatornák, halastavak tagolják a síkot.

A Dél-Alföld élvezi hazánkban a legtöbb napfényt, az évi 2000-et is megközelíti évente a napsütéses órák száma, a hőmérséklet is magasabb az országos átlagnál, meghaladja a +11 °C-ot. Eső viszont kevés jut ide, 500–600 mm között van évente, az is szeszélyes eloszlásban. A nyár legtöbbször száraz, aszályos.

A Dél-Alföld flóriavidékét egykor az erdős sztyepp jellemezte, erdőfoltok változtak sztyepprétekké, lápokkal és ártéri ligetekkel. Ma már kultúrtáj, a természetes növénytakaró maradványait csak a feltöltődött morotvák, buckák közötti mélyedések keskeny sávjain találhatjuk meg.

Legtöbb az erdő a legváltozatosabb felszínű Bács-Kiskun megyében, itt 12%-os az erdőszültség, Csongrád megyében 5, Békésben pedig alig több 3%-nál. A természeti adottságok a mezőgazdasági termelésnek kedveznek. A Duna–Tisza közén változnak a hatalmas szőlőskertek, barackosok, paradicsom- és paprikatáblák, míg Békés megyét, ahol a legtöbb búza terem, méltán nevezhetjük az ország éléstárának.

A nagyüzemi mezőgazdasági táblák, a kisebb-nagyobb szőlők, gyümölcsösök közé mély fekvésű, tocsogós rétek, sáros-nádas mélyedések ékelődnek, máshol meg homokos dombhátak, amelyeket nyárfaligetek, akácok erdőfoltok, újabban üdén zöldellő nyárasok borítanak. A fasorokkal szegélyezett közlekedési utak követik a változó domborzatot, a láposok szárazabb peremét.

Az apró erdőfoltok, útszéli fasorok, a szépen fásított tanyaudvarok olyan hatást keltenek az utazóban, mintha erdők uralnák a tájat és csak kisebb parcellákat hódított volna el attól az itt élő tanyai nép. A mozaikszerűen váltakozó sokféle talaj a maga jellegzetes hasznosításával nyújtja a tájkép sokszínűségét.

A természetes erdők is változatos összetételűek, gyertyános tölgyes, cseres tölgyes, erdőspusztai cserjés tölgyes, síksági tölgy-szil-kőris ártéri erdők és síksági láperdők. Az erdők zöme azonban olyan kultúrerdő, melyek a XIX. század elejétől folyó Alföld-fásítási programok eredményeként születtek. Ezek legszebb eredményeit a Duna–Tisza közén találhatjuk meg. Az elmúlt 20 évben pedig éppen ennek a térségnek az erdőterülete megduplázódott.

Az Alföld-fásítás nyomán hódított tért az akác – aránya ma is több mint 40% –, az erdei- és feketefenyő, meg a nemesnyár.

A Dél-Alföld különleges természeti adottságai mellett olyan különleges természeti értékek maradtak fenn, melyeket máshol az ország területén sehol nem találhatunk. Ezeknek gazdag tárházát őrzi a *Kiskunsági Nemzeti Park*. A 30 ezer hektárnyi Nemzeti Park a Duna–Tisza köze természeti értékeit mozaikszerűen foglalja magába. Ezek között vannak a jellegzetes homokbucka-vonulatok, melyeknek növénytani vonatkozásban legértékesebb részei a bugaci ősbörökás, a természetes erdei növénytársulások, a futóhomok kezdetleges vegetációjától a tölgyesekig. Jellegzetes erdő-társulásai még a Tőserdő Tisza-ártéri galériaerdei, a kőrises égerláperdők és a turjánosok.

A Nemzeti Park védelem alá vette az alföldi nádasok és zombékos rétek legértékesebb képviselőit, a Duna–Tisza köze szikes tavainak láncolatát, amelyek mind számos növénytani, állattani, kultúrtörténeti ritkaságot őriznek.

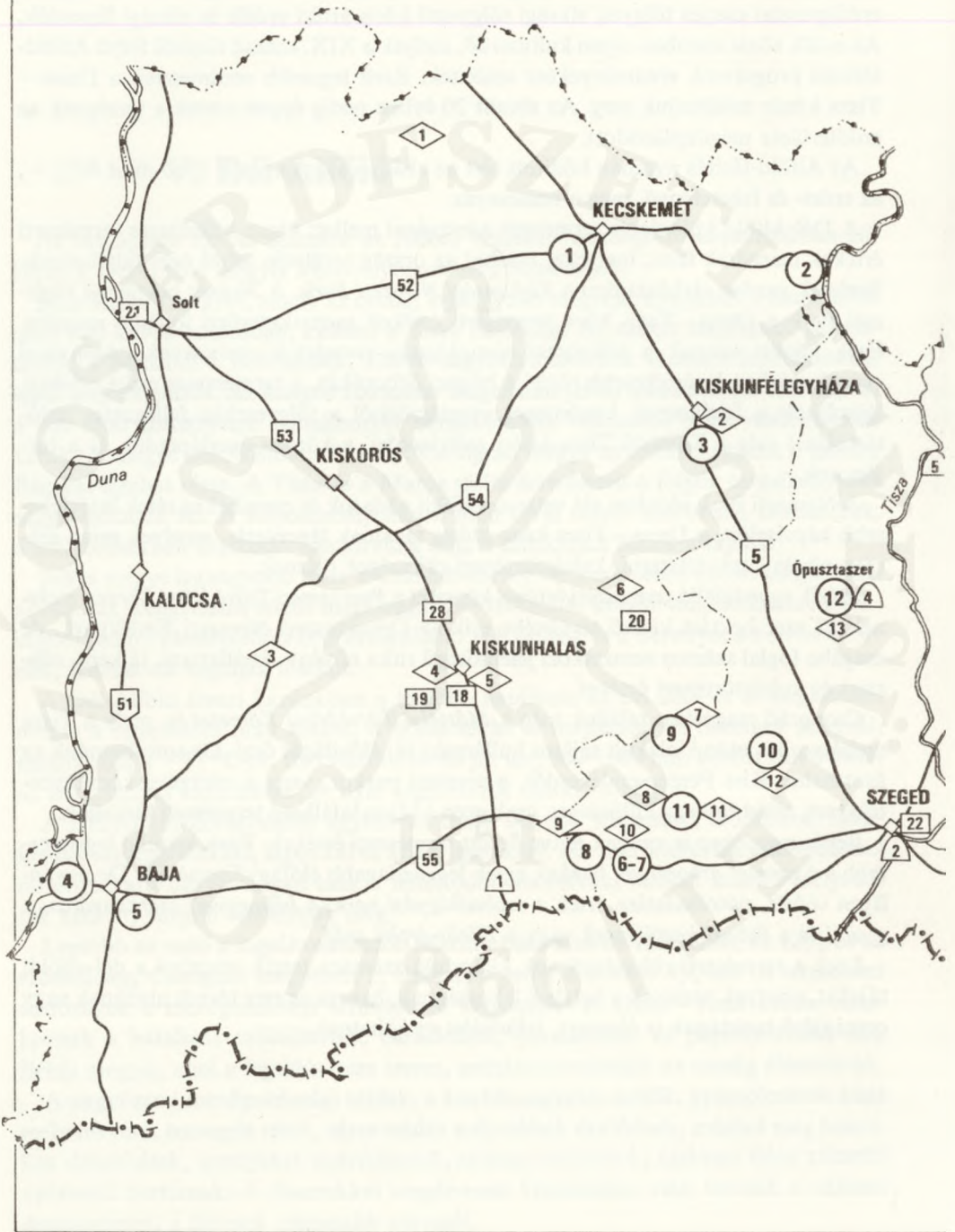
Másik egyedülálló természeti értéket képvisel a *Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet*, melynek 22 ezer hektárt kitevő területébe esik az Ópusztaszeri Nemzeti Emlékpark, de magába foglal számos nemzetközi jelentőségű ritka növény- és állattani, tájképi, néprajzi és kultúrtörténeti értéket.

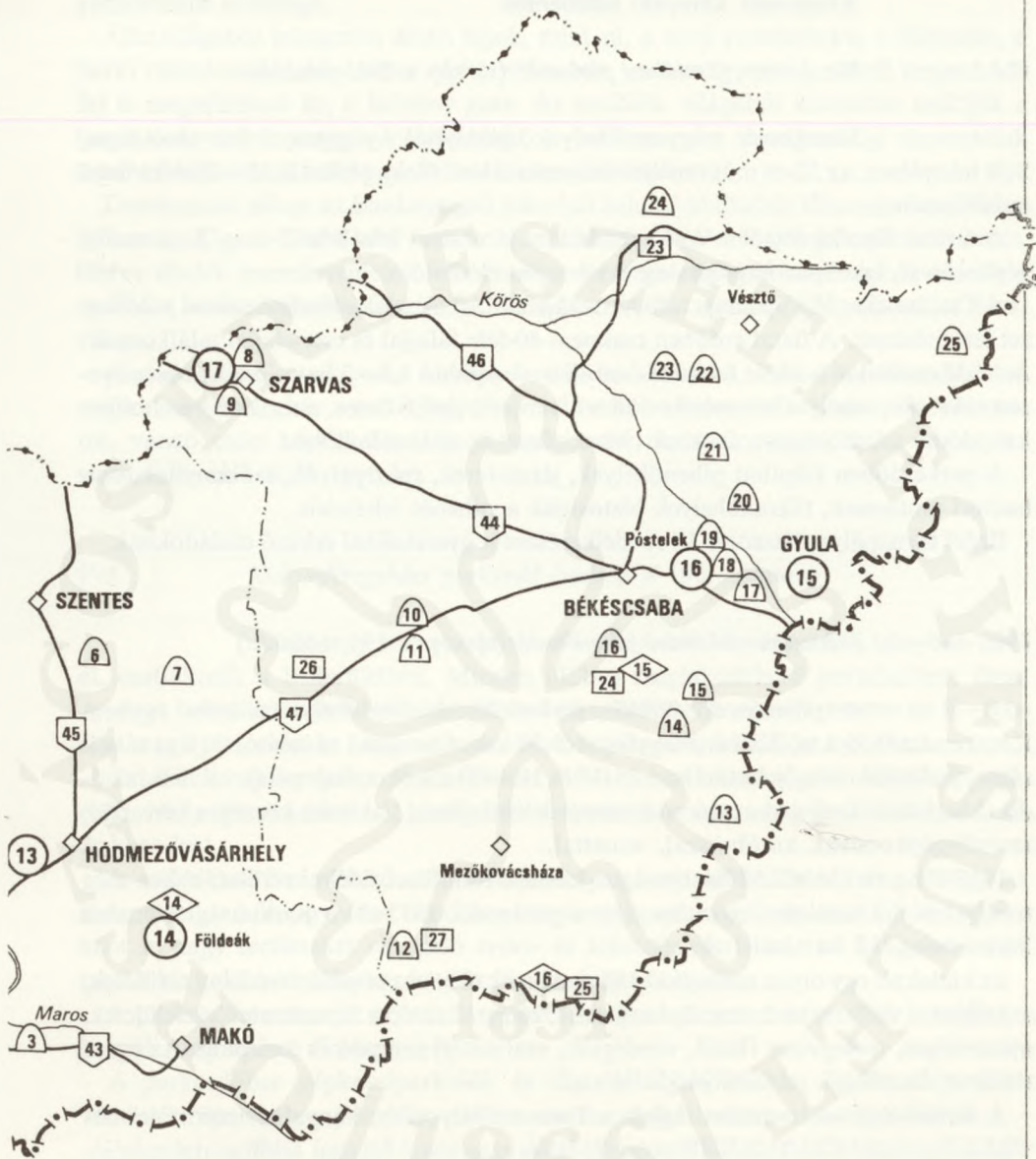
Csongrád megyében találjuk még a *Mártélyi Tájvédelmi Körzetet* is, mely a Tisza szabályozása után kialakult sajátos hullámtéri táj élővilágát őrzi. De sorolhatnánk az ásothalmi Kiss Ferenc-emlékerdőt, a szentesi parkot, vagy a csengelei kocsányostölgyest, mind egy-egy különleges, csak ezen a tájon található természeti kincsünk.

Békés megyében is vannak féltve őrzött természeti értékek. Ezek közül a legismertebb a *Szarvasi Arborétum*, hazánk egyik leggazdagabb élőfagyúteménye. De ugyanilyen védett, pótolhatatlan érték a *szabadkígyósi park*, a *bélmegyeri szürkenyáras*, a *gyulai* és a *dobozi kastélypark* vagy a *Körös-ártéri erdő*.

Ezek a természeti ritkaságok sok kiránduló számára teszik vonzóvá a dél-alföldi tájakat, amelyek nemcsak a helybeli lakosoknak, hanem az erre tévedt utazónak vagy országjáró turistának is élményt, felüdülést nyújthatnak.

V. Dél-Alföld

Bács-Kiskun megye üdülőerdői

Kecskemét környéki üdülőerdők

V-1. *Kecskemét, Csalánosi parkerdő* (térkép a 194. oldalon)

Kecskemét megyeszékhely központjától nyugatra, 5 km távolságra, Solt irányában, az 52-es műút mellett helyezkedik el. 60 ha területű, 15–20 éves fiatal erdőállomány.

A terület Kecskemétről a Volán rendszeres járataival közelíthető meg, de személygépkocsival, kerékpárral és gyalog is könnyen elérhető.

A Csalánosi erdő jó példája a tudatos tájalakításnak, s az előrelátó városi zöldövezet létesítésének. A fiatal erdőben csaknem 40-féle fafajjal és cserjefajjal találkozunk. Az erdő esztétikai hatását fokozza a területen található 1,5–2 ha-os, náddal szegélyezett tavacska, amely a környező területek belvizeit gyűjti össze, a mellette emelt szánkázódomb az alföldi gyerekeknek ritka örömet nyújt a téli időben.

A parkerdőben kiépített pihenőhelyek, játszóterek, sportpályák, esőkunyhók, szabadtéri tantermek, tűzrakóhelyek biztosítják a pihenés feltételeit.

Erdei tornapálya, játszótér áll rendelkezésére a gyerekekkel érkező családoknak.

V-2. *Lakitelek–tőserdei pihenőerdő* (térkép a 194. oldalon)

A pihenőerdő üdülő-, kiránduló- és fürdőhelyi centrum egyben. Kecskeméttől 35 km, Kiskunfélegyházától 30 km, Csongrád városától 30 km távolságra, Lakitelek község határában az élő és Holt-Tiszától, annak partja mellett húzódik. Megközelíthető a 44-es számú közúttól déli irányban, Lakitelek községen keresztül, személygépkocsival, autóbusszal, vonattal.

1955-től a területből 63 ha országos kiemelt természetvédelmi terület, ehhez még további 61 ha területet foglal magába a parkerdő. 1975-től a Kiskunsági Nemzeti Park része, 382 ha területtel.

Itt kialakult egy olyan szabadidő-táj, amelynek elemei a természetvédelmi területek, a kellemes vízű szabad strand, horgászó-, csónakázótó, a természetes vízfelületek, mesterséges, melegvizű fürdő, vendéglők, szabadtéri színpad és kemping. Az egész területet összefogja az üdülőerdők láncja.

A terület sajátos természeti képét a Tisza szabályozása, kanyargós medrének átvágásai nyomán kialakult hullámtéri táj határozza meg. Nyugat felől – ma már jórészt megkötött – futóhomokdűnék határolják, dél felé holocén árterület. A Tőserdő és a vele szomszédos alpári égeres növény- és állatvilága a szabályozás előtti idők flórájára és faunájára emlékeztet. Tiszaalpár egyben történelmi emlékhely, 895-ben itt zajlott le a Zalán fejedelem futásával végződő csata, Árpád vezér híres győzelmével.

Tőserdő mélyebb fekvésű területeinek jellemzői a bokorfűz és a füzes-nyáras erdő-társulások. A csak ritkán vagy egyáltalán nem vízjárta területeken tölgyes, kőrises, szíles erdőmaradványokat találunk. Ahol az áradások vize huzamosabb időre meg-

reked, a hűvös-mocsaras környezet kőrises égerlápok és itt-ott gyöngyvirágos tölgyerdők emlékhelye. Festői látvány a csendes vizű Holt-Tisza tavirózsás, nyílfüves, rucaörömös szőnyege.

Állatvilágából jellegzetes ártéri fajok, mint pl. a kerti rozsdafarkú, a fülemüle, a berki tücsökmadár, az énekes nádiposzáta stb. mellett egy ritka, délről terjeszkedő faj is megtalálható itt, a halvány geze. Az emlősök világából kiemelten említjük a hazai denevérfauna egyik legritkábbját, a tavi denevért, amely eddigi ismereteink szerint határainkon belül egyedül csak innen bizonyított.

Domborzati jellege az északnyugati irányból behúzódó löszhát lábazati része, illetve átmenet a Duna–Tisza közti meszes homokhátságból a savanyú jellegű tiszai öntés, illetve üledék homokterületek felé, ebből a teraszmorfológiai adottságból adódik a területen levő természetes felszíni forrásrendszer is, illetve ennek igen változatos flórávilága.

A parkerdőből gyalogosan induljunk a kirándulásokra, akár a természetvédelmi terület irányába, akár a másik irányba, mely a holt meder mellett húzódik. Változatos, vonzó erdei képekkel találkozhatunk, erdei tisztások, tölgy-, szil-, fehérynármatuzsálemek váltják egymást.

V-3. *Kiskunfélegyházi parkerdő* (térkép a 190. oldalon)

A mintegy 30 ha-os parkerdő a várostól közvetlen déli irányban terül el, csatlakozik a belterülethez. Minden időben megközelíthető portalanított úton. A város belterületének szomszédságában helyezkedik el, s mivel közvetve az E–5-ös utat szegélyezi, ezért az átutazó autósoknak is pihenést, felüdülést nyújthat.

Az alföldi erdőkre jellemző sík fekvésű, 10–15 éves mesterségesen telepített parkerdő. Mély fekvésű részének kimélyítése folyamatban van, amely csónakázásra is alkalmas lesz.

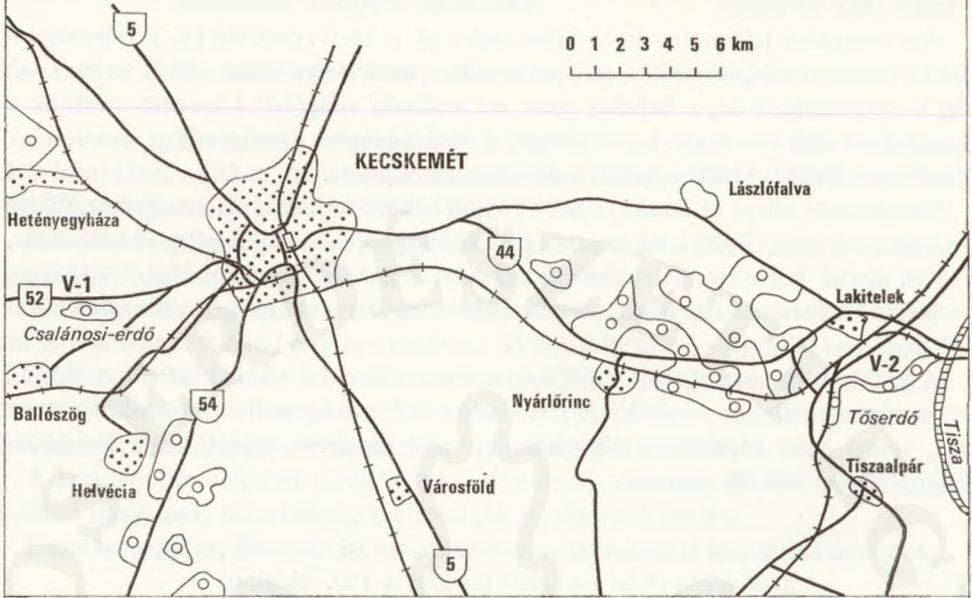
A mozaikszerűen változó alföldi termőhelyen megtalálható a kocsányostölgy, az akác, a szil, a kőris, gyorsan növekvő nemesnyárok, a szürkenyár és az Alföldön egyébként is nagy területeket elfoglaló erdei- és feketefenyő. Elszórtan hangulatosabbá teszi a kis parkerdő fafajösszetételét platán, juhar és nyírfa.

A parkerdő vonzerejét növeli, hogy séta közben számos erdei vaddal is találkozhatunk, ami kedves élményt nyújt.

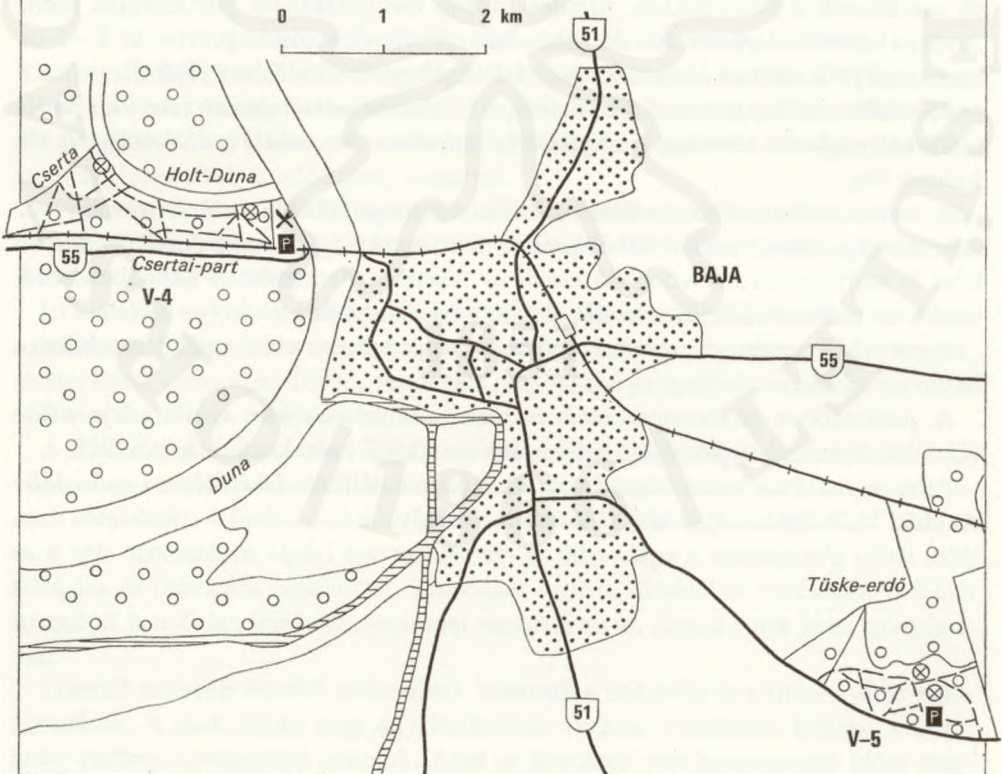
A parkerdőben gépkocsiparkolók és tűzrakóhelyek, esőház, ivóvíz várja a kirándulót. Sportpálya, játszótér, erdei tanterem szolgál szórakoztató időtöltésül.

Az erdei tisztások kutak közelsége, a szabadban való főzés lehetősége, a nyári időszakban büfé, egész napos kirándulást tesz lehetővé.

V-1-2. Kecskemét környéki parkerdők

V-4-5. Bajai parkerdők

Baja környéki üdülőerdők

V-4. Cserta-parti kirándulóerdő (térkép a 194. oldalon)

A Gemenci Tájvédelmi Körzet egyetlen szabadon látogatható területe a 120 hektárnyi Cserta-parti kirándulóerdő.

A Duna kanyargós középszakasának maradványai az itteni Holt-Duna ágak. A Gemenci-erdő ártéri erdő. A Duna által gyakran elöntött részein fűz és nyár, a ritkábban elöntött magasabb területein tölgy-kőris-szil a leggyakoribbak. Legelterjedtebb félcserjéje a hamvas szeder. Növényvilágában több mediterrán elem van. A nagyvad közül legfontosabb a szarvas, nagy tömegben tenyészik és agancsa értékes trófea. Gyakori a vaddisznó is. Ritkaságuk miatt értékes a réti sas, fekete gólya, nyuszt, vadmacska, hogy csak a legfontosabbakat említsük.

E természeti értékek együttese miatt a Gemenci-erdőt és környékét tájvédelmi körzetté nyilvánították.

A tájvédelmi körzet fő tájképi jellege a víz és az erdő találkozása, a vízparti erdőkép. Ennek talán legszebb gyöngyszeme a bajai Duna-híd dunántúli hídfője fölötti Vén-Duna torkolattól a csertai hídig tartó Holt-Duna-part.

A partról a Koppány-sziget partmenti füzesei látszanak. A békára-halra leső szürkegémek, vadkacsák és más vízimadarak kötik le figyelmünket. Alkonyattájt vadmalacok is turkálnak a part iszapjában.

A sétaút még tovább is halad a Cserta-hídtól a Cserta-Duna partján.

Egy évszázados öreg tölgy jelzi a part menti út végét. Innen a betonozott erdei üzem úton a vasút felé haladva jutunk ki a hajdani Pörböly-felső vasúti megálló közelében a baja – bátaszéki közútra.

A Cserta partjával párhuzamosan 50–100 méternyire az erdőben is visz egy másik sétaút. A vasút mellett pedig a harmadik. Az utakra merőlegesen három szép nyiladék fut ki a partra. A tisztás egyik nyiladékában van a kirándulóközpont. Ez Baja-Dunafürdő vasúti megállótól közelíthető meg gyalog vagy gépkocsival a Vén-Dunasaroki üdülőtelepen át. Itt tetővel, alacsony palánkkal védett halfőzőhely, hatszögű kerti házikó eső ellen, szabad tűzrakóhely, padok, asztalok, a partra lemenő lépcső, csónakkikötő fogadja a kirándulót. A közeli üdülőtelepen kis büfé is van.

A másik kirándulóközpont a Cserta-híd mellett van. A Duna hídtól a Pörböly – Bátaszék felé vivő úton több kisebb hidat találunk.

Száraz időben a betonút első kanyarulatánál, a lejtő aljában jobbra leágazó homokozott földúton mehetünk tovább ki a Cserta-partra. Itt tovább ismét jobbra a Cserta-hídig, illetve még úgy 50 métert, de nem át a hídon, hanem féljobbra kanyarodunk.

Megérkeztünk a belső kirándulóközpontba. Itt van egy halászkunyhó, nagyobb nyitott nádas erdei menedékház, halfőző hely, fűrt kút. Tágas tisztás, labdázóterület van a vízparton, hol szintén lépcsőket, csónakkikötőt is találunk. A bajaiak közül sokan csónakkal jönnek ide. A két kirándulóközpont közötti parti úton ne közelkedjünk gépkocsival, ne zavarjuk a sétálókat, napozókat, horgászokat, csendben a padokon üldögélő szemlélődőket. A táskarádió, a magnó sem ide való.

A Cserta-parti erdő ártéri kultúrerdő, ezért zömében nem az őshonos fafajok ural-

ják, hanem a kultúrflóránkba sorolható két nemesnyár, a korán fakadó nyár és az óriásnyár, az amerikai zöldjuhareleggyel. A kirándulóerdő nyugati végén fekete dió és akác is van. Kisebb foltokban és a part mentén azonban megtaláljuk itt is szinte a teljes ártéri növényzetet.

A vasút melletti réten az ártéri bokorfüzes szép foltja a méhek első tavaszi legelője. Odább egy fehérfüzes folt van sásos réttel övezve. Egy fiatal tölgyes erdősítést kerítés véd a kevésbé látogatott belső részen.

Cserjék közül a hamvas szeder és a vörösgyűrű som gyakori, de kányabangita, kutyabenge is van. A közelben a Duna-hídtól délre a kórház üdülője fölött a nyiladék szélén szép fekete galagonyacsoportban bemutatkozik a tájvédelmi körzet egyik egyedülálló különlegessége. Egy másik jellegzetes növény, a fürtös gyűrűvirág a Cserta parton is gyakori.

A fekete diós alatt talált rá a hazánkban 80 év óta kipusztultnak vélt borostás sásra a vidék erdészbotanikusa húsz évvel ezelőtt.

A Cserta-part hangulatát a bajai halászlé teszi teljessé. Aki készen akar hozzájutni, a Duna-híd bajai hídfőjétől nem messze próbát tehet a „Békavár” kisvendéglőben, de ajánlhatjuk Baján a Petőfi-sziget halászsárdáját is.

A Petőfi-sziget Baja nyaralóközpontja szép faházás kempinggel, vállalati hétvégi házakkal, homokos stranddal, KISZ-táborral, úttörőházzal, sportpályákkal, sétányokkal, erdőfoltokkal. Érdeemes innen gyönyörködnünk a Duna teraszos magas partján álló városközpontban.

A Duna szépségében a Sugovica torkolatánál levő kilátónak kiképzett Türr István emlékműről gyönyörködhetünk.

A bajai és a szekszárdi Idegenforgalmi Hivatal által szervezett kishajós és erdei vasutas gemenci kirándulásokban szintén a víz és erdő találkozása adja a táj jellegében való gyönyörködtetést, a Rezáti-Duna, Malomtelelő, Grébec-part mellett elhaladva.

V-5. *Tüske-erdő* (térkép a 194. oldalon)

Az iskolás gyerekek kirándulóerdeje Baján a bokodi út melletti Tüske-erdő.

Ez homoki erdő, de viszonylag változatos. Baja felől érkezve egy óriásnyáras szélén kezdődik az első bejárati út. Kerékpárral vagy gyalogosan innen jobb bemenni. Nagy tájékoztató tábla jelzi a parkerdő bejáratát.

A kirándulóközpont főbejárata még tovább, az országútra merőleges nyiladékban van. E nyiladék végénél jobbra kanyarodva nagy tisztásra érünk. Szélén öreg tanyaépület, a nyári napközitábor étkeztető helye. A tisztás körül az erdő fái alatt három erdei tanterem 36–36 diák számára paddal, asztallal. Egyéb szükséges faépületek, ivókutak, játszótér, néhány szabadterei tornaszer teszi lehetővé, hogy testnevelés-, ének-, biológia- vagy egyéb órákat itt tarthassák meg, így hetenként egy napot a szabadban tölthetnek a tanulók. Egészségesebb, edzettebb, az erdőt, természetet megszerető, megbecsülő ifjúság neveléséhez kíván hozzájárulni ezzel a parkerdő.

Nyáron iskolai napközi otthonok költöznek ide.

Az itteni kirándulóközpont körüli erdő akácos, így eléggé találó a Tüske-erdő név rá.

Vannak fehér- és szürkenyár-, feketenyárcsoportok is, és egy szép rudas korú tölgyes. Észak felé a homokbuckákon már erdei- és feketefenyves van. Ezekre bizony vigyázni kell, hogy tél végén, vagy más száraz időben egy eldobott gyufaszál vagy cigaretta tüzet ne okozzon.

Az erdő nagyobb része újabb telepítés. A ma huszonöt éves akácfolatok alatt érdekes cserjével, a *Ptelea trifoliata*-val, az alásfával is találkozunk. Juharok, hársak, szil, ostorfa, eperfa, vadrózsa, egybibés galagonya is gazdagítja a hároméves terv alatt telepített erdőrészeket az akác közé elegyítve.

A régi tanyaépületből alakított napközi otthon előtt két szép virginiai boróka ad télen is zöld színfoltot.

Baja nem dicsekedhet szép parkokkal, öreg fákkal. Erdőfoltok voltak a régmúltban, és 20–25 évvel ezelőtt még sok udvarban álltak ezek maradványaként öreg erdei fák.

Ma a város zöldterülete a kórház parkja (itt két impozáns *Juglans intermedia* különösen értékes törzsfá), a kertészeti szakiskola parkja, a Déry-kert, a vonatkert, a Petőfi-sziget és a régi temetők. Növényérdekesség azonban, hogy a szegedi úti Kismotor- és Gépgyár bejáratával szembeni réten márciusban a ma már nem gyakori *Crocus veriegatus*, a tarka sáfrány szép számmal található.

A város környékének legszebb homoki erdőfoltja az érsekcsanádi öreg tölgyes, természetvédelmi terület. Ez kedves hangulatú egy rövid autós kiránduláshoz. A Csánádi Tsz majorjához vivő úton érhetjük el, de ne a major felé jobbra kanyarodjunk, hanem egyenes irányt tartva térjünk le róla a cseresi út felé. A földúton 50 méter után találjuk meg a nyiladékot, ahonnan az öreg tölgyek már látszanak.

Csongrád megye üdülőerdői

Ásotthalmi kirándulóerdők

V-6. *Kiss Ferenc-emlékerdő* (térkép a 199. oldalon)

Az 55-ös közút mellett, az ásotthalmi elágazástól Baja felé néhány száz méterre balra erdei autópihenő található. Az esőkunyhók és a kút mellett asztalokat, padokat, tűzrakóhelyeket találunk. A pihenőhelyen a berendezéseket egymástól távol, homokos talajú erdőterületen helyezték el, a gépkocsikat árnyékos parkolóhelyek várják. Nagy tehergépkocsiknak vagy pótkocsis járműveknek leállni nem lehet, megfordulásukhoz nincs elég hely. A pihenőhely idős szürkenyár-, akác-, erdeifenyő-állományban van, közelében néhány idősebb tölgyecsoport. A szomszédos területeken fiatal fenyves csatlakozik hozzá.

A pihenőhely szomszédságában a műút másik oldalán találjuk a Kiss Ferenc-emlékerdőt. A csaknem 80 éve érintetlen területet a fehérenyár uralja. Őseink ilyennek láthatták valamikor a Duna—Tisza-közi homokvidék erdős pusztaságát. Itt állították fel 1977-ben az ásotthalmi erdőkben 40 éven át munkálkodó Alföld-fásító

erdészünknek, Kiss Ferencnek fatörzsre erősített bronz reliefjét. Ez a természetvédelmi terület fontos kutatási és oktatási helye a szegedi tanintézeteknek.

Az ásatthalmi erdők múltja évszázados elgondolás emlékét idézi. Szeged város a történelem folyamán elpusztult és elpusztított erdeinek pótlására kezdeményezett itt egy olyan tölgy-, fekete- és erdeifenyő-telepítésekből kialakított, vegyes lomberdő-kultúrát, amely a homokvidék sivár természeti viszonyait elviselve a jövőbeni fásítások meghatározójának tekinthető. E telepítések közül az úgynevezett „Tanulmányi erdő” bizonyult a legszerencsésebbnek. Az itt fennmaradt állományok tudományos és tájképi, esztétikai szempontból is egyedülállóak. Szeged messze környékén itt található a legszebb, legöregebb homoki erdőtípusok. Az erdő nemcsak mint közkedvelt kirándulójelentős, de a tudományos kutatás és az erdészeti, botanikai, zoológiai oktatás szempontjából is sokoldalúan kihasználható.

A terület autóbusszal is megközelíthető, a közforgalmi járműről az ásatthalmi elágazásnál kell leszállni, s onnan Baja felé haladva néhány száz méter után elérhető. A területet rövid pihenésre, általában egy-két órai tartózkodásra veszik igénybe, szóba jöhet azonban esetleg iskolai vagy kirándulócsoportok egész napi ott-tartózkodása is.

V-7. *Ifjúsági kirándulóhely (térkép a 199. oldalon)*

Az 55-ös bajai műút ásatthalmi bekötőútja mellett fekszik a falu központjától kb. 1 km-re. Helyét az útszélen tábla jelzi.

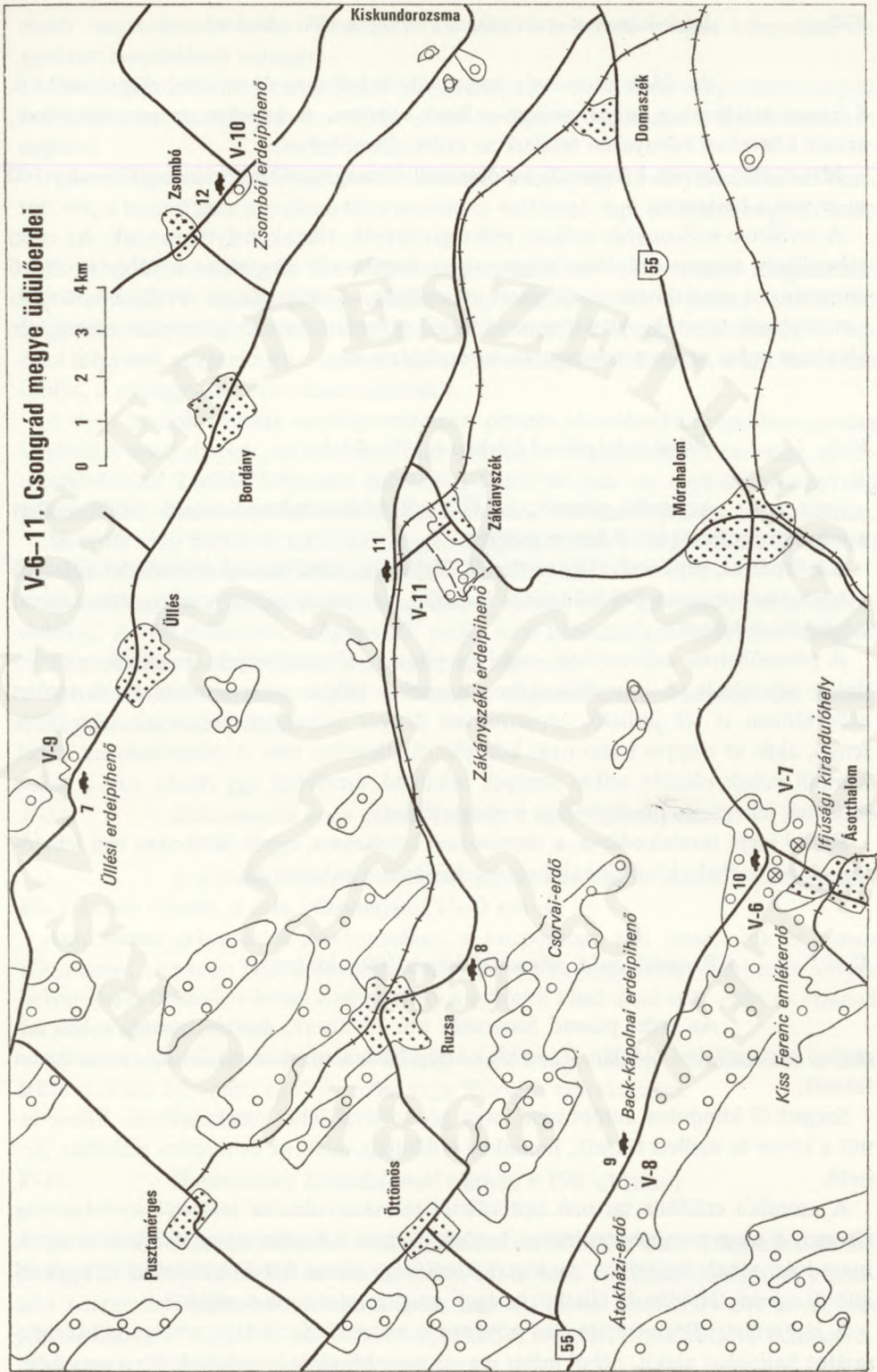
A kirándulóhely gépkocsival, kerékpárral közvetlenül megközelíthető. Menetrend szerint közlekedő autóbusszjárat a megközelítés legcélszerűbb módja Ásatthalmon a községben leszállni, majd kb. 1 km-es gyalogséta után elérjük a területet.

A kirándulóhelyet akác és tölgy elegyes állományokban alakították ki. A tölgyek kora 80–100 év, míg a hazai nyár és az akác-állományok 25–30 évesek. A terület külső részeihez erdeifenyő- és feketefenyő-fiatalosok csatlakoznak.

A pihenő berendezései: esőkunyhó, több kiépített tűzrakóhely, erdei tornapálya, csőkvút, szemégyűjtők, egészségügyi létesítmények. A kirándulóhely homokos talajú erdőterületen van, a műúttól kb. 200 m-re. A terület így esős időben is megközelíthető gépjárművekkel, és azok árnyékos helyen parkolhatnak.

A kirándulóterület esetleg több napos tartózkodásra is igénybe vehető. A falu éttermében étkezési lehetőség van. Az erdei tornapályán – akik igénylik, – sportolási lehetőség is van, míg kisebb területet igénylő labdajátékokra az erdei tisztások kínálnak lehetőséget.

Gyalogsétával elérhető a néhány száz méterre levő Kiss Ferenc-emlékmű és emlékerdő, a korábban leírt természetvédelmi terület is. A kirándulóhelytől kb. 2 km-re van a nagymúltú erdészeti Szakmunkásképző Iskola parkja, külön kérésre megtekinthető.

V-8. *Back-kápolnai erdei pihenő* (térkép a 199. oldalon)

Az 55-ös úton Baja felé továbbhaladva az ásothalmi elágazástól kb. 8 km-re található a műút mellett a Back-kápolna. A kápolna szomszédságában, annak közvetlen környékén találjuk az erdei pihenőhelyet.

Menetrend szerint közlekedő autóbusszal is megközelíthető, a megálló alig 100 m-re van a bejárattól.

A területen esőkunyhó, csöktűt, erdei garnitúrák, tűzrakóhelyek vannak. Az erdei pihenőhely szomszédságában tölgy, akác, hazai nyár elegyesen, a tölgy és fenyő csoportosan csatlakozik a kiépített pihenőhöz. A környéken rövidebb-hosszabb kirándulások tehetők. Általában csak rövid pihenésre veszik igénybe az utasok, de alkalmas egész napos rendezvényre, kirándulásra is.

V-9. *Üllési erdei pihenő* (térkép a 199. oldalon)

Az erdei pihenőt az Üllésről Kiskunhalasra vezető műút mellett a falu központjától kb. 3 km-re találjuk.

Kerékpárral, gépkocsival közvetlenül elérhetjük. Autóbusszal érkezőknek célszerű a termelőszövetkezet bekötőútjánál leszállni, és onnan néhány száz méter sétával a helyszínre jutnak.

A pihenőhelyen esőkunyhók, erdei garnitúrák, tűzrakóhelyek szolgálják a kirándulók kényelmét. A pihenőtisztáshoz homokos földút vezet a műútról. A terület esős időben is jól járható, gépjárművek árnyas helyen parkolhatnak. Körülötte fenyő, akác és elegyes hazai nyár középkorú állomány van. A pihenőhelyhez közel, a műút másik oldalán szikes semlyék található, amelynek egy részén még a szikes területek jellegzetes növényvilága is megtalálható.

Rövid idejű tartózkodásra, a tisztásokon labdázásra, egyéb játékokra van lehetőség. A pihenőhely környékén kisebb erdei sétákat is tehetünk.

V-10. *Zsombói erdei pihenő* (térkép a 199. oldalon)

Az erdei pihenő Szegedtől kb. 15 km-re, északnyugatra, a kiskunmajsai országút bal oldalán, Zsombó község határában mintegy 20 ha-nyi területen fekszik.

Szegedről kiindulva autóbusszal vagy gépkocsival lehet megközelíteni. Közvetlenül a köves út mellett fekszik, homokos erdőtalaja miatt az év minden szakában járható.

A zsombói erdőhöz tartozó lapterületet természetvédelmi területté nyilvánította Csongrád megye természetvédelmi hatósága, mert a hajdan nagy kiterjedésű lápok maradványainak botanikai, zoológiai jelentősége szinte felbecsülhetetlen az egykori alföldi növénytakaságok, állatközösségek megismerése szempontjából.

A lapterület jellegmeghatározó növénye a *zsombéksás*. E lápi növény gyökérzete sajátos halmokat alakít, néhol méter magas zsombékok is képződnek. Ez a zsombék-

mező magyarázza a terület elnevezését is, mert a népnyelv Szeged környékén ezt gyakran zombóként emlegeti.

A zombókező vízellátottságának megromlása következtében a lápi életviszonyok is fokozatosan elszegényedtek, s újabban mesterséges beavatkozással igyekeznek ezen segíteni.

A zombói védett területnek festői adottsága a kékperje növénytársulásaival borított rét, a bokorfűzek árnyékos környezetében található lápi páfrány, boglyos székfű.

Zsombó lápmaradványai közvetlen szomszédságában – a terület magasabban fekvő zónáján – egykor gyöngyvirágos tölgyesek borították a pusztát. Az utolsó tölgymatuzsálemet a második világháború után vágták ki meggondolatlanul. A hajdani tölgyesek gyepszintjén a múltat őrzi a kutyabenge, a vadkomló, a kék és borzas ibolya, a gyöngyvirág és a salamonpecsétje.

A nyílt homokfelületek soványcsenkeszes, pimpós társulásaiban régebben gazdag kosborállomány díszlett, de az emberi beavatkozás következtében eltűnedeztek. A természetvédelmi kezelés folyamán ismételtén felmerült már az egykori növényvilág jellemzőinek visszatelepítési kísérletekkel történő, bemutató jellegű helyreállítása.

Az erdőt szép tisztások tarkítják, vegyes fafajösszetétele és vegyes kora (5–80 év) fokozza változatosságát és kellemes kiránduló környezet.

Az erdő szélén a hangulatos Rózsa Sándor csárda várja az éhes, szomjas kirándulókat. A tűzrakóhelyek, esőkunyhók pedig napi kirándulások kényelmét szolgálják. Sportolásra a szabad erdei játszóterek alkalmasak.

Ajánlható kirándulásként egész és félnapos gépkocsis, motorkerékpáros, esetleg kerékpáros túra Szegedről.

V-11. *Zákányszéki erdei pihenő* (térkép a 199. oldalon)

A kirándulóhely a községtől Ruzsa felé vezető műúttól délnyugatra, kb. 1 km-re fekszik, a falu központjától kb. 2 km-re.

Autóbuszsal érkezőknek Zákányszéken, a központban kell leszállniuk és onnan kilométeres séta után jutnak az erdei kirándulóhelyre. A gépkocsival érkezők árnyas helyen parkolhatnak, s mivel a pihenőhely a műúttól kissé távol esik, ezért az átmenő forgalom azt nem zavarja.

Az erdei pihenőhelyet inkább a község iskolái vagy ünnepi alkalmakkor a falu lakói szokták felkeresni egy-egy egész vagy félnapos szórakozásra.

V-12. *Ópusztaszeri kirándulóerdő* (térkép a 190. oldalon)

Kistelekről a Baks–Csongrádra vezető műút mellett fekszik a kirándulóerdő, Kistelektől 7 km-re. Az út szélén tábla jelzi. A kirándulóhely két különálló központtal épült, közvetlenül a műút mellett, illetve attól 150–200 m-rel beljebb, esőkunyhóval, kúttal és tűzrakóhelyekkel. A műúttól távolabb levő berendezések homokos földúton közelíthetők meg.

A pihenőhely tölgy, fehérynár, akác, fenyő elegyes állományban létesült, a tölgy-csoportok igen szépek, 80–100 évesek. A terület zömét 30–35 éves akácerdő uralja. Hasonló korú fenyőcsoportok is csatlakoznak az erdőterülethez.

Az erdőn keresztül 3–4 km-re érjük el az Árpád-emlékművet és az ott folyó régészeti feltárást. A helyhez kapcsolódó történelmi eseményekről és a feltárási munkákról helyszínen idegenvezetőtől kaphatunk felvilágosítást.

Ez a terület sátoztáborozásra is alkalmas. Az erdei tisztások labdajátékokra, az erdei utak kerékpározásra alkalmasak.

A pihenőhely szomszédságában kb. 1 km-re az erdészháznál van az Úttörő Szövetség kerékpárostúra-útvonalának egyik állomáshelye. A táborhelyhez az Árpád-emlékmű kb. 3 km-re van, Mindszent irányában kompjárat bonyolítja le a forgalmat a Tiszán keresztül. Az átkelőhelyet műúton – Baksot érintve – 12 km-re találjuk, Szeged és a pihenőhely közötti távolság kb. 30 km.

Az Árpád-emlékmű közvetlen szomszédságában levő ásatási terület a magyar történelem egyik legemlékezetesebb emlékhelye. Ide kötődik a vérszerződés mondája, Ópusztaszer jelképezi a honfoglalást és ugyancsak innen indult ki a magyar nép második honfoglalása, amikor a felszabadulás után itt kezdődött meg a földosztás.

Az Ópusztaszer Sándorfalvával összekötő burkolt út is történelmi emlék, amennyiben az egykori budai hadiút nyomvonalát követi. Az út mellett már a XIX. század végén megkezdődtek a régészeti ásatások, az akkor még romos állapotban felszínen levő templom és kolostor-maradványok körzetében. A csakhamar félbeszakadó munkák után a romokat fokozatosan elhordták, az épületek alapzatig elpusztultak. 1970-ben újabb feltáró munka indult meg itt, amelynek folyamán a szeri kolostor múltja lépésről lépésre tisztázódott.

Ópusztaszer régmúltat s a jelen történelmét idéző emlékhelyén nagyszabású bemutató készül, amelynek első lépéseként valósult meg a középkori rommező restaurált állapotban történő megnyitása.

Ópusztaszer történelmi emlékhelye a Pusztaszeri Tájvédelmi Közet egyik legvonzóbb látványossága. E természetvédelmi létesítményen belül ugyancsak közismert és látogatott terület a madárvilágáról híres szegedi-Fehér-tó, amely jellegében gyökeres változáson ment át az utóbbi két évtizedben. Fehér-tó hajdan természetes szikes puszta volt, sekély, sós kémhatású vadvizekkel s e környezetnek megfelelő növény- és állatvilággal. A területet azonban időközben halastórendszerré alakították át s a hajdani „Vadvízország” helyét egy mesterséges vízkultúra mélyvízi környezete foglalta el. Az eltűnedező sziki madárfajok nyomába így nádi madárvilág települt, s a halastó egyik nagy szigetén az ország legnagyobb sirálytelepe képződött. Fehér-tónak ez a leglátványosabb madárbemutatója az E–5-ös országútról megközelíthető, s a bekötőútról egy csoportos használatra is alkalmas magasmegfigyelőről élvezhető.

V-13. *Hódmezővásárhelyi pihenőerdő (térkép a 190. oldalon)*

Az erdő közvetlenül Hódmezővásárhely mellett fekszik, a város nyugati–délnyugati oldalán. Könnyen megközelíthető a város bármely pontjáról, a belvárosból autóbusszal vagy 15 perces gyalogsétával a népkerti vasútállomás felé haladva, majd ott letérve az Ipoly utcán át. Az erdő a város más zöldterületeivel is kapcsolatban áll. Közel van a város melegvizes, igen látogatott strandja. Az erdő területe sík, mintegy 20 évvel ezelőtt telepítették.

Fafajösszetétele vegyes. Uralkodó a kocsányostölgy, de sok a szil, a kőris, a hárs, a juhar, sőt a kötött talaj ellenére még fenyőt is sokat találunk. Termőhelye, talaja szikesbe hajló, kötött agyagtalaj, így az ott- tartózkodás csak száraz időben kellemes. 20–30%-ban fátlan füves térségei kellemes szabadtéri felüdülést kínálnak. Sportolási lehetőségek, különféle labdajátékok játszóterei mellett erdei torna-, illetőleg kocogópálya kiépítésére is sor került.

Hódmezővásárhely néprajzi, kulturális nevezetességeinek megtekintését az erdei kirándulással össze lehet kötni.

Az 54 000 lakosú város reneszánsz stílusú, tornyos városházát Ybl Miklós testvére, Ybl Lajos építette. A Tornyai János Múzeum gyűjteményei páratlanul gazdag régészeti és képzőművészeti bemutatókból állnak. Tornyai János festői hagyatéka az alföldi táj művészi visszaadásának talán legmegértőbb megnyilvánulása.

Hódmezővásárhelytől mintegy tíz kilométerre, a Tisza bal parti hullámterében találjuk a *Mártyei Tájvédelmi Körzetet*, amely a sajátos hullámterei tájodottság és élővilága megőrzésére hivatott. 2260 ha területe zónákra osztott, északi harmada szabadon látogatható, középső része ütközőzóna szerepet tölt be, déli szakaszán a Körtrvényesi-sziget és a Barci-rét elsősorban a növény- és állatvilág zavartalan megtartását szolgálja.

A tájvédelmi körzet kubiktavain, holtágain a Tisza-ártér valamennyi jellemző vízimadara gyakran megfigyelhető. Nyári időszakban a saséri szigorúan védett területen fészkelő gémfélék és kis kócsagok, kora ősszel az átvonuló feketególyák kínálnak élményszámba menő látványosságot.

V-14. *Földeáki erdei pihenő* (térkép a 190. oldalon)

Hódmezővásárhelyről Makó felé haladva Földeák községtől 1 km-re, a műút közelében levő Kornél-sziget elnevezésű erdőben található a kirándulóhely. Földeák vonattal vagy autóbusszal is könnyen elérhető, szilárd burkolatú bekötőúton közelíthető meg. A műúttól az erdőbe földút vezet, de ez csak száraz időben járható gépkocsival. Erdei garnitúrák, tűzrakóhelyek mellett egy esőkunyhót is találunk. Jó minőségű ivóvizet a bővizű artézi kút ad.

Az erdő fafajösszetétele nagyon gazdag, kis túlzással gyűjteménynek is tekinthető. A fő fafajt a tölgy képviseli, különböző kormegosztásban, de juharok, hársak és a gazdag cserjeszint mellett még a gyertyán is megtalálható. A kis erdőfolt botanikai értékének tekintik a kb. 100 éves korú egyedülálló fehér tölgyet. Az öreg tölgy feltűnően nagyméretű, egészséges, jó fejlődésű.

A pihenőhelyet leginkább a helyi lakosság látogatja, átmenő forgalom közvetlenül nem érinti.

Békés megye üdülőerdői

V-15. Gyulai városerdő (térkép a 190. oldalon)

A parkerdő Gyula város mellett található a Fekete-Körös és a sarkad–gyulai összekötő út háromszögében.

Megközelítési lehetősége vasúton, autóbusszal, személygépkocsival is könnyű. Vasúton a városerdei megállótól néhány perc, autóbusszon a remetei megállótól szintén néhány percnnyire van. Személygépkocsival a gyula–sarkadi összekötő úttól a hídfőig burkolt úton közelíthető meg. Parkolóhely van.

17 ha-os üdülőerdő, útviszonyait a Körös határozza meg. A faállományát alkotó kocsányos tölgyes kora 40 és 70 év között változik, míg a magaskőrisek 70 évesek. Az erdő fafajösszetétele és kora üdülési szempontból optimális.

A környező települések lakosságának ez az egyetlen ilyen jellegű üdülő területe, emellett a Fekete-Körös közelsége, vízisport és horgászati lehetőségek is adva vannak.

Az erdei tornapályát és a fiatal korosztály számára kis erdei játszóteret is kialakítottak. Az üdülőerdő területéről kellemes kirándulások tehetők a környéken, a Mályvádi erdőtömbben, a Körös-parton.

V-16. Pósteleki pihenőpark (térkép a 190. oldalon)

A pihenőpark Gyulától is, Békéscsabától is 5 km távolságra van, ezért könnyen elérhető.

A pósteleki kastélypark több mint százéves faállománya és a parkot keretező majd 50 hektáros erdő Békéscsaba, Gyula és Békés városok lakóinak kedvelt kirándulóhelye. A parkhoz csatlakozó 60 éves ritka szép cseres és egy fiatalabb vöröstölgyállomány szép adottságokkal rendelkezik ahhoz, hogy kikapcsolódást, élményt nyújtson hosszú erdei gyalogtúrákkal, egészséges természeti környezetben.

A park megmaradt fái közül legszebbek a tölgyek, különösen a hazai kocsányos tölgyek, de az amerikai vörös- és sártölgyek is szép természetes példányokká növekedtek. A tölgyeken kívül még sokféle idős fa él itt, melyekben gyönyörködhetnek a látogatók.

A kellemes erdei séta mellett tornapálya kínál egészséges testedzési lehetőséget.

V-17. Szarvasi arborétum (térkép a 190. oldalon)

Békés megyében, Szarvas város határában, a Mezőtúr felé vezető műút és a Holt-Körös között 84 ha nagyságú területen hazánk egyik legszebb, legértékesebb arborétuma található.

Jelentősége, biológiai és esztétikai értéke nemcsak abban rejlik, hogy itt a szélsőséges kontinentális alföldi klímaviszonyok ellenére távoli földrészek merőben más termőhelyi igényű fa- és cserjefajai díszlenek hatalmas fajgazdagságban, hanem abban is, hogy ezeket igényes mesterségbeli tudással, szakszerű, reprezentatív csoportosításban

elegyítették. Így az egyes fa- és bokorcsoportok egyenként és összességében is, minden évszakban tökéletes, harmonikus összhatást nyújtanak.

„Szinte hihetetlennek tetsző ez az oázis, itt a Békés megyei síkon. Idegen világrések alhavasi és forró égővi sziklás és mocsaras tájainak gyönyörűen fejlett fapéldányai láttán az emberi akarat és természetformáló erő lenyűgöző nagyszerűségét kell éreznünk.”

Az arborétum több mint 100 éves múltra tekint vissza, s a növényanyag telepítése, a fejlesztési munka azóta is folyik.

Az első fákat a schönbrunni császári kastély parkjából hozták Szarvasra, s egy részüket földlabdával telepítették át, éppúgy, mint sokat a későbbi parkfejlesztés közben is.

A világ különböző tájairól érkeztek a fák és cserjék magvai, melyek a faállomány-nak és a közeli Holt-Körösnek köszönhető kedvező mezoklíma és talajvízszint következtében meghonosodtak itt, hazánk legszárazabb vidékén.

A hazai fajok hatalmas méretű, gyönyörű koronájú idős példányai mellett a különböző egzotafajok gazdag változatossága gyönyörködteti a látogatókat. 140 cm mellmagassági átmérőjű kocsányostölgyek, az ugyancsak ilyen átmérőjű kaliforniai mamutfenyő, a 80 cm átmérőjű duglászfenyők, a 100 éves mocsárciprusok, valamint lenyűgöző méretű nehézszagú borókák a park óriásai. A külföldről behozott fajok között különös figyelmet érdemelnek a gyönyörűen fejlett simafenyők, a kaukázusi, a kolorádó, a görög, a spanyol és a szerb fenyők, a lucfenyő különböző törpe változatai, a kínai boróka, oregoni hamis ciprus, sötét virgíniai boróka, gyantás cédrus, hemlock fenyő. A lomblevelű fajok között a vörös- és mocsártölgyek, a tulipánfák, berkenyék, perzsi varázsfák, vörös és japán juharok, cserszömörcefélék, különféle japánbirs hibridek, kínai orgonák, kanadai rózsaloncok, a magnólia különféle változatai és a hykori diófélek.

Ritka büszkeségei az arborétumnak a jegenyefenyő csüngő ágú változata, a malonyai oszlopos tujacsoport, a fehér tölgy, a piramistölgyek, az idős törökmogyorópéldányok és az ezüsthársak. A fás növényfajok és változatok száma jelenleg mintegy 1600.

A gondos tervezés eredményeként a park minden időszakban impozáns látványt nyújt. Különösen a tavaszi virágzás pompája és az őszi lombszíneződés gazdag változatossága jelent maradandó élményt, s gyönyörködtet szakembert és laikust egyaránt.

A betelepített parkrészletek között tágas rétek és gondosan körbevezetett utak teszik könnyebbé az áttekintést és mindenhol széppé a kilátást.

Autóparkoló, kiépített sétautak, ápolt pázsitfelületek, pihenők, kilátók, padok, hangulatos esőbeállók, büfék, utak teszik még kellemesebbé az akár egész napra tervezhető kirándulást. Az arborétum természetvédelem alatt áll, virágokat és növényeket gyűjteni nem szabad.

Üdülőerdők

Sorszám	Üdülőerdők	A fejlesztés kezdő éve	Területe hektárban jellege szerint			1978. évi látogatók becsült száma ezer fő
			pihenő-	séta-	kiránduló-	
1.	Kecskemét, Csalánosi pihenőerdő	1973	60			140
2.	Lakitelek, tőserdei pihenőerdő	1974	120			200
3.	Kiskunfélegyházai parkerdő	1973	30			15
4.	Baja – Cserta-parti kirándulóerdő	1974		124		10
5.	Baja, Tüske-erdő	1974	88			15
6–9.	Ásotthalmi üdülőerdő	1974	5	20		7
10.	Zsombói erdei pihenő	1976		29		3
11.	Zákányszéki erdei pihenő	1976		6		2
12.	Ópusztaszeri kirándulóerdő	1976		58		23
13–14.	Hódmezővásárhelyi pihenőerdő	1976		90		20
15.	Gyula, Városerdő	1974	18			5
16.	Pósteleki pihenőpark	1974		7		4
17.	Szarvasi arborétum	1968	84			100
18.	Kiskunhalasi parkerdő	1976		81		20
19.	Kunfehértói parkerdő	1976	12			50
20.	Kiskunmajsai parkerdő	1976		50		5
21.	Solti parkerdő	1978	4			1
22.	Szegedi parkerdő	1978	80			6
23.	Szeghalmi parkerdő	1976		24		2
24.	Szabadkígyósi park	1974	31			50
25.	Battonya, Felszabadulási Emlékpark	1978	5			10
26.	Orosházai parkerdő	1976		29		16
27.	Mezőhegyesi parkerdő	1978	4			2
28.	Pirtói Patkó-tó parkerdő	1979	7			1

Erdei autópihenők

Sor- szám	Erdei autópihenők	A fej- lesz- tés kezdő éve	1978. évi láto- gatók be- csült száma ezer fő	Helye	
				útvonál száma	km-szelvény
1.	Kunbaracsi erdei pihenő	1975	3	5 212	7,0 község mellett
2.	Kiskunfélegyházai pihenőerdő	1974	20	E-5	113,0 Kistelek felé
3.	Császártöltési sétaerdő	1978	5	54	72,0 belterületől K-re
4.	Kunfehértói parkerdő	1977	50	54 112	4,0
5.	Kiskunhalasi parkerdő	1976	20	5 408	5,0 Kiskunhalas – Zsana kö- zött
6.	Kiskunmajsai parkerdő	1976	5	5 402	30,0 Kiskunmajsa – Jász- szentlászló között
7.	Üllési erdei pihenő	1975	4	5 408	27,0 Üllés – Zsana között
8.	Ruzsai erdei pihenő	1976	30	5 431	25,0 Ruzsa – Zsákányszék között
9.	Ásotthalmi Back-kápolnai erdei pihenő	1974	30	55	37,0 Ásotthalom – Kisszállás között
10.	Ásotthalmi erdei autós- pihenő	1974	20	55	30,0 Ásotthalom – Kisszállás között
11.	Zákányszéki erdei pihenő	1974	3	5 431	14,0 Zákányszék – Ruzsa kö- zött
12.	Zsombói erdei pihenő	1975	10	5 405	56,0 Zsombó – Kiskun- dorozsma között
13.	Ópusztaszeri erdei pihenő	1974	20	5 411	25,0 Ópusztaszer – Kistelek között
14.	Földeáki erdei pihenő	1975	3	4 415	17,0 Földeák – Hódmező- vásárhely között
15.	Szabadkigyósi kastály- park	1976	80	4 431	15,0 belterületen
16.	Battonyai Felszabadulási Emlékpark	1978	25	4 444	52,0 belterületen

Úttörő-vándortábor

Kiskunsági Nemzeti Park (10 napos)

Célja a Kiskunsági Nemzeti Park, hazánk második nemzeti parkjának megismerése, a természeti érdekességek felderítése. Kecskemét, Kiskunfélegyháza és több más Bács-Kiskun megyei város, község történelmi nevezetességeinek, mai életének, fejlődésének megismerése, a kiskunsági pásztorélet eszközeinek és néprajzi jellegzetességeinek kutatása.

Programja. A nemzeti park hat területrészből áll. A vándortáborozó úttörők ezek közül felkereshetik a négy legjelentősebb területet. Lakitelek-Tőserdőn, a Holt-Tisza romantikus környezetét ismerhetik meg az úttörők. A Bugacpusztai ősbőrökás és homokpuszta, pásztor múzeum európai nevezetességek.

A tervek szerint kerékpárral járhatják be a csoportok a kiskunsági szikes pusztát Kunszentmiklós, Apajpuszta környékén. Szekerezés, lovasbemutató és sok más élmény részesei lehetnek majd a vándortáborozók. Kecskemét, Kiskunfélegyháza történelmi és kulturális nevezetességeinek megismerése is szerepel a programban. A nemzeti park és az Express szakemberei, idegenvezetői kalauzolják majd az úttörőket több helyen. A nemzeti park igazgatósága, a Kiskunsági Erdőgazdaság, az állami gazdaság, tsz-ek és helyi úttörőcsapatok is segítik az úttörők programját.

Útvonala (szállás).

1. Kecskemét (kollégium): ismerkedés a város nevezetességeivel, tovább vonattal.
2. Lakitelek-Szakra (iskola): túra a Tőserdőn, innen Kiskunfélegyházaig vonattal, majd busszal Bugacra.
3. Bugac (sátortábor): nagytúra a bugaci ősbőrökás területén. Tovább kisvonattal Jakabszállásig, onnan gyalog Helvéciára, Ludas-tóhoz.
4. Ludas-tó: gyalogtúra Ágasegyházára.
5. Ágasegyháza (iskola): körtúra a nemzeti park mozgóbuckás területére. Továbbutazás vonattal.
6. Kunszentmiklós (kollégium): kerékpáros körtúra az Apajpusztai Természetvédelmi Területen. Hazautazás.

Megszerezhető jelvény:

– A Kiskunsági Nemzeti Park túramozgalmi jelvénye.

Szervezője a Bács-Kiskun megyei úttörőelnökség.

Bács-Kiskun, Csongrád és Békés megye arborétumai

Arborétumok	Térképi száma	Területe hektárban látogathatóság szerint		Termé- szet- (T) vagy mű- emlék- védelmi (M) érték	
		zárt	korlá- tozott- tan		szaba- don
Bács-Kiskun megye					
Tompai arborétum	1	15,0			
Csongrád megye					
Derekegyházi szociális otthon parkja	6		5,0	M	
Deszki szanatórium parkja	3	8,1			
Nagymágocsi szociális otthon parkja	7		29,4	T, M	
Ópusztaszer, szociális otthon parkja	4	4,3			
Szeged, Egyetemi Fűvészkert	2		12,0		
Szentes, Széchenyi-liget	5			7,1 T	
Békés megye					
Bélmegyer, Fáspuszta	22	2,2			
Bélmegyer, Vizesfás	23	5,3			
Csorvás Á. G. parkja	10		8,6		
Csorvási tsz parkja	11		1,8		
Dobozi kastélypark	20			4,1	
Gerlai kastélypark	18			2,3	
Gerlai megyei tanácsi park	19			10,6	
Geszti községi park	25			5,4 M	
Gyulai kastélypark	17		21,7		
Kétegyháza, községi park	14			6,1	
Kétegyháza, szakmunkásképző iskola parkja	15		5,0		
Lökösháza, Á. G. parkja	13		8,9		
Mezőhegyesi községi park	12			6,8	
Szabadkígyósi kastélypark	16		19,9	T, M	
Szarvasi arborétum	8		74,0	T, M	
Szarvasi kastélypark	9		2,0		
Szeghalom, Á. G. parkja	24			1,8	
Tarhosi kastélypark	21		22,4		

VI. Észak-Alföld

Aki erdei kirándulásra készül, aligha gondol Szolnok, Hajdú-Bihar vagy Szabolcs-Szatmár megyére, hiszen a köztudatban nem erdős tájként élnek a Nagykunság vagy a Hajdúság széles síkságai. Mégis, ha valaki elindul erdőt látni az Észak-Alföld tájaira, kellemes meglepetések jutalmazzzák vállalkozó kedvét.

Az éghajlati viszonyok nem kedvezőek itt az erdőnek. Kevés csapadék, alig 500–600 mm-es évente, csekély viszonylagos légnedvesség (66%), aszályos, forró nyár és hideg tél az erdőssztyepp klíma jellemzői. Ennek megfelelően a táj valamikori képét is csak a pusztai tölgyesek foltjai és a folyók hullámtereinek nyár–fűz ligeterdei tették változatosabbá.

A végeláthatatlan síkság a Tisza egykori ártere. Ebből alig láthatóan emelkedik ki a Hajdúság löszplatója, míg a Jászság vagy a Nyírség homokbuckái – bár a legnagyobb relatív magasságuk sem több 30–40 méternél – valóságos dombvidéknek tűnnek. A tájegységre mégiscsak a Hortobágy asztallap simaságú szikes pusztái és a Szatmár-beregi-síkság folyók hordalékával egyenletesen elterített széles lapályai a jellemzők.

A jellegzetesen alföldi megyék természeti képében a folyóvizek adják a változatoságot. Elsősorban a Tisza, azután a Szamos, a Berettyó, a Zagyva és a Tápíó. A jövőben még inkább uralkodó szerepet töltenek be itt a vizek, mert hiszen a Keleti-főcsatorna, meg napjaink szülöttje, a Kiskörei-vízlepcső és ezek öntözőrendszere behálózza csatornáival, öntözőfürtjeivel a végeláthatatlan mezőgazdasági táblákat. A két újabb főcsatorna – a Nagykunsági-, meg a Jászsági- – egyes szakaszaiban máris szélesen hömpölyög az életet adó víz.

Ezek a természeti adottságok a mezőgazdasági termelésre teszik kedvezőbbé a tájegységet, így nem csoda, ha ez az ország *egyik legfátlanabb területe*, erdőszültsége a 8%-ot sem éri el.

Az ősi erdők főleg a Tisza és mellékfolyóinak hullámtereiben, valamint a szikes puszták szélein maradtak meg. Debrecen környékének összefüggő erdősségei és a Szatmár-beregi-síkság gyertyános-tölgyesei szintén ilyen maradványerdők. Kisebb erdőtestek elszórtan azért akadnak, főleg ott, ahol a szikesebb vagy vízenyősebb talajok, azután a Jászság és a Nyírség gyenge minőségű, száraz homoktalajai a szántó-földi termelésre kevésbé alkalmasak.

Az erdők fafajaiban a kötött alföldi talajoknak legjobban megfelelő és legértékesebb tölgy aránya mindössze 20%, az akác aránya viszont megközelíti a 45%-ot, de

jelentős a nyárfélék előfordulása is. Főleg az utóbbi időkben telepített nemesnyárok növelték meg együtt területüket (20%). Előfordul még egyéb fafajok közül kőris, szil, fűz és kevés erdeifenyő is.

Ha kevés is az erdő ezeken a tájakon, az itt élő emberek is igényt tartanak az erdők áldásaira, védőhatásaira. A települések legtöbbször rendszerint mintaszerűen fásított. Gondozott parkokkal ellensúlyozzák a környező tájak fátlanságát. Ezért bontakozott ki az alföldi városok körül az erdős zöldövezet, sőt egyre szélesítik, terebélyesítik Debrecen, Hajdúböszörmény, Nyíregyháza, Nyírbátor, Szolnok, Kisújszállás, Karcag és több kisebb-nagyobb település körül.

A tájegység természeti értékei itt még becsesebbek, ezért érthető, hogy itt fokozottan óvják és fejlesztik. A legismertebb ezek közül első nemzeti parkunk, a *Hortobágy*, melynek 52 ezer hektárt kitevő területéhez értékes erdőtömbök is tartoznak, mint az Óhati-, a Vajalaposi-, az Újszentmargitai-erdő és a Tisza hullámtéri erdei.

A *debreceni Nagyerdő* az ország első, természetvédelem alá vont területe. Szabolcs-Szatmár megyében pedig a különböző felbecsülhetetlen természeti értékeket őrző erdők egész sora élvez védelmet, mint például a baktalórántházi gyertyános-tölgyes, a Bátorligeti-ősláp, a Bédai- és Fényi-erdő és a híres tarpai tölgyes.

Hasonlóan becsesek szép számban fennmaradt arborétumok, értékes parkok (48-at tartanak nyilván). Köztük olyan kiemelkedő gyöngyszemek is akadnak, mint Cégénydányádi, Tiborszállási vagy a Tiszaigari és Tiszakürti arborétumok.

A tájegység természeti kincsei között a hévizeknek is nagy szerepe van, mert felfedezésükkel a környezetükben levő erdők, facsoportok új funkciót kapnak. Ilyen üdülőhelyek között vannak olyan nagyhírűek is, mint Hajdúszoboszló, a Debreceni Nagyerdő, a Nyíregyházi Sóstó, de ide csatlakozik Berekfürdő, Cserkeszlő és Jászapáti is.

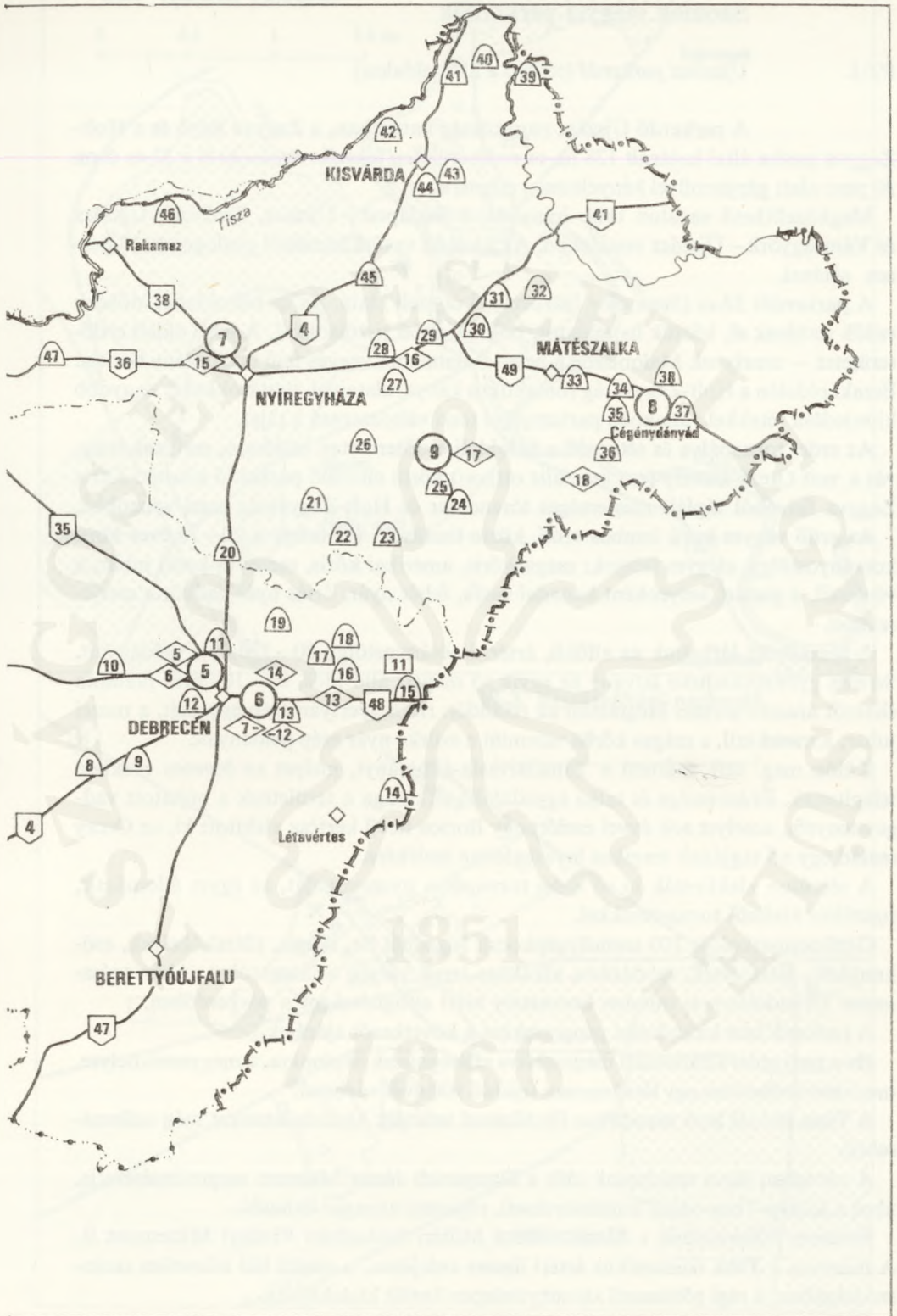
A jövő ígérete pedig a *Kiskörei-víztározó üdülőterület*té válásával Tiszafüred és Abádszalók környéke, ahol nagy szükség lesz majd üdülőerdőkre.

A kialakuló 127 km²-es vízfelület olyan üdülési vonzerőt képvisel majd, hogy nem nélkülözheti az erdős környezetet. Ez keretezi majd a tájat, kiegyenlíti a hőmérséklet szélsőségeit, védelmet nyújt a kellemetlen szelektől és nem utolsósorban teret ad a természeti környezetben való felüdülésre, sportra, erdei túrákra, kirándulásokra. Ezeknek az erdőknek azonban ma még csak a körvonalai kezdenek kibontakozni új, alkotó feladatként az erdészek számára.

Addig azonban ismerkedjünk meg azokkal az üdülőerdőkkel, melyek már készen várják látogatóikat.

VI. Észak-Alföld

Szolnok megyei parkerdők

VI-1. Újszászi parkerdő (térkép a 215. oldalon)

A parkerdő Újszász nagyközség határában, a Zagyva folyó és a Holt-Zagyva medre által határolt 128 ha-os erdőterületen fekszik. Szolnokról a 32-es úton 30 perc alatt gépjárművel kényelmesen érhető el.

Megközelíthető vasúton több irányból, a Budapest–Újszász, Szolnok–Újszász és Vámosgyörk–Újszász vonalakon. Az újszászi vasútállomástól gyalogosan 15 perces sétával.

A parkerdőt 32-es (Szolnok–Jászberény) út szeli ketté. Az út bal oldalán idősebb erdők terülnek el, köztük hangulatos, bokros, erdei tisztásokkal. A jobb oldali erdőterületet – amelynek Malomszög a neve – fiatalabb, vegyes fajú faállomány borítja. Északi oldalán a Holt-Zagyva-ág romantikus kanyarulataival, tisztásokkal és nagyobb kiterjedésű rétekekkel váltakozó partszegélye teszi változatossá a tájat.

Az erdei tornapálya és sétaerdő a baloldali erdőterületen található, melynek magvát a volt Orczy-kastély (ma szociális otthon) körül elterülő parkerdő alkotja. Ezt a Zagyva folyóból táplált mesterséges tórendszer és Holt-Zagyva-ág teszi vonzóbbá.

Az erdő vegyes korú lombos erdő, közte tisztások. Fő fafaja a 20–70 éves korú kocsányostölgy, elegyes fafajok: magaskőris, amerikai kőris, mezei és korai juhar, a vénicszil, a platán, helyenként kanadai vasfa, fehér nyár, óriás nyár vadkörte cserjeszinttel.

A fák között láthatjuk az alföldi, ártéri kocsányostölgy 80–120 éves példányait. Szemet gyönyörkedtető látvány az egyik tó mellett álló idős, 80–100 éves platánfa életerőt árasztó törzse. Megtalálni az Alföldön ritka gyertyán szép egyedeit, a mezei juhar, a mezei szil, a magas kőris, valamint a szürke nyár szép példányait.

Külön meg kell említeni a kanadai vasfa-állományt, melyet az ötvenes években telepítettek. Érdekessége és talán egyedülálló ritkasága a területnek a bűjtatott vadgesztenyefa, amelyet sok évvel ezelőtt egy Borsos nevű kertész alakított ki, az Orczy család egy nő tagjának tragikus lovasbalesete emlékére.

A sétaúton alakították ki az erdei tornapálya nyomvonalát, az egyes állomásait, rusztikus kivitelű tornaszerekkel.

Gépkocsiparkolója 100 személygépkocsit fogadhat be, ivóvíz, tűzrakóhelyek, esőkunyhók, játszórétek, labdázásra alkalmas terek várják a látogatókat. Akár egészsznapos kirándulásra is minden korosztály talál elfoglaltságot a parkerdőben.

A parkerdőben kirándulási programként a következőt ajánljuk.

Ha a parkerdei kirándulást megszakítva ellátogatunk Szolnokra, a megyeszékhelyre, megismerkedhetünk egy látványosan fejlődő 900 éves várossal.

A Tisza-hídnál levő uszodában fürdőzéssel tehetjük kirándulásunkat még kellemesebbé.

A városban járva szakítsunk időt a Damjanich János Múzeum megtekintésére is, ahol a Közép-Tisza-vidék kultúrtörténeti, régészeti anyagai láthatók.

Érdeemes felkeresnünk a Tisza melletti Milléri Szabadtéri Vízügyi Múzeumot is. A múzeum a Tisza romantikus ártéri ligetes erdejében, a vasúti híd közvetlen szomszédságában, a régi gőzüzemű szivattyútelepen került kialakításra.

Szolnok megye déli részén a Tiszaföldvár – Kecskemét útvonalon találjuk az arborétumáról híres kis tiszai községet, Tiszakürtöt. A faluban, közvetlen a Tisza partján húzódik meg ez a páratlan szépségű természetvédelem alatt álló terület.

Az európai hírű szarvasi Pepikert alapítójának fia, Bolza Péter (1824–1881) a kert megalapítója, aki apjától örökölt növény szeretete révén csodálatos parkot varázsolta a Tisza mellé.

Sétáljunk végig ebben az alig 17 ha-os növénykertben. A bejárat előtti autóparkolóban hagyhatjuk gépkocsinkat, ahol sportpályát is találunk labdajátékokra.

A bejáratnál szemben egy hatalmas nyitott térség tárul szemünk elé, amit robusztus fák, simafenyők és mocsárciprusok vesznek körül. Balra kanyarodva ritka fenyőfélékben gyönyörködhetünk, jobb kéz felől az egykori Bolza kastélyban állami gyermekotthon működik.

A jól vezetett ösvényen továbbhaladva a cserjefélék és dísznövények gazdag csoportjaival találkozunk. Kora tavasszal a tűzpirostól a fehérig mindenféle színben virágzó japánbirsek, rózsaloncok hívják magukra a figyelmet.

Sétánk önkéntelenül lelassul, amint elértük a vakító fehér nyírfa hidat. A híd széles csatornán vezet át, az arborétumot tápláló Tisza vize folyik benne. A hídról újabb tágas térség tárul elénk, hatalmas bíbor tölgyel. Nyáron sok színes pad és kerti szék tarkítja ezt az üde gyepfelületet. A hídtól jobbra zárt erdő választja el az újonnan betelepített fiatalabb kertrészt, mely még nem látogatható.

A széles rétről kínai mammutfenyők és mocsárciprusok társaságában tulipánfák változataiban gyönyörködhetünk. A sokféle díszfából és cserjéből talán még a fényes levelű örökzöld babérmeggyre hívnánk fel a figyelmet.

A park rendkívül gondozott volta mellett élénk kulturális tevékenységével is kitűnik a tiszazugi tájból. Az évente megrendezésre kerülő Tiszazugi Napok országosan is ismertté váltak. A tiszamenti alkotótábor résztvevői amatőr festők, szobrászok, fafaragók, hivatásos művészek irányításával ideális környezetben dolgoznak itt. Alkotásaik közül sok itt marad a helyszínen, gazdagítva a természetes környezetet. Különösen szépek a fafaragók szobrai. Méltán nevezik a Pávakörök arborétumának is ezt a kertet, hiszen már 16. alkalommal hangzik fel itt alkotmányunk ünnepén a Tiszazugi Napok kezdetét jelző szignál, amikor is a Röpülj páva-körök minősítéssel egybekötött bemutatót tartanak itt.

Szolnokról a 4 főúton Debrecen felé haladva Kisújszállás előtt ligetes erdős tájat találunk az addig fátlan út mentén. A parkerdő a határában, a várostól nyugatra, Kenderes község irányában terül el. A kisújszállási vasútállomástól közúton 3 km távolságban van.

Fő fafaja a kocsányostölgy, 20–70 éves korú erdőrészekkel, elegyfajai a magas- és amerikai kőris, a mezei szil, hegyi juhar, vadkörte, néhány fehér nyár. Különleges vonzereje száraz fekvése és változatos, ligetes tájképi értéke.

Bejárataánál gépkocsiparkolót találunk, közelében kisvendéglőben étkezni lehet. A parkerdőben tűzrakóhelyek, esőkunyhók, letelepedőhelyek várják a látogatókat. Sportolásra is van mód, mert erdei tornapályát, játszórétet, labdajátékra alkalmas helyeket is találunk.

A kisérszállási parkerdei pihenés után javasoljuk a közeli híres kunsági város, Karcag felkeresését. A Győrffy István Nagykun Múzeum értékein kívül az alföldi táj jellegzetes építményét, a szélmalmot is tekintsük meg. Ha van időnk, keressük fel a Zádor-hidat is. A nagyarányú alföldi vízrendezések után a Zádor-ér megszűnt, az ötlükű híd szárazra került. A boltívek nagysága, formája, a tartópillérek a Hortobágy folyón átívelő kilenclyükű hídhoz hasonlóak.

VI-4. *Tiszaigari arborétum* (térkép a 212. oldalon)

Kevesen tudják, hogy az Alföld legfátlanabb megyéjében is vannak arborétumok. Szolnok megyében a híres tiszakürti arborétum mellett Tiszaigaron is találunk növénykertet. A Tiszaigari arborétum a Kiskörei-víztároló szomszédságában, Tiszafüredtől DK-re, mintegy 10 km-re fekszik, a tiszafüred-kunszentmártoni úton.

Tiszaigar község központjából 500 méter földúton közelíthetjük meg. Az országos jelentőségű természetvédelmi terület 1976 óta áll védelem alatt, területe 20 ha.

Az arborétum az 1870-es években az Alföld legszárazabb vidékén, a Tisza által egykor gyakran elöntött magasabb térszínen létesült.

A kerttelepítő Széky Péter hadmérnök közel két ha-os területen kezdett tevékenykedni. A Szarvasi arborétum létesítőjéhez, Bolza Pálhoz fűződő barátsága a nagyon kedvező növénycserre lehetőségét teremtette meg, és a két arborétum között nemes vetélkedést indított el.

Az eredetileg sétatertnek nevezett arborétum az 1880-tól itt működő faiskola révén vált ismertté.

1887-ben már nyomtatott árjegyzék adott tájékoztatót a tiszaigari kereskedelmi faiskola eladásra szánt díszfáiról és díszcserjéiről. Ismeretünk szerint az Erdőteleki és Zirci arborétum növényanyagának egy része, a Margitsziget mocsártölgyei és a debreceni Kossuth-szobrot övező jegenyétölgyek innen származnak.

Az 1954-ben készített növénykatalógus 270 fa- és cserjefajt ismertetett.

Napjainkban a 17 fajjal képviselt tölgynemzetség legértékesebbjei a csuklyáslevelű és hasogatott levelű mocsártölgy, a tornyos mocsártölgy, a fehér tölgy, fűzlevelű tölgy, babérlevelű tölgy, vörös tölgy, perzsa tölgy. Említést érdemel a nagylevelű liliumfa, az amerikai ámbrafa, amerikaiárgafa, gránátalma. Erdőállományt alkot a mocsárciprus, melynek egyes fái elérik a 30 méter magasságot.

A természetvédelmi kezelőszerv rusztikus, tájba illő padok, asztalok kihelyezésével megeremtette a pihenés, felüdülés lehetőségét.

Kérjük, hogy az arborétum növényeit óvják, a hulladékot a szeméttárolóba helyezik el, hogy az utánunk következők is élvezhessék a gondozott parkot.

Az arborétum május 1-től október 1-ig mindennap, vasárnap is, reggel 9-től este 18 óráig áll nyitva a látogatók előtt.

Az arborétum DNY-i szomszédságában messziről szemünkbe tűnik egy magányos faóriás. „Mátyás király fának” nevezik ezt az öreg, legalább 200 éves fát, amely 1960 óta védett. A szép növésű kocsányostölgy kerülete mellmagasságban 5 méter, lombkoronájának átmérője 35 méter. A szájhagyomány szerint egykor e fa is a tiszai hajósoknak mutatta az utat, mivel a folyamszabályozás előtt az akkori élő Tisza partján állott.

Debreceni üdülőerdők

Hajdú-Bihar megye, illetve Debrecen városa földrajzi és éghajlati adottsága meglehetősen mostoha. Számottevő folyója, nagyobb vízfolyása nincs. Debrecentől nyugatra, a Nagykun-Hajdúhát tájában löszön települt – acélos búza- és kukorica-termő – mezősegi talajokat találunk. Ebbe ékelődik bele a csaknem 100 ezer hektár kiterjedésű Hortobágyi szikes puszta. A megye keleti részén, a Nyírség legdélebbi nyúlványát alkotó, homokbuckás területekkel váltakozó vízállásos, mély fekvésű laposok vannak. A megye éghajlatára a szélsőséges, kontinentális klíma a jellemző. Nyári időben száraz meleg, télen változóan csapadékos, hideg az időjárás. Az évi csapadék 550 mm, amely nagyrészt az őszi és téli időszakban hullik.

A megye erdősültsége 9%-os. Ezen belül Debrecen városa kedvező képet mutat a csaknem 32%-os erdősültségével.

A Debrecen környéki erdők – mintegy 15 000 ha összterülettel – északi és keleti irányból veszik körül a várost, attól közel 10 km-es átlagos távolságban. Az erdőállományok fafajösszetételére a gazdag aljnövényzetű homoki tölgyesek, a rosznokfélékkel takart akácok és újabban az ugyancsak aljnövényzet nélküli erdeifenyves erdő-típusok a jellemzőek. A vizenyősebb homokaljakban elszórtan a puhafás ligeterdők állománytípusait is fehér, szürke, rezgő és fekete nyár, fűz és éger fő fafajokkal. Újabban az erdőgazdálkodás irányvonala egyre inkább a vöröstölgy-állományok telepítése felé tolódik el.

A Debrecen környéki üdülőerdő területeket északról keletre haladva a következő erdőtестek alkotják: Monostori-erdő, debreceni Nagyerdő, Apafa, Dombos tanya, Nagycsere, Haláp és a Bánki. Üdülési jelentőségüket tekintve két részre oszthatók. A debreceni Nagyerdő a Monostori-erdővel séta- és kirándulóerdő, míg a többi erdőtest, Erdőpusztai erdők elnevezéssel, regionális üdülési jelentőséggel bír. Az Apafa és a Dombos tanyai erdő kivétel, melyek kizárólag fatermesztési célt szolgálnak.

A Felsőtiszai Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság évek óta nagy gondot fordít a Nagyerdő és az Erdőpusztai erdők üdülési célra történő átalakítására. Feltáró- és sétautak kialakításával, erdei tornapályák, játszórétek, autópihenők és egyéb erdei berendezések kihelyezésével igyekszik kényelmessé tenni az erdei üdülést.

A Tiszántúli Vízügyi Igazgatóság az erdőligetek közé a kisebb-nagyobb tavaknak egész sorozatát varázsolta egyik évről a másikra, így az értéktelen térségek egyszerűen keresett üdülőterületté változtak.

A fejlesztési munkákat 20 éves terv keretében végzik, így a látogatók ezekben az

erdőkben egyre jobb adottságokkal élvezhetik az erdei pihenést, kirándulást. Az üdülő-erdőkben rendszeres erdőgazdálkodás is folyik.

A debreceni üdülőerdők kulturális nevezetességekben is gazdagok. A debreceni Nagyerdő belső parkjában áll a „kincstári-klasszicista” homlokzatú Régi-Vigadó épülete, mely 1824–1826 között épült meg Povolny Ferenc tervei szerint.

A Vigadó előtti parkban látható Arany János bronzszobra. A belső parkban találjuk Tóth Árpád és Oláh Gábor költők mellszobrait. A Nagyerdőben van a stadion épülete, mely mögött – a körút mentén – helyezkedik el a termálvízzel ellátott nemzetközi autós-kemping. Ugyancsak a Nagyerdőben található a Pallagi út nyugati oldalán Debrecen termálvizes gyógyfürdőjét. A Kossuth Lajos Tudományegyetem mögött megtekinthetjük az Egyetemi Botanikus-kertet és a Csillagvizsgáló Intézetet.

VI-5. *Debreceni Nagyerdő (térkép a 220. oldalon)*

A Nagyerdőt legkönnyebben a város tengelyén átmenő 1-es villamossal lehet megközelíteni. A távolabbi helyek kerékpárral vagy személygépkocsival érhetők el.

A debreceni Nagyerdőnek jelentős természetvédelmi múltja van. Az erdő egyik része a jogi természetvédelem első objektuma az országban, amelyet 1939-ben nyilvánított védetté az Országos Természetvédelmi Tanács. A védelem alatt álló terület az egykori igazi gyöngyvirágos-, illetve ezüsthársas-gyertyános-kocsányos tölgyesek. A legidősebb tölgyek kora 120–140 év.

A gazdag lágyszárú növényzet említést érdemlő fajai: az olocsán csillaghúr, a debreceni csormolya, a békabogyó, az odvas keltike, a medvetalp, az erdei borkóró, a foltos kontyvirág, a bogláros szellőrózsa és a tavaszi csillagvirág. Figyelemre méltók madárvilágának legjellemzőbbjei: a fakusz, a csuszka, a küllőfélék, a szalakóta, a légykapó, valamint a ritkábban itt fészkelők közül a darázsölyv, a barna kánya és a kabasólyom.

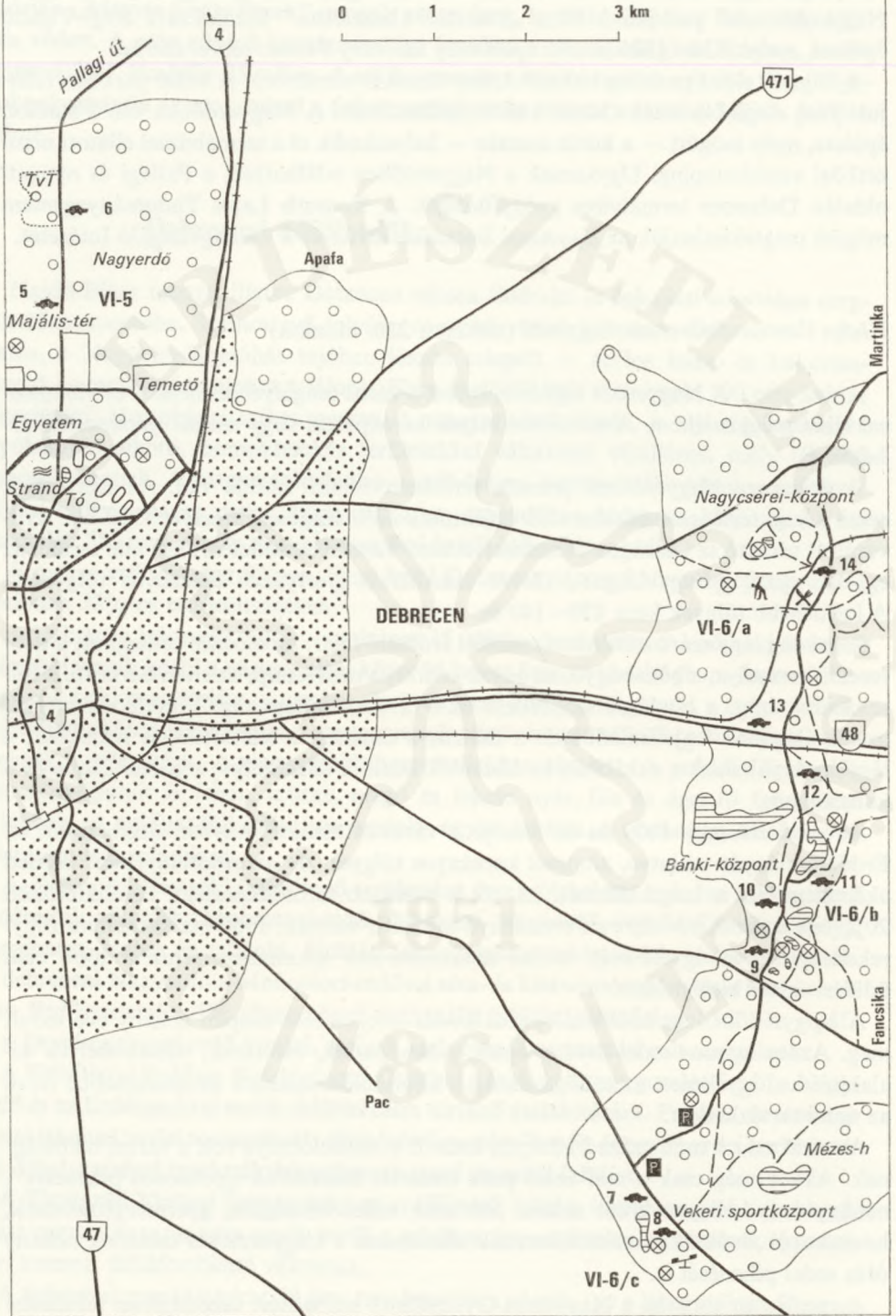
Az erdő mintegy 1000 ha-os tömbje a várostól északi irányban helyezkedik el. Erdőállományát tekintve, zömmel kocsányos tölgyes, de az erdőfelújítások kezdeti akáctelepítései is megtalálhatók itt, sőt a rosszabb termőképességű homoktetőkön 20%-ban a fiatal, 10–20 éves erdeifenyő-táblák is vannak. 1960 óta kocsányostölgy-rekonstrukcióval igyekeznek erdész szakembereink alkalmassá tenni a több célú üdülési igény kielégítésére.

A Nagyerdőben az üdülőerdő-gazdálkodás kifejlesztése csupán néhány éve indult meg. Azóta számos erdei ösvény épült, pihenőpadok, esőházak, tűzrakóhelyek kialakításával igyekezett az erdőgazdaság a kirándulók számára kényelmesebbé tenni az erdei tartózkodást.

Az erdő már a múlt század közepén kedvelt kirándulóhelye volt a városi lakosság-nak. Akkor még csak a mai belső park területét használták „pokrócos pihenésre”, néhány órás kellemes erdei sétára. Ma már erdei vendéglők, gyermekjátszóterek, homokozók, ivókutak, mászófák teszik alkalmassá a kisgyermekes családok néhány órás erdei pihenését is.

A megfáradt turisták a Nagyerdei Gyógyfürdő szabadtéri uszodájában felüdülést

VI-5. Debreceni Nagyerdő VI-6. Debreceni Erdős-puszták

találhatnak. A 70 °C feletti hőfokú melegvizés medencékben pedig a gyógyulni vágyók nyerhetnek enyhülést betegségükre. A strand területén igen szépek az idős tölgy-matuzsálemek.

Aki csak néhány órát kíván a belső parkövezetekben eltölteni, a Nagyerdei körúton elhelyezett villamosmegállóktól kényelmesen juthat ki és térhet haza a kirándulásból. Az Ady Endre út keleti oldalán az állatkertet is megtekinthetjük. Kisgyermekes családok részére az ugyanitt található Lúdas Matyi Vidámpark érdekes szórakozást ígér.

Aki turisztikai, sportolási igényeit kívánja kielégíteni, annak ajánlhatjuk a Pallagi út mindkét oldalán, távolabb elhelyezkedő erdőket, mintegy 5 km távolságban. Ezek az erdőtetek nyiladékokkal vannak feltárva. Az erdőben gépjárművel közlekedni nem lehet. A Pallagi út mentén – a várostól 6 km-re – gépkocsiparkolót is találhatunk. Innen gyalogosan folytathatjuk utunkat a Nagyerdő külső övezetébe, ahol az úgynevezett „őserdő” tölgyeit találjuk. A természetvédelmi rendeltetésű erdőben az eligazodást a táblák könnyítik meg.

A kocogómozgalom hívei jó néhány kilométeren élhetnek kedvtelésüknek. Aki azonban nem óhajt ilyen messze eltávolodni a várostól, annak a Nagyerdei körút mentén kiépített erdei tornapályát tudjuk ajánlani. Több órás időtöltésre erdei garnitúrák, tűzrakóhelyek étkezés beiktatását is lehetővé teszik a tisztásokon.

VI-6. *Debreceni Erdős puszták* (térkép a 220. oldalon)

A debreceni Erdős puszták üdülőterületét a várostól keleti irányban kiinduló utakon lehet kerékpárral vagy gépjárművel megközelíteni, de az északi, Nagycserei centrum a „Zsuzsi” keskenyvágányú vasúton is elérhető. A déli, Vekeri sportcentrumba pedig a nyári idényben, hétféteken félóránként közlekedő, és a debreceni Centrum Áruház elől induló autóbusszal is ki lehet jutni.

A debreceni Erdős pusztákon a nyírségi tájra jellemző, ligetes erdőpuszták találhatók, amelyeknek botanikai értékei védelem alá kerültek.

Magyarországon elsőként került védelem alá például Bánkon a fehér nyáras, kocsányos tölgyes és a Diószegi úton, az egykori budaközi laposban meghúzódó ligeterdő. E terület különös értéke a magyar nőszirm (*Iris aphylla* ssp.) és a tavaszi kankalin.

A Halápi-csárda közelében, a vámospércsi köves út két oldalán találhatók az erdészeti és növényteni szempontból legjelentősebb védett területek, mint pl. a kocsányos-tölgyes botanikai ritkaságai, az erdei angyalgöyökér, a fehér zászpa, a vitéz kosbor, a mocsári kosbor, a kétlevelű sisakvirág és a tavaszi kankalin, a lecsapolt lápok növényvilágának utolsó hírmondói.

Az úttól délre szil-kőris-tölgy ligeterdő vegetációja egyesíti magában az erdős puszták hajdani lápjainak virágos növényeit, melyek közül az erdei szellőrózsa, a kásafű és a békakonty ma is megtalálható.

Érdekes összetételű a nagycserei rezgőnyáras-kocsányostölgyes, amely az Alföldön egyre ritkábban fordul elő. Az erdő aljnövényzete a békakonty, a széleslevelű nőszőfű és a keskenylevelű keserűfű.

A legnagyobb kiterjedésű védett érték a 9 ha-os *halápi homoki kocsányos tölgyes*. Ez

gyepes térségekkel váltakozó, ligetes erdőállomány, mely magasabb térszintű buckatetőn helyezkedik el. A homoki tölgyes tavasszal látványos, amikor a sok virágzó kökény- és galagonyabokor fehérbe öltözteti az erdőt. Tavasszal nyílik a magyar kökercsin, az egyhajú virág és a tarka sáfrány is.

Aki az erdei kirándulásra több időt szentel és gazdagabb programot igényel, annak ajánljuk a debreceni Erdős puszták üdülőerdő területét. Ez az erdőövezet a városközponttól 10 km-re van. Autóbusszal, a „Zsuzsi” kisvasúttal, személygépkocsival vagy kerékpárral juthatunk ki. A városból keleti irányba haladó utak közül a debrecen – nyírábrányi, a Diószegi és a debrecen – hosszúpályi utakat ajánlhatjuk elsősorban.

Az Erdős puszták üdülőerdeje három központú. Az északi, nagycseri központ a zajosabb szórakozók igényeit szolgálja a végleges kiépítése után. Itt erdei fogadók, játszórétek, íjászpálya, szabadtéri erdei színpad, majálisrét várja a kirándulót. Megközelítése a „Zsuzsi” kisvasúttal vagy a nyírábrányi úton történhet, amelyről a 10-es kőnél kell északra letérni a központhoz vezető erdei útra. Ugyancsak most van kiépítés alatt a Vámspércsi út és a Diószegi út között elhelyezkedő *ismeretterjesztő, tudományos centrum* is, amelyben fűvészkert, vadaskert, tájmúzeum létesítése folyik. Mintegy 5 év múltán kerül végleges kialakításra a közelben – a Létai út mentén – elhelyezkedő több víztározó tó környéke is, ahol vállalati üdülők, horgásztanyák épülnek.

A déli, Vekeri Sportközpont már jelenleg is nagy kiránduló tömegeket fogad.

Ha saját járművel indulunk a várostól keleti irányba a nyírábrányi úton, akkor kb. 10 km távolság után, amikor keresztezi az erdei út az utat, térjünk le déli irányba, s hamarosan elébünk tárulnak a *Létai-tavak*. A 30 ha-os mesterséges tó vizinövényzete gazdag madárvilágnak ad otthont.

Járművel folytatva az utat déli irányba, az Erdős puszták legjellemzőbb tájrészletén haladhatunk keresztül. Fenyvesekkel szegett mezőgazdasági területeket látunk itt. Ezután ismét erdőben folytatódik az út, ahol nemsokára elérkezünk a Monostorpályi út kereszteződésében levő autós-pihenőhöz. Itt tarthatunk étkezéssel egybekötött kisebb pihenőt. Délre tartva elérjük a hosszúpályi műutat, ahonnan balra térve megpillanthatjuk a Vekeri-csónakázató tükret. Sétáljunk le a csónakházhoz, ahol 10 Ft-os óránkénti csónakhasználati díj ellenében evezhetünk a 16 ha-os mesterséges tó tükreán. Utána a csónakházban, kellemes környezetben fogyaszthatjuk el ebédünket, de a szabadtéri tűzrakóhelyeket is igénybe vehetjük.

Ebéd után a tó körül pihenhetünk, labdázhatunk. Ha lovaglási szenvedélyünket kívánjuk kielégíteni, a Vekeri-tótól északra – mintegy 1 km távolságban épülő lovas-központban hátszlovat is bérelhetünk.

Visszatérve az autós-parkolóhoz, 10 km megtétele után a hosszúpályi úton ismét elérhetjük a városközpontot. Télen, havas időben a Vekeri Sportközpontban a lovas-túrák mellett a szánkó- és sífutópályákat ajánlhatjuk a téli sportokat kedvelőknek.

Aki kevesebb idővel rendelkezik, vagy megelégszik a Vekeri-tó melletti vízi és vízparti élményekkel, az a város központjából, a Centrum Áruház elől induló autóbusszal mehet ki.

Szabolcs-Szatmár megyei parkerdők

VI-7. Nyíregyháza – Sóstói parkerdő (térkép a 225. oldalon)

A sóstói parkerdő Nyíregyházától északra fekszik.

A sóstói parkerdő Nyíregyházától, illetőleg Nyíregyháza MÁV-állomástól a 8-as autóbusszal közelíthető meg, amely Sóstó-gyógyfürdőig közlekedik. Gépkocsival a 4-es főútvonalon, valamint a 3-as és a hozzá csatlakozó 37-es és 38-as úton érhető el.

A parkerdő 370 ha területű. Eredeti növénytakarója a nyírségi gyöngyvirágos tölgyes volt. Fő fafaja a kocsányostölgy, és annak kísérői a mezei juhar és szil, de az újabb idők telepítéseként megjelent a vöröstölgy is. A mélyebb fekvésű részben égeres láperdők is előfordultak, de ma már az éger kiveszőben van, akárcsak a szil.

A legidősebb tölgyesek a város közvetlen szomszédságában, a tanárképző főiskola és a tudószanatórium között találhatóak. Ez a gyöngyvirágos-tölgyes hasonlít a legjobban a Nyírség egykori erdőihez. Romjaiban is lenyűgözőek a 120 év körüli hatalmas törzsű egyedek.

A parkerdő egyik látványossága a *skanzen*, ahol Szabolcs-Szatmár népi építkezési formái, lakóházak, gazdasági épületek, használati eszközök láthatók a maguk valószínű környezetében.

Sóstó-fürdő régi nevezetessége Nyíregyházának. Nevét szikes taváról kapta. Gyógyfürdője rendkívül látogatott, különösen reumatikus megbetegedésekre hatásos.

A parkerdő, amely Nyíregyháza üdülési, pihenési centruma, még számos érdekességet rejt. A „Nyírségi Ősz” keretében az itt található kiállítási csarnokban mutatják be a megye mezőgazdasági és ipari termékeit és az év különböző szakában kiállításokat rendeznek benne.

Nyíregyháza központjában érdemes megnézni az irodalmi és képzőművészeti vonatkozású emlékeket. A Szabolcs és a Béke szállóban hosszabb ideig is megszállhatunk. Közvetlenül a sóstói erdőhöz csatlakozó gyógyfürdő területén a Krúdy szállóban és a Svájci lakban egész éven át, az Igrice nyaralófaluban időszakosan lehet szálláshelyet biztosítani.

Parkerdei kirándulásunkhoz a 8-as autóbusról az erdőgazdaság előtt levő megállónál kell leszállnunk. A sétaút melletti jelzőtáblák mutatják az utat az erdei tornapálya felé. A tornapálya mellett labdajátékokra és szereken való tornázásra egyaránt alkalmas tisztás van és itt a gyermekjátszótér is.

Az észak felé vezető sétaúton kellemes sétára indulhatunk. A ritkás fenyőligetbe érve meg lehet pihenni, majd a sanatórium felé vezető sétaút elvezet a Sóstó felé vezető műútra. A közeli Tölgyes csárdában meg lehet ebédelni.

Az erdőben, a város felé tovább haladva, a Bessenyei György Tanárképző Főiskola előtt buszmegállót találunk. A 8-as busszal elérhetjük a város bármely pontját vagy a vasútállomást. Érdemes megtekintenünk a főiskola új, létesülő botanikus kertjét is.

Ellentétes irányba haladó autóbusszal ki lehet menni Sóstóra és itt is eltölthetjük ebéd utáni szabad időnket. Sóstón a fürdő és az előtte kialakított park és a skanzen megtekintése ajánlható erdei séta utáni időtöltésre.

Szabolcs-Szatmár megye egyik nevezetes természeti értéke a Szamos ártéri ligeterdeivel szegélyezett cégénydányádi, 16 ha-os kastélypark, mely 1960 óta áll természetvédelem alatt.

A park Nyíregyházáról a 41-es úton közelíthető meg. Fehérgyarmattól délkeleti irányban, 8 km-re fekszik a község belterületén.

Az egykori 58 hektáros park és gyümölcsös telepítője a klasszicista kastélyt építtető Kende Zsigmond volt. Az építtető halála után unokája, a híres alma- és dohánytermesztő Kende Zsigmond tovább gazdagította a park növényanyagát. Az angol kertépítészeti stílusban létesített parkban az impozáns facsoportokat tágas tisztások választják el egymástól, amelyekről a ma már hatalmas fákra tekinthetünk. A második világháború alatt a park területe is lecsökkent 16 hektárra, növényanyaga is jelentősen megfogyatkozott. A műemlék kastélyban ma Kállai Éváról elnevezett állami gyermekotthon működik.

A park túlévelű exótafajokban gazdag. A messzi tájakról idekerült fajok jól akklimatizálódtak, noha az alföldi éghajlatra jellemző szárazság és gyakori téli fagyok itt sem hiányoztak. A park talaja agyagos Szamos-öntéstalaj. Viszonylag kedvező az évi csapadékeloszlás is, ez a közeli Kárpátok hatása.

Egyik legszebb és legméretesebb fa a kastély mögött található, 460 cm törzskerületű és 45 m koronaátmérőjű *platanfa*. Rendkívül szép az Észak-Amerika keleti vidékéről származó simafenyő csoport is.

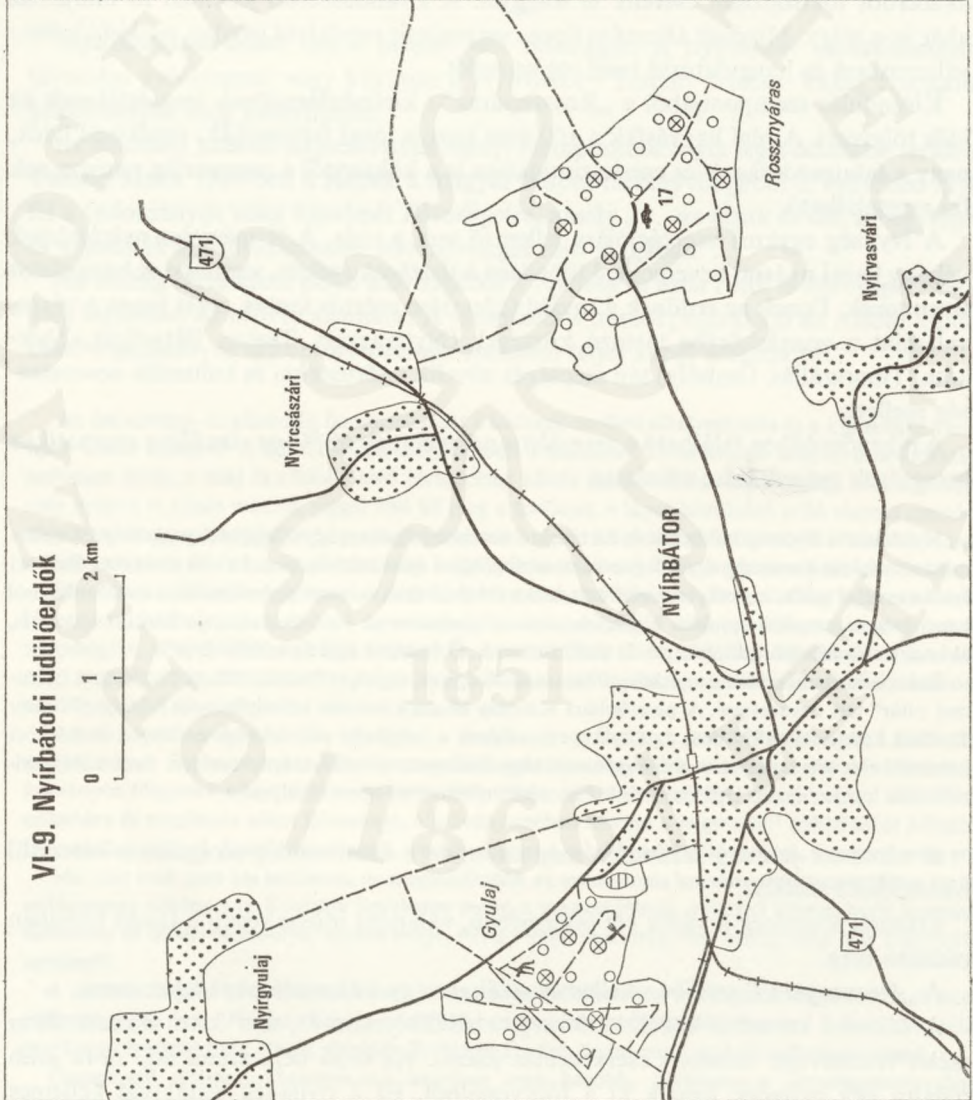
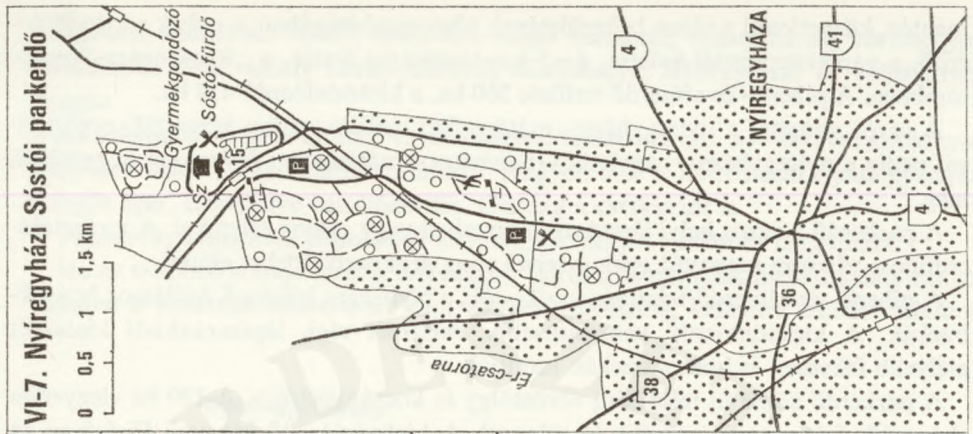
A mocsárciprusok őszi rozsdabarna lombozata mellett hatásosan érvényesül a szomszédos ritka kaukázusi szárnyasdió-fasor is. A hazánkban csak a Bakonyban őshonos tiszafát itt több változat méteres példányai képviselik.

Érdeemes megtekinteni még a duglász-, a normann-, a vörös-, a közönséges jegegye-, a görögjegegye-, a kaukázusi luc-, az erdei- és a feketefenyőket, a virginiai borókat és a különböző ciprusokat.

Ritka lomblevelű fák és cserjék is találhatóak az arborétumban. Dúsan sarjadjik a kanadai vasfa, lenyűgöző látvány a virágzó tulipánfa, gazdagon terem a török-mogyoró, érdekesség az egylevelű kőris fényes, haragoszöld lombozata. A cserjék közül a szabdalt vagy csipkéslevelű bodza, a kislevelű bangita és a kisvirágú vadgesztenye kíván említést.

A park állandóan látogatható, de a gyermekotthon igazgatójának jelentsük be látogatási szándékunkat odaérkezésünkkor.

Az egykori hajdúváros, Nyírbátor, amely a múlt század végén újból falu lett, 1973-ban emelkedett újra városi rangra. A szocialista gazdasági fejlődés, a vidékre telepített ipar e történelmi levegőjű városban is szükségessé tette a hétvégi szabad idő eltöltésének lehetőségeit. Viszonylag fiatal a Nyírbátor körül megindult ilyen irányú erdőátalakítás. A nyírbátori parkerdő és kirándulóerdő két részből áll: az egyik a pihenő- és sétaerdő, a várostól északnyugati irányban, a nyírgyulaji út

mentén, közvetlenül a város belterületének tőszomszédságában, a másik a kiránduló-erdő, a városközponttól keletre, 4–5 km távolságra fekszik, a „Rossznyáras” erdő-tömbben. A pihenő- és sétaerdő területe 260 ha, a kirándulóerdő 438 ha.

A város vonattal a nyíregyháza – mátészalkai mellékvonalon keresztül, gépkocsival pedig a nyíregyháza – nagykálló – nyírbátor – mátészalkai útvonalon közelíthető meg.

A parkerdő a város helyi járatú autóbusszaival vagy gyalog érhető el. A kiránduló-erdőbe a városon keresztül gyalogszerrel vagy gépkocsival lehet eljutni.

A pihenő- és sétaerdő felszínén uralkodók, a Nyírségre jellemző, hullámos homokbuckák. A kirándulóerdő változatosabb. Felszínét régi, lápfenekekből kialakult mélyebb fekvések és homokbuckák tarkítják.

A parkerdő zöme új telepítésű vöröstölgy és kocsányostölgy. A 120 ha elegyetlen akácerdőt fokozatosan cserélik le tölgygel. A kirándulóerdő jellemző fő fafajai az akác és a tölgy. Mindkét állománytípus cserjeszintje rendkívül gazdag, ami különösen változatos és hangulatossá teszi ezt az erdőt.

Kirándulás szempontjából a „Rossznyáras”-i kirándulóerdőnek igen értékesek az idősebb tölgyesei. A régi hagyásfák a 100 éves kort is jóval felülmúlják, rendkívül üdék, nagy a fafajgazdaságuk és cserjeszintjükben is a kőkénytől a mogyoróig nagyon sok faj megtalálható.

A Nyírség egykori vegetációjára jellemző volt a nyír. A természetes nyírújakatok néhány hazai nyárral keveredve, különösen a tisztások szélein, varázslatos hangulatot teremtenek. Ennek az erdőnek a továbbfejlesztése azért is fontos, mert maga a város, valamint a vonzáskörébe tartozó községek (Nyírvasvári, Terem, Bátorliget, Nyír-káta, Tiborszállás, Ömböly) táji szépségét növelik a történelmi és kulturális nevezetesség mellett.

A pihenőerdőben található a termálstrand, melynek 68 °C-os vize főleg reumatikus betegségek gyógyítására alkalmas.

Nyírbátor a Nyírség kulturális és történelmi nevezetességeiben egyik leggazdagabb hely. A református templom az ország egyik legnevezetesebb gótikus építészeti remeke. Itt van eltemetve Báthori István erdélyi vajda, a „kenyérmezei” hős, aki a törökök felett aratott győzelme után a zsákmányból kezdi meg a templom építését. Ugyancsak itt van eltemetve az 1605-ben elhunyt Báthori István is, aki nagy művészetpártoló, könyv- és zsoltárfő volt. Ő építtette újjá az ecsedi várat is.

Európa-hírű műemlék a nyírbátori Minorita templom, amelyet barokk stílusú faoltára, a „Krucscsai oltár” tett nevezetessé. A passióoltárt Krucsay János kisvárdai várkapitány és felesége, Pogány Borbála készítették 1737-ben, az általa – ártatlanul – lefejezett első felesége emlékére. A Báthori Istvánról elnevezett múzeum a környék népi hagyományait, természeti érdekességeit őrző, a Báthori-relikviák leggazdagabb tárháza, a volt minorita kolostorban nyert elhelyezést.

A városnak jelenleg szállodája még nincs, de a fizetővendég-szolgáltatáson keresztül biztosítható szállás.

Étkezési lehetőség a város két éttermében, valamint időszakosan a fürdő büféiben oldható meg.

A „Rossznyáras” erdőben kellemes sétákat vagy kirándulásokat lehet tenni.

A városon keresztül közelíthető meg, a zöldfolyosón át, ami 3 km hosszú, 30 m széles erdősávban létesített cserkészatat jelenti. Az erdő bejáratától 400 m-re jobb oldalra egy nyiladék ágazik ki a főútvonalból. Ez a nyiladék rendkívül kellemes

hangulatú, cserjékkel benőtt akácson halad keresztül, ezüstjuharos, vöröstölgyes állományba érük, amely korai juharral, zöldjuharra, fehérynárral és ezüsthárrsal elegyes.

Az ezüstjuharos után az erdő egyik legszebb részébe érünk, 50–60 éves kocsányostölgyesek között folytathatjuk utunkat. Nagyon sok a nyír, hazai nyár, gyertyán, mézgás éger, cseresznye van közöttük. Gazdag a cserjeszint is.

Tisztások, változatos összetételű állományok váltják továbbra is egymást.

Ha az erdőben szándékozunk éjszakázni, akkor a fő nyiladék mellett keleti irányba haladva a turistaházhoz érünk, ahol nagyon hagulatos, kellemes szállást találunk.

Bátor-ligetiősláp

Nyírbátorhoz közel van a híressé vált *Bátorliget*. A nyírbátori vasútállomásról távolsági autóbusszal vagy közúton a Nyírbátor–Terem–Mérk–Vállaj útvonalon közelíthetjük meg Bátorligetet.

Itt található hazánk természettudományi szempontból egyik legérdekesebb területe. Tuzson János 1914-ben a *Képek a magyar Alföld növényvilágából* c. művében hívta fel a tudományos világ figyelmét Bátorligetre, amely „... az észak és dél, a hegységek és a puszták legváltozatosabb növényvilágát rejtí magában”.

Az ország történelem előtti élővilágából a Nyírség és ezen belül is Bátorliget őrzött meg legtöbbit az utókor számára. A szomszédos homokpusztákkal az Alföld különböző vegetáció- és tájképtörténetének csaknem teljes képét mutatja be.

Az ősi növény- és állatvilág fennmaradását a kedvező területi elhelyezkedés és a klimatikus viszonyok tették lehetővé. A széltől védett mélyedésben a felszínhez közel mozgó talajvíz a homoktalajt nedvesen tartja, a talaj és a felette levő levegőréteg hűvös marad. A lágvíz párolgása hűti a levegőt, még nyáron is szinte minden reggel köd üli meg a területet, a lágpot körülzáró erdő viszont megakadályozza, hogy a ködfelhőt elvigye a szél. Mindez olyan klimatológiai viszonyokat teremt, amely a jégkorszakban élt és ma egyébként csak hegyvidéken található fajok fennmaradását lehetővé teszi.

Bátorliget nyírlágjai, nyírligetei a *fenyő-, nyírkorszak maradványai*. Botanikailag legnevezetesebb jégkorszaki maradványnövényei a tavasszal nyíló és az Alföldön csak itt előforduló halványsárga zergeboglár, a rejtőzködő szibériai hamuvirág, a zombékok tövén megtelepedő tőzegeper és a mocsári angyalgöyökér. Ritka növény még a zombéksás, a nádtíppan, semlyéksás, a szibériai nőszirm, a fehér zászpa, az apró barna sás és a gyapjas sás.

A nyírligetek jellegzetes fás növényei: a molyhos vagy lápi nyír, a közönséges nyír, a babérfűz, cserjeszintben a kutyabenge. Bátorliget erdőállományát tölgy-kőrös-szil ligeterdők és ezüsthársas kocsányos tölgyesek alkotják. Ez utóbbi erdőtípusban a kocsányostölgy, mezei juhar, mezei szil, ezüsthárs és rezgőnyár alkot állományt, aljnövényzetében feltűnő a hegyvidéki bükkösöket jellemző lágyszárúak aránya. Ilyen a kapotnyak, a medvehagyma, a bogláros szellőzörőrsa, a galambvirág stb.

Ma már csak igen kis területen, de megtalálhatók az ezüsthársas kocsányostölgyes erdőben az ősi erdősztyepp növényei is. Közülük figyelemre méltó a magyar lóhere, vajszínű lóhere, berki kutyatej, debreceni és bihari csormolya, szürke müge, fehér virágú sarkvirág, kék csillagvirág és a hegyvidéki orbáncfű.

A területet régóta kutató botanikusok közleményei felkeltették a zoológusok figyelmét is és ezzel magyarázható, hogy *Predota Károly* már 1915-ben lepkéket gyűjtött Bátorligeten. A későbbi zoológus kutatók közül *Éhik Gyula*, *Szalády Zoltán* és *Dudich Endre* munkásságát kell megemlíteni.

Összefüggő állattani kutatómunka azonban csak később, 1948-ban, a Természettudományi Múzeum Állattárának tevékenységével indult. Kb. 57 ha területen 1953-ig 4672 állatfajt találtak.

Ez a fajgazdagság szinte egyedülálló hazánkban. Zömük azonos az alföldi láp-, mocsár- és erdőterület fajaival, de sikerült a harmadkorból származó, és őshonosnak tekinthető három maradványfajra bukanni, és pedig egy-egy futóbogár-, díszbogár- és pókfajra.

Az összegyűjtött állatfajok között nagy számmal szerepelnek jégkorszaki reliktumfajok, ilyen pl. néhány, egyébként csak a tőzgeomahalápon előforduló futrinka. Megtalálhatók a borec-alpesi fajok képviselői is, pl. a napjainkban egyébként csak Észak-Európában, a Magas-Tátra és Románia magashegységeiben előforduló pókfajok.

Jégkorszaki gerinces maradványfaj a hegyi gyík vagy közismertebb nevén az elevenszülő gyík is.

A jégkorszakot követő mogyorókorszakot 13 bogárfaj, a tölgykorszakot kagylósrákok, barnaspók és 18 csigafaj képviseli.

Tekintettel Bátorliget természettudományos értékeire, a nagyközönség számára is lehetőséget teremtettek a megismerésre. Az ősláp szélén, a volt egykori iskolaépületben megnyitották a Bátorliget élővilága c. állandó kiállítást. A bemutatóhely másik érdekessége a község szülöttének, Fedics Mihálynak, a nagy mesemondónak szegényes hagyatékából kialakított emléksarok. A múzeum kertjében pihenőpadok állnak a látogatók rendelkezésére.

A múzeumlátogatás után a közeli Fényi-erdőben tehetünk kellemes sétát.

Üdülőerdők

Üdülőerdők	A fejlesztés kezdő éve	Területe hektárban jellege szerint			1978. évi látogatók becsült száma ezer fő
		pihenő-	séta-	ki-rán-duló-	
VI-1. Újszászi parkerdő	1974	128			17
VI-2. Tiszakürti arborétum	1972	17			2
VI-3. Kisújszállási parkerdő	1975	71			5
VI-4. Tiszaigari arborétum	1974		20		2
VI-5. Debreceni Nagyerdő	1972	53	370	800	210
VI-6. Debreceni Erdős puszta	1974	157	500	8000	280
VI-7. Nyíregyháza-Sóstó	1973	70	300		45
VI-8. Cégénydányádi park	1974		16		2
VI-9. Nyírbátori üdülőerdő	1976	48	650		13
VI-10. Kengyeli parkerdő	1978		18		1
VI-11. Nyírábrányi parkerdő	1978		30		2

Erdei autósípenők

Sor- szám	Erdei autósípenők	A fejlesztés kezdő éve	1978. évi látogatók becsült száma ezer fő	Helye	
				útvonalszáma	km-szelvény
1.	Jászárokalmi erdei autósípenő	1977	3	31	91,0 Jászárokalma—Jászapáti között
2.	Újszász parkerdő erdei autósípenő	1975	10	32	58,0 Újszász—Szászberek között
3.	Kisújszállási erdei autósípenő	1976	8	4	147,0 Kisújszállás—Kenderes között
4.	Karcag autócsárda erdei autósípenő	1976	4	4	Karcagi—Kisújszállás között
5.	Nagyerdő—Pallagi út I. sz. parkoló	1977	2	Pallagi út	2,5
6.	Nagyerdő—Pallagi út II. sz. parkoló	1977	2	Pallagi út	3,5
7.	Vekeri-tó II. sz. parkoló	1978	19	4808	5,0 Debrecen—Hosszúpályi között
8.	Vekeri-tó I. sz. parkoló	1975	7	4808	5,5 Debrecen—Hosszúpályi között
9.	Bánki fűveskert erdei autósípenő	1976	6	panorámaút	5,0
10.	Bodzásói erdei autósípenő	1976	4	panorámaút	5,9
11.	Fancsikai-horgász erdei autósípenő	1977	8	panorámaút	7,6
12.	Játszóteri erdei autósípenő	1977	5	panorámaút	9,2
13.	Vámospércsi autóparkoló	1975	2	48	7,7 Debrecen—Vámospércs között
14.	Nagycseri erdei autósípenő	1978	új	panorámaút	12,1
15.	Nyíregyháza—Sóstó erdei autósípenő	1950	10	bekötőút	2,0
16.	Baktalórántháza, Autócsárda	1960	15	41	28,0 Baktalórántháza—Besenyőd között
17.	Nyírbátori erdei autósípenő	1978	új	erdei út	5,0 Nyírbátortól keletre
18.	Tiborszállási erdei autósípenő	1973	2	4918	16,0 Fábántháza—Mérk között

Úttörő-vándortábor

Hajdúság (10 napos)

Célja a Hortobágyi Nemzeti Park, Debrecen, a debreceni Erdős puszta történelmi és természeti nevezetességének bemutatása. Az erdős pusztai tájálalakító, környezet-fejlesztő tevékenység megismerése.

Programja. A vándortábor útvonala Hortobágy község területéről indul. Bemutatja a Hortobágy természeti szépségeit, építészeti műemlékeit, néprajzát és a nemzeti park tevékenységét. Debrecenben módot ad a Nagyerdő megismerésére, a város történelmi és kulturális nevezetességeinek bemutatására. A program jelentős részét alkotja az Erdős puszta – mint különleges tájegység – bemutatása. Ezen belül megismerhetik az erdőgazdaság hagyományos gazdasági és tájfejlesztő tevékenységét. Az elért eredmények mellett bemutatja a felszabadulás előtti erdőtelepítő munkások mostoha sorsát és szemlélteti azt az óriási fejlődést, amit a szocialista társadalom tett lehetővé az itt élők életkörülményeinek javításában.

Útvonala (szállás).

1. Hortobágy (iskola): ismerkedés a puszta nevezetességeivel, a Pásztormúzeum és a Nemzeti Park kiállításának megtekintése (vasúton Debrecenbe).
2. Debrecen (iskola): városismertető séta. A Nagyerdő bemutatása, Zeleméri rom megtekintése, fürdési lehetőség (úttörővasúttal Hármashegyaljára).
3. Erdős puszta–Hármashegy (sátor): az erdőgazdálkodás hagyományos tevékenységének bemutatása. Ismerkedés Erdős puszta növényvilágával és természeti szépségeivel. (Gyalogtúra Fancsikára.)
4. Erdős puszta – Fancsika (sátor): tájálalakító tevékenység bemutatása. Ismerkedés az erdős pusztai tavak madárvilágával – horgászási lehetőség. Bánki fűvészkert. (Gyalogtúrával a Vekeri-tóhoz.)
5. Erdős puszta – Vekeri (sátor): Erdős puszta déli részének bemutatása. Csónakázótó. Modellezési, sportolási lehetőségek. (Hazautazás Debrecenig autóbusszal.)
Szervezője a Hajdú-Bihar megyei úttörőelnökség.

Szolnok, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár megye arborétumai

Arborétumok	Térképi száma	Területe hektárban látogathatóság szerint			Termés- zet- (T) vagy mű- emlék- védelmi (M) érték
		zárt	korlá- tozott- tan	sza- ba- don	
Szolnok megye					
Apavárai park	5		0,8		
Kisújszállás-Liget	4			2,0	
Tiszaigari arborétum (lásd VI-4. üdülőerdő)	3			20,0	T
Tizsakúrti arborétum (lásd VI-2. üdülőerdő)	2			20,0	T
Újszászi szanatóriumpark	1		28,0		
Hajdú-Bihar megye					
Álmosdi Miskolczi-féle park	14			3,0	
Balmazújvárosi szociális otthon parkja	10		3,0		
Debreceni egyetemi botanikus kert	12		5,0		
Debrecen – Pallag	11			4,0	
Ebesi park	9			6,3	
Guthi arborétum	18		5,0		
Hajdúsámson, Martinka	19	7,7			
Hajdúszoboszló, emlékkert	8	3,0			
Nagycserei arborétum	13		12,0		
Nyírábrányi Szapáry-kastélypark	15			2,0	
Nyírmártonfalva, Balkányi tanya	16	2,0			
Nyírmártonfalva, Reviczky tanya	17		4,0		
Püspökladány, ERTI arborétum	7	2,0			
Szerep-Gatály	6	5,6			
Téglási kastélypark	20		3,0		
Szabolcs-Szatmár megye					
Anarcsi községi park	44			5,8	
Baktalórántháza, szanatórium parkja	29	27,6			
Balkányi gyermeknevelő parkja	21	8,0			
Berkeszi fiúnevelő otthon parkja	45		11,5		
Cégénydányádi arborétum (lásd VI-8. üdülőerdő)	38	16,2			T, M
Gávavencsellői községi park	46			8,2	
Géberjáni iskola park	34	5,2			
Győrteleki szociális otthon parkja	35	2,5			
Eperjeskei iskola parkja	40			4,0	
Kállósemejéni diákotthon parkja	26	6,1			
Kislétai gyermeknevelő parkja	25	6,9			

Szolnok, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár megye arborétumai (folytatás)

Arborétumok	Térképi száma	Területe hektárban látogathatóság szerint			Termé- szet- (T) vagy mű- emlék- védelmi (M) érték
		zárt	korlá- tozott- tan	sza- ba- don	
Kocsordi szanatórium parkja	33	5,7			
Leveleki községi park	28			5,0	
Lónyai községi park	39			6,3	
Nagydobosi gyermeknevelő parkja	32	2,9			
Nyírmihálydi községi park	23			4,6	
Ófehértói iskola parkja	27		6,0		
Ökörítőfülpösi gyermeknevelő parkja	37	4,5			
Papi községi park	43			3,0	
Piricsei községi park	24			2,6	
Pusztadobosi községi park	31			10,4	
Szabolcsveresmarti községi park	42			2,3	
Szokolyi Állami Gazdaság parkja	22		4,3		
Tiborszállási vadaskert	36		5,8		
Tiszadobi Gyermekváros parkja	48	0,6			M
Tiszavasvári szakmunkásképző intézet parkja	47	6,5			
Tuzséri községi park	41			8,4	M
Vajai községi park	30			8,1	M

VII. Észak-Magyarország

A legnagyobb összefüggő erdős tájainkat Észak-Magyarországon találjuk. Ha igazi nagy erdőjárást tervezünk, a Mátra vagy a Bükk vadregényes, vonzó tájaira gondolunk leginkább.

A *Mátra* a leglátogatottabb. A főváros közelségének, jó közlekedési hálózatának, korán kiépült üdülőbázisainak köszönhető, hogy nagyon sokan megismerhették az erdő üdítő, gyógyító erejét.

A *Bükk* kevésbé feltárt, még ma is nehezen közelíthető meg, magas karsztfennsíkja mondhatni lakatlan, ezért kevésbé látogatott, de a természeti szépségeket kereső kirándulóknak mindig csábító célpontja volt.

A vulkanikus eredetű, változatos völgyekkel tagolt, szép tölgyesekkel, bükkösökkel borított *Zempléni-hegységet* még csak napjainkban fedezik fel, útjait járva szinte az érintetlen természet tárul elénk.

Ebben a fejezetben az ismert kirándulási célpontok mellett meghívjuk olvasóinkat az Északi-középhegység további rész tájaiban kiépített parkerdőkbe is. Így az Aggteleki-karszt ezerszínű barlangvilága mellett a fennsík sajátos karszterdeinek, hűvös völgyeinek, bővizű forrásainak felfedezéséhez is segítséget adunk.

Majd az Upponyi-hegység félelmetes Szurdok-völgyét, az erdő koszorúzta Lázberci-víztározó kirándulóhelyeit mutatjuk be.

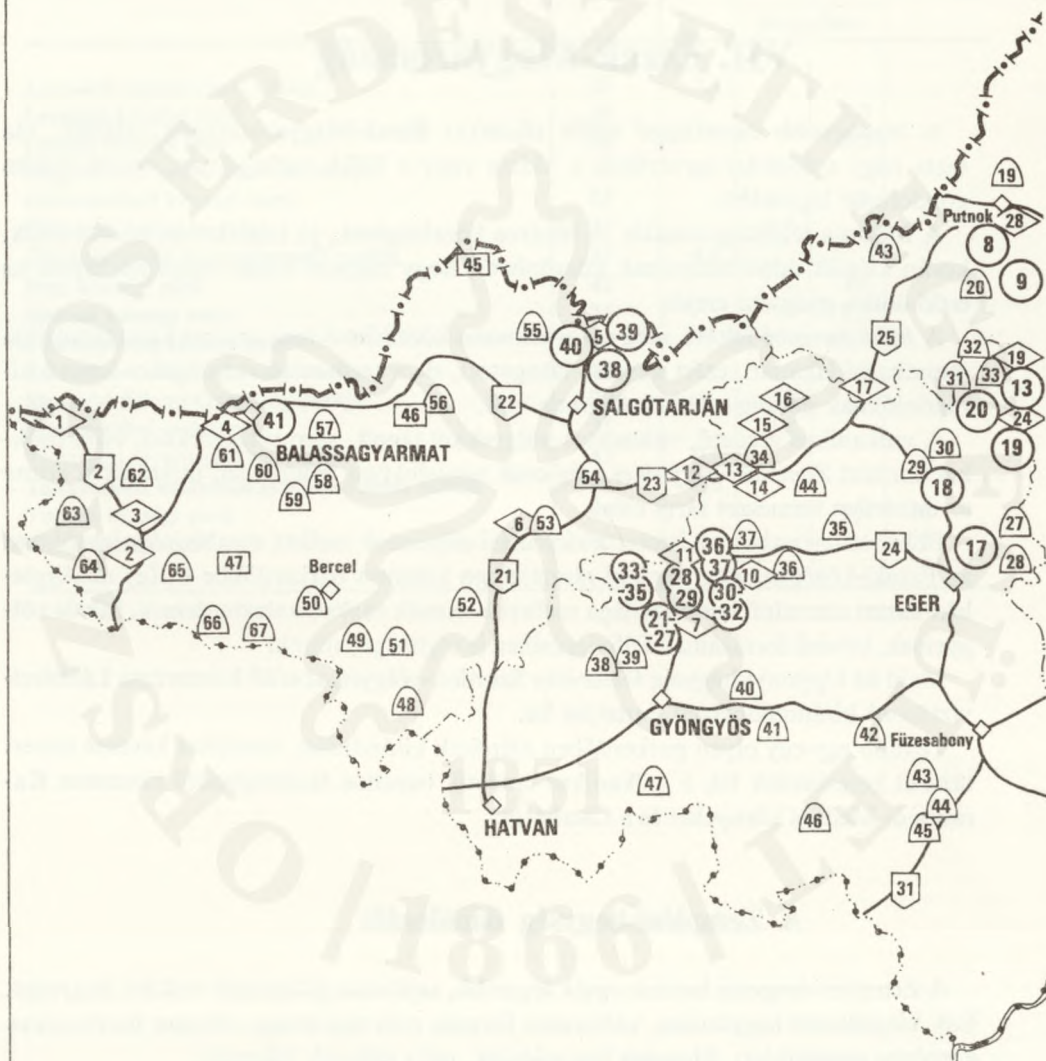
Tovább egy-egy olyan parkerdőben ajánlunk kirándulást, amelyhez kevésbé ismert tájakat kereshetünk fel, a vulkanikus eredetű, bazaltos tanúhegyeiről nevezetes Karancs és Medves környékét és a Cserhátot.

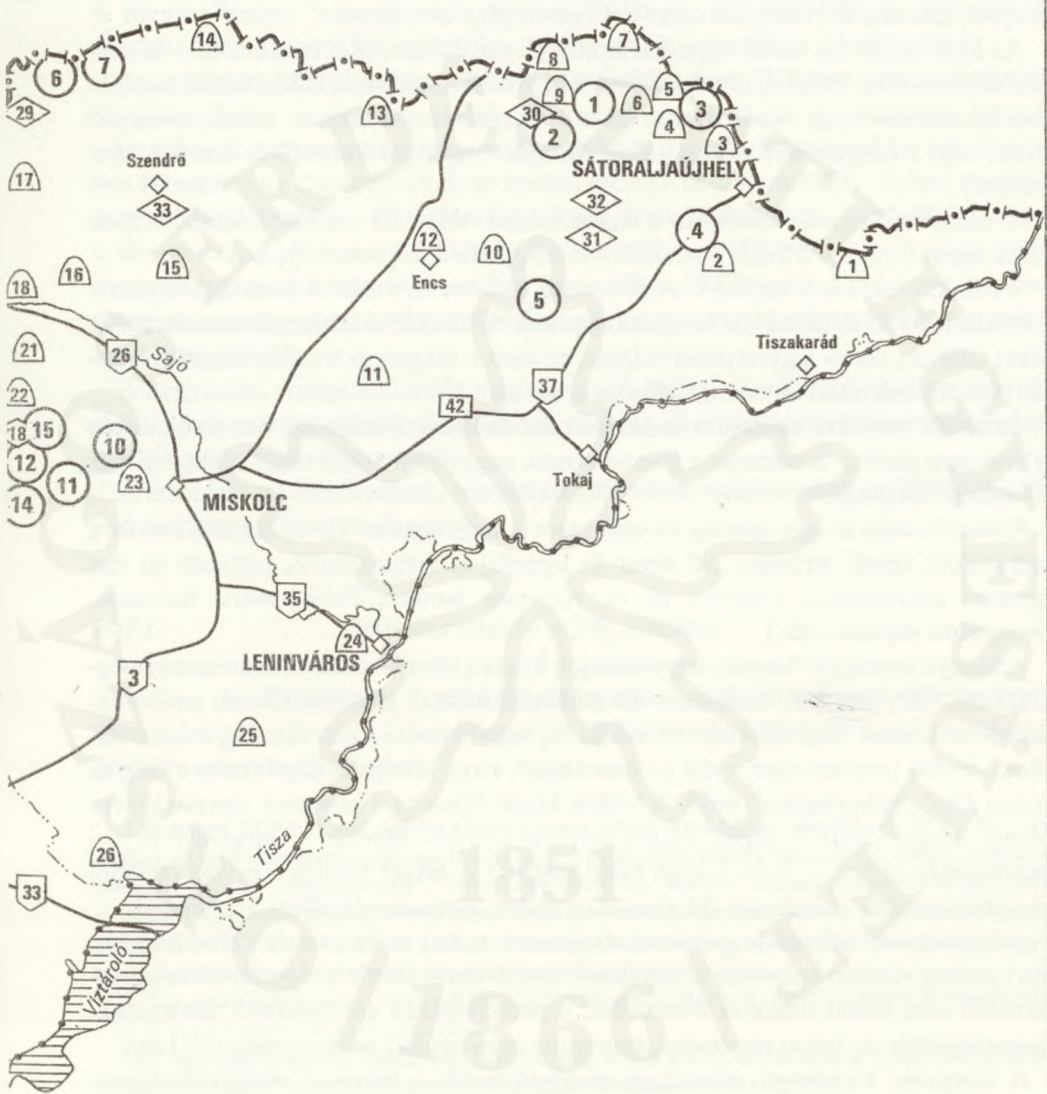
A Zempléni-hegység üdülőerdői

A Zempléni-hegység hazánk egyik legszebb, sajátosan jellegzetes vulkáni hegysége. Sok kiemelkedő hegycsúcsa, változatos formái, erős tagoltsága ellenére harmonikus egységbe rendeződött. Meredek hegyoldalak, mély völgyek jellemzik.

A hegység a Tisza vízgyűjtő területéhez tartozik. Vizei a Bodrog és a Hernád közvetítésével kerülnek a Tiszába. A táj éghajlatára a különböző mikroklimatikus tényezők (tengerszint feletti magasság, kiettség stb.) következtében a szélsőségek jellemzők. Az évi átlagos középhőmérséklet pl. Sárospatakon 10,1 °C, de Nagy-Milicen (896 m tengerszint feletti magasság) már csak 5,6 °C. Az éghajlatra hatást gyakorol-

VII. Észak-Magyarország

nak a Kárpátok hegyvonulatai. Különösen nagy a napsütéses napok száma nyár végén, augusztus – szeptemberben.

Nagy a hótakarós napok száma, 150 m-en 25, 500 méteren 80, 850 méteren 110 nap. A lehulló csapadék évi átlaga 450–850 mm között váltakozik, átlagosan 600 mm.

A montán éghajlat miatt igen változatos a hegység növényzete is. A növényfajok többsége középhegység jellegű, de a hegység északi és magasabban fekvő részein több kárpáti, alhavasí és ritkábban sarkvidéki növényfaj is találunk.

Az alacsonyabban fekvő vagy déli kitettséű oldalakon sok a kontinentális és panóniai flóraelem. Néhány olyan növény is tenyészik, amelynek előfordulása hazánkban egyedülálló vagy ritka. Ilyenek pl. a struccpáfrány, a magyar kőhúr, a kárpáti sisakvirág, a magyar női szírom, vörös áfonya, négy fajta korpafű és tizenkét fajta kosbor.

A zempléni-hegységi erdőkben a kocsánytalan tölgy az uralkodó faj, 56%-os részarányal, azután a bükk fordul elő a legnagyobb arányban, 23%-kal.

A zömmel fiatal és középkorú erdőállományok követik a mikroklimatikus tényezők kialakította öveget (zóna) és terepalakulatokat. A bükköt és lucfenyőt hatszáz méter felett találjuk, alatta a gyertyános-tölgyes, ez alatt a tölgyes és legalul, valamint a pár déli fekvésű oldalakon a karsztbokorerdőt.

Az erdők általában savanyú kémhatású talajain kedvező időjárási viszonyok esetén fajban igen gazdag és tömeges a gombatermés, nagyon gyakori a sárga rókaomba és az ízletes vargánya.

Rovar-faunája is igen gazdag és változatos a hegységnek. Több, Szibériában és a sarkkörhöz közeli területen élő rovar és lepkefaj is megtalálható, melynek itt van egyedüli tenyészhelye. (Ilyenek pl. az *Argynnis laodice*, *Palimpsestris fluctuosa*, *Oscophora superios* stb.)

A Magyarországon őshonos nagyvadfajok közül a dám kivételével valamennyi megtalálható. Őz-, szarvas-, vaddisznó- és muflonállománya jelentős. Kisebb emlősállatokból is minden hegyvidéki és sík vidéki faj képviselteti magát. Gazdag madárvilágának kiváló tenyészhelyet nyújt az összefüggő, nagy kiterjedésű, sok helyen még az ember által „háborítatlan” erdő. A hullók közül őshonos a keresztes vipera (*Vipera berus*), amely főként a napos, száraz helyeket kedveli. Marása – megfelelő orvosi beavatkozás nélkül – 0,5–3 órán belül halálos! A lakott területek orvosi rendelői és gyógyszerterárai mindenütt fel vannak szerelve viperamarás elleni szérummal.

A hegység kiemelkedő hegycsúcsai alkalmasak voltak a főútvonalak ellenőrzésére, mert ezeken várakat építettek, amelyeknek romjai ma is idézik a régmúlt időket. Leghíresebb ezek közül Regéc és Füzér vára. A peremvidéken elhelyezkedő Sárospatak, Sátoraljaújhely és Tokaj történelmi, kulturális és műemléki nevezetességeiről híres.

A tájegység természeti adottságai meghatározták a lakosság életkörülményeit. Kialakultak azok a foglalkozási ágak, amelyek az erdőkhöz szorosan kapcsolódtak.

Telkibányán a királyi bányaváros környékén a XIV–XV. században már gazdag arany- és ezüstbányászat folyt. Az ércek olvasztása, a „tűzzel való jövesztés” jelentős faszén fogyasztó volt. A faszenet az erdők faanyagából égették.

Később a bányászat visszaesett és a lakosság fő foglalkozási területei évszázadokon keresztül a hamuzsírfőzés és a faszén-égetés lett. A még mindig hatalmas erdőségek faanyagának hasznosítására Bretzenheim Ferdinánd 1825-ben Telkibányán felépí-

tette az ország első porcelángyárát, a „regézi porcelán fabriká”-t. A gyár a XX. század elején szűnt meg, termékei ma jó pénzért keresett ritkaságok. A hegységben megtelepített kerámiaipar központja ma Hollóháza. Alapanyaga, a nemes agyag, kaolin stb., a közelben sok helyen megtalálható.

Az ásványbányászat mellett jelentős a kőbányászat is. A kemény, jó tulajdonságú andezit sok szakterület (közlekedés, folyamszabályozás stb.) keresett építőanyaga. A Megyer-hegyen Mátyás király uralkodása idején malomkő-bányát nyitottak és évszázadokon keresztül bányászták a malomkő alapanyagát, a hidrokvarcitot.

Az erdőségek hatalmas faanyagának hasznosítására az 1871-ben üzembe helyezett Miskolc–Kassa vasútvonal kiváló lehetőséget teremtett. A faanyagot a hernádcsányi (ma Cana) vasútállomásra szállították. A trianoni békeszerződés következtében Hernádcsány Csehszlovákiához került, ezért az uradalom 1923–24-ben megépítette a Sátoraljaújhely–Füzérkomlós közötti gazdasági vasutat. Több fűrészüzemet is létesítettek és jól vezetett földutakkal elkezdték az erdők feltárását. A nagy mennyiségű alapanyag-felhasználás mellett jutott bőven külföldre is. Fűrészárut is exportáltak. A kemence-pataki tölgyek kiváló műszaki tulajdonságuk révén Európa-szerte keresettek voltak.

A nagyüzemi erdőgazdálkodás még ma is sok embernek ad kenyeret, de a rohamosan fejlődő iparágak egyre több embert vonnak el a régen nagy hagyományokkal rendelkező erdőgazdálkodástól.

A zempléni táj szépségeinek, természeti értékeinek megismerését segítjük elő a következő kirándulási javaslatainkkal.

VII-1. Királykút (térkép a 238. oldalon)

Királykútra Telkibányáról induljunk. Telkibánya megközelíthető vasúton Göncig, az Encsről Gönc érintésével Telkibányáig közlekedő autóbusszal vagy közúton személygépkocsival.

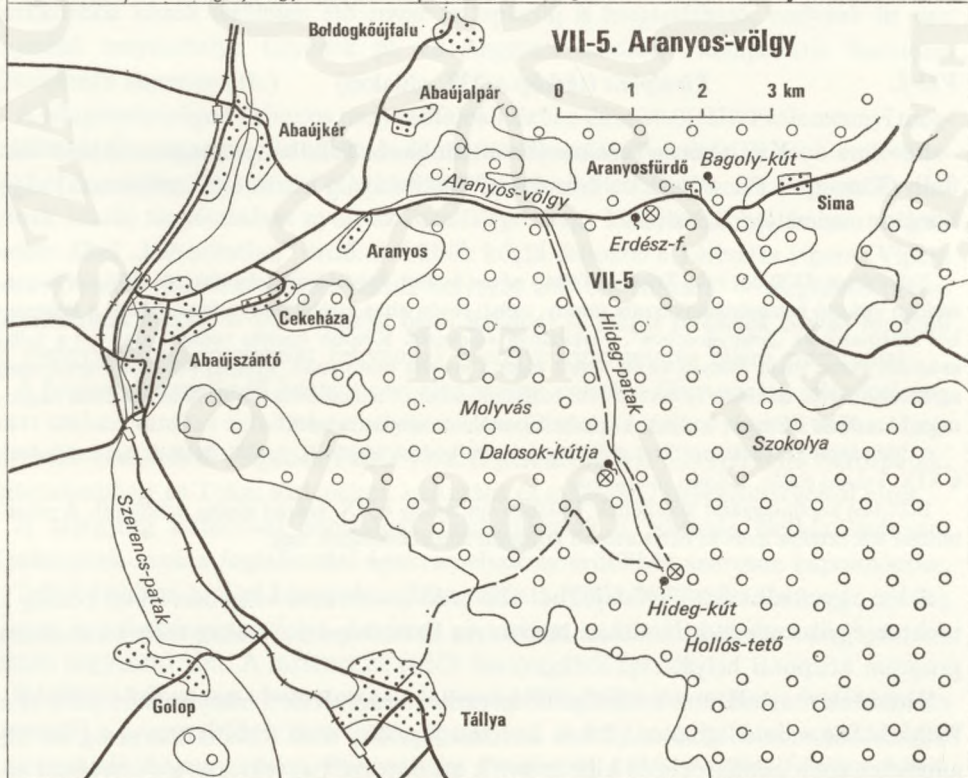
Telkibánya 1270-ből már Teluky (Telky) néven ismert Árpád-kori település. A XIV–XV. században virágzó nemesércbányászata (arany, ezüst) révén híres királyi bányaváros. Ebből a korszakból származik az „aranygombos”, Telkibánya elnevezés. Később huszita uralom alatt áll a fallal erősített város, majd Mátyás király vetett véget a huszita uralomnak. Mátyás korából maradt meg az őskori földvár területén épített gótikus templom, amelyet temető vesz körül. A temetkezési hagyományok szerint itt ma is faragott kopjafát használnak kereszt helyett.

A bányászat szakaszosan folyt a Rákócziak uralkodása idején is, majd a telepek kimerülésével, a XIX. század elején, teljesen megszűnt.

1825-ben kerámiaiparát létesítettek Telkibányán, amely a XX. század elejéig működött. A múzeumban sok értékes ipar- és helytörténeti anyaggal ismerkedhetünk meg.

A luc-, gyertyán- és tölgyfafajokból álló erdő koszorúzta völgyben fekvő község a turisták egyik kedvelt kirándulási bázisa. Az Ezüstfenyő turistaház több kirándulási program központi helye.

Kirándulási ajánlatunk a Királykút-forráshoz vezet. Keleti irányba induljunk el a Pálháza felé vezető közúton. 5 km hosszon legelők, rétek között kanyarog az út, amelynek több pontjáról szép kilátás nyílik a környező hegyekre, és a gyertyános er-

dőben haladva megérkezünk Királykútra, ahol erdei pihenőhely és a jégbarlang fogad, az ún. Barátság pihenő.

A kőből készült esőház mellett látható Barátság emlékmű 1972-ben létesült és két ősi szakma, az erdészet és a bányászat barátságát szimbolizálja. A tárómodellben Tompa Mihály Verespatak című versének néhány versszaka olvasható az egykori bányaomlásról és a bányászok pusztulásáról.

Királykút-forrás és a fölötte levő jégbarlang kisebb védőövezettel együtt természetvédelmi terület. A forrás elnevezése a monda szerint Mátyás királlyal kapcsolatos, aki ivott az igen hideg forrás vizéből. A forrás feletti, északi kitérítésű terület hazánkban ritkaságnak számító tulajdonsággal rendelkezik.

Egy Tóth Bálint nevű útbiztos az 1920-as években a hegy gyomrában egy kisebb üreget vágatott, amelyet ajtóval záratott le. Később megdöbbenve tapasztalta, hogy az üreg hőmérséklete a legnagyobb melegben sem emelkedik 0 °C fölé és jégkristályok borítják a falát. Ez a természeti jelenség – amelynek oka tudományosan ma sem tisztázott –, jelenleg is fennáll. Egyesek utóvulkanikus tevékenységgel, különleges ásványösszetétellel és mikroklimatikus tényezőkkel hozzák összefüggésbe.

A fiatal lucfenyvesvel szegélyezett Barátság pihenőtől északi irányban haladva, feltétlenül érdemes megtekinteni a veresvízi bánya maradványait. Kiepipített sétaút vezet fel a völgyfenéken, gyertyános-tölgyes, később bükkfákkal elegyes állományok alatt.

A bánya körül megtekinthetők a volt arany- és ezüstabánya olvasztójának, érczúzó malomjának romos épületmaradványai és a beomlott bányabejárat. A telkibányai plébánián őrzött, 1687-ből származó feljegyzés leírja egy bányaomlás történetét.

A Barátság pihenőhöz visszatérve, az ismert útvonalon juthatunk vissza Telkibányára.

A kirándulás útvonalának hossza a veresvízi bánya megtekintésével együtt kb. 14 km, kényelmes megtételéhez szükséges idő 4 óra.

VII-2. *Potács-ház – Amadévár* (térkép a 238. oldalon)

Indulás az Ezüstoffenyő turistaháztól a PZ jelzett turistaúton. Kb. 400 méteres emelkedő után a jobb oldalra leágazó P jelzést követve, száz méter után felérünk a tetőre, ahol egy kb. 350 éves öreg tölgy alatt rövid pihenőt tarthatunk. Innen középkorú gyertyán-, bükk- és tölgyfafajokból álló állományok között ereszkedünk le a Potács-házhoz. A ház a nevét egy régi hamuzsírőző telepről kapta (németül Pottaschenhütte). A hamuzsírta a fa elégetésekor keletkezett fahamuból nyerték, amelyet az üveghuták használtak fel. Nyomait ma már nem találjuk meg, csak a név őrzi a régi foglalkozás emlékét.

A Potács-házat elhagyva erdőgazdasági úton haladunk Gönc irányába, majd erről balra letérve, a P jelzésen hamarosan elérünk egy foglalt forráshoz. Innen középkorú gyertyános, tölgyes állományok alatt vezet az út fel a kolostorromokig. A régi kolostor templomrészének falai még ma is állnak, a kolostor többi része azonban teljesen elpusztult. A kis patak bal partján haladunk tovább a mély völgy oldalában. Néhány helyen fiatal lucfenyves váltja fel a középkorú gyertyános-tölgyeseket. Enyhén hullámos terepen a patakon átkelve egy kiszélesedett völgybe érünk. Ezen a helyen régeb-

ben erdészeti csemetekert volt. Fölfelé kb. 200 m-re egy kisebb rét következik, ahol érdemes letelepedni és felkészülni az út legnehezebb szakaszára. Itt erdeibútor-garnitúra ad helyet az étkezéshez és pihenéshez. Ezután megkezdhetjük a felkapaszkodást az Amadévárhoz.

Előbb fiatal (5–10 éves), majd idősebb lucfenyvesen, később bükkös-tölgyesen keresztül érjük el a vár romjait. A várat a XIII. század végén építtette Amadé nádor. Amadé nádort 1315-ben meggyilkolták, fiai pedig Csák Mátéhoz csatlakozva, vereséget szenvedtek Károly Róberttől a Kassa melletti rozgonyi csatában. Károly Róbert ezután mindenüket elkobozta és a várat 1317-ben leromboltatta.

A romokról nagyon szép kilátás nyílik a Hernád-völgyre, tiszta időben látható a Magas- és az Alacsony-Tátra is.

Visszafelé utunk a kis rétig ugyanaz, innen a Z jelzésen, a kis patak jobb oldalán vezető, helyenként sziklakibúvásos úton visszajuthatunk a Potács-házhoz. Innen a P □ jelzésen, szép útvonalon lejuthatunk Gönc vasútállomásig, vagy Telkibányára.

A kirándulás útvonala Telkibányáig 14 km, kényelmes megtételéhez szükséges idő 4 óra.

VII-3. *Füzérradványi kastélypark* (térkép a 235. oldalon)

Megközelíthető személygépkocsival Sátoraljaúj helyig a 37-es, onnan a 3719-es közúton, vagy a Sárospatakról menetrend szerint közlekedő keskeny nyomtávú MÁV-vasúton.

A 3719-es út elágazástól, illetve a kisvasút megállójától körülbelül 1 km-es bekötőúton érjük el a park főbejáratát. A bekötőút két oldalát idős, 100–120 év körüli erdei- és feketefenyőből álló fasor szegélyezi. A park mai területe a hozzá tartozó védőövezettel együtt 140 ha, az ország második legnagyobb kiterjedésű parkja.

Létrehozása a Károlyi család nevéhez fűződik és a kastély körül levő régi vadaskertből alakították ki. Károlyi László természetet és szépet kedvelő ember volt, aki a sarvasi, kámoni, tornanádaskai parkhoz hasonlóan az újjáépített kastély körül nagy kiterjedésű élőfagyűteményt kívánt létrehozni.

A park építése a XIX. század közepén indult meg nagyobb ütemben, de kialakításának fő időszaka 1906–1913 közé esik.

A környező őshonos gyertyánosok és kocsánytalantölgyesek adják a faállomány vázát, amelynek szegélyeire és a sétautak mellé a világ minden tájáról származó, különböző lombhullató és örökzöld fa- és cserjefajokat ültettek. Nagy kiterjedésű rétejeit kisebb-nagyobb dekoratív hatású facsoportokkal tették változatossá. A park nagy része az angol park stílusjegyeit viseli magán, csupán a kastély déli oldalán alakítottak ki francia kertet.

Több pontról kilátás nyílik a kastélyra, amely a mai külső formáját 1857–59-ben nyerte el. A terveket Ybl Miklós készítette, de az ő eredeti tervéből a gyakorlatban keveset valósítottak meg, mert alapjaiban Károlyi Ede műkedvelő terveit kellett kivitelezetnie. A kastély stílusa romantikus eklektikus. 1937-től a felszabadulásig kastélyszállóként üzemelt és Európa-szerte híres volt. 1948-ban államosították és ma tudószanatórium. Körülötte 11,5 ha terület egészségügyi okokból zárt.

Gemenci holt Duna-part (fotó: Béres Ferencé)

Vadmalacok (fotó: Németh György)

*Kis fahíd a földéaki Száraz-éren
(fotó: Polner Antal)*

◀ *Pusztaszeri Tájvédelmi Körzet
(fotó: dr. Sterbetz István)*

*Nyári tőzike
(fotó: dr. Sterbetz István)*

Fenyőtelepítés a nyirábrányi homokbuckákon (fotó: Botos Géza)

Mátyás király fája (fotó: Béres Ferencné)

Tölgymatuszálem a Lenin parkban (fotó: Botos Géza)

Gyaloghíd vezet a szigetre (fotó: Botos Géza)

A majálsház (fotó: Botos Géza)

Tiszadobi ártéri erdő (fotó: Béres Ferencné)

Malomi patak a Zempléni-hegységben (fotó: Somfalvi Ervin)

Füzér vára (fotó: Harmath István)

Bükk-fennsík tébrek (fotó: MTI)

Mézkemence
(fotó: MTI)

Mélyvölgyi viadukt
(fotó: MTI)

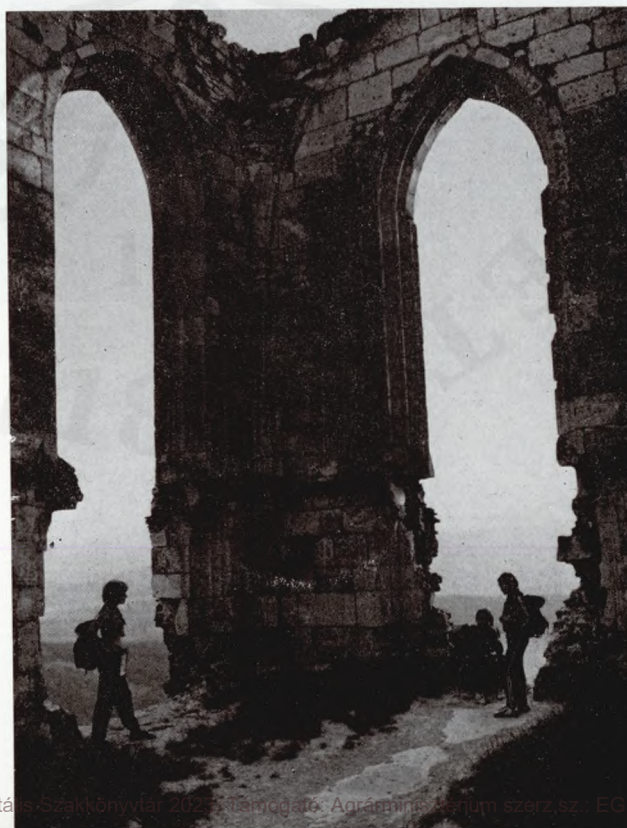

Szalajkai pisztrángos-tó (fotó: Somfalvi Ervin)

Somoskő, bazaltorgonák
(fotó: Harmath István)

A füzéri várban
(fotó: Harmath István)

Idős bükkös Gyöngyössolymoson (fotó: Fehér Miklós)

*A Lázberci víztározó
(fotó: MTI)*

*A Bene-patak Mátrafüreden
(fotó: Fehér Miklós)*

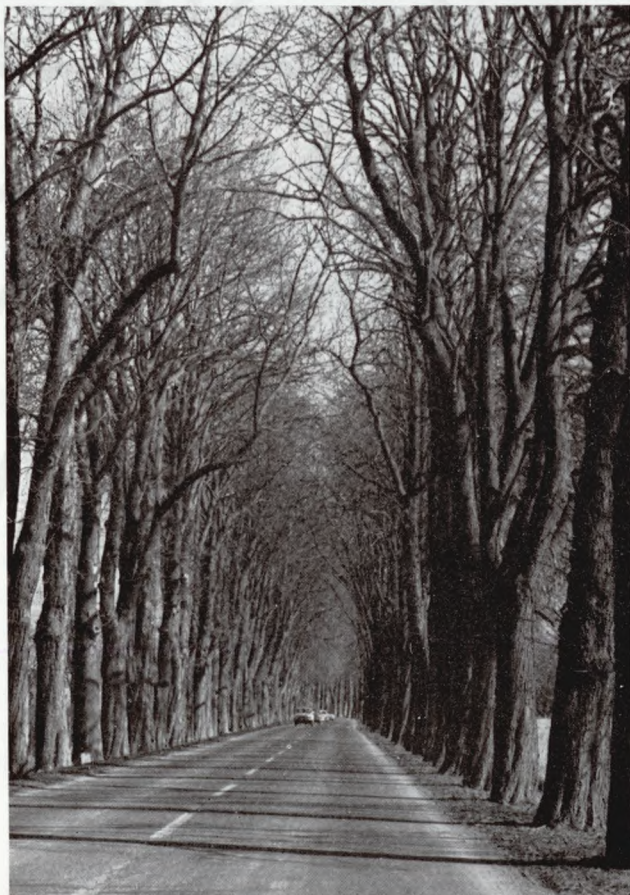
Épül a boksa (fotó: Fehér Miklós)

Mátrai bükkös (fotó: Fehér Miklós)

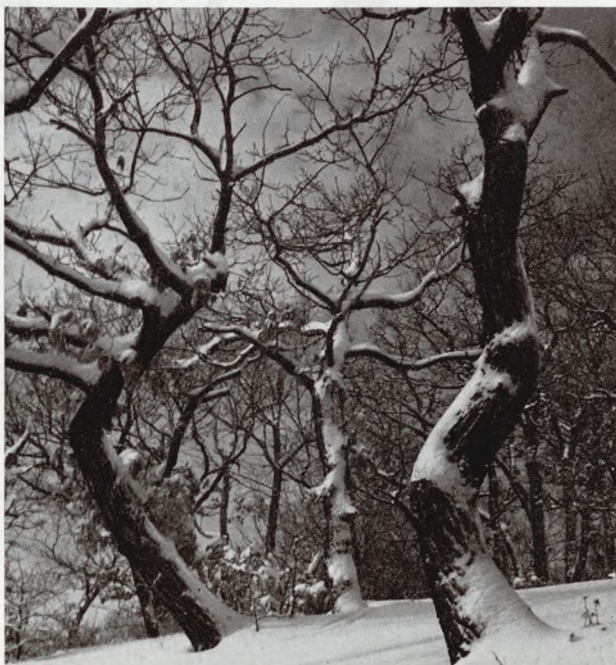
*A siroki vár és környéke
(fotó: Fehér Miklós)*

*A természetvédelem alatt
álló recski vadgesztenyesor
(fotó: Fehér Miklós)*

A Vízesző patak Gyöngyös és Mátrafüred között (fotó: Fehér Miklós)

*Tölgyes a Mátra déli oldalán
(fotó: Fehér Miklós)*

A park hosszú évekig gazdtalan volt, rekonstrukciója 1975-ben kezdődött meg. Mai állapotában is rendkívüli élményt nyújt a látogatók számára. A sétaút egy részét már felújították és különböző erdei garnitúrákat, esőházakat és más berendezési tárgyakat készítettek.

Több mint 150 fa- és cserjefajt láthatunk a park területén. Ezüst-, jegenye-, duglász-, luc-, erdei- és feketefenyők nagy számban fordulnak elő, amelyeket számtalan különböző alakú tuja és hamis ciprus egészít ki. Lombosfajok közül ritkaságnak számít pl. a tulipánfa, a tornyos tölgy, a császárfarfa stb. A legidősebb platánfát 1721-ben ültették és koronavetületének átmérője ma eléri az 50 métert. Több vérvörös levelű idős bükkfa is hozzájárul a színgazdagsághoz.

A park országos értékű természetvédelmi terület, ezért kérjük, hogy a növényzetet ne károsítsák. A fűre lépni szabad, de a gyepet intenzív igénybevételnek (sportolás, labdázás stb.) ne tegyék ki.

VII-4. Botkő—Megyer-hegy (térkép a 235. oldalon)

Sárospatak közelében kellemes kirándulóhely a botkői pihenőerdő.

1974–75-ben létesült, egy történelmi nevezetességű csata színhelyén, ahol 1458-ban Mátyás király megverte a huszitákat. Ekkor került birtokába Tokaj-Hegyalja bortermő vidéke, amelynek jövedelméből tartotta el zsoldosait. A csatát a ma Király-hegynek nevezett hegy csúcsáról irányította (innen származik elnevezése).

Sárospataktól 1 km-re, a 37-es közút bal oldalán helyezkedik el a 8 ha-os, 20 éves erdei- és feketefenyőből álló állomány, amely mellé fiatal lombosfajokból álló erdőt telepítettek. A tisztások erdeibútor-garnitúrákkal, szalonnasütőkkel és főzési lehetőségekkel várják a kirándulókat.

Innen 40 perces sétával érhető el a Z turistajelzést követve a Megyer-hegyen levő tengerszem. Itt Mátyás korától kezdve bányászták a hidrokvarcitot, amiből malomkövet faragtak. A bányászat megszűnésével az elhagyott bányaudvart a természetes csapadék feltöltötte és tulajdonképpen így keletkezett a tengerszem.

Botkőre, illetve Sárospatakra a már ismert útvonalon térhetünk vissza.

VII-5. Aranyos-völgy (térkép a 238. oldalon)

Indulás Abaújszántóról, amely megközelíthető a MÁV és a VOLÁN vonalain vagy személygépkocsival közúton. Abaújszántóról az Erdőbénye felé vezető országúton kb. 3 km-re elérünk az abaújkéri elágazáshoz. Itt jobbra fordulva néhány száz méter után kezdődik az Aranyos-völgy.

A bal oldal erősen kopárosodásnak indult, köves, sziklás, fekete- és erdeifenyővel beültetett terület. A kőbánya utáni jobb oldal erdeje gyertyános-kocsánytalan tölgyes. Az Aranyos-patak és Hideg-patak találkozásánál erdészház áll. Innen keleti irányban haladva érünk el az erdészforráshoz, ahol berendezett pihenőhely várja a kirándulókat. A völgyben végigfutó patakot mindenütt az éger és a fűz kíséri.

Ha balra indulunk tovább az Aranyos-fürdő részben omladozó, részben elpusztult

maradványaira bukkanunk. Az itt fakadó gyógyvizet forró kövekkel melegítették fel és fakádákba öntötték. Kedvelt kiránduló- és gyógyhely volt, a háború alatt azonban tönkrement, s a gyógyforrás vize ma szabadon folyik.

Aki az erdészháznál jobbra forduló erdőgazdasági feltáró utat választja, az is szép, hangulatos völgyben halad és két erdei pihenőhelyet is talál. Gyertyános-tölgyesek szegélyezte úton kb. 3 km után elérjük a Dalosok kútját. A régen nagy hagyományokkal rendelkező tállyai dalárda minden évben két-három alkalommal ennél a forrásnál tartotta kirándulásait. Emlékül róluk nevezték el. A forrást idős, hangulatos, századfordulón telepített lucos őrzi. A nagyobb kiterjedésű réten ritkán, öreg 200–250 éves tölgyfák állnak, gyertyános-tölgyes és lucállományok koszorújában. A pihenőhely erdeibútor-garnitúrákkal berendezve kellemes kirándulási célpont.

Visszafelé a K turistajelzést ajánljuk, melyen elérhető a kb. 6 km-re fekvő Tállya község. A túra útvonalának hossza 17 km, kényelmes megtételéhez szükséges idő 5,5–6 óra.

Aggtelek környéki üdülőerdők

A Bükk hegységet északi oldalon a Sajó völgye zárja el. A folyó bal oldalán elhelyezkedő Észak-borsodi-karsztvidék földtanilag, ősföldrajzilag és hidrográfiailag élesen elkülönül. Keleti határát a Bódva zárja le, északon és nyugaton a határok elmosódottabbak, a hegység mind szerkezetileg, mind külső tájképi jellegében tovább folytatódik Csehszlovákia területén, a Gömör–tornai-karsztban.

A hegységben járva sokszor találkozhatunk vörös színű talajokkal, az úgynevezett terra rossával. A vörös színt a vízben oldhatatlan vas-oxid adja, amely visszamaradt a víz oldó hatása után a kőzet- és talajrétegekben. A vidék felszíne az erózió következtében lapos, gyengén hullámos felületté pusztult le.

A lefolyó vizek folyamatosan alakították ki részben a felszíni formákat, részben a belső karsztjáratokat, barlangokat. A barlangjáratok kialakulása után a felszínről beszivárgott, mésszel telített vizes oldatból képződtek az igen szép, változatos formájú és színű cseppkövek. Egy mm vastagságú cseppkő képződéséhez 15–30 év szükséges. A hegység legnagyobb, ismert barlangjai: a Baradla-, a Béke-, a Szabadság- és a Vass I.- barlang világhírűek.

A hegység a Tisza vízgyűjtő területéhez tartozik. Vizeit a Bódva és a Sajó szállítja a Tiszába.

A tájegység éghajlatában jelentkezik a Kárpátok közelsége. Az évi átlagos középhőmérséklet 8–9 °C körül mozog, amely a Bükkben is csak a magasabb részen fordul elő. A csapadék mennyisége 600–650 mm.

A karszterületek jellegzetes vegetációja nagyon gazdag fajösszetételű. A meleg déli kitétségű mészkő oldalakon jó néhány ritka növény él, közöttük pl. a tornai vértő és szlovák kökörösín, egyedül itt fordul elő az országban. Az északi lejtőket általában homogén gyertyán és tölgy fafajból álló állományok borítják, ritkábban megjelenik azonban az őshonos bükk és a mesterségesen telepített lucfenyő is. Nagyon gazdag a terület cserjefajokban is. Jellemző köztük a sajmeggy, a húsos som, az ostorménban-gita, a fagyal, a vadrózsa, a galagonya, a kökény és a boróka.

A Sajó bal partján kialakult dombvidéken is több értékes növényi ritkaságot találhatunk. Ezek közül is kiemelkednek a keleméri és Mohos-tavak jégkorszaki reliktumfajai. A fás szárú növényzetében a cser, a kocsánytalan tölgy és gyertyán dominál. Helyenként megjelennek a lucfenyő, erdefenyő és feketefenyő telepített állományai.

A déli rész (Sajó bal partja) fafajai között több kocsányostölgy, cser szerepel, míg a hegyvidéki fajok (bükk, lucfenyő) elegyaránya jelentősen kevesebb.

A tájegység területén a nagyvad közül őz, szarvas, vaddisznó fordul elő nagyobb számban, míg muflonból kevesebb van. A háború előtt a kormány vadászterülete volt a Szelcepuszta környéki térség. Népes és fajokban gazdag madárvilága hangulatos színtoltja az erdőségeknek. Rovar- és lepkefaunája is változatos.

A területen nagyon régóta él ember. A barlangi ásatások során megtalálták az őskor, a kőkor, a rézkor emlékeit is. A 8 millió éves emberszabású majom csontvázelete Rudabányáról került elő.

A területen élt különböző korok népei sok földvárat hagytak emlékül. Az első szénbányát 1880-ban Sajókázán nyitották meg.

Az ásványkincsek kibányászása és feldolgozása már régóta folyik. A régészek Imola és Trizs határában X–XII. századi vasolvasztók, kohók maradványait tárták fel. Az Anjouk korában Rudabánya ércbányászata fellendült és a XV. században már jelentős bányaváros volt.

Az erdőhöz kapcsolódó foglalkozási ágak is fokozatosan alakultak ki. A hamuzsírfőzés már a XIX. század előtt elkezdődött. A faanyagot fűrészmalomokban és feldolgozó üzemekben dolgozták fel. A Bódva, a Jósva és a Sajó völgyében több malom működött, melyek közül néhánynak romos maradványai még ma is láthatók (Szin, Komjáti, Szendrő stb.).

Aggteleken a cseppkőbarlangok megtekintése után a felszínen ajánlunk egy kirándulást, amely ugyan eltér a barlangok világától, de a maga nemében ez is rendkívüli. Karsztjelenségek, karsztformák és az ezekkel összefüggő növénytársulások is igen szép látványt nyújtanak.

VII-6. Szelce-völgy (térkép a 243. oldalon)

Jósvafő község belterületén levő autóbusszmegállótól a P-vel jelzett turistaúton induljunk. Egyenletesen emelkedő sziklás, köves szekérúton haladunk el a Nagy és Tohonya bővízű forrása mellett. Itt található a Kossuth-barlang bejárata is. Ezután a völgy északkeletre kanyarodik, melyben szántóföldek, rétek váltogatják egymást. A kiszélesedett völgyben található 20–30 m átmérőjű töbrök alját a helybeliek megművelik és zöldségféléket termesztenek.

A rétek szélén molyhos tölgy, kocsánytalan tölgy, kislevelű és nagylevelű hárs, barokca berkenye fajokból áll az erdőszegély, amely a Kopasz-hegy és a Nagy-oldal délkeleti lábánál összeszűkül. A 604 m magas tetőről szép panorámában lesz részünk. Az út nagyobb esőzések idején a lefolyó felszíni vizek miatt járhatatlan. A vízmosásos részekben több helyen látható a vidékre jellemző terra rossa.

Az erdőszegély mentén néhol vadászat céljait szolgáló magaslest építettek. Érdekesként megemlítjük a visszhangot, mely a völgy akusztikájából ered.

A szelcei vadászhatás és üdülőt lucfenyvesek veszik körül. A vadászkastély a háború előtt épült és a vidék vadászati központja volt. Közélemben ma új erdészeti üdülő

várja a pihenni vágyókat. Az üdülő büféje bárki számára igénybe vehető. A nagy kiterjedésű réteken idős fák árnyékában letelepedve elfogyaszthatjuk a magunkkal hozott ételmezt.

Visszafelé az erdőgazdasági úton juthatunk le a Szin községben levő autóbusz megállóhoz. A kirándulás útvonalának hossza 14 km. A kényelmes megtételéhez szükséges idő 4 óra.

VII-7. Ménes-völgy (térkép a 243. oldalon)

A szini vasútállomástól indulhatunk, a közúton haladunk, kb. 1 km után útkereszteződéshez érünk, amely balra Szin–Jósvafő, jobbra Tornanádaska irányába vezet. Egyenes irányban tovább két km után beérünk Szögliget községbe. A község honfoglaláskori település, katolikus temploma az Árpád-korból származik.

A helységből kiérve a Ménes-patakkal párhuzamosan folytatjuk utunkat. A szemben magasodó helyen a Szádvár romjai láthatók. A Ménes-patak jobb oldalán levő Óvár-tetőn ismeretlen korú földvár sáncainak maradványai találhatók.

A községtől kb. 2 km-re az út kettéágazik. Egyik ága a Ménes-patakkal párhuzamosan fut, a jobb oldali elvezet Szádvár alatt Derenk romközségig. Az utóbbiból vezet fel a jelzett turistaút Szádvárhoz, amelyet érdemes felkeresni. Szádvár neve (Szárd) már egy 1268-ból származó oklevélen szerepel. A vár 1686-ig állt, amikor a bécsi udvar határozata alapján lerombolták. A még fellelhető maradványokból képet alkothatunk nagyságáról.

A kis kiterő után folytassuk tovább utunkat a Ménes-völgyben, ahol hamarosan elérünk a patak vizéből felduzzasztott tóhoz. A tó környékén esőkunyhó, erdei bútorgarnitúrák kínálnak helyet a letelepedéshez, étkezéshez. A tóba korábban pisztrángot telepítettek, de horgászni nem szabad.

Enyhe emelkedésű úton nemsokára elérjük a patak elágazását. A bal oldali ágat követve kb. 1 km után a Puska Pál-forrás következik kis pihenőhellyel. Innen már csak egy ugrás az igen szép környezetben levő Szelcepuszta, amely régen is, ma is a vadászat egyik bázisa.

Hazafelé műszelvényes, 7 km hosszúságú úton juthatunk le Szin autóbuszmegállóhoz, illetve a vasútállomáshoz.

VII-8. Pálma-forrás–Mohos-tavak (térkép a 234. oldalon)

Putnok központjából, a Vám étteremmel szemben levő, a kastély mellett elvezető utcán induljunk el. Ez folytatódik a Putnok – , Kelemér műútban, mely elvezet a Forrás-völgybe. Az utolsó lakóháztól kb. 4 km távolságra található a Pálma-forrás, amelynek környékét pihenőhelynek képezték ki. Előtte két kisebb halastavat duzzasztottak fel, amelyet a forrásvíz és a felszínre hulló csapadék táplál.

A szűk völgyet fiatal lucfenyvesek, középkorú és idős gyertyános tölgyesek szegélyezik. A forrás környékén főzési, szalonnasütési lehetőség van.

A Pálma-forrástól a K jelzésű turistaúton megközelíthetjük a kb. 2 km távolságra

levő, országos védelem alatt álló *Mohos-tavakat*. Mindkét tó tőzegmohaláp, hegy-csuszamlás (suvadás) révén keletkezett, egyik a jégkorszak végén, a másik valamivel később. A tőzegrétegekben konzerválódott a különböző növényfajok virágpollenje, amelynek analizálásakor megismerhetjük a régebbi korszakok fafaj összetételét.

A tölgy, a bükk és a gyertyán csak a bronzkorban jelent meg. *A lápokban bemenni életveszélyes, mert úszóláp!*

Mostani növényanyagában jégkori maradványnövények (reliktum) található, amelyek ma már csak a sarkvidéken, a havasok és alhavasok tájékán fordulnak elő nagyobb tömegben. Ilyenek pl. a hüvelyes gypajúsás, a tőzegmoha, a füles fűz, a hamvas fűz, a mocsári és tarajos pajzsika. Kuriózumnak számít a rovarevő harmatfű (*Drosera*), amely ritka „mesterségével” egy ősi faj kipusztulás szélén álló képviselője.

A kismohos felett északi irányban néhány száz méterre ismeretlen korú földvár maradványait tekinthetjük meg.

A tavak partján erdőgazdasági feltáró út vezet ki a kelemér – putnoki útra, amelyen visszajuthatunk a Pálma-forráshoz, illetve a putnoki vasútállomáshoz.

A kirándulás útvonala kb. 14 km.

VII-9. Lázberc – Uppony (térkép a 234. oldalon)

A Bükk északi részén emelkedik ki a karbonkori üledékekből álló Upponyi-hegység, melyet a Bükk-től két északnyugati irányú miocén árok választ el. Az alaphegység kristályos mészkőből, homokos agyagalából, homokkőből áll, amelyekre helyenként vulkáni láva- és tufarétegek rakódtak.

Földtanilag legértékesebb része a 400–500 m hosszú sziklaszoros szurdokvölgy, mészkő oldalaival, karsztosodó meredek sziklafalaival, kőgombás képződményeivel.

Flórája rendkívül gazdag, több növényritkasággal. A hegység területén végzett geológiai feltárások idején igen sok szarmatakori flóramaradvány került elő. Madár- és állatvilága hasonló a Bükk faunájához. Több, értékes és ma ritkaságszámba menő ragadozó madár fészkel a vidék erdeiben.

A zömmel kristályos, kevésbé karsztosodó mészkő, valamint a völgy vízzáró agyagja lehetővé tette, hogy megépítsék a Lázberci-víztározót. Az 5,8 millió m³ térfogatú víztározó rendkívüli mértékben kiemelte a hegység tájképi jellegét. Létesítésének célja Ózd és Kazincbarcika ivóvízzel történő ellátása.

Az Országos Természetvédelmi Hivatal 1975-ben országos jelentőségű értéként *Lázberci Tájvédelmi Körzet* néven védetté nyilvánította. A védett terület 8510 ha, melyből szigorú védelem alatt áll a tó és közvetlen környéke 683 ha-ral.

A 3 km hosszú tó két oldalán széles, gépjármű-közlekedésre is alkalmas út épült, de itt csak a gyalogos forgalom engedélyezett. A tó déli részén, a Lipóc-völgyben erdei pihenőhely várja a kirándulókat. A tó ivóvíz-tároló, ezért a víz szennyezésének megakadályozása végett szigorú rendszabályok vannak érvényben, amiről a tó több pontján információs táblák tájékoztatnak.

Sétánkat Dédestapolcsányból kezdjük. Megközelíthető az eger – putnoki vasútvonalon, vagy műúton Eger vagy a Sajó-völgy felől, ahol autóbusz is rendszeresen jár.

A tó partján a műúton haladva, állandóan változó kép tárul elénk.

Dédestapolcsánytól a Bágyinec-völgyön felérünk a forrásig. Ha tovább megyünk a Hármashatár-hegyen át, feljutunk a Visköz-tetőre, ahonnan nagyszerű kilátás tárul elénk a tóra. Innen leereszkedhetünk Uppony községbe.

A községet elhagyva, a Csermely-patak mentén folytatjuk utunkat, míg eljutunk a szurdokba. A meredek mészkőfalakban több, kisebb-nagyobb üreg is látható. Ezek a feltárt leletek tanúsága szerint a jégkorszak embereinek is menedéket adtak.

A szurdok végén elérjük a víztározó északi végét, ahonnan a tóparti úton sétálhatunk délre, a Lipóc-völgyi pihenőhelyig. Továbbhaladva visszaérkezünk Dédestapolcsányba. A kirándulás útvonala kb. 6 km.

A Bükk hegység üdülőerdői

A Bükk az Északi-középhegység egyik különálló tagja sajátos geológiai, domborzati, éghajlati jellemzőkkel és ezek összhatásaként kialakult flórával és faunával.

Felszínét igen változatos és szép formák jellemzik. Külső jellegéből és szerkezetéből adódóan elméletileg három függőleges régióra osztható.

Legfelül helyezkedik el a Bükk-fennsík vagy Magas-Bükk (600–959 m tengerszint feletti magasság) nagy kiterjedésű, összefüggő, enyhén hullámos és kevésbé tagolt plató. A felszín karsztosodásnak indult, sok töbör, víznyelő, zomboly található rajta. A fennsík alatt sok, többé-kevésbé összefüggő barlangrendszer alakult ki.

A második öv a 600–400 méteres tengerszint feletti magasság között helyezkedik el körülölelve a fennsíkot. Nagy mészkőrögökből áll, erősen tagolt, mély völgyek és meredek gerincek jellemzik sok forrással és patakkaival. Ez alatt helyezkedik el a Bükk alaphegységét övező harmadik, úgynevezett dombvidéki zóna, 150–300 méteres magasságban, változatos terepalakulattal, melyet a különböző patakok és vízfolyások erősen feldaraboltak.

A hegység a Tisza vízgyűjtő területéhez tartozik. A sok karsztforrás vizét északon és keleten a Sajó, nyugaton és délen az Eger-patak és Csincse-csatorna viszi a Tiszába. Tavai közül legismertebb és legrégebb a Fazola Henrik által 1810–1813 között mesterségesen létesített Hámori-tó. Hossza 1,3 km, szélessége 90–120 méter. Nyári időszakban csónakázótó.

Éghajlata hegyvidéki (montán) jellegű. A középhőmérséklet a tengerszint feletti magasság növekedésével 100 m-enként átlagosan 0,5 °C-kal csökken. Az évi átlagos középhőmérséklet Miskolcon 9,5 °C, Hollóstetőn 7,5 °C, Bánkúton már csak 6,1 °C. A Bükk az ország egyik legcsapadékosabb területe, az átlagos évi csapadék 660 mm, de volt már 1100 mm-t megközelítő csapadékmennyiség is.

A domborzati, éghajlati tényezők, valamint a talaj különbözőségei folytán nagyon változatos növény- és állatvilág alakult ki.

A legmagasabb régiókban helyezkedik el a hegység névadójának, a bükkösöknek az öve. A bükkösök területén, főleg nagyobb magasságokban tért hódított az először kb. 180–200 éve mesterségesen betelepített lucfenyő. A bükkösök zónája alatt helyezkednek el a tölgy- és gyertyán-állományok, melyek a mikroklimatikus adottságok függvényében néhol egészen 100 m tengerszint feletti magasságig is megtalálhatók.

Ez alatt helyezkedik el a tölgyes öv, amely már levonul egészen a dombvidékre, ahol átmegegy cseres-tölgyesbe.

A hűvös, csapadékos klímát kedvelő alhavasi fajoktól kezdve a száraz, meleget kedvelő növényekig bezárólag nagyon sok lágyszárú tenyészik a Bükkben, közöttük olyan ritkaságok, mint az erdélyi lednek, a bükki korpafű, a magyar pikkelypáfrány, az északi sárkányfű, a Teleki virág, a havasi ibolya, a bérci ribiszke stb. A nyári és őszi időszakban sokféle ízletes, ehető gomba szedhető, melyek közül leggyakoribbak a rizike, a gyűrűs tölcsérgomba, a lila pereszke, a keserű gomba, a galambgomba félek, a vargánya, a róka gomba, az ízletes tőkegomba, a nagy őzláb gomba, a laska gomba és az óriás pöfeteg. Lillafüreden az autóparkolónál ingyenes gombavizsgáló állomás működik.

A hegység rovarvilága és egész faunája fajokban igen gazdag. A dám kivételével az ország területén élő valamennyi nagyvad faj megtalálható. Valamennyi apróvad képviselve van, köztük a barlangokban élő ritka denevérfajok is. Madárvilága az évszaknak megfelelően változatos, sok faj rendszeresen itt fészkel. A ma már ritkának nevezhető holló, vízirigó, kerecsensólyom, parlagi sas, kígyászölyv, uhu stb. itt őshonos.

A hegység peremén sok tájképi értékű *sziklaképződmény* található, amely természetes kilátópontként szolgálva, rendkívüli panorámát biztosít. Ilyenek Bél-kő, Ór-kő, Pes-kő, Tar-kő, Fehér-kő, Szentistván, Molnárszikla, Dolka-tető, Magas-kő, Vörös-kő, Látó-kő, Buzgó-kő, Kemesnye-kő, Dédesvár.

A mészkőhegység további nevezetessége a számtalan különböző nagyságú és méretű *víznyelő* (teber, töbör, dolina), amelyek rendkívül változatosá teszik a fennsíkot. A karsztvíz hatalmas üregeket vájt ki a kőzetből és számtalan barlangot hozott létre. Közülük leghíresebb a lilafüredi *István-cseppkőbarlang* és a *Petőfi-mésztufabarlang*. Ezenkívül is számos, elsősorban kultúrtörténeti, paleoantropológiai és paleontológiai leletei révén híressé vált barlang (Szeleta, Kőlyuk, Kecskelyuk, Büdöspes stb.) és sok, a nagyközönség számára még feltáratlan cseppkőbarlang található. Említést érdemel a Miskolc-Tapolcán levő melegvízes tavasbarlang, amely télen-nyáron fogadja a fürdőzőket.

Az ipar térhódítása előtt a hegységben és peremén lakó embereknek a mezőgazdaság és állattenyésztés mellett egyik legfontosabb kenyéradója az erdő volt. Főleg télen nyújtott megélhetési lehetőséget. Ma az erdőgazdálkodás idényjellege megszűnt, iparszerű termelőtevékenység kialakulásának lehetünk tanúi.

Az utóbbi 10 évben egyes régi foglalkozások újjáéledtek. Kirándulásaink alkalmával ma is sok helyen találkozhatunk működő *mészégető kemencékkel* (pecka), vagy *faszénégető boksákkal* (mile). Főleg a faszénégetés éli reneszánszát, mert az ipari termelés fontos alapanyagává vált, de a hagyományos mészégetés révén nyert kitűnő minőségű égetett meszet is keresik. Más, erdővel kapcsolatos ősi szakmák, mint pl. a hamuzsírforrás, üvegtészta készítés, cserkéregtermelés, hasítottzindely-készítés, fafaragás stb. mint főfoglalkozás szinte teljesen eltűntek.

A megye mai vaskohászatának és vasiparának alapjait a 200 évvel ezelőtt megindult kezdetleges vasolvasztás rakta le. A vasolvasztás a Bükkben Fazola Henrik révén 1770-ben indult meg. Az első vashámor a mai Ómassa területén működött, ahová Uppony és Dédes környékéről hozták a vasércet. Az olvasztáshoz szükséges mészkövet helyben fejtették, a fűtőanyagot a helyben égetett faszén szolgáltatta.

A Garadna-patak energiáját több célra is felhasználták. Az 1810–13 években a mai Újmassán új, nagyobb teljesítményű kohót építettek, ezt a második világháború után helyreállították és mellette múzeumot létesítettek. Lillafüred alatt két vasverő (vashámor) működött, amelynek energiaszükségletét a Hámori-tó szolgáltatta. A községek nevei ma is őrzik a vasolvasztás (Ómassa, Újmassa) és a vasmegmunkálás (Alsóhámor, Felsőhámor) emlékét. (A hámor elnevezés a német Hammer = kalapács szóból ered.)

Sok híres természettudós kutatta a Bükk titkait. Közülük is kiemelkedik *Herman Ottó*, akinek lillafüredi lakása ma múzeum. Sírja a felsőhámori temetőben van, ahol még megtalálhatók Fazola Henrik kovácsolt vas sírkeresztjei is.

Sok ipar épült rá a helyi nyersanyagokra, amelyekből egyre nagyobb mennyiségeket használnak fel. Kiemelt nyersanyag-felhasználók: a kohászat, a cement- és mészművek (mészkeő, dolomit), a fűrészüzemek és bútorgyárak, a téglagyár. A helyi nyersanyagok gazdaságos kiszállítására 1919-től három vonalon kisvasutat építettek (Lillafüred, Mahóca, Gyertyán-völgy). A Gyertyán-völgyi szárnyvonalat már lebontották, a másik két vonal ma is él és a Mahócai-szárnyat az 1950-es években Farkasgödörig meghosszabbították. A vasút gazdasági jelentősége ma már erősen lecsökkent, viszont a hétvégi turizmus lebonyolításában fontos szerepet tölt be.

A továbbiakban néhány parkerdei kirándulást ajánlunk. Miközben élvezik a természet ezernyi szépségét, ne feledkezzenek el arról, hogy a *Bükki Nemzeti Park* országos értékű természetvédelmi területeit magunknak kell megőriznünk.

Miskolc környéki üdülőerdők

VII-10. Csanyik-völgy (térkép a 252. oldalon)

Miskolcon az 1-es vagy 101-es jelzésű helyi autóbuszjáratnak a papírgyár közelében levő végállomásáról indulunk Lillafüred irányába. Közúton haladunk a Csanyik-völgyi bejáróig. A völgyben haladó út elágazása mellett autóparkoló van.

A parkerdő különböző téli, nyári sportra ad lehetőséget. Sétautakkal feltárt fiatal és középkorú tölgy- és gyertyánerdők veszik körül a nagy kiterjedésű, ritkán álló idős tölgy- és cserfákkal tarkított réteket. Berendezési tárgyai között sok ülogarnitúra, szalonnasütő, esőkunyhó és más hasonló létesítmény található. Időszakos büfije a nyári szezon alatt tart nyitva.

A völgy elágazásánál balra fordulva hamarosan elérkezünk a Királykúthoz, ahol kis rétek, öreg bükkfák és egy mesterséges tó teremtenek hangulatos környezetet.

Innen fölfelé az összeszűkülő völgyben az erózió által formált mészkövek különleges alakja nyújt érdekes látnivalót. Királykúttól kb. 400 méter távolságra találjuk meg a Kecskelyukat, amelynek üregei csaknem 300 méterig kényelmesen járhatók.

Az úton följebb haladva érkezünk a Búdöspeszthez. A barlang bejárata ép, de omlás zárja le a járatokat. A balesetveszély miatt fokozott óvatosság szükséges.

Ezután rétekkel és a helyenként összeszűkülő völgyekkel váltakozó kép a felső forrásig kísér. Közben baloldalt bükk-, éger-, tölgy- és gyertyánfafajok közt feljárt vezet a középső forráshoz, ahol erdei bútorokkal berendezett tisztás és kiépített forrás van.

Rövid kitérővel, jól kitaposott lejáraton közelíthetjük meg a híres *Szeleta-barlangot*. A barlang megtekintése után visszatérve a tetőre jelzett turistaút vezet le a csanyiki buszmegállóhoz. A kirándulás útvonalának hossza kb. 8 km és a kényelmes megtételéhez szükséges idő 2–3 óra.

VII-11. *Fehérkő-lápa* (térkép a 252. oldalon)

Gyalogosok a lillafüredi felső alagútnál levő, 5-ös autóbusz megállójától induljanak. A gépkocsival érkezők a közeli autóparkolóban hagyhatják járműveiket.

Közvetlenül az alagút után balra nyíló Erzsébet-sétány elején érdemes megállni néhány percre és megtekinteni nagy természettudósunk, Herman Ottó emlékműzetét és a természetrajz-kiállítást.

Jelzett szerpentin vezet fel Fehérkő-lápara fiatal és középkorú fenyő-, bükk- és tölgyelegyes állományok között. Több helyen szép kilátás nyílik a Szinva völgyére.

Egyenletes emelkedő után felérünk a gerincre, ahonnan jelzett út vezet a 600 méter távolságra levő Fehérkő-sziklákhöz.

Innen visszatérve hamarosan eljutunk a turistaházhoz, amelynek a közelében levő Szent István-forrás és környéke letelepedési helyet kínál. Vize fertőzött és forralás nélküli fogyasztását nem ajánljuk. Rövid pihenő után kelet felé folytassuk utunkat. A fiatal lucfenyvesen át nagy kiterjedésű rétre jutunk. Rövid lejtőn leereszkedve az idős bükkfák árnyékában húzódik meg a Vadas Jenő-forrás. Vize tiszta, fogyasztásra, főzésre alkalmas. Jelzett turistaút vezet le az alsópapírgyári autóbuszmegállóhoz.

A kirándulás útvonala kb. 8 km, kényelmes megtételéhez 3 óra szükséges.

VII-12. *Garadna–Örvény-kő–Szentlélek* (térkép a 252. oldalon)

Indulás a LÁEV kisvasúton az Eszperantó téri végállomásról célszerű. A lillafüredi vasútállomás után a Garadna-völgyön halad a kisvonat. Az újmassai őskohónál áll meg először. A felszabadulás után a pusztulásnak indult, 1810–1813-ban épített vasolvasztót helyreállították és ma eredeti formájában értékes ipartörténeti emlék. A mellette levő épületben működő modellek, eszközök és írásos anyagok szemléltetik a korabeli vasolvasztás és vasmegmunkálás technológiáját.

Garadna végállomástól kb. 200 méterre visszafelé nyílik a Háromkúti-völgy. Nevét a völgyben futó patakocskát tápláló három forrásról kapta.

A hűvös, párás, hangulatos völgyben jelzett turistaút vezet két forrás mellett, majd Súlyom-kő alatt a gerincre. Szinte mindenütt középkorú és idős bükkösök alatt haladunk. A gerincről rövid kitérővel felkereshetjük a 773 méter magasan fekvő Örvény-követ és az ott levő Jókai-emlékművet. Nagyon szép panorámában gyönyörködhetnek és tiszta, páramentes időben ellátni egészen az Alacsony- és Magas-Tátráig. A kitérő után rövid idő alatt eljutunk a Köpüs-forráshoz, ahol megpihenhetünk. Fiatal luc- és erdeifenyő-állományok között érünk fel a *szentléleki Herman Ottó turistaházhoz*. A turistaház télen-nyáron üzemel, hideg-meleg ételekkel, italokkal várja a kirándulókat.

A turistaház körül nagy kiterjedésű rétek helyezkednek el, sok szép és ritka növényvel, virággal.

A XIV. század elején épült Pálos-monostor romjai közvetlenül a turistaház mellett találhatók.

Visszafelé jövet két jelzett útvonalon is lejöhetünk a Farkasnyaki-völgybe. Ómas-

sára menetrend szerint közlekedő városi autóbuszjárat van. Aki kisvonattal akar visszajutni, az 2 km gyaloglás után lejuthat kiindulóállomásunkhoz, a Lillafüredi Állami Erdei Vasutak garadnai vasútállomására.

A kirándulás útvonalának hossza Garadnáig kb. 7 km (3 óra).

VII-13. *Bánkút—Csipkés-kút* (térkép a 252. oldalon)

Ómassa megközelíthető közúton a 15-ös jelzésű városi autóbuszsal vagy LÁEV kisvasúttal Garadnáig, onnan pedig gyalog. A község belterületén levő autóbuszállomásról kell indulni, ahol a Vadász-völgy és a Farkasnyaki-völgy összehalad. A Farkasnyaki-völgy eleje szűk, szurdokszerű, hatalmas sziklával szegélyezett. Később kissé kiszélesedik. A völgy alján vezető út sok helyen erősen sziklás, kőfolyásos, két oldalt hatalmas bükk-, juhar- és kőrisfák. 400 méter után egy kisebb tisztás teszi változatosabbá az útvonalat, ami után újra erdő következik.

Hamar elérjük a Virágostó-lápa völgyét. A réten kis ér fut keresztül, melyet a Meteor-forrás táplál. Érdemes itt letelepedni, rövid étkezési szünetet tartani.

Fiatal erdőben vezető úton érjük el a Lillafüred—Mályinka közutat. Ezen áthaladva földút vezet fel Bánkútra. Az enyhe emelkedő után következik a helyiek által találóan „30 perces szuszogó”-nak nevezett szakasz. A turistaház télen-nyáron üzemel.

Bánkút környezete rendkívül szép, bükkös-lucos erdők, nagy kiterjedésű alhavasi jellegű rétek teszik hangulatossá. A turistaháztól nem messze helyezkedik el a Bükk második legmagasabb hegycsúcsa, a Bálvány (956 m). Tiszta, páramentes időben a Petőfi-kilátótól feltűnnek az Alacsony- és Magas-Tátra hófödte csúcsai is.

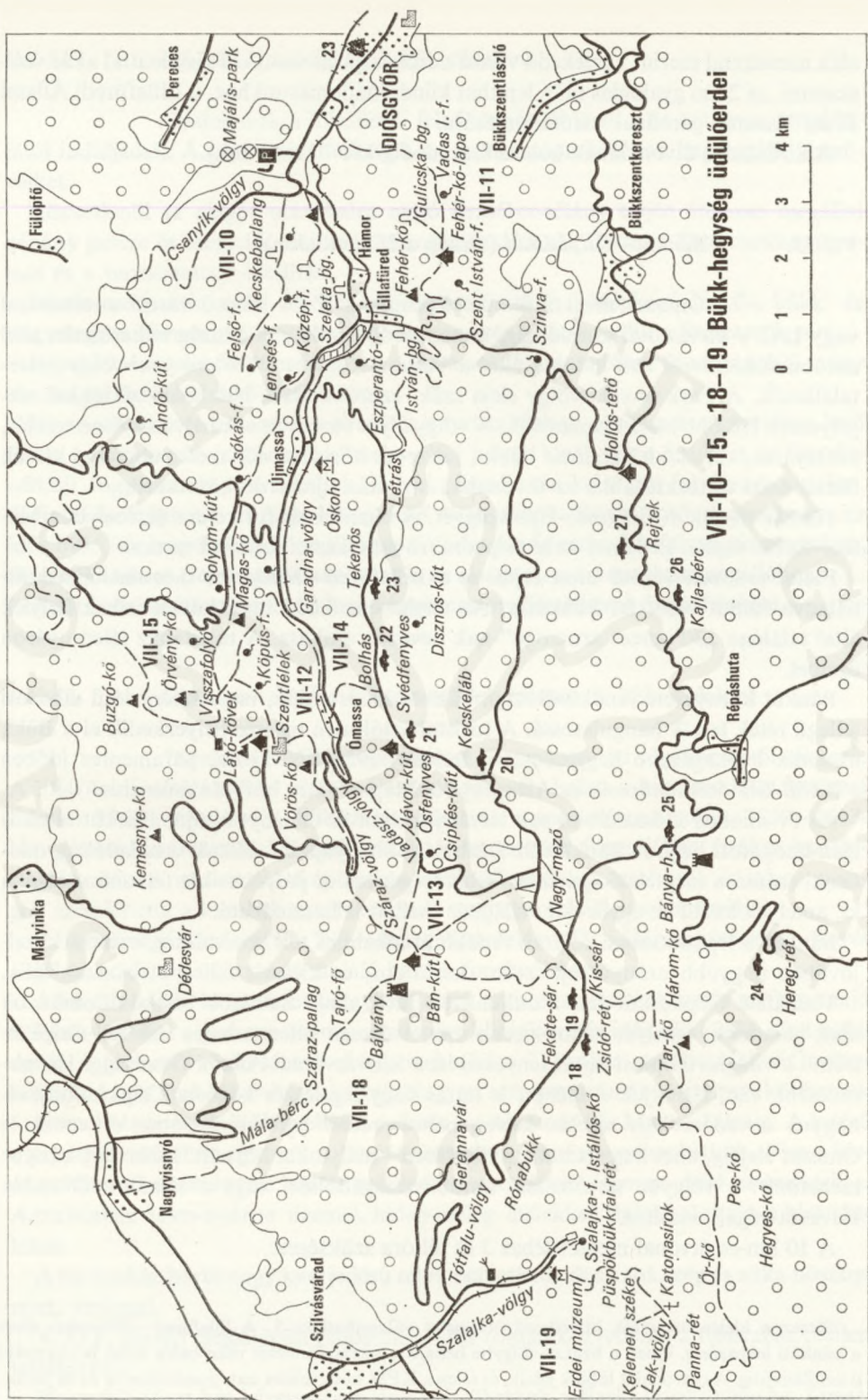
Az év minden időszakában sok látványosságot és élményt nyújtó Bánkút télen is igen látogatott hely. A Bánkúti Sí Klub négy sípályája kezdőktől a haladókig, mindenki számára megfelelő sportolási lehetőséget ad. A pályákat két felvonó szolgálja ki, amelyek közül az egyik este, világítás mellett is használható.

Bánkút terepadottságai folytán rendkívül alkalmas téli sportolásra, ezért a közeljövőben nagyobb arányú fejlesztésre kerül sor, és kiemelt téli sportbázissá válik.

Visszafelé Csipkés-kút felé induljunk el. Idős, majd fiatalabb bükkösállományok alatt haladunk, amelyet néhol kisebb mesterségesen ültetett lucos vált fel. Csipkés-kúton a világhírű lipicai fajtát tenyésztik itt a Szilvásvárad Állami Gazdaság. Ha szerencsénk van, láthatjuk a ménest is itatás vagy legelészés közben. Csipkés-kutat elhagyva a vadászvölgy sziklás, köves, néhol erősen lejtős szekérútján érkezünk le Ómassa elejéig, ahol keresztezzük a lillafüred—mályinkai közutat. Innen két irányba mehetünk: a völgyön az ómassai autóbuszmegállóhoz, vagy a közúton Garadna kisvasút végállomáshoz.

A 10 km-es útvonal megtételéhez 3 és fél óra szükséges.

Síszезon idején az autók következő útvonalat választhatják: 1. A lillafüred—mályinkai úton a bánkúti leágazásig, innen a Száraz-völgybe behajtva a kétszáz méter után balra nyíló borovnyáki úton Bánkútig. Az útvonalat táblák jelzik, és télen a KPM hóügyeletet tart, gondoskodik az út járhatóságáról. Maximális sebesség 15 km/óra, forgalmi rendje: szombat, vásár- és ünnepnap egyirányú-

sítva, 13 óráig felfelé, 14 órától lefelé. Egyéb napokon forgalmi korlátozás nincs. 2. Lillafüred–szomorú elágazás–Jávorkút–Kecskelábi elágazás–Nagymező–Csipkésút–Bánkút. Autóbuszszal csak biztosító járművel lehet felmenni. Maximális sebesség 15 km/óra. Ezen az útvonalon megállni csak a kijelölt helyeken szabad.

VII-14. *Bolhási pihenő–Létrástető (térkép a 252. oldalon)*

Indulás az ómassai 15-ös jelzésű városi autóbusz végállomástól felfelé a mályinka–lillafüredi közútra, amelyen áthaladva erdőgazdasági feltáróúton haladunk (villanyvezeték alatt) felfelé a Jávor-hegy oldalában. Néhány száz méter után jobbra letérünk és egy régi kocsúton egyre meredekebb emelkedőn jutunk fel a hegy gerincére. Fiatal, majd idősebb bükkállományok szegélyezik az útvonalat, a villanyvezeték alatt fiatal lucfenyőket is látunk. A gerincen újra rátérünk egy 4 méter széles erdőgazdasági feltáró útra, amely enyhe lejtéssel beköt a Jávorkútra vezető útba.

A két út találkozásánál keletre fordulva, kb. 100 méter megtétele után 630 m tengerszint feletti magasságban kényelmes erdei pihenőhely várja a kirándulókat, a bolhási pihenő. Itt érdemes letelepedni, esetleg megfőzni az ebédet. A pihenőhelytől kb. 300 méterre déli irányban, a villanypászta szegélyén, forrás található.

A pihenőtől 1,2 km-re fekszik Jávorkút, ahol erdészeti csemetekert, szolgálati lakások és üdülő található. Az üdülő csak beutalás alapján vehető igénybe, de büféje mindenkit kiszolgál. A forrás környékén több erdei bútor-garnitúrát, esőkunyhót és szalonnasütőt találunk. Az üdülő közvetlen szomszédságában kereshetjük fel az Ősfenyvest, amelynek az a nevezetessége, hogy a bükkben itt telepítették meg először kísérletképpen a lucfenyőt kb. 180–200 éve. Déli–déleleti irányban még egy erdészeti érdekesség látható, a rét túoldalán levő Svédfenyves. Nevét onnan kapta, hogy az itt levő erdeifenyő-állományt Svédországból származó magból nevelt csemetékből telepítették. A bolhási pihenő kellemes, egésznapos tartózkodásra alkalmas hely, középkorú és idős bükk- és fenyőerdők koszorúzta szép környezetben.

Hazafelé keleti irányban folytassuk utunkat, a makadámúton Létrástető felé. A Sebesvíz-völgy bejáratának kezdeténél idős lucfenyők borítanak sátrat az útra, rendkívül hangulatos hatást keltve. 300 métert haladva kiérünk a tekenősi (disznósi) rétre, ahol újabb erdei pihenőhöz érünk. Közélemben a Disznóskút nevű kiépített forrás található. Innen lefelé haladva bal oldalon fiatal lombos állományok, jobboldalt fiatal és középkorú lucosok szegélyezik az útvonalat egészen a Piplák-házig.

Innen jobboldalt nagy kiterjedésű rétek következnek, kisebb-nagyobb facsoportokkal tarkítva. Mielőtt a makadámút újra erdőbe ér, forduljunk jobbra és a baloldalt elhelyezkedő fiatal erdő mellett vezető kocsúton kb. 600 méter után középkorú fenyveserdőbe érünk. Tovább három kisebb-nagyobb rét következik, melyet főleg gyertyánállományok vesznek körül.

Az utolsó réttől nem messze egy erdőgazdasági feltáró út keresztezi az utunkat, melyen jobbra fordulva kb. 300 méter után újra válaszút elé érünk. A bal oldali ágon enyhe lejtéssel szerpentinszerűen kanyargó, 3–4 méter széles földúton, fiatal bükkösök között érünk le a lillafüredi 5-ös jelzésű autóbusz végállomására. A szerpentin több pontjáról szép kilátás nyílik a környező Fehérkő-szikla tarajaira és a Szinva völgyére. Az útvonalba esik egy tiszta vizű kis forrás (Vesszős-forrás) is.

A kirándulás útvonalának hossza kb. 12 km, kényelmes megtételéhez szükséges idő 3 óra 30 perc. A leírt útvonalat, több helyen jelzett turistautakat követve, meg lehet rövidíteni.

Autósok a tekenősi, bolhási, jávorkúti pihenőhelyeket gépjárművel is megközelíthetik a Lillafüred—Ómassa felé vezető közúton a szomorúi elágazásig, onnan pedig erdészeti úton.

VII-15 Farkasgödör—Buzgó-kő, Örvény-kő—Sólyomforrás (térkép a 252. oldalon)

A lillafüredi kisvasút Eszperantó téri végállomásáról induljunk. A vasút a Diósgyőri papírgyár felett kettéágazik és az alsó szárny vezet Farkasgödör felé. Innen az első megálló a csanyik-völgyi bejáratnál van. Ezután a Csanyik-völgyben halad tovább a vonat. Az Ortás-tető után viszonylag egyenletesen, enyhén kanyargó pályán, idősebb tölgy- és bükkállományok alatt kanyarog a szerelvény. Több vasúti megálló van berendezve erdeibútor-garnitúrákkal, amelyeknek mindegyike egy-egy túra kiindulási állomása lehet.

A farkasgödöri vágállomásról jelzett úton három forrás fölött elhaladva jutunk fel a Buzgó-kőre, ahol minden irányban szép panoráma tárul szemünk elé.

A kitérő után visszatérve az eredeti útvonalra, hamarosan elágazáshoz érünk. A kék jelzésű úton kapaszkodjunk fel és kiérünk egy nagyobb rét szélére, az már a gerinc közelségét jelenti. A tetőről látható a szentléleki Herman Ottó turistaház is.

A gerincen folytathatjuk tovább utunkat. Útközben kitérhetünk az örvény-kői kilátóhoz. A P. S. jelzésű erdészeti úton érjük el a Barátság-kerti elágazást. Kis kitérővel felkereshetjük innen a Visszafolyó-forrást.

Az eredeti útvonalon (P jelzés) hosszabb ideig haladunk az erdőgazdasági feltáró úton, illetve annak közelében. Hamarosan elérkezünk Sólyomkúthoz, ahol újabb pihenőhely található. A hármas erdőgazdasági út elágazás után P jelzésen, majd Z jelzésen megkezdjük a gerincről való leereszkedést. A bükkösöket itt már tölgyesek váltják fel, amelyek egészen a Hámori-tóig kísérnek bennünket. Útközben rövid pihenésre megállhatunk a Lencsés-forrásnál.

Az ómassa—lillafüredi úton haladva hamarosan megpillantjuk a Palota szállót és a közelében levő autóbussz megállóban fejeződik be programunk.

Az útvonal hossza, kitérőkkel együtt kb. 12 km, kényelmes megtételéhez 4 óra szükséges.

VII-16. *Várhegy—Nagyeged* (térkép a 256. oldalon)

Eger vasútállomásról vagy az autóbusz-pályaudvarról a Noszvaj irányába tartó autóbusszal a síkfőkúti elágazásig, illetve innen a síkfőkúti turistaházig utazunk. A turistaháztól, ahol étkezési lehetőség is van, rövid pihenő után a zöld négyszög jelzésű úton induljunk el. Elhagyjuk balról az Attila-forrásnál levő pihenőhelyet, a mellette levő kis tóval, majd az Istvánkút után, a Lászlókút melletti tágas szép tisztásra érünk, ami rendszeres táborozóhely. Innen meredek útszakaszon haladva a bővizű Várkúthoz, s a közelében kies tisztás szélén álló várkúti turistaházhoz érünk, ahol tűzrakásra is van lehetőség.

A kék háromszög jelzésű meredek szerpentinben haladva 30 perc alatt elérhető a Várhegy 669 m magas csúcsa, ahol páratlan szép körpanorámában lehet részünk. A hajdani vár rommaradványai mellett barlangnyílás és avar korból származó sáncrendszer is található itt. Ha kirándulásunkat befejezzük, a turistaházhoz visszaérve a balra elkanyarodó kocsúton át, kb. 1,5 km távolságban érjük el a noszvaji műút szélén álló esőkunyhót, ahol megvárhatjuk az Eger felé haladó autóbust.

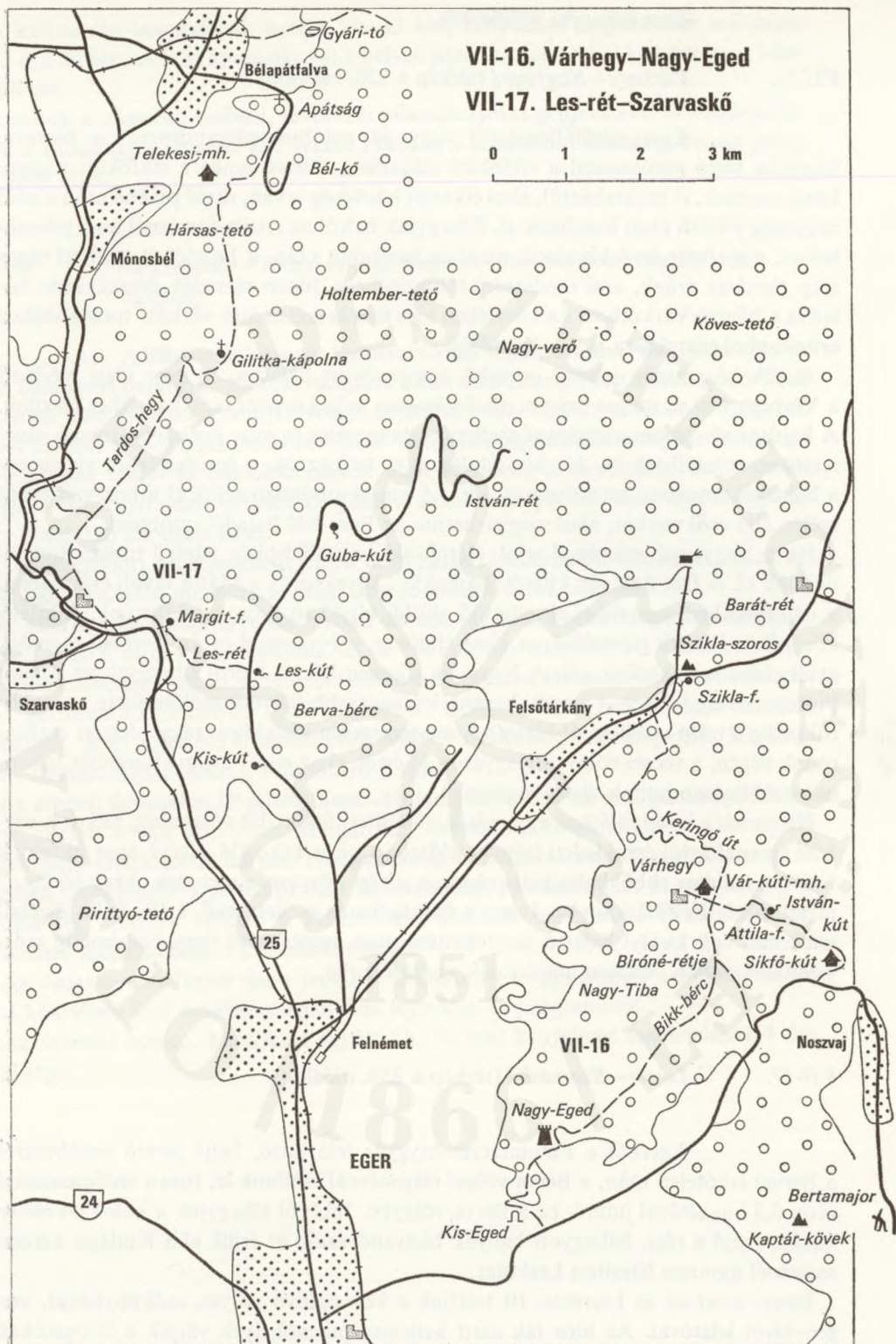
Ha a Nagyeged csúcsát akarjuk elérni, akkor a zöld-piros jelzésű turistaúton induljunk el. A Dobó István kilátótól a bükki „kövekben”, a Mátra távoli csúcsaiban, a déli Bükkben, s az előttünk elterülő alföldi tájakban gyönyörködhetünk. A kilátó környékén létesült pihenőhelyen kissé elidőzve, a Nagyeged orrán levezető meredek gyalogúton ereszkedünk alá. A Nagy- és Kiseged között balról elhagyjuk az Állami Pincegazdaság telepét — amely hazánk legmagasabb fekvésű szőlőterülete —, jobbról pedig a telep vízellátását biztosító, mesterségesen kialakított tavat. Jelzett turistaútonk végén, a vércsei-völgyi téglagyáron át érjük el az eger—noszvaji műutat, ahonnan autóbusszal jutunk vissza a városba.

Ha ennek a kirándulásnak egy másik, rövidített útvonalát választjuk, akkor a várkúti turistaháztól északkeleti irányba először a piros-kék-zöld jelzésű úton indulunk tovább, majd az ebből balra kiágazó sárga jelzést követve, a meredek „keringő úton” át jutunk le Felsőtárkányba. Innen a Szikla-forrás mellett levő, s IV. Béla idejéből származó volt királyi halastó megtekintése után autóbusszal vagy Felnémetig erdei vasúttal s onnan vonaton utazhatunk vissza Egerbe.

VII-17. *Lesrét—Szarvaskő* (térkép a 256. oldalon)

Egerből a Finomszerelvénygyár felé tartó, helyi járatú autóbusról a Bervai lakótelep után, a Berva-völgyi elágazásnál szállunk le. Innen erdőgazdasági úton 0,5 km sétával jutunk be a Berva-völgybe. Jobbról elhagyjuk a külső lakótelep házait, majd a régi, felhagyott bányák bányaudvarain át érjük el a Kútlápa keresztelésénél újonnan létesített Leskutat.

Innen vezet az út Lesrétre. Itt találjuk a koronglövő pályát, esőkunyhóval, versenybírói lelátóval. Az idős fák alatt kellemes pihenőhelyek várják a látogatókat.

VII-16. Várhegy–Nagy-Eged

VII-17. Les-rét–Szarvaskő

A rét délnyugati oldala labdajátékokra is alkalmas. Ebben az irányban a gerincen levő kis fenyves közepén vadászház áll, a Lesház.

Miután a réten megpihentünk, a pirossal jelzett gerincútról a házhoz vezető be-
kötőtűt elágazásával szemben kiinduló, piros négyszög jelzésű turistaúton haladunk
tovább az „Emírnnyakon” át az egri völgybe.

Mielőtt utunk eléri a vasútvonalat, a jobbra tartó kocsúton a Malom-hegy aljában
az állandó vizű Margit-forráshoz érünk, amely a mögötte levő árnyas völgy menti
tiszásokkal az egriek kedvelt kirándulóhelye és egyben rendszeres táborozóhely is.
Innen már 1 km távolságban elérhető a szarvaskői vasútállomás, ahol utunk csat-
lakozik az országos kék jelzésű turistaútvonalhoz. A régi, meredek kapaszkodó he-
lyett kényelmes lépcsőkön, 25 perc alatt jutunk fel innen a vasútállomás feletti me-
redék sziklaszirt ormára, ahol valaha az egri vár egyik előbástyája, a szarvaskői
vár állott. A teljesen elpusztult hajdani vár alapfalainak rom maradványaitól meg-
kapó kép tárul elénk a völgykatlanban meghúzódó Szarvaskő községre és a környező
erdő koszorúzza bércekre.

A várból először északnyugat, majd északkelet felé haladó gerincúton át érjük el
a Rocska-völgyben, a középkori kápolna helyén a XVIII. században barokk stílusban
épült műemléket, a Gilitka kápolnát. Ennek közelében, a Gilitka-forrás melletti
pihenőhelyen érdemes megpihenni és megebédelni. Innen a Nagyszoros-völgyön át
a telekesi üdülőig, majd a volt „Bélháromkúti apátság” műemlék templomáig jut-
hatunk el. A műúton át érkezünk Bélapátfalvára a cementgyári vasútállomásra.

Aki rövidebb úton át akar célhoz érni és meleg ebédet kíván, annak a Tardos-hegy
gerincéről a kék négyszög jelzésű úton kell visszatérnie — a vasútvonalat keresztez-
ve — a szarvaskői útra, ahonnan az egercsehi elágazásnál levő Tardos fogadót elér-
heti s onnan vagy autóbusszal térhet vissza Egerbe, vagy visszasétál a szarvaskői
vasútállomáshoz.

VII-18. Bánya-hegy – Bánkút – Mála-bérc – Nagyvisnyó (térkép a 252. oldalon)

A lillafüredi műúton, a bánkúti elágazás felé, Egerből csak a hét
utolsó munkanapján és munkaszüneti napokon indul reggel 6 órakor autóbusz.
Így a távolról érkezőknek előző este Egerben kell megszállniuk.

A bánkúti elágazáshoz érve, a Bánya-hegynél az autópihenőhelyen lehetőség van
a reggeli szalonnacsurdításra és a magunkkal hozott tea elfogyasztására (itt víz nincs).
A bánya-hegyi sorompótól a kék, illetve a kék négyszög jelzésű turistaúton érünk fel
a Bükk-fennsíkra.

A Bánkút térségében levő réteken lehetőség van pihenésre, labdajátékokra, túrázás-
ra, Bánkúton pedig étel, ital és szükség esetén szállás is áll a vendégek rendelkezésére.

További utunkhoz célszerű ivóvizet vinni magunkkal. A zöld kereszt jelzésű úton
érjük el a Bálvány 956 m magas csúcsát. A kilátóról, a jelzett turistaúton, Tarófő—
Szárzapallag—Mála-bérc útvonalon át ereszkedünk le Nagyvisnyóra. Útközben
a Tarófő magasáról szép kilátásban lehet részünk (Bálvány, Ablakos-kő, Dédesivár,
Ördög-oldal, Örvény-kő stb.). A községből a jósvafői autóbusszal vagy a vasútálla-
másról a Putnokról Eger felé tartó vonattal térhetünk vissza Egerbe.

Akik gépkocsival kívánnak kirándulni a Bükkbe, azok számára az ország egyik legszebb útvonalának megtételére van lehetőség: Eger—Felnémet—Felsőtárkány—Bányahegy (bánkúti elágazás). Innen erdőgazdasági úton a Nagymezőn át Bánkútig, illetve a jávorkút—szilvásvárad úton a Tótfalui-völgyön és a Szalajka-völgyön át Szilvásváradig kell haladni.

Szilvásváradtól ismét közútra térünk és BÉlapátfalván, Monosbélien, Szarvaskőn, Felnémeten át jutunk vissza Egerbe.

Különösen szép az útvonalnak az Eger—Felsőtárkány—Bükk-fennsík—Szilvásvárad közötti szakasza. Látnivalói közül külön meg kell említeni: a felsőtárkányi Szikla-forrás és halastavak környékét, az úgynevezett Sziklaszorost, a Kőköz kanyargós sziklaszurdokát, a Barát-rét pihenőhelyeit, majd az al-dunai részekre emlékeztető meredek, sziklakibúvásos oldalakkal kísért „vaskapui” útszakaszt. A Vaskaputól kiérve, igen szép az úgynevezett lök-völgyi részekről a rálátás a Bükk-fennsík peremvonalán levő bükki „kövekre”.

Igen kedvelt a Hereg-rét erdei autópihenője. További látványosságok a bányahegyi pihenő után a Bükk-fennsík töbrökkel kísért hangulatos útjai, a Gerennavár mögötti (Leányvölgyfői), a rónabükk és a kalapadi autóparkoló helyek és egyben kilátók és nem utolsósorban a Szilvásvárad felé vezető út szerpentinjeiről élvezhető páratlanul szép panoráma.

Az út további szakaszán alkalom nyílik a Szalajka-völgy megtekintésére. BÉlapátfalva irányában visszatérve Egerbe út közben a BÉl-kő látványa, Szarvaskő környékének barnászörös sziklakibúvásos szurdokvölgye és a hangulatos Egerpatak-völgyi tájak kísérnek.

A Szalajka-völgy legszebb látnivalója a Tó-orom és a Szalajka-forrás közötti szakaszon található „fátyolvízesés”. Tizenhat természetes édesvízi mésztufa (travertino) lépcsőn az úgynevezett „tettarátaikon” zuhog alá a patak vize, s játékos csobogásával, vízfüggönyével felejthetetlen élményt nyújt látogatóinak.

A patak medrében számos, mesterségesen kialakított fenékgáttal is találkozunk. Ezek a ráakódó tufaréteg hatására lassan észrevétlenül beleolvadnak a természetes környezetbe, s csobogó vízlépcsőket alkotva fokozzák a táj szépségét.

A völgyben található tavak közül természetes eredetű, s egyben a legrégebb a Szikla-forrás előtti kis és nagy tó, amelyek a mésztufa gáton álló idős lucfenyő csoporttal együtt festői együttest alkotnak. A többi tó mesterséges kialakítású, s a haltenyésztés céljára történő hasznosításuk mellett elsődleges céljuk a víztárolás.

VII-19. Szalajka-völgy (térkép a 252. oldalon)

Szilvásvárad határában, a községtől délkeletre fekszik hazánknak egyik páratlan szépségű, magashegységi jellegű völgye, a védett természeti értékeket képviselő Szalajka-völgy.

Megközelítési lehetőségei: az Eger—Putnok közötti vonalon Szilvásvárad—Szalajka-völgy megállójáig. Erdei vasúton: Szilvásvárad—Szalajka-völgy vasúti megállótól a községi út mentén, 600 m-re levő végállomástól a szalajka-völgyi Nagy-rétig. (A MÁV-menetrendben feltüntetett járatokon kívül előzetes igénylés alapján, a Szilvásvárad Vasútüzem az év bármely szakában indít különjáratokat is.)

Menetrend szerinti autóbuszjárat: a budapest—jósvalói, valamint az eger—szilvásvárad, illetve az eger—szilvásvárad—ózdai járatokkal a szalajka-völgyi elágazásig.

Túraautóbuszokkal: a szalajka-völgyi alsó sorompónál levő autóparkolóig.

Személygépkocsival az alsó sorompónál levő autóparkolóhelyig, illetve a szilvásvárad—jávorkúti út, tótfalui-völgyi elágazásánál levő parkolóhelyig.

Kirándulási programként ajánljuk a következő útvonalat:

Szilvásvárad, Szalajka-völgy vasúti megálló—erdei vasúttal a Nagy-rétig—Szeparációi-tó—Szalajka-forrás—Ősember-barlang—vissza a völgybe: fátyolvízésés, szabadtéri múzeum—Püspökbükksfa-rét—vissza a Tó-oromhoz—Sziklaforrás, halastavak—élővad-bemutató—a lovaspálya melletti úton vissza a községbe.

A másik kirándulás útvonala: Szilvásvárad—gyalog az Ősember-barlangig—Gloriett térsége—szabadtéri múzeum—Püspökbükksfai rét—Tó-orom—erdei úton Mária-bástya—(esetleg Kelemen-szék)—Vanna-rét (piros turistaút)—Lak-völgyön át—Gyári-tó—műúton v. piros turistaúton Bélapátfalva.

A Szalajka-völgyet régen Vasvári-völgynek, Hámor-völgynek vagy Nagy-völgynek is nevezték. Az égeres foltokkal, üde zöld gyepek tisztásokkal, helyenként hatalmas acsalapú levelekkel tarkított völgy menti részeken csörgedező Szalajka-patak, az Istállós-kő aljában fakadó Szalajka-forrásból ered. Vízét a Horotnai-patak, a Sziklaforrás, valamint a mellette levő tavak medréből felfakadó források, a Várgyakrai-forrás és a Tótfalusi-völgyi-patak vize táplálja.

A patak a halastavak és a pisztrángnevelő tavak vízellátását biztosítja, vizének egy részét csővezetéken át Borsodnádásra vezetik ivóvíz céljára.

A 679 ha kiterjedésű védett terület faállományának mintegy 60%-a bükk, 30%-a tölgy, 10%-a pedig lucfenyő, cser, gyertyán, magaskőrös és egyéb fafaj, 30%-uk 100 évnél idősebb, 40% 80–100 év közötti, míg a többi kora 10–80 év. Az előforduló fafajok közül külön is említést érdemel az alsó, nagy halastó mentén található 4–5 hamvaséger-példány, valamint a Horotna-völgyben levő csaknem 100 éves lucfenyő magtermőállomány.

A vadon élő állatok közül a szarvas, őz, muflon, vaddisznó, róka, vadmacska, menyét, nyest, pézsmapocok, vidra, vízicickány, mókus, nagy és mogyorós pele stb. fordul elő itt.

Gazdag a terület madárvilága is. Fészkel itt a feketególya, amely rendszeresen dézmálja a nevelőtavak pisztrángállományát. Ugyancsak halpusztító a színpompás tollú, gyors röptű, hegyes csőrű jégmadár is.

Számos kisebb énekesmadáron kívül szívesen költ ezen a területen még az erdei szalonka is. A harkályok, csuszkák mellett találkozhatunk egerészölyvvel, vörös vércsével, erdei fülesbagollyal, hollóval.

A Szalajka-patakban természetesen is gyakori a sebes- és szivárványos pisztráng, de ennek mesterséges tenyésztésével is foglalkozik az erdőgazdaság, évente csak 1 tonna halat és 1,2 millió ivadékot termel. A pisztráng mellett a patak vizében rák, vízisikló, tarajos gőte, a völgy menti nyirkos részeken pedig fekete-sárga színű foltos szalamandra is él.

A védett terület fő nevezetességei közé tartozik a Szalajka-forrás felett mintegy 80 m magasan az Istállós-kő oldalában található háromszög nyílású *Istállós-kői*- vagy *Ősember-barlang*, amelynek ürege 46 m hosszú, átlag 14 m széles és 8 m magas.

Felmérését Roskó Pál, répáshutai erdőaltiszt készítette el elsőként, s ennek alapján indulhatott meg a barlang feltárása. 1911 és 1947 között többen végeztek itt régészeti kutatásokat, míg 1947-ben dr. Vértés Lászlónak sikerült megtalálnia és a Nemzeti Múzeumba szállíttatnia az ősember 8 t-ás tűzhelyét.

A barlangban található két lakórétegből előkerült ősszállat-maradványok, az itt elhullatott kő- és csonteszközök radiokarbon-vizsgálata azok korát 30 600, illetve 36 000 évesnek találta.

A Tó-oromnál, a Szalajka-völgy és Horotna-völgy elágazásánál levő tisztás mentén létesült az *ország első erdei szabadtéri múzeuma*. Ez az erdő névtelenjeinek, az erdei munkásoknak állít emléket. Bemutatja kunyhóikat, szemlélteti munkaeszközeit. A területen 1790-ben épített vashámort, a hamuzsírkészítés és az üvegyártás régi módszereit és eszközeit, végül számos külföldi erdész szakember által ajándékozott erdészeti ismeretterjesztő anyagot találunk.

A Horotna-völgyben a múzeumból oktatóút vezet a „Püspökbükkfa” rétre, ahonnan sétaúton érhető el a völgy felső egyharmadában levő Mária-bánya. Innen kezdtek először termelni a vasércet, a Szalajka-völgyben 1802-ben megépített vasolvasztó massa számára. A múzeumhoz tartozik még az egykori főerdészlak mellett található élővad-bemutató (szarvas, őz, muflon, vaddisznó, róka), valamint a halászat épülete mellett felállított akvárium, a benne elhelyezett sebes- és szivárványos pisztrángokkal.

A kirándulók kényelmére a völgy területén elhelyezett parkerdei berendezési tárgyak szolgálnak. Ilyenek elsősorban a fátolvízésés és a Szeparációi-tó közötti tisztáson a Nagy-réten, az úgynevezett Gloriett területén találhatók.

A Mátra üdülőerdői

A Mátra az Északnyugati-Kárpátok legfelső vulkanikus eredetű övének az Alfölddel határos peremhegysége. A síksághoz viszonyított hirtelen nagy magassága és peremhegység jellege miatt flóráját és faunáját elsősorban az éghajlati viszonyok határozzák meg, és ezek teszik a hegységet kedvelt turisztikai és klimatikus gyógyhelyé is. Nagymértékben hozzájárul még az is, hogy közúton, vasúton egyaránt jól megközelíthető.

A hegység területe mintegy 93 000 ha, ennek majdnem felét, 41 000 ha-t borít erdő. Nagy kiterjedésű, összefüggő erdei, kellemes éghajlata, változatos hegyvidéki tájai, műemlékekben gazdag települései és híres borai miatt a Mátra már a múlt század vége óta kedvelt és látogatott turisztikai hely. A látóvalókban leggazdagabb, természeti értékei miatt legvonzóbb területeit a kormányzatunk 1971-ben üdülőterületté nyilvánította, és fejlesztéséről külön minisztertanácsi határozat intézkedik.

A hegységnek jól elkülönülő természetes és mesterséges határai vannak, délről az Alföld, keleten és nyugaton a Tarna és a Zagyva határolja, északon a Nógrádi-medence és a Hevesi-dombvidék. A határok közelében húzódnak azok az utak és vasutak, amelyekkel a hegység minden része jól megközelíthető. Így határnak lehet tekinteni délen a Gyöngyös–Abasár–Verpelét, illetve a Gyöngyös–Apc–Szurdokpüspöki közutakat, nyugaton a Hatvan–Salgótarján, északon és keleten a Kál-Kápolna–Verpelét–Recsk–Kisterenye közötti vasútvonalakat. Az így határolt területen 28 község található.

A Mátra fő tömegét a miocénkori, mintegy 15–20 millió évvel ezelőtti hatalmas vulkanikus tevékenység során a felszínre jutott *andezit* (piroxén-andezit) alkotja csaknem 80%-ban, ehhez helyenként riolit, riolittufa és homokkő csatlakozik. Az ezt követő ércesedés során jöttek létre Gyöngyösoroszi és Recsk térségében azok az érctelepek, amelyek fontos színesfémeket (réz, ólom) rejtjenek. Andezit alkotja a Mátra északnyugat–délkelet irányú fő gerincének építőanyagát is. Az S alakú fő gerinc hossza mintegy 50 km, nyugaton a Zagyvánál emelkedik a magasba, keleten a Tarnánál ér véget.

A Nyugati- vagy *Pásztói-Mátra*, az apci Somlyó-hegytől (397 m) északra, a Zagyva és a Kövecses-patak völgye között fekszik. Legmagasabb része a Muzsla (805 m). Az erős lepusztulás miatt az elsődleges vulkanikus formák (kúpok, kráterek stb.) ma már nem találhatók. Nagy domború hegyhátak alatt törmelékűpök és rövid patak-völgyek húzódnak. Kevés a forrás, vizük többnyire nem iható, vízhozamuk csekély.

A *Központi-Mátra* a Kövecses-patak-völgy–Tóthegyes vonalától keletre, a parádi Ilona-völgy vonaláig tart. A Mátra legjobban tagolt központi tömbje. Itt emelkednek hazánk legmagasabb hegyormai: a Kékes (1015 m), Pezső-kő (978 m), Galya-tető (Péter hegyese, 965 m). Itt lehet legjobban megfigyelni az egész hegységre jellemző szarmatakori erős észak–déli irányú megbillenés következtében létrejött aszimmetrikus hegység keresztmetszetét, ami azt eredményezte, hogy az északra nyíló völgyek általában rövidek és meredek, köves oldalúak – ellentétben a déliekkel, amelyek hosszan futnak a hegyek között. Tájékpíleg a Mátra leglátványosabb területei is itt találhatóak: Kékes-Saskő-gerinc, Som-hegy és környéke, Ágasvár–Óvár, valamint a Mátra-bérc, Csörgő-patak völgye stb.

A Keleti- vagy *Kis-Mátra* a hegység morfológiailag legegységesebb része, az Ilona-völgytől keletre, a Tarna-völgyig húzódik. Lényegében keleti irányban fokozatosan csökkenő magasságú egyetlen keskeny gerinc (Szár-hegy 744 m, Szederjes-tető 676 m, Kalapos-tető 497 m), amelyről délre párhuzamos hegygerincek és hosszú párhuzamos völgyek indulnak. A Recsk melletti Darnó-hegy a Mátra legősbibb hegyröge, ettől délre a Gazos-kő–Szederjes-tető alatt palártegek húzódnak, Tarjánka térségében kavicstakaró található. Ez a Mátra legkevesébé járt területe.

A Mátra éghajlata határozott mérsékelt égövi, hegyvidéki jellegű. Alakulását meghatározza a hegység földrajzi helyzete, peremhegység volta, a viszonylag nagy relatív szintkülönbségek és a főgerinc északnyugat–délkelet irányú csapásvonala. Az évi átlagos hőmérséklet a hegység egész területére vonatkoztatva +7 °C, ami a magasság változásával helyenként természetesen eltérhet. Az átlagos csapadék nagy változatos-ságot mutat és jelentős az eltérés a hegység északi és déli területei között, ez az erdő magasságában északon 670–700 mm, délen 620–650 mm között váltakozik, de a legmagasabban fekvő területeken 800–880 mm. Üdülési szempontból jelentős a havas napok száma és az átlagos hóvastagság. Ez a Kékesen átlagosan 113 nap, illetve 22 cm. A síelésre legalkalmasabb hóviszonyok sok év átlagában januárban és februárban vannak.

Az alapkőzet, a domborzat, a klíma és a növényzet határozza meg a hegység talajviszonyait, így túlnyomóan a barna erdőtalajok a jellemzőek, azonban sok helyen előfordulnak a köves, sziklás vázталajok is. A Mátra déli részén a nagyfokú talajerózió a helytelen gazdálkodási módok (legeltetés stb.) eredménye.

Az erdőkben a lomblevelű fajok uralkodnak, csak helyenként található mestersegesen létrehozott fenyves (4%). Uralkodó faj a kocsánytalantölgy (33%), a cser (23%) és a magasabban fekvő területeken a bükk (20%). A hegységben már a múltban is szakszerű erdőgazdálkodást folytattak, különösen a parádi és a gyöngyösolymosi erdőkben, ezeket és a Mátra legtöbb erdejét napjainkban a Mátrai Erdő- és Fafeldolgozó Gazdaság kezeli. Az elkövetkező években még többet fognak tenni a kirándulók, üdülők érdekében, és ezért jelentősen növelik majd az üdülésre kijelölt erdők területét, ami jelenleg 8%.

A mátrai üdülőterület, a mátrai erdők természetes kapuja a 600 éves város: Gyöngyös. A legtöbb mátrai kiránduló innen indul, ezért mi is innen indulunk a hegység belseje felé.

Mátrafüred környéke

Gyöngyösről gondosan művelt szőlők és gyümölcsösök között enyhén emelkedő 24-es úton lehet Mátrafüredet, illetve a Központi-Mátra ismert üdülő- és gyógyhelyeit elérni.

Az úttól jobbra emelkedik a Sár-hegy (500 m). Teteje természetvédelmi terület, ahol az értékes és számos botanikai értéket őrző (pl. pusztai árvalányhaj) vegetációt védik. A középső, legmagasabbnak tűnő tetőről pazar kilátás nyílik minden irányban. A helységtáblát elhagyva balra, közvetlenül az út mellett a Tanulmányi Pincegazdaság náddal fedett épületein túl, a messzeségben a Mátra nyugati részének lépcsőzetesen emelkedő hegysúcsai tornyosulnak. Délről kezdi a sort a domború hátú Havas (599 m), majd a koporsóra emlékeztető formájú Káva (615 m) és a kúpos, hegyes ormú, nagy terméketlen foltjáról könnyen felismerhető Világos (709 m) következik. A sort a csapott, letarolt tetejű Tóhegyes (709 m) zárja. Ugyancsak az úttól balra, de közelebb hozzánk a gyöngyösolymosi Kis-hegy (388 m), az erősen lebányászott laposa mögött ide látszik a Galya-tető (965 m). Az út tengelyvonalában a Kékes (1015 m) impozáns tömege kéklik.

Az út mellett párhuzamosan halad a Mátravasút (a mátrai úttörővasút) Gyöngyös – Mátrafüred közötti, jelentős személyforgalmat lebonyolító szakasza. A másik vonal végállomása Gyöngyösolymos fölött, az erdők között meghúzódó Lajosháza, ahonnan könnyen megközelíthetők a Galya-tető alatt húzódó erdőségek. A 24-es úton 4,5 km-re jobbra útelágazás a Tungsram gyáregysége felé. Ezen a 2,5 km aszfaltozott úton lehet megközelíteni a gyöngyösiek kedvelt kirándulóhelyét, a Szent Anna-tavat (352 m).

VII-20. *Szent Anna-tó* (térkép a 267. oldalon)

A gépkocsit hagyjuk a főbejárat előtti parkírozóhelyen és indulunk el a kerítés mellett balra a kiinduló kocsúton. Öt perc múlva egy elágazáshoz érünk a fenyvesben. Egyenesen továbbhaladva köves, bokros rétekre érkezünk. Kora tavasszal ezeken tömegesen virít az írisz kék és sárga változata.

A réten túl emelkedő idős tölgyes mögött van a tó náddal benőtt medre, ahol nyár-időben alig van víz, sőt olykor teljesen ki is szárad. A nádas a vadmadarak kedvelt búvóhelye és a tavat félig övező idős tölgyes védelem alatt áll. A tó szemközti oldalán egy kis dombon emelkedik a Szent Anna-kápolna, ahonnan szép kilátás nyílik északra a Mátrára, kelet felé az abasári szőlőkre, a községre és a mögötte elterülő visontai külszíni fejtésre, a fölé tornyosuló Gagarin Hőerőmű épületeire.

Ezen a helyen állva lehet érezni legjobban azt a hirtelen lendületet, amivel a Mátra kiemelkedik az Alföld síkjából, hiszen a hegyek lábánál épült községek (Abasár, Markaz, Domsztló, Kisnána) átlagos tengerszint feletti magassága még csak 200 m.

A tó mellett halad a sárga jelzésű turistaút. Ezen 20 perc alatt el lehet érni a Sár-hegy legmagasabb pontját, ahonnan szép kilátás nyílik. Visszatérve a főútra, jobbra a gyöngyössolymosi útelágazástól nem messze emelkedik az úgynevezett Bába-kő. Szép gejzirkúpján még most is jól kivehető a hajdan volt kürtő, amelyen át a magasba tört a forró víz és jól láthatók a kioldás nyomai.

Az elágazást elhagyva jobbról a Pipis-hegy fiatal, telepített fenyvesei sötétlenek. Hatalmas munka volt beerdősíteni ezt a száraz, kopár hegyoldalt. A Pipis-hegy északi oldalán kedvelt szánkópályák vannak, ahol a közeljövőben felvonót is építenek. Elhaladunk az Erdészeti Szakmunkásképző Iskola épületei és gyakorlótere mellett, és hamarosan Mátrafüred központjában vagyunk.

Mátrafüred közigazgatásilag Gyöngyöshöz tartozó, országos vonzóerővel rendelkező, regionális jelentőségű üdülőhely. A Kékes-tömb déli lábánál, védett völgyben települt és kedvező klimatikus adottságai, környező dús erdei és jó megközelíthetősége miatt már az 1930-as évek óta a Mátra egyik üdülőközpontja, szállás- és bevásárlási lehetőséggel. Minden jelentősebb erdei kirándulóhelyhez jól karbantartott, sűrű hálózatú és jelzett turistautak vezetnek, amelyeken egyaránt tehető néhány órás, nyugodt erdei séták vagy hosszabb erdei kirándulások.

Mindezen túlmenően Mátrafüred környékén olyanok a hegyrajzi viszonyok, hogy a jelzett utakról letérve is teljes biztonsággal mozoghatunk az erdőben, nem tévedhetünk el, mivel itt a patakok mind délre folynak, így a legrosszabb esetben is ezeket követve hamarosan lakott helyre, Mátrafüredre vagy Abasárra jutunk.

A Mátrafüredet három irányból körülvevő erdőben az uralkodó fafaj a kocsánytalantölgy (90%). Ezekben az összefüggő tölgyesekben helyenként elszórva előfordul a gyertyán és a völgyek felső részén 500 m fölött a bükk, ami aztán fokozatosan uralkodóvá válik. A patakok mentén megjelenik az éger és a fűz, valamint az erdő alsó szegélyén és a települések mellett az akác. Ezeken kívül a Mátrafüredre néző hegyoldalakon nagy foltokban, mesterségesen ide telepített fekete- és erdeifenyveseket láthatunk, amelyek alatt többnyire sűrű cserjeszint van.

VII-21. *Bene-patak völgye* (térkép a 267. oldalon)

A Mátrafüred autóbuzsmegállója mögött induló széles betonúton lemegyünk a Bene-patak völgyébe, ahol rögtön elérjük azt a fahidat, aminek túlsó oldalán már messziről jól látható az 1974-ben létesített *erdei tornapálya*. Teljes hossza nem egészen 1400 m és 18 állomáshelyen lehet a gyakorlatokat elvégezni. A pálya

első szakasza 500 m hosszban árnyas fák között, közvetlenül a patak partján halad, majd az út feléig először lassan, de a kanyar után egy szakaszon erősen emelkedik. A legmeredekebb szakasz 80 m hosszú és ez után érjük el a pálya legmagasabb pontját. A pálya utolsó szakasza a zöld-piros jezésű turistaúton halad.

A tornapálya legmagasabb pontjáról azonban jobbra is indulhatunk. Ez enyhe hajlattal felvezet a Kőporos-oldal meleg, köves, csalitas laposára, ahonnan szép kilátás van a Kékesre. Tavasszal a vadvirággal teli réten megpihenhetünk, nyáron jó napozásra nyílik lehetőség. Vigyázzunk, ha a bozótos rét közepén levő megfigyelőtornyon piros zászló leng, akkor az északi oldalon levő skeet lőtérén éleslövészet van! (Erre évente 1–2 alkalommal kerül sor.) A rét szegélyén tovább északra haladva hamarosan elérjük – a Kis-Sás-tó kerített, fenyővel betelepített tisztása alatt – a jelzett turistautat és ezen balra fordulva kiindulóhelyünket.

VII-22. *Kis-Sás-tó–Csepegő-forrás–Szárak-kesző* (térkép a 267. oldalon)

A piros és zöld jelzésen indulunk a Csepegő-forráshoz, amit a patak előtt érünk el, mellette kiépített pihenőhely van tűzrakóval. A Vizes-kesző (a patak) hídján átkelve folytatjuk az utat földúton, majd az erdő szegélyén, ahol a lakatlan, úgynevezett Peresi erdészházat találjuk. Alatta a völgy, a Szárak-kesző völgye.

Folyásiránnyal szemben haladva néhány percen belül elérjük az Erdészeti Tudományos Intézet kísérleti vízhozammérő állomását. Mellette erősen emelkedő úton alig 100 m-re a patak látványos kis vízeséséhez érünk, ami egy kis szurdok végében zúg. Erre ritkán járnak, ezért nagy a valószínűsége annak, hogy vaddal, elsősorban muflonnal találkozhatunk! Visszafelé menet az erdő határán egyenesen ereszkedjünk le a Vizes-kesző völgyébe és a patak hídján átvezető, keskeny, meredek ösvényen 10 perc alatt eljutunk egy széles kocsúthoz, ezen tovább haladva a már ismert útjelzéshez, a Kis-Sástó-rétnél. (Az út kb. 1 óra 20 perc.)

VII-23. *Kis-Sás-tó–Nagyállás-rét* (térkép a 267. oldalon)

A Nagyállás-réthez és vadászházhoz nem vezet jelzett út. A Kis-Sástó-rét északi oldalán az idős tölgyesben mély szekérutak vezetnek fel a gerincen felfelé. Ha ezek egyikén elindulunk, hamarosan az idős és a fiatal erdő határán futó gyalogúton vagyunk és ezen 10–15 perc múlva a Nagyállás-réten. Kora reggel vagy naplemente idején a magaslesen csöndben meghúzódva közvetlen közletről lehet megfigyelni az állatok életét (szarvas, őz). Vadászatok idején, az őszi szarvasbőgés-kor kerüljük el ezt a részt.

A völgybe vezető szekérúton néhány perc alatt a Csatorna-patak völgyében vezető, széles, köves erdei útnál vagyunk. A patak vizét a közeli vízműben fölfogják és megtisztítva juttatják Mátrafüredre. Itt a patak mellett futó kék háromszög jelzést követve először az Ördög-forráshoz jutunk, majd tovább 15 perc alatt Mátrafüred központjába. A forrás mellett kiépített pihenőhely, védőkunyhó és tűzrakási lehetőség van.

A tájékoztató táblától a már ismert úton lemegyünk a Bene-patak árnyas völgyébe és a jól kiépített beton úton folyás iránnyal szemben haladunk a patak mellett. Pár perc alatt elérjük az 1973–74-ben kijelölt mátrafüredi parkerdő egyik első létesítményét, az erdei játszóteret, amit egyaránt szívesen keres föl idős, fiatal. Fából készült játékok, kunyhó a kicsik részére, az idősebbeknek tűzrakóhely, asztal-szék garnitúra, játékasztal, védőkunyhó.

A hely igen alkalmas szabadban megrendezett találkozók, majálisok rendezésére. A helyszínen ivóvíz nincs (a patak vize nem iható!), ezért vizet a Benevár-étteremmel szemben levő nyomókútból kell hozni. Nem messze a játszótértől ömlik össze a Somor-patak és a Csatorna-patak (jobbról). A két patak egyesült vize innen mint Bene-patak folyik tovább.

A játszótérrel szemben, az úttól balra rövid, de meredek ösvényen jutunk el a csendes vizű régi malomárokhoz. Mátrafüred régen ismert volt vízimalmairól (kallók), ahol a messze földön híres és keresett posztót verték. Ma már egy sem működik közülük, nyomai is alig láthatók.

A malomárokkal párhuzamosan vezető aszfaltozott úton halad a piros turistajelzés, amelyen elérjük Mátrafüred egyik érdekességét, az erdészet által létesített és az országban máshol nem található *madárvédelmi erdőt*. Kihelyezett madáretetőkből és madárodúkból bemutatják a madárvédelem különböző eszközeit, módjait és a területen leginkább előforduló és fészkelő fajokat. Tavasszal órákat lehet eltölteni csendes szemléssel figyelve a fiókákat nevelő madarak lázas tevékenységét. Sajnos azonban, akad olykor néhány ember, aki leveri és széttöri az odúkat és az etetőket. Vigyázzunk a madarakra!

A patak mellett felfelé haladva rövidesen az idős tölgyek között megbúvó kegyeleti helyhez, az úgynevezett Máriácskához érkezünk. Ezt 1903-ban emelték fogadalomból. Környékén fapadok, rönkasztalok és tűzrakóhelyek vannak és egy védőházikó a hirtelen fakadó nyári zivatarok ellen.

A védőkunyhón túl 50 m-re átkelünk a patakon, ahol vastag csőben folyik fölötte át a szomszédos Csatorna-völgyből ide vezetett víz. Ezen túl a jelzetlen ösvényen megyünk tovább egyenesen, míg eljutunk az Ördög-forráshoz (onnan 15 perc múlva Mátrafüreden vagyunk).

Ha a jobbra meredeken induló kőlépcsőkön elindulunk, a kedvelt *Rákóczi-forráshoz* érkezünk. Foglalt, hideg, bővízű forrása mellett a legenda szerint maga Rákóczi Ferenc is megpihent, amikor Gyöngyösről a Mátrán keresztül Egerbe tartott. A forrás környékét az erdészet berendezte.

A forrás fontos útvonalak találkozó helye, mivel az északra vezető sárga jelzés (fölfelé) Mátraházára, nyugatra a sárga kereszt a Sástóhoz, délnyugatra pedig a Muzsla-tetőn át Mátrafüredre vezet. Érdemes kimenni a Muzsla-kilátóhoz (485 m), ahonnan páratlanul szép kilátás nyílik délre a Sár-hegyre és Gyöngyös környékére. Egyike a Máttra legrégebbi kilátóinak, 1894-ben építették.

VII-25. *Kozmáry-kilátó—Dobogó-hegy (térkép a 267. oldalon)*

Az autóbussz megállóval szemben nyílik a Felszabadulás utca. Ezen végigmegyünk és a művelődési otthon mellett felvezető névtelen kis utcán elérkezünk a Hegyalja utcához. Ezen jutunk fel a Kozmáry-kilátóhoz (379 m). A Mátra idegenforgalmi feltárásában és megismertetésében hatalmas érdemeket szerző Mátra Egylet gondozásában, Kozmáry János gondnok lelkes közreműködésével épült 1900-ban.

A jellegzetes sötét színű, helyi kőből (cserkő) épült kilátóból teljes körkilátás van. Alatta letelepedésre alkalmas tisztás, ezen néhány pad, asztal. A toronytól északra, széles, jelzés nélküli sétaút indul a sűrű cserjék között, majd egy tölgyesen át, meredeken vezet a Dobogó-hegyre (398 m), ahonnan szép kilátás nyílik nyugatra a gyöngyöshalmosi szőlőkre.

Az út kanyarogva kezd lejteni és hamarosan két gyaloghídon át elérjük a mátrafüredi sí- vagy szánkópályát. Innen jobbra már látszanak a közeli lakóházak, Mátrafüred belső területe. A sípálya alsó szakasza keskeny ösvényen fut, de néhány lépéssel feljebb már kiszélesedik 6–8 m-re. Kedvezőek a lejtőviszonyai, de nem szerencsés tájolása (K–DK) miatt nem sokáig borítja szízesre alkalmas hó.

VII-26. *Körtvélyes—Sás-tó (térkép a 267. oldalon)*

A sípályát keresztező szekérúttól jelzetlen sétaút indul. Lassan emelkedik, majd kanyarogva kapaszkodik fel a Körtvélyes (472 m) lapos tetejére. Útközben a szép kilátású helyeken pihenőpadok vannak. Amint kiérünk a tetőn levő tisztásokra, érdemes egy kis kitérőt tenni az ÉNy-ra sorakozó, majdnem összefüggő hatalmas vadvirágos rétekre. A közelben sajnos víz, forrás nincs. Vigyázzunk arra, hogy ne dobjunk el égő cigarettát az erdőben vagy a réteken, mert a sekély, száraz talajon tenyésző gyeppel, cserjével hamar tüzet foghat. Különösen kora tavasszal vigyázzunk a tüzzel, mert ez a legveszélyesebb időszak!

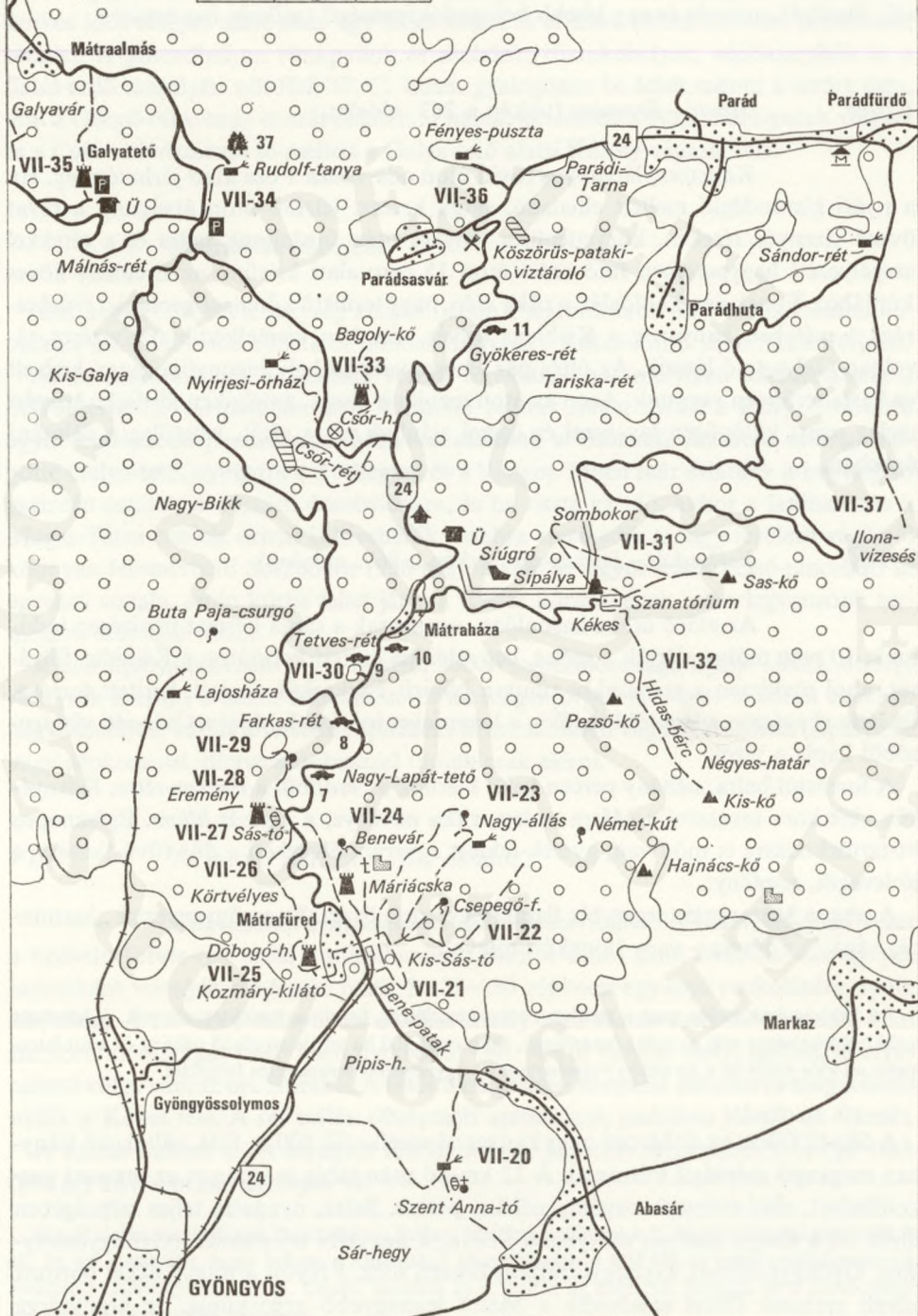
Visszatérve az útra, sétánkat folytatva hamarosan érintjük a 24-es utat, majd egy vizenyős területen átjutva elérjük a Sástó alsó bejáratát, a tótól jelzett úton (sárga) pedig Mátrafüredet. Mátrafüredről tovább haladunk Mátraháza felé. Az erősen emelkedő, kanyargós úton hamarosan elérjük a Sás-tó (500 m) utóbbi években rohamosan fejlődő üdülőtelepét (5 km Mátrafüredtől). Az országút mellett több helyen is lehet látni a régi út lemetszett kanyarjait, amelyek kedvező parkolóhelyeknek kínálóznak.

VII-27. *A Sás-tó környéke (térkép a 267. oldalon)*

A Sás-tónál parkolóhely, II. osztályú kemping (a Mátraturist kezelésében), bevásárlási lehetőség is van. A tavon a sekély, iszapos, utánfolyás nélküli vízben fürödni nem lehet, viszont csónakázhatunk a romantikus kis szigetek között. Télen, amikor a vizet vastag jég borítja, ideális lehetőség kínálkozik korcsolyázásra, csúszkálásra.

VII-20-37. A Mátra üdülőerdői

0 1 2 3 km

A tó fölött emelkedik az 50 m magas, az alföldi olajmezőkről ide szállított, volt olajfúró torony, az úgynevezett sás-tói kilátó. Tetejéről láthatjuk a Kékest, Galyát, a Mátra nyugati részének kialudt vulkánjait.

A fejlesztési tervek a következő években a terület gyorsított ütemű fejlesztését írják elő. Sípályák, uszoda és egy kisebb befogadóképességű szálloda fog épülni.

VII-28. *Sás-tó—Eremény* (térkép a 267. oldalon)

Kellemes, látványos rövid úton oda-vissza 1 óra alatt járható meg. Ha a nyári kisvendéglő mellett elhaladó, sárga kereszt jelzésű úton átvágunk a tavat övező vizenyős réteken, közvetlenül a fenyves után forduljunk balra és a rétekek szegélyezett hegyperemen futó erdei úton 15 perc alatt kiérünk az Eremény köves kúpjához. Ennek északi oldalán a ritka szép, nagy területű kőtenger geológiai érdekesség! A mélyben kanyarog a Kishidas folyás, szemben kiemelkedik az Evetéres, távolban Galya-tető látszik. Az úttól pár lépésre vadsózóhely bizonyítja, hogy kedvelt vadjárta területen vagyunk. Azon az úton menjünk vissza, amelyiken jöttünk. A nyári meleg miatt különösen tavasszal és ősszel ajánljuk ezt a sétát, lehetőleg a délutáni órákban.

VII-29. *Farkaskút—Farkas-rét* (térkép a 267. oldalon)

Az előző úthoz hasonlóan, ugyancsak a sárga kereszt útjelzésen indulunk, 10 perc múlva elérjük a széles, hegyoldalba épített kocsúton a Kishidas folyását, ahol rövidesen a szemünkbe tűnik a bővizű Farkaskút foglalt, kerített forrása. Ez látta el egészen a legutóbbi időig a kempinget ivóvízzel. Most a Csór-réti víztározóból kapja a vizet.

A forrástól balra, néhány percen belül kiérünk az erdőből a Farkas-rétre. Környékén virít kora tavasszal a Mátra védett, ritka növénye, a *kockás liliom*. Egésznapos itt-tartózkodásra is mód van, gyerek-felnőtt egyaránt élvezheti a dús fűvű tisztást, a jó levegőt, napfényt.

A rétet a Mátra talán legszebb, fiatal tölgyerdeje övezi. Ez az úgynevezett „harmincas vágás”, a Farkas- vagy Ilonakúti tölgyes.

Az 1930-as évek elején ezen a területen soha nem látott, hatalmas makktermés volt. A lehullott makkból lehetséges volt az egész összefüggő, több mint 500 ha területen rövid néhány év alatt letermelni az idős erdőt és a területen végrehajtani az úgynevezett természetes felújítást.

A Sás-tó fölött az út három nagy kanyarral emelkedik 600 m fölé, váltakozó irányban megkapó szépségű kilátással. A 12 km-kő után tábla is jelzi azt az útmenti parkolóhelyet, ahol érdemes megállni néhány percre. Balra, nyugatra teljes szépségében tűnik fel a Galya tömbje, a Nyugati-Mátra, a hegylábi települések (Gyöngyössoly mos, Gyöngyösoroszi, Gyöngyöstarján) hosszú sora. ÉNy-ra a tölgyesekkel borított közeli gerincek fölött emelkedik a Mátra legnagyobb gejzirkúpja, az aranysárga

színű Asztag-kő (505 m). Az útkanyar belső (jobb) oldalán védőkunyhó, mögötte mintegy 150 m-re van a vasvázás Nagylapát-tetői kilátó alacsony tornya.

Mátraháza felé tovább haladva 0,5 km-re a fiatalosból kiérve, balra nyílik az erdőgazdaság új feltáróútja, kezdeténél erdei autópihenő (az útra behajtani tilos). Itt, az árnyas idős tölgyes alatt akár egy teljes napot is el lehet tölteni csendes pihenéssel, sétával. A pihenőhelyen rönkpadok és asztalok, tűzrakóhelyek, védőkunyhók és a fiatal erdő szegélyén női-férfi W. C. Innen gyalogosan be lehet menni a lezárt útra, ami a Görgő-bikk-hegy északi oldalán át halad, keresztezi a Nagyhidas-patak völgyét és a Csór-réti-víztároló tó mellett a Galya-tető alatti Károly-vágásig tart.

Mátraháza környéke

Mátraháza (700 m) a hegység központjában a legfontosabb utak találkozásánál kialakult üdülőhely. Ide futnak be minden irányból a Kékes-tömb jelzett turistaújtjai is.

Az országúton vagy a Kékesre vezető turistautak valamelyikén felsétálhatunk a déli sípálya kanyarulatában levő Veronika réthez. Innen nyílik a Központi-Mátra egyik legteljesebb panorámája. Mélyben alattunk a Csór-réti víztároló csillog, mögötte Galya-tető, nyugatra a Tóthegyes és a Világos. Innen már átlátunk a hegység fő gerincén északra a nógrádi dombvidékre, és ha tiszta az idő, akkor a látóhatáron a Magas-Tátra csipkés ormai is kivehetőek. Jobbra emelkedik a nagy területű vágásról könnyen felismerhető Sombokor (938 m), oldalán az úgynevezett Felső-pincekúti út egyenes vonala, amin körbe lehet járni a Kékes környékének talán legvonzóbb természeti szépségű részét.

A déli sípálya csaknem 3 km hosszú, 300 m szintkülönbségű lejtője ideális sítérp. A tervek szerint, a síelet fellendítése és az idegenforgalom végett a közeli években négyszemélyes, kabinos felvonót építenek. Most azonban vagy gyalogosan (sípályán), vagy gépkocsival, illetve autóbusszal tudjuk csak elérni.

VII-30. *Tettes-rét* (térkép a 267. oldalon)

Közvetlenül a mátraházai tbc-szanatórium előtt balra, leágazás vezet a kedvelt Tettes-réti erdei autópihenőhöz, ami a közel 2 ha területű, dús gypű, helyenként vizenyős rét északi része. Itt 25–30 gépkocsi egyidejű parkolására nyílik lehetőség. A rét alsó, délnyugati oldalán sekély vízű forrás ered. A bevezető úttal szemben az országút túlsó felén nyomókút van. A kút mögött mély, sziklás, lefolyás nélküli völgy van, az ún. Hórákó. A fölötte magasodó bányafal pereméről szép kilátás nyílik a Kékes felé. A rét szélén elhelyezett asztalokon, padokon jólesik az étkezés.

A forrás mellett a rét sarkától felfelé induló, jelzetlen szekérúton a Gergő-bikk (694 m) köves ormát érhetjük el.

Az út elején, az Erdészeti Tudományos Intézet kísérleti területein sok, fehér számmal megjelölt fa áll. Itt azt vizsgálják, hogy milyen a különböző törzshálózatban álló fák és egész erdőállományok évenkénti fatömegproduktuma. Ennek ismerete igen fontos az erdészeti tervezés és a mindennapi erdészeti tevékenységek számára.

Autóbuszmegálló és autóparkoló hely a szanatórium bejárata előtt van. Innen 3–5 perc alatt árnyas, széles gyalogúton jutunk fel a Kékes-kőhöz. A nemzeti színekkel ékes kövön a szám: 1014 m. Ez Magyarország legmagasabb pontja.

A tetőről csak a sípályák nyiladékan át van kilátás északra, illetve nyugatra. Még nem kezdődött meg a tető általános rendezése, ezért sok az oda nem illő épület, kerítés, így önmagában a tetőn nincs kilátás. A hegység legszebb kilátóhelyei és látnivalói azonban a kőtől 20–30 perc könnyű gyalogúttal elérhetők. A Kékes-kő mögött a Dózsa síház mellett indul a sárga jelzésű turistaút az idős és a fiatal bükkös határán. Idős, hatalmas méretű, ezüstös kérgű bükkfák szegélyezik az ösvényt, ami hamarosan eléri az újonnan létesített biatlon lőteret. Ennek jobb oldaláról jelzetlen szekérút indul, ezen 2–3 percen belül elérkezünk arra az oldalra, ahol a lerágott kőrisfák fölött jobbra párját ritkítóan szép kilátás nyílik É–ÉK–K-re! Tiszta időben egészen a Magas- és az Alacsony-Tátráig látni észak felé, míg keletre a Bükk hegység egyenletes magasságú fennsíkjáig fut a tekintet. Előttünk a paradí erdő, lábunk alatt a hatalmas tömegű, letarolt tetejű, fiatal erdőkkel ékes Som-hegy (688 m), előtte nagy tisztás szélén a már lakatlan som-hegyi erdészház. Itt alakítják majd ki a Kékes környéki téli-sport-központot az 1980-as évek közepén. Visszatérve a lőtérhez, a jelzett úttól mindkét irányban induló utak valamelyikén is szép, változatos erdőkön át juthatunk vissza a Kékesre a már ismert sárga jelzésen kívül.

VII-32. *Kékes—Négyeshatár* (a Kékestől délre) (térkép a 267. oldalon)

Induljunk a szanatórium bejárata elől az országúton vissza a balra nyíló, forgalomtól elzárt magánútig. Ezen vezet keletre a piros és a zöld turistajelzés. A szanatórium gazdasági bejárata előtt mindkettő letér jobbra (DK-re) az erdőbe.

Alig pár méter és a kékesi erdei tornapálya kezdeténél vagyunk, ami a szanatórium terápiás igényeinek megfelelően épült. Teljes hossza 1150 m, ezen 14 állomás van. Átlagos tengerszint feletti magassága 950–960 m.

A jelzett (piros) út a gerincen halad. A gerinc túlsó oldalán fiatal bükkös és lucfenyves között levő bércekről szép kilátás nyílik keletre a Keleti- vagy Kis-Mátrára.

A lejtő aljában elérjük az utunkat keresztező széles erdőgazdasági utat. Itt kellemes pihenőhely van védőkunyhóval és tűzrakóhellyel. A füves, sima térség napozásra, játékra egyaránt alkalmas. A közelben érintkezik négy község határa, ezért a hely neve Négyeshatár (802 m).

A piros jelzésű turistaúttól balra alig látható jelzésű, füves erdei úton (zöld kereszt) 2 perc alatt a Kékes környékének egyik legromantikusabb, legszebb panorámája nyílik É–K irányban. Haladjunk tovább lefelé a gerincen vezető keskeny úton, az elágazásokban forduljunk mindig balra, és így hamarosan elérjük a Kis-kő (758 m) kettős sziklaormát. Tetejére feljutni elég veszélyes, a kilátás a szikla tövéből is azonos! Térjünk vissza a Négyeshatárhoz.

A piros jelzésen tovább haladunk és mintegy 500 m-re a Németkútnál az úttól balra, a 47. sz. határdombnál letérünk a jelzett útról. A keskeny csapáson érünk a

csaknem 2,5 ha területű kőfolyásra. Hatalmas sziklatömbök a kifagyás és az erózió eredményei, lenyűgöző látvány. A jelzett úton térjünk vissza (15–20 perc). A Négyes-határtól három úton lehet a Kékesre visszajutni:

1. Piros jelzésen, ahogy jöttünk. **2.** A zöld turistajelzésen az erdei úton. Ez a Vályuskútnál délre letér a szekérútról. Haladjunk tovább most már jelzés nélkül ezen. A kanyarokat elérve az út emelkedni kezd, és az idős bükkösön át 40–50 perc múlva elérjük a Kékesre vezető országutat közvetlenül a Jávoros-forrás alatt. **3.** Ezt az utat azoknak ajánljuk, akik kedvelik a magányt, az alig látogatott erdőket. A védőkunyhó előtti laposról induljunk északra, a nem jelzett kocsúton. Hamarosan elérkezünk a Hidas-bérc alatti, vadvédelmi kerítéssel körülvett fiataloshoz. Az út mély völgyek és bükkszálerdők között vezet. Csak egy elágazás van – a Kecse-bérci tölgyesben –, itt forduljunk balra. Ezen a helyen lehet igazán élvezni ősszel a szarvasbőgést, messze a járt utaktól, a zajtól. 50–60 perc alatt kijutunk a Kékes alatti nyeregbe, ahonnan az országos kék jelzésen jutunk fel a csúcsra (a déli sípályán Mátraházára). Az 1014 m magassági jeltől nyugatra az úgynevezett déli sípályán vezet a kék jelzés. Ezen 20–30 perc alatt Mátraházán vagyunk. Közvetlenül Mátraháza felett az országút melletti sípálya kanyarból – ahol a padok és asztalok vannak elhelyezve – (Veronika-rét) szép kilátás nyílik északra.

Mátraházát elhagyva az országút a Vörösmarty turistaház után rövidesen kétfelé ágazik: jobbra Parád, balra Galya-tető felé.

Galya-tető környéke

VII-33. Csór-rét (térkép a 267. oldalon)

Közvetlenül az elágazás után balra, zárt üzemi út vezet a Csór-réti-víztárolóhoz, ahonnan a Központi-Mátra üdülőterületeit látják el ivóvízzel. A 24-es úton maradva, alig 1 km-re megérkezünk a kedvelt Kis-Csór-réti erdei pihenőhelyhez. A rétre földút vezet, a fák alatt 4–6 személygépkocsi parkírozására van lehetőség. Innen a hegyoldalon fölfelé, ÉK-re a Csór-hegyre (729 m) érünk, tetejéről, amikor nincs lomb a fákon, szép körkilátás van. A gerincen jelzett út nem vezet, érdemes azonban É-ra tovább haladni a Bagoly-kő szép kilátású, komor szikláihoz.

Az autópihenőhelytől tovább gondosan kezelt erdőkön keresztül utazunk tovább Galya-tető felé. Az út nagyszerpentinével győzi le a magasságot és az utolsó jelentős kanyarból ágazik el jobbra az ún. Mátraalmási erdőgazdasági magánút.

VII-34. Rudolf-tanya (térkép a 267. oldalon)

Az erdőgazdasági út elején parkolóhely van védőkunyhóval. Az útról gyönyörűen látszik a parádi völgy, a Keleti-Mátra, a Hevesi- és a Nógrádi-dombvidék, a távolban a Bükk és tiszta időben a Magas-Tátra. Az útelágazástól 300 m-re, a vágás-terület és a fiatal erdő határán jobbra a nem jelzett ösvényen 10–15 perc alatt Rudolf-tanyán vagyunk. Az épületektől DK-re fenyőarborétum, amit 1931–1932-ben létesít-

tettek. A fenyves kis tisztásáról szép kilátás nyílik. Az itt álló tölgyfa asztal már több mint 70 éve állja az időt.

A jelenleg lakatlan erdészház mögött a hegyoldalba jó víző forrás fakad. A kert szélén álló idős bükkfa (Mária-kép fa) mellett induló úton néhány száz méteren belül letelepedésre, játékra kiválóan alkalmas, hangulatos hegyi rétre érkezünk. Visszafelé ugyanezen az úton kell jönni (oda-vissza 50–60 perc).

VII-35. *Galya-vár* (térkép a 267. oldalon)

A Galya-tetőre bevezető utat elhagyva, mintegy 400 m-re, a 22. km-kő mellett álljunk meg. A kanyarból jobbra köves, meredek erdei út indul. Keresztezve a piros, sárga, kék jelzésű turistautakat a gerinc alatt az erdőben eleinte meredek, köves, nem jelzett szekérúton haladunk, majd fordulunk balra az innen induló gyalogos úton, ami a Galya-vár (807 m) északra indul, sziklás gerincére vezet. Kilátás nem a magassági pontnál, hanem attól lejjebb, a jelzetlen, meredek, köves úton nyílik a füves, tar hegyoromról. A hegyoldalba szépen kialakult, látványos, de igen meredek kőfolyások vannak. Ugyanezen az útvonalon térhetünk vissza (1 óra 10–1 óra 30 perc).

Parád környéke

A Vörösmarty turistaház után az úgynevezett parádi vagy galyai útelágazásban jobbra, Parád felé fordulunk.

VII-36/a *Gyökeres-rét* (térkép a 267. oldalon)

A Parád felé vezető kanyargós országút talán a Mátra legjobban kezelt, legszebb erdei között vezet. Az útról eleinte nincs kilátás, de az első, hosszabb egyenes szakasz végén hirtelen a Kékes és a Som-hegy hatalmas tömege tűnik föl az erdő övezte rét fölött. Ez az útmenti tisztás a Gyökeres-rét.

Az út mellett parkirozási lehetőség, a rét letelepedésre és játékra is alkalmas. A rét túlsó oldalán a villanyvezeték nyiladékan át szép kilátás a Kékesre, a Som-hegyre és a tövében nyúló nyirjes, borókás foltjairól könnyen felismerhető Tariskarétre. A környező erdők igen jó gombatermő helyek. Csak biztosan ismert gombát szedjünk, de ezt is mutassuk meg minden esetben gombaszakértőnek!

VII-36/b *Fényespuszta–Áldozói erdészház* (térkép a 267. oldalon)

Parádsasvárt elhagyva, az első völgyön jobbra, megpillantjuk a Köszörű-pataki-víztároló magas gátját és a kiemelőlőművet. A tóra és a környékére a legszebb kilátás a keleti oldalán levő fenyvesből esik.

A közeli autóbusszmegállóval szemben, az országúttól balra nyílik a fényespusztai erdőgazdasági út, ezen gyalogosan 15 perc alatt az épületeknél vagyunk. Innen az északra induló földúton jutunk el az idillikus fekvésű, ún. áldozói csemetekerthez és a mellette levő nagy területű, idős tölgyekkel árnyalt réthez. A lejtő szélén, a csemetekerten kívül, de a vadvédelmi kerítésen belül, bővízű forrás fakad. A rét és a forrás környéke alkalmas egész napos itt-tartózkodásra is (oda-vissza 1 óra 20–1 óra 40 perc).

VII-37. *Ilona-vízesés (térkép a 267. oldalon)*

A parádfürdői Kocsimúzeummal szemben, a parkírozóhely mellett ágazik el az az erdőgazdasági út, amelyen az Ilona-völgybe, Parádfürdő környékének legszebb völgyébe mehetünk. Az út két oldalát idős vadgesztenye sor díszíti. A völgy kezdetben széles, szép kilátással délre a Mátra főgerinc (Sas-kő–Disznó-kő) felé. Az út két oldalán szép rétek váltják egymást, jobbra hamarosan megpillantjuk a híres csevica- (így nevezik a Mátrában fakadó savanyúvizeket) kutat. Körülötte kellemes pihenőhely erdei bútorokkal, tűzrakóhellyel. Innen a völgy erősen szűkül és az út emelkedni kezd. A bükkösök között kicsiny tisztásra jutunk, ahol hangulatos erdei védőkunyhó áll. A patak mentén tovább vad sziklák között érkezünk a Mátra egyetlen nagyobb vízeséséhez: az Ilona-vízeséshez (3–3 1/2 óra, 12 km).

Az Ilona-völgyben szép, könnyű, egy órás séta tehető a völgy jobb oldalán, a patakon át áthaladó, közvetlenül az erdő alatt épült úton.

A Cserhát üdülőerdői

A Cserhát gyakorlatilag egész Nógrád megye területét elfoglalja. Határait nehéz meghatározni. A jól elkülönülő Börzsöny és a Mátra közé szorult területekről van szó, amelyet délről a Gödöllői-dombvidék határol.

Felszíne változatos, dombok, völgyek váltják egymást. A völgyekbe települt falvakat összekötő utak behálózzák az egész hegységet. Keleti részén a hatvan–salgótarjáni vasútvonal, nyugati oldalán a vác–balassagyarmati vasútvonal öleli körül, míg a balassagyarmat–aszódi vonal középen szeli át. Nemcsak felszíne tagolt, de kialakulása is változatos, üledék és vulkáni képződmények építik fel.

Nem kifejezetten hegység jellegű, a névadó Cserhát-hegy is csak 349 m magas. Nagyobb kiemelkedés a D-i és az É-i részen van: a Naszály és a Karancs. Magasságuk csaknem azonos, 700 m körüli.

A völgyek általában az erózióknak köszönhetik létüket. Laposak, enyhe lejtésűek és ezért a legtöbb helyen vizenyősek is. A vízrendezés nyomán ez az állapot megszűnőben van, de még mindig találunk sok olyan rétet, amelyet tavasszal víz borít. Vizei lassú folyásúak, részben az Ipolyba, részben a Galgába torkollanak, de a Zagyvába is fut néhány.

A Cserhát éghajlata alacsonyhegységi jellegű, szárazabb és melegebb, mint a Mátráé. Az erdők itt szabálytalanul szétszórt, kisebb-nagyobb foltok formájában jelen-

nek meg. Az enyhe lejtésű domboldalakon és tetőkön az évszázadok folyamán az erdők jelentős részét kiirtották, teret engedve az erózióknak. A meliorációs munkák ezen az állapoton akarnak változtatni.

A természetes erdőtüpusok jellemző fája a cser, a magasabb részeken a kocsánytalantölgy. Viszoylag sok területet foglal el az akác, egyes erdőfoltok kizárólag ebből állnak. Sok lekopott, gyenge minőségű talajon erdei- és feketefenyő díszlik.

A Cserhát jellegzetessége, hogy szinte minden nagyobb faluban megtaláljuk a hajdani kúriákat, amelyeknek parkjai sokszor nemcsak szépek, hanem értékesek is. Sok elvadult közülük, de a legtöbb még megmenthető, felújításuk megkezdődött.

A Cserhát északi szélén az Ipolytarnóc fölötti medencében a talaj őssállatok nyomát őrzi. A kutatók egy régi itatóhelyet tártak fel, ahol megtaláljuk az egy időben élt valamennyi állat lábnyomát, az akkori növényzettel együtt. Páratlan értékű lelet, feltárása folyamatban van.

Salgótarjáni parkerdő

A parkerdő Salgótarján környékének erdeit foglalja magába, mintegy 700 ha-t. Ez a terület a Salgótarján–Karancsalja–Karancsberény közötti országút, az országhatár és megközelítőleg a Bárna–Mátraszele–Kazár–Salgótarján alkotta háromszögben fekszik. Bár területileg a Cserháthoz tartozik, mégis lényegesen eltér annak jellemzőitől. A vulkáni formák – különösen a Karancs esetében – szembetűnőek, de a Medves-fennsík összefüggő bazalttömbje és a környék kisebb-nagyobb bazaltkibúvási is az intenzív vulkánosságra utalnak.

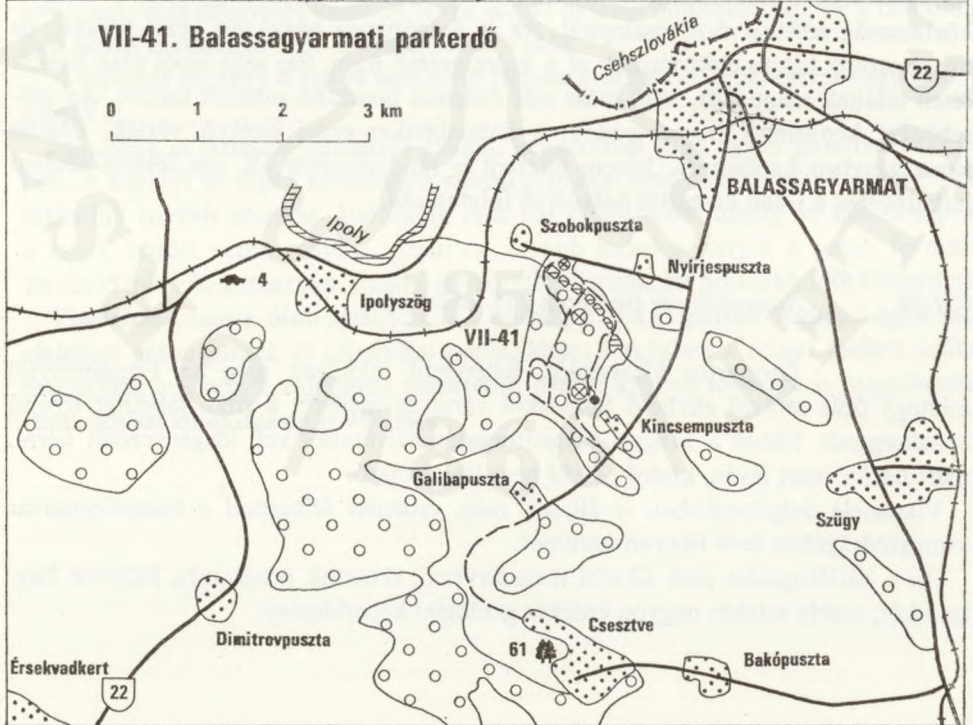
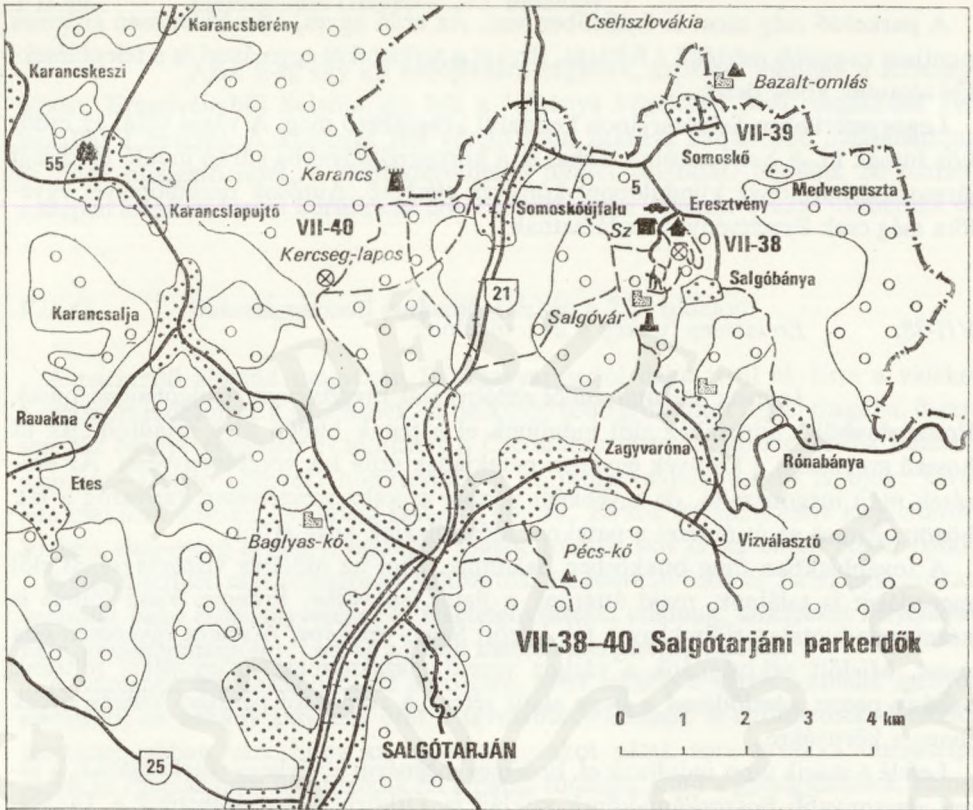
Vizekben viszonylag szegény a terület, a szűk völgyek alján találunk csak patakokat, forrásban csak a Karancs északi része gazdagabb. Ezen a vidéken ered a Zagyva, amely itt még alig különböztethető meg a többi pataktól (Tarján, Dobroda). A néhány kisebb mesterséges tó, víztároló teszi hangulatossá a tájat.

Ezen a vidéken a lomboserdők uralkodók. A melegebb oldalakon cseres állományokat találunk, míg az északi kitettségű részeken kocsánytalantölgyeseket. A hűvösebb oldalakon, 500 m fölött már megjelenik a bükk is. A völgyekben a patakokat éterek kísérik. Elég nagy területet foglalnak el az erdei- és feketefenyvesek. Ezeket elsősorban a sekély termőrétegű, lekopott talajokra telepítették.

A táj szépsége már önmagában is nagy vonzóerővel bír, különösen a város közelében, de számtalan más értéke is van, amelyek távolabbi tájakról is idecsalogtják a kirándulókat.

Salgó vára történelmi emlékekben is gazdag, de egykori tulajdonosa, Balassi Bálint vagy Petőfi emléke miatt (erről írta a Salgó c. verset) irodalmi emlékhely is.

A város közvetlen közelében több geológiailag érdekes sziklát találunk. Baglyas-kő pl. tipikus vulkánembrió, az erózió már lepusztította körülötte a talajt, csak az egykori vulkán kürtőjében megszilárdult láva dacol még az idővel. A Karancs meredek oldalán felkapaszkodva a hegycsúcson álló kilátóról szép kilátás nyílik a közeli Mátrára és az Alacsony-Tátrára, tiszta időben pedig a Börzsöny, a Budai-hegység és a Magas-Tátra vonulatait is megpillanthatjuk. Érdemes megtekinteni Somos-kő várát is.

A parkerdő még most is fejlődőben van. Az erdő egyes, arra különösen érdemes pontjain nagyobb mértékű a feltárás. Ezeket a területeket egymással és a településekkel sétautak kötik össze.

Legegyszerűbben Salgótarjánon keresztül közelíthető meg. A város utcái az erdőhöz futnak ki. A helyi autóbusszokkal és a környező falvakba sűrűn induló távolsági járatokkal bármelyik kiindulópont könnyen elérhető. Autósok parkolóhelyet egyelőre még csak Eresztvényben találhatnak.

VII-38. Eresztvény (térkép a 275. oldalon)

Indulás Salgótarjánból autóbusszal Eresztvénybe (salgóbányai busz). Eresztvényből a turistaház elől induljunk el a patak hídján át a sétaúton. Az út hosszú szakaszon a környék egyetlen patakjának szűk kis völgyében vezet. Az esőzések után megduzzadó, de egyébként jámbor erecske szeszélyesen kanyarog a fák között. Amint az út átvezet a patakon, idős tölgyfák közé érünk.

A továbbiakban öreg bükkösben haladunk, ahol az időjárás viszontagságai elől menedéket is találunk, majd áttérünk a fiatal fenyvesbe. Érdemes kissé fölfelé is nézni, minduntalan előbukkan a fák között Salgó-vár képe. A sétaút egyenesen oda vezet. Mielőtt nekivágnánk a várhoz vezető útszakasznak, erőgyűjtésül töltünk néhány percet nézelődéssel a hegy alatti réten. A romoktól páratlan kilátás nyílik innen a környékre.

Lefelé a másik úton induljunk el. Érdemes megnézni a várhegy ikerkúpjának, a jóval alacsonyabb Boszorkány-kőnek szikláit is. Útközben tiszteleghetünk a Tanácsköztársaság emlékét őrző oszlopnál. Az út Salgóbánya háza felé vezet tovább, de mi az utolsó házak előtt térjünk el a balra vezető úton. Pár száz lépés után hosszú réten találjuk magunkat, ahol most már érdemes hosszabb pihenőt tartani. Az idősebbeket kényelmes árnyas padok, a fiatalabbakat erdei játékok várják. Ebédet Eresztvényben kaphatunk, három étterem is rendelkezésre áll. Ide félórás sétával juthatunk el a réten keresztül haladó út folytatásán.

VII-39. Somoskői vár (térkép a 275. oldalon)

Csoportos kirándulók feltétlenül tekintsék meg az Eresztvénytől mintegy óras sétával elérhető Somoskői várat és mellette a ritka látványt nyújtó *bazaltorgonát*. Ehhez a Megyei Idegenforgalmi Hivataltól kell idegenvezetőt kérni, mert határovezet lévén, kísérelő nélkül nem látogatható.

Visszafelé Salgótarjánban is álljunk meg, érdemes felkeresni a buszpályaudvar szomszédságában levő bányamúzeumot.

Ha a várlátogatást nem sikerül megszervezni, iktassuk programba helyette Baglyas-kőt, amely szintén nagyon érdekes geológiai képződmény.

Akik még egy kis erdőjárásra vágnak, azoknak ajánljuk a Kercseglapost. Eresztvényből Salgótarján felé a kőbánya közelében levő megállónál kell leszállni a buszról. A kőbánya felé vezető úton haladva hamarosan megpillantjuk az üdén hívogató rétet, a természetvédelmi terület bejáratát. Lépünk be bátran, a szépen kiépített forrás körül és az erdőben sétálgatva kellemes órákat tölthetünk el.

A parkerdő Nógrád megyében Balassagyarmattól délre terül el. Erre a vidékre a szétszórt erdőfoltok a jellemzőek. A parkerdő több erdőfoltot foglal magába, összesen 262 ha-nyi területtel. Földrajzilag a Cserháthoz tartozik, közelebbről a Balassagyarmat–Dejtár környéki homokvidéken az Ipoly kavicssteraszain találjuk. Területe csaknem teljesen sík, talaja savanyú homok. Ez sok mindent eleve meghatároz. Vízben viszonylag szegény, egyetlen foglalt forrása van és az ebből eredő patak.

Az erdőterület sem túlságosan változatos. Elsősorban idős és fiatal akácokat, valamint fiatal erdeifenyveseket és feketefenyveseket találunk, amelyeket helyenként nyír, kocsánytalantölgy, cser és a patak mentén mézgaságer vált fel.

A városhoz legközelebb ez az erdő esik, ezért inkább a város lakóinak igényeit elégíti ki, de néhány kellemes órát a távolabbról érkezők is eltölthetnek. Különös vonzereje abban van, hogy az egyetlen patakot gátak sora tavakká duzzasztja. A hét tó egymás után úgy fűződik fel a patak fonalára, mint a gyöngyszemek. Mindegyik más-más látnivalót kínál. A tavak északi oldalán üdülőtelep áll, de a déli oldal és a hozzá csatlakozó erdő a gyalogsétákra való.

A várostól mintegy 4 km-re levő erdő Balassagyarmatról gépkocsival vagy gyalog érhető el.

Induljunk el Balassagyarmatról gyalog, gépkocsival vagy egyéb járművel Nyírjes felé. A burkolt út végén korlátozott számú gépkocsi elhelyezhető. Csak gyalog folytathatjuk tovább utunkat. Induljunk el a bal oldali úton, amely az üdülőtelep és a tavak között vezet, majd a vízparton tovább haladva elérjük a patak forrását. Itt rövid pihenőt tarthatunk, majd a játszórészhez jutunk. Itt hosszabb időt tölthetünk.

Visszafelé a másik úton sétáljunk le a tavakhoz és a vízparton végig az egyik úttá alakított gáton jutunk el kiindulási pontunkhoz. Útközben a sétaút mellett felállított táblák a környék élővilágát ismertetik. Menet közben többször is megpihenhetünk, sőt szalonnasütésre is van mód.

Üdülőerdők

Sorszám	Üdülőerdők	A fejlesztés kezdő éve	Területe hektárban jellege szerint			1978. évi látogatók becsült száma ezer fő
			pihenő-	séta-	kiránduló-	
1, 2, 5.	Zempléni-hegységi parkerdők	1976	40	160	800	100
3.	Füzérradványi park	1975	85			30
4.	Sárospatak-botkői parkerdő	1975	330			30
6-8.	Aggtelek-jósvafői parkerdő	1976		80	420	20
9.	Lázberci kirándulóerdő	1974			400	4
10-16.	Miskolc környéki parkerdő	1974	100	400	2000	430
17-19.	Bükküi üdülőerdő	1974		1100	5000	2230
20.	Szalajka-völgy	1972	80	600		368
21-37.	Mátrai üdülőerdő	1974	100	400	2000	2420
38-40.	Salgótarjáni parkerdő	1974	90	600		80
41.	Balassagyarmati parkerdő	1974	61	200		5
42.	Szerencsi várkert	1978	3			2
43.	Ózdi üdülőerdő	1976		40	560	225
44.	Bükkszéki parkerdő	1974	50	100		4
45.	Ipolytarnóci természetvédelmi terület	1978		157		2
46.	Szécsényi parkerdő	1978	65			5
47.	Romhányi parkerdő	1978	4			20

Úttörő-vándortáborok

Zemplén (14 napos)

Célja a Zemplén forradalmi, történelmi emlékhelyeinek felkeresése, megismerése, különös tekintettel II. Rákóczi Ferenc életének színhelyeire. A szocialista alkotások, táji, természeti nevezetességek felderítése.

Programja. Útvonala Sárospatakról Szerencsig elvezeti az úttörőket Zemplén nevezetes helyeinek legtöbbszöréhez. Sárospatak, Füzér, Regéc, Szerencs Rákóczi életéről, harcairól, Sárospatak, Sátoraljaújhely és Monok Kossuthról, Széphalom Kazinczyról mesél. Az úttörők megismerhetik a bebörtönzött hazafiak sátoraljaújhelyi börtönkitörésének történetét. Telkibánya egykori iparáról, Hollóháza porcelánjáról híres.

Útvonala (szállás).

1. Sárospatak (diákotthon): városismereti verseny. Tovább a Megyer-hegyen, Csonkakúton át.

2. Sátoraljaújhely (iskola): kisvonattal Füzérkomlóra (közben látogatás Széphalmon, a Kazinczy Emlékmúzeumban).

3. Füzérkomlós (sátor): túra a füzéri várhoz és a Nagy-Milicre. Tovább Hollóházán át (itt látogatás a porcelángyárban).

4. Telkibánya (úttörőtábor): Gyertyános-forráson át tovább.

5. Mogyoróska (iskola): az Arkai-völgyben a kék jelzésen tovább.

6. Arka (régí iskola): túra a boldogkői várhoz. Tovább gyalog Boldogkőváralja állomásra, innen vonattal.

7. Szerencs (úttörőház): kirándulás Monokra.

Megszerezhető jelvények:

– 100 km a Vörös Hadsereg nyomában,

– Úttörő kék túra Zemplén tájegység jelvénye (az útvonal némi módosításával),

– Rákóczi vartúra.

Szervezője a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei úttörőelnökség.

Aggtelek – Rozsnyó – Dobsina nemzetközi gyalogos vándortábor

(12 napos)

Célja az 1973 óta rendszeresen vándortáborozó csapatok elismerésének egyik formája, hogy az Országos Elnökség lehetőséget ad a nemzetközi gyalogos vándortábor-útvonalon történő részvételle. Az útvonal Magyarország egyik legszebb természeti látnivalóit adja. Az aggteleki cseppkőbarlang és a Tátrai Nemzeti Park megtekintésével bő lehetőséget ad az ismeretszerzésre. A részt vevő csoportok ezenkívül találkoznak a testvéri csehszlovák úttörőszervezet pionírjaival és a személyes találkozás révén erősítik a népeink közti barátságot.

Programja. Szendrőtől Éger-völgyön át Aggtelekre, a határátkelés után később meghatározandó bázisokon, Rozsnyó és Dobsina megismerése.

Megjegyzés. A vándortábor megszervezése meghívásos alapon történik.

Kelet-Bükk (12 napos)

Célja a Bükk déli része, a változatos természetföldrajzi élményeket nyújtó Bükk-alja, valamint az ország második legnagyobb városának, Miskolcnak megismertetése.

Programja. Az útvonal tág lehetőséget kínál a vidék természeti szépségének és kultúrtörténeti emlékeinek megismerésére Mezőkövesdtől Miskolcig. A magyar végvári rendszer maradványainak, történelmi és néprajzi hagyományainak bemutatásán kívül (Bogács, Kács) a résztvevők meglátogatják a magyar vaskohászat bölcsőjét is (Ómassa, Diósgyőr). A miskolci tartózkodás lehetőséget nyújt a szocialista ipar bázisának közelebbi megismerésére és a tavasbarlang gyógyhatású vize bizonyára a vándortábor résztvevőinek is kellemes felüdülést jelent.

Útvonala (szállás)

1. Bogács (sátor): kirándulás Kácsra, Cserépváraljára, majd 6 km autóbusszal, 13 km gyalog Ballagó-kőn keresztül Répáshutára.

2. Répáshuta (iskola): kirándulás a környéken, majd tovább 12 km gyalog Jávorkútra.

3. Jávorkút (sátor): kirándulás Bálvány, Petőfi-kilátó Csipkés-küti ménes, svéd-fenyves, majd (12 km) Csókásforrásig.

4. Csókásforrás (sátor): kirándulás Lillafüredre, a Szeleta-barlanghoz, az Őskohóhoz majd tovább Miskolcra.

5. Miskolc (kollégium) : Miskolc gazdasági, történelmi, kulturális emlékeinek megismerése, majd tovább Miskolc-Tapolcára.

6. Miskolc-Tapolca (kemping): kirándulások a környéken (Bagolyvár-tető, Leányvár), fürdőzés a tavasbarlangban, hazautazás.

Szervezője a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei úttörőelnökség.

Nyugat-Bükk (12 napos)

Célja a Nyugat-Bükk tájegységi, természeti, történelmi nevezetességeinek megismerése. A természeti értékek (nemzeti park) megőrzésével, védelmével kapcsolatos munkák és eredmények megismerése.

Programja. A Nyugat-Bükk útvonalán az úttörők hazánk egyik legszebb tájegységét ismerhetik meg. Eger történelmi, kulturális és ipari nevezetességei közismertek. A szilvásváradi Szalajka-völgy (pisztrángos, vízeséses, erdészeti múzeum), a Bükk-fennsík természetvédelmi területe (Őserdő), az Istállós-kői-barlang felderítése ad különleges élményeket. Megismerhetik majd az úttörők az erdei munkások, mész- és szénégetők munkáját is.

Útvonala (szállás).

1. Várkút (turistaház): kirándulás, Síkfőkút, Noszvaj, Felsőtárkányon át gyalog, kisvasúttal – gyalog Lambot-házig.

2. Lambot-ház (erdészház): kirándulás a környéken. Tovább gyalog a Toldi kapu – Őserdő – Csurgó-erdészházig.

3. Csburgó-erdészház (sátor): kirándulás a Tar-kőre. Tovább gyalog Gerena-vár—Éleskő-vár—Szilvásvárad—torokkerti erdészház.
4. Torokkerti erdészház (sátor): tovább gyalog Szalajka-völgy—Horotva-völgy—Vanna-rét—Bélapátfalva.
5. Bélapátfalva (iskola): kirándulás Bél-kő, apátsági templom, Telekesi turistaház. Tovább gyalog és vasúton Egerbe.
6. Eger (kollégium): ismerkedés Eger nevezetességeivel. Hazautazás. Szervezője a Heves megyei úttörőelnökség.

Mátra—Kékes (14 napos)

Célja a Mátra és környékének, természeti kincseinek, azok hasznosításának megismerése. Heves megye, a tájegység történelmi, földrajzi, természeti nevezetességeinek felderítése, a Kékes „meghódítása”.

Programja. A Mátra—Kékes vándortábor útvonala Gyöngyöstől Egerig a Mátra szinte minden nevezetes helyére elvezeti az úttörőket. A Magas-Mátra, Parád, Mátraháza, Mátra-gerinc természeti szépségei, hazánk legmagasabb pontja, Kékes elérése, Sirok várának megmászása, mind maradandó élmény az úttörőnek. A bázisok létrehozásában és berendezésében jelentős támogatást adtak az erdészetek.

Útvonala (szállás).

1. Gyöngyös (iskola): ismerkedés a város nevezetességeivel. Tovább kisvonattal Lajosházára.
 2. Lajosháza (sátor): Szalajka-ház érintésével, majd a P jelzésen tovább.
 3. Mátraszentimre-Bagolyirtás (sátor): túra Ágas-várra, innen Galya-tetőn át Mátraházára.
 4. Mátraháza (turistaház): tovább a Pisztrángos-tó mellett, és részben a kiépített úton.
 5. Várbükk (erdészház): tovább a Mátra-gerincen a K jelzésen.
 6. Sirok (iskola): innen autóbusszal Egerbe.
 7. Eger (kollégium): városismereti verseny. Hazautazás.
- Megszerezhető jelvények:
- 100 km a Vörös Hadsereg nyomában,
 - Úttörő kék túra Mátra tájegység jelvénye (az útvonal némi módosításával).
- Szervezője a Heves megyei úttörőelnökség.

Partizánok útjain (12 napos)

Célja a Nógrádi Sándor és Szőnyi Márton partizáncsoportjai harcainak, tevékenységének megismerése, a partizánharcok színhelyeinek felkeresése. Salgótarján és Észak-Borsod szocialista fejlődésének megismerése, természeti és történelmi nevezetességeinek felderítése.

Programja. A partizánok útjain vándortábor a Nógrád megyei Ipolytarnóctól a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei Dédestapolcsányig terjed. A nógrádi partizánok

ipolytarnóci átkelőhelyét emlékmű jelzi. Különösen érdekes a karancsberényi vadász-kastélyban berendezett Nógrádi Partizánmúzeum. Előreláthatólag Csehszlovákiába is átmehetnek a csoportok a partizánok valóságos útján — Ipolytarnóc és Karancsberény között.

Salgótarján dinamikusan fejlődő város. Érdekes lesz a bányamúzeum és egy-két híres üzem, környékbeli történeti nevezetességű hely meglátogatása.

A Szőnyi-partizánok útja a Hangonyi-tó partján levő emlékműnél kezdődik. A Macskás-tanyán halt hősi halált Szőnyi Márton. A vándortábor több szakaszán a határőrök és az erdészek igazi segítői lesznek a csoportoknak.

Útvonala (szállás).

1. Litke—Rárópuszta (úttörőtábor): tovább a határ mentén, illetve előreláthatólag 5—6 km Csehszlovákiában a Nógrádi-partizánok útján és folytatva a Partizánmúzeumig.

2. Karancsberény (sátor): Zsodánypuszta és a Karancson át.

3. Salgótarján (iskola): túra Somoskő és Salgó várához, tovább autóbusszal Zabarig, innen gyalog Domaházára, majd ismét busszal Hangonyba.

4. Domaháza (faház, sátor): kirándulás Ózdra, tovább a Szőnyi-partizánok útján.

5. Palinapuszta (erdészház): túra a Macskás-tanyára, a partizánúton tovább.

6. Borsodnádasd (iskola): autóbusszal Szilvásváradra, itt kirándulás a Szalajkavölgybe, majd vonattal Dédes—Nagyvisnyó állomásig és gyalog a táborba.

7. Dédes—Váredő (úttörőtábor): túra Dédes várához. Hazautazás.

Megszerezhető jelvények:

— 100 km a Vörös Hadsereg nyomában,

— Szőnyi-partizánok útján jelvény.

Szervezője a Nógrád és a Borsod-Abaúj-Zemplén megyei úttörőelnökség.

Cserhát (14 napos)

Célja a Cserhát-vidék — a Palócföld — történelmi, néprajzi és természeti nevezetességeinek, mai életének megismerése, a Rákóczi-szabadságharc emlékeinek felderítése. Külön feladat a jellegzetes építészet, használati eszközök, öltözetek, dalok felkutatása, ezek megörökítése naplóban.

Programja. A Cserhát-vándortábor útvonala Váctól Hollókőig a legszebb vidékeken, lényegében a természetjárók kék jelzésű útját követi. Ez a táj nem tartozik a leglátogatottabbak közé, mégis sok újat, érdekes élményeket nyújt majd az úttörőknek. Vác, a Bánki-tó, Hollókő, Romhány és Szécsény emlékeinek felderítése mindig időszerű. Az iskolák vezetői, a helyi úttörőcsapatok mindenütt sok segítséget adnak a táborozóknak.

Útvonala (szállás).

1. Vác (kollégium): városismereti verseny. Tovább a Kosd—Naszály gerincen át **Ősagárdra**.

2. Ősagárd (sátor): innen a K jelzésen Felsőpetényen át.

3. Romhány (iskola): a Cserhát-csúcson keresztül a K jelzésen.

4. Becske (iskola): Szandra vára érintésével, majd Nemti-pusztáig a K jelzésen, onnan az úttörőjelzésen.

5. Szandra (épület): innen tovább a kék jelzésen.

6. Kutasó (iskola és sátor): tovább a K jelzésű úton a Dobogókő-tetőn át.

7. Hollókő (iskola): kirándulás Szécsénybe, tovább autóbusszal Pásztó vasútállomásra. Hazautazás.

A kéktúrázók a Tepke-gerincen Nagybárcányon keresztül Tar vasútállomásra.

Megszerezhető jelvények:

– 100 km a Vörös Hadsereg nyomában,

– Úttörő kék túra Börzsöny–Cserhát tájegység jelvénye.

Szervezője a Nógrád megyei úttörőelnökség.

Erdei autósípenők

Sorszám	Erdei autósípenők	A fejlesztés kezdő éve	1978. évi látogatók becsült száma ezer fő	Helye	
				útvonala száma	km-szelvény
1.	Hont – Parassa	1977	15	2	77,32 Hont – Parassapuszta között
2.	Nógrádi elágazó	1977	25	2	49,55 Szendehely – Rétság között
3.	Borsosberény	1976	40	2	57,9 Rétság – Borsosberény között
4.	Ipolyszög	1978	15	22	15,35 Ipolyszög – Balassagyarmat között
5.	Eresztvény	1975	6	23 102	1,32 Somoskő – Salgóháza között
6.	Mátraszőlős	1978	1,8	21	32,80
7.	Farkaskút	1978	4	24	10,0 Mátrafüred – Mátraháza között
8.	Görgői	1976	12	24	12,0 Mátrafüred – Mátraháza között
9.	Tetves-rét	1976	18	24	13,0 Mátraháza
10.	Szanatórium	1976	3	24	14,0 Mátraháza
11.	Parád, Gyökeres-rét	1978	0,4	24	18,0 Mátraháza – Parád között
12.	Nemti	1978	2	23	Nemti – Nádújfalu között
13.	Nádújfalu	1976	1	23	15,0 Nádújfalu – Ivád között
14.	Nádújfalu	1976	4	23	16,0 Nádújfalu – Ivád között
15.	Büdöskút	1973	2		Erdőkövesd – Istenmezeje között
16.	Váraszói-völgy	1973	3		Váraszótól É-ra
17.	Bükk-tető 6-T-12	1977	1,2	25	49,0 Szentdomonkos – Borsosnádásd között

18.	Nagyvisnyó – Zsidóréti	1973	15	Szalajka, Jávorokúti út	Szilvásvárad – Lillafüred között
19.	Nagyvisnyó – Kissér	1978	15	Szalajka, Jávorokúti út	Szilvásvárad – Lillafüred között
20.	Kecskeházi	1975	1	Szomorú – Jávorokúti – bükk-fennsík erdőgazdasági út. A 2513 sz út 3,0 szelvényétől számolva, Szilvásvárad felé	12,1
21.	Jávorokúti	1975	6	"	10,0
22.	Bolhás	1975	4	"	8,4
23.	Tekenősi	1975	2	"	7,0
24.	Felsőtárkány, Herge-rét	1974	5	2505	23,0 Felsőtárkány – Lillafüred között
25.	Bánya-hegyi autópihenő	1974	3	2505	23,6 Felsőtárkány – Lillafüred között
26.	Kajla-bérci autópihenő	1974	3	2505	31,8 Felsőtárkány – Lillafüred között
27.	Rejteki autópihenő	1974	5	2505	33,4 Felsőtárkány – Lillafüred között
28.	Putnok-Forrás-völgyi autópihenő		2	2602	5,0 Putnok – Kelemér között
29.	Aggtelek – Vörös-tó		3	2603	32,6 Aggtelek – Jósvaló között
30.	Királykút		1	3078	Telkibánya – Pálháza között
31.	Háromasdomb		1	3716	19,7 Erdőhorvát – Háromhuta között
32.	Diós		1	3716	19,0 Erdőhorvát – Háromhuta között
33.	Kiscsákány-hegyi			közút	4,0 Szendrő – Szendrőlád között

Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád megye arborétumai

Arborétumok	Térképi száma	Területe hektárban látogathatóság szerint			Termés- zet- (T) vagy mű- emlék- védelmi (M) érték
		zárt	korlá- tozott- tan	sza- ba- don	
Borsod-Abaúj-Zemplén megye					
Abaújdevecser, kastélypark	12			3,0	
Bánhorváti, kastélypark	21		8,0		M
Boldogkőváralja, gyermekotthon parkja	10	13,5			M
Borsodivánka, kastélypark	26	15,0			
Dédestapolcsányi kastélypark	22		1,0		
Dubicsányi üdülő parkja	18	2,0			
Edelényi kastélypark	15			3,0	M
Füzér, László-tanya	7		7,0		
Füzérradványi Arborétum (lásd VII-3. üdülõerdõt)	5			84,0	T, M
Kékedi park	8		4,0		
Kisbózsva, községi park	6			6,0	
Megyasói park	11	9,0			
Mezőcsáti kastélypark	25		2,0		
Miskolc, volt pálos kolostor kertje	23	1,2			
Pácin, községi park	1			14,0	
Putnoki kastélypark	19		9,0		
Füzérradványi szanatórium parkja	4	12,0			
Ragály, kastélypark	17			3,0	
Sajókaza, kastélypark	16			6,0	
Sajószögi községi park	24		0,5		
Sárospatak, iskolakert	2			5,0	
Sárospataki várkert	2			4,0	
Sátai kastélypark	20		1,5		
Szemere, községi park	13		1,0		
Széphalom, Kazinczy-kert	3		4,4		M
Telkibánya, turistaház parkja	9			5,0	
Tornanádaskai kastélypark	14		7,0		T, M
Heves megye					
Detk, volt Beökönyi-kastélypark	41		3,0		
Erdőtelek, Nagy-kert	43			2,9	T, M
Gyöngyöstarján, Fajzat p. parkja	38			8,6	T
Gyöngyöstarján, sási-réti kastély parkja	39		4,0		
Ivád, volt Ivády-kastély parkja	34			1,0	
Kompolt, Ágnes-kert	42		1,0		
Monosbéli gyermekotthon parkja	29		2,2		
Noszvaji OKISZ-üdülő parkja	27		2,5		M

Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád megye arborétumai (folytatás)

Arborétumok	Térképi száma	Területe hektárban látogathatóság szerint		Termé- szet- (T) vagy mű- emlék- védelmi (M) érték	
		zárt	korlá- tozott- tan		sza- ba- don
			látogatható		
Noszvaji Tanácsi Továbbképző Intézet parkja	28		10,0		
Parádsasvár, Rudolf-tanya	37			8,4	
Recsk, Bojtos-kert	36			4,6	
Sírok, Tarjányi-kert	35			0,9	
Szilvásvárad, OKÖ-üdülő parkja	31			1,4	
Szilvásvárad, SZOT-üdülő parkja	32		5,1		
Tarnaméra, volt Almássy-kastély parkja	46			6,7	
Tenk, Kosáripari Vállalat parkja	44		3,5		
Tenk, Papszász-kert	45			1,4	
Vámosgyörk, szociális otthon parkja	47		8,0		
Visonta, Borhy-tanya	40			6,7	
Nógrád megye					
Bencurfalva, kastélypark	56			2,8	
Becel, Teichmann – Bene park	50			0,9	
Cserhátsány, Majláth-féle park	58		0,6	M	
Csesztve, Madách-kúria parkja	61			5,0 M	
Csécse, Estike park	52			2,3	
Diósjenői kastélypark	63	0,5			
Erdőtarcsa, községi park	48	2,0		M	
Felsőpetényi kastélykert	65	2,5			
Horpács, Mikszáth-házak parkja	62		2,0		
Karancslapújtó, községi park	55			2,8	
Mohora, Vay-kastélypark	60			0,7	
Nézsa, községi park	67			9,0 M	
Nógrádgárdony, szanatórium parkja	57	3,7			
Nőtincs, iskola parkja	64		4,3		
Szirák, volt Teleki László-park	51			3,3 M	
Tar, Fenyves-pusztai arborétum	53			2,8	
Vanyarc, Veres Pálné-féle park	49			2,6	

Hol találjuk meg a parkerdő leírását és térképét?

A zárójelben elhelyezett szám a parkerdő sorszámát, az álló szám a kirándulóhely leírásának oldalszámát, a *dőlt szám* pedig a térkép helyét jelöli

Budapest környéke 31, 32-33

- Agostyáni arborétum (I-39) 72, 73
Apátkúti völgy (I-21) 60, 57
Brandt-villa erdei autópihenő–cserepesi játszórét (I-35) 68, 57
Búbánat-völgy (I-37) 68, 57
Budakeszi vadspark (I-8) 46, 41
Csákvári parkerdő (I-43) 78, 73
Csákvár környéke (I-44) 79, 73
Csikóvárалja–Holdvilág-árok (I-28) 65, 63
Csobánka környéke (I-27) 64, 63
Dubinai erdei autópihenő (I-30) 66, 63
Dobogókő (I-32) 67, 63
Dunaújvárosi parkerdők (I-47) 83, 81
Erdei bemutató (I-4) 39, 41
Fellegvár–Nagy-Villám–Fekete-hegy (I-20) 59, 57
Gödöllő–kerepesi parkerdő (I-11) 49, 48
Hármashatár-hegy (I-3) 39, 41
Hárs-hegy (I-2) 38, 41
Hegyes-tető–Nagymaros (I-12) 52, 53
Isaszegi parkerdő (I-10) 47, 48
János-hegy (I-1) 37, 41
Kétfükk-nyeregi autópihenő (I-31) 66, 57
Királyrét (I-13) 52, 53
Klastrompuszta és környéke (I-34) 68, 57
Kopár csárda környéke (I-33) 67, 57
Körtvélyespuszta–Ilona-pihenő (I-25) 62, 63
Lajos-forrás (I-19) 58, 57
Lepence-völgy–Gizella-major (I-22) 60, 57
Majki parkerdő (I-41) 76, 73
Nagyirtáspuszta–Kis-Inóc (I-17) 55, 53
Nagy-Hideg-hegy (I-16) 55, 53
Nagykovácsi–solymári-parkerdő (I-7) 45, 40
Négyholdas erdei autópihenő (I-36) 68, 57
Páty-főkúti parkerdő (I-9) 46, 40

Pestlőrinci sétaerdő (I-5) 42, 43
Pihenőkövek – Szőnyi-pihenő (I-14) 54, 53
Pilismarót – Búbánat-völgy (I-26) 64, 57
Pilisszentkereszti szurdok (I-29) 65, 63
Sárpentelei parkerdő (I-45) 80, 81
Szabadság-forrás (I-18) 58, 57
Szentgyörgypusztá – Kis-Villám – Mogyoró-hegy (I-23) 61, 57
Szőke-forrás völgye (I-24) 62, 63
Tököli parkerdő (I-6) 44, 43
Török-mező (I-15) 54, 53
Turuli parkerdő (I-38) 71, 73
Várgesztesi parkerdő (I-42) 77, 73
Vitézyvári parkerdő (I-40) 75, 73
Velencei-tavi parkerdő (I-46) 80, 81

A Balaton környéke 94, 96

Ajka – Csinger-völgyi parkerdő (II-9) 105, 100
Badacsonyi kirándulóerdő (II-13) 110, 111
Bakonybél – Judit-forrás (II-8) 104, 100
Balatonboglári parkerdő (II-19) 115, 96
Balatonföldvári pihenő- és kirándulóerdő (II-20) 115, 96
Balatonyörök – Büdös-kút – Szépkilátó (II-19) 113, 111
Cuha-völgyi kirándulóerdő (II-2) 99, 100
Cseszneki vár (II-4) 99, 101
Farkasgyepű erdei autópihenő (II-6) 103, 100
Fenyőfői ősfenyves (II-3) 99, 100
Fonyódi parkerdő (II-13) 114, 98
Gara-hegyi és Papp-hegyi kilátó (II-16) 113, 111
Gerence-völgyi kirándulás (II-7) 103, 100
Gézaháza (II-5) 102, 101
Koloska-völgyi kirándulóerdő (II-11) 106, 108
Somogyvári kirándulóerdő (II-18) 114, 96
Szigligeti kirándulóerdő (II-14) 110, 111
Tihanyi sétaerdő (II-12) 107, 108
Várpalota – cseri parkerdő (II-1) 98, 101
Veszprém – cseri parkerdő (II-10) 105, 101

Nyugat-Dunántúl 121, 122

Celldömölki parkerdő (III-11) 136, 137
Csepregi pihenőerdő (III-7) 133, 132
Győri parkerdő (III-1) 123, 125

Himfai kirándulóerdő (III-13) 140, 137
Jeli Erdészeti Botanikus kert (III-12) 138, 137
Kapunvári parkerdő (III-3) 124, 125
Kőszeg-hegyaljai sétaerdő (III-6) 131, 132
Mosonmagyaróvári parkerdő (III-2) 124, 125
Őriszentpéteri parkerdő (III-15) 143, 142
Sárvári parkerdő (III-10) 135, 137
Sopron-hegyvidéki parkerdő (III-4) 126, 128
Szajki kirándulóerdő (III-9) 135, 137
Szárhalmi parkerdő (III-5) 129, 130
Szombathelyi parkerdő (III-8) 134, 132
Szentgotthárdi parkerdő (III-14) 141, 142
Vadása-tavi kirándulóerdő (III-16) 144, 142

Dél-Dunántúl 151, 152-153

Barcsi Ősborókás Tájvédelmi Körzet kirándulóerdei (IV-10) 164, 165
Budafai arborétum (IV-6) 160, 156
Éger-völgy (IV-15) 170, 171
Gombás-desedai parkerdő (IV-7) 162, 163
Gyertyánosi parkerdő (IV-9) 164, 163
Jakab-hegy (IV-13) 168, 171
Kis-rét (IV-18) 172, 171
Malom-völgyi kirándulóerdő (IV-20) 173, 171
Mandulás (IV-17) 172, 171
Márévári kirándulóerdő (IV-19) 173, 179
Melegmány-völgy (IV-14) 169, 171
Nagykanizsai parkerdő (IV-2) 157, 159
Orfű–Abaliget (IV-12) 168, 171
Remete-rét (IV-16) 170, 171
Sagoti parkerdő (IV-4) 158, 159
Sötét-völgyi parkerdő (IV-22) 176, 179
Szálkai parkerdő (IV-25) 180, 179
Szigetvári pihenőerdő (IV-21) 174, 165
Szuloki kirándulóerdő (IV-5) 160, 156
Tamási pihenőerdő (IV-23) 177, 153
Tengelici kastélypark (IV-26) 180, 153
Tókaji parkerdő (IV-8) 162, 163
Váraljai parkerdő (IV-24) 178, 179
Zalakarosi parkerdő (IV-3) 158, 159
Zalaegerszegi parkerdő (IV-1) 155, 156
Zelic Tájvédelmi Körzet kirándulóerdei (IV-11) 166, 163

Dél-Alföld 188, 190-191

- Back-kápolnai erdei pihenő (V-8) 200, 199
Cserta-parti kirándulóerdő (V-4) 195, 194
Földeáki erdei pihenő (V-14) 203, 190
Gyulai városerdő (V-15) 204, 190
Hódmezővásárhelyi pihenőerdő (V-15) 202, 190
Ifjúsági kirándulóerdő (V-7) 198, 199
Kecskemét, Csalánosi parkerdő (V-1) 192, 194
Kis Ferenc-emplékerdő (V-6) 197, 199
Kiskunfélegyházi parkerdő (V-3) 193, 190
Lakitelek-tőserdei pihenőerdő (V-2) 192, 194
Ópusztaszeri kirándulóerdő (V-12) 201, 190
Pósteleki pihenőpark (V-16) 204, 190
Szarvasi arborétum (V-17) 204, 190
Tüske-erdő (V-5) 196, 194
Üllési erdei pihenő (V-9) 200, 199
Zákányszéki erdei pihenő (V-11) 201, 199
Zsombói erdei pihenő (V-10) 200, 199

Észak-Alföld 210, 212-213

- Cégénydányádi park (VI-8) 224, 213
Debreceni Erdős-puszták (VI-6) 221, 220
Debreceni Nagyerdő (VI-5) 219, 220
Kisújszállási parkerdő (VI-3) 216, 215
Nyírbátori parkerdő (VI-9) 224, 225
Nyíregyházi sóstói parkerdő (VI-7) 223, 225
Tiszaigari arborétum (VI-4) 217, 212
Tiszakürti arborétum (VI-2) 216, 213
Újszászi parkerdő (VI-1) 214, 215

Észak-Magyarország 233, 234 – 235

- Aranyos-völgy (VII-5) 241, 238
Balassagyarmat (VII-41) 277, 275
Bánkút – Csipkékút (VII-13) 251, 252
Bánya-hegy – Bánkút – Mála-bérc – Nagyvisnyó (VII-18) 257, 252
Bene-patak völgye (VII-21) 263, 267
Bolhási pihenő – Létrás-tető (VII-14) 253, 252
Bot-kő – Megyer-hegy (VII-4) 241, 235
Csanyik-völgy (VII-10) 249, 252
Csór-rét (VII-33) 271, 267

Eresztvény (VII-38) 276, 275
Farkasgödör – Buzgó-kő, Örvény-kő – Sólyom-forrás (VII-15) 254, 252
Farkaskút – Farkasrét (VII-23) 268, 267
Fehérkő-lápa (VII-11) 250, 252
Füzérradványi kastélypark (VII-3) 240, 235
Fényespuszta – Áldozói erdészház (VII-36/b) 272, 267
Garadna – Örvény-kő – Szentlélek (VII-12) 250, 252
Galya-vár (VII-35) 272, 267
Gyökeres-rét (VII-36/a) 272, 267
Ilona-vízesés (VII-37) 273, 267
Kékes – Négyeshatár (VII-32) 270, 267
Kékes-tető – Sombokor (VII-31) 270, 267
Kercseglapos (VII-40) 277, 275
Királykút (VII-1) 237, 238
Kis-sás-tó – Csepegő-forrás – Száraz kesző (VII-22) 264, 267
Kis-sás-tó – Nagyllás-rét (VII-23) 264, 267
Kozmáry-kilátó – Dobogó-hegy (VII-25) 266, 267
Körtvélyes – Sás-tó (VII-26) 266, 267
Láz-bérc – Uppony (VII-9) 246, 234
Lesrét – Szarvaskő (VII-17) 255, 256
Mátrafüred – Máriácska (VII-24) 265, 267
Ménés-völgy (VII-7) 245, 243
Pálma-forrás – Mohos-tavak (VII-8) 245, 234
Potács-ház – Amadé-vár (VII-2) 239, 238
Rudolf-tanya (VII-34) 271, 267
Somoskői vár (VII-39) 276, 275
Sás-tó – Eremény (VII-28) 268, 267
Sás-tó környéke (VII-27) 266, 267
Szalajka-völgy (VII-19) 258, 252
Szelce-völgy (VII-6) 244, 243
Szent Anna-tó (VII-20) 262, 267
Tetves-rét (VII-30) 269, 267
Várhegy – Nagyged (VII-16) 255, 256

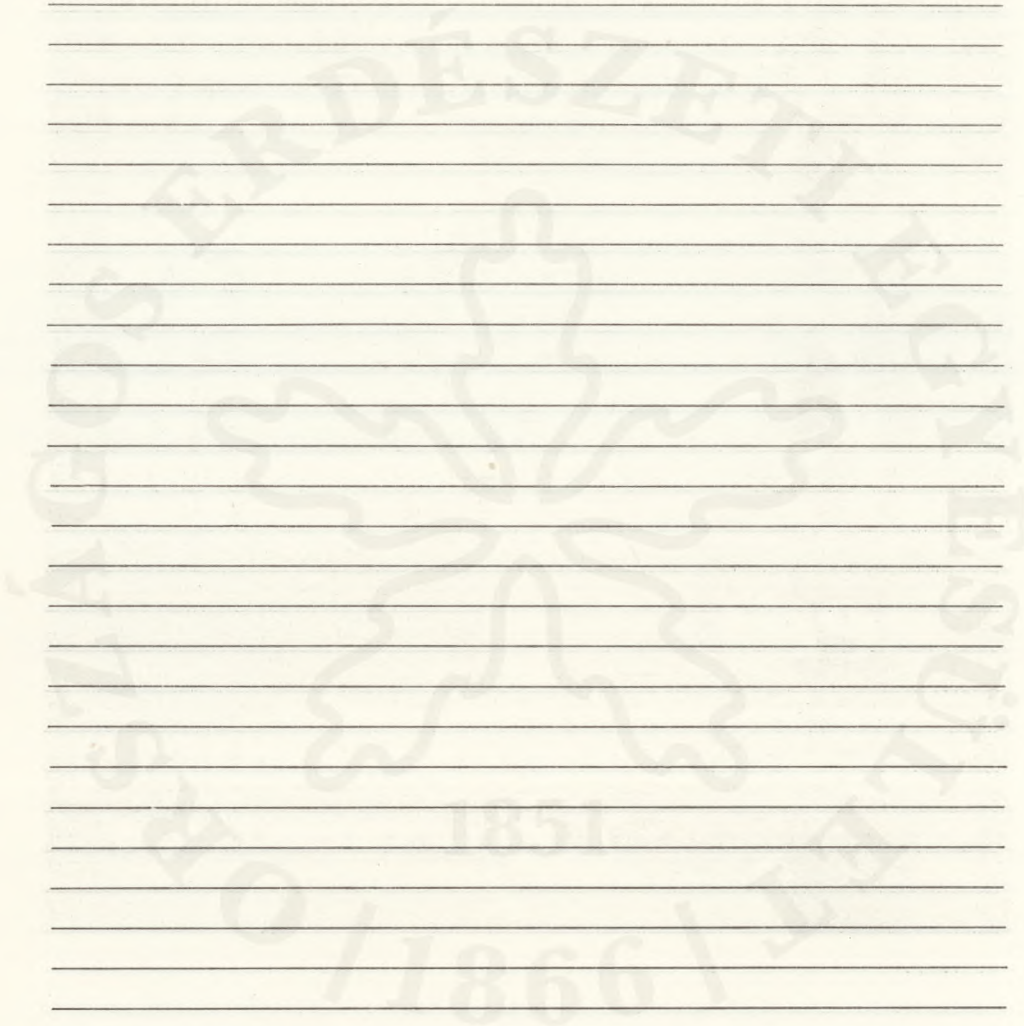

Tartalom

Előszó	5
Erdők a közjóért	7
Az erdők szerepe	8
Mit ér az erdő?	10
Az üdülőerdőkről	13
Pihenőerdők	14
Sétaerdők	15
Kirándulóerdők	16
Erdei autópihenők	17
Egyéb erdei kirándulóhelyek	17
Arborétumok	18
A természet védelme és az erdei üdülés	20
A víz és az erdő kapcsolata	21
Tervszerű fejlesztés	23
Az üdülőerdők tervezése	24
Üdülőerdő-gazdálkodás	26
Modelltervek	27
A parkerdők látogatói	27
Parkerdei kirándulások	30
I. BUDAPEST KÖRNYÉKE	31
A főváros közvetlen térsége	34
Budai parkerdők	34
Buda-vidéki erdők	44
Gödöllői-dombvidék	47
A Börzsönyi üdülőerdők	50
A pilisi parkerdők	56
Szentendre környéke	58
Visegrád környéke	59
Dömös környéke	62
Pilisszentkereszt és Dobogókő környéke	65
Piliscsaba és Keszthely térsége	67
Esztergom környéke	68
A parkerdő-gazdaság turistaautóútjainak igénybevételi rendje	69
A Gerecse üdülőerdei	69
A Vértes-hegység üdülőerdei	74

Fejér megye további üdülőerdei	80
Üdülőerdők	84
Erdei autópihenők	85
Úttörő-vándortáborok	86
KIMSZ-esek útjain – budapesti körtúra	86
Ságvári	87
Vöröskő	87
Börzsönyi vándortábor	88
Gerecse	89
Vértes	89
Velence	90
Pest, Komárom, Fejér megye arborétumai	91
II. A BALATON KÖRNYÉKE	94
A Cuha-völgy környéke	99
Magas-bakonyi kirándulóerdők	102
A Balaton északi partja	106
A Keszthelyi-hegység sétaerdői	113
A Balaton déli partja	114
Üdülőerdők	116
Erdei autópihenők	117
Úttörő-vándortáborok	118
Bakony	118
Balatonfelvidék	118
Veszprém, Zala, Somogy megye arborétumai	120
III. NYUGAT-DUNÁNTÚL	121
A kisalföldi erdők	123
A soproni erdők	126
A Vas megyei parkerdők	131
Üdülőerdők	144
Erdei autópihenők	145
Úttörő-vándortáborok	146
Vas megyei kék út	146
Őrség	147
Győr-Sopron, Vas megye arborétumai	148
IV. DÉL-DUNÁNTÚL	151
Zalai parkerdők	154
Somogyi parkerdők	161
Kaposvár környéki parkerdők	161
Baranya megyei parkerdők	167
Mecseki sétaerdők	169
Keleti-Mecsek	172
Tolna megyei parkerdők	175
Üdülőerdők	181
Úttörő-vándortáborok	182
Somogy – Zselic	182
Mecsek	183
Erdei autópihenők	184
Zala, Somogy, Baranya és Tolna megye arborétumai	185

V. DÉL-ALFÖLD	188
Bács-Kiskun megye üdülőerdői	192
Kecskemét környéki üdülőerdők	192
Baja környéki üdülőerdők	195
Csongrád megye üdülőerdői	197
Ásotthalmi kirándulóerdők	197
Békés megye üdülőerdői	204
Üdülőerdők	206
Erdei autópihenők	207
Úttörő-vándortábor	208
Kiskunsági Nemzeti Park	208
Bács-Kiskun, Csongrád és Békés megye arborétumai	209
VI. ÉSZAK-ALFÖLD	210
Szolnok megyei parkerdők	214
Debreceni üdülőerdők	218
Szabolcs-Szatmár megyei parkerdők	223
Bátorligeti-ösláp	227
Üdülőerdők	228
Erdei autópihenők	229
Úttörő-vándortábor	230
Hajdúság	230
Szolnok, Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár megye arborétumai	231
VII. ÉSZAK-MAGYARORSZÁG	233
A Zempléni-hegység üdülőerdői	233
Aggtelek környéki üdülőerdők	242
A Bükk hegység üdülőerdői	247
Miskolc környéki üdülőerdők	249
Eger környéki üdülőerdők	255
A Mátra üdülőerdői	260
Mátrafüred környéke	262
Mátraháza környéke	269
Galya-tető környéke	271
Parád környéke	272
A Cserhát üdülőerdői	273
Salgótarjáni parkerdő	274
Balassagyarmati parkerdő	277
Üdülőerdők	278
Úttörő-vándortáborok	279
Zemplén	279
Aggtelek – Rozsnyó – Dobsina nemzetközi gyalogos vándortábor	279
Kelet-Bükk	280
Nyugat-Bükk	280
Mátra – Kékes	281
Partizánok útjain	281
Cserhát	282
Erdei autópihenők	284
Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád megye arborétumai	286
Hol találjuk meg a parkerdő leírását és térképét?	289

nem elég

**csak szeretni a természetet,
tegyen is valamit védelméért !**

prometheus
TÜZELÉSTECHNIKAI VÁLLALAT

OLYMPOS

NARANCSLÉ →

GRAPEFRUITLÉ →

NATUR CITROMLÉ ↓

Töltve:
Kecskemét,
Szikrai Áll. Gazdaság

AG

Forgalomba
hozza:

NATURA, Budapest
Felelős kiadó dr. Sárkány Pál igazgató

81/806 Franklin Nyomda, Budapest
Felelős vezető Mátyás Miklós igazgató

Felelős szerkesztő Wenszky Ágnes

Műszaki vezető Asbóthné Alvinczy Katalin
Műszaki szerkesztő Csákvári Attila

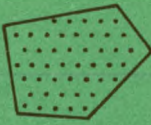
A táblaborító – dr. Seregélyes Tibor színes felvételeinek felhasználásával – Killer Marcella munkája
A térképvázlatokat Jancsó György, Németh Ferenc,
Rabi János készítette
A kézirat szerkesztése 1979 decemberében lezárva

Nyomásra engedélyezve 1981. június 12-én
Megjelent 13 000 példányban 26,50 (A/5) ív
terjedelemben, 42 ábrával+ 28 lap táblával
Készült az MSZ 5601 – 59 és 5602 – 55 szabvány szerint

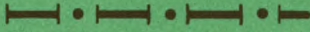
MG 3011-f-8082

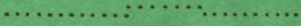
A térképmellékletek jeleinek magyarázata

belterület

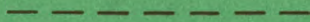
országhatár

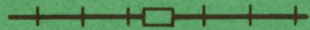
természetvédelmi terület határa

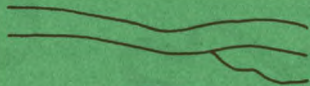
út útszám

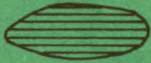
sétaút

vasút vasútállomás

folyó patak

tó

forrás

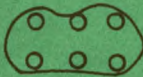
szikla

kőfejtő

Ω -bg.

barlang

erdő

arborétum

templom

kápolna

kereszt

vár kastély

rom

	emlékmű
	TV torony
	kilátó
	kilátás
	autóspihenő
	autóparkoló
	buszmegálló
 Há. 	hajóállomás komp
	sífelvonó libegő
	siugró
	játszótér
	tornapálya
	uszoda
	letelepedőhely
	kemping
	vendéglő
	turistaház
 Ü Sz	üdülő szálloda
	múzeum
	erdészház

Ára: 95,— Ft

Az óvodások egész nap a „dolgozójukban”, az iskoláskorúak iskolában és napköziben, a szülők, felnőttek a munkahelyükön töltik idejük nagy részét. Marad tehát az immár meghosszabbodott hétvége, hogy kicsit máshol legyenek, hogy kinyújthassák derekukat, megmozgassák izmaikat. Kocsival tulajdonképpen akárhová mehetnének, de mégis bizonytalanok, mert városban nem akarnak lenni, a hegyekben meg hová tegyék a kocsit?

A városi életmód ellensúlyozására 2—3 órás, fél- vagy egész napos kirándulásokra „találták ki” a parkerdőket, amelyek feltárják a természet szépségét, megismertetnek a növények, állatok világával. A pihenés bennük szinte „komfortos”, mert a tisztásokat erdei bútorokkal rendezték be, van tűzrakóhely, játszótér és tornaszer, W.C.

A parkerdők létrehozásáért, fenntartásáért elsősorban az erdőgazdaságok tettek sokat. Becsülje meg minden kiránduló munkájukat, tisztelje az erdőt, élvezze hazánk eddig ismeretlen tájait, és legközelebb vigye el barátait, ismerőseit is! Könyvünk segítségével kiválaszthatják, hogy hol töltik majd a következő hétvégét.